

THE BOOK WAS
DRENCHED

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_212198

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 24726/M28 J Accession No. 7038

Author Mann J

Title Jews in Egypt and Fatimid Caliph

This book should be returned on or before the date last marked below.

1922 ..

THE JEWS IN EGYPT
AND IN PALESTINE

OXFORD UNIVERSITY PRESS

London Edinburgh Glasgow Copenhagen

New York Toronto Melbourne Cape Town

Bombay Calcutta Madras Shanghai

HUMPHREY MILFORD

Publisher to the University

THE JEWS IN EGYPT
AND IN PALESTINE UNDER
THE FATIMID CALIPHS

A CONTRIBUTION TO
THEIR POLITICAL AND COMMUNAL HISTORY
BASED CHIEFLY ON GENIZAH MATERIAL
HITHERTO UNPUBLISHED

BY

JACOB MANN, **M.A., D.LIT.** (LOND.)

VOLUME II

OXFORD UNIVERSITY PRESS

HUMPHREY MILFORD

1922

CONTENTS

	PAGE
PREFACE	9
APPENDIX A (to volume I, chapter I).	
1. A poem in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezir	11
2. Eighteen poems from an old Diwan	14
3. A poem by Dunash b. Labrat in honour of Shemarya b. Elhanan	21
4. A letter from Samuel the 'Third' to Shemarya b. Elhanan	23
5. Data concerning Samuel the 'Third' and his son Abraham	25
6. A letter from Fustat relating to the demise of Shemarya b. Elhanan	26
7. An elegy, probably on the demise of Shemarya b. Elhanan	27
7 ^a . Fragments of letters from Shemarya b. Elhanan	29
7 ^b . Note on historical accounts in the form of 'Scrolls' (Megillot).	30
8. First version of the Egyptian Scroll of 1012 C. E.	31
9. Second version of the Egyptian Scroll of 1012 c.E.	35
10-12. Letters from Elhanan b. Shemarya	38
13. Fragment of a letter from the Babylonian Exilarch, dated 835 C.E., concerning the fixing of the Calendar	41
14. The Massorites of Tiberias and the Palestinian Academy.	43
15. The Gaonic family of Ben Meir	49
16. I. Data concerning the priestly Geonim Joseph, Samuel, and Yose(?)	58
16. II-III. Concerning Joseph ibn Abitur.	59
16. IV. Concerning Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon.	60
17. The Gaonic family of Ebyatar Hakkohen.	62
18-21. Letters from Joshiyah Gaon.	66
22. An epistle from the community of Tarabulus to Hesed b. Sahl (al-Tustari)	72
23. A letter from Abu'l Hayy b. Hakim, of Sicily, to Hananya Hakkohen Ab.	73
APPENDIX B (to volume I, chapter II).	
1. A poem in honour of Abu Sa'ad b. Sahl al-Tustari	75
2. A letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya	77
3-5. Concerning the demise of Abu Sa'ad and Abu Nasr, the sons of Sahl al-Tustari	79
6-11. Concerning the physician Abraham Hakkohen b. Isaac (b. Furat)	81
12-17. Letters relating to Jewish prisoners from Byzantium who were brought to Egyptian ports.	87
18. An epistle from the community of Alexandria to that of Mastaura (in Byzantium).	92
19. A marriage document, dated 1022 C. E., and drawn up at Mastaura.	94
20. I. Data concerning the communal leaders of the Palestinian section at Fustat	97
20. II. Similar data concerning those of the Babylonian section at Fustat	100

	PAGE
20, III. Sahlan b. Abraham as a liturgical writer	104
21-27. Letters to Ephraim b. Shemarya from several people	106
28. An epistle from Solomon b. Yehuda to Samuel Hakkohen b. Abtalion	112
29. A letter to Sahlan b. Abraham	113
30. A letter from Isaac the Reader to Abraham Hakkohen b. Haggai	113
31. Fragments of letters from Solomon b. Yehuda	115

APPENDIX B (concluded, to volume I, chapter III).

32. A letter from Solomon b. Yehuda, when still Ab of the school	117
33. A letter to Solomon b. Yehuda	118
34-6. Letters from Solomon b. Yehuda	119
37. An epistle to the Nasi David b. Hezekiah	122
38-41. Letters from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya	124
42-44. Letters from Solomon b. Yehuda to Abraham b. Sahlan and Samuel (?) b. Abraham (al-Taherti?)	129
45. An epistle to David b. Aaron	135
46-58. Letters from Solomon b. Yehuda to several people	136
59. A declaration by a Karaite	158
60-65. Epistles from Solomon b. Yehuda relating to his rival Nathar b. Abraham	159
66-72. Letters from Nathan b. Abraham	167

APPENDIX C (to volume I, chapter IV).

1. An epistle from a community, probably from Palestine	175
2. An account of an earthquake at Ramlah in December 1033 C.E.	176
3-4. Letters from Jerusalem concerning the revolt of 1024-9 C-E	179
5. An epistle from Sadok Hallevi b. Levi to Ephraim b. Shemarya	182
6-11. Appeals on behalf of the Rabbinite community in Jerusalem	184
12, 1. Concerning Reuben b. Isaac of Rhodéz (France)	191
12, 2. A fragment of an epistle from Salonica concerning a Russian pilgrim to the Holy Land	192
13. Appeals on behalf of the sick taking the cure at the hot springs of Tiberias	192
14. A letter from the communities of Ashkelon to those of Fustat	198
15. An epistle from Joshu'a b. 'Ali, the Haber of Hasor, to the Nagid Meborak	199
16. Data concerning the Jewish community of Ashkelon	200
17. Data concerning other Jewish congregations in Palestine	202
18. An epistle relating to a bogus-nasi	205
19. Concerning the Nasi Sar Shalom b. Pinhas	207
20. Data relating to several Nesiim	208
21. Karaite Nesiim	210
22-3. Letters from Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon	215
23 ^a . An epistle from Fustat	217
24. Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, and his sons	218
24 ^a . A letter to the Nagid Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel)	221
25, I. Extract from a letter from 'Ali Hakkohen b. Ezekiel to Ebyatar Hakkohen b. Elijah Gaon	222

	PAGE
25, 2. Extract from a responsum of the Gaon. Elijah Hakkohen to Meshullam b. Moses	223
25 ^a . Note on liturgical compositions, probably by the Nasi David b. Daniel (b. 'Azarya)	224
26. An epistle from Shelah the 'Sixth' b. Nahum to Ephraim (Abu Khair)	225
26 ^a . Fragments of letters from Ebyatar Hakkohen Gaon	228
27. Letters to Elijah Hakkohen b. Ebyatar Gaon and to Nathan Ab b. Abraham	229
28. Data relating to Abraham b. Nathan Ab and some of his colleagues	231
29. A letter from Solomon Hakkohen, Gaon of Hadrak, to 'Ulah Hallevi b. Joseph	233
30. Fragments of letters to Solomon Hakkohen Gaon and his son Mas'iah	234
31. An epistle from Baruk b. Isaac to Joseph b. Samuel	235
32. Letters from a Haber in Syria to a Gaon	236

APPENDIX I) (to volume I, chapter V).

1. A letter to 'A H b. 'Amram	239
2-2 ^a . Epistles from Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, of Alexandria, to Nahrai b. Nissim	240
3. Data concerning Nahrai b. Nissim and his son Nissim	245
4. The family of Meborak Nagid	249
5-7. Fragments relating to Meborak Nagid and his brother Yehuda Nagid	252
7 ^a . An elegy on the demise of Meborak's wife	255
8. An epistle from Abraham b. Sabbatai, the Haber of Minyat Ziffa, to Moses Nagid b. Meborak	257
9. Poems in honour of Yakin b. Netaneel	260
10. Poems in honour of Abu'l Munajja b. Sha'ya	264
11. The family of Joshu'a b. Dosa	270
12. A letter from Isaac b. Benveniste to Joshu'a b. Dosa	271
13. A fragment of a letter from an imprisoned government official	273
14. Mas'iah Gaon	274
15-16. Letters from Nathan b. Samuel	277
17. The family of the Nagid Samuel b. Hananya	281
18. An epistle from Elijah b. Kaleb b. Leon to Samuel b. Hananya	288
19. A collection for the ransom of prisoners, made by order of Samuel b. Hananya	289
19 ^a . A calendar for the years 1153-6 C.E.	291
20. The family of the Gaon Sar Shalom Hallevi	292
21-23. Letters from and to Sar Shalom Gaon	298
24-25. Epistles from and to Yehiel b. Elyakim	301
26-28. Family Letters	306
29. The period of Maimonides (died in 1204 c. E.)	310
30. An epistle from Rakkah (Kalne)	321
30 ^a . Concerning Joseph ibn 'Aknin	323
31-32. Letters to Anatoli b. Joseph	324
33. Abraham Maimuni and his descendants	326
34. Concerning certain compositions ascribed to Abraham Maimuni	331
35. Data relating to several Egyptian Jews of prominence	336

	PAGE
SUPPLEMENT.	
I. [to volume I, chapter I]	341
II. [to volume I, chapter II]	344
III. [to volume I, chapter III]	347
IV. [to volume I, chapter IV]	355
V. [to volume I, chapter V]	363
VI. [to volume I, chapter VI]	373
ADDENDA	375
CONCORDANCE OF MANUSCRIPTS USED	384
GENERAL INDEX TO VOLUMES I AND II	389
HEBREW INDEX AND GLOSSARY	413
CORRIGENDA	428

PREFACE

THE Genizah material, which formed the basis of the first volume, is edited here *in extenso* and in extract, accompanied by explanatory notes and other matter in close connexion with it. Since the writing of the first part I have come across a number of new fragments, which are incorporated here in a Supplement. A number of Addenda and Indices to both volumes conclude this work.

In the letters and other documents, reproduced in the following pages, we possess a good sample of Hebrew as she was written (and perhaps spoken) in the tenth, eleventh, and twelfth centuries. We see how the Paitanic phraseology pervaded the style of ordinary private letters. However arbitrary a treatment was meted out to grammar and philology, it cannot be denied that the Piyut as a literary form widened the limits of the language, making it flexible and capable of expressing new thoughts and various shades of meaning. On the other hand, we detect a considerable influence of Arabic, the native tongue of the Jews in the Orient, on the syntax of literary Hebrew. At all events, the Semitic character of the language remained unimpaired. The manuscripts edited here will supply material of no negligible quantity for a fascinating study on Hebrew in speech and in writing throughout the centuries both in Palestine and in the countries of the Diaspora.

There remains finally to tender hereby my heartfelt thanks to all those who have helped the present volume to see the light of publication. Through the kind offices of the Chief Rabbi, the Very Rev. Dr. J. H. Hertz, Mr. Jack Mosseri of Cairo, and a number of his friends contributed a considerable part of the cost

of production. It is of special gratification that contemporary coreligionists in Egypt have thus shown practical interest in a work that sheds so much light on the history of Egyptian Jewry in the past.

J. M.

LONDON, *August*, 1920.

PS.—In addition I am greatly indebted to my friend, Professor Israel Davidson of the Jewish Theological Seminary of America, for having been good enough to read second proofs of this volume and for offering several valuable suggestions.

J. M.

BALTIMORE, MD , *February*, 1922.

APPENDIX A

(to Vol. I, Chapter I).

[Doubtful letters are marked with superlinear dots.]

1. [Vol. I, pp. 20-22.]

A poem in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezir.

[T.-S. 32. 4 (under glass), paper, square writing, with vowel-signs; the Raphe of כפת as well as the ה without a Mappik are indicated by a small line over the corresponding letters. Up to about line 49 there are corrections by a later hand on the top of the lines, evidently by an amateur versifier attempting to remodel the strophes. Thus line I reads, as corrected, פאר כושר ירא שובן עליה · רחיל נורא וטוב השם פרחיה, 1. 3 וכו' אשר יפרה יטביו ועניים וכו' 1. 14 אשר היה גרול בעוצם המלוכה וכו' 3, and so on. Whether this versifier took the name of Perahya at random or actually had in mind a prominent Jew of his own time, is difficult to ascertain.]

(recto)

גבירנו ושרנו עריה¹ וראש ראשים ומשרתו עליה ומלתו מקבלת עשויה ושר צבא כיוצא בן צרויה לכל סחין וכל מכה סריה קהלתה² בתפארתו חרויה ופותחת ונשארת שחיה	בשם יי אל עולם. זמן פושר פאר דרי נשיה אביר שרים ושר בן שר מעילה אשר היה גרול השם בעהו ונם דגלו בהור מלכות מיקר³ הלא היה שמו טרפא וחים⁵ איומתי הלא ששה בימיו ואיבת בימיהו שפלה
---	---

¹ This name is biblical (cp. e.g. 2 Kings 22. I), but in A. 6.56, *infra*, p. 222, 1. 9, he is called ערי, which may either be shortened for עריה or the name by which he went in Arab society, viz. 'Adi.

² MS. מקובלת.

³ MS. מיוקר.

⁴ Lengthened from קהלה, to suit the metre. But, as Dr. Davidson suggests, probably read קהלתי in agreement with איומתי at the beginning of the line.

וְכָל מִסְמִין וְכָל דּוֹבֵר רְמִיָּה
 וְכָל נָהִי וְנָאֵק תְּאֵנִיָּה
 וְנָם אֵנָח ¹ בְּשִׁמְחָה תִּנְחִיָּה
 וְהוֹדוּ צוֹר מִרְחֵם הָעֲנִיָּה
 לְשֵׁר גְּדוֹל בְּעֶזְרָא בֶן שִׁרְיָה ⁴
 מְעַשֵּׂר ⁵ הוֹד לְעִין כָּל חַי וְחַיָּה
 בְּהִדְרָתוֹ עֲצוּמָה הַפְּנִיָּה
 מִשְׁבַּחַת ⁶ לְעִין הַכֹּל גְּלוּיָה
 אֲשֶׁר הוּא ⁷ וּמִשְׁרָתוֹ רֵאיוֹה
 מִשְׁוֹעֲשֶׁעַת וּמְכַל רַע פְּדוּיָה
 וְצוֹר צִירֹן וְרִמְלָה הַקְּרוּיָה
 וְשֵׁם נִפְשָׁם טְפֹלָה גַם דְּחִיָּה
 כְּהִבְרָחוֹ ¹⁰ וְגַם נִדְחוּ דְחִיָּה ¹¹
 יִטּוֹר נִפְיֵשׁ וְקִרְמָה הַשְּׁסוּיָה
 וְנָם בּוֹשֵׁן וְחִרְפָּתָם עֲטוּיָה ¹²
 וְרוֹרֵשׁ טוֹב לְאוּמָה הַכְּרוּיָה
 מְחַדָּה לֵב בְּנֵי מְקַהֵל לִיָּה
 וְכָל נִפְשׁ צְמָאָה הִיא רוּיָה
 חֲלִיפּוֹת הַבְּגָדִים ¹⁶ הִיא כְּסוּיָה
 וְנִפְשֹׁתָם בְּחִסְדּוֹ הִיא רְצוּיָה
 וְנִפְשֹׁ תוֹךְ צָרוֹר חַיִּים חֲבוּיָה
 בְּמֹתוֹ שֶׁר בְּתוֹךְ אוֹם הַקְּנִיָּה
 וַיִּרְאֵת אֵל אֲשֶׁר שׁוֹכֵן עָלֶיהָ ¹⁷
 וְהַמְשַׁרָּה עָלֶי רֹאשׁוֹ חֲנוּיָה
 הֵלֵא דּוֹמִים ¹⁸ וְלֹא עוֹנִים עֲנִיָּה

וְכָל צוֹרֵר וְכָל עוֹנִי ¹ הֵלֵא כֹר
 וְנִשְׁבַּח קוֹל בְּבִי גַם קוֹל צַעֲקָה
 וְנָם חֶלֶף כָּלֵל ² אֵנָן בְּרִנָּן
 לְשִׁמְעוֹ הַרְחֹקִים הַשְּׁמוּעָה
 אֲשֶׁר חֶלֶק בְּחִסְדּוֹ מְכַבֹּדוֹ
 וְאִמֵּר זֶה לְזֶה מִי זֶה אֲשֶׁר הוּא
 אֲשֶׁר פֶּאֶר ³ כָּלֵל ⁴ אֲרָצוֹת בְּנֵנָן
 הַשְּׁבוּיִם עוֹד בְּנֵי עַפְצֵי תְּשׁוּבָה ¹⁵
 הֵלֵא הַשֵּׁר אֲדִינָנוּ מִנִּשְׁאָה
 בְּיָמֶיהָ הֵלֵא הֵיחָה אִיּוֹמָה
 וְאִימָתוֹ בְּדַשְׁשֶׁק וְצוּבָה
 וְנָם הַשְּׁפִיל בְּנֵי קָרָר נְבִיּוֹת
 בְּנֵי אֲדָבֵל וּמִכְשָׁם גַם מִשְׁמַע ²⁰
 בְּנֵי דוּמָה חֲדָד מִשָּׂא וְתִמָּא
 הֵלֵא שְׁפֵלֹו כָּלֵלִימוֹ ²² בְּיָמָיו
 הֵלֵא הָיָה דְּבַר שְׁלוֹם בְּפִיּוֹ
 מִשְׁמַח בְּנֵי אֶהֱרֹן ²⁴ וְדָוִיד
 וּמִשְׁבָּעֵי לְכָל נִפְשׁ רַעֲבָה ²⁵
 וּמִלְבִּישׁ סוֹת לְעִירוּמֵי ²⁶ אִיּוֹמָה
 וְלִיחֻמִּים וְאַלְמָנוֹת מְחֻזָּן
 הֵלֵא נִפְסָר בְּשֵׁם טוֹב מַעֲדָתוֹ
 וְחֻקִּים מִחֲלָצֵיו הָאֱלֹהִים
 עֲנָקָהוּ בְּחִכְמָה עִם תְּבוּנָה ³⁰
 וְהַחֲפִימוּ הָיִיתׁ סוֹפֵר סִמְהָר
 בְּשִׁבְתּוֹ תוֹךְ חֲכָמִים הִירְ[וּעִים]

¹ MS. עוֹיִן.² For כָּל to suit the metre.³ אֵנָח, רֵנָן, אֵנָן; for similar noun-formations, cp. Zunz, *Synag. Poesie*, 384 ff., and *Die Ritus*, 235.⁴ MS. שִׁרְיָה.⁵ MS. מְעוֹטֵר.⁶ MS. פִּיאָר.⁷ See note 2.⁸ MS. מִשְׁבּוּחַת.⁹ ^a The metre is here faulty. Probably the word שֵׁר has fallen out after הוּא.¹⁰ See Gen. 25. 13-15. אֲדָבֵל, instead of אֲדָבָל, for the sake of metre; מִשְׁמַע is evidently taken as מִשְׁמָע.¹¹ MS. כְּהוֹבְרָחוֹ.¹² MS. דְּחִיָּה.¹³ For כּוֹלֵם 'all of them', to suit the metre.¹⁴ Cp. Ps. 89. 46.¹⁵ The metre demands this vocalization.¹⁶ Cp. Gen. 49. 11. MS. לְעִירוּמֵי.¹⁷ Cp. Judges 14. 12, 13.¹⁸ 'In heaven', cp. בְּנֵי עָלִיָּה (Sukk. 45^b).¹⁹ Instead of דּוֹמִים (דָּמָם), to suit the metre.

בְּמִלּוֹלוֹ כְּתַפְחֵי זָהָבִים
וְרָעָה¹ הוּא לְרֹנְנִים גַּם נְסִיכִים
וְהוּא יָקָר [בְּמִ]עֵז הָאֱלֹהִים³⁵
נָרִיב לִבָּב וְיוֹעֵץ בְּנִדְבּוֹת
וְגַם יָדוֹ בְּמֹ עֲבִים מְרִיקִים
אֲשֶׁר הוּא לְעֵנֵי אוֹם לְחֹמָה
לְכֹן³ זָכָה וְלָמָּה בַת גְּדֹלִים
וְנָתַן⁴ לוֹ שְׁנֵי בָנִים אֲצִילִים⁴⁰
שְׁמוֹאֵל גַּם וְיִשְׁמָעֵאל גְּנִידִים
יְשִׁימָם אֵל לְתַפְאֶרֶת תְּהִלָּה
וְרָאֵהוּ בְּנֵי בָנִים חֲכָמִים
וְיַחֲיֶהוּ אֱלֹהִים הוּא וּבָנָיו
בְּבֹא יוֹנָן מִשִּׁיחַ הָאֱלֹהִים⁴⁵
בַּעַת יָשִׁיב לִבָּב אָבוֹת לְבָנִים
בַּעַת יוֹדֵן בְּמֹ שְׁפָה בְּרָרָה
בְּקִבְיָן¹¹ עַם בְּמֹ שִׁמְחַ תַּעֲלֶצֶן
שְׁאֵלְתִּיהוּ¹² לְשִׁלּוֹחַ לִי נִדְבָה⁵⁰
וְיָתַן לִי כֶּפִי נוֹרָל כְּבוֹדוֹ
לְהַתְּפָאֵר בְּנִדְבָכָהוּ לְעֵין כָּל
יֹודֵן אֶת נְדִיבוֹתָהוּ כָּלֵלָם
וְיֹאמְרוּן כִּי אֲדֹנֵינוּ עֲרִיָּה
כְּכֹר עֲשֵׂה סֹאד טוֹבוֹת גְּדֹלוֹת
לְמוֹדָה אֶת שִׁבְחֵהוּ בְּקִהְלוֹת⁵⁵
וְהַשְׁבִּיעַ רַעֲבִיו מַעֲדָנִים
וְהַחֲזִירוֹ אֵלָי אָבִיו בְּטוֹב לֵב
לְכֹן יִקְרָא אֵלָי אֵל הוּא וְאָבִיו

בְּמִשְׁכָּבוֹת כְּסָפִים הִיא חֲזוּיָה¹
וְתַפְאֶרְתָּם עָלֶי רֹאשׁוֹ שְׂרָוִיָּה
וְגַם נִכְבֵּד בְּתוֹךְ אוֹם הַבְּנוּיָה
וְגַם פָּתוֹ לְכָל אָדָם מַצִּיָּה
לְרֹחוֹת גִּיא וְגַם מְדַבֵּר רַעֲיָה
בַּיּוֹם צָרָה וּמִחֲרָה גַם הַחֲרָה
וְנִתְגַּדֵּל בְּמֹ פִּרְיָה וְרִבְיָה
מִיּוֹפִים⁵ הֵם בְּמֹ תַּאֲמִי⁶ צְבִיָּה⁷
וְגַם שָׂרִים וּמִשְׁלֶתָם רַבִּיָּה
וּבְרַכְתָּם קְרוֹכָה לֹא דַחֲוִיָּה
יִרְאִי⁸ אֵל בְּמֹ נֶפֶשׁ צְבִיָּה⁹
הַזֹּאת שְׁלָם וְצִיּוֹן הַבְּנוּיָה
לְהוֹשִׁיעַ עַרְשִׁי הַשְּׁבִיָּה
וְתִשְׁיָב כָּל אֲיוֹמֹתַי אֲחֵרִיָּה
אֱלֹהֵיהֶם וְיֹאמְרוּן הַלְלוּיָה
אֵלָי צִיּוֹן וְאֲבֹן הַשֶּׁתִּיָּה
רַחֲמָה גַם וְרַבָּה גַם פְּשׁוּיָה
וְיִשִּׁים אֶת שְׁאֵלְתִּי שְׁעִיָּה
בְּנֵי תוֹרָה הֵיוֹת נִגְדָם¹³ צְפִיָּה
בְּתוֹךְ עַפְסִים וְשׁוֹכְנֵי אֵי וְאִיָּה
אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ כְּתַפְחָה נַחֲמִיָּה
בְּרַחֲב לֵב וּנְפִשׁוֹ הַנְּסִיָּה
בְּכָל לֵב בְּתוֹךְ אוֹם הַזִּרְיָה
וְכִפָּה סוֹת לְכָל עֲרוֹם¹⁴ תַּעֲרִיָּה
אֲשֶׁר נֶפֶשׁוֹ לְבִיאָתוֹ תְּלִיָּה
לְשׁוֹכֵן עַד אֲשֶׁר יִשְׁמַע קְרִיאָה¹⁵

¹ Pr. 25. 11; מִלּוֹלוֹ is taken as feminine to suit the metre.

² MS. וְרִיעֵה.

³ For metre's sake, instead of לְכֹן.

⁴ MS. וְנֹתָן.

⁵ MS. מִיּוֹפִים.

⁶ Instead of תַּאֲמִי, for metre's sake.

⁷ Cp. Cant. 7. 4.

⁸ MS. יִרְאִי.

⁹ 'Desirous' (from Aramaic, צָבָא).

¹⁰ See Sanh. 98^b: 'מה שמו (של משיח) ? . . . דבי ינאי אמרי ינון שמו שגא' יה' (Ps. 72. 17). שמו רעולם לפני שמש ינון שמו

¹¹ MS. בְּקִיבֻץ.

¹² Read שְׁאֵלְתִּי in order to repair the metre.

¹³ 'It (the gift) is expected towards them' (viz. by the scholars).

¹⁴ MS. עֲרִים.

¹⁵ MS. קְרִיָּה.

2. [Vol. I, pp. 22-26.]

Eighteen poems from an old Diwan.

[Oxford MS. Heb. d. 36, fols. 9-10, cp. Bodl. 2776³; brownish vellum, square writing, old hand. The lines run on in the MS. and only occasionally are some words vocalized.]

(fol. 9, recto)

I

— — — | — — — — — — — — —

מפָּרְצִי:¹

וְחִמְרָה בִּי וְלֹא תִקְשִׁיב מְלִיצִי:
וְחִמְרָה בִּי עֲשׂוֹתוֹ כֹּל תִּפְצֵי[י]:

וְחִמְרָה בִּי אֶהְבֵּתוֹ בְּכָל לֵב:
וְאֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר יֶאֱהָב יִדְרֹו:

אלפרץ

II וכתב לאבי יהושע בן אלקמודי:

לְאִישׁ פָּנָיו כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ בְּצִאֲתוֹ:
כְּאֶר רַעִי * יָקָר אֲרָר * עֲמִיתִי:
פָּנֵי צֶדֶק לְשִׁפְךָ אֵת חֲסָדוֹ:
תִּפְלָחוּ * וּבְחֶק שִׁיר שִׁפְתֵּי:
אֲשֶׁר יִמָּאֵס בְּחֹרֵי אֶהְבֵּתִי:
אִמֵּת כִּי אֵין בְּגִלְתּוֹ כְּסוּתוֹ:
וְכֹל * יִחְמְדוּ בּוֹ עַת הַזֹּהֶר:
בְּתֵבֶל עִם בְּנֵי אֲדָם חֲנוּתוֹ:
עָלִי רֹאשׁוֹ וְשֵׁם כְּבוֹד כְּסוּתוֹ:
מִשְׁרַת אִישׁ אֲשֶׁר לֹא קָם בְּמוֹתוֹ:
בְּשֵׁם מֹשֶׁה יְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ:
וְאַל רַעִי * וְהִשְׁמֵשׁ אִמֵּתוֹ:

אֱהִי פְדִיּוֹם * אֲנִי עִם כָּל עֲרֵתוֹ:
כָּלִיל עֲמֹו וְחִפְאֶרֶת קִהְלוֹ:
אֲשֶׁר שָׁמוֹ אֲדוֹגְנֵה שְׁלֹחֹו:
בְּהַעֲתִירוֹ בְּעַד עֲמֹו בְּנוֹעַם:
5 בְּחֶרֶז רֹאשׁ לְיִשְׂרָאֵל וְכִי הוּא:
אֲדוֹגְנֵה אֲשֶׁר כָּל עִם יְהוּדָה:
יִדְמוּהוּ לְמוֹ מִלֵּאָה אֱלֹהִים:
וְהִנֵּה מִמְּקָרָם מֶה לְמִלֵּאָה:
לְקַחְתּוֹ וְקִמְּךָ אֵת יְמִינוֹ:
10 קִרְאֵהוּ יְהוֹשֻׁעַ בְּנִקְרָא:
וְשִׁמְהוּ בְּתוֹף עֲמֹו לְנִיד:
אֲנִי אֲחִיו וְיִשְׂרָאֵל קִהְלוֹ:

III וכתב לשמואל בן אללברי:⁶

לֵךְ עֵינִי יָדִיד נִפְשִׁי תְלוּיֹת:
וְאַל שִׁמְעָה בְּכָל עֲתוֹת אֲחִיל:
בְּעֵינֵי הַשְּׁפֹחֹת לְבִירוֹת:
בְּחֹחֶלֶת אֲדָמוֹת לְמִסְרֹת:

¹ The poet seems to use already the licence of changing a Sh'va quiescent into a Sh'va mobile. But, as Dr. Davidson suggests, the vocalization may be מפָּרְצִי.

For מפָּרְץ, cp. Judges 5. 17; for פָּרְצִים, Amos 4. 3.

² Cp. Num. 3. 49-51.

³ MS. רִיעִי.

⁴ Cp. Zach. 11. 13.

⁵ MS. תִּפְלָתוֹ.

⁶ MS. וְכֹלָם.

⁷ MS. רִיעִי.

⁸ See vol. I. 23, note 2.

בְּמִכְאוֹבֵי כְּמוֹ אֲשׁוֹת מְצֻרוֹת:	וְאֶלֶּךְ מֵאֵד הַקֶּסֶה לְבָבִי:
מְקוֹם מְדוּמָּה עָרִי בְּתִירוֹת:	וְאִם אֵין בּוֹ אֲשֶׁר נִשְׁאָר בְּחַמוֹ:
וְרוֹב חוֹלֵי וְעוֹצֵם הַמְצֻרוֹת: ³	5 בְּפִירוֹד: אַח וְסוֹד רַע וְגוֹד נָטָם:
מְבֻוָּהוּ וְעָלְיוֹ נֶאֱמָרוֹת:	וְאִי־בָּהּ יִהְיֶה לוֹ לֵב וְכָל אֵל: ⁴
אֱהִי זֹכֵר לֹאֵל מִשׁ מְזִירוֹת:	יְדִידִי לֹא וְכִרְתִּיד וְאִי־בָּהּ:
יְחִידִתִּי וְנִשְׁמָתִי מְשֻׁרוֹת:	וְעָלֶיךָ וְעִדֶיךָ וְעִמָּךְ:
וּמִסָּפֶךָ תִּלְאֹתַי מְזֻרוֹת:	[ח] לְאִי מִחֲלָאִיד אֲצוּלוֹת:
לְבִינֶךָ יוֹם וּמִרְבָּרוֹת מְזֻרוֹת:	10 אֲנִי חוֹלָה וְאִתִּי [ח] לָהּ גִּבְיִי:
וְנִגְלִי מִלְּבַרְכֶּךָ אֲסוּדוֹת:	לְבָבִי לָהּ יְעוֹפֵף בְּנִשְׁרִים:
וְתִהְיֶינָה חֲלָאִיד עֲצוּרוֹת:	וְכִי יִתֵּן וְיִהְיֶה בִּי אֲשֶׁר בָּהּ:
וְדִי לִי מִסָּפֶךָ שְׁפוֹף עֲתִירוֹת:	בְּעֲצֻמוֹתַי וְתִשָּׁב אִתִּי לְכוֹחֶךָ:
בְּמוֹ עֵתֶךָ שְׁפָתֶיךָ שְׁמֻדוֹת:	לְמַעַן כִּי רַפּוּאֹת מִחֲלָתִי:
כְּמוֹ תַעֲנָה בְּמִשַּׁל מֵאֲמָרוֹת: ⁵	15 אֲבָל אִתָּהּ כְּמוֹ אִתָּהּ וְאֲנִי:

IV וכתב ינרב אלפרקה:

וְאִתָּהּ וּבְכָבִי אֲמַר:	בְּלֵב נֶעֱפֵר בְּמִסְפֵּר מִר אֲקוּנִי:
וְכִי־נָתַתִּי וְנִהְיִיתִי אֲעוֹרֵר:	וּבְכִנּוֹת יַעֲנֶה אֲבָל אֲסַדֵּר:
בְּכָל רְעוֹת לְכָלוֹתִי כְּצוֹרֵר:	לְכָלוֹתִי וְכִי יִרְדֶּפֵּנִי:
יְחִידִתִּי וְנִשְׁמָתִי יִגוֹרֵר:	יּוֹם פִּירוֹד: בְּאֵלֹוּ בְּמִגְדָּרָה: ⁶
אֲנִי אֲפָנָה וְעַל שֵׁם כִּי אֲשׁוּרֵר:	5 לְכִי אֶלֶף וְכִי אֲבִים וְאֵל כִּי:
לְכָל סָלַע כְּמוֹ פְּטִישׁ מְפוֹרֵר: ⁷	וְעוֹכֶתִי בְּגוֹ דְּוִיד אֲשֶׁר הוּא:
בְּאִישׁ חֵיהָ ⁸ לְמוֹ נֶעֱר מְזוֹרֵר:	אֲשֶׁר מִלּוֹי יִחְיֶה הַנִּשְׁמוֹת:

¹ The curious plur. of אֲשׁוֹת, אֲשׁוֹת, is unnecessary here, as נְשִׁים would suit the metre just as well; מְצֻרוֹת, MS. מְצֻרוֹת, cp. Jer. 48. 41; 49. 22.

² MS. בְּפִירוֹד.

³ Fem. of מְצֻרִים, Lam. 1. 3.

⁴ Cf. Job 19. 22, כְּמוֹ אֵל, which Sa'adya takes as אֵלֶּה. See Dunāsh b. Labrāṭ's ופירש (רס"ג) למה תרדפוני, ed. Schröder, 1866, p. 2, no. 5, כמו אל כמות אלה שהוא לשון חול כמו הערים האל (Deut. 19. 11) תצריך אתה לידע כי לא היה בדבר אויב לחבידיו אדם וולתם שיאמר עליהם כמו אלה ואינו (i.e. God) אלא לשון קורש.

⁵ MS. שִׁפּוֹךְ. ⁶ This hemistich is not clear to me. (But see Addenda.)

⁷ Cp. Mic. 2. 4.

⁸ MS. פִּירוֹד.

⁹ Terror, cp. Prov. 10. 24; MS. בְּמִטְרָה.

¹⁰ Cp. Jer. 23. 29.

¹¹ By mistake כְּאִשׁ is written in the manuscript; but dots inside the letters denote that it should be cancelled; כְּאִישׁ is written on top; MS. חֵיהָ, cp. 2 Kings 4. 35.

כחו אותי ירדתי תעשו בי: בצווי אל בן מורה וסורר:¹
 בעובי שר שלחו אל לבאר: כתובתי דת וסוד הדין לבאר:

V ולה עול אלי אלמטל:

ירד נפשי ונפש כל ירדתי: התי ברוך ברכה עד בלי די:
 וישלח אל בחינד משיחו: ואל עירם יקבצו שרידי:
 עד סתי אהי גמל בעיני: ויקיץ תהי הופף חסרי:²
 ותבוגי ותשום את לבבי: ונם נפשי כמו נפש עברי:
 יעדמי ונדרמה בפיך: ואחרתה ולא בזאת נגדי:³
 ואיך תרצה ירדתי מעשה זה: ולא תבוש ואף ראש לחסדי:
 אני אדרש בחינד נדרי: ואם אמות אצנה בם ילדי:

VI וכתב לאבי סלימן ישבו תאליר גואב מדיחתה מן מנשה בן אברהם אלקואז:⁴

למי אפנה ועד אנה אהלף: ונם על מי אני ארעים בקולות:
 הנשאף עוד במו ארץ נשיאים: אשר להם תהלותי⁵ בפולות:
 הלא אלה נשיאי הארמה: אשר להם חספץ הפולות:⁶
 הלא זה הוא אשר כל האנשים: בכל עיר יענו לו במחולות:⁷
 ירדתי אל תריבתי ותאמר: ערוף השיר והחל הפחולות:⁸
 שלחתי לגן נעים סמדי: בראש הרים מצאתים אפילות:⁹
 ונתליתי כמו חרני ראמים: ואגבי מטבע¹⁰ במצולות:
 ועליתי ערי שחק ורגלי: במו מימי תהומות נאצלות:¹¹

¹ MS. אתי.

² MS. בציווי.

³ Cp. Deut. 21. 18 ff.

⁴ MS. יקבצו.

⁵ Jonah 4. 6 ff.

⁶ The plural is used for sake of the rhyme.

⁷ 'The silk merchant', referring to the occupation of Ibrahīm, Menasse's father.

⁸ MS. תהילותי.

⁹ Cp. Isa. 40. 11, a figure of speech for a ruler shepherding his people.

¹⁰ Cp. 1 Sam. 18. 6-7.

¹¹ On top of this word there is written in the same handwriting הנמולות, but this gives no meaning.

¹² Cp. Exod. 9. 32.

¹³ MS. מטובע.

¹⁴ Can also be read נמצלות. It will then be a verb formed from מצולח. But מצולח is also suitable, as אצל in the Middle Ages has the meaning of emanating and also descending from high downwards (cp. אצילות). Thus the thought is well expressed here, 'I ascended heaven but my feet dangle in the waters of the deep'. Cp. also *infra*, p. 239, note 3.

וְהָיָה הָיָה דְּבָרִי אֶל לִבִּי :
 10 תָּדַל לָךְ אֶל תַּקְוָה מִ[תְּכַדְיוֹ] :
 וְאֵל תַּחֲפֹץ לְכַפֵּר מִ[נִּ]לְתִּי :
 אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּשִׁיחַת מוֹעֲדֵי לָךְ :
 הֲלֹא תִרְאֶה תַרְחוּמֵי לִנְגָדִם :
 לְשִׁירֹתֵי אֲשֶׁר בָּהֶם עֲשִׂיתִים :
 15 יִפְסִיחַ חֲרוּזֹת בְּעֵנִיקִים :
 בָּרַח לָךְ אֶל מְקוֹשֶׁה אֶל תִּנְחַל :
 וְאֵל יִהְיֶה לְפָנֶיךָ וְעִפּוֹד :

VII וכתב אליה וקר בעת אליה הדיה אלפור :

--- | ---
 יָמִי פוֹרִים יָמִי שְׁמָחָה :
 אֲשֶׁר בָּם נִגְאָלָה מִ[נִּ]ד :
 וְאֵלָה אֶל לִבְנֵי שְׁמָחָה :
 מְנוּחָה . . . :
 יָמִי הַשְׁקֵט יָמִי בְּטָחָה :
 יָרִיבָה אֹם מְנוּחָה :
 יָמִי פוֹרִים לְשִׁלְחָה :

(fol. 10, recto)

VIII

--- | --- | ---
 וְאֶחָדָר אָוִי בָּה עַל יָרִיבִי :
 עֲרִתְנִי מֵאֵד שְׁשָׁה בְּיוֹם זֶה :
 וְהָיִינוּ בְּשׁוּרֵינוּ וְדָלָת :
 יִקְבְּצוּ 10 מִפְּנֵי 11 בְּיָמָיו :
 5 וְלִפְנֵיהֶם יִהְיֶה עוֹבֵר מְכַרֵּף :
 וְזֶל צָרוֹ יִהְיֶה מְנוּחָה :
 תִּכְרַכּוּ 12 יָרִידִי בְּלִבָּם 14 יוֹם :
 וְיָחַז חֹן לְעֵבֶד שְׁלִבְבוֹ :
 וְאֶבָּה בָּה פָּנֵי כָּל גְּאֻלְתִּים :
 בָּהֶּה הַשָּׂר מְצַפֵּת * מוֹיב צָמְחִים :
 נִשְׁיֹאֲנוּ מְשִׁיחֵנוּ מְשִׁיחִים :
 וְלִשְׁבּוֹ אֵלֵי עֵרֶם נְדוּחִים :
 לְכָלֶם 12 בְּאֲבוֹתָיו הַמְּשֻׁחִים :
 כְּצֹאן צִיּוֹן בְּלִילֵי הַמִּסְחִים :
 מְקַבְּצֶכֶם עֲרֵי נֶצַח נְצִחִים :
 וְנִפְשׁוּ אַחֲרֵיכֶם נֶאֱרָחִים :

1 MS. מעונה. 2 This reading, however, spoils the metre. Read וְדִלְתוֹתָיו יִתְּנִי.

3 This hemistich is not clear to me.

4 Cp. 1 Sam. 2. 3.

5 MS. מְנוּחָה.

6 Cp. Job 15. 16.

7 MS. עֲרִתְנִי.

8 Instead of מְצַפֵּת for sake of the metre.

9 MS. נְדוּלָת.

10 MS. יִקְבְּצוּ.

11 MS. מְפֻחִים.

12 MS. לְכָלֶם.

13 MS. תְּבוּרָכּוּ.

14 MS. כֻּלְכֶם.

IX ולה פי אלפראק:

פִּרִידְתֶּכֶם בְּמֶר נֶפֶשׁ אֲבֹבָה: וְאֶקְרַע אֶת כְּנוֹר לְבִי בְּמַדִּי:
 וְאֶתְאַבֵּל קִבְּת יַעֲנָה וּמִסְפֹּד: כִּמּוֹ תַּנּוּן אֲנִי אֶעֱשֶׂה לְבִדִּי: 1
 נִגְדִי * אֲשׁוּב וְאַרְאֶה אֶת תְּמוּנָת: מִהֲלִלִי * אֲשֶׁר אֲשׁוּר לְנִגְדִי:
 רְבִי נָסִים [וְנִסִּי] וְאֶדְוֶי: אֲשֶׁר יִחַד בְּשָׁרִי לוֹ וְנִלְדִי:
 וְגַם דָּמִי וְחִלְפִי מִחֲסָדָיו: וְחַיְתִי וְנִשְׁכַּחְתִּי וְחִלְדִּי:
 וְהֵן אוֹדָה עָלַי נֶפֶשׁ בְּכָל זֹאת: לְהַעֲדִיר עַל אֲמוּנָתִי וְחֲסָדִי:

X וכתב אלי מן רם בעץ אכזאנה:

הִנֵּקְבַעְתֶּם וְהִעֲתַרְתֶּם דְּבָרִים: 2 וְכָל אִישׁ בַּעַי וְיָב * מִמֶּם מִשְׁלִי:
 עָלַי יִחִיד אֲשֶׁר הָיוּם לְבָשׁוּ: וְהַחֲסֹד וְהַדָּק מִעֵילָיו:
 הִתַּחַת * הָאָרֶץ מִקּוֹל נְדָוִים: אֲשֶׁר הִכִּין לְטָרֵף מֵאֲכָלָיו:
 וְנִבְדָּרִים * וּבְבִירִים הָרָוִיו: וְכָל שֹׁחַל וְכָל לֵאשׁ חֲלָלָיו:
 5 וְאִיִּכְבָּה חָהוּ בֹו נֶעֱרָבִים: יִשׁוּ הָאֵל לְחִיבָם נֶעֱלָיו:

XI ולה ימרח בעץ אלרוסא:

נִמְלֹוֹתִי וְהִיִּיתִי בְּעֵינַי: כְּאִישׁ סָכַל וּמוֹן הֵלֵב [פֶּר] וְחֹו:
 בָּעֵת לְקַחָה יְמִינִי עִט [לֶחֶם] שִׁיר: בְּשֵׁם הַיֵּשֶׁר . . . אֶת שִׁבְחֹו:
 וְאִיִּךְ יִישָׁר * בְּתוֹשֵׁבְתָהּ [וְאִיִּכָּה]: וְאִיִּכָּה [אֶ] הִי הוֹלֵךְ נִכּוּחֹו:
 וְכֹה אוֹמֵר בְּעֵד נָבִיא וְחָכֵם: אֲחִי מוֹסֵר 10 נְשִׂיא אֵל בֶּן מִשִּׁיחוּ:

XII וקאל פי אבי סלימן:

אֲלִלִי 11 לְבִי וְגַם טִרְבִּית יְנוּנִי: וְעֲרוּחִי וּמִכְאֹבִיו וְאוֹנִי: 12
 כִּמּוֹ עֵינִי קָלִיל יוֹפִי צָבִי חֹו: אֲשֶׁר חָלַל 13 כְּלִי מִכְּאוֹב בְּעֵינָיו:

1 See Mic. 1. 8, and cp. Job 30. 29.

2 Read הָכִי, as the metre is faulty.

3 Instead of רָכִי, for the sake of the metre.

4 For metre's sake instead of יָרָב.

5 MS. וְנִבְדָּרִים.

6 MS. יִישָׁר.

7 MS. מִחֻלָּלִי.

8 Cp. Ezek. 35. 13.

9 MS. הִיִּיחַת.

10 MS. מוֹסֵר.

11 MS. וְנִבְדָּרִים.

12 MS. וְנִבְדָּרִים.

13 MS. וְנִבְדָּרִים.

14 MS. וְנִבְדָּרִים.

15 MS. וְנִבְדָּרִים.

וְהוּא יִישֵׁן עַלִּי מִשְׁכָּב מְלוֹכִי :
 וְצוּאָרֻ אָבֵל אִין לוֹ קִרְתִּי :
 שִׁשָּׁן לְבִי נֶעַת יָחַד אֲסוּנִי :
 וְכִי יִרְאֶה חָלִי עֵינִי אֲחִינִי :
 לְרַפָּא אֶת לְבָבִי מִיָּטוּנִי :
 בְּגִי עָפִי לָעַם אַחֵר קָצִינוּ :
 וּמִשְׁרֹנִי * וְהֵב אוֹפִיר עֲנָנִי :
 צָעִיד יָמִים בְּכָר הוֹכִישׁ וְקָנִי :
 נְחִיתָתָם בְּשֵׁם שְׁמִשׁ מְעוּנִי :
 יִדְעוּהוּ כָּאֵלֹהִים הֵם שִׁכְנִי :
 דְּמוּתוֹ שֶׁר הַמּוֹנֵתוֹ לְפָנִי :
 וְהַפְסֵת וְהַקּוֹלָמוֹס אֲזוּנִי :
 לְאִישׁ יִפְסִי לְכָל שׂוֹאֵל [רַצ'] וְנִי :

צָבִי הַמַּאֲרִיף לִלִּי עֲשׂוּקִי :
 צָבִי יִרְמָה בְּרוּאֹתָיו * לְעוֹפֵר :
 5 וְכֵם * הַשִּׁים בַּעַת יִרְצָה יְדִידִי :
 הִירְפָּא לְבָבִי מִחֲלָאִי :
 אֲלִי דְוִיד יְדִיד נַפְשִׁי אֲהֻלֵּף :
 אֲלִי קָצִין דְּרִיב הַלֵּב אֲשֶׁר שָׁם :
 אֲשֶׁר עָבִיו בְּרוּלָחִים יִרְקִינוּ :
 10 וְזֶן עָפִי בְּמִדְעוֹ וְאֵם חוּא :
 לְכֹן שָׁמוֹ אֲלֹהִים נֵר לְהֹאִיר :
 וְהֵן כָּל הָאֲרָצוֹת הִרְחֹקוֹת :
 שָׁמוֹ דְּרוֹל וְחָרָו רַב וְיִמְלָא :
 אֲתִי מוֹסֵר אֲשֶׁר חֲכָמָה חֲנִיתוֹ :
 15 אֲתִי פְדִיּוֹם וְכָל אִישׁ שֶׁר בְּעָפִי :

XIII וְקָאֵל יִבְבִּי וְיִגְדֵּב בַּעֲצָהֶם :

שְׁפִמְנִי אֲלֹהֵי הַצְּבָאוֹת :
 וְכִלְנִי בְּצִבּוֹתָיו אֲשֶׁר לֹא :
 וְהַמִּים בְּחַמּוֹת יָמִים קָרְבִּים :
 וְלִתְלָאוֹת צָפוֹ * עֵינִי כָּאֵלֹהִי :
 5 לְכֹן עוֹקֵל נְהִי נְהִי * סוֹקֵנִי :
 וְשָׁמְנִי בְּמִשְׁפָּמִי לְמוֹ אוֹת :
 לְוִלְתִּי בְּתַבֵּל לֹא בְּרוּאֹת *
 וְנֵם נַפְשִׁי מִלְּאָה מִחֵל[וֹת] :
 אֲנִי אִישׁ מְעֻמָּד *¹⁰ עַל הַתְּלָאוֹת :
 תַּעֲיִנִי מִמְּקוֹר דְּמָעָה מִלְּאוֹת :

¹ Since the sick hero of the poem cannot attend to the communal affairs and administer justice, the wronged people have no redress of their grievance; accordingly 'the nights of his oppressed ones' are prolonged (see also Eccles. 4. 1).

² 'By his eyes' (cp. Eccles. 12. 3).

³ For וְכֵם (i. e. in these eyes), to suit the metre.

⁴ Fol. 10, verso, begins with קָצִינוּ. But this hemistich is not clear to me. In l. 7 Abū Sulaiman (= David) is apparently eulogized. But it is possible that the poet means, I shall go to David for curing the grief of my heart, i. e. obtain comfort from reading the Psalms of king David.

⁵ יִרְקִינוּ for יִרְקִינוּ, to suit the metre, though יִרְקִינוּ would have been sufficient. מְטָר, a Pi'el formed from מָטַר 'rain'.

⁶ I. e. Moses.

⁷ So in manuscript, but the meaning till the end of the line is not clear to me.

⁸ לְוִלְתִּי = anybody else in the world.

⁹ For צָפוֹ to suit the metre.

¹⁰ מְעֻמָּד (cp. 1 Kings 22. 35) = here מְנַחֵם 'appointed'. An allusion to the various temple officers (see Shekalim 5. 1).

¹¹ Cp. Mic. 2. 4.

וּנְפִלְתִּי בְּמִכְאוֹכִים כְּאֵלֹי : אֲנִי נָפַלָא בְּעֵינֵי כָּל פְּלָאוֹת :
 וְקַח אוֹתוֹל לְאֵל אוֹ מֶה אֶמְנָה : וְכָל אֵלֶּה קְבִיצוֹת בִּי מִצְאוֹת :
 לְמַעַן בִּי בַּפִּשְׁעֵי נֶאֱסַף בָּן : נִשְׂאִי עִמִּי יָאֵף מִן הַנְּשִׂאוֹת :
 בָּבוּ עִמִּי וְחִנְרֵי שֶׁק וְסִפּוֹד : וְתִבְכִּינָה בְּתוֹלוֹת נָם נִשְׁאוֹת :
 עָלַי בְּחֹר אֲשֶׁר רָחֵי וְנִפְשִׁי : בִּינֹן אֲחֵרֵי לְעֹד נִבְאוֹת : 10

XIV וְקַח לְאֵל אִיצָא :

אֲדוֹנִי אֵת וְאֵם הֶרַע לְשׁוֹנִי : בְּאִמְרֵי כֶּךְ אֲדוֹנִי אֵת וְאֵתָה :
 לְבָל מִלֶּךְ וְכָל נִשְׂאִי אֲדוֹנִים : וְלִפְנֵם מִפּוֹד מִלָּא מִחֲתָה :
 וְשָׂמָח בּוֹא וְשָׂמָח אֵת לִבִּי : וְאֵל תִּשְׁאִיר בְּמִזְרְשֵׁי מִבְּתָה : *

XV וְאִסְתַּהֲרִי בַעֲצָהֶם כִּמְרָא פּוֹגֶה לָהּ גְּבִנָּה פִּכְתֵּב אֲלִיה :

שְׁאֵלְתִּיד אֲרוֹן נִפְשִׁי בְּרָנָה : וְהִרְפִּיתִי לְפָנֶיךָ תַּחֲנָה : *
 וְשָׂמָח בְּסִנְדֵּל עוֹל לְנוֹסִי : וְלִפְנֵי צַד בְּסוֹחֲרָה וְצָנָה : *
 וְכִפְסָה בְּיוֹם שְׁמֵשׁ וְשָׂרֵב : וְנָם בְּאֵח * בְּיוֹם שְׁלָג וְצָנָה :
 וְכִרְתִּנִּי וְכִרְדֵּךְ אֵל לְמוֹכָה : בְּאֵלְמָנָה בּוֹכְרוֹ אֵת פְּנִינָה : *
 וְשִׁלַּחְתָּ גְּבִנָּה לִי לְמָנָה : 5 וְקַח יִדְמָה בְּיוֹם אֲחִמּוֹל גְּבִנָּה : *

XVI וְלֶה אִיצָא :

הֲלֹא אֵתָה יָרִיד נִפְשִׁי לְנִפְשִׁי : בְּמֹ מִקֵּד וְנִשְׁמָ לְאִדְמָה :
 אֲשֶׁר הָיָא לָהּ בַּעַת רִדְמָה מְרָה : לְחִינְתָהּ וְלִבְיָא ¹⁰ לָהּ נַעֲיִמָה :
 וְנָם אֵתָה מִחִיָּה אֵת לִבִּי : בְּמֹ הַנּוֹף מִחִיָּה הַנְּשִׁמָה :
 וְשָׂמָח בּוֹא לְחִינְתִּי וְאִזְבֵּר : לֶךְ חֶסֶד יִדְדֵי הַחֲרוֹמָה :
 וְשָׂמָח בּוֹא לְחִינְתִּי וְאִזְבֵּר :

XVII וְלֶה יַעֲיֵן בַּעֲצָהֶם :

עוֹזֵב לְצִים בְּהֶבֶל נֶאֱחִיִּים : וְהִחֲסֵק הַרְשָׁעִים הַנְּלִחִים :
 וְצָא מֵהֶם וְנָם מִתּוֹדֵךְ קֶהֱלָם : וְלֹ הָיָ נִסְכִּי חֵר גְּרִיִּים :
 וְאֵל תְּבֹא בְּסוֹד אִישִׁים אֲשֶׁר הֵם : בְּרוֹעַ מַפְעֻלוֹתֵיהֶם מִבְּיָם :
 וְאֵל תִּאֲמַן מִסְּלָא פִּי שְׂחֹזֵק לָךְ : וְאֵת בְּטָנוֹ מִכְלָאָה רְמִים :
 וְאֵל תִּבְטַח 5

¹ Cp. Exod. 33. 16.

² Cp. Isa. 30. 14.

³ MS. ברִּינָה.

⁴ MS תַּחֲנִינָה.

⁵ Cp. Ps. 91. 4.

⁶ Cp. Isa. 49. 10.

⁷ A brasier, Jer. 36. 22.

⁸ Cp. 1 Sam. 1. 4, 5. An allusion to the ungenerous gift of the donor, just as Elkanah treated Peninah with less generosity than he did Hannah.

⁹ The meaning of this hemistich is not clear to me.

¹⁰ = ולהביא. So also in Jer. 39. 7, 2 Chron. 31. 10.

XVIII

[One more poem (beginning missing) from this Diwan is preserved in a small paper leaf, recto, in T.-S., Box K. 8. At the end there is written במל איצא (כמל), i.e. the poem is also finished. Verso contains poem X without the superscription, and again with the ending במל איצא. Evidently the sequence of the poems was different in this manuscript. The lines run on and only the hemistichs are separated. The metre is - - - - - | - - - - - .]

מחצני וגם פֿרש	לְבָנִי פֿח וגם רֶשֶׁת
וגם הוֹרָה בְּרֹאזֵתוֹ	בְּלֹא חֲצִים וְלֹא קִשֶׁת
וְשֵׁם לְבִי וְכִלְיוֹתִי	כְּמוֹ עֵנְלָה מִיִּלְשֶׁת ²
וּמִדְמִי אֲרָמִים ³ הֵם	כְּמוֹ לֶחֶי בָּעֵת בּוֹשֶׁת
יִשְׁלַחֵנִי אֱלֹהֵי הַיָּם ⁵	בְּנִפְשׁוֹ הַסִּקְדָּשֶׁת ⁴
וּפְדִינֵנוּ תִהְיֶה נִפְשׁוֹ ⁶	אֲשֶׁר סָנְהוּ מִיִּרְשֶׁת
יִרְדִּי הַחַיִּת עֲבָדָךְ	אֲשֶׁר נִקְלָה בְּמִרְחָשֶׁת ⁷
לְהִיָּמְעוּ אֲמִירָתָךְ	אֲשֶׁר הִכָּל מְנִשֶׁת ⁸

3. [Vol. I, p. 27.]

*A poem by Dunash b. Labrat in honour of
Shemarya b. Elhanan.*

[Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 15, paper, stained, doubled into two columns of which the second is damaged; the hemistichs follow each behind the other.]

(recto, column)

צִדְר כְּתָאב מִן רוֹנֶשׁ בֶּן לִבְר[ם]	----- -----
אֵלֵי אֶלְרֵב שְׁמַרְיָה בֶּן אֶלְחָנָן	
לִרְב לֹא יֵם חֲכָמוֹת ¹ וְיִבְנוֹת יֵם עֲרָמוֹת ²	וְעֵצוֹת וּמִנְפּוֹת ³ וְלִכְלֵל מְצֻיִּים
בְּתִמְצִיתָהּ רוֹי ⁴ אֲשֶׁר חָ[ב] מֵה אֹד ⁵	בְּיָמֵינוּ יִקְוֶה מְחַזְקִים וְשֵׁת[וֹ] יֵם ⁶

¹ Shot with (the glance of) his eyes, i.e. became angry with him.

² MS. מִשְׁלוֹשֶׁת. The reference is to the calf which Abraham cut into pieces (Gen. 15. 9), so is the poet's heart torn.

³ MS. אִרְוִים.

⁴ MS. הַמְקוֹרֶשֶׁת.

⁵ We should expect נִפְשִׁי, i.e. may God rejoice me by granting me his (my friend's) sacred soul while he in lieu receive my own soul which is now divorced from him. In this way their friendship will be renewed by this interchange of souls. A pretty idea finely expressed.

⁶ Has been parched as if in a pan.

⁷ Enchants everybody.

⁸ Yehudi ibn Sheshet, Dunash's disciple, in his polemical reply to the disciples

וּמִמֶּנּוּ עוֹלִים • מְטָרוֹת וּמִלָּלִים • בְּרֹחוֹת וּשְׁלָלִים • שְׁלוּחִים שְׁמַיִם¹
 וְכֻלָּם בּוֹ שָׁבִים • נִחְלִים עִם גְּבִים • וְגַם הַנְּשָׁאֲבִים • בְּנֹדוֹת וְדָלִים
 5 בְּיָמוֹ כֹּל יָמִי • כִּמּוֹ רַבִּי שְׁמַאי • מִסְבֵּל כָּל קָמִי • לֹחַ כִּמְ הַנְּדִיִּים
 בְּיָמוֹ מִלְחָמִים • וְשָׂמִים לֹא שׁוֹחִים • וְבוֹ לֹא מִשְׁלִיחִים • סְפִינוֹת גַּם צִיִּים
 וְבוֹ אֵין תַּנְיִיִּים • וְלֹא דָנִים מִיָּנִים • אֲכָל בּוֹ לְמַבְיָנִים • בְּדוֹלַח לְעֵינִים
 וְאֲבָנֵי מְלֹאִים • לְשָׁרִים וְנִשְׂאִים • לְבֵית אֵל מְכַאִים • מִנְחוֹת גַּם שֵׁיִם²
 בְּחֻכְמָה לֹא זוֹחָה • וְזוֹחָה שׁוֹחָה • וְלֹא • בָּם חֲבֹנִים
 10 בְּמוֹכָא וּבְמוֹצָא • דְּבַר פִּיחֵי נִרְצָה • וְגַם טוֹב לוֹ יָצָא • בְּשִׁכְעַת הָאִים
 בְּפִיו מְרַגְלִיחֵי • וּמְסִיר בְּצִיחֵי • הוּא מְרַגְלִיחֵי • מְקוֹר מִים חַיִּים³
 פִּנְאִי יֵשׁ לְעֵה • וְלִסְעָרָה סוּעָה • וְלָרֵב לֹא שְׁעָה • יִדְוָה לְפָנִים⁴
 ו... לְלֹגֹרִם • וּבְמִקְוֵי [ו] קוֹרִם⁵ • וְאֵחַ פִּתּוֹ פּוֹרִם • לְכָל גְּרַמְנִיִּים
 [ת] כְּמִים שְׁחָכְם⁶ • לְעוֹלָם בָּא וְכֵם • אֲשֶׁר לְרַצֵּחַ מִלְכָּם • יִדְוָה בְּצָבִים
 15 שְׁחָ[י] חֵן הַיְּשִׁיבוֹת • בְּכָל עֲצוֹת מוֹכּוֹת • אֲנִי... מִחֲשֹׁבוֹת • בְּכָל הָעֲבָרִים
 ... לְהַלְךְ • [ו] תוֹמָךְ בְּפִלְקָה • בְּהִרְבֵּת כָּל מְלָךְ • וְשָׁרִים עֲלוּיִים
 וּפְמִלֵּי מִן ע' • בְּמִטָּתוֹ יָצַע • מִנְטָף וּמִצָּע⁷ • וּמִיָּנִי כְּרַפְ[וֹ]יִם⁸

of Menaḥem b. Sarūḳ (in Stern, *Liber Responsionum*, II, 9, l. 62), has modelled a line with reference to his master after the one here which Dunāsh himself used about Shemarya, אשר חכמה אורי בצור יקור נחלים ונהרים.

¹ The fields are irrigated; for שלוחים, cp. בית השלחין, M. Kat. i¹, &c.

² MS. גיבים.

³ In his sea neither sailors nor rowers do ply; for שווחים, cp. Isa. 25. 11.

⁴ Cp. Exod. 35. 29.

⁵ Plur. of שֵׁי 'gift'. The word can also be vocalized as שֵׁיִם, plur. of שֵׁה.

⁶ The root is really וָחַ 'to be unsteady'. Here זוֹחָה is used, instead of וָחַ, for metre's sake.

⁷ Is afraid, see Isa. 44. 8.

⁸ Read וְלֹא, i.e. people are looking out to him for his legal decisions.

⁹ This hemistich reads in the manuscript מְקוֹר מִים חַיִּים • הוּא מְרַגְלִיחֵי. This is clearly in accordance with the sense, 'and he wells forth in the deserts a fountain of living water'. But the rhyme obviously demands the transposition as above in the text. The meaning of הוּא מְרַגְלִיחֵי is not clear to me. The plur. of מְרַגְלִיחֵי 'a pearl', is מְרַגְלִיחֵי.

¹⁰ Plur. of פְּנֵאִי 'for leisure'.

¹¹ Bends down in his place (while studying), i.e. intent on his study.

¹² For שְׁחָכְמָם 'whom he made wise', and thereby entitled them for the bliss of the future world.

¹³ MS. מִנְטָף וּמִקְרָע; יוצע מנוטף ומקצוע; נִמְטָף, an odoriferous gum (Exod. 30. 34), and קִצְיָה from קִצְיָה 'cassia'.

¹⁴ The usual plur. of כְּרֻכּוֹם 'saffron', is כְּרֻכְמִין.

בְּרַחֲמֵי שְׁכָחָהוּ יָלִי. וְעַתָּה צֵאתָ אֵבֶן לִי. וְעַתָּה רִדִּי בְּשִׁבְלִי. יִאֲרֹךְ לַחַיִּים
אֲשֶׁר לֹאֵל קָנָה. וְלִישִׁבוֹת יִכְנֶה. [ב] אֶרְגָּל גִּזְרֵי שְׁנֵי אֲרָגִים דְּמִיִּים
20 וְהוּא יִכְנֶה בֵּית אֱלִי בְּכִיאת הַנּוֹאֵל. . . . יִשְׂרָאֵל. . . .

4. [Vol. I, pp, 27-8.]

A letter from Samuel the 'Third' to Shemarya b. Elhanan.

[T.-S. 16. 68 (under glass), paper, size 36 x 33 cm., rough square writing; cp. Worman, *J. Q. R.*, XIX, 729, no. 21.]

	Address.	(verso)
לְכוּד גְּדוּלַת קְרוּשַׁת מֶדֶד וּרְבִינו	בֶּן רַבִּינוּ אֶלְחָנָן הָרַב הַגָּדוֹל נָעִי	
שְׁמַרְיָה הָרַב הַמְּהוּרָד הַמְּכֻבָּד	יְשׁוּעָה	
יִשְׁמְדוּ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו	חֲקָרָב	

(recto)

שְׁלוֹם לְשׁוֹחֵד [טוֹב]. כָּל הַמֶּנֶן כְּבָרוּשׁ.
 יָקָר שְׁמוֹ [ב] מִקְהֵלוֹת. . . . כְּרִמּוֹן. הוֹלֵךְ וְגָדַל בְּרִקְקָה בְּשִׁמּוֹן קִנְמוֹן.¹
 [כב] וְדִגְלוֹת קְרוּשַׁת מְרִינוּ וּרְבִינוּ שְׁמַרְיָה הָרַב הַמְּהוּרָד וּמְכֻבָּד בַּמַּחְבֵּרֶת.²
 אֹר מוֹרֵחַ וְגַר הַמְּעַרֵב כְּזוֹ[נ]י³ יְשׁוּעָה חֲמֵד אֲשַׁכֵּל⁴ מִמּוֹלָא בְּרִכּוֹת אִישׁ שְׁהָלוֹ
 5 בּו רַחֲמָן⁵ מֵלָא מְכַל מִבּוֹ יִסּוֹד נִשִּׁי אֱלִי חֲלָד עֲמוּד הַיִּמְנִי פְּמִישׁ הַחֹק הוֹגֵה שֵׁט
 לִי. . . . מִסְּלָמֵל בַּתְּשַׁע⁶ אֲשֶׁרִיו וְאֲשֶׁרִי אֲנִישׁוֹ יוֹשְׁבֵי לְשִׁמּוֹעַ מַחֵק
 דְּרִשְׁיוֹ [פִּי] דְּקוֹי וּפִישׁוֹרִיו וּפִירוֹן [שִׁין] י[שִׁמ] רַהוּ צוֹר עוֹן לְמִסִּים וְעֵנִידָהוּ

¹ נָרִים evidently means here 'to break' (see Lam. 3. 16). The meaning is: by building academies 'the glory (i.e. the glorious scholar) breaks the teeth of the cursed ones who become silent'. Probably allusion is made here to the Karaites who are worsted if there is an increase of learning among the Rabbanites.

² For דְּמִיִּים (דְּמִיִּים), to suit the metre and the rhyme.

³ For such noun-formations in יָן in the Piyyuṭim, see Zunz, *Synag. Poesie*, 397 ff.

⁴ בַּמַּחְבֵּרֶת = בַּחֲבֻרָה 'in the company of scholars'.

⁵ Read perhaps יְשׁוּעָה, cp. Isa. 59. 17.

⁶ A Paṭṭanic expression for נַחֲמֵד; here the adjective is formed into a noun (חֲמֵד) and placed before אֲשַׁכֵּל. For similar cases see Zunz, *Lit. synag. Poesie*, 642, 16; Genitiv-Umstellungen.

⁷ A man upon whom God caused (His lamp) to shine, see Job 29. 3. For רַחֲמָן (?) read רַחֲמָן.

⁸ Magnifies God by Piyyuṭim or hymns recited during the 'Amida of the New Year, which consists of nine blessings. The expression מְלָמֵל is already used by Kalir and other early Paṭṭanim (see Zunz, *Syn. Poesie*, 125).

. ויבלה בטוב ימיו ושנותיו בנעמים בן כבוד גדולת
 קדושת מרינו ורבינו אלחנן הרב הגדול שהיה אור דורו וכתרם וגורם נחו
 10 בגן [עדן] שלום גדול ממנו ואהביו וממתיקי שבה מירדותיו
 ומוב מעבדתו אשר ה[ציב] נבול לדתי יקרה. וקבע להגיונה קבע שלא ימוש
 להשיב נפש נוחליה לש[בוע]. . . היום לרווח ר[ו]ים משכורתו מוכפלת.
 ומנעמתו
 נכפלת. אמנם און שמעתו מאשרתו. ועין ראחו מעידתו.¹ יהי רצון לקיימו
 ולקיים מתנות² נעמו כאותו האילן מתוך הפרי ברב העלים משוך [חס]עין
 מתחתיו
 15 צאליו מחר. . . ים. צללו משבכים וסבכים. שפרה עליו נחלת.³ ובארץ
 הושם תהלת⁴. אלהי קדם ימלא משאליו. ויראים⁵ דגלו. ואף [י]שא
 ברבה כתבנו
 להודיע רבינו כי בימים האלה נשמעה שמועת רבנא אברהם בן שאול כי
 נפטר ימצא
 רחמים וחי לרבינו שבק ושם כלכו ר' נתן בנו לצאת בשביל עזבוניותיו
 שלא יאבדו
 ופיסנוהו למנות שליה ולא יטריח הוא על עצמו כי חסנו עליו מיגיעות
 הארחות ולא הוטבה
 20 נפשו בשלח והוא ילד זך תמים גדול טהרתו. ודינול⁶ תורתנו. וכל יום
 מוסיף לקח
 ויש בו תמימות וברירות ולא ניסה במה שהושרד לו ותובעים אנו מרבינו
 שישם עליו
 עין ויורהו דרך הטוב המועילתו ויבינהו וישכילתו ויפארהו במכתביו
 ואגרותיו אל
 מקהלותיו ואל סיעותיו. השותים בצמאה מדברותיו. ואל ריעיו ואהביו נמיאי
 המפותיו
 כי כל מה שיעשה עמו עמנו הוא עשוי האלהים ישנב רבינו ויוסיף ימים על
 25 [ימי]ו ושנים על שנותיו ויאמין תקותו. ויזהיר הדרתו. ויגדור יפעתו.
 וינצור חייתו. וישמור יחידתו.⁷ וירבה יעצים ויסלסל שלום ברכתו. סלה
 שמואל השלישי⁸ בתורה בירבי

¹ Cp. Job 29. 11.² Read perhaps מתן.³ Ps. 16. 6.⁴ Cp. Isa. 62. 7.⁵ Read יוראים.⁶ From דגל 'the banner'. For similar noun-formations, see Zunz, *l.c.*, 387-8.⁷ His soul (cp. *infra*, p. 85, note 6).⁸ In T.-S. 16. 14 our Samuel is mentioned as head of the court at Damascus in a document drawn up in 1007 C.E.

5. [Vol. I, p. 28.]

Data concerning Samuel the 'Third' and his son Abraham.

Samuel השלישי is known as a liturgical writer. T.-S., Box H. 5, contains four torn paper leaves of liturgical compositions for the Day of Atonement. Fol. 1 verso, reads שמואל [ד] (another composition) אחר אחר ד' יוסף הרב זל. השלישי ב' הושענא זל. Fol. 4, verso, has (Ibn Abitur?) אחר ד' יוסף הרב זל. T.-S. 8 H 23', verso (recto contains scribbling) begins a composition for חזאת הברכה. חזאת הברכה השלישי. ב' שמך רחמנא יוצר לזאת הברכה לר' שמואל השלישי. ימ' ד' (= ימצא רחמים) ארבע ברכות חוסף וכו' '1. T.-S., Box H 15 contains four paper leaves wherein we read (fol. 1, recto) אחר לשמואל השלישי זל: אפרתים בשמלה שאירעם בנה (on fol. 4, recto), alphabetical, ends on fol. 4, recto). Two more pieces follow.

Two other paper leaves in the same box contain (fol. 1, verso; recto blank) כי כמון אלשלישי זל; בשם רח' שמואל השלישי זל מי כמון (fol. 2, verso). A colophon in T.-S., Box K 6, reads (verso) וכאן אלפראנ' מן | נסכחא יום | אלכאמס ואל עשרין | מן גמאדי אלאל | סנה כססין אלאתמין (אלאתנין ר). | שמואל ב' מור' הושענא | וכתב יהודה הלוי | בר כנן וכמס | מאה תעניף מור' | שמואל ב' מור' הושענא | וכתב יהודה הלוי | בר כנן ושלום. Accordingly a copy of a work by Samuel b. Hoshanah was completed on Jumada 1, 550 (probably A. H. = 1155 C.E.). The copyist was Yehuda Hallevi b. Yefet. A leaf in T.-S. Box Library Collection, contains (verso; recto blank) יוצר בר[אשית] ד' שמואל שלישי נכע | Or. 5557, A., fol. 7, recto, contains a part of ברבית מוזן לשני ארוסים ד' ר' | אופן לרבינו שמואל | שמואל השלישי זל | חסאנו לשמואל אלשלישי | Cp. *R. É. J.*, LXIII, 118, no. 132: פומון לי והשנים לרבי' שמואל השלישי ברבי הושעניא (הושענא ר). p. 285, no. 123: (r. הושענא ר). זל ולתהיה | see also p. 287, no. 300. Haikavy, *Hakkedem*, I, H. br. part 64, mentions a Petrograd MS. (Antonin), no. 104, with the superscription ממחזור ר' שמואל בן הושענא. Bodl. 2715^f contains a liturgy which reads at the end סלכנו לסנארי וי' כמלת יצרות וזולתות וי' סלכנו לסנארי (ומי כמנה ר). לכן הושענא זל והרה אופנים ומאורות ומיכמכה (ומי כמנה ר). לכן הושענא זל. See further, Bodl. 2729^{te. b.}; 2548^{13. 11}. Probably several pieces in *Bodl. Catalogue*, II, Index, s. v. Samuel, are by our scholar. See also Marmorstein, *R. É. J.*, LXVIII, 47, note 1.

Samuel's son, Abraham, signs a Geṭ dated [1] שנת ארבעה אלפי [1] (1. 2) (3) ושבע מאון ותמנ' [1] ושיח שני (4) . . . [רמלה] מרנתא דסמיכ' [א] (5) ללוד . . . (signature) אנא אברהם החבר בירבי שמואל השלישי כתבית (T.-S. 10 J 2^b). T.-S. 13 J 20ⁱ contains a letter in Jewish Arabic,

addressed (l. 3) לוקגנו ואדירנו ויקירנו ונכבדנו (4) כבוד גדולת מורו אברהם אחובו אברהם בירבי שמואל, הכהן (5) השר היקיר בירבי יצחק הכהן נען השלישי בחבורה נען. It is nowhere mentioned that Samuel's son, Abraham, held the dignity of 'Fourth' as Dr. Marmorstein, *l.c.*, states. He evidently confused him with Abraham 'the Fourth', the son of Solomon b. Yehuda (*infra*, A. B. 31).

6. [Vol. I, pp. 28-9.]

*A letter from Fustat relating to the demise of
Shemarya b. Elhanan.*

[Or. 5560, A, fol. i, recto, paper, size 21x18 cm., square writing, very faded and much damaged towards top and bottom; verso contains a selection of biblical verses apparently in different handwriting.]

. [ו] דבר עלי [מ] רעים וקבלם
 שנתים וח[מש]ה חדשים
 שליח מאת המלך מלך מצ' ואמר אל
 כי הלך אל מערב וכי מבקש הק ואינו
 5 [שם] רנו מכל הצרות האילו ואשוב אל מצ' כרי שאהיה
 ואמצא בה תחלואים וימותו הבנים ברצון שמים
 נו חללתו עלי גם אמרתי במעי מחבא ב
 הרבה מ חיי שווה נם נתנחמתי על שלשה בנים
 ואחוחיה ע[מ] ומצרות אילו נתעבבתי ל [ובימים]
 10 החם חלה מור שמריה הרב זל וימת ונפטר לבית עולמו [וחיין]
 לרבנן שבק ובימי אבלו בא אלינו שמואל השלישי זל
 א הדין כל שואל וקהל גדול ספרדוהו ויק[ומו]
 ו[הל] שינו למלך כי אפרו על
 ונחבש
 [וי] תפסנו אני והשלישי עם כן איש בבית אמירי חדמים כי
 15 כל הבא לשם בן מות הוא ונצחק אל יי אהינו² וישמע נאקת לבינו
 ויחן אותנו ויצין[אנו] בכבוד מתוך שלשלאות וכבלים ותודינו
 לאשר נאה להודות ובערי
 אמרו
 תניסוני וסי יעין
 20 קה ואשמ[ע]

¹ מצרים =

² אלהינו =

7. [Vol. I, pp. 29-30.]

*An elegy, probably on the occasion of the demise of
Shemarya b. Elhanan.*

[Or. 5557 P, folios. 55-6, paper, square writing, vocalized.]¹

I

(fol. 55, recto)

כָּרַף לֹא יָמִישׁ וּטְוִיבִים
מְרוֹף הִרְעַת וְלֹא עוּ זְרוּעִים²
יְחִיד הַדּוֹר אֶזֶל כ לֹו פְנֵעִים
[ק] וְלִילֹל הַרְוּעִים³: כִּי תִלְמִידִים
חֲמוֹד בְּתוֹרַתְךָ הִדְרַתָּם: 5
כִּי בִלֹא⁴ בְּכֶסֶף וְלֹא מִחִיר חֲנָם הִשְׁבַּרְתָּם.
לְמוֹתָךְ נִבְחָלוּ וְאִבְלָךְ לֹא מִשׁ מ[את]ם.
כִּי שׁוֹדְדָה אֲדַרְתָּם: ⁵

II אַחֲרֵי לֵה זֶל⁶

10 חֲנָה קוֹל שְׂתוּעַת בֵּת עָמִי⁷ מִצְעָן מֵרָח
הָאֵם הָרַב אֵין בְּקֶרְבָּה אִם הֶלֶךְ לִקְבוּרָה
אֵיִה כֹהן וְתוֹרַתוֹ וְחֻכָּם וְעִצְתוֹ⁷
וְרַב וּמִשְׁנָתוֹ מִשִּׁיב מִלְחָמָה שְׁעָרָה⁸

(verso)

בֹּאוּ לְ[יְנו] בִשְׁקִים⁹ תִּלְמִידִים נֹאנְחִים¹⁰
וּמִסְפַּד [בִּשְׁו] קִים סִפְרוּ בְּמֵרָה:
גִּלָּה מִשְׁוֹשׁ הָאָרֶץ¹¹ וּפְרִין בְּצוּעֵן פְּרִין
כִּנְחֻמָּה הָרַב בַּחֲרִץ וּמִן קִיר עָרָה: ¹²
5 דְּעַן נֵר מַעֲרִבִי וְנִכְחַד מִקְרָבִי
לִבִּיא . כֹּל זֹאת בֹּאֲתָנִי בַחֲבוּבִי כַחֲב
נָלוּ קִירָה: ¹³ דְּנִפְן הוֹבִישָׁה וְהִתְאַנָּה
אוֹמְלָלָה¹⁴ וְעִבְשָׁה וְעִין הַמֵּים יִבְשָׁה

¹ Poem III, from letter מ, is also to be found in T.-S. 8 J 31¹⁰, recto and verso, in different handwriting. Letter מ occurs only in this manuscript (verso, l. 6 ff.). The beginning of the strophes are indicated by me with large letters.

² Cp. Dan. 11. 31.

³ Zach 11. 3.

⁴ The ב is evidently intended for the reading וכר' בכסף.

⁵ Another poem by the same author. Read either אַחֲרֵי or אַחֲרִי (the Arabic feminine form).

⁶ Jer. 8. 19.

⁷ Cp. Jer. 18, 18.

⁸ Cp. Isa. 28. 6.

⁹ Joel 1. 13.

¹⁰ The rhyme demands here the reading נֹאנְחִים.

¹¹ Isa. 24. 11.

¹² Isa. 22. 6.

¹³ Cp. Amos 1. 5.

¹⁴ Joel 1. 12.

והעלת הברכה נעברה :

10 ומימי הקילקו¹ יבשו והשואבים נשתבשו
וסוף לראשם חבשו² 11 כנתאלמנה התורה :
ועם קראני ואיבי מצאני אך
עתה הלאני³ ושפני בסערה :⁴
חבלה רוחי⁵ והיום מרי שיתי⁶

III

(fol 56, recto)

בני ארץ הברית [עשו] ע[מי מספד] בל[י תכלי]ת⁷
על איש היה שארית [כל]וית חן עלי ראש[י]⁸ :
לגמתי בעפר ארץ ביום עברה וגם חרין
ו[אב]לו כמרוץ מרין עמי והאדיב נפשי
5 דמעות ע[ל]יו אזורם וזדי עליו אפרום
ואלבה שולל וערום⁹ ואשים שק לבושי¹⁰ :
הה על מקרא ומינה ותוספות [איט]ר הינה
לקחם ועפר חנה והנו במתים חפשי¹¹ :
וי על התלמוד הנתאב והחמוד אשר מפיו היה למוד
10 איך אפס ביו[ם] גלמוד¹² ומי יפרק חקושי :
נא יפֿה¹³
זקן בינה זקן חכמה יפת צ[ור]ה וגם קומת
איך הלך ביום מהומה ובנחמה אי אפשי :
פֿו¹⁴

(verso)

חבלה [כיו]לדה ומערים הובירה
וכנען כבר חדרה וספד בית השמשי¹⁵ :
טפחה ישיבת צני בחבל עם ישיבת בני בבל ושמו י[ד] עלי
שובל¹⁶ בתמהן לב עלי מוקשי :
5 ירד מראשם זר¹⁷ מתי יהיה חור
[וס]ר שהרון¹⁸ וגם נזר ומלבוש שש
ומשי : כל עמק ידליהו
וכל סתום יגליהו וכל חסרון

⁷ Swivel and bucket for drawing water (see Jastrow, s. v.).

¹⁴ Cp. Jonah 2. 6.

² Job 16. 7.

⁵ Cp. Job 9. 7.

⁴ Cp. Job 17. 1.

⁸ Cp. Job 23. 2.

⁶ Cp. Prov. 4. 9.

⁷ Mic. 1. 8.

⁸ Cp. Ps. 69. 12.

⁹ Ps. 88. 6.

¹⁰ Cp. Job 3. 7.

¹¹ I.e. נוסחא אחרינא ונס יפה קומה. It therefore seems that the copyist of this composition had before him more than one version.

¹² = פֿומן.

¹³ Cp. 1 Sam. 6. 14, 18.

¹⁴ Cp. Isa. 47. 2.

¹⁵ Cp. Judges 8. 26.

י[מלא]הו' ברב אשי ומנשי:¹
 10 [לב]בות וליבמות ועירובין הסתומות:²
 [י]באר במ העלומות כאור
 סהרי ושמשי:
 כחצות עם חסידים
 מושבו עם נגידים
 15 ויקבץ עם נדודים
 יבנה בית מקדשי:
 הקיף⁴

7^a. [Vol. I, p. 30, note 2.]

Fragments of letters from Shemarya b. Elhanan.

Oxford MS. Heb. b. 11, fol. 8 (cp. Bodl. 2874^a) was apparently issued from Shemarya's court. It has nothing to do with the appointment of a פקיד or Nagid, as is stated in the *Catalogue*. The fragment is much damaged and faded. We give here a number of lines

(1) . . . [שמריה ה]רב בירבי אלחנן הרב . . . (2) . . . מר כלוף בן אהרן
 הידוע ב[ן] . . . אש . . . א ע[ד] יבשרוני כי קנו ממנו ר[ב]ר¹ (3) . . . [ב]לף
 בן אברהם בן כליל אלטראבלם[י] . . . [הט]יל לבים שלש מאות וחשעת
 זהובים (4) . . . שיתוף מחציתם לכלוף ומחציתם לכלף במחצית שהוא קונה
 (5) . . . [ה]לואה בדרך כל מתעסק שברמלה משותף בנכה וחממו העדים ונתקיים
 (6) . . . [הלך] לו כלף בן אברהם בן ב[ל]ל לרמלה בטמון . . . ל . . . ר אחרי
 בן בא מר כלוף (7) . . . שמוע שמעתי כי הלך לו כלף שותפי בדמשק בלא
 רשותי ואני ציחתי (8) . . . מן אלרמלה ושיהא ממכרו ומקחו על ידי סבאע
 הפקיד ברמלה כי כן כתב (9) . . . [אבן אובת שט]עאן הפקיד ממצרים על
 פיו . . . בדבר . . . לגולני ולחמסני (10) . . . עת הרב נט רח דבר זה
 שיהא לו לאחר היום לזכות לפניו אם אצמרך (11) . . . מחצה בכתבי השופט
 [ובכתב]י גדולי המלכות שיהיו לו לעזרה אם יחרים (12) . . . בבא כלוף

¹ Instead of ומנשה, for sake of the rhyme. The interpreter between Joseph and his brethren (הַפְּלִיץ, Gen. 42, 23) was Menasse. See Gen. R. c. 91.

² Likewise in the answer of the Palestinian academy to אנשי רינוס, 960 c. 2. (see *Graetz Jubelschrift*, 31-2, and *R. E. J.*, XLIV, 238) we read לזכר היה לכם וטוב היה לנו בעומקי יבמות ועירובין. ³ Read מחציתו.

⁴ Probably reference is made here to a פוסם which began with הקיף; perhaps ותלואה (see Lam. 3, 5).

לרמלה . . . לבלף שחזר מדמשק ונתרעם על בלף (13) . . . הלכתי
 והחציף כנגדו ושחק לו בלף ולא עוד אלא שהיה משדלו בדברים
 There follow six more lines, very faded. It is evidently a legal document setting forth the dispute between two partners, Khaluf b. Aaron and Khalaf b. Abraham. The latter went on business to Damascus without the former's consent. The 'official' (פקיד) of Ramlah סבאע (1. 8), probably was superintendent over the merchants (פקיד המסחרים). His colleague in Fustat (1. 9) is probably identical with Muhassan b. Husain אבן אוכת שמעון (i.e. the nephew of Simon) who is mentioned in a document of 1026 c. E. (see vol. I, 82). A very damaged fragment (T-S. 12. 43), top and left-hand side torn, seems to be a letter from Shemarya to a friend of his. There are mentioned (X. b. ?) Nissim of Alexandria, and Musa Jalab ibn Ezra. The fragment concludes , , , רשלומך ושלום ד יוסף בר סלים אהובנו , , , של כל ישראל Ab-Bet-Dm.

7^b. [Vol. I, p. 31.]

*Note on historical accounts in the form of
 'Scrolls' (Megillot).*

The same form Sa'adya gave to his Sepher Haggaluj. In defence against criticism he mentions that 'in this our generation the people of Kairowan composed a Hebrew book on what they suffered at the hands of אל שנורי 'the Christian'; it was divided into verses and provided with accents (cp. Malter, J. Q.R., N. S., III, 489-90). Evidently this book was a מנלת מצרים, and after the same model we have the מנלת מצרים discussed here. Indeed Egyptian Jewry during its long history had occasion for several such scrolls describing events fraught with danger for the community, and the subsequent deliverance. The so-called 3 Maccabees is in fact a Megillat Misraim, setting forth the perils which the Jews of Alexandria escaped during the reign of Ptolemy Philopater (221-204, B. c. E.; cp. also Josephus, *Contra Apionem*, II⁵). The Jews were to suffer destruction from the fifth to the seventh days of Epiphi (month of Epiphi=June 25-July 24). After their rescue the Jews fasted from the seventh to the fourteenth days of this month (6.38-40). Another-Megillat Misraim describing the deliverance of the Cairene Jews in 1524 C.E. was published by the Rev. Margoliouth, J. Q.R., VIII, 277 ff.; cp. *ibid.*, 511-12. A second recension of this scroll, with an Arabic translation in parallel columns, is contained in Or. 7768 (Margoliouth, *Catalogue*, III, 1915, 591-2).

8. [Vol. I, pp. 31-2.]

First Version of the Egyptian Scroll of 1012 C. E.

[Oxford MS. Heb. e. 95, fol. 54, square writing, provided with accents and occasionally with vowel-points.]

(recto)

לְשִׁי . . . יֵשׁ : וַיֹּאסֶף אִישׁ [אַחֵר אֶת]
 חֻקָּהּ וַיִּקְבְּצוּ כָל הַקָּהָל לְגַמּוּל לוֹ חֹסֶד וַיִּשְׁאוּ
 אֶת מִטָּתוֹ וַיַּעֲבְרוּ בְּאַחֵר הַשּׁוֹקִים בְּדֶרֶךְ
 אֲשֶׁר יוֹצֵא אֶל בֵּית הַקְּבֻרֹת וַיִּקְנְאוּ בָּם
 5 אֶסְפָּסוּפִי מַצְרִים וַיִּסְקְלוּם בְּאַבְנִים וַיִּקְלְלוּם
 וַיִּרְגִּישׁוּ¹ עֲלֵיהֶם וַיַּחֲקֻקּוּ עֲלֵיהֶם חֻקֵּי אוֹן
 וַיִּכְתְּבוּ עֲלֵיהֶם כְּתוּבֵי עֹמֶל : וַיִּלְשִׁינוּ עֲלֵיהֶם
 וַיִּקְרְצוּ עֵין וַיִּלְעִיבוּ וַיִּלְעִינוּ וַיַּהוּחֲתוּ²
 וַיִּבְקְשׁוּ לְהֵאבִידֵם וַיַּהֲמִין זֶה עִם זֶה וַיִּשְׁאוּ
 10 רֹאשׁ : וַיִּשְׁלַח הַפַּחַח נֹגְשִׁיו וּמוֹכְסָיו וְנָם
 הַפִּלִּיל לְשׁוֹן[טָר] וַיּוֹצִיאוּ וַיִּפְרְצוּ בָּעַם בְּסוֹבֵם
 מֵאַחֲרֵי הַסֵּסָה וַיִּכְתְּרוּם וַיִּרְדִּיפוּם וַיִּרְדִּיכּוּם
 וַיַּעַן[וּלְלוּ]ם בְּמַסְלֹת : ³ וַיִּבְהֲלוּ הָעָם וַיִּנּוֹסוּ עַל
 נַפְשָׁם מִהֶם בָּרָחוּ וּמֵהֶם נִחְבְּאוּ מֵהֶם הַשְׁחִידוּ
 15 מִמּוֹן מֵהֶם הוֹפְשִׁטּוּ בְּגִדֵיהֶם וּמֵהֶם
 הוֹשְׁלָכוּ לְבוֹר וּמֵהֶם רוּחָקוּ יְדֵיהֶם זָכוּב[לֵן]
 רְגֵלֵיהֶם : וַיִּלְקְטוּ מִן הָעָם עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשׁ[ה]
 אִישׁ וַיֹּאסְפוּם אֶל מִשְׁמֶר בֶּשׁ[נִי] כְּלָאִים וְאֶת[הֶל]

(verso)

כְּאִיבּוֹם⁴ לָנִים רַעִיבִים גַּם [צִמְאִים וַיִּקְחוּ]
 [מִ]קֶּצֶת בְּגִדֵיהֶם עַל מַכָּם [נִי]שׁוּתָם :
 וַיְהִי בָהֶם מִבְּנֵי סִנְהֶרְרִין אִישׁ זָקֵן וְשֶׁבַע
 עֲנִי וְנֹכַח רוּחַ יֵרָא אֱלֹהִים וְהוּא שְׁלִישִׁי
 5 בְּחִבּוּרָה וַיִּשְׁמוּ שְׁמוֹאֵל בֶּן הוֹשַׁעְנָא :
 וַיִּשְׁכְּמוּ בִּנְקֶר בְּיוֹם הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעָה
 יָמִים לְחֹדֶשׁ שְׁבַע וַיּוֹצִיאוּם בְּבֹהֶל גָּדוֹל
 בַּחֵיל וּבִרְתַּת בְּשִׁלּוֹשׁ שָׁעוֹת מֵהַיּוֹם :

¹ Thronged, cp. Ps. 2. 1.

² Cp. Ps. 62. 4.

³ Cp. Judges 20. 43, 45.

⁴ The meaning here is probably that the cell assigned to each prisoner was no larger than the space of a crib (see Isa. 1. 3). The word לָנִים can be read in the MS. as לָצִים or לִינִים.

וימשיכום וירצום בשוקים ויסובום
 10 ויסובבום ויקיפום המונים המונים אלפים
 ורבבות ותהום מצרים עליהם ותבקע
 הארץ לקולם: ויתאספו עוד אחריהם
 כל ערין וכל פריץ וכל נקלה וכל נבזה
 ויחרפום ויגדפום ויעתירו עליהם בדבריהם
 15 ויובילום ממושכים אל מקום ההרג ויערימום
 [פא]ת רוב מלבושיהם ויצעידום בזעף
 [וב]זעם למען הרגם כולם בבת אחת:
 [ויהי] בהוליכם בעיזר אמות והנה קול

[Or. 5560, A, fols. 5 and 6, paper, clear square writing, size 19.7
 x 14.2 cm.; fol. 5, recto, ll. 1-4 (קול) is identical with the preceding
 fragment, verso, ll. 14 (ברבריהם)-18]

(fol. 5, recto)

ברבריהם ויובילום ממשכים אל מקום
 ההרג ויערימום סאת¹ מלבושיהם ויצעידום
 בזעף ובזעם למען הרגם בבת אחת:
 ויהי בהוליכם עשר אמות והנה קול אחריהם
 השיבום אל ארמון המלך ויהי מקצת
 5 הנושאים מושכים אל המטבח ומקצתם
 מושכים אל הארמון: ויצוה המלך וינהגום
 אל המשמר אשר פנימה בארמון המלך
 ויענו בכבל רגלם עד ברזל באה נפשים:²
 10 וכל ישראל אשר במצרים צר להם עד למאוד
 ויתחבאו בבתים ובמסמנות ולא יכלו לצאת
 ולבוא ויוצרו צעדיהם ותצר להם: ויאמרו
 בני המדינה לשלל הונם ולאבר נפשותם
 ולה[שחית]ם מעל פני האדמה ויפנו לימין
 15 ואין עוזר ויבימו לשמאל ואין סומך: ויתאבלו
 ויאנחו וי[אנ]קו ויצומו המה נשיהם
 בניהם ובנותיהם עד מעוברותיהם ומניקותיהם
 ויגדל פחדם ותעצם חיתתם ולא מצאו עצם³
 [ולא ט]ענה לחשיב: ותאמצנה נפש עו...
 20 נשיהם ונערי[הם] וימסרו

¹ Read פאת.

² Cp. Ps. 105. 18.

³ 'Strength'. But read perhaps עצצה.

(fol. 5, verso)

נפשותיהם: וישכימו בבקר ביום החמישי
 ויפילו נפשם ויתאבקו לפני שער המלך
 ויעלו עפר על ראשיהם¹ ויצעקו ויקראו
 בחזקה לאלהים² וישתחוו ויאמרו הושיעה
 5 אדונינו המלך: ויהי כי נשמעה צעקתם
 לפני אדוננו וידע המלך מכאובם ואנחת
 רוחם וירחם על דלותם ויטה אליהם את
 לבו ויחם עליהם כי לב המלך ביר י' בפלני
 סים על כל אשר³ יחפוץ יטנו: ויחודע לו
 10 שקור העדים החקקים און והבתבים עמל⁴
 וכי אמרו כי היה מספרם קרוב למאתים
 ולא נמצא בהם איש יודע עדות ולא חקר
 שהדוה כי אם ארבעה אנשים מספיקים
 בשהדותם ונוגעים בעדותם: ויתגלו לו
 15 שקריהם ופחזותם ונכליהם ורכליהם
 והמלך יחי לעד מלך צדק מתעב כל מתי
 רשע ובחסר סער כסאו: ויהי כצעק
 [המ] גם⁵ ונשיהם וענייהם ויחמל אדוננו [המלך]⁶
 [וי]צות להחיר הכלואים ולהסיר ה[כבלים]
 20 מרגליהם והסוגרים מצוא[ריהם ולהוציאם]

(fol. 6, recto)

מכלאם: ויצוה המלך להשיבה את
 מלכתיהם מהוג ועד שרוך נעל ויעשו
 כאשר צוה: ויצאו ויברכו את המלך
 ויסובבו שערי ארמונו וירבו לו ברכות
 5 להאריך חייו ולהנחתו מלכותו ולאמץ
 חייליו ולעזור נדודיו ולפתח לפניו מזרחי
 העולם ומערביו ולהכחיר שנאיו ולהשמיד
 אויביו: וייערו עם אחיהם הצועקים
 והבוכים ויאתיו כלם אל המדינה אל שן
 10 מצרים: ויצאו לקראתם אחיהם הנחבאים

¹ Cp. Joshua 7. 6.² Cp. Jonah 3. 8.³ Cp. 2 Kings 6. 26.⁴ From **אשר** to fol. 6, recto, l. 3 (צוה) is also found in one leaf, belonging to Mr. Adler, paper, provided with vowels and accents. It is perhaps a part of Oxford MS. Heb. c. 95 (above, p. 31).⁵ Prov. 21. 1.⁶ Cp. Isa. 10. 1.⁷ Prov. 20. 28.⁸ MS. Adler העם כועז.⁹ MS. Adler עליהם.

ויחוספו עליהם כל בורח ונס וכל נכוס¹
 ונממר וכל נמחד ונחתת: ויתחברו באחת
 ויבואו בשוקים הולכים הלוך ומברכים
 את המלך עד אשר באו אל בית הכנסת
 הנדולה: ויציאו שלשת ספרי תורות¹⁵
 וירכו הוריות לאלהים חיים וישנו ברכות
 [לא]דוננו המלך ויקראו הלל הנדולה ותחי
 [השמח]ה גדולה: ויקבעו עליהם רשי². . .
 . . . לצום במ ולהתענות בכל [שנה]

(fol. 6, verso)

ושנה מיום שלשה לחדש שבט עד חמשה
 בו: קבלו היהודים עליהם לצום של[ש]תם
 ושאר העם יום אחד והוא יום
 הלקחם: ואז ישמיעו בשבת ויעבירו קול³
 לכנוס את היהודים אשר במצרים לקבעו⁵
 תענית לזכר הנסים האלה להודות לשם
 אלהינו ולהרבות ברכות לאדוננו המלך: ובכל
 העיירות והכפרים אשר סביבות ארץ מצרים
 ובנציבים אשר בדרכים ובנוא אמן בקשו
 לשלוח יד ביהודים ויתועדו עליהם לשלול¹⁰
 ולבז ולחשמיד ולהרוג: ויהי בהשמע
 הדבר לאדונינו המלך יחי לעד ויצוה לכתוב
 ולחתום ולשלוח ספרים אל כל המקומות
 לבלתי שלח יד ביהודים: וימנעו כל¹⁵
 מבקשי רעתם ולא נגעו במ כל מקום
 ומקום⁴ ויתקבצו היהודים ויצומו ויקבעו
 עליהם צומות שני⁶ וחמישי לצום ול[ה]ל[ל]
 [א]ת פני יי ולברך את אדוננו: [ברוך]
 אלהי אבותינו אשר נתן כזאת [בלב המלך]

[Continued in T.-S. 8 J 34³, verso, l. 1]

בלב המלך להחיות נפשותינו ולקיים
 להקותינו⁵ על כן אנחנו חייבין להגדיל
 הודיות לאלהים חיים ולהוכיר פלאיו

¹ From Aram. כִּסֵּן 'to hide'. Likewise ונממר from Aram. מִסֵּר.

² Probably read [העם] ראשי.

³ From here also in a leaf (brownish paper, square hand), T.-S. 8 J 34⁵.

⁴ T.-S. 8 J 34³, reads חמקומות האלה.

⁵ T.-S. 8 J 34³, reads יום שני.

⁶ Cp. I S. 19²⁰.

אשר בחיים שם נפשינו ולמוט
 5 לא נתן רגלינו המהולל במבטא
 כל ארשת ובגבאן כל שפה
 אשר על כל ברכה ותהלה הוא
 מרומם הרצה יריאיו: הקרוב
 לקראיו מהולל יועצים מחפיר
 10 קוסמים ממכל רעת מתחכמים
 משיבם אחור הוא האל עושה
 פלא אשר בעמים הוריע סגו: ¹¹¹

Second Version of the Egyptian Scroll of 1012 C.E.

[T.-S. 8 K 10, pointed, with accents, large square writing, size about 16.1 x 12.5 cm. Fol. I contains the morning blessings from ברכת התורה to נשמה המהורה; fol. 2 should come between fols. 6 and 7. Fol. 3, verso and recto, is identical with Oxford MS. Heb. e. 95, recto, 1. 12 (ויריכום) to verso, 1. 8 (וברתת).² Between fols. 3 and 4 there is a gap which is partly filled up by J. Q.R., IX, 25, 11. 1-8. There is likewise a probable gap between fols. 5 and 6. Fol. 6, recto, 11, (ואחיו) agrees with Or. 5560, A, fol. 6, recto, 11. 3-9.]

(J.Q.R., IX, 25, 11. r-8.)

נוה שני עד נחתם חזון ובניא כאשר העתיקו הנביאים הראשונים: יהיו עם אלהים נעתקים ממלכות למלכות מכבל למרי וממדי ליון אל עוצים ואל הנרים: ובכל אלה הימים הגיעו לעם זו צרות רבות ויאפפום רעות וחלאות על זנחם מוסר עץ חיים: ובכל דור ודור בקרדם ובשובם אל יי אלהי א[בות]יהם יקים [ל]הם מושעים ויפליא פלאים גדולים וינוססם רוב נסים ויתן להם רחמים בעיני כל מלך ומלך: למען ברית אבותם ולמען תורתו אשר היא הניזנס ולבלתי הכרית שאריתם: ויהי בימי המלך הנקרא הן באמראל הסולך

בן שלוש עשרה	(J. Q. R., l. c., 1. 8 ff. = fol. 4, recto.)
שנה היה במלכו וינהג את	בארץ מצרים והמשל
כל הממלכה כרוחב לב	במינות הארץ במערב
10 ובטוב שכל ולא נצרך	ובמזרח בצפן ובים:
למשנה ולא ליתעץ כמה	ותנבה מלכותה ² ותחזק
קשרים קשרו עליו וכמה קמים	5 ותאמץ וירם בסאו מכסא
קמו עליו	אבותיו ואבות אבותיו:

¹ Read perhaps נסו.

² Above, p. 31.

³ Arabic suffix (ة). Read מלכותו.

⁴ Read קשרו.

ושתים לצירח עולם:
 היא שנת אלף ושלש
 מאות ועשרים ושלש 5
 להפסק הנבואה והיא
 שנת תשע מאות
 וארבעים ושלש לשממות
 נוה קודש:
 10 ויאסף איש מחזני הקהל
 ושמו פומיאל

(fol. 6, recto)

ויצאו ויברכו
 את המלך ויסוכבו שערי
 ארמון וירבו לו ברכות
 להאריך חיו ולהננות
 5 מלכותו ולאמץ חיליו
 ולעזור גדודיו ולפתוח
 לפניו מזרחי העולם
 ומערביו ולהכחיד שונאיו
 ולהשמיד אויביו ויעודו 6
 10 עם אחיהם הצועקים
 והבכים ויאמרו

(fol. 6, verso)

נפשינו כצפור נמלטה
 מפח נשבר הפח ונמלטנו
 אנחנו 7 צרד תוהיר 8
 נורה לאלהים 9
 5 עליון כהודיות תועי

(fol. 4, verso)

ויפילם אלהים תחת כפות
 רגליו: למען כי אהב צד 1
 צדק וישנא רשע 2 ויעמד
 שופטים בארץ לרון
 5 דין צדק ולשפוט משפט
 אמת: וירחק את אנשי
 חמס ויסר את מתי און
 ויתעב את מסלפי
 דרך ונגויי מפעל ויאהב
 10 את מתי שכל ואת יצוב
 המשפט ואת דרך
 הטוב: ויהי מרוב

(fol. 5, recto)

אהבתו לצדק ויצב
 עדים נאמנים לגרדון
 ולפלילות ולשמוטטי
 לילה אשר לא 3 על לב
 5 מלך ולא קרמו בזה
 כל שלטון: וידע לכל
 כי אין חפצו לא בכסף
 ולא בזהב ולא בגוול 4
 ולא במרוצה: 5 ויהי היום ביום
 10 שלשה לחודש שבט

(fol. 5, verso)

בשנת ארבעת אלפים
 ושבוע מאות ושבועים

¹ The first two letters of next line, to fill up the space.

² Cp. Ps. 45. 8.

³ Supply **עלה**.

⁴ Better **בגול**.

⁵ Oppression (see Jer. 22. 17).

⁶ Read **ויעדו**, and they assembled themselves.

⁷ Ps. 124. 7.

⁸ The beginning of the Tauhid, (the declaration of the) unity of God. Probably the Shema' was to be recited here.

⁹ The stroke on second Aleph denotes that the letter should be deleted.

10 חסדיו כי באשר ייסר
איש את בנו יי אלהינו

(J. Q. R., I. c., ll. 5-9)

יסר אותנו⁴ וישיענו למען שמו
ולמען ברית אבות ולמען ברית
ראשונים ולמען הבטחת ואף גם
זאת כלי עשות כלה:⁵ יהי שם
יי אלהינו מבורך ומשובח מעתה
ועד עולם לדור דורים ולעולמי
עולמים ולנצח נצחים אשר
[נפ]לאותיו ומחשבותיו אלינו

(J. Q. R., I. c., ll. 25-6 = fol. 7, recto)

נגידה ונספרה עצמו
מספר⁶ הללויה הללויה
שבחיהו רוממותו כי גבר
עלינו חסדו
5 ואמת יי לעולם הללו
יה⁷

נגמרה המגלה בעזרת
נורא עלילה בריך
שמיה לעולם
10 ברוך יי לעולם אמן ואמן
ואמן ימלך יי לעולם אמן
ואמן ושלו

(J. Q. R., I. c., bottom)

סכום פסוקה עו פסוק

מדבר אשר ידריכם
בדרך ישרה ובהודיות
יורדי הים אשר בהתמוגג

(J. Q. R., I. c., l. 18 ff.)

נפשם ישתוק מעליהם
10 רום גליו ומשביריו:

(fol. 2, recto)

גם כהודיות אנושי
מחל אשר ימלם משה
משחיתותם אף כהודיות¹
אסירי עני וברזל אשר
5 יגדע בריחי ברזלם:²
ועתה אחינו כל
בית ישראל שובו נא א
אל יי אלהי אבותינו ושימו
לבבכם על צרכיכם הכנעו
10 ושברו לב הוסרו וקחו
מוסר: זכרו זאת ושימוה

(fol. 2, verso)

נגד עיניכם וספריה
לבניכם ובניכם לבניהם
ובניהם לדור אחר:³ שובו
והושיבו הזהרו והזהירו
5 הזכו הדכו הסירו רוע
מעלל והטיבו דרכיכם
ומעלליכם ואל תשכחו
כל תנמולי אל אשר
נמלט ברחמיו וברוב

The division into verses is not consistently indicated in the Cambridge fragment.

¹ Read כהודיות.

⁴ Cp. Deut. 8. 5.

⁶ Cp. Ps. 40. 6.

² Cp. Ps. 107.

³ Cp. Joel 1. 3.

⁵ Cp. Lev. 26. 44.

⁷ Ps. 117. 1-2.

Nos. 10-12. *Letters from Elhanan b. Shemarya.*

10. [Vol. I, pp. 34-5.]

[Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 21 ; cp. Bodl. 2873²¹.]

אלחנן ראש חסדר בירבי שמריה אב
 אל העדה האפודה אודם ופטרה המישרת צעידה ומשינה
 נדורה¹ באזרוע צעדה ועל ידים צמודה² המשפרת רעודה³
 המשמרת תעורה בצרה מודה ובישועה הודה⁴ המבוננת
 5 חידה ופרקי מדודה⁵ כנצני בדידה חכי בודדה⁶ הקהל הקדוש
 הדדים בעיר הקודש ירושלים עין ישראל ויהודה אחינו
 השובינו גדלינו הדרינו נכבדינו החשובים תרומיה⁷ בת דודים
 שביה העולה על שכיה ועושה שלום בפמליא⁸ סעורה ענ[ה]⁹
 המחכה אליה¹⁰ יברכה שוכן עליה היוחה כנפן פוריה בצל שמו
 10 חסויה מני אלחנן בן שמריה הרוה תאניה השבע אניה
 בנפש הומיה בבים אניה¹⁰ השוחר פריה מנע תמיה ומ . . .
 למצות תחיה שלום כפול טוב משולש אור מרובע
 כור החומש זר בשש שור יהיה לכם רבוחי בבוחי¹¹
 ראשי קהילותי מציבי עמדותי סלה ומודיע כי הרעת שופטת
 15 וזיר [ח]ורמח וחלבה כוללת והנפש ממללת כי הבורא צדק
 מפעלו ורב מעללו ועל הכל הלולו בין בהגדילו בין בהשפילו
 ולפי כי יש בין היוצר ל[יצ]ור הפרש לכן נודיע כי
 האל חי לעולמים ונלוויים לו בלי נעלמים וכל ברוא הול[ך].

¹ Foregoes sleep (in order to study the Torah).² Probably an allusion that they put on Tephillin on their arms.³ I. e. prays to God in awe (נחת אמרי שפר = משפרת), cp. Gen. 49. 21).⁴ Both in weal and woe gives thanks to God. See Ber. 9. 7.⁵ I. e. Erubin and other difficult parts of the Talmud (cp. above, p. 29, note 2).⁶ These phrases are not clear to me,⁷ Israel is God's Terumah (cp. Jer. 2. 3, (ראשית תבואתה).⁸ Israel, a beloved daughter but now a captive, surpasses in value all (delightful) imagery (שכיית, cp. Isa. 2. 16, (שכיית החמדה). By her good deeds establishes peace in the world (פמליא של מטה, see Ber. 17² top), i.e. appeases God when He is incensed against the world.⁹ The storm-tossed, afflicted nation (Israel, Isa. 54. II) that awaits the coming of Elijah (אליה), the forerunner of the Messiah.¹⁰ Like a ship on sea, so is Elhanan's soul disturbed.¹¹ I.e. my masters (that are as precious to me as) the apples of my eyes (cp. Zach. 2. 12).

רש או מלך. ככ' בו וי' אחים אמת¹ וכת בהם יחד על עפר
 20 ישבבו² ולכתחילה תפלה. ולכלתי הנבלה. וגרמו עוני ונפטר
 אבי טרי אדוננו הריני כפרת משכבו ואני במדינת דמשק
 ולא זכיתי להתעסק בו כי הייתי במיני תחלואים יצאים
 ובאים ושנושים ושבושים במדינה ובדרכים וכאשר
 היה רוח כמעט בעולם אמרתי אלך אל סצרים ולא התמהמהתי
 25 ויצאו עלינו לסמים. מורפים ותוספים כעיטים. ומידי
 מות נצלנו אחרי חבורות מרות ונטלטנו כמה פעמ[ים] מזעף
 הים וגליו ופישון³ ועקלי שביליו. כ. הנו אולי. אותנו
 ובית מדרשו לכונן. והתאים לכונן⁴. ולחזק ירים רפות. ולחזק
 הברכים מופות⁵. ולהחזק במעוז שם יי מגדל עז⁶ וקבצנו
 30 רוב הקהל ליום השבת ודברנו על לבם. להזיח קרבם⁷. להסיר
 חרבם. שלא יאריבם. וגברו התובות. והוסרו הטובות
 לרוב התועבות. ולא נ[צלנו מ]חרון וירדה אש ולהטה
 לחים. בקוצים כסוחים. והיבשים בקשים. והעניים והראשים
 כמו נבששים. ונהרסו בתי כנסיות. ובאו האותיות. וספרי
 35 תורות נקרעים. וכורעים נזרעים. והחמשים נשלים.
 בכל מהלכים. והכנסיות שאות. ושימום למושאות.
 ולבשנו שחרנית. והלכנו קדורנית. ושמנו במתנינו סועקות⁸.
 ומלאו בחינו נאקות. וחלו עין על צורנו ואפנו⁹ ולא הונח
 לנו. ונתקיים בנו מדרש רבותינו זל¹⁰ חשחפכנה
 40 אבני קודש¹¹ אילו תל חכ¹² הגולים וספרי תורות הנשללים
 ורבי[ם] ש[ב]ן מאמונתם והניחו דתותם ורצו

11. [Vol. I, pp. 38-9.]

[T.-S. 18 J 4⁵, paper, handwriting very erratic.]

(recto)

(1) אלחנן ראש הסדר בירבי (2) אל אחינו יקירנו גדולנו אשר בדמשק
 היעצים נדיבות. (3) בעלי נתיבות. מצדיקי הרבים. מזחירים ככוכבים. . . .
 (6) יודעי דין ויחשבי על מדין. נדיבי לב. להרחיק עולב. . . . (15) וסודיעים

¹ Jer. 10. 10.² Job 21. 26.³ The Nile. So also Sa'adya in his translation of Gen. 2. 11.⁴ For תבנות in order to rhyme with לכונן.⁵ From the Aram. מַפִּי 'to grow faint'.⁶ Cp. Prov. 18. 10.⁷ To cleanse their inside, i.e. improve their character by giving up strife and discord.⁸ Cp. Ps. 66. 11.⁹ צוארינו ואפינו =¹⁰ This Agadah I could not locate.¹¹ Lam. 4. 1.¹² תלמידי חכמים =

כי אנו תמיד שואלים על כבודכם¹ ודורשים שלומכם² (16) ומתפללים עליכם³.
 יהי רצון להוסיף לכם⁴ הוד והצלחות⁵ (17) וטוב זכרית מצליחות⁶ לכם ועליכם⁷
 באות ונחות⁸ (18) ואף עלפי שאחנו השבץ וגדלו מהומותינו⁹ (19) ורבו
 אנוחותינו בבוא שמעות חתחנו (חתנו r.) כי טבע בים (20) וכל ממנו אבר
 והרבה היה שם עמו מהנשנר והנשלח (21) והניח בתנו בקירואן אלמנה הרה
 בארץ נרות ל¹⁰ (22) אנו מורים ושמנו מהללים וחייבים אנו לברך על הרעה
 (23) כמו הטובה¹¹ ואינה רעה אלא חכמה כי נגדנו¹² מעט (24) מחובינו וכאומר
 הכת ב¹³י אהלל דבר באלהים וג¹⁴ ואמרו רבותינו ז¹⁵ל (25) באלהים טדת הדין
 ב¹⁶י מדת רחמים¹⁷ וכת צרה ויגון בכוס (26) ישועות שם י¹⁸ אקרא בצרה ויגון
 שם י¹⁹ אקרא²⁰ וכת (27) בחסד ומשפט בחסד אשירה במשפט אשירה²¹
 וכת י²² (28) נתן וי²³ לקח יהי שם י²⁴ מבורך²⁵ והיום כמה שלא עמסנו עליכם²⁶
 (29) ושמא טרחנו ונעה בנו מן (מדת r.) הדין והגיעה עד כרי (30) בנו ואנו
 בכם אחרי אלהנו מתחזקים ואליכם מתפ²⁷לל²⁸ים (31) ועלינו חוק שלא לתבוע
 ולשאול כלום דבר מלפני אדוני (אדוננו r.) (32) המלך שצ²⁹ עד יערה י³⁰ רות ויתן
 לנו כפי י³¹ שבך אנו (33) דורשים לב מלך ביד י³² וכאשר יעורר שדי רחמיו
 לנו (34) והכרמל לעיר יחשב³³ ואנו ממון לא קובצים ואתם יד לא קופצים |
 | והעת כתבנו | תעשון כפי | יכלתכם | וכפי ענין הכת³⁴ י³⁵ | יכפה אף |
 וי³⁶ יכפול שכרכם | ויחשוב לצדקה | כשי . . . ואשר | עזר ומנחה (כמנחה r.) |
 מהורה . . .

Verso begins בירבי אלחנן and contains greetings to three prominent men, evidently at Damascus. אחינו יקרנו גדולנו חשובנו מרור אברהם (1) יקר החזנים (9) אחינו מרור אפרים המאיר כצהרים מישר עקובי ושם לנקוב (15) . . . והנה כתבנו לך שמואל כהן זר אברהם חזן יקרנו (19) אחינו י שמואל כהן איש מרעים גזע ירועים משען לחכמים (20) ומסמך לתמימים . . .

12. [Vol. I, p. 39.]

The following small epistle is also in Elhanan's handwriting. (1) ראש הסדר (2) אחינו יקרנו (3) מרור אפרים המאיר כצהרים מישר עקובי ושם לנקוב (15) . . . והנה כתבנו לך שמואל כהן זר אברהם חזן יקרנו (19) אחינו י שמואל כהן איש מרעים גזע ירועים משען לחכמים (20) ומסמך לתמימים . . .

¹ Cp. Ber. 9. 7.² Probably r. נגרענו.³ Ps. 56. 11.⁴ Cp. Ber. 60^b, bottom. See *Dikduke Soferim*, a.l.⁶ Cp. Ps. 116. 3, 4, 13.⁶ Cp. Ps. 101. 1.⁷ Job 1. 21.⁸ Prov. 21. 1.⁹ Cp. Isa. 29. 17.¹⁰ Cp. Prov. 21. 14.

(7) תבורכו בצירות¹ וז' חסן החזן יהיה עם ר' (8) מוזב עוזרים ברבר וי' יקיים עליכם (9) הכת כי כאשר השמים התרשים ונז' (Isa. 66. 22) . . . ושלומכם וטוב[תכם] ירביון.

T.-S. 13 J 22²¹, in different handwriting, contains an epistle beginning (1) ראש הסדר (2) אהובנו ר' אהרן החזן תבורך (3) ויחי חמודך ויפרח וירבה לעד (4) חזר מן ערף אן ס[ש]ה אבו אלחסן (5) אלצירפי . . . Ends with חס בריח חס. Possibly it also emanates from Elḥanan. Aaron is perhaps identical with Aaron b. Ephraim of Fustāt (*infra*, p. 103, note 3).

T.-S. 8 J 33⁶ (a narrow paper strip) contains another letter from Elḥanan to this Reader Aaron. (1) ראש הסדר (2) [שלום]ך אהובנו ויקרנו (3) מר אהרן (4) החזן ירבה לעד לבנו אליך כי (5) ידיוותך אצלינו . . . חר (6) חמק בזה (= המקום ברוך הוא) יפ . . . ר' וקר מלע סירי אל . . . ש[צ] (7) ומעה בתאב [אדו]ננו נאן גז רח' אלי אלשיך אבו אלמעלי שצ ואלי אבי (8) יעקוב וכתב אבר (9) יתעין עליך אן ח . . . נמיע אלשנלך ותמצי מעה (10) ל . . . ח פלך בדרך נאה כביר ושכר ענר נאן והו יצלי פי (11) . . . ח אלסבת ענרכם פתתופר עלי (12) . . . מעמל מעה לישכרך הנאן (13) ושכרך יכפל.

Verso is blank. The Gaon mentioned is very likely Hai. A certain person arrived at Cairo-Fustat with epistles from the Gaon to Abu'l Ma'ali and Abu Ya'kub. Aaron is requested to bestir himself on the behalf of the Gaon (probably by collecting donations for the school) in order to receive the latter's thanks, who will also recite prayers on the Sabbath (at the synagogue of the academy) on behalf of the donors.

13. [Vol. I, p. 52 ff.]

Fragment of a letter from the Babylonian Exilarch, dated 835 C.E., concerning the fixing of the Calendar.

[T.-S. 8 J 7¹, vellum, square writing.]

(recto)

דליהוי² כולן³ וכל יש' אגודה [אחת בח]רשים
וכל מועדים כבהדין מנהגא ק[א]מ[ד]ברי א'⁴
אבהתן ומתיבאתא עד הינא והי[א] שחה דהה
שנת אלפא ומאה וארבעין ושבע שתינ

¹ This word is not clear to me. The צ is doubtful.

² Spelt in manuscript as two words דלי הוי.

³ = כולנא 'all of us'. Likewise in l. 3 אבהתן = אבהתנא 'our fathers'.

⁴ = ישראל.

⁵ First letter of next line, to fill up space.

5 לשמרוה והיא שנת ארבעת אלפים חמש
 מאות ותשעים חמש שנים לבראשית
 אף עלגב דילענין¹ מרחשון וכסליו
 ומבט מתאחר סהרא דילהון אפילו הכין
 משום סהרא דניסן דקא מיחלי
 10 ביממא דחלחה בש[ב]ה בארבע [שע]ות
 אי מעברין שלים[י]ן האוי קבעיה דניסן
 בחמשה ומתחוי מן קמי קבעיה במערב
 ומיקלקל מירי דשוינן כסדרן לא איפשר
 דמיתרטי פסח בארבעה בשבטה ולא ברו
 15 פסח ולמה לא ב[דו]ן פסח ולא גזו עצרת
 משום לא אדו ראש השנה ואי עבדינן
 פסח בתרין בתר[י]ן² [ב]שבטה מתרמיא ראש
 שתא בארבעה ו[יום] ב[פורים] במעלי
 (verso)

ולית איפ[שר] משום [שבטה ואי] ע[בדינן] פסח
 בארבעה [אחיא] ראש שתא בארבעה³ [ב]מעלי[י] ו[י]ום
 כפור בחד [בש]בה ולית איפשר משום שבטה
 למיבט תרי יומי דשבת שבחון⁴ ואי עבדינן פסח
 5 במעלי אחיא ראש שתא בחד בשבטה ולית אי[פשר]
 משום יום טוב גדול של ערבה דלא לית[ר]מי
 ערבה בשבתא ולא סניא דלא לשוינן
 לירחי חסירין משום ניסן דלא ליקלקל
 סהרא ולא [מי]בעיא בהכדין מעשה
 10 דב[דין] עברו ושדר[ו] לקמי⁵ ראש החבורה
 וב[ני] החבורה חסירין [דס]מכינן עליהון דלא
 דלא⁶ איפשר לשוינן לא כסדרן ולא שלמין
 אלא אפילו זמני דאי עבדינן כסדרן ושל[מין]
 או חסירין דאמי להדידי ולעולם עליהן סמכינן
 15 דלא ליהוי ישראל אגודות אגודות ואנא וראשי
 מתבאנתה ורבנין וכל יש אסמכינן על עיבורא
 דאישתדר לקמי ח[ב]ירין . . . לבר⁷ . . . היכין
 דאמרו קמי אית . . . קה דחלין מן שמיא

¹ = 'as regards' דלענין.

² Repeated in manuscript.

³ The dots on top indicate that the word should be deleted.

⁴ Really only one day would be spent in fasting. But the sense is clear.

⁵ לקמי really agrees with עברו, whereas after שדרו we require מלקמי. See, however, l. 17.

⁶ Repeated in manuscript.

14. [Vol. I, pp. 55, note 2, and 58.]

The Massorites of Tiberias and the Palestinian Academy.

(1) The chief seat of learning in the Holy Land during the Byzantine period, Tiberias, was also a famous centre of study of the Massora and the Hebrew language. After the school had long been transferred to Jerusalem, Tiberias apparently still remained the home of the Massorites. At the beginning of the tenth century there lived there the famous Aaron b. Moses b. Asher. There exists a well-known list of early Massorites and grammarians, published several times by Harkavy and Strack (see Baer-Strack, *Dikduke ha-Te'ami'm*, pp. 78-9), to which Merx (in *Abhandlungen des 5. Orientalisten-Congresses*, II, pt. 1, 188 ff.) devoted a thorough paper. Unfortunately the corrupt text in the Codex Tshufutkale (now at Petrograd), being a translation from the Arabic into Hebrew, as Merx has already noticed (*l.c.*, 192, note 1), led him into the realm of speculation wherein to reconstrue with much ingenuity two rival schools of Massorites in Tiberias, going back to the middle of the seventh century, with their respective principals in succession. Merx's conclusions have been adopted without demur by Eppenstein, *Beurde zur Gesch. u. Liter. im gaon. Zeitalter*, p. 49.

(2) The same list, entirely in Arabic, is to be found in Genizah fragments of an old grammatical work. Several difficulties that beset Merx in his examination of the passage in the Codex Tshufutkale disappear. Moreover, any suspicion inherent to a manuscript that passed through the hands of Firkowicz cannot fall upon leaves coming from the Fustat Genizah. Or. 5554 A, fol. 28, recto, begins **בנללו בנללו שממו** (I) **בחו' אם גע[יה] (2) קדומה' לאות ראשון בנאימה' בנפח** **נעימה' תפתח** The whole passage is very similar to that in *Dikduke ha-Te'amim* by Aaron b. Moses b. Asher (ed. Baer-Strack, § 33). The last two lines of verso begin a new chapter, **שרם אלר'ש יחדך אלשוא | כל ריש תחתה שוא פי אלהרף אלתאני**. There is a gap between fols. 28 and 29, which is filled up by Bodl. 2862²¹ alike both in size and in handwriting. We give here the parallel accounts for the sake of comparison.

In dealing with the pronunciation of **שְׁתִּי**, **שְׁתִּים** and referring to the Tiberians (**אל טבראנין**), Bodl. 2862. fol. 50, verso, 1. 12, continues, **ולא ביתהם פי הדא כלף בל כלהם אנמנו עלי דלך וקאלו אנ הדא הו אלתלקין אלצחיה אלרי אבראנה בקבלה שלאמט מאנשי כנסת הגדולה והאולי אלתלאמדה אלוי אתבתו הדא אל אקואל הם אברהם בן ריקאם וריקאם טן קבלה** (end of page).

[Or. 5554, A., fol. 29, verso, but really *recto*.]

ואברהם בן פראת ופינחס ראש הישיבה
 וכאן קבלה צמח בן אבן שיבה וצמח אל
 מערוף באבן אל ציורה ודני חביב כירבי
 פיפס ואחיהו הכהן החבר ממדינת
 5 מעזיה ומע האולי רבי אשר אלשיך אלכביר
 תם [נח] מיה אבנה תם אשר [בן] נחמיה תם
 משה בן אשר תם אהרן בן משה והו
 כאן אכר אלסלסלה ודכרו אנהא מן עזרא
 וקד כאן מע האולי קום אן אוכר מתל רבי
 10 משה מוחא ומשה העזתי הנקדן ונירהם
 ואנמא דכרת לך אסמאחם וזכרוניהם לבר[כה]
 לאנהם קר אבתיפו¹ פי אשיא כחיר
 מן קמץ ופתח ונתחין ותלתין² ושוא סאבן
 ושוא מתחרך ואמא הודא אלקאגון³
 15 אלדי כלאמי פיה . . . ח ביתח ענהם אנהם
 יקרון אש . . . שחים אשר הם פכולהם
 מתפקין עליה בלא כלף בתה ונמיע [אהל]
 (*recto*, but really *verso*)
 טכריה הודא מעהם באלתלקון ואן כאן עלחה
 לא יעלמונהא ולא יערפו מה הו

Codex Tshufutkale.

. . . ואעלם אן קאלו עלי הודא אלשרט ואלקראן אן הודא הו
 אלתלקן אלצחיה אלדי אכרנאה בקבלה של אמת מאנשי כנסת הנדולה ואלה
 הם התלמידים אשר קמו וקבלו זה המאמר¹ וכן שמותם מהם² אכרהם
 בן דיקאט וריקאט אביו מקודם היה יקר יקרא³ בן⁴ ואברהם בן פראת
 ופינחס ראש הישיבה והיה מקדם זה צמח בן אבן שיבה וצמח הידוע בן
 צוראא ור' חביב בן ר' פינחס⁵ פיפס ואחיהו הכהן החבר ממדינת מעזיה ועם

¹ Read אכתלמו.² Probably meaning the צרי and the סגול having two and three dots respectively.³ Read אלקראן.⁴ The Arabic has the plur. אקאאל referring to the pronunciation of שתי and שתיים.⁵ The Arabic has הם not מנהם.⁶ The last three words are not in the Arabic. They are a gloss telling us that יקר = ריקאט.⁷ To be deleted, being the copyist's mistake.

אלו היו ארבעה¹ אשר הזקן הנדול זל ואחריו היה בנו נחמיה ננפש² ואחריו היה אשר בנו ואחריו³ משה בן נחמיה ואחריו היה משה בן יעני משה בן אשר ואחריו היה אהרן בן יעני בן משה ודע כי זה אהרן בן משה בן אשר בן נחמיה בן אשר הזקן הנדול היה אחרית השלשלה⁴ וזכרו ואמרו כי אילו היו⁵ מן עזרא הכהן זל עוד כי גם היו עם אלו הזקנים המלמדים הגדולים הנזכרים למעלה מלמדים אחרים והיו חכמים גדולים על קריאת ארבע תעשרים ובקיים (ובקיאים ז.) בבל הנקודים והמעמים והמסורות ובכל שמושיהם ואלה שמותם מהם רב משה מכהן זל לב ומהם משה העזתי הנקן חולתם הרבה⁶ ולא נזכרו שמותם הנה.⁷

(3) It is obvious that our text is by far superior, if not the original underlying the Hebrew translation. The author gives his reason for mentioning the names of these Massorites in order to point out that, though holding different opinions in many instances as regards the reading of either Kames or Patah, חלתי or חלתי, Sheva quiescent or Sheva mobile, they all agree with reference to the pronunciation of שתי and שחים that they should have a Dagesh (Kal) though preceded by a Sheva mobile. The 'people of Tiberias' concurred in their view. Yet the reason for that irregularity was unknown to them. This pronunciation is traditionally traced from the 'men of the great synagogue'. There is given a list ('chain') of Massorites, the beginning of which is reported to have extended to Ezra the Scribe. We possess unfortunately only the end of it. The last link in this 'chain' is the famous

¹ ועם אלו היה רבי אשר! Hence read **אשר** is no doubt a corruption of **רבי**! Hence read **אשר** exactly corresponding to the Arabic.

² נורו נפש = נפש, but should better be deleted.

³ These three words between the lines are apparently by first hand (so Strack-Baer, l. c., 79, note I). Evidently the copyist discovered his mistake in calling Nehemia's son Moses. He thus put on top **אשר בנו** instead of **נחמיה בן משה**. The next word **ואחריו** is merely a catch-word to indicate wherefrom the text is correct, viz. **ואחריו היה משה בנו**, a device familiar to those acquainted with mediaeval Hebrew manuscripts. To make his meaning clear beyond doubt, the copyist inserted afterwards **יעני משה בן אשר**, and likewise **משה בן יעני** after **ואחריו אהרן בן יעני**. There are only five generations of the Ben Asher family who were Massorites, as is clear from the Arabic.

⁴ This whole sentence amplifies the short one in the Arabic, 'and he was the last of the chain' of tradition. Here correctly five generations are enumerated.

⁵ Incorrectly translated, because the Arabic has **אנחא** referring to the 'chain'. Hence read here **כי היא היתה מן עזרא**.

⁶ This whole passage is greatly amplified from the Arabic.

⁷ This seems to be a wrong translation of the Arabic **ואנחא זכרת לך אסמאיהם**!

⁸ Probably meaning the **צרי** and the **סגול** having two and three dots respectively.

Aaron b. Moses b. Asher b. Nehemiah b, Asher the elder. The last person was a colleague of Abraham b. Rikat, Abraham b. Furat, Pinhas 'the head of the school', Semah, known as ibn Sayyara (or Sawwara), Habib b. Pipim, and Ahiyahu Hakkohen, the Haber of Tiberias. Their contemporaries were Moses Moha (or Moheh), Moses of Gaza, and others unnamed. The immediate predecessors of this generation were Rikat, the father of Abraham, and Semah b. Abu Shaiba.

This is the most probable construction of the data which our text furnishes. In 1. 2 of Or. 5554, *recto*, **וכאן קבלה** refers only to Semah b. Abu Shaiba, and not to the following names. The Hebrew has also correctly **והיה מקדם זה** and not **והיו**. Of course **וכאן קבלהם** would have been more explicit, since Semah was the predecessor of the two persons mentioned before. All the speculations of Merx about groups of four scholars (*I.e.*, 192, 194, 197) are now disposed of, since our text proves that the Hebrew **ועם אלו היו ארכעה** is a corruption (see above, p. 45, note I).

(4) Now another Cod. Tshufutkale (no. 14) has the following passage: **ואנמא הו כלף בין אלסאחדה (אלסאחדה ר.) אל אואיל מתל רבי פינחס ראש הישיבה ורבי חביב בן רבי פיפיים ואברהם בן פראת ואברהם בן ריקאט ואריקאט (וריקאט ר.) מן קבלה וצמח בן אבו שיבה ומשה מוחה וצמח אבו סלומס ואשר בן נחמיה ואבו אל עומיטר האולי תלמידה אלאואיל אלדי דכרנאחם קבל האולי אלסאחדה אלדי קתדה בראחם וירוא סנחם** (printed by Merx, *I.e.*, 190, 1. 16 *if.*, see the corrections, p. 196). It will be noticed that here ten names are mentioned, while in the former list we have eleven scholars exclusive the descendants of Asher the elder. **Ṣemaḥ Abu Slutum** is most likely identical with Semah *ibn* Sayyara (or Sawwara). By Asher b. Nehemiah Asher the elder is meant; from his son's name Nehemiah it is to be inferred with great probability that his father was also called Nehemiah. But this Nehemiah I was no Massorite, else it would have stated expressly so just as in the case of Rikat, the father of Abraham. Neither Ahiyahu Hakkohen nor Moses of Gaza are mentioned. But instead we hear of a new person, Abii'l 'Umaitar, who is probably identical with the former, being a more prominent person than Moses of Gaza.¹ As for Semah b. Abu Shaiba, the contemporary of Rikat, he is indeed mentioned next to him. Hence **מן קבלה** ought really to follow **בן אבו שיבה**.

The end of the passage from Cod. Tshufutkale, no. 14, calls for some

¹ The Jews in Muslim countries usually went by double names, one being Hebrew while the other Arabic,

comment. After enumerating these Massorites, the writer says: 'These are the early disciples whom we have mentioned before those "masters" whose (sc. "the masters") opinions one follows and whose rules are handed down'. But at the beginning of the cited paragraph he styles the 'disciples' as 'the early masters'. There is obviously an inconsistent use of these terms. But in the first list our Massorites are also styled 'disciples'. Hence in Cod. Tshufutkale, no. 14, **אלאסאתדה אלאואיל** should be corrected into **אלתלמידה אלאואיל**. It is obscure who these 'masters' were. But probably the earliest Massorites are meant, whose names have not come down to us.¹ Their early 'disciples' were the above-mentioned Massorites. Even Rikaṭ and Ṣemaḥ b. Abu Shaiba are already placed amongst the 'disciples'.

(5) On the whole the two lists bear out each other. The very omission of the descendants of Asher the elder in Cod. Tshufutkale, no. 14, as well as the different sequence of the names enumerated, prove that these eight or nine scholars, exclusive of Ril[^]at and Semah b. Abu Shaiba, who belonged to a older generation, were contemporaries. Their time is to be placed at the first quarter of the ninth century, because Asher the elder's fourth generation, viz. the famous Aaron b. Moses b-Asher b. Nehemiah, lived in the first half of the tenth century (see Bacr-Strack, *I.e.*, XI). Aaron's father Moses was still alive in 895. Hence we have the following list of Massorites:

I (c. 775-800 C.E.).

Rikaṭ Ṣemaḥ b. Abu Shaiba.

II (c. 800-825 C.E.).

1 Abraham b. Rikaṭ.	5 Habib b. Pipim.
2 Abraham b. Furat.	6 Asher the elder (b. Nehemiah).
3 Pinhas 'head of the school'.	7 Moses Moha (or Moheh).
4 Ahiyahu Hakkohen the Haber of Tiberias (probably = Abu'l 'Omaitar.)	8 Moses of Gaza.
	9 Semah ibn Sayyara (or Sawwara) = Abu Slutum.

III (c. 825-850 C.E.).

Nehemiah b. Asher.

V (c. 875-900).

Moses b. Asher.

IV (c. 850-875 C.F.).

Asher b. Nehemiah.

VI (c. 900-925).

Aaron b. Moses.

¹ In Merx, *l.c.*, p. 189, Fragn. II, l. 6, there are mentioned some of the masters (בעץ אלאסאתדה) anonymously. On ll. 10 ff. we read **ואעלם אן פי חדא** כלף בין אל אואיל לאן אלמעלם בן אשר דחמה אללה כאן יקטע . . . ובעצהם . . . יסבי. Ben-Asher is very likely identical with Aaron b. Moses b. Asher whom our author places amongst the 'early ones' though he was the last of the 'chain'.

(6) Now of the contemporaries of Asher the elder only Ahiyahu the Haber is expressly stated to have hailed from Tiberias, while another Massorite was Moses of Gaza. As to the residence of the others we are in the dark. Pinhas, the head of the school, very likely presided over the academy in Jerusalem. Ahiyahu also held a diploma of the school. We thus see how some of its members, as is only natural, were interested in the work of Massora and grammar. But how far the school as a whole was officially connected with this work is impossible to ascertain. The academy was transferred to the Holy City. But Tiberias remained the centre of study of the Hebrew language. There are mentioned in the above fragments the ahl Tabariyya', apart from the scholars in group II. A system of vocalization was evolved in Tiberias different from that in vogue in the rest of Palestine.¹ The 'people of Tiberias' had a peculiar pronunciation of **דלת**, sounding sometimes as **צ**, and sometimes as **ם**, still in the period of Isaac Israeli at the beginning of the ninth century'.² About that time the famous Aaron b. Moses lived there. His father Moses seems to have also been a resident of Tiberias (see Baer-Strack, *l.c.*, XI). But wherefrom the earlier generations of this family hailed is unknown.

(7) The point need now no longer be laboured that these Massorites were not Karaites. But the study of Massorah and Hebrew grammar must have strongly appealed to these sectaries, who endeavoured to erect a new system of Judaism on the Bible text. Those that settled in the Holy Land must have devoted themselves with zeal to these branches of Biblical knowledge. In course of time they characteristically pretended to possess a monopoly of knowledge about vocalization, accents, pronunciation, and everything appertaining to the Bible text. A Rabbinite challenges them to make good their claim, demanding from them reasons for the vocalization of certain words by Ben Asher.³ Moreover, the

¹ *Maḥsor Vitry*, ed. Hurwitz, p. 462, שלנו לניקוד טברני דומה לניקוד שלנו. See especially Kahle, *Z. A. W.*, 1901, 273 ff. ולא שניהם לניקוד ארץ ישראל

² See the extract (given by Dukes, *המסורת*, p. 73) from the commentary on *Sepher Yesira*, variously ascribed to Isaac Israeli, Dunāsh b. Tamim and Jacob b. Nissim of Kairowān (for the latest discussion of the problem, cp. Poznański, *והיה רבנא יצחק בן רבנא שלמה זיל אומר כי יש בלשון*, p. 17), *אנשי קירואן העבריים אצל הסבירים המא והצאר . . . זה למא מפני שהיה בקי בקריאת בני מבריה*.

^a See the passage from a Massoretic work, cited by Baer-Strack, *l.c.*, XXXVIII-XXXIX, אהרן כי המלמד הגדול ר' אהרן שאלה שאלתי אחכם בעלי המקרא כי המלמד הגדול ר' אהרן שאלה שאלתי אחכם בעלי המקרא בן משה בן אשר זכרם לברכה שורא (שזיה) אמן (referring to all the three)

author of the remarkable poems (J. Q. R., XIII, 345 ff.), who defended the Palestine academy against the Karaites in the Holy City (as proved in vol. I, p. 274 ff.), does not spare them on account of their boasted expert knowledge of vocalization and intonation.¹ It is obscure as to what sort of fusion there took place between the Massorites of Tiberias, after the death of Aaron b. Moses b. Asher, and the Karaite scholars of Jerusalem. But it seems that the latter took the whole study of vocalization and intonation under their special wing. This led to its losing credit in the eyes of the Rabbinites. Hence the sarcastic remarks of the author of these poems.

15. [Vol. I, pp. 65-6.]

The Gaonic Family of Ben Meir.

(i) To determine the chronology of Ben Meir's family we begin with a fixed date. A descendant of his was Joshiah Gaon, some of whose letters are edited farther on. T-S. 13 J i² is a document of the year 1015 (1) זכרון ערות שהיתה בפנינו אנו בית דין והערים החתומים (2) למטה ביום ששי בשבעה ימים בחודש אייר בשנה ראשונה (3) שלשבע ב' רחיא שנת ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים וחמש (4) במדינת רמלה הסמוכה ללוד יעקב בן כיראן נכתבה עידותי בפניו | Signatures, | בנחלת בני יהודה . . . שמואל בן צמח החזן ננ | בלף בן ישראל ננ | יאשיהו ראש ישיבת | נאון יעקב שמואל בן צמח החזן ננ | בלף בן ישראל ננ | יאשיהו ראש ישיבת | נאון יעקב בירבי.² Thus this document was signed by the Gaon at Ramlāh, where he resided, as shown above (vol. I, p. 72), for some time.

גדול בתקון הסופרים . . . למה נקד' בן אשר זה באות אחת . . . אם י"ט אצלכם אחינו בעלי לשון המקרא חשובה השיבנו כי המקרא הוא מלאכתכם וחכמתכם ואתם תאמרו אנתו מהירים ורנילים בשפת הקודש ומורים בנקודות ובנגינות ואם אין (לכם supply) ישובה (תשובה read) לשתי המלין איך תקראו נפשכם בעלי המקרא ומלמדים ומורים? כי אתם לא תרעו עלילות הנקוד והטעמי ולא חילוף עשרים וארבעה ספרים.

סבו אל טרחה ואולה' ואל דרנה ומארכה' וישמרי L. c., 358, l. 3 ff., (see Forges J. Q. R., XIV, 130) עזרה בצרות אולי חשאלו כי יד מכם אולה' אל ארץ עיפתה תלווה: עונכי המעמים ופורטים בשיר כעל יין' ישברו קולם באחי (באחי read) תובל קין' בדוד חשבו להם חכמה ולב אין' ולא יוסיפו לנבה: פערי פיהם ובלשונם חובים' יבש בחרש כותם בקמצה מאריכים' נהי נהיה נהה.

² See now also Poznanski, *Schwarz-Festschrift*, p. 475, where this document is discussed.

50 *From the Conquest, 969 C.E., to 1021 C.E.*

(2) About Josiah's predecessors and descendants there exists several conflicting genealogy lists. A Memorial List (printed by Pozn., *R.E.J.*, LXVI, 65, 11. 1-17) begins with Abraham Gaon (ראש ישיבת גאון יעקב), followed by his son Aaron Gaon, his son Josiah Gaon, his son Aaron Ab (אב בית דין שלכל ישראל), his son Josiah Ab, and finally his son Šadoḳ Ab.

(3) But Bodl. 2443 (which Pozn. cites l.c., p. 62, cp. p. 67) has a different list, צדוק אב בית דין ב"ר יאשיהו הרב ב"ר אהרן ראש הישיבה ב"ר יאשיהו אב בית דין ב"ר אברהם ראש ישיבת גאון יעקב נכד הנאונים נין רבינו הקדוש. Placing the two lists in parallel columns (A = *R.E.J.*, LXVI, 65 ; B = Bodl. 2443), we have the following contradictory genealogies:

B	A
Abraham Gaon	Abraham Gaon
Josiah Ab	Aaron Gaon
Aaron Gaon	Josiah Gaon (1015)
Josiah הרב	Aaron Ab
Šadoḳ Ab	Josiah Ab
	Šadoḳ Ab

(4) Two more Memorial Lists are to be found in MS. Adler 2952. The first, one loose leaf, reads as follows. Only the part relating to Abraham Gaon—Sadok Ab is given here :

דברך טב לניחי נפ (= נפשא)
הנשפחות המיוחסות משפחת
[ואבנת] הנשיאים והנאונים וראשי ישיבות
בתי דינים והחכמים ומרי דת ודין
5 משפחת רבינו הק[דוש] זל[ל] ברא[ש]
הד יק צפ תפ מ[רינו ור]בינו אד[ונינו]
נאונים אברהם ראש ישיבת גאון יעקב
זל וחמורו הד יק צפ תפ מ[רינו ור]בינו אד[ונינו]
אהרן אב בית [דין] של כל ישראל זל
10 יאשי[הו]
וחמורו הד יק צפ תפ מ[רינו ור]בינו אד[ונינו]
ראש ישיבת גאון יעקב זל וחמורו הד יק
צפ תפ מ[רינו ור]בינו אד[ונינו] א[ב] בית דין
שלכל ישראל זל וחמורו הד יק צפ תפ
מ[רינו ור]בינו יאשיהו הצדיק אב בית

15 דין שלכל ישראל אל חמודו הדי יק צפ תפ
 מר ור אדונינו צדוק הצדיק אב בית דין
 שלכל ישראל אל

(5) The second memorial-list consists of two leaves, and contains several genealogies. Fol. 2 verso has the following list:

. . . בית
 משפחת רבינו הק[דוש] יה[ודה] גאון ור[ב] מ[איר] ר[ב] [גאון]
 ור[ב] משה גאון ור[ב] אהרן גאון ור[ב] יאש[יהו] גאון ור[ב] חזק
 אברהם גאון ור[ב] יאשיהו גאון ור[ב] אהרן גאון ור[ב] יאשיהו
 אב בית דין ור[ב] צדוק הצ[דיק] אב בית דין ור[ב] [לל]

Placing the two lists in parallel columns (C = no. 4, D = no. 5), we have the following contradictory genealogies:—

D	C
Yehuda Gaon	
Meir Gaon	
Moses Gaon	
Aaron Gaon (I)	
Joshiah Gaon (I)	Abraham Gaon
Abraham Gaon	Aaron Ab (I)
Joshiah Gaon (II)	Joshiah Gaon
Aaron Gaon (II)	Aaron Ab (II)
Joshiah Ab	Joshiah Ab
Ṣadoḳ Ab	Ṣadoḳ Ab

(6) We shall first discuss the genealogy from Abraham Gaon-Sadok Ab given in these four lists. A comparison of these lists show that A and C are practically identical, the only difference being the title held by Abraham Gaon's son, Aaron. B and D agree so far that five generations are enumerated from Abraham Gaon to Sadok Ab. Joshiah **הרב** is probably equal to Joshiah Ab. Hence the difference between B and I) would consist in the title assigned to Abraham Gaon's son, Joshiah.

(7) In view of these conflicting statements, the facts have to be ascertained by means of other data. All lists agree that there are four generations from Joshiah to Sadok. Now the latter was still 'Third' in 1094, as we learn from *Megillat Ebyatar* (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 95). We know of a Joshiah Gaon in 1015. A Gaon Aaron in the period 1015-1094 is nowhere mentioned. Joshiah's successors to the Gaonate were Solomon Hakkohen b. Yehoseph and after him Solomon b. Yehuda, as will be established in A.A. 17. It is fairly certain that A represents

the most correct genealogy.¹ The confusion has probably arisen from the fact that Abraham Gaon had several sons, viz. Aaron Gaon, Joshiah Ab, Isaac the 'Third', and also Meir Rosh Hasseder (see *sub* 8-9). Joshiah Ab never succeeded to the Gaonate. But Aaron's son, by name Joshiah, we find holding the dignity in 1015. As is proved in the next paragraph, there must have lived before 1000 a Joshiah Ab. From the fact that a son of his is called Aaron it is evident that he belonged to the Gaonic family of Ben-Meir.

(8) Joshiah Ab, the grandson of Joshiah Gaon, cannot be identical with Joshiah Ab mentioned in Saadyana XXVIII (= T-S. 12. 722), as Pozn., *R.E.J.*, l.c., 64, 68, thinks. The fragment, as re-examined by me, reads: קנחו בִּנְקַי יאשיהו החבר [בר כִּנְקַי] (7) מִן אהרן המעולה חמור (6) רבינו יאשיהו אב נוחם [עדן] (8) מממונו לעצמו בשנה שזכה והוסמך בשיבה (9) הקדושה ישיבת צבי היא שנת ארבעה אלפים (10) רבע מאות ותשעים ואחת ליצירה במדינת [נת] ע[כו]. A brother of this Joshiah Ḥaber was Elijah. T-S. 8 K. 20³, one paper-leaf, contains the end of a concordance of all Biblical words with their meaning and etymology. The colophon reads: חמת אלפאט אלמקרא כולה אלתפסיר | ואל אשתקאק במשיה אללה | ועונה בעכא סנה דתתא ללזליקה וכתבתי אני אליהו | ברבי אהרן החבר נב' | ברבי יאשיהו אב ישיבת | נאן יעקב תנצבה | ברוך יי לעולם אמן ואמן. Both brothers evidently resided in 'Akko. Probably Joshiah, after obtaining his diploma in the Jerusalem academy in 1031, settled in the same year in 'Akko as the local Ḥaber.²

Now, seeing that Joshiah Gaon was probably still alive about 1020 (see vol. I, p. 72), it is of course hardly possible that his fourth generation, Joshiah Haber, received his diploma in 1031 ! It should be added that both the father and the grandfather of Joshiah Haber were then no longer alive (נוחם עדן clearly refers to them). There is no doubt that there lived towards the end of the tenth century a Joshiah Ab, probably

¹ T-S. 8 K. 22¹⁰ contains a small paper leaf (verso blank) with the following genealogy:

(1) מִנְפַחַת רַבִּי הַקֹּדֶשׁ (2) אֵיתָנִי probably the beginning of a formula used in (3) אֵיתָנִי אֵרִיךְ וְכו' (genealogies such as (4) נָאן יַעֲקֹב וְלֹא חֲמֵ' (5) יֵקָ צֶפֶ' אַהֲרֹן רֹאשׁ (6) יִשִּׁיבֶת וְלֹא (נָאן יַעֲקֹב) (7) יֵאֲשִׁיחוּ רֹאשׁ יִשִּׁיבֶת (8) אֵב בֵּית דִּין וְלֹא.

There is no doubt that between lines 7 and 8 a line is missing as the title רֹאשׁ יִשִּׁיבֶת אֵב בֵּית דִּין is impossible. Hence read 'וְלֹא חֲמֵ' It thus fully agrees with list A.

² A Menasse b. Mauhub Hallevi of 'Akko is mentioned in a document of 1013 (*J. Q. R.*, XVI, 574).

a son of Abraham Gaon. He had a son Aaron, who in his turn gave birth to two male children. One was Joshiah Haber, who received his diploma in 1031 at the Palestine academy. The other was Elijah, who finished his work on the Bible in 1041. Their grandfather was probably 'Father' under the Gaon Joseph Hakkohen (see vol. I, pp. 66 and 71). Indeed, Harkavy prints in *Bammaggid*, 1877, p. 134, col. 2, a colophon at the end of an old Midrash: **כב גר קרש מרינו ורבינו יוסף הכהן ראש ישיבת נאון יעקב המכובד ומר' יאשיהו אב בית דין ומר' יצחק אחיו השלישי ומר' שמואל בן עזרון נז**. Probably Isaac the 'Third' was Joshiah's brother. Another indication that they belonged to Ben-Meir's family, in which the name Isaac recurs (see Table, *infra*, p. 57). Pozn. (*Babyl. Geon.*, 91, note 4) makes this Joseph Hakkohen Gaon to have been the successor of Solomon b. Yehuda and the brother of Elijah Hakkohen, both well known from *Megillat Ehyatar*. As will be shown farther on (p. 62), this Joseph never succeeded to the Gaonate, but died as Ab. Pozn. thought of Joseph Hakkohen Gaon, the father of Samuel Gaon, but could find no Joshiah Ab as his contemporary. This difficulty is now removed by our having established the fact that there lived a Joshiah at the end of the tenth century.

(9) We shall now deal with Abraham Gaon's predecessors mentioned only in D. We have seen that this list was incorrect as regards his descendants. This bids us be on our guard when considering the first half of the list. After Meir Gaon his son, Moses Gaon, is mentioned. Was he the Ben Meir who had the famous calendar-dispute with Sa'adya in 921? But Ben Meir quotes his forefathers by name, viz. Meir and Moses, the latter evidently his grandfather (see vol. I, p. 57). According to our list Moses Gaon's grandfather was Yehuda Gaon. It can also be proved from new data that Ben Meir's successor to the Gaonate was his son Meir, called **ראש ישיבת נאון יעקב**.

Mr. E. N. Adler printed in *R.É.J.*, LXVII, 52, a poem with the acrostic שלמה and the heading **מן קול בן מאיר צדיק מולאי**. He cited in addition (p. 45, note 1) from T.-S. 13 J 16¹⁶ the signature **משה המופד ביר** [נחמן בסנהדרין] **נדולה ביר שלמה החבר בסנה' גר' ביר מאיר ראש ישיבת נאון יעקב**. Combining the two data, Mr. Adler assumed that Ben Meir, the antagonist of Sa'adya, was called Solomon. Against this Pozn. (*R.É.J.*, *loc.*, 291, and *Babyl. Geon.*, 83, note 3) rightly argued that if Ben Meir be identical with Solomon he would not simply be styled Haber. He was the head of a school, and even his opponents addressed him as **ראש החברה** or **ראש ישיבה**.

We give here, in addition to other data, the essential lines of T.-S., 13] 16^{16,1}.

(a) (1) אחד¹ השר חקיר הנתמר יפרה צור ממעדי² (2) ברכותיך יעריך וישר לך נהל בכל צעד . . . (6) אחת כבן[ד] יקר³ תפארת מר[נא] אבי סעד . . . (8) וישמור צור את המדור⁴ ויברך כל משלה ידו . . . (9) בן כבוד [יק]רת מר' סהל (10) חסדי השר הגדול לכל משוכים⁵ ואל מעינו יאתיו (11) כל מבנינים⁶ וצ[רו]כים . . . (14) ואני עבדו הצעיר שוחר מוכו מקוה חסדיו באתי (15) להקרים פניו כפי נואי שמעתו אשר שמעתי אשר הוא מוסיף (16) עליה ועורף ובעניין שאמרה מלכת שבא לשלמה אשרי (17) אנשיך אשרי עבריך בול⁷ אם טוב בעיני השר לנהוג עמי (18) די אישר מנהניו למען שאשוב מנובת הדרתו יטש ושמה (19) ואני נתון ללכת אל זקני שהוא חולה יעשה ביקרו⁸ הקדוש (20) ברוך הוא יכפיל שכרו⁹ ועל בני יגבירו¹⁰ ויקים שיברו¹¹ (21) וישמרו וינצרו לעד ושלום כבודו ירבה לנצח

קנון עבדיו משה הסופר ביר יצחק החבר בסנ גדו ביר

שלמה החבר בס גדו ביר מאיר ראש ישיבת נאן יעקב¹²

הנצח

T.-S. 8 J 8⁴ contains a document which is signed among others by [משה הסופר] ברבי יצחק החבר ברבי שלמה החבר ברבי מאיר נאן [י]עקב and עלי החבר ברבי עמרם הנצח

(b) [T.-S. 8 J 14²⁴].

וליה¹ שלמה בן מאיר ראש הסדר

בן מאיר ראש ישיבת נאן יעקב

שלום כנלי נחר פרת² וישועות כבן פורת³ וישע

מתעורר במבית לחם אפרת⁴ עם שאר כל

5 האמונים יהיו נא נקבצים . . . (6) . . . יהיו נא זר ונזר ובתר ועמרה

(7) לכב גד קדש מדי ורב אברהם כהנא (8) שר העדה

פאר הכהנה ה[נ]אור (9) בחכמה האושר בתשיה יהי צור בעזרו

(10) בן כב גד [קד] מר ורב יצ[חק] זקן (11) הקהלות ול וכו'

¹ Now also printed by Poznański, *Schwarz-Festschrift*, p. 476.

² אותך -

³ From בכה, all that are in tears and in want.

⁴ 1 Kings 10. 8.

⁵ = סכרו 'his hope'.

⁶ T.-S. 10 H 3, fols. 2-5, are written by Isaac b. Solomon Haber נאן.

'Grandson' (נין) may refer to Isaac. Hence the copyist is identical with Isaac the father of Moses Hassofer.

⁷ His friend (רֵעַ).

⁸ Joseph, Gen. 49. 22.

⁹ David, a native of Bethlehem, 1 Sam. 17. 12.

The above data establish the fact that this Meir Gaon was Ben Meir's son, and not his father. The great grandson of our Meir, Moses Hassopher, asks for support from Abu Sa'ad b. Sahl. As was shown above (vol. I, pp. 76 ff.), this benefactor wielded great power in the Egyptian court from about 1030-48 (see also *infra*, p. 73, note i). When Moses wrote his epistle, his grandfather, most likely the paternal one, Solomon the Haber, was still alive (l. 19). This precludes at once his identification with Ben Meir of 921. But this Ben Meir's grandson, Solomon Haber, could quite well have been alive about 1030. Our Moses Hassopher also signs a document together with 'Āli the Haber b. 'Amram. The last scholar was the head of the Palestinian community of Fustat after the death of Ephraim b. Shemarya (see vol. I, p. 203). A brother of Moses Hassopher was probably Solomon b. Isaac, 'a grandson of Meir Gaon', who was a member of the Bet-Din of Tarabulus al-Sham (see about this community, vol. I, p. 72 f.) T-S. 10 J 20⁸ being a document, dated Sivan(?) 4839 A.M. = 1079 c.E. ב[מ]ר[א]ב[ל]ם [א]ל[ש]אם שעל חוף הים הגדול מותבה, is signed by Yehudah Hakkohen b. Nathan, Abraham b. צאלח, X. Kohen b. Aaron, Nahum b. Yannai (יניי), Solomon b. Halfon and ב. משפּר b. Sadakah. The testatum of the Bet-Din is signed by בר צאלח נא[ן], טלמה ברבי יצחק בן מאיר נא[ן], יבחר החבר, [יע]קב בר יוסף נע'. Solomon b. Isaac was probably president of the court, as his signature is appended first. He must have been several years younger than his brother Moses Hassopher, because he bore already his grandfather's name, Solomon. His birth must have taken place some time after the date of the above epistle to Abu Sa'ad b. Sahl.

T-S. 10 J 26⁶ contains a document (very damaged, right-hand side as well as top are torn off) which seems to have been signed by Isaac the Haber, the grandson of Meir Gaon. The signature reads

.... וק החבר הראש בן מאיר נאן ול

.... בר יאיר השופט נע ער

The first letter of line I seems to be the remainder of the ח in [יצחק]. The name of the witness was probably [אברהם], because a document (T-S. 28. 6), dated 1079 C.E. at Fustat, mentions יאיר בר אברהם בר יאיר השופט. Thus the time of Jair II fits in with that of Moses Hassopher the son of Isaac the Haber. Accordingly Abraham b. Jair the judge and Isaac the Haber could very well have been contemporaries. In the

first-mentioned fragment the following names occur: סִיּוּרֵי הַחֹבֶרֶת (l. 1) אֶלְפָּאֵל שֶׁצֶ, (l. 2) אָבִי אֶלְחָסֵן בֶּן אֶלְאָנֹלֶסִי, (l. 5) עֶלְזָן אֶלְעֻזֶרֶשְׁתִּי שֶׁצֶ, (l. 10) אָבִי כֶלֶף צֶאֱחָב מִלֵּאִי אֶלְשִׁיךְ אֶלְגִּלֵּל אָבִי סַעַד.

A grandson of Meir Gaon was Meir Rosh Hasseder, who probably resided in Egypt. His son Solomon corresponded with Abraham Hakkohen, b. Isaac (b. Furat), the highly-influential physician in the time of Solomon b. Yehudah (see vol. I, p. 84 ff.). The Gaon in a letter (printed in A. B. 53, end) also mentions Solomon b. Meir as one of the opponents of Ephraim b. Shemarya. Very likely the poem printed by Mr. Adler is by this Solomon b. Meir Rosh Hasseder.

(10) To return to the Memorial List D, Meir Gaon mentioned therein is undoubtedly identical with Ben Meir's son, dealt with under 9. As his father was Yehuda Gaon, we now learn for the first time Ben Men's proper name. Yehuda's forefathers were Meir and Moses. Now according to our list between Yehuda Gaon (= Ben Meir, 921) and Josiah Gaon (II), evidently the Gaon of 1015, there are mentioned five generations. Within this period the dignity was also held by Joseph Hakkohen and his son Samuel¹ (vol. I, p. 66). Accordingly, including Yehuda Gaon and Josiah Gaon (II), we shall have in less than a century nine Geonim. This number is obviously excessive for the usual average assigned to a generation. In my view the list D is incorrect also in the genealogy of Yehuda Gaon-Abraham Gaon. While the first two names, Yehuda and Meir, are well established, Moses Gaon has crept in by mistake. He is the grandfather of Ben Meir (= Yehuda). Aaron Gaon (I) should be placed between Abraham and Josiah (II) in agreement with list A. Josiah Gaon (I) should be removed altogether. There really existed only one Josiah Gaon, the grandson of Abraham Gaon, whom we found in office in 1015-20.²

We are thus able to construe the following genealogy of Ben Meir's family :

¹ Whether his son Yose was in turn Gaon, is questionable (see vol. I, p. 66).

² The above investigations dispose of Marmorstein's remarks (J. Q. R., N. S., VIII, 3ff.) which need not be refuted here in detail (see also my remarks, *ibid.*, IX, 409 ff.).

16. [Vol. I, pp. 66-70.]

I.

Data concerning the priestly Geonim Foseph, Samuel, and Yose(?).

(i) A fragment Adler (a loose leaf in no. 2805, very damaged) has the following signatures:

אהרן הכהן ה' ב' נ' נאון
שמואל הכהן ה' ב' ב' י'
אל ישמ' ד'
[יום] ה' הכהן [ראש יש] יבת נאון יעקב [ב' י']

Over Aaron's signature there are some illegible letters. The ה' in Joseph is not certain, but can hardly be anything else. Apparently we have here the signature of Joseph Hakkohen Gaon. His son Samuel, the later Gaon, was then still 'Third'. The letters beneath his signature = אל ישמרו, i.e. his father Joseph. It is doubtful whether Aaron Hakkohen the 'Fourth' is a grandson (or son, see A. C. 25, i, II. 6 and 8) of our Joseph Gaon or of another Gaon who was also a priest.

(2) T-S. Box K 6 contains two paper leaves, consisting of several Memorial Lists, from which the following lines are given here:

(fol. 1) אלתרמים לבית אלשומר¹ ב'ט אלריים אבנ נצר | דוכרן טב לזכר
נאוני ישראל עד כ'ק אדוננו שלמה ראש ישיבת | נאון יעקב וחמודו רבנו אברהם
הרבתי בחבורה | ועוד דוכרן טב לזכר הכהנים הנאונים עד כ'ק אדוננו | שמואל
הכהן ראש ישיבת נאון יעקב וחמודו יוסי הכהן | ראש ישיבת נאון יעקב ועוד
דוכרן טב משפחת | השרים עד כ'ק מנשה הלוי השר ראש הקהלות |
וחמודו מבורך² | וכ'ק אלעזר הלוי וחמודו מנשה הלוי | ועוד דוכרן טב עד כ'ק
מרנו ורבנו אברהם הדיין | וחמודו יעקב השר הנכבד ראש הקהלות | וחמודו
אברהם השר הנכבד ואחיו יצחק השר | ורבנא יוסף וחמודו אברהם הבחור |
והחיים והשלום לשני האחים יעקב ויצחק ושני חמודיו | בית בן עצלאן איוב ויוסף
אפרים עזריה אפרים אלוף | חבינות שלמה אלוף הבינות.

(3) This Memorial List, belonging to 'the house of the superintendent' (אלשומר³), perhaps this official had a synagogue at his residence where the list was recited on Sabbaths and Festivals, especially on the Day of Atonement), and written by the Rais Abu Nasr, included Solomon Gaon (b. Yehuda) and his son Abraham the 'Fourth' (see above, A. A. 5, end), and also the priestly Geonim Samuel and his son Yobe. As we know of no other Samuel Hakkohen Gaon but the son of

¹ This word is traced over another word which is illegible.

² About this title see vol. I, p. 370.

Joseph Gaon, he is probably meant here. Yet he ought to have been mentioned before Solomon b. Yehuda, whom he preceded in the office at least thirty years before. Of Yose Gaon nothing further is known. The 'head of the congregation', Menasse Hallevi, is also unknown. Kl'azar Hallevi was probably his brother. Another unknown family of consequence was that of Abraham Dayan, whose son Jacob was also 'head of the congregations', probably in Fustat. The latter was probably the father of Abraham, Isaac, and Joseph. The latter's three sons in turn were Abraham, who died a bachelor, Jacob and Isaac, who were still alive when the list was drawn up. Isaac's two sons are also mentioned anonymously.

The next item in the Memorial List deals with the house of Faḏl Sn. In another list (published by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 72, 11. 16-18) we read: **בית פצלן ישראלים איוב וחמורו חסדאי השר הנדול הירושלמי חמוז עזריהו רח' ובנ' (החכ' והנ' וחמ' אפרים הח' והנ' חמ' עזריהו הח' והנ' וחמ' אפרים הבחור וכלל** In our list evidently the genealogy of another son of Job is given, viz. Joseph, whose lineal descendants are enumerated without the indication of **חמורו**. We thus have Job-Joseph-Ephraim-'Azaryah-Ephraim Alluf-Solomon Alluf (this title **אלוף הבינות** was held also by the Nagid Meborak and others, see vol. I, p. 278 f.).

[Vol. I, pp. 67-9.]

II.

Concerning Joseph ibn Abitur.

[MS. Adler 4009, two joined paper leaves, square writing. Now printed by Dr. Marmorstein, *R.É.J.*, LXX, 1920, pp. 101 ff. The text has been carelessly edited. See my corrections, *ibid.*, LXXI, pp. 110-12.]

[Vol. I, pp. 69-70.]

III.

Oxford MS. Heb. e. 76, fol. 50, recto, very damaged at right-hand side, contains the following poems. The lines run on :

בשם אל רם[אלה] רבי יוסף בן שטנאש רוח יי' תניחנו לאהל אנדלוס
[א]ם בעת צרה ידי קצרה' ולאחים אקראי ושם היה יי':¹
עלי... אלהים ילוני חיים' הנה ימים באים' נאום יי':²
מתי בר... וא[ו]ת[י] שנאתם יי' ולי גירשתם יי' וחבתי ליי':³

¹ Cp. Exod. 35. 10.

² Probably referring to Amos 8. 11.

³ MS. שגיתם.

⁴ MS. גירשתם. Cp. Judges 11. 7.

⁵ Isa. 8. 17.

5 יחד' ועלי התקבצתם באחד' ונתתם [חשיב] להם גמול' יי:
 ואמרתי ל[גפ]שי יי:
 כלכם ב[ינ]י ובני[יכ]ם' ישפוט יי:
 ת עלי ג[ב]או [יי]:
 לפני אלוה אילותי' והיא בעזרתי [חשב גמול] לם יי:
 אלנאב מן בן קלימא 10
 [תה] י וממונם ביד זדים מסרתה' ולע[ש]ות הרע [בחרתה] יי:
 ולשון רע סיפרתה' ביד אותם [מסרתה] ורשע נמתה ודיברתה' על חלק יי:
 קטא [ע]שיתה' [וישר] העייתה' כל זאת עשיתה' ונמתה אין רוא[ה] יי:
 שרתה' באחד' ונחשבתה' כמו זר ונמתה' ב דבר יי:
 15 בידך היו עלי וקיבלת[ה] יי שוח[ר] ביאים אי [יי]:
 [ודברי] תורה עברתה' ומאחרי יי סרתה [י]י: 7

[Vol. I, p. 68J]

IV.

Concerning Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon.

MS. Adler 223, from which Dr. Marmorstein printed extracts in three different places (*Z.D.M.G.*, LXVII, 641-2, *J.Q.R.*, N. S., IV, 623-4, and *R.ÉJ.*, LXVIII, 42-4) in an unscientific manner, should be discussed here. It consists of four leaves; from the binding it is impossible to ascertain whether they were originally joined or detached. Leaves 2 and 4 are of the same ink and handwriting. The number of lines on each page is 21 (fol. 4, recto and verso, fol. 2, verso); fol. 2, recto, has 18 lines, but between lines 3 and 4 there is a blank space of 3 lines, since with line 4 a new composition begins.

Leaves 1 and 3 are in paler ink. The number of lines is 19 (fol. i, r. and v., fol. 3, r.; fol. 3, v., has 20 lines). Several words have Babylonian and also Tiberian vowel-points; אֲחֵר (fol. i, r., and 3, r.) occurs before new letters, whereas in fol. 2, v., אחר has no vowel signs. It is, therefore, questionable whether fols. 2 and 4 are by the same person who

¹ Lam. 3. 64.² Cp. Gen. 16. 5, i Sam. 24. 13.⁸ Cp. Ps. 28. 4.⁴ I.e. Israel, cp. Deut. 32. 9.⁶ Cp. Ezek 8 12.

⁶ Perhaps the meaning is you have turned aside (taking שרתה = סרתה) like Aher, i.e. Eiisha b. Abuyah, though the rhyme separates the words. Likewise in the next phrase 'and art regarded as a stranger'.

⁷ This strophe ends in the manuscript in the middle of the line. A few more letters are preserved. Evidently the poem is incomplete.

wrote fols. 1 and 3. The manuscript is wrongly bound; fol. i is the continuation of fol. 3, while fol. 2 follows fol. 4.

Fol. 2, r., begins: ענייכם וחוסו על [ענייכם ורחמו על] [אחיכם] וחמלו (1) על [ח]כמ[יכם] החשובים כפי . . . ועיניהם (3) תלויות לחסדי יי וחסדיכם (2) ומיחלים לישעו מאתכם. This is evidently the end of a draft of an appeal for support. After a blank space of three lines the manuscript continues: (4) בשם אל רם; תאליף ר' אברהם הכהן ה[צ]ע[ה] בחבורת (5) סנהדרין גדולה בן [בנ] מרנ יוסף ראש ישיבת ארץ (6) ישר נע סגולת האיגרות. Then follow specimens of letters in heavy Paitanic style.

Of more interest are fols. 3 and 1, containing again specimens of letters from the Rabbinite community of Jerusalem and from the head of the local academy. Fol. 3, r.: . . . (2) לאחים נעימים (3) שלימים (4) ומטנו אנו דרי עיר קדוש יי חבנה ותוכן כת (6) הרבנים תותרת¹ הכנסיה שומרי תיקונים (7) אביוני א[ד]ם בבורי דלים גרועי קרן [דח]ופי (8) מדרך הדופי מצב וועותי מהלך גוחי (9) שלום חשובים כמחית טרופים כפירים יקרטי (10) מלכה (מהלך ר) בשולי צהר לבושי קדרות: ממורטבים (11) ממורטבים נשוכי נשה סגורי כלאי סגורי סודר (12) עשוקי מעבורי פרוצי פירות צלולי עומק (13) קבולי קהל רצוצי רעין שלולי שודר תעובי (14) כל נוי יתר הפליטה הפקוטה מ . . . (15) הממושבה וממורטה אחר (16) אל הק[ה]לות הקדושות אשר בחמת ירקת (17) יושבות . . . (fol. 3, v., l. 15) ייסאו חשובינו ונריבנו וחוקים בלבבינו שלום (16) לאין קין ממנו ומסמוכי ישיבתנו וקני (17) מושבינו והסרים אל משמעתנו כי כחסד (18) מעוהינו אנו נהגים וברח[מי] מחוננינו (19) אנו נהלים ובצל סתר מ[רחמי]נו אנו יושבים (20) יהי שמו מבורך בגדולה וטרומם על כל (fol. 1, r., l. 1) ברכה ותהלה אחרי אל כל המון הקהלות (2) הקדושות הנאהבות אשר כצוען . . .

That Abraham Hakkohen b. Joseph Gaon composed all these letters is far from certain. The above examination of the manuscript tends to the reverse conclusion. It is also doubtful whether the sad condition of the Jerusalem community, as described in the alphabetical composition (fol. 3, r., ll. 7-14), is a true reflex of the actual state of things in Jerusalem or merely an embellishment to meet the requirements of the alphabet. Though there is no doubt that the congregation in the Holy City was greatly dependent on outside support (see vol. I, pp. 162 ff.). Altogether it is questionable whether these compositions ever served for epistles to the mentioned communities of Aleppo, Tiberias, and Fustat. They may have been the exercise of a tiro in the art of writing. The only definite detail we gather is that a son of Joseph Hakkohen, Gaon of Palestine, Abraham, was the author of a letter-writer in heavy Paitanic style.

¹ See *infra*, p. 75, note i.

17. [Vol. I, p. 70.]

The Gaonic Family of Ebyatar Hakkohen.

The genealogy of Ebyatar Hakkohen is preseived in a Memorial List published by Pozn. (*R.E.J.*, LI, 53) from Or. 5549. It is now fully reprinted in the Rev. Margoliouth's *Catalogue*, III (1915), 561^{b-2^a}. Of the Geonim mentioned therein only one, Masliah, held this office in Egypt. His father, Solomon, probably occupied the Gaonate in Hadrak (Damascus), as has been shown in vol. I, p. 196. But Pozn. (*Babyl. Geonim*, 101-2), unable to fix the first three names of the list, Elijah, Solomon, and Menahem, in his scheme of Palestinian Geonim, makes them to have held office in Egypt after the overthrow of the Nasi David b. Daniel b. Azarya. Pozn. adduces no proofs for this assumption.

We are able to print two new lists which have the advantage of indicating the genealogy from son to father. One is in Or. 5557 A, fol. 7, verso, in faded handwriting, while the other is to be found in Oxford MS. Heb. c, 50, fol. 11. We shall place the three lists side by side for the sake of comparison, indicating A for Or. 5549, B for Or. 5557 A, and C for Oxford MS. Heb. c. 50.

It should be noted that A, though headed 'principals of the schools', includes also names of people that were no Geonim. Ebyatar's son, Elijah (l. 10), must have died when only 'Fourth'. Yehoseph (l. 6) was only 'Father' (Bet-din = Ab-Bet-Din), while Mordecai (l. 5) evidently held no office. In C, Joseph (ll. 6-8), the son of Solomon Hakkohen, and the brother of Elijah, is styled Rosh Yeshiba. This agrees with *Megillat Ebyatar* (*J.Q.R.*, XIV, 458, l. 8, where he is styled Gaori (בימי יוסף חבדן ואלהו הכהן שני נאונים). But in another Memorial List (*J.Q.R.*, N.S., I, 48, ll. 6-7) he is mentioned as Ab (ואחיו יהוסף אב). This is more correct, as his own son, Solomon, styles him only as such (see vol. I, p. 187, note 2). Likewise Elijah Hakkohen, when already Ab, mentions his late brother Joseph as Ab only, as we read in T-S. 12. 775, which is a letter from Elijah to X. (there is a blank space for the name) הנאמן לבית דין הגדול . . . ביה שריה והניענו בעת זה אסיפת רבינו זכריהו: זקן דורו . . . תנצבה הלוי הקבה יעלה מושבו בנן עדן . . . וגלל מורים אלו כי מובילים שמו יבין ביר' דויד ז'ל ביה שלמה החבר ז'ל כתב לו רבינו יוסף אב אחינו ז'ל אל ר' זכריהו כתב בזהב ולא נתן לו כלום כדברו ואמר כי יש לו עידים לשם יעין הנאמן נט' רח' בכל עסקיו ויבא בתבו בכל ערכיו וחפציו.

A	B	C
ראשי ישיבות	בית אלכנן	אלעזר הכהן חשד
ה של נוה ¹	מזלח הכהן נאון ביד שלמה נאון ביד	הנכד החכם
אלוהי הכהן ראש ישיבת נאון-יעקב	אלוהי נאון ב[יד של]מה נאון ביד יהוסף	והכהן ביד שלמה הכהן
ושלמה ראש הישיבה יטלולה	בית דין ביד מנחם כהנא רבה	סנן הכתום הראש
ומנחם ראש ישיבה שלגולה	§ ביד אלוהי נאון ביד מרדכי נאון[?]	§ המעולה באיבה בן
§ ומרדכי ² כהנא רבה		יהוסף הכהן הצדיק
ויהוסף הכהן בית דין כהן צדק		נשיא הנהיבה ראש
ושלמה הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		הישיבה בן שלמה הכהן
ואלוהי הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		ראש הישיבה נין יהוסף
ואביתר הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		יº הכהן בית דין כהן צדק
יº והמזדו אלוהי הכהן הרביעי בחבורה		בן מרדכי הכהן ראש
ושלמה הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		ישיבה שלגולה בן
ומזלח הכהן ראש ישיבת נאון יעקב		אלוהי הכהן ראש
		הישיבה שלגולה נבר
		יº אהרן הכהן רוח יי'
		נח ונ'

¹ The scribe evidently noticed his mistake; he therefore crossed through these letters and corrected them on the top.

² This is clearly the reading of the manuscript and not רבי רבי as Poznanski prints. The Rev. G. Margoliouth in his *Catalogue* also read 'Mordecai'.

The lists are in agreement as to the descendants of Yehoseph Hakkohen (Bet-Din, Kohen Sedek). The divergence begins with his forefathers. All the three lists mention an Elijah Gaon (ראש ישיבה של נולה). A and C agree that Yehoseph was a son of Mordecai (whether Gaon or simply כהנא רבה). B and C agree that the same Yehoseph was a grandson of Elijah Hakkohen Gaon. It is difficult to ascertain which list is to be given preference. Let us hope that further Genizah finds will solve the contradictions. This much is certain, that the forefathers of Yehoseph Kohen Sedek were Geonim outside Palestine (ישיבה של נולה), probably in Sura. No Gaonate existed in Egypt before the Nasi David b. Daniel (1080), as has been shown in vol. I, pp. 82, 190 f. According to A and B, Yehoseph's father (be he Menahem or Mordecai) held no office, and is simply styled כהנא רבה. He probably emigrated from Babylon to Palestine, where his son Yehoseph became Ab.

Yehoseph's son, Solomon, succeeded to the Gaonate in Palestine, and is styled ראש פשיטת נאון יעקב. His time of office was before Solomon b. Yehuda. His sons Elijah and Joseph figure in the struggle against the Nasi Daniel b. 'Azarya, as described in *Megillat Ebyatar*. But Pozn. (*I.c.*, pp. 87-8) makes their grandfather Yehoseph Bet-Din to have been 'Father' under Solomon b. Yehuda. After this Gaon's death, not Yehoseph Ab but his son Solomon Tlakkohen, assumed the dignity (p 91). That Yehoseph Bet-Din was 'Father' under Solomon b. Yehuda is mentioned nowhere. The construction of the corresponding data leads Pozn. to several difficulties. Thus, for example, when finding a signature יוסף הכהן החבר ב"ר שלמה ראש הישיבה מכ (מנחתו כבוד) (= cited in J.Q.R., XIX, 724, no. VII), he is forced to assume that Solomon Hakkohen, the father of Masliuh, had another son, by name Joseph (p. 109, note i). But this Joseph is most likely the brother of Elijah, both of whom opposed Daniel b. 'Azarya when he usurped the Gaonate after Solomon b. Yehuda.

It is now possible to state definitely that Solomon Hakkohen b. Yehoseph Bet-Din was Gaon before Solomon b. Yehuda. Besides several data which have been discussed in vol. I, pp. 84, 100, 130-31, MS. Adler 3011, fol. i, parchment, will be adduced here for our purpose. It contains on recto a liturgical composition, evidently a dirge. On verso there is a palimpsest, very badly preserved, which forms the end of a legal document drawn up at the court of Solomon b. Yehuda. The last seven lines can safely be reconstructed:

וכתבו וחממו בערב [ב]תשעה לחוד[ש] . . .
 שנת ארבעה אלפים ושבע מאות [ת] ות' שעי'ם ושבע ליצירה
 בירושלים עיר [ת]קדש תכנה בקרוב להיות לזכו ולראיה [ביר]

טאום זאט וביד יורשיה שר' וקים
 אברהם בר מרדכי נט רח [א]ברה[ם] בן של[מה] . .
 אליהו הכהן הששי בחבורה [בן גאון] קל
 שלמה הצ ראש [י]שיבת [גאון] יעקב בירבי

We see thus that in 1037 C.E. Elijah Hakkohen, the son of the late Gaon (i.e. Solomon), was 'Sixth' under Solomon b. Yehuda. Eight years later, in 1045, we find him as 'Fourth' (see J.Q.R., XIX, 728, top, **אלהיו הכהן הרביעי בחבורה**). What position Elijah's brother, Joseph, then held in the school is unknown. They must have been very young when their father, Solomon Hakkohen, died. Altogether his period of office was very short, a few years between 1020-1025. So far only one letter by him has been preserved.² The question often arises when we find the signature **שלמה הצ ראש ישיבת גאון יעקב בירבי** whether Solomon Hakkohen or Solomon b. Yehuda are meant. But in most cases the handwriting of the fragments decide in favour of the latter. And generally it may moreover be assumed that Solomon Hakkohen would have indicated his priesthood in his signature, just as we find in the case of his descendants. Solomon b. Yehuda, who was then 'Father', succeeded Solomon Hakkohen to the dignity (about 1025). After his death in 1051 (see vol. I, p. 75), the ordinary course would have been for one of the sons of the former Gaon, Solomon Hakkohen, to assume the presidency of the school. But Daniel b. 'Azarya, the Nasi, forestalled

i שריר =

² Bodl. 2874²⁷ is headed **שלמה הכהן ראש ישיבת גאון יעקב בירבי** supply. Solomon b. Yehuda invariably signs at the end of his letters, whereas the descendants of Solomon Hakkohen Ebyatar, Solomon and his son Masliah head their signatures (*infra*, A. C. 26^a, A. C. 29, A. D. 14). An epistle from Elijah Hakkohen, Solomon Gaon's son, when already head of the school has not been preserved; (in A. B. ai, when writing to Ephraim b. Shemarya he signs after the letter, but he was then only Ab). We may assume that the Geonim of this priestly family headed their signatures just as Josiah Gaon did. The above fragment is addressed **למורד אפרים החלמי** **למורד אפרים החלמי**, no doubt Ephraim b. Shemarya who must have studied in the academy under Josiah and Solomon. In 1016 we find him already in Fustat (see vol. I, pp. 36 and 100, note I). In the letter, the right-hand side of which is missing, we read (after nineteen lines of praise for Ephraim) ... (1. 20) **בעד אותנו רבנא אברהם** (ax) **כי כנן היה חשוב בלבי ואביו** (22) . . . Evidently Ephraim wrote an epistle on behalf of an Abraham whom the Gaon also cherished and whose father he seems to have known. Perhaps Abraham b. Sahlan is meant here, Certain prisoners are mentioned (**אסורים**, **חבויים**), and also . . **רבנא ישראל ראש**. In the latter case, if we supply **ישיבת**, then probably Israel Hakkohen b. Samuel b. Hofni is meant. As I have shown elsewhere (*J. Q. R.*, N. S., XI, 414 ff.), he was at the head of the Sura school from 1018 to 1033 c. E.

them. Joseph, Elijah's brother, was never Gaon. He died in 1053, two years after Solomon b. Yehuda. Elijah thereupon became 'Father'. He came to some sort of an agreement with Daniel b. 'Azarya. A document of 1057 speaks of the latter as Gaon, and of Elijah as Ab-Bet-Dm (*f.Q.R.*, XIV, 484). On the death of Daniel in 1062 C.E., Elijah assumed the dignity of Gaon, held by his father about forty years previously.

To sum up, the ancestors of Yehoseph Bet-Din, namely Elijah and Mordecai (or *vice versa*, or Mehaem, Solomon, and Elijah), were Geonim in the Diaspora (גולה), but not in Palestine. Probably they resided in Sura in the period of vacancy between Sa'adya and Samuel b. Hofni. The position of the academy there was then very precarious, and little is known of its history. A descendant of Sura Geonim prior to Samuel b. Hofni, viz. Yehoseph Hakkohen, became 'Father' of the Palestinian school about the year 1000. A son of his, Solomon, occupied the Gaonate before Solomon b. Yehuda, and probably after Joshiah Gaon, between 1020-1025.

18. [Vol. I, p. 71.]

Nos. 18-21. *Letters from Joshiah Gaon.*[T.-S. 13 J 14¹⁰, paper, square writing, verso blank.]

(recto)

יאשיהו ראש ישיבת נאון יעקב בירבי

Begins (l. 1) **שלום אאפירה**. אל קהל ועדה נחלת חמדה [ע]ם ישראל (l. 1) **שלום** with a long exordium, from which it appears that the community lived outside Palestine, most probably in Egypt, since the letter was found in the Cairo Genizah. The Gaon writes: **לחם** (i.e. God) **יהי חומה ביום נחמה חזות ירושלימה ועליה שבעת שמימה יושעים וירעים ולארצו ישעשעם ובמנחות ידנעם ועוד אל יניעים** (ll. 3-4) **אל עיר מכוננה יבנם נרחים רעים ואחיים בשאנן מבטחים** (ll. 6-7) **(9) ינחילם אל אדמתו אל ארצו ואל נחלתו ויראם שכינתו באהבתו ויראתו** **(12) ויארץ שנותם ויענג נפשותם בארצם ובאדמתם**.

The chief interest of the letter begins with the last two words of l. 12 : **המה חשרים**.

הכנענים והחורים והגזברים והסופרים אנשי נדבות דכי¹ מחשבות נקיי לבבות מרחיקי תועבות ומרבים טובות השרים בכבודם והוקנים בהודם והתערים והסוחרים בהתועדם עזרי עמנו מכבדי מקומם להרחיב

¹ זכי, Aramaic, = דכי.

- 15 עמס' במקום ניהומס' עורו ויתעוררו' ורע' הסירו' ורחקו מחלקות' איש מרבה בצע מעשקות'
 ולבו וכליותיו ריקות' מיראת השם רחוקות' המתחזק כודע' והוא גרוע'
 ונתעבותיו פרוע'
 המבקש לא לו' והשקר צילו' והחמס פעלו' ותועבות אצלו' המרבה כתבים'
 אל יהירים ורבים שקרים
 ובזבים' וירם לבבו ואל אל נבה לבו' ושלף לפניו חרבו' אל צאן מרעיתו
 ועם קרובו: המראה נאותו ונאונו'
 והשמיע קול שאתו ולא זכר קונו' עוקרו ממעונו' המתאזר בניירות' להלעיט
 מרירות' ולא זכר
 20 אזהרות' קללות ואדירות' חלא התועיבות עמו' לילו ויומו' וטמא במ עצמו'
 מיום חיותו ועד חומו':
 חלא גופו מממא' ונאמו מרמה' ובזכותו נר[מ]ה' הכל בריא ושמא' חלא
 שוחד מקחו' ולבצע נט[ו]יה
 רוחו' [ו]לא זכר גוהו' 2 ביום הגדת שיתו: והוסיף על תועבותיו' שטיית
 אורחותיו' למשנא דתותיו'
 וחלך במדותיו' ופיו הודה ברוב שפתיו' כי הוא יודיע דתותיו' 3 ירע כי
 חציים זרותיו' ממזרח
 יגלוהו' ומ[ס]ע[רב] יארבוהו' חתן ששך אחר דורות הרבה נמשך וחדל
 לשיאורו אחר שבעה
 25 עשר דורות סבת מלכים מקורו' ואיך מדורות חמשה' בני ערלה ובושה'
 שניים מהם י[ר]שו קרושה'
 וזה מהם נעשה באושה' 4 ירע מכל מקום יקפו' הרון צור וועפו' ויתנחם
 בסופו' וכאשר בא
 לשנות דחות' בבית כרותות' ובדיפתרים הרומות וחרותות' ומעשיו שנואים'
 גלויים ונראים' ונתאזר
 בגא[ו]ה[ו] ולא קיבל מוסרי' ומדרך טוב סרי' ומכל נחסי' וקיבל משומים'
 מירא' 5 יי נמים ובנכילות נחומים' [ורב]
 דיו' 6 וקמטים' ומצות לשנאותו ככ' יראת יי שנאת רע נאה וג' 7 וכ' חלא
 משנאיך יי אשנא וג' 8
 30 וכ' חנם ירא וסר מדע וג' 9 וכ' ואולים אולת 10 וג' וכ' אולת אדם תסלף
 דרכו וג' 11

¹ Read צלו.

² He that drew him out (from the womb, see Ps. 22. 10), i. e. his Creator.

³ The Gaon refers here to 'Anan, the knowledge of whose teachings has been admitted by the person attacked in this letter.

⁴ See Note (p. 68).

⁵ Read מיראת.

⁶ And he used (up) much ink for his lampoons. But read perhaps דין.

⁷ Prov. 8. 13.

⁸ Ps. 139. 21.

⁹ rov. 14. 16.

¹⁰ Prov. 16. 22. Read ומוסר אולים.

¹¹ Prov. 19. 3.

Evidently the person attacked here was of the Davidic family, a descendant of Bustanai, who is styled **חתן ששך** "the son-in-law of (the king of) Babylon" (Jer. 25. 26; 51. 41). As is well-known, Bustanai married the daughter of Khusrau, the last king of Persia (cp. Graetz, V⁴, 124 and 433-4). From the interesting fragment in *Sa'adyana*, XXXVI (J. Q. R., XIV, 244, I. 10 ff.) we know that Bustanai had three sons from the princess, while another Jewish wife bore him two male children. A dispute arose after the Exilarch's death whether the children from the Persian princess should be regarded as Jews. Ultimately they were declared as legitimate children. Yet even centuries later the descendants of these sons of Bustanai were discredited. Thus Sherira, in claiming Davidic origin for his family, is anxious to add **ולא מבני בסתנאי אנחנא וכו'** (Letter, ed. Neubauer, 33). Moreover, two Genizah fragments (printed in J. Q.R., XIV, 304 ff. and XX, 212 ff.), also reveal hostility to Bustanai's descendants. From the daughter of Khusrau, it is stated, originated 'Anan, Bo'as (i. e. the father of the Karaite Nasi David, one of the foremost early Karaite scholars, about the beginning of the tenth century, see about him Poznarski, J. Q. R., XX, 226-8), and the family of Zakkai (i.e. the well-known Exilarch David b. Zakkai). The 'sons of Bo'as' sided in Bagdad with Sa'adya during his conflict with the Exilarch. Thus we read in the pamphlet of Khalaf b. Sarjad (in Harkavy, *Studien it. Mitteilungen*, V, 227, I. 8 ff., see Geiger's *Jud. Zeitschrift*, X, 174) **ויחבברו אליו (אל סעריה) זקן פסילת . . . וכסיל**

Entirely misunderstanding this Genizah letter, Dr. Marmorstein (*Theohgisch Tijdschrift*, LII (1918), p. 104 ff.), makes the person attacked by the Gaon to have been a priest and a member of the sect from whose midst Schechter's Zadokite Fragment emanated! The 'seventeen generations' are 17x50 (= 850) years from El'azar b. 'Azarya (*sic*). Dr. Marmorstein's remarks are the result of utter confusion, incorrect quotations from our fragment and baseless deductions. It is inexplicable

⁴ The letter must have been concluded on another leaf which has not been preserved.

to me where he discovered the struggle about the Gaonate between the members of the Davidic family (i. e. the Ben Meir family) and the priestly scholars in the tenth and at the beginning of the eleventh centuries. We have seen (above, p. 53 ; cp. also vol. I, pp. 66, 71) that Josiah Ab (of the Ben Meir family) was under Joseph Hakkohen Gaon, while the Ab under Josiah Gaon, the writer of our very fragment, was Hananya Hakkohen (probably the son of the Gaon Samuel Hakkohen). There is not the least evidence for this supposed rivalry between these families. Moreover, it is unthinkable that the priestly Geonim, like Joseph and his son Samuel, deviated from Rabbinic Judaism towards the standpoint taken up by the Zadokite sectarians. Would such people as Sherira, Hai, and Joseph ibn Abitur have been their correspondents? That the **כת הצלע** are the Zadokite sect is another of Dr. Marmorstein's statements that hardly need refutation. The passage in *Megillat Ebyatar* (J. Q. R., XIV, 458, 1. 9) **ויתחזק בכת הצלע** (which Dr. Marmorstein himself quotes, note 72), tells us that Daniel b. 'Azarya had their support in Jerusalem against Elijah and Joseph the sons of the Gaon Solomon Hakkohen. Thus these very sectarians supported a member of the Davidic family against the descendants of Aaron ! But, as shown in vol. I, p. 275, the Karaites were dubbed by their opponents as **כת הצלע** ; these sectaries were powerful in the Holy City and took a share in the making and unmaking of Geonim. Likewise the person attacked here by Josiah Gaon, had a leaning towards Karaism, as shown above. In fine, our fragment has not the slightest bearing on the sectarians of the Zadokite Fragment. (Other quotations from manuscripts in Dr. Marmorstein's article cannot be discussed here.)

19. [Vol. I, pp. 71-2.]

[T.-S. 13 J 26¹⁶, paper, size 30 X 19.5 cm., cursive writing, left-hand side torn.]

Address (verso)

אל אחינו קהל דמיאט הי כפתור¹ ובית דין הזקנים ישמרם צור

(recto)

י[א]שיהו ראש ישיבת גאון יעק[ב] בירבי
שלום בכל מסעדינו וברכות בכל סומכיהם ושלום ככל
עת ורחמים בכל זמן ושם טוב בכל דור ואחר[ית טובה]
הקרש
ושלום לאחינו[ם] הקהל הרדים באי כפתור היא [עיר]
5 דמיאט¹ בראש כבוד גד קד מל וז עמרם בית דין המט[חה]

¹ Another name for Damiecta is חנס. MS. Adler 2747 has in a fragment, גם לילך אל מדינת חנס הקרואה אי כפתור ; *Megillat Ebyatar*, (J. Q. R., XIV, p. 460, 1. 17, ואי כפתור ושפריר (ואי חנס ר.) and *ibid.*, note 3, a document dated 1106, ולשון, נהל מצרים הקריי נילוס. We hear of the Damiecta community in 989 c.E. Bodl. 2805^{a-b} are really two halves of one document that has been cut across its

הדין
 וחשו[פם] הראוי רבנא אלעזר חזקן ורבנ עמרם ורבנא . . .
 ורבנא ישועה ושאר חזקנים המכובדים שלומם י[גדל]
 שאו שלום ממנו אחינו קהל דמיאם אנשי צד[קה]
 ועושי חסד המקום ירבה מיעומכם ויוסף עליכם כ[כס אלף]
 10 פעמים וגו' ורעו אחינו כי דוחק העת וחזקן [יכריחונו להמריח]
 עליכם ואפעלפי שהיא זכות לכם להיות חלקכם עם [הנותנים]
 ובעת שהינו מתפרנסים מצד המלכות לא הינו ממרי[חים]
 היום שתי שנים מקורם לענישת אחינו לא יכול[נו לעמוד]
 ולבקש מצד המלכות ואנו ברחק גדול ואין לצאת ול[בוא]
 15 כי בני ארץ ישראל בצרה גדולה ואנחנו ביותר ומה [גם]
 שנהנחם לכברינו במנהג גאונים קדמונים נע תוס[פין]
 ידכם ותרויחו עלינו כי זאת יראה עלינו ונחמ[יד]
 ברכותיכם ונכרך כאשר אנחנו מכרכים [המקום]
 ישמע ממנו ומכל בני סנהדרין ומכל בני תורה ע[ליכם]
 20 ועל כל ישראל כל חפלה וכל תחנה ויעשה כל מה [שיביא]
 רוח לכם במזונותיכם ועושר בבתיכם וזכויות לפ[רנסתכם].
 ולהטיב אחכם באחריתכם ולהיות לכם משגב [ועת]
 לתתכם לחן וחסד ולרחמים לעיני ולעיני הכל[ל וירצה]
 כל מה שתעשו בקרבן כליל על גבי המזבח ובטנא[ל]
 25 בכורים ויפרש עליכם סוכת שלום ושלום כבודכם י[רבה]

whole length. We quote here a few lines. The strokes indicate where the document was cut. (1) מה שהיה בפנינו אנו חזקנים התתומים למטה מהשם[ר הזה] (2) שנת ארבעת אלפים ושבע מאות בשני בשבת בשבעה ימים בחדש תשרי (3) יהודה הנפטר (4) יהודה הנפטר נז ואמרו אילו זה סהל וחוסין בני יהודה נז כי אבינו נפטר לבית עלמיה כגזרת שמים (5) והניח אצל זה נמירא בר מוביה אלף כסף ושלש מאות כסף ועשרים כסף ואנו תובעים עובן אבינו (6) מזה נמירא שזעני דבריהם אילו היורשים ושיגרונו אחר זה נמירא ובא לפני חזקנים ופייסוהו בדברים (7) ואמרו לזה נמירא בר מוביה חזקנים אחינו הזהר בעצמך שמא תענש מאילו התומים והציל את (8) נפשך מיום הדין ומאחר שפייסוהו חזקנים ונתעד We find here this Neṭirah b. Tobias of Nisibis living in Damietta and holding a deposit of 1320 Dirhems (כסף; the Dinār is usually called זחוב) belonging to the heirs of the late Yehuda.

¹ Deut. I. II.

20. [Vol. I, p. 72.]

[T.-S. 12. 16 contains a letter with the superscription (recto) **יאשיהו** (the second line is evidently the corrected form) **ראאש ישיבת נאון יעקב בי** | **יאשיהו ראש ישיבת נאון יעקב בירבי** . . . (l. 3) **לאחינו בתחלה מר וז שלמה** | **השופט נע ושאר הזקנים וזקהל אשר ברפח** . . . Cp. also Worman, *J.Q.R.*, XIX, 731, no. xxx. In vol. XVIII, 14, note 6, Worman cites the very same fragment as evidence for a supposed Josiah Gaon in Egypt (!).]

Verso contains in small handwriting the following:

(left side, l. 1) בעריה ובבנותיה וכל (2) סביבותיה חזניהם והמוסמים שלהם (3) והפרנסים והעומדים בצרכיהם (4) ומחריהם יועדם ברכותיהם והן ומסר ימציאם (8) שאו שלום גדול ממני בלא חקה ולא קצבה (9) וברכות עד בלי די מרוב אהבה ודעו אחינו (10) כי שמכם חקוק אצלנו¹ וברכותיכם תדורות בפנינו (11) בכל עת במושיבנו . . . ובכל מקום (12) ואם אולה היד ורפו הידים מחרבן הכניסיות (13) מרוב ענותינו ראוי לנו להתחזק יותר ממה האבותינו יהיו ובנו ובימינו¹ (14) שהיינו ונדע כי בימינו (15) להרם נקנו ולהרבה נקנו ולולי רחמי צורינו (16) אשר לא עזבנו אוי חיים בלעוננו ומפני (17) הרעה נאספו הצדיקים ונשארו דלים (18) ורקים וחסדי אחינו² נזכיר בעל כל אשר נמלנו (19) כמה שכתוב³ חסדי יי' אזכיר וג' ויאמר [אך] עמי וג' (20) בכל צרתנו (צרתם. r.) ומודים אנו לשמו על חסדיו אשר נמלנו (21) ואש ונתן (ואשר נתן read) לנו פליטה במושבות כי לא חמו חסדיו (22) וברוך יהי על כל קצב ומדה

שמו לעולם ומנחת סתבינו אליכם אחינו (right-hand side reversed, l. 1) בעד שי' מר שמואל בן צמח חון נע הידוע בן למדקי (2) כי הוא ידוע מעודו במעשיו באיש ובעל תורה ואוהב תורה (3) וסופר שער שלנו הוא ואצלנו ובמושיבנו ונתנו לו מושב (4) אצלנו במדינת רמלה וישב עד עתה וכי יש עליו עול כבד שתי אחיות וילדתו (5) חזקיה ובעזר חולי עוננה ומכובד נמל העול שעליו (6) כתבנו לו זה הכתב מלפנינו אל כבודכם אחינו ישראל (7) שתעזרוהו ותרחיבו לנרבתכם ותפתחו ידכם (8) ותסבירו לו פנים כדי שחקבלו ברכותינו. The letter is unfinished.

¹ These words give no proper sense and are clearly corrupt, especially האבותינו (1)

² אלהינו -

³ Isa. 63. 7-9.

⁴ שי' 'the affair of Mar Samuel b. Šamah'.

21. [Vol. I, p. 72.]

[MS. Adler, paper, square writing.]

Address (verso)

ליקין רינו] וקנינו מר זר נתנאל השולחני שמרו צור

בן מר זר אהרן תנצב

(recto)

יאשיהו ראש ישיבת גאון יעקוב בירבי

(1) שלום ומס... ביו להפרו' וברכות ל... בית... (2) ושם טוב לעודדו' ואחרית טובה לאשרו' ויגדל (3) למאד יקרוי עם כלל כל הברכות לראש ז נתנאל (4) היקיר והמכובד אשר הוא משען ומ[חמ] לבני תורה (5) וחמודו יחיהו אל וימלא לו שאלתו בן מר זר [א]הרן (6) תנצב שא שלום גדול ממנו בלא חקר (7) וברכות עד אין קצבה ויודע לך יקירינו כי תפילותינו (8) וברכותינו עליך עליך תמיד בירושלים וב... כים (9) בימי החגים בכלל כל קהילות אחינו ישראל[ל]... [י] (10) אלהינו ישמע תפלותינו בערבם ובעד כל י[שראל] (11) ואתה חידע יקירינו כי אנו בטוחים על רחמי[י] (12) שמים ועל רוב חסד אלהינו ועל נרבות אחינו (13) ישראל אשר יזכרנו בהם ועתה בני ארץ ישראל (14) עדיין הם מתעסקים בכנסיותיהם וכבר נדחקנו (15) ואנו שואלים ממך יקירינו שתנהג עמנו כמנהגך (16) הטוב לפי ש[אנו] דחוקים ביותר תפתח ידך ה[טובה] (17) בנפש רחבה [למ]ען שיחיה לך שבר [ינו] טוב מאלה[ינו]. The last four lines are very faded, and only a few letters can be deciphered.

T.-S. 12. 256 contains the beginning of another epistle from Josiah. Only the general introduction is preserved. There is no indication to whom it was addressed. It may have been a circular letter.

22. [Vol. I, pp. 72-3.]

An epistle from the community of Tarabnlms to Hesed b. Sahl.

[MS. Adler, paper leaf, square writing. Verso contains, besides the following address, an elegy which must have been composed in Cairo-Fustat some time after the receipt of this letter. The unknown author used the blank in order to save paper.]

(Address)

ליקר בב' גד' קר מרז' חסד הוקן בן בב' גד' קר מר זר סהל

השר האדיר ישמרו צורינו נצח נוחו עדן ישע

יוחש

¹ Repeated in the manuscript.

Recto, after the unessential introductory remarks, reads as follows;

(11) .. לכב נד' קד (12) מר ור חסד¹ הזקן השר האדיר הנכבד ישמר[ה] ו
(13) צורינו ויעזרו אלהינו ויברכו יוצרינו ויעודדו (14) קדשינו ויסחירו
בסתר צלו בן כב נד' (15) קדושת מר ור סהל הזקן שהיה חסיד ברורו נוחו
(16) נן ערן עם אבות עולם הצדיקים ימצא רחמים במלונו (17) אנו קהל
אמראכלם כולנו נשיא אדוננו הזקן (18) הנכבד שלום רב ושואלים מאת יי'
אלהינו השומיע צעקת (19) דלים יהיהו לעד ומודיעים יקר נדולתו כי אנו בעער
(20) נדול בלא סקום לנו לתפלה ובכל מקום בית (21) ישראל חזרו אליהם
בתי כניסיותיהם אלא מדינתנו² בשביל שהיו חכמים מ[?]פנ[?] ואנו שואלים
(23) לר' שעשה עמנו חסד בנשחזון מן המלכות (24) שנבנה לנו מן מקומותינו
החרבים אשר עבדי המלך יושבים בהם בלא שבר בית כניסה (25) ככל
המקומות ומודיעים לאדונינו כי בזו השנה | קנו קהל גוביל בית | כניסה ולא
אמר | אחר מן הגוים כלום | ומודיעים לאדונינו | שאנחנו נשקול בכל שנה |
שכירת מקום בין אומות | העולם ש.ח. וחובים (?) ואינו מקום ראוי להזכרת |
השם בו ושלומך וברכותיך | ירביח נצח סלה | ישע יוחש

23. [Vol. I, pp. 73-4.]

A letter from Abul Hayy b. Hakim, of Sicily, to Hananya Hakkohen Ab.

[MS. Adler, vellum, square writing, top missing, remaining part much damaged,]

Address (verso)

.....[ר]ב חנניה אב בית דין³ מ[ני א]בו אלחי בר חכי[ם] ננ . . . ואהובו
[בר] . . . [הכ]הן ראש הישיבה [רב ש]לומות לאין קצ[ה] ומדה
יקל

¹ This Hesed is the brother of Abraham (Abu Sa'ad) b. Sahl al-Tustari. The great importance of these two brothers in the Fustat community has been pointed out in vol. I, p. 76 ff. Poznarski (*Schwarz Festschrift*, pp. 477 ff.) is certain that Hesed was the father of the Karaite author Yashar b. Hesed b. Yashar, known as Adu Fadl Sahl b. Fadl b. Sahl al-Tustari. But this is unlikely, because, apart from the intimate relations between our Hesed and such leading Rabbinites as the Gaon Solomon b. Yehuda, Ephraim b. Shemarya and Sahlan b. Abraham, we find Hesed's paternal uncle Joseph b. Israel al-Tustari signing a document issued by the Rabbinite Bet-Din (see *infra*, A. B. 71, and cp. vol. I, pp. 38, note r, and 122, note i). The whole family were evidently influential Rabbinites in Fustat belonging to the Babylonian section, as Israel, the grandfather of these two brothers, hailed from Tustar (Persia).

² שעשו is corrected on top, Hence read עשו².

³ T.-S. 20. 97 also contains a copy of a long letter in Arabic by our Hananya (1) נס[כ]ה כתאב כבוד נד' קד מרינו ורבינו חנניה הכהן אב בית דין שלכל

(l. 4) שא שלום

(recto)

5 גדול יקירי ואורי ונכבדי כטיפי נהרים ו[נענ]ן סְּוּרִים¹ ונרחבי
 יאורים וכמספר הרים מני אוהבך עו . . . אבו אלחי
 ב[ר] חכים [נ]ן המוכיר בכל רגע בוכ[ר]ן טובי והמתפלל בעד
 ש[ל]ו[ך] תמיד מבלי הפסקי המק² יק[בל] עתירתי בערך ובעד
 כל נלוך [ואה]בך ובני משפחתך [ומ]וריע[ך] כי הגיע לי
 10 כתב י[ר]י אדני ראש הישיב[ה] רבנא וסרנא יאשיה . . . ב
 [ע]ם כ[ל] הקהל הקדוש הדרים [בער]י סקליה ושט[ח]נו לשלום
 מעל[ת]ו כמוצא של[ל] רבי וק[ראנו אות]ו בכנסת ביום [השבת]
 נתנדב[ו] ועשו כ[ל] הקהל באתו השב[ח] פסיקות
 נפל ונגז[ר]ה גז[ר]ה . . . מוי ולא דיים . . . עם
 15 אלא הענשי[ם] שחו כמה שנים ו
 עליהם . . . קצוב על כל ג[ל]ג[ל]ת[ת] . . . ה ארבעה טו
 שהוא [חו]ב גדולי שבעה עשר ט . . . ומשהוא וענמ[ה]
 נפשמ [וש]חה יחידתם ויבחרו מ[ות] מחיים ולא עוד
 אלא [רוב] עניים ו . . . נבס ומרוב פחד אדני הארץ פשמו
 20 הרגל . . . ים ובעז[ו]נוחיתו מ[קצתם] ברחו מעבר הים חולת היו
 . כן נתע . . . הדב . . . שו הזקנים לכתו[ב]ת[שובת] לראש
 הישיבה ולא נתכן . . . פי שאמרו אי אפשר לשלח כתב
 בלא כלום וכבר כתבתי לו כתב והודעתיו בטקעת הדברים
 ואני מוכן באילו המועדים להשתדל בכך בלא רש[ל] וחשל
 25 בהתקבץ קהל לאילו המועדים לעשות כראוי לכבודו
 ותוריעהו בכבוד כל הדברים הללו שלא ית[רע]ם על הקהל
 הקדו[ש] וע[ל]ינו וכתבתי בבהל³ בראש חדש אלול ושלומך
 ושלום סיעתך ונלוך וכל דורשי טובתך ורביון לעדי עד

ישראל נגד רחמנא (א) כא [נ] כתאבך יאסירי ומולאי ורייסי אמאל אללה בקאך . . .

The people of Tiberias (אהל טבריה) are mentioned therein; also a certain person has been placed (נמצאה) אלהברים . . . ואלרים . . .

Thus the ban has been pronounced on Mount Olivet by the Gaon (אלרים), either Joshiah or Shema'ya (see infra, Supplement I), the Ab Hananya, and the college of Haberim of the academy. Our Hananyah is probably identical with his namesake, the Ab ha-Yeshiba, to whom the poet 'Alvan b. Abraham sent three poems (published by Davidson, *J.Q.R.*, N. S., II, 227-31). From the first composition we learn that Hananya was for a time in Aleppo, probably on some communal mission.

¹ Cp. Job 37.9 and 38.3 . . . 2 . . . המקום =

³ Masculine formed from בהלה

APPENDIX B

(to Vol. I, Chapter II)

1. [Vol. I, p. 81.]

A poem in honour of Abu Setad b. Sahl al-Tnstari.

[T.-S. 13 J 10¹², paper, square writing, size 27.7 x 17.7 cm.]

(recto, col. I)

עדת יוֹשֵׁר קהִלַת הַנְּבוֹנִים
בְּחִירֵי עַם וּמַשְׁפִּילֵי אֲמוֹנִים¹
כְּטִילֵי רוֹם מְכַסִּים² בְּעֵינַיִם
לְכֹן קִצְרוֹ שְׁבָחוֹת גַּם רְנָנִים
עָלֵי חֶלֶד יִרְאוּ בָּל אַפְנִים³
וּבְכָצוֹנָם יִתְדוּ הַיְגֻנִים⁴
וְהֵם חֲמֵה סִגְלַת הַקִּנִּים⁵
וּמִתְנֹנֹת בְּמוֹ פִּי⁶ [וְרֵשׁ] מְעֻנִים⁷
וְיוֹשֵׁר לֵב בְּאִתְּנֵי הַמוֹנִים⁸
אֲכִי יִשְׂרָאֵל מֵאֲשֶׁר⁹ בְּנִבְוִים

לְאִדִּירִים וְרוֹנִים גַּם סְנָנִים
בְּגִי חוּרִים וְתוֹתָרָה¹ תְּכָסִּים
אֲשֶׁר הִרְצוּ בְּחֹל הַיָּם חֲסָדִים
וְגַם זָרְעוּ עָלֵי תֵבֵל צִדְקוֹת
5 וְעוֹד עָשׂוּ נְדָבוֹת בְּנִהְרֹת
וּבְמִמּוֹנָם יִחֲיוּ הַנְּפָשׁוֹת
חֵלָא הִפָּה שְׁלֵשֶׁת הַחֲסִידִים
אֲשֶׁר הִרְצוּ חֲסָדִים עַד שְׁתָּקִים
בְּאֵר דְּרֹר² וְכֹשֶׁר עִם צְנִיעוֹת
10 וְזֶן הוֹרֵם³ וְשָׁרֵם וְהַמוֹנֵם

¹ תוֹתָרָה is evidently a noun, from יוֹתָר, in the meaning of 'remnant'. See also above, p. 61. But read perhaps in both places כוֹתָרָה crown'.

² MS. מכוסים.

³ MS. אַפְנִים. The word occurs in the Mishnah, meaning 'beans'. See Levy, *Dictionary*, s.v. אַפּוֹן. Here it is used poetically for all kinds of vegetables which the rivers irrigate.

⁴ יְגֻנִים those that are in grief, and adjective formed from יָגַן.

⁵ MS. סִגְלַת הַקִּנִּים.

⁶ 'Those that spread (sc. wings) in the skies', either birds or angels who in number can be compared to the gifts of those people eulogized in the poem.

⁷ These two words are obscure to me. Dr. Davidson suggests the reading

פֶּאֶר דָּר בָּם.

⁸ Abraham is called אֵיתָן הָאֲמוֹנִים and אֲבִי הַמִּוֹנִים . 17. 4, and see B. B. 15^a). Here all the patriarchs are meant.

⁹ Read perhaps הוֹרֵם.

¹⁰ MS. מֵאֲשֶׁר.

אֲשֶׁר הָפֵחַ² יָקָרִים מִפְּנִינִים
 אֲשֶׁר נִקְרָא מִפְּעֻנָּה⁴ צַפֹּנִים
 וְרֵחַ חֵן וְרֵחַ פְּתֻנִים
 וְזֶן חֹדֶה וּפְרָשִׁים⁶ וְדִינִים
 וּפְקֻדִים⁷ מִשְׁפָּחִים וְהַגִּנִּים¹⁵

(recto. col. 2)

הָלֹא אֵלֶּה שְׁלֵשֶׁת הָאֲצִילִים
 וְהוֹלִידוּ מְהֻדָּרִים וְנָמִים⁸
 סִתְקָנִים⁹ בְּדַרְכֵי הַתְּמִימוֹת
 בְּמֹהֶסֶד אֲשֶׁר גָּבַהּ חֶסְדֵּי
 וְיָדוּ גִיָּא וְחֻצוֹת עִם הַלְּמִים
 וְאִבְרָהִם חֲמוֹן¹² כָּל הַזְּרִיבִים
 אָבִי סַעַד סַעַדוֹ אֶל בַּחֲסֵדוֹ
 וְנִחִילוֹ עָבִי צִבְאוֹת אֲרָצוֹת
 בְּנֵי בָנִים שְׁלִישִׁים עִם רְבִיעִים¹⁸
 שְׁמָרוֹ צֹר בְּצִאתוֹ גַּם בְּבֹאוֹ¹⁰
 יִחְיֶה¹⁸ אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיאִים

נָסִיבִי עִם וּרְבֵי הַקְּצִינִים
 גְּדוּלִי עִם יָקָרִים מִפְּנִינִים
 מִיָּדַעִים מִפְּאֻרִים¹⁰ הַגִּנִּים
 כְּטַלְלֵי רוֹם רְסִיסִים עַל מְכֻנִּים¹¹
 וּפְרִיחוֹ סְפִיחִים עִם גִּפְּנִים
 אֲשֶׁר נָטַע פְּרִי עֵדֶן עֲדִינִים¹³
 וְהַמְשִׁילוֹ בְּכָל קְצוֹת ז' [פ] גִּים¹⁴
 וְנִינְעוֹ רְשָׁשִׁים וְרִעְנָנִים
 [כְּמוֹ א] בְּרָךְ אֲשֶׁר בּוֹרֵךְ בְּנֵי [ינִי]¹⁷
 כְּעֵין עַמִּים וְשְׁלֹטֹנִים וְשׁוֹטֵנִים
 וְשֹׁבְעֵי בָּרֶב יָמִים וְשָׁנִים

¹ MS. ודיעה. Above the line the word בְּחִיר is written.

² Here above the line the word עֹדָה is written; probably somebody tried to remodel the line by substituting another compliment for Yāshār as being 'the chosen one of the congregation (בְּחִיר עֹדָה)'.
³ Probably read בְּחֻסִּים 'in Egypt' (cp. Isa. 30. 4).

⁴ MS. מַפְעֻנָּה, cp. צַפֹּנָה פַּעֻנָּה, Gen. 41. 45.

⁵ MS. אֶהְיֶה.

⁶ MS. וּפְרִירָשִׁים.

⁷ MS. וּפְקֻדִים; cp. Ps. 19. 9.

⁸ MS. מְהוֹדָרִים וְנָמִים.

⁹ MS. מִתְקָנִים.

¹⁰ MS. מִפְּאֻרִים.

¹¹ The sixth heaven is called מְכֻן where snow, hail, &c. are stored up. See Hag. 12¹⁸, מְכֻן שָׁבוּ אוֹצְרוֹת שֶׁלָּן וְאוֹצְרוֹת בְּרֵד וְעַלִּית טַלִּים רַעִים וְעַלִּית אֲנִלִּים. The seventh sky contains the dew with which God will revive the dead. Ibid., וְטַל . . . וְטַל. שְׁעֵתִיד הַקְּבִיעָה לַחַיּוֹת בּוֹ מִחַיִּים.

¹² — 'the father of the multitude of benefactors' (see Gen. 17. 4).

¹³ So MS., but read עֲדִינִים, see 2 Sam. 1. 24; Ps. 36. 9.

¹⁴ For פְּנֹת 'corners', to suit the rhyme.

¹⁵ The MS has here וְרִעְנָנִים which is struck through as cancelled.

¹⁶ The usual forms are רְבִיעִים, שְׁלִישִׁים (cp. Exod. 20. 5, &c.) but רְבִיעִים is also found in 2 Kings 10. 30, 15. 12. Here the metre demanded the above forms.

¹⁷ Joseph, cp. Gen. 41. 43 and 50. 23.

¹⁸ MS. יִחְיֶהוּ.

וְיֹסֵף לוֹ בְּרָכוֹת עַל בְּרָכוֹת וְרַב טוֹבוֹת בְּבְרָכוֹת הָאֲתָנִים¹
 רָאָה טוֹרִי² מַפְסוֹת בְּחֶסְרִים אָבִי סֵעַד שְׁמֶרֶךְ צֹר אֲמוֹנִים
 וְשִׁלְמָה נְפִשׁוֹת הָרַעֲבִים³ וְהוֹשִׁיעַ וְרוּעוֹת הַנְּחוּנִים[ם]
 אֲשֶׁר שָׁבְעוּ¹⁵ וְגַם שָׁבְעוּ מְרוּרוֹת עִם לְעִנִּים
 בְּיַד רָעִים אֲשֶׁר הָיוּ מְרַעִים⁵ וּמְרַעִים⁶ רַחֲוִקִים מִ[תְּ]נֻנִּים⁷

(verso, col. 1)

יִשְׁלַח אֶל פְּעֻלָּתָם⁸ בְּרֹאשׁם וּמַחֲשֻׁבוֹתָם בְּלְבוֹתָם טְמוּנִים
 אֲשֶׁר שָׁמוּ לְשׁוֹנָם בְּחֶרְבוֹת וְשִׁפְתוֹתָם כְּמוֹ חֲצִים שְׁנֻנִּים
 וְדִתוֹתָם שְׁלֵמוֹת⁹ מַפְחָדִים וְלֹא שָׁבַט עָלַי כְּסֶלֶם נְבוּנִים¹⁰
 חֶמֶת לָמוֹ כְּדַמוֹת חֶמֶת נָחַשׁ¹¹ וְדִבְרֵיהֶם כְּצַפְעוֹנֵי פִתְחִים
 וְלֹא יִישְׁעוּ וְלֹא יוֹכְלוּ הַנְּחָה¹² וְלֹא יִשְׁעוּ¹² עָלַי מִבְּמַח שְׁעוֹנִים¹³
 הִלָּא עַל זֹאת אֱלֹהֵינוּ¹⁴ יִדְרֹשׁ עוֹד חֲמוּר הָיוּ בְּלְבוֹתָם תְּאוּנִים¹⁵
 יְהִי שְׂדֵי לָךְ מְצוֹר וּמַחֲסָה אָבִי סֵעַד אֲרוֹן בֶּל הַקְּנִים
 וַיַּחֲיֶה¹⁶ אֶל חֲמוּדָךְ לָךְ וְתִרְאָה בְּחַפְתּוֹ כְּחוֹךְ חֲדָר[ךָ] חֲתָנִים¹⁷

2. [Vol. I, pp. 81-2.]

A letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya.

[T.-S. 13 J 18¹, paper, square, very damaged]

Address (verso)

הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם לִיקָר הַדָּר כְּבוֹד גֹּד קֹדֶם מְרוֹר אַפְרִים הַחֲבֵר בֶּטֶן גֹּד
 יִשְׁמְרוּ אֱלֹהֵינוּ וַיִּנְצְרוּ וַיְהִי בִסְעָרוֹ בֶּן כָּבֶד קֹדֶם מֶר וְלִי שְׁמָרְיָה תַנְצֵבָה

¹ MS. האיתנים, but the metre demands the above vocalization. The reference is to the patriarchs.² MS. טורי. מַפְסוֹת gives no clear meaning. Read perhaps מַפְסוֹת (cp. פִּסְפֵּס), speak about, i.e. request kindnesses.³ The MS. has here an incomplete line וְטוֹבֵךְ וְטוֹבֵךְ. כתבתיו פנה לנו ברב חסדך וטובך.⁴ MS. הרעבים.⁵ MS. מרעים.⁶ MS. ומירעים; friends (see Gen. 26. 26).⁷ The margin reads here והופיעה גבורות הטמונים. Combining the hemistich in note 3, a whole line can be formed:

שָׁנָה לָנוּ בְּרַב חֶסֶדְךָ וְטוֹבָךְ וְהוֹפִיעָה גְּבוּרוֹת הַטְּמוּנִים

⁸ MS. פעולתם.⁹ MS. שלמות.¹⁰ Cp. Prov. 19. 29, 26. 3.¹¹ See Ps. 58. 5. The poet (or the copyist) quoted the actual verse. But the metre demands here the modification חֶמֶת לָמוֹ חֶמֶת נָחַשׁ וְדִמְיוֹתָהּ.¹² MS. וישעו. For עָלַי read אֵלַי.¹³ I.e. God.¹⁴ Read אֱלֹהִים.¹⁵ Seeking pretexts, cp. 2 Kings 5. 7, Judges 14. 4.¹⁶ MS. ויחיה.¹⁷ The remainder of verso, cols. 1 and 2, is covered up with dirges in different handwriting.

(recto)

שלום להכלילה. וברכות להבפילה. וטובות להקהילה. והצלחות
 להקהילה. ושכר טוב להתלילה.¹ וישר מע[ש] להצהילה. וחיים ארו[ן] בים
 להובילה. ותעודו² היוקר להסלילה. ומנעמי עידון להאחילה. ורני
 פלט יסובב סלת.³ ליקר הרר כבוד גדולת קדושת מר ורצ אפרים
 5 החבר בסג גד בן כב קר מור שמריה חסיד ימצא רחמים[ם]
 בחדרו. עד לחיי עד יהדרו. ישא החבר היקר שלום בלי חקר
 טאוהבו ואם המכתבים נעצרים השאל בכל עת עבדו מאת
 כל אח' וכשיונ[ד] לי כי הוא שלום אזוי אניל ואשמה לכך
 המקום יתני[ד]. ויחמכו על השלום ויהי בסעודו. גם
 10 לעד יעודדו. ויסלא חסדונו. וישים לו רחבת יד ואל
 יצידו. מנסת כתבי אל החבר האביר שצ חוות⁴ לכבודו
 כי היצנתי הנכתב בשם הזקן האביר כב קדושת מרגא ורבנא
 אברהם ישמרו אלהינו הנ[קוב] אבו [ם] עד יסעדיהו צור הנודע
 אלתסתרי בן כב קר מר ורצ סחל נחוי ערן אשר כתבוהו בתאן.⁵
 15 אשת חזקן היקר מר[נר] צדקה שצ בן מרור עורא ושרה אחותה
 אשת מור חלפון חלוי פקיד הסוחרים⁶ שצ בן מור [פת] בנות מ

¹ To make high, to raise up (cp. תלולית, and Lewy, *Dictionary*, s. v.).

² Evidently a Pāṇinian form from the Pol'el ערד (cp. Ps. 146. 9) 'to strengthen'.

³ Cp. Ps. 32. 7.

⁴ 'From every newcomer'; את from אתה.

⁵ = לחוות 'to tell'.

⁶ The name of the lady.

⁷ As to the dignity of פקיד הסוחרים, the following data will be of interest.

(1) זכרון עדות שהיתה בפנינו אנהנו הער[ים] ה[ת]חומים למטה; Or. 5542, fol 6;
 ב[שנת] (2) אלהי שלש מאות ושלשים ושבע לשטרות למנין שאנו רגילים
 למנות פ[ה] (3) בפסמאט מצרים שעל נהר נילוס מושבה איך חריך בת
 אברהם. . . . (4) הנודע בן קרדוסי אמרה לפנינו דעו רבויה כי יש לי היום. . . .
 [ע]שר שנים (5) וישבת בביתו של ר' מחסן בן חוסין פקיד הסוחרים הניכר אבן
 אוכת שמעאן (i.e. the nephew of Sam'an) (6) זכר בטובה ומסתפקת סביתו
 ומיניעו שלא היה לי כלום. . . (7) פרנסתי ועשה עמי לשם שמים המקום
 . . . Bodl. 2878⁶⁶; a document dated Elul 18th, 1404 Sel. = 1093 c. E. at Fustāṭ; the parties are הסוחרים ביר משה פקיד הסוחרים
 and (i.e. the son of a lady from Lebda, see vol. I, p. 23, note 2); Bodl. 2878¹⁰⁵; colophon of a Pent., beginning,
 כתבתי אני ישועה בר יצחק לכונן מרור עמרם הבחור הכהן התלמיד בר פנץ
 מרור שארית הכהן הנכבד פקיד הסוחרים.

* Cp. also the heading of a letter (probably from Ephraim b. Shemarya) to the
 Habar Joseph b. Jacob of Tyre (*R. E. J.*, LXX, 1920, 59, l. 3 of the Hebrew)
 מחסן בן שמעאן.

חלפון בן מ' תעלב כי רצו שניהם שיהא הבגר ה... הנודע...
הנשאר להם מעובדן אביהם¹ אצל חזקן הנכבד מרנא ורבנא
אברהם ישמרו צור... הם שימא דמיו ביניהם בשוה גם
20 ש... [א] ברהם שצ' רשות למכרו והאמיניהו על כל
אשר יעשה בו ופ[מרוהו מ] כל אחריות וכל דין ואודותיו כיושר הוא
בשטר הודעתי לחבר האביר דבר זה כרי שיהא אצלו עקר באימות²
השטר וכל תני³ שיש בו ושמות החתומים עליו כב קד מור חלפון
חזקן היקר שצ' בן מור משה הנודע בן אבוקרה ובכ' ק מור יפת חזקן
25 הבבלי שצ' בן מור מבשר נע הנודע אלחפלפל⁴ ובכ' מור יהושע חזקן
החכם והנבון שצ' בן כק מור ארמאנר נע ובכ' מור יפת הכהן החכם
והנבון שצ' בן כק מור יוסף נע
.

Nos. 3-5. *Concerning the demise of Abu Sa'ad and
Abu Nasr the sons of Sahl al-Tnstari.*

3. [Vol. I, p. 82.]

[Oxford MS. Heb. d. 65, fol. 65; cp. Bodl. 2877¹⁰; the lines run on
in the manuscript.]

(verso)

[פיו]ט על שני האחים נוחם בן עדן
אברהם המכונה אבו סעד ואחיו
חקד המכונה אבונצר אולאד
סהל אלחסתרי נע:

¹ T.-S. 10 J 27⁷, being part of a sheet that was originally stuck on to the bottom
of another sheet in continuation of a letter the upper part of which is now
missing, deals also with the will of this Halfon b, Ta'lib. It reads as follows:
קרא לשמע השוא אשר השמע בימי הקיץ יאולם | משמעו בראשן ותברת
השפה אשר הוציאתו תחילה | וכשנתיבשר לנו שיקורה וכיזובה אז נתה הנפש |
ונתקוררה ושאלה מצורה העמדת שלום יקיר והתררת | אריכת חייו וצורינו יעשה
למען שמו ואירור תורתו | ונידולה כתבנו תחילה לדרוש בשלומו ולהכליל אליו |
עסק נושא אינתינו אליך יקירנו ואהובינו | כי לא נעלם ממך איפסת מר חלפון
בן תעלב נע | וסרם איפסתו אירש את שתי בנותיו וכנעה | עתה (עתו ר.)
להאסף מינה את חתנו מרנא צדקה בן | [מרנא עזרא] על קיבוץ...
No more is preserved; bottom of fragment is torn. It seems to be an epistle from
a scholar (probably a prominent member of the school in Jerusalem) to a communal
leader in Egypt.

² Plur. of אימת 'fear'; here in the meaning of 'validity', authority of the
document.

³ תנאי = 'condition'.

⁴ Probably read אלמפלפל 'al-mufalfal', having 'woolly' hair, like that of a negro.

(recto)

בשם יי

ממא קאלה על הישר תגדול חסד בן ישר נז מ . . .
 מנטום ומנחור¹ מחון עלי טריקה אלתעדור: וא . . .
 מנה מספר: פאלמחון הו קולה עלי מפאעולן מפאעולן
 (— — — | — — — — — | — — — — —)

כתב בא מפאת צען בשם איש: שמו חסד אלי דודו סעדיה:
 ושלום בו קראוי על הקנים: תחלתו אבא גם הוא ואזיה:
 בני ציון ראיכם איד באידי: הלא היתה בידי בוס רייה:
 שתיתיה חרשיה לגרים²: זכה להב כבדי³ בו צליה:
 לקחוני והכבדו לעלי⁴: וכליתי מסליה⁵ . . .

4. [Vol. I. p. 82.]

T.-S. 13 J 13²¹ (cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, no. XLI) contains a letter from 'Ali b. Abraham⁶ to David . . . and Meborak the sons of 'Amram זבנע. The writer continues, ומודיע אני אתכם שאני בצער ובצמצום ולא היתה זאת הבטחתי אבל רמאני⁷ איש ונשבע על שקר ויצאתי מן בית האסורים בורח אל מצרים ובטחתי שאשיג את הזקן חסד זבנע: ומרוב עניות עשה אלהים חפצו: ואמנם עמד עלינו המקרא אשר אמר ביום ההוא ידל כבוד יעקב וז'⁸ ונצדיק דינו על כל מעשיו: אבל נתנו עליכם עינינו להסמך על נדבותיכם כי אחם נשארתם כנקף זית וכעללות אם כלה בציר⁹ ואלהינו יעלה שמכם . . .

5. [Vol. I, pp. 82-3.]

[T.-S. 13 J 31⁸, paper, square writing, damaged.]

(recto)

[לי] קר פאר הנקוב בשבעה כינוין¹⁰ לרוממו על כל בני גילו:
 . . . בבינו ושכלו יגדל שמו כבד¹¹ מרור כהלמן

¹ 'Verse and prose'. See *J. Q. R.*, XIV, 505, l. 9 ff., and 742.² Cp. Ezek. 23. 34.³ MS. כבדי.⁴ MS. לעולי.⁵ MS. מסוליה.⁶ Abraham is perhaps identical with Abraham b. Samuel the 'Third' (above, p. 25 f.) because Joshua'a the Haber, the writer of A. C. 15 states that his father 'Ali the Haber was a descendant (נ"ן) of Hoshana, i.e. the father of Samuel the 'Third'. Here, too, 'Ali calls himself המומחה, i.e. shortened from החבר המומחה.⁷ Read רפני.⁸ Isa. 17. 4.⁹ Cp. Isa. 24. 13.¹⁰ It seems that Sahlān had seven titles. From A. B. 20 II, 4-5, we learn five of them, viz. Haber, Alluf, Rosh Hasseder, סגן הישיבה, and המדת הנשיאות. The other two are as yet unknown.
¹¹ כבוד קדשת =

[האלוף שצו] ככל אשר יפנה יצליח . . . מהאל המשאל
 להעמיד כ[מותו] מחלציו ואל יברית מבית אביו שמו בן זכק¹
 5 מו וז אברהם החבר נחזו ערן קדמו אתמול ס[כת] בים
 שנים אחד לך ואחד למשמש² על דברת השמועה הרעה.
 ההגיע והרחיעה וכל לב הכגיע והכאיבה וכל עין הדמיעה.
 בעד שני הצדיקים ההיו נודרי פרצות ואמונה מחזקים.
 איך נטרפה שעתם איך במיתה משונה היתה הכרעתם.
 10 ולא כמת . . . מצאו ולא כמורדים יצאו כי אם על דברי
 מרכילים מקניאים שונאים מתעללים יאבד יום בא על[ינו]
 בו הרעה יקבזו אודרי יום אל [יח]י בימי שנה בכ[בוד]ם
 אל יבוא³ ינקום האל נקמתם מההרג . . . באותה ס[עשה]
 וידע בנים לענינו נקמת דם עבדיו השפוך ו[אמרו אך יש]
 בארץ⁴
 15 אים שופטים למאד ועד מאד נעצבה הלב וכי . . .
 כי שבר גדול נשברו קהלות ארץ המערב ער . . .
 נגעה ה[רעה] ואמנם מעון הדור ידל כבוד יעקב [ועולל]
 יעוללו כנפן שארית ישראל⁵ ואולי יעזור האל לשא[רית ואצוח]
 להכלל יום אחד להשמיע קול נ[הי ע]ל הרעה חזאת מ[האל]
 20 המשאל לשום חלקם עם העשרה אשר נהרנו על שמו ו[אל יבוא]
 במשפט עמנו ואחיד חתנהל אליהם⁶ מקוצר יד ומחובות
 אשר נכללו כי אני כשל כח ותש חיל ואפלו לבית הכנסת
 לא אוכל ללכת וכל הצודים אשר היתה ההנאה מהם אבדו והבטחון ביי הוא
 בכלכל ויט חסד ויתן חן ל[א]שר הלך וישוב שלום ושלום אהוב
 שלמה [הנדכה] לנח[מה מחב]ה ירבה נצח

Nos. 6-11. Concerning the physician Abraham Hakkohen
 b. Isaac (b. Fur at).

6. [Vol. I, p. 84.]

[T.-S. 13 J 23¹², paper, cursive, size 25 x 19.8 cm.; top corner on left
 side is torn off.]

(recto)

תנחומי ש[מים] רצ
 נתרצות מחוללים צות

כבוד קרשת¹ -

² = Cp. b. Joseph מסאפר 2878^a (see vol. I, p. 83). Cp. also Bodl. 2878^a *למשמש הישיבה* in a document of 1106 C. E.
 the judge *משמש הישיבה*

³ Cp. Job 3. 3 ff., Gen. 49. 6.

⁴ Cp. Ps. 79. 10, 58. 12.

⁵ Cp. Isa. 17. 4.

⁶ I. e. to the bearers of the epistle who were probably representatives of the school sent to Egypt for the purpose of collecting donations.

מעובים¹ העומי הפרצות • דרכיו נחמיו² • בעלצ[ות] יאִיִּךְ יאשרי[מו]
 לאתו צרדימו • במעיצות לרעת בטוהר ירמו • להוסף אמירי[מ]³ •
 5 לקיים ויאחו צדיק דרכו וטוהר עינים יוסף אומץ [וג']⁴ ואומר
 דרכו ראיתי וארפאזה ואנחיהו ואשלם נחומים לו ולאביליו⁵
 אריכות ימים • ושנות קיומים • בטוב ובנעימים •
 יהיו נא מסוימים • לנחם עגומים • ישמע אדירנו אבירנו
 שרינו בן דודנו לִגְלָ מֶרֶב אברהם הכהן שר העדה
 10 דברי נחומים • ואמרי תנחומים • מפי כל נביא וצופה וחזתה ומטיף
 שמוע שמעתי • ודמעת דמעתי • כי נכאב זקן תפארתינו •
 שר ערתינו • באסיפת אדירנו נכבירנו • העניו הורא את האלהים
 מרבים אשר הנכבד בעודו • ימצא רחמים בביאת מועדו • ילך
 לפניו צדק יקיים עליו אז יבקע כשחר אורח וגו'⁶ ואוי לו לדור
 15 שאביריו וכביריו ושריו נמעטים ונלקטים ונחב[ש]ים אוי
 לו למי שעלתה בימיו שהיו לנו מנן וצנה ופוקדים לנו ב[ב]ל עת
 בנדבת-הם ומתנותיהם ספו חמו אנשי השם • אנה אלך ואבקשם •
 אלהי יש' יגן עליך שרינו ויצילך מתוך ההפיכה ויתן לך
 את נפשך לשלל חכות אבותיך והוריק הצדיקים הכהנים
 20 הנכבדים יעמוד לך שרינו ויראינו פניך בהר יי צור יש' •
 וישמע ממני בעדך כל תפלה ותחנון ובקשה אִם⁷

ה ז ר י ש י
 מורה חסדך בן דודך אליהו הכהן בן נאון וזל"י
 ע י ממני א י

¹ Cp. Job 17. i.

² נחמיו their Creator (see above, p. 67, note 2) will in joy lead them on in His ways'.

³ אמיר means 'wealthy' (see Levy, s.v. אִמִּיר). Here, 'to increase their wealthy ones'.

⁴ Job 17. 9.

^B Isa. 57. 18.

⁶ Isa. 58. 8.

⁷ ישראל -

⁸ Cp. Isa. 30. 29.

⁹ = אמן אמן סלה.

¹⁰ Under the word אִלְיָהוּ we read ממני, while the letters above and beneath אִלְיָהוּ בן דודך can be combined into הצעיר. There are further, a י over אִלְיָהוּ, and under הכהן and ש' above it, a י a b o v, while the ך beneath it may really be a ו. Possibly a ה is missing above נאון. We shall thus have the word יאשיהו, in entirety הצעיר יאשיהו, thus the scribe of the epistle dictated by Elijah Hakkohen was named Josiah, who was probably the scribe of the academy (סופר הישיבה). He may be identical with Josiah b. Sadok Ab, who towards the end of Elijah Gaonate, when Ebyatar was proclaimed Gaon, was 'Third' of the school (see vol. I, p. 187, top).

7. [Vol. I, pp. 84-5]

[T.-S. 13 J 14⁵, paper, square writing, size 27 X 18.4 cm].

(recto)

ליקר [ת]פארת כִּנֵּק מִן וּרְבִי אֲבִרְהָם הַכֹּהֵן [ו] שֶׁר הֶעֱדָה [יח']
 צוֹר עֲזָרוּ וַיִּגְדֵּל כְּבוֹדוֹ וְ[י]עֲמְרוּ וַיִּמְצְאוּ חֵן וְתַקְוָתוֹ וּשְׁכָרוֹ.¹
 בֶּן בֶּק מִוֶּרֶץ יִצְחָק הַכֹּהֵן נִוְחוּ עִדִּין יִטָּא אֲבִי[ר]נו שֶׁר
 הֶעֱדָה בִּרְכָה מֵאֵת יי' וְצִדְקָה מֵאִי² יִשְׁעוּ גַם מִמֶּנִּי וּמִחֲמוּדֵי
 5 רֹב שְׁלוֹם לְאִין קִין [מ]גִּמַּת טוֹרִים אֱלֹה אֵל אֲבִירֵנִי[ו] עַל
 [מ]שָׁאֵל שִׁשְׁאֵלִנִי זָקֵן מִשְׁרֵי הָעִיר שְׁמוֹ מִרְנָא מִגְדֹּל[י]
 [ה]עִי[ר] הוּא לְמֵאֵד מִכְּבֹדִי בָּאוּ אֵלַי אֲנָשִׁים מִחֲבֵר[י]
 וּשְׁאִלוּהוּ לְשִׁאֹל אֵת כְּבוֹדוֹ הָאֶחָד שְׁמוֹ [ק]יִן בֶּן עֵב . . . ל³
 [ו]הָאֶחָד זָכָר כִּי הִפְחָה אִשְׁרָא שְׁמוֹ וּכְיִנְיֻי אָבֻ אֶלְפִתּוֹחַ נְגִיד
 10 הַמָּקוֹם הוּא תוֹכְעוּ עַל מַעֲשֵׂי הָרָאשׁוֹנִים וְבֹא שׁוֹאֵל לְכַתּוּב
 אֵל כְּבוֹדוֹ לְדַבֵּר אֵל זֶה אָבֻ אֶלְפִתּוֹחַ הַנְּגִיד שְׁלוֹא לְאֶרְעָ[ו]⁴
 כִּי [כְּבֵר] עֲשֵׂה תְשׁוּבָה וְבֹא הָאִישׁ הַזֶּה קִיִּין וְהַשְׁלִיךְ נַפְשׁוֹ
 בְּדִירָה שֶׁלֶךְ וּשְׁוֹאֵל אֲנִי מִכְּבוֹדוֹ לְדַבֵּר אֵל הַנְּגִיד
 שְׁלֹא יֶאֱרָעוּ מִקּוֹמוֹ אֶצְלִי וּמִקּוֹמִי אֶצְלֵי הַזָּקֵן כִּי
 15 שְׁאֵלְתִּי מִקּוֹבֶלֶת אֶצְלוֹ וְאִשְׁרָא יַעֲשֵׂה עִם הָאִישׁ הַזֶּה קִיִּין
 עֲמִי הוּא עוֹיְטָה כִּי אֲנִשִּׁי בֵּיתוֹ כִּי אֵל הַמָּקוֹם אִשְׁרָא אֲנִי שׁוֹכֵנִים
 בּוֹ עֵתָה יִרְעוּ כִּי מִקּוֹמִי⁵ מִכְּבוֹד אֶצְלֵי זָקֵנִינוּ שֶׁר הֶעֱדָה
 שְׁלֹמֹנוּ וּשְׁלוֹם כְּבוֹדוֹ וּסְעִתּוֹ וְדִיעִיו יִגְדֵּל וְלֹא יִדָּל
 יִשַּׁע רֵב
 שְׁלֵמָה הַנְּדָכָה לִישׁוּעָה אֵל יִרְאֵה [בִּירְבִי] . .

8. [Vol. I, p. 85.]

[T.-S. 13 J 15¹⁴, cp. J. Q. R., XIX, 734, XLIII.]

(recto)

זְכַאִי הַנְּשִׂיא בֶר יִדִּידִיהוּ
 הַנְּשִׂיא זָז
 לְכָבוֹד נָדִיב שׁוּעִים וְנוֹעַ תְּרוּעִים וְסוֹד אֵל מוֹדִיעִים
 בְּאוֹרִים וְחוּמִים⁶

¹ מֵאֵלֵהִי = h o p e ' וּסְבָרוּ³ The reading עֵב[ר]יָא, hence 'Kain b. 'Abduel' in vol. I, p. 85, top, appears to me now as unlikely.⁴ Not to harm him, אָרַע, Af'el of רָעַע.⁵ 'My place' in the meaning of 'my position', probably an Arabism.⁶ I. e. a descendant of priests.

- 5 חוטר מנזעם • ונצר ממעם • סר¹ העידה בעם • מעוטי
העמים ל²
מנה בן מנה •³ בכל שם טוב מכונה • ואל כל צד יפנה • כתרו
נכתמים ל⁴
נחלו דר שחקים • פאר שלשה חלקים • הדורים מוחקים •
10 לעד קימים ל⁵
כהנת האבות • ולב יעוץ נדיבות • ומעלות הישיבות • רצופה
בכתמים ל⁶
שבתיו הרבים • לכל פה הם ערכים • חקוקים נכתבים • על כל לב
תמים ל⁷
15 עוצם כל ברכות • עם שנים ארוכות • שמורות וערובות •
לעלמי עולמים ל⁸
לאברהם הכהן • ימצא לפני בוראו חן • כל איביו ינחן •⁹ במכות
חעמים ל⁹
הוא לעידה סר • מונו אל יתסר •¹⁰ וטובות וברכות יבושר •
20 מאל שוכן מרומים ל¹⁰
הכהן הרופא • לישע אל מצפה • יעמיד לו זכות יפה ויפה •¹¹
ואב המון תמימים⁷
אתה כבוד גדולת קדושת מלך ור אברהם הכהן הרופא
המכונה סר העידה בר כב גל ק טו¹² יצחק הכהן הרופא
25 נוחו עדן . . .

9. [Vol. I, pp. 85-6.]

[T.-S. 13 J 31⁵, paper, square hand, size 12x9 cm,]

(recto)

אלי אדיר מאשר • בתעודה :
אבי יצחק הדר זקנה ידעה :
והוא הראש כמו ראש הפדרים :
והוא הראש במחפפת פתאים :
וגם אביר לכל חורי יהודה :
והחכמ[ה] וכל תשע ותמדה :
בראש מורים כמו ארם ופמדה :¹⁰
ושמה לו כמו חשב אפודה :¹¹

¹ שר = שר.² Cp. Deut. 7. 7.⁸ See Ta'an. 21^b.¹ נחן, a Hiphil formed from נחן 'he will cause to fall on the belly', i.e. bring to the ground.⁶ Cp. Cant. 7. 3.⁶ Probably Sarah and Rachel, Gen. 12. n, 29 17.⁷ Abraham.⁸

MS. מאור.

⁹ About the title of Rosh Hasseder, see vol. I, p. 279.¹⁰ Cp. Exod. 28. 17.¹¹

Cp. Exod. 28. 27-8.

5 יִדְבַר בָּהּ וְלֹא יָבוֹשׁ לְעוֹלָם : בְּמַלְכִי וַיֵּאמֶר לוֹ הֶעֱנֶנְהָ :
 וְגַם הָיָא לוֹ תַחֲיָה לְעֵיפִים : מְשֻׁכְּבַת לְכָל נֶפֶשׁ אֲבוֹנָה :
 שִׁפְתָּהּ פִּיהוּ כְּמַרְגְּלִית חֲשׂוּבָה : פְּעֻלֹתָיו * כְּנַחֲשׁוֹן בֶּן יְהוּדָה :
 וְהוּא הָרָאשׁ לְשָׂרִים עִם נְדִיבִים : כְּמוֹ הַמּוֹר לְכָל קֶנֶה וְקֶדֶח :
 וְהוּא מְאִיר מְשִׁיבַת הַנִּשְׁשׁוֹת : וּמַחְפֶּקֶת הַחַיָּה הַיְחִידָה :
 10 וְהוּא הָרָאשׁ כְּמוֹ שֵׁם רָאשׁ לְשִׁבְטוֹ : אֲשֶׁר יַעֲדֵר כְּמוֹ אֶצְבֵּעַ צָרְדָּה :
 וְהוּא הָרָאשׁ כְּמוֹ עֲלָמִית לְמוֹ בֶּן * : אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּשִׁירֵי הָעֵבֹדָה :
 יַחֲיִיהוּ * סַחֲיָה הָאֲמֻמִּים :¹⁰ וְלֹא יִרְאֶה מִהוֹמָה וְחִרְדָּה :
 תִּצְבְּהוּ חֲזוֹת בְּנֵי דְבִירוֹ : בָּעוֹז וּיָקָר חֲזוֹת יוֹם הַפְּעֻדָּה :
 אֲדוֹנֵי אֶת זִמְנֵי וְחֲשׂוֹנֵי : אֲבִי יִצְחָק וְרָאשׁ כָּל שָׂרֵי וְעֵדָה :
 15 רָאָה טוֹבֵי כְּרֵב טוֹב תִּסְנַגֵּר :¹¹ לְפִי עֲסָקִי וְקִשְׁיוֹ הָעֵבֹדָה :
 שְׁלֹמֹת אֱלֹהֵינוּ וּבְרֻכּוֹתָיו וְרוֹבֵי מוֹבוֹתָיו וְנַעֲמֻתָיו וְיִשְׁעוֹתָיו *
 יִהְיוּ נָא זֶר וְנוֹר וְעִמְרָת * וְתַפְאֶרֶת וְיִקְרָה * וְהוֹד וְהִדְרָה * וְיִשְׁתַּעַת
 [וְנִה]וֹרָה * לְאִדִּיר הַתּוֹרָה * נְכוֹר בְּטַקְרָא * גְּדוֹל בְּגִמְרָא * הוּא[נְ]גָל
 מֶר' וּר' אֲבִרָהָם שֶׁר הָעֵדָה * וְכָל קַהֲלָה חֲמֻדָּה * בְּ[י]רְאָת אֵל[וֹ] * מִדּוּדָה *
 20 יִשְׁמְרֵהוּ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו * וְיִשְׁמְחֵהוּ בְּכָלל עַבְרִי * [וְעַם יוֹ]רְעֵי
 בְּסוּדָיו * בֶּן זֶנֶק מֶר' וּר' פֶּרֶת * כְּמוֹ פֹרֶת *¹² נִחוּז עֵד * מְלוֹנוֹ בֶּן * מִנְחֹתָיו
 כְּבוֹד יִהְיֶה חֲלָקוֹ עִם אֲבוֹת עוֹלָם * יוֹדַע לְאֲבִירֵי וּנְבִירֵי כִי שִׁבְחוֹתָיו
 בְּפִי סְדוּרוֹת בְּבֵל מִקְהֵל וּמִדְרַשׁ מוֹעֵד וּשְׁבַת בְּבֵית תַּפְאֶרֶת
 כְּנִיסַת אֲדוֹנֵינוּ אֹדֵר יִשְׂרָאֵל דְּנִיָּאל הַנְּשִׂיא הַגְּדוֹל וְרָאשׁ יִשִּׁיבַת
 25 נֶאֱוָן יַעֲקֹב יְחִי לְעַד וְחֲמֻדָּיו יִשְׁמְרֵם קִדְּשׁ יִשְׂרָאֵל וּמֵתָם יִהְיֶה
 הַנּוֹאֵל וְכֵן יִהְיֶה רֵצוֹן * . . . יִשַּׁע יִחוּשׁ | אֹהֲבוֹ וְרוֹדֵשׁ טוֹבוֹ | עַל־הַחֲבֵר
 כְּרֵבֵי עֲמֵרִם זֶל

¹ From 'עָנָה' 'to bind' (cp. Prov. 6. 21). Here meaning 'a crown'.

² MS. תַּחֲיָה לְעֵיפִים.

³ MS. פְּעֻלֹתָיו.

⁴ Really Nashshon b. 'Aminadab, the prince of the tribe of Judah. Cp. Sofah 37'. אמר לו ר' יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה ליכ וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב יורד לים תחילה . . . לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל.

⁵ Cp. Exod. 30. 23-4.

⁶ The soul. See Ben-Jehuda, *Thesaurus*, s. v.

⁷ I.e. the High Priest on the night of Yom Kippur. Cp. Yoma i. 7. ביקש 7

להתנמנם פרחי בחונה מכין לפניו באצבע צרדה וכו

⁸ Our poet adopts here Menaḥem b. Sarūk's explanation of Ps. 9. 1. See Rashi, *a. l.* ומנחם פתר עלמות לבן נגינות ללמד וכה פתרונו למשורר נגינות ללמו לבן instead of למו בן or metre's sake

⁹ MS. קִיחִייתו.

¹⁰ I.e. the dead.

¹¹ I.e. the well-known item in the Agadic description of the Messianic time.

¹² Excuse, from סְנִיגוֹר. For טוֹבֵקָה read טוֹב, to complete the metre.

¹³ I.e. Joseph (cp. Gen. 49. 22).

10. [Vol. I, p. 86.]

1. Or. 5544, fol. 8, recto, contains the following about Abraham שר העדה:

(1) ... באסם (2) ... מצאף אלי אלקאכה אלסנייה ... כאן אלנסק אדירנו (3) ואצילנו ואבירנו בבור גדלת קדושת מר ורבנא אברהם הכהן (4) שר העדה הודי הזקנים פאר הכהנים ואתבעת דלך באלכרבות (5) בעד אלהרחים לאבותיו השרים זכרם לברכה ולתחייה וסא (6) נדר מן אל אסם הו הוד הזקנים וזא אסם כאן סומי בה מנר (7) שנים רבות ללשיך אבו עלי בן פצלן זכרו לברכה בבגדאד ומנה (8) ואלי אלן לא יסמא בהא אחד וחית מולאיי אלשיך אלגליל בהא ישראל (9) כנתי אותו בו ורסמית אלצלחה עליה בה מוסף על שני השמות (10) המשובחות ויזי ישימתו עליי סימן טוב סימן ברכה סימן אורה (11) וצחלה לעלות כבורו לגדל שמו ולמשוך שררותו ולהאריך בטוב (12) ימיו ובנעימים שנותיו ... (13) ... ואנפדת אלנשתון אלי סידי אבו (14) אלפרג יברכהו אלהינו ... מא כר | דכרי The margin reads ווקף עליה וקראה אלי אלג[מאעה] ... דכר אלתבר צאחבי | במצר.

2. Oxf. MS. Heb. a. 3 fol. 17 (cp. Bodl. 2873¹⁷) contains a long letter in the same handwriting. The following lines are cited here: כתאב אטאל אלה בקא מולאיי אלשיך אלגליל האדיר השר הנביר שר | העדה הוד הזקנים פאר הכהנים הכביר בעם יי | וכתאב ערוה מן דמשק יום אלאחנין ח' ... בארר ען סלאמה. Addressed (verso) to Abū Ishāq (= Abraham).

11. [Vol. I, p. 86.]

1. T.-S. 13 J 19¹⁸ contains the following lines preserved from a eulogy in Abraham's honour:

ישרתי ערוכה היא' שקולה צרופה גם סרורה
בלשון צח שלוחה' לאדון נפשי כמנחה גם תשורה
למר אברהם הכהן הרופה¹ זקן אימה יפה וברה
בן מר יצחק בן פורת כהנא' בצרור החיים נפשו צרורה
עם שבע כיתות שלצדיקים בן ערן' אם אבות עולם ביטלמא ברורה
אשר בו נכללו המהללים' בגדיבתו ורעתו ...

2. Attention is also drawn to the following fragments. T.-S. 13 J 19¹ is a letter, in Jewish Arabic, from Solomon b. Yehuda to Abraham Hakkohen זקן הקהלות הרופא (already departed this life). Likewise Bodl. 2876¹⁷ is from the Gaon to our Abraham. Bodl. 2878¹⁸ contains a small epistle to Abraham העידה סר הרופא בן יצחק זקן. Finally, Bodl. 2874¹⁸, by Solomon b. Yehuda, is probably also addressed to Abraham. The beginning is

¹ = הרופא.

damaged. The following can be read הוא . . . (2) . . . היש . . . (1) ויולדו וכל מתי [סודו] בן זקינו וחשובנו כב קד ס' [ז' יצחק] (3) לחיים ושלום כבודו ושלום זקינו ויולדו וכל מתי סודו ירבה כמנן ארבה. Accordingly Isaac, the father of the Gaon's correspondent, was then still alive.

Nos. 12-17. Letters relating to Jewish prisoners from Byzantium who were brought to Egyptian ports.

12. [Vol. I, p. 90.]

[T.-S. 13 J 14²⁰, paper, square writing, damaged at the bottom.]

(recto)

לאחר בן בא שלוחו אל מושב אדירנו ונכבדנו זל מרנא ורב'
נתנאל הכהן הפחה הישר הנכבד [י] חיהו אלהים ויברכהו ועמו אחד
מהשבים בזמנה אליו וקבלו מי [די]נו בסבר פנים יפות ושלה
אל אדונו מנחה יותר מדמיו פעם וחצי לאחר בן שלה השיבו
5 הא[ח]ר אליו וקבל לו הדגים שלו שלשה ושלשים [והזכרים] ושלש [והזכרים]
וכסה וחלביש ונתן צדה לשניהם לדרך ושלחם לאחר שנתן שבר
הספינה והלכו אל ארצם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה
עמם ו[לא] ה[טריח] הקהל בשבילם אפילו בכבר לחם אחד והרבינו
לפני אלהינו התפלה [ע]ליו במעמד כל [ה]קהל אפעל[פ]י ששמנו חובה
10 עלינו בכל שבת ושבת בשתי הכנים[ו]ת שנחפלה עליו במעמד
להקותינו ולא נעדרה את שבתו גם בראש מרנא ורבנא דיד חלי
זקן הדור הישר האדיר פאר שתי הפא[ו]ת בן רב יצחק נע' והאלהים
בחסדו ישמע תפלותינו בעדם כי הם כשני מאורים בארצנו גם
בארצכם יחיים אלהינו גם [יוסי]פה [על] חנם חן ועל כבודם כבוד .
15 ויהי אחרי בן באה הישמו[עה] כי יצאה ספינה לאחד הערביים
והוא נבארה בן מכתאר ו[בה] עשרה יהודים מארץ אנטאליה
ובאה [אל] מקום נודע רמארה בדרך מערב ולא האמנו לדרים
עד א[שר] בא מכתכם אלינו ואל הזקן מר רב נתנאל הכהן
[יחי] לעד יגידו בו כי הם עשרה וכי נלקח מהם ממון רב ולמאד
20 [צערנו ו]מאד בכינו ואמרנו אוי מה גרמו חטאינו ומה נלגלו עונותינו
[כי בן] יפלו אחינו בשביה . . . [ק]שה מסיתה ומחרב ומרעב
. הנף והמשתית
. ס קול נודש
.

¹ Perhaps in Bodl. 2875¹⁷, being a deed of transfer from מר' דוד . . . בר יצחק נע' to the Sheikh Abū Barakāt l'erakot b. Jacob, ('corpulent') אלעפס בן דריע to the Sheikh Abū Barakāt l'erakot b. Jacob, we should supply David [הלוי] as being identical with the above elder.

13. [Vol. I, pp. 90-1.]

[T.-S. 13 J 20⁴⁵, paper, square writing, torn across the right-hand side.]
(recto)

לֹ קַחָה מִמֶּנּוּ כְּמוֹ שֶׁלָּקַח קִרְבֹּךְ יִבְקִי בֶן אֲבִירִיזִין
כִּי אִם מֵאֵתִים וּחֲמִשִּׁים זְהוּבִים וְשִׁלְחָה וְלָקַח אוֹתָם
שִׁמְעֵם וְעִינֹוִים וְעִבּוּרָתָם הִקְשָׁה וַיֵּשׁ בָּהֶם נֶעְרָה
[וְנִבְקֵשׁ] עֲלֶיהָ שֶׁלֹא יַעֲנוּה וְכָל עֵת אֲנִי בּוֹכִים עַל רֹב עֲוֹנוֹתֵינוּ
וְהֵינּוּ נִשְׁבִּים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם . . . אַחֵר כָּל זֹאת לִקְחוּ 5
קָנִים וְהִלְכְנוּ אֶל אוֹהֲלָיו וַיֵּשְׁבוּ בְּחֶרֶב בַּיּוֹם וּבִקְרָה כְּלִילָה
בַּעֲדָנוּ עָמּוּ וְשִׁאלְנוּהוּ וְעִבְרוּ בִּינֵינוּ וּבִינוּ דְּבָרִים הִרְבָּה
לָכֵם מֵאֲצִלֵי עֵבֶר אֲדוּמִי יִשׁוּה עֲשָׂרִים זְהוּבִים וְהִבְיִאוּ
וְקָחוּ אֶת אֲחֵיכֶם וְלָכּוּ אִמְרָנוּ לֹא נוֹכֵל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר
וְנִנְצִיא עַל עַצְמָנוּ דֵּת שְׁאִינָה הַגּוֹנָה שֶׁכָּךְ אִמְרוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ 10
[אֵין פּוֹרֵץ אֶת] הַשְּׁבוּיִם יוֹתֵר מִדְּמִיָּהּ מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם י וְ[שׁ]כְנוּ אֶל
זֶה לְזַקְנֵנוּ מִדֶּרֶב רַב נִתַּן הַכֹּהֵן יָחִי לַעֲד וְלִיתֵר הַקָּהֶל הַקְּדוֹשׁ
[הַ]צֵּלָה הַשִּׁיב רַב נִתַּן וְאִמְרָ הַנִּיחוּ הַדָּבָר עַד שִׁיבָא הַטָּמֹן
אֵעֲשֶׂה בֹזֵה הַדָּבָר כַּחֲפִצְכֶם כִּפִּי יִכְלִי וְהָאֱלֹהִים יַצִּילָה
מִכְּתָב מִמִּכְתָּאֵר הָעִרְבִי וְאִמְרָ לִי כִי שִׁלַּח בְּנִי גִבְרָא 15
הַיְּהוּדִים אֶל אֶרֶץ בְּרָקָה וְאִנִּי לֹא אֲשַׁלַּח אוֹתָם בְּשִׁבְלֶךְ
כֵּן אַחֲרָי כָּל הַקָּהֶל וְסִיפֵר לָהֶם זֶה הַדָּבָר וְאִמְרוּ לֹא נוֹכֵל
אֶת[רִים] מִחֲשָׁבוֹים כִּמְאֵת זְהוּבִים וְשִׁלַּח אֵלָיו חֲשׁוֹבֵת
וְשִׁאֵל[ת] עֲבוּרָם וְהָאֱלֹהִים יַצִּילָה הַדֶּרֶךְ וַיִּכְפִּיל שִׁבְרוּ
וַיַּעֲדוּ [וַיַּצִּיל] מְ[מ]וֹלָתָם וְכִי הָעִבְרִים 20
וּבְכִיּוֹתֵינוּ[ו] עֲבוּרָם
[אֵלֶיהָ]

14. [Vol. I, p. 91.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, square writing, size 29.5x 16.3 cm., damaged at the bottom. The address is written on verso near the top; the rest of verso contains part of a legal document in different handwriting, and has no bearing on the letter written on recto.]

Address (verso)

מִנּוּ אוֹהֵבִים[ם] קָה[ל]	[לִי] קָר הִרְחַת כֶּבֶד גִּדִּי [קָדִי] מִזֶּד מִרְבֵּ
אֲבִירִיזִין מִרְבִּים	[אֶם]רִים הַחֲבֵר בְּסִנְהֶדְרִין גִּדְּלָה
[לָכֵם] הַשְּׁלוֹם וְעוֹצֵם	[בֶּן כֹּהֵן] מִזֶּד שְׁמִרָה [נִחוּ] עֵדֶן
הַכִּי[ב] יִדֵּר	[וְהַקָּנִים הַנִּי]דִּיבִים הַחֲשׁוֹבִים
יִגְדֵּל כֶּבֶד ²	[יְהִי] צוּרָם בְּעוֹרָם

¹ Giffin 4. 6.

² Num. 14. 17.

(recto)

. שלמי נעימות אנ[ל]י¹ שיש רנלי עלין
 כה אנמי רצון אור זרועי בר נמועי וב . . . ח . . .
 הם אחינו נכב[דינ]י ויקרנו חש[ובני]נו גדולינו חקהל
 הקדוש הדרים [במ]דינת מצרים אנש[י] ח[סר] ותום ברוכי
 5 [י]י ומבקשיו אנ[ש]י רצוןי מבלי ל[צו]ןי הם לעני מסמךי ולד[ל]
 [מ]תמךי מאריכי חקרי עד בוקרי מרגיזי טוב על רעי² ה[נ]לכי יוש[ר]³
 אחוי ברשרי שומרי מ . . הר חברים וחוקים מישרים
 העולים על שבחים ב[נ]פן על צוהים⁴ יברכם צורם
 יעורם יברכם [לת]שובה יותירם כמו שכת והות[ר]ך יי
 10 [ל]טובה ונ⁴ ומודיעים אנו לכב[ד]ך יקר הדרת
 נ[ד]לית קדושת מדינו ורבינו מרב אפ[ר]ים [החבר]
 בסנה[דרין] נ[ד]ולה שמרו צורו ושאר הקהל [הנכבד]
 [נ]הקדוש הזה כי אנו תמיד שו[א]לים על שלום[כם] ומתפ[ללים]
 לאל בעד[כם] יהי רצון לה[נח]יל לכם השלום והשלוח
 15 ומגמת כ[תבנ]ו אליכם אחינו מודיעים לכבוד[כם] על ע[סק]
 אשה שבו[י]ה הביאות מארץ אדום קנינו אותה בעשרי[ם]
 וארבעה זהובים בלתי המכם אשר עליה לשלמן שגרתם
 אלינו שנים עשר זהובים ושקלנו אנחנו השאר ומכם
 השלמן וגם אחר כן הביאו אלינו שני אנשים המלחים
 20 האחד בחור יפה ויש בו תורה והאחר נער יהיה לו
 כמות עשר שנים וכמו שראינום ביר הנוים והם מכים
 את[ם] ומ[ב]חילים ומסחידים אתם לפנינו חסנו עליהם ונכמדו
 רחמינו ע[ל]יהם וערבנו אתם משוניהם לא ש[קט]נו מזה
 עד שבאת ספינה מארץ אדום ויש בה שביה רבא . . .
 25 עם השבויים איש אחד רופא ועמו אשה והוסיף לנו
 יגן ומכאוב והרה לנו ותם ידינו עד למאוד לפי
 [ת]ביעת המס ושנית דוחק העת ותשומת יד
 השבוי אמור ליהודים
 תאמר כן אנו

15. [Vol. I, pp. 91-2.]

[MS. Adler, 2804, fol. 7, paper, square writing, torn right across its length.]

Address (verso)

[אל אחינו הקהל הקדוש הדרים בצעון מצרים]
 [וכראש כבו]ר טור אפרים החבר בסנהדרין גדולה

¹ Cp. Job 38. 28.² I. e. the good Yeser over the evil one, see Ber. 5^a top.³ The meaning of this phrase is not clear to me,⁴ Deut. 28. II.

[שֵׁם צוּ בֶן] כֵּב קִד מוֹד שְׁמֵרִיָּה נֹחַ נֶפֶשׁ וְשֹׂאֵר
[הַזְּקֵנִים וְהַחֲכָמִים] מִנּוּ קָהֵל אֶכְסֵנְדְּרִיָּא אוֹהֵבֵכֶם
שְׁלוֹם רַב

(recto)

פֶּאֶר יוֹדֵעַ מַעֲלֻמִּים¹ אֶנְחַצָּה [צוּ] שְׁנֵי
עוֹלָמִים¹ נִשְׁמֹת¹ אֶהֱלֵל גְּבוּר מַלְחָמוֹת¹ אֹדִיעַ
לִרְעוּתָם¹ וְלַחֲצִיָּא כֹאֹר צִדְקָתָם¹
לַהֲוִישֵׁעַ מִפֶּרֶךְ עֲבֻדוֹתָם¹ לַחֲזֹק רַפְיוֹנָם¹
קְרוּתָם¹ צֹאנוּ לִרְעוּתָם¹ וְלַהֲרַבִּיצוֹ לְמַעַנּוֹ 5
לְכָל אַחֵינוּ אֲהוּבֵינוּ חֲשׁוּבֵינוּ נִכְבָּרֵינוּ
[אִשְׁרֵי ב] צֹעֵנִי מִצָּרִים הִידְעִים הִירוּשָׁלַם¹ [י]ם
[מִו] אֶפְרַיִם הַחֶבֶר בְּסִנְהֶדְרִין גְּדוּלָּה הַחֲכָם
[בִּיר מוֹ] שְׁמֵרִיָּה הַמַּלְמֵד נֹחַו עֵדֶן וְשֹׂאֵר הַקָּהֵל
10 [וּבְרָאשׁ הַנְּדִיבִים וְהַזְּקֵנִים] וְהַיְשִׁישִׁים וְהַפְּרָנְסִים כָּל
[אֶחָד וְאַחֶר לְפִי מוֹ] עֲלֵתוֹ יִשְׁמָרֵם אֱלֹהֵינוּ וְיַעֲזָרֵם וְלִטְבֹּחַ
[יִזְתִּירֵם] . . . [כ] בּוֹדְכֶם אַחֵינוּ כִּי בָבֶל עַתָּה אֲנוּ שׁוֹאֲלִים
[מִחֵד] יָסִים טוֹבַחְכֶם וְנִשְׁמָע כִּי אַחֵם לְחֵרוֹם²
[נִכ] בְּדִיכֶם שְׂרִוּים שְׁלוֹם בְּטַח וְנוֹדָה
15 [לִי] . . . [לְהַתְּרִיר] שְׁלוֹמְכֶם וְיוֹסִיף לָכֶם כִּתְּנָה רַבּוֹת
כִּי הִנֵּיעַ אֵלֵינוּ כֹּתֵב מֵאֲצֵל מֵ אֲבֵרָהֶם
[א] לְהַפְקִיר שְׁלוֹ וְהוּא יוֹסֵף בֶּן יִשׁוּעָה
חֲמִשִּׁים וְחֹבִים מִמִּקְצַת הָעַמְּלִים
יָם הַמָּקוֹם יִחוּן עֲלֵיהֶם וְכֹבֵד נֶתָן
20 יָם וְנִשְׁאָר עֲלֵינוּ מִדְּמִיָּהִם שְׁמוֹנָה
[וְחֹבִים] יִמְחוּ הָעֲרִכִים הַמִּמּוֹן וְהַקָּהֵל
[וְהוֹצֵא]נוּ הַסְּפָרִים וְעַמְּדוֹ שְׁלוֹתִי צֹבֹר
קָטוֹן וְגִדּוֹל וְעַל רַבִּינוּ הַחֶבֶר
נוֹ מוֹד דְּוִיד הַלֵּוִי בֶר יִצְחָק
25 שֵׁם צוּ וְעַל אַחֵינוּ הַרְמַת ק[רנ]ם
לְפִי מַעֲלָתוֹ וְעַל דְּ אֲבֵרָהֶם בֶּר
[לְחִצִּי] לָכֶם [ם] מִכָּל מִינֵי פּוֹרְעֻנוֹת¹
יָכֶם וְהַמִּצָּאוֹ נַחַת רִנָּה [ח]
וְנִם בְּרַכְנוּ אֶת רַבִּינוּ
30 [יִצְחָק הַכֹּהֵן הָרֹפֵא] הָאֵב וְאֶת רַבִּינוּ אֲבֵרָהֶם
[בְּנוֹ שֶׁר הָעֵדָה הָרֹפֵא] מִשּׁוֹשׁ הִיטִיבָה נֹת רָח
.

¹ 'The God of both worlds (this and the future one) I shall describe in choice language.' About this expression צִחַצִּחַ in the early Piyuyūṭim, see Zunz, *Synag. Poésie*, 432-3.

² Read perhaps לְחֵרוֹת 'freedom'.

16. [Vol. I, p. 92.]

[T.-S. 24¹¹ recto, left-hand side torn off.]

(1) אל האיש החושק עשות רצון הש[ם] . . . היושבי במדומים למען קרית ש . . . [מ]ר (3) ור אפרים התברר בסנהדרין גדול[ה] . . . (4) במסלוליו שיהי רצון אלהיו לחיות . . . (5) תמור חשקו בו וכי ידע שמו ברו[ח]ותיו . . . [אשנבהו] (6) כי ידע שמי¹ בן רב שמריה זל² . . . (12) . . . [נכתבו] (13) מורים הללו הודיעהו עסק אחד . . . (14) בוו השנה והלכו בשבע הזה אל [ארצם] . . . [ועשינו] (15) עמם כפי היכולת והילכנום אל אדמת [אנטליא] . . . (16) ר' שבתי בן ר' נתנאל מארץ אנ[טליא] . . . (17) אותו עם רעיו השבויים ושניחחו לל[כת] . . . (18) ועשינו רצונו לפי שהוא מבקש ל[בקר את ירושלם] . . . [ולהחפלה] (19) בהר קדשו ומקום משכן כבודו לש[חר] . . . [וכתבנו אל החבר] (20) נמרוהי מן שמיא אילו מורים לחזק [בירו] . . . [כי הוא יודע] (21) קצת מן חונות ובו זדיוות . . . (22) שיועילהו ומליץ בעדו יושר כי . . . (23) אל הקהל הקדוש ברוכים יהיו כולם . . . (24) שיתחזק בו וילך אל בית המקדש . . . [יבנה במהרה בימי החכר] (25) יחי לעד ובימי כל עמו ישראל . . . (26) אוהבך וירידך ישועה הכ[ת]ן בן ר' יוסף הדיין . . . (27) ותשים בחסדך ר' יוסף . . . (28) חתנך משמ[ר]י ר' שלום ועתרת.

17. [Vol. I, p. 92.]

[MS. Adler, paper, square writing; only the left-hand side is preserved.]

Address (verso)

ממנו שתי הקהלות אשר באכסנדריה
שרויות ומתפללות על חיי אדירנו אש[ר]
יאריכך ימיו ויעטהו בשלומיו עושה
שלום במדומיו נצח יי ברית שלום

(recto)

מוסגל בסגולת ארון כל הבריות והושת עין לדור
[מ]ן ישראל הפזורים בארבע זוויות ובפרט לבני
[צ]ררי שיהי רצון מלפני שכינת עוז אלהינו
סה כי שמר משמרות דתות אלהינו גם
5 . . . [השר הכ]ביר והראש האדיר כֶּנֶק סרגא ורבנא דויר
[הלוי ישמרהו אלהי]ם ויעורדהו ומכל מצוקותיו יפרהו ואתר
[בן כֶּנֶק מוֹר יצחק] זכרו לברכה ולתהיה:
12 . . . ישא השר האדיר רוב שלום
ומחמורי אוהבו ומכלל שתי הקהלות
הכניסות אשר בארץ נא אמן השרויות

¹ Ps. 91. 14.² = [הבא] העולם.

15 בינתו ואם בעתים יתכפינו הצרות
 ישועות כאשר הבטיח על יד נביאו
 [ואף גם זאת בהיותם בארץ אי] ביהם וְ יִי¹ ובכל עת אנו נושאים
 תפלה לַיְי אלהינו על] חיי אדירנו השר
 22 . . . [ומנמת כתבנו] אליו להודיעו כי באה אלינו שמועה
 [א]רץ אדום הלכו בשלשה מהם אל ארץ
 בריא ולסאד קשה על הקהל
 25 . . . ירבה ובא זה השבוי בעת אשר פתר
 אלא קבצו כמעט וכסוחו
 ובמחו על חסד אלהינו ועל הזקן
 [הנכבד רב נחנאל ה] כהן בן רב אלעזר כי נשאר אצלו
 ואנחנו שואלים מלפני אדירני השר
 30 . . . [כמנה]נו הטוב וישלח מלפניו אל הזקן
 [יחי] לעד שישלח אלינו שלשה ושלשים
 [והובים] . . . [ה]ם על הזקן וְ אברהם בן עלאן ולדלי²
 יחים בזה העת ויאמר אליו בחסדו
 מא יבאו השלשה האחרים מארץ
 35 הקהל יי ומדעתנו כי אדירנו השר
 כתבנו אליו זה המכתב להיות ידו
 שיאכל פירות המצות בעולם הו[ה]
 [הזקן בעולם הבא]³ ושלוחותיו ושלוחותיו ירבינו לערי ע[ד]
 שבט שנת השעא ליצירה לששון
 40 ישיאך אדירנו השר רב שלום ועזרת שלום ברית שלום
 [א]הרן בר יהודה החזן נז יוסף בר אברהם אלעראקי
 [י]וסף בר סעיד One of the signatories is also

18. [Vol. I, pp. 92-3-]

An epistle from the community of Alexandria to that of Mastaura (in Byzantium).

[T.-S. 16. 251, square writing, faded, bottom torn, especially left-hand side.]

(recto)

בשם רחמנא

אל יפרש מוכת שלומו אשר בה יחופפו כל חסי בו וע . . .

¹ Lev. 26. 44.

² Is this a proper name?

³ Cp. Peah. 1. 1.

נ . . . כל הקרבנות ובה נתמטו כל חברות על אחינו אחבינו חמדינו ו[ששון]

המה הקהל הקדוש קהל ס[ט] ור[א]

[ל]בביתו ונפשנו הם ה[ק]הל הקדוש השוכנים בארץ יון המפחרים [ב]שדה אדום[י]ם הנ[תונים]

בבה האויבים המסורים תחת עול [ה]צרים הסובלים מומות פורכים¹ יעזרים אלהינו ו[ישמרים]

5 ויחננו ויאיר פ[גיו]א חס מלה ויעמיד נס לעמים לקבצם אל נחלתו אל מקום מנוחתו . . .

אורו ל[מושבנו] עם כל הכתוב לחיים עליזים ושמחים פרוי יי² כענין ש[ה]בם[ית]

ופדויי יי[שבון] ובאו ציון ברתה וג' [ק]בלו שלום [של]ום ואהבה וחם[ד] חמלה

וחנינה . . . ל על עמו ועל מעונו

אבותיכם . . . יעקב ומאת סלאכי שלום המהורין[ם]

10 מסנו ומן [ה]דיינים חברינו ומנקובי שמות וקראוי עדה ושלחי צבור וגב[אי] צדק[ה]

. . . . כל קרינו קהל נוא אמן היא מדינת אלאבסנדריא של מצר[ים] המחלים

פני אלהנו תמיד עליכם להתמיד ולהתדיר עליכם ברכותיו יהי רצ[ו]ן

. . . . בעדכם הוצרכנו א[חי]נו לחדש

עבור אחינו השבויים מביניכם מר[ו]ע [ה]שנים ומרוב הצרות והמהות[ת]

15 עמנו המה אליה וליו בני . . . ו . . . ס ובע . בא אלינו . אליה

והודיע טובתכם [ו]שמירתכם ל . . . (17) ליו דגן אצלכם ויקח שלום ב . . . (18) . . . ת והוא

בסיוע שמים יצא . . . (19) עתה . . . (20) מוכסים ותראו אותה . . . (21) עד שיבא אליכם

ליו דגן . . . (22) ע . . . (23) ונטעתים על אד[מתם] ולא ינחשו עוד מעל אדמתם אשר

נחתי להם אמר [24] יי' אלוהי³ . . . (25) ש . . . (26) לבריאת עולם . . . וכו'

¹ From פדך (Exod. 1. 13, &c.) 'the yokes of the task masters'.

² Isa. 35. 10.

³ Amos 9. 15.

10. [Vol. I, pp. 93-4.]

A marriage document, dated 1032 C.E., and drawn up at Mastaura.

[T.-S. 16.374, square writing, parchment.]

(recto)

בשישי בשבת לירח ניסן בארבעה ימים בו בשנת ארבעת
אלפים ושבע מאות ושמנים ושנים לברית¹ עולם למינין
דירגילנא לממנא ביה במדינת ססטורא הסמוכה לנהר
מיאנדרוס איך בא נמר² בר אלקנה ואמר לזאת אבדוקיאה³
5 בת כלב הוי לי לאנתי כדת משה וישראל ואנא איפלא
ואוקיר ואפרנס ואסובר יתיכי כהילכת גוברין יהודאין
דפלאחין ומוקירין ית נשיהון בקושטא ויהיבנא לך מוהר
בתיליכי אחיד וקיים עליי מן נכסיי כסף וזוי מאתן
דאינין תמני דינרין ותילתא דיחויין ליכי מדאורייתא
10 ומוזנייכי וכיסותייכי וסיפוקייכי עלי ומיעל עלייכי
כאורחא דארעא וצביאת אבדוקיאה דא ויהות ליה
לאינתי ודן נדונייא דהנעלת אבדוקיאה הכלה
מבית אביה ב כלב לבית נמר בעלה
זוג ענילים שלזוב עם חולי כחם משקלם ששה שקלים
15 פפבין⁴ בזהב א וקומקום לִבְסִין⁵ בזהב א לקנין⁶ וקומקום
קטן בגוני וכף של נחושת בזהב א צעיף עם הכפז⁷
קשר שלכסף בב זהובים סמיכה⁸ ואנפלין⁹ בזהב א
בגדי נשים שניים¹⁰ בזהב א ובגד כפול בִּבְקִירֹן¹¹ אדום

1 לבריתא.

² This name is very rare. A document, dated 1435 Sel. (1124 c. E.) at Fustaf. has the name Levi b. נמר הזקן נע (in Merx, *Documents de Patoogr. hebraique et arabf*, p. 24). We have here a man going by the name of leopard, just as he appropriated the names of other citizens of the animal realm (cp. אריה, דוב, זאב, פֶּלֶב, &c.).

³ *Eūdokia* (see Pape, *Worterbuch dergriech. Eigennamen*, s.v., and Zunz, *Namen der Juden*, in *Gesamwelte Schriften*, II, 57).

⁴ *Κακῆβιον*, 'κακάβιον, caldron'. In the Byzantine period the ending -tov is shortened into -lv.

⁵ *Λεβήτιν* f o *λεβήτιον* i n . o *λεβής*, a kettle' of copper, explains what sort of *קומקום*, also kettle; the latter word occurs frequently in Talmud and Midrashim.

⁶ Bottles (Gk. *λεκάνη*, see Jastrow, s. v. לקינא).

⁷ Struck through in the manuscript, to be deleted.

⁸ For *שמיכה* (Judges 4. 18), 'a rug'.

⁹ Probably the same as *פליין*, *אפליין* (pallium), sheet used for a cloak and also bed-cover (see Jastrow, s.v.).

¹⁰ Read *שנים*.

¹¹ *Βαμβακερόν*, of cotton wool (cp. Ducange, s. v.).

ובגד לבן בזהו א סודר נשים כילי כירופלמן¹
 20 בשנים² זהובים ואחרים שנים בשנים³ זהובים
 בגד נשים וסקול⁴ שלמרחץ וישלן⁵ קטן בזהוב א
 בייאיש⁶ ב' ואזור צמר יפה בזהוב ואנטריכן⁷
 ושלשה מטפחות ידים בחצי זהו וקירש
 זה נמר ה[חת]ן לזו אבדוקיאה הכלה בצמיד מזהוב
 25 בעל שקלים עשרה וחצי שקל ואחד שלכסף
 בכ זהו אֶקְוֹנֶדְרִילָא⁸ ב בב זהו בעלי
 שקלים יח שמונת עשר⁹ ואזור צמר בחצי זהו
 זוג עיגלי¹⁰ זהב קריבולקא¹¹ ומבעת של זהב בעלי
 שקלים שלשה ועוד נתנה¹² אביה שלכלה לאבדוקיאה
 30 כחה בגד כפול אדום קוללריקן¹³ בזהוב וחצי
 ועלה סכום כולם עם נכסיה וקירושיה ומוהריה
 ועם תוספת כתובתה זהובים שלשים וחמשה ושלש
 וקיכל עליו זמר החתן דני¹⁴ ועוד נתנה אמה שלכלה
 לבתה הבית התחתון ומוצאו ומובאו יהיה במזרח סמוך
 35 לנהר וחציה של באר יהיה לאחיה כלב¹⁵ ויהיה לו
 רשות לכלב שיכנס מן השער המזרחית לעשות
 בבאר כל צרכו
 חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו¹⁶

¹ The word כילי is not clear to me. כירופלמן, *χειρό-πλισμον* for *χειρό-πλισμίων*.

⁴ hand-embroidery'; for *πλουμίον*, Lat. *pluma*, see Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman attitt Rysanhne periods*, s. v.

² Read בשני. ³ A small bag (cp. *σάκελλα*).

⁴ *Μεσσάλιον – μεσσαλίον*, 'a table-cloth' (see Sophocles, s. v.).

⁵ Bats, 'palm'.

⁶ *Ἐντριχον*, wig'.

⁷ *Ἀγκωνοβραχιύλιον*, 'an arm bracelet'.

⁸ Repeated in the manuscript, first the number יח and then in words.

⁹ Read עיגלי, cp. 1. 14.

¹⁰ The meaning of this word is not clear to me.

¹¹ Read נתן.

¹² So in manuscript, but the right reading is קוקולריקון, *κουκουλλάρικον*, 'a garment' furnished with a hood (see Sophocles s. v.). For some of the Greek identifications of the above words, I am indebted to Dr. L. Belleli.

¹⁸ The dots over the letters indicate that they should be deleted.

¹⁴ It is not clear whether this Caleb was the bride's brother or her uncle (her mother's brother). The latter alternative is more probable since her father was also called Caleb and seems to have been still alive (cp. 11. 13, 29). But it may be she had a maternal brother named Caleb.

¹⁶ Ps. 85. ii. Between the words נפגשו צדק there is in the manuscript the figure of a Menorah.

(verso)

וקיבל עליו נמר החתן אחריות כתובתה דא
 עליוהי ועל ירתוהי בתריה לפריעה מן שפר
 ארנ¹ נכסן דאית ליה תחות שמיא בביתא
 וברא מן מקרקעי וממטלטלי ואפילו מן
 5 גלימא דעל כתפיה דלא כאסמכתא ודלא
 כמופסא די שטרי אלא כחומר כל תקנתא
 דרבנן וקנינא מן נמר החתן דנא בכל פיתגמי
 ועיניי אילן דכתבין ומפרשין מאחורי
 שטר דנא במנא דכשר למיקניא ביה
 10 שריר וקיים אקוליתום²
 סומ
 יהודה³ בן נבון נבע משה בן לאון נע
 סות
 שלחיה בן יוסף נע
 משה בירבי שבתי ישעם⁴

¹ In the meaning of selection (cp. Jastrow, s. v.).

² *Ἀκαλύτως, ἀκάλυτος*, 'unhindered', evidently a Greek formula at the end of a document. Likewise T.-S. 16. 375 contains a strip of parchment forming the end of a document (no doubt drawn up in Byzantium) . . . וקיים שריר ובריר ומחוק (a) ומחיקן (3) . . . ובן בדיניהן דמינו רבנו אקוליתום דמרדכי כתוב על מחקא וקיים. (The last five words mean that the word *מרדכי*, in the missing part of the document, is written on an erasure but is nevertheless genuine.) Signatures: X. b. Šadoḡ Hakkohen, Elijah b. David, Isaac b. Joseph. See also the Ketuba, published by Berliner, שריר מעיר, pp. 3-4 (in קבץ על יד, IX, 1893), ובריר ושריר, וקיים ונאמן ומחוק יהיה שטר הסותר הוה בכל מקום שיצא ויתקר בנימוס ובית דין בין בדיני ישראל ובין בדיני אומות העולם ובנימוס מיושר אקוליתום (cp. Epstein, *Der Gaon. Kommentar zur Tohoroth*, 1915, p. 77). In spite of the superscription ירושלמית, it is probably from Byzantium since it is found in Mahzor Romania.

³ These abbreviations are obscure. סומ may be = סופר מזחות = סות, סופר תפלין = סומ. The first occurs also in an acrostic of a liturgy for the New Year (*J. Q. R.*, N. S., VIII, 425 ff.) מישראל ברבי אלסמל סומ (see Dr. Davidson's remarks).

⁴ יבא שלום ינוח על משכבו = יבא. We find thus this abbreviation in a document of the first quarter of the eleventh century. For a controversy about it, see Harkavy, *Altjüdische Denkmäler*, 137, 233, 284, and Chwolson, *Corpus Inscr. hebr.* 190 ff. By the by, the names Shelahya and Caleb occur in the colophon of the Bible Codex discussed there.

20. [Vol. I, pp. 94-100.]

I.

Data concerning the communal leaders of the Palestinian section at Fustat.

(1) T.-S. 10 J 5¹¹ contains a document, *הולו* (שהוא ר.) ביום ששי שהי של מועד חצרו נמאעה . . . בפסחאט מצרים . . . שנת שלג לשמרו.

Signed by

אפרים בן שמריה	אברהם בן סהלאן ננ
שלמה בר חכים ננ	לוי הלוי בר יעקב ננ
אברהם בר [י] צחק שלמה בר סעדיהו	דוד הלוי בר אהרן

[1022 C.E.]

(1^a) T.-S. 8 J 32⁸ contains two paper leaves, of which on fol. 1^a we have the minutes of the court of Fustat, signed by Samuel Hakkohen h. Talion and Aaron b. Isaac, and dated Kislev 1336 Sel. (= 1024 C.E.) ; other minutes (fol. i^b), dated end of Tishri (1)341 Sel. (= 1029 c. E.), are signed by Abraham the Haber b. Sahlan, Samuel Hakkohen ראש הקהל b. Ab(t)alton and Sadakah b. Yahya. Fol. 2^a^b contains a calendar for A.M. 4779 and 4780 (1018-20 C.E.).

(2) T.-S. 8 J 4²: a document, dated שנת אשלח, is signed by שמואל הכהן (fol. 1, verso). Another document of 10th Tebet מן אשלח is signed by (fol. 2, verso)

שמואל הכהן בר טליון	אברהם הכהן בר אהרן ננ
צדקה בר יחיה ננ	אברהם בר בינש
שלמה בר סעדיה ננ	שלמה בר משה
יפת החן בר דוד ננ ¹	עובדיה בן שלמה

[1026 C.E.]

T.-S. 8 J 6¹⁸, fol. 2 recto contains minutes of the court which are signed by

אפרים החבר ביז שמריה.	שמואל הכהן בר טליון
-----------------------	---------------------

(2) שנת אשלח בפסחאט מצרים . . . חצר פי בית דין יום אלכמים * (fol. 2, v., l. 1) סתה ועשרין בכסלו

¹ Yefet the Hazzan b. David (cp. nos. 3 and 4) is identical with Ycfet b. David b. Shekhanya, whose signature is to be found on documents drawn up at Fustat and dated 1020 and 1034 (cp. Pozn., R.E.J., LXV, 41 ; see also my remarks, ibid., LXXI, 1920, p. 99, and *infra*, p. 424).

² This document as well as several of the following ones mention Thursday as the day when the sittings of the Court were held. No doubt the Dayyanim were in attendance also on Mondays, thus continuing the old Rabbinic custom said to have been introduced already by Ezra the Scribe (see B. kamma 82^a, עשרה תקנות, חקין עורא . . . ורנין בשני ובחמישי).

signed by

אברהם ברבי של[מה] בן יעקב
אפרים החבר ב[סג] בירבי שמריה

(3) T.-S. 13 J 5¹, fol. 1, recto: חצרו בית דין פי כניסת הירושלמים במצרים: ... מן טבת שנת אשלם לשמרות ... מר רב אפרים החבר בסנהדרין גדולה וטר רב שמואל ראש הקהל ומ רב שמואל חמדת הישיבה נמ רח ילמה בר סעדיה ננ, שמואל הכהן ראש הקהל בירבי fol. 1, verso is signed by and others; Samuel b. Talion signs also on fol. 2, verso.

T.-S. 8 J 4³: a document, drawn up in כנסת פי כנסת לשמרות פי כנסת, הירושלמים, signed by

שמואל הכהן ראש הקהל בירבי טליון
אפרים זע (= ועירא) החבר בלל בירבי שמריהו
[1028 C.E.]

T.-S. 8 K 20¹, fol. 1, recto: a minute (probably of אשלם) is signed by

שמואל הכהן ראש הקהל בירבי אבטליון
אברהם בר מבשר ננ יפת החון בירבי דוד החון

and וחב בר יצחק another minute of Adar 25th of this year mentions יצחק (1) חצר פי בית דין פי יום אלכמים כח יום: ברהון בן סהלון (2) אדר שני מן סנה אשלם לשמרות דרגילין (3) אנו למנות בו בפסמאט מן (2) אדר שני מן סנה אשלם לשמרות דרגילין (3) אנו למנות בו בפסמאט . . . signed by

יפת הלוי בר טוביה ננ
אברהם בר מבשר ננ

יצחאק בר בלף
סעדיה בר מבדך
עזריה בן עלי ננ

fol. 2, recto: חצר סמחעון בר יצחק אלעזאוי פי בית דין בבניסה הירושלמין: במצור פי יום אלכמים כח יום מן אדר שני מן שנת אשלם לשמרות מוטלב fol. 2, verso: לם יוסף הכהן בר אברהם בתמניה עשר דינאר זיר קרמין . . . חצר פי יום אלכמים . . . מן אדר שני פי בית דין שנת אשלם לשמרות פי בית דין פי כנסת הירושלמים ישועה בר צדקה מוטלב ליוסף בר סעדיה בדינאר . . .

This is signed by יפת החון בירבי דוד החון נע, as is likewise another minute (on the same page) dated Nisan 24th אשלם פי כנסת הירושלמים.

T.-S. 8 J 4¹: a document, drawn up at Fustāt ליצירה, is signed (fol. 1, verso) by

יוסף הכהן השופט בירבי שלמה הכ השופט[ם]
שמואל הכהן ראש הקהל ברבי אבטליון
אברהם הכהן בן אהרן ננ
אברהם בר מבשר ננ יפת הלוי בר טוביה

(4) Bodl. 2805⁴ (= *R.É.J.*, XLVIII, 173-5) contains a Ketuba of 1029 c.e., signed by

[יפת ה]חזן בירבי [ד]ויד החזן, שלמה בר חבים, משיח בר צמח, אברהם הלוי בר שמואל נז, [פי]נחס בן אפרים, יוסף ביר מנצור הלוי, ישועה הלוי בר אברהם נז, בשר בר חסן, אפרים זע (= זעירא) החבר בסג בר שמריה,

(5) T.-S. 13 J 1⁵, end of a document:

ובתב בחדש ניסן שנת אלף שלוש מאות וחמשים ושתיים
למ[נ]יך דאנו רגילין למנות בו בפסמאט מצרים שעל נילוס הנהר מושבה
ניסן בר בשר ישועה הלוי בר שלמה נז
שעיון בר יצחק יפת בר הילל
לוי הלוי בר יעקב נז
שמואל הכהן החבר ברבי אבטלון ובת בענה¹
אברהם בר מבשר נז² יוסף בר ישועה הפרנס נז
שלמה בר נתנאל נז ישועה בר צדקה

[1041 c.e.]

(6) To complete the data about the period of Ephraim b. Shemarya, attention is drawn to Bodl. 2834³ = *R.É.J.*, l.c., 171-2:

(1) . . . שהיתה בפנינו אנחנו החתומים למטה כי בלילת יום (2) [חמשי]
בשבת שהוא עשרים ואחד בחדש טבת שנת אלף (3) [ושלש מאות] תעשרים
ושבעה . . . בפסמאט . . . (10) . . . בית אפרים בר שמריה הנודע אלוגי
יהודה בר חדור, [יוסף?] הכהן בר אברהם The signatures are (אלנוי r.)
שמואל הכהן בר עלין (מלין r.), יוסף בר בנימין.

Ephraim b. Shemarya signs documents as head of the Bet-Din in the years 1350 (T.-S. 13 J 6⁴) and Tebet 1361 (T.-S. 13 J 1⁵) Sel.

[1016-1050 c.e.]

(7) The Palestinian community in Fustāt had a president, and also four Parnasim. This appears from Or. 5566, B., fol. 29, very damaged, signed by שמואל הכהן ראש הקהל ברבי אבטלון; the document deals with a charity legacy left (probably) by a certain בר מ[בש]ר; four Parnasim (ארבעת הפרנסים) are mentioned, one of them being הלל בר; the name of חגי בר הכהן נז occurs also therein. Jacob b. Mebasser was a brother of Abraham b. Mebasser, whose signature is found on documents (see nos. 3 and 5).⁵ More information about these

¹ Read ענה ובתב.

² Abr. b. Mebasser signs also a document, dated Tammuz 1356 Sel. (= 1045 c.e.) at Fustāt (T.-S. 8 J 34¹).

³ Bodl. 2873⁴⁶: a Ketuba, dated 1034 at Fustāt, is signed among others by הלל הפרנס בר מהל.

brothers is contained in a letter from כלל שבתי ברבי כלל addressed (verso) שלשת . . . פרנסי מצרים מו"ר [אברהם גדול] צוען ורצו ומו"ר יעקב הפר[נס] o The letter bears the class-mark T.-S. 13 J 15¹². The following lines are taken from recto, (7) בתחלה כב נק מו"ר אברהם [השר] הגדול סגול (= סגולת) קהל צוען ורצו . . . (8) . . . וכנף מו"ר (9) יעקב הפרנס העומד בעז י' לרעות צאנו . . . (11) . . . וכנף מו"ר אבו סעיד הכשר במעשיו . . . (15) בני כב נק מו"ר מבשר הנפטר . . . (17) מודיע אני לכם כי שומר נפשות הסידו . . . עורני ושמרני (18) בדרך . . . ומבני אדום (19) הרעים ומחליים וננעים והצליחני בדרכי . . . Oxford MS. Heb. d. 77, fol. 12, contains a letter in Solomon b. Yehuda's handwriting, of which the beginning only is preserved. The address (verso) reads:

ליקירנו וירידנו כל מר רב בן מר רב מבשר נחו ערן
אברהם סגול קהל צוען ורצוה
ש (= שמרתו) צור

II.

Data concerning the communal leaders of the Babylonian section at Fustāt.

(1) A Memorial List in the possession of Mr. E. N. Adler is of importance for our knowledge of the communal leaders of the Babylonians at Fustāt. It was probably recited on Sabbaths and Festivals. The manuscript (no. 2592) consists of four small pages, of which the first is blank, paper, square writing. In the first ten lines of 1^b are mentioned:

מבחרה¹

(l. 4) הא"י ראש הישיבה שלגולה וכלל (5) אבותיו הגאונים והחכמים רוח וגו'² (6) וכנף מו"ר אדוננו יחזקיהו ראש (7) גליות כל ישראל . . . וחמודו (8) כנף מו"ר דוד הנשיא נשיא גליות (9) כל ישראל . . . (11) ועוד דוכרן טב וגו' (12) לכנף מו"ר אברהם האלוף בחיר הישיבה (13) ושני חסדיו כנף מו"ר סהלאן ראש (14) הסדר וראש כלל [1] אחיו כנף מו"ר נחמיה (l. 1, 2^a) ריש פרקא' וכנף מו"ר אפרים החבר (2) ושלשת חסדיו כנף מו"ר סעדיה החבר (3) ואחיו כנף מו"ר פלמיאל החזן התסיד ואחיו רוח וגו' (4) ועוד דוכרן טב וגו' (5) כנף מו"ר מבורך צורבא מרבנן וכנף (6) מו"ר סעדיה הרופא שהיה חסיד בדורו (7) וכנף מו"ר יהודה הנניד נניד עם יי צבאות (8) וראש כלל וחמודו כנף מו"ר סעדיה סגן (9) הישיבה ומשושה

¹ מנחתו כבוד תחת בנפי השכינה =

² רוח יי תניחם, i.e. וגומר =

וחמורו וארבעת חמורי (10) אדוננו וכמור' יפת חזקן וכמור' צדקה (11) וכמור' הלל המתהלל ביראת האל (12) זכר צדיק לברכה וכו' (13) ובגל' מרור' אדוננו והחיים אל כגל' מור' אדוננו משה

אדוננו מבורך שר השמים (14) הנניד הגדול נניד עם יי רגל הנשיאות (1) (2¹, l. 1) עטרת השמים ותפארתם גדול הישיבה (2) נניד הנולה העוזר בעמו ישראל² (3) תעד דוכרן סב לבגל' מרור' יהודה (4) הכהן הרב הגדול ראש הסדר³ וכלל שאר (5) נפמרי מטפתו רוח יי תניחנו וכו' . . . (6) ובגל' מרור' נחוראי הרב הגדול גדול (7) הישיבה וחמורו כגל' מרור' נסים החכם (8) ונבון רוח יי תניחם.³

(2) Abraham b. Sahlān was no longer alive in 1032. This is evident from T.-S. 16. 45 (cited by Worman, *J.Q.R.*, XVIII, 13): הצר פי בית דין: הקבצו מפי בית דין הגדול בבניסת אלשאמיין במצר פי יום אלכמים אלעשרה בלון מן חמור מן סנה אלף ותלת מאיה ותלתה וארבעין למנין שטרות מ אברהם הלוי בר שמואל נז קובל על מ נחמיה החזן בן כבוד גדולת קר' מרנ' אברהם והחבר נבֵע Nehemiah is known as a liturgical poet (Bodl. 2842 and 2710, cp. Index s.v. Nehemiah). His son, Joshiyah, also composed liturgical pieces. Or. 5557, A., fols. 47-51, contains a Piyyūt on the Sabbath-Amidah in alphabetic order, signed Joshiyah b. Nehemiah.

¹ This part of the list referring to the family of Meborak Nagid is discussed in A. D. 4, 1.

² T.-S. 10 J 15⁸ contains a letter from Shelah b. Mebasser to Yehuda Hakkohen רבינו יחוסף הכהן זצ"ל. He was still alive in 1055 (see *infra*, p. 107, note 10). He was the son of Joseph Ab, the brother of Elijah Gaon, mentioned in the Megillat Ebyatar. T.-S. 6 J 2¹² contains a document signed by [י] יהודה הכהן בן יוסף הכהן סט' גין יחוסף בהן צדק זקל; the same signature occurs in Bodl. 2874²⁰. An Arabic commentary on Deuteronomy, compiled and abridged from the works of Kīrkisani, Yefet b. 'Alī and other Karaite writers (the codex, from which the modern copy, Or. 2498, was made, was finished in 1352) contains on fol. 16a a quotation from our Yehuda's commentary on Sefer Yeširah ר' יהודה הכהן בר' יוסף גין יחוסף הכהן פי שרה ספר יצירה לאברהם אבינו נע' see Margoliouth, *Catalogue*, I, no. 334, p. 268, col. 2). A loose leaf in MS. Adler 2592 reads והרא אלתפסיד תפסיד רבינו יהודה הרב הכהן ראש הסדר זקל. Several responsa in Jewish Arabic by our Yehuda are to be found in T.-S. Box G. 1. T.-S. Box K. 8 contains a liturgical composition which begins בשמן רחמנא | לרבינו יהודה הרב הגדול | נטרותי מן שמיא ממא | אלפה סנה תתליא | לחורב (= 1080 c.E.) | הצור תמים | פעלו כי כל דרכיו משפט וכו' | אשא דיעי | ליהודא לאין בצור וכו'. The poem is alphabetical, two letters being assigned to each strophe. Only preserved till ריש. A paper leaf in T.-S. Arabic box (recto. middle) contains מירוש' אלהלכה אלאולי מן שבת לרבינו הגדול יהודה הכהן ראש הסדר נע ביר יוסף הכהן נע.

³ For Nahrai and his son Nissim, see A. D. 3, 3.

השנה ליצירת שהתחזה כחלאן בן אברהם
ראש חסדק והל האלוף חמרת הנ[ש] (= הנשיאות)

סעדיה בר אפרים החבר
יצחק בן אברהם משה בן אלעזר אברהם בן מצליח
צביאן כהן בר סעדיה

(5) T.-S. 20. 6 contains a Ketuba wherefrom the following lines are cited here:

(1) [בעשרין חמשה יומין לירח אלול שנת אלפא ותלת מאה וארבעין ותמניא
שנ[וי] (2) [למניא דרגילא לממנא ביה] בפסמאם כערים ועל נילוס נהרא
מוותבה איך [ר] בנו כחלאן ריש סררא (3) [האלוף סנ השיב] חמרת הנשיאות
בן רבינו אברהם החבר האלוף בחיר השיבה (4) [זכרו לברכה ולתחיה אסר]
לה לאסתר בתולתא בת רבי יוסף¹ בן רבנא עמרם השופט נחו (5) [ערן הוי לי
(25) . . . [ס] חלאן החבר האלוף סנ השיבה חמרת הנשיא]ות, The bridegroom's full titles recur on
ll. 21 and 25-6. (26) [בן רב]נו אברהם החבר [ר] האלוף בח[יר] השיבה זכרו לברכה ולתחיה

יעקב החבר במנהדרין גדולה ברבי שמואל² . . .

. . . יפת הלוי בר מביה נע

שלמה בר נתן אהרן הממונ[ה] ברבי אפרים³

. . . בר עמרם נע יצליח בר יוסף נע אתרן בר משה מבארך בר ישראל

¹ A Ketuba (Bodl. 2875¹², date missing) is signed among others by Nathan Hallevi the Haber b. Yeshu'a, Jacob b. Joseph b. 'Amram השופט Sahlān [Alluf] b. Abra[ham]. The date of this Ketuba must be prior to 1037 as the last two signatories would thus be brothers-in-law.

² T.-S. 13 J 15¹³ (cp. *J. Q. R.*, XIX, 734, no. XLII) contains a letter of thanks to a benefactor Abū Sa'ad and his son Yefet (perhaps Abū Sa'ad b. Sahl al-Tustari). Signed by Jacob הרב b. Samuel הרב b. Abraham הרב. Probably he is identical with the above Haber. A colophon in T.-S. Box K 6 (one leaf, verso blank) reads למרי ורבי מריות הנער הטוב | ישמור לעד בירכי יהודה סט בירכי אפרים בירכי יעקב הרב | בירכי שמואל הרב בירכי אברהם | בירכי לוי הרב ול ונאמ. The origin of this family is evidently Byzantine; לוי is probably the Greek for Levi (Λευίτης).

³ Aaron b. Ephraim is very likely identical with Aaron המומחה והחזן b. Ephraim of Fustāt (מצען) who writes an epistle to Solomon הנכבד (*J. Q. R.*, XIX, 731, no. XXVIII). A document of divorce, dated 1066 at Fustāt, is signed by אהרן (R. E. J., LVI, 128). See also Bodl. 2873¹⁴, and Pozn., *R. E. J.*, LXV, 45. Probably the letter to Aaron והחזן, *R. E. J.*, LXIV, 119, no. 18) is to our Aaron. The mentioned therein is thus Sahlān b. Abraham. See also above, p. 41.

(6) A MS. Adler contains a congratulatory letter, addressed to (1) מרב מנשה החתן (2) המתנהג בחסדים . . . (3) . . . בן מרי ורבנא חיים סהלאן האלוף וראש בלה בירבי, Signed, הזקן החסיד (4) והנכון נוחו בנן עדן אברהם המומחה והאלוף. The last three words are above and beneath the signature.

(7) Oxford MS. Heb. g. 12, fol. 54, recto, contains the following three lines: | שמעו מאי סברה | רבינו סגן הוישיבה | ריש בלא החבר למימר | קדם בתאני¹ וציבורי. This is evidently an introduction, recited by the Hazzān, before a sermon by our Sahlān.

III.

Sahlān b. Abraham as a liturgical writer.

(i) T.-S. 10 K 20⁵ contains a paper leaf, square writing, size 6¾ X 5 inches.

	(recto")
10 שמחו צדיקים ביו' ונילו'	סאור' לסהלאן ראם אלכל זל
שימיני כחותם	אמולה לבתי
סעוד ושרפה ²	סעוד המוני
שחקה דת	שמחיני בישעך
הה ומאנם	ס[תרי] אתה ומגיני
15 שכל לקחה	5 ספרי אומה ³
סוכי דחות קרשך ⁴	סנכ[י]ני וחוד[ל] קרן
סלולך ישר	סוכתי אדון
סקרה רגמת	שגב עם והושע
	שנביני ותתלה ⁵

¹ I. e. the householders (cp. בעלי בתים). This expression is used already by 'Anan and also by others (see the passages cited by Lewin, *Jahrbuch d. jüd.-liter. Gesellschaft*, VII, 254-5).

² Read perhaps מואנן, pl. of מונן (موجز) 'summary'.

³ Identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 107, ספרי אומה בבור אל, acr. סהלאן חזק.

⁴ Evidently in the meaning of דלה 'to draw up', 'raise up'; (cp. Ps. 30. 2). Of course וחדלה would be more correct.

⁵ 'And wrap (bind) up (my wound)'; cp. Ezek. 16. 4.

⁶ This poem, as well as the following, and also l. 16 (see note 8) and l. 33 are to be found in a paper leaf (T.-S. 6 H. 8¹) where it is expressly indicated, as is also evident from the acrostics, that they emanate from Sahlān.

⁷ Read perhaps נשרפה 'support (the city) that was burnt' (i. e. Jerusalem).

⁸ Perhaps identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 106, סוכי דאה קרשך, acr. סהלאן.

שיש וגילה
 שים עונות קנו חשה
 סבלתי אימיו 40
 ספר עמדה שגב
 סמים שניאוני
 ספו שנה על שנה
 סחורה וצינה
 ספור ותסופרי זורו 45
 שרה אשר ביקר
 שמחיני א[תה]
 סוגת שושן בעני הנח
 סכלי שאי ואם לפשוע
 וכ' 5
 סוב זרה זרמת 50
 סורו כתי און והדחו
 סמר היה לב
 שוש אשיש באל נורא עלילה
 וכ'

סיעדוני להחתיא[ני]
 ספר וספר 60
 שר סר וחסר
 סותתי שיחי
 אלנמינע בם⁶

שאי כפים
 20 סוללה [מ]סלול לבך
 סמחיני בצוען
 שמת[וני] עסקי צול
 סכים אשר נותרו
 סרעפי חמו
 25 סומני איומה
 סלולך למען
 סיחי שא מול
 שועתם לבבי
 סאלה סאון
 30 סטה לסנרון לבי
 סעו אשר פה
 סחררת² סכל
 סיחי נא חען
 סלעי ראה
 35 סובי וברח שקרי
 סעור נא אלהים
 סניא עלילה

(verso)

[סר]חו קהל חמוני
 55 סגול נביאי
 סונבתי אשר רבוני
 סבוני צדים
 סברי צורי ונאלי

אשורר beginning יוצר לרבינו סהלמן (2) T.-S. 8 H 16¹⁸ contains a
 —T.-S. 8 H 23⁹ contains 2 paper leaves of liturgical com-
 positions. A poem ends on fol. 1, recto, having the acrostic חזק [שמר]יה
 as is evident from the next one, beginning וזה איצא רהם אכר, which
 has the full acrostic שמריה. The third composition (fol. 1, verso) is
 also by him. No. 4 is headed סברי נם תחלתי סלעי. There is a gap between fols. 1 and 2.
 Fol. 2, recto, contains the end of a poem of whose acrostic חק [ח] only

¹ Probably identical with Bodl. 2738¹¹, fol. 107, קרישו מעון קרליך אל, acr. Sahlân.

² Read סחררת.

³ = וכוליה.

⁴ From סות 'to incite' (cp. הסית). Here in a good sense, 'to persuade', 'intercede'.

⁵ I e. the sum total is 62.

is preserved. The author sets forth to enumerate the forms of the Divine name in several languages. קרואה [ל. 4 f.] קשומה תבוא לעיר[ה] בנודה' תען ותאמר לאל ידו נמויה' אתה אלהים ולך ההודיה' שמו יו' ביהודיה' אלהא שמה תרגומיא' כדא כדא באלפרסיה' סלו סלן באלנוביה' שמה שמה באלסאמריה' יניש יניש באלחתייה' תוי תוי באלבנדקא' תתא תתא באלכאסכיא' ואצמפאן אצמפאן באלארמניא' יר יר באללאניא' אנמירתו באלטורזיא' מטנתא מטנתא באלרומיא' קיריס קיריס באללמניא' בנדא בנדא באלאפרנניה' It cannot be ascertained who the author of this poem was.

Nos. 21-7. Letters to Ephraim b. Shemarya from several people.

21. [Vol. I, pp. 100-1.]

[MS. Adler 2804, paper, cursive writing, size 28.7 x 19.7 cm.]

Address (verso)

... ליקר תפא כנן מר גרב' אפריו[ם] מורשה' [החבר]
[המ]עול[ה] בית[] דין מופלא' דעת [טט]ולא' ב[י]ר' שמריתו החסיד זל

(recto)

[בש]ם יי

כל שלום ל[ו] לאסוף' מראש ועד סוף' למל[א] מ[ב]ברכת
י[ה] ב[מ]בה לשאת יראת יי בירו ל צ[אנן]
לרעות בישע יי¹ לחנות בנעם יי² ליראות את פ[ני] יי³
לבוא אל הר יי⁴ אל צור ישראל' ליקר תפא' ירא יי ישראל
הוא כנן מר[נא] ורב אפרים המעולה' בית דין מופלא'
ביר' שמריה החסיד זל' ישא אחינו המעולה שלום
אמת תמיד וידע כי בתסד אל עלינו אנו שלום והיינו
מקים לכתבי אחינו המעולה להיות תרורים לא נעדרים
10 ושמא חורח דעתו בחרסם מי הנזקק להחריטו ואהבתו
בנו קבעה ובקשנו מצורינו להצילו מדרך רע טאיש
מדבר תהפכות העוזבים ארחות ישר ללכת השמחים לעש'
רע' ללא דבר האו הלא בחזקנו² ואיש כמוך בישראל המכה
את שני אריאל³ חוכך הקבה להניע לגבורות ושמשת דו[רנן]⁴
15 יסיתך איש בער רשע בסל נודע לך יתר מן הכל ומכל
וכל לא חשרנוך אלא לטוב מעש ניחם כי המשביל בעת זה (!)

¹ Cp. Ps. 50. 23.

² Ps. 27. 4.

³ Exod. 34. 23, &c.

⁴ Isa. 30. 29.

⁵ תפארת =

⁶ Prov. 2. 12, 14.

⁷ Amos 6. 13.

⁸ Cp. 2 Sam. 23. 20.

⁹ See especially, vol. I, p. 100, note 1.

יודים¹ ויהי הטוב [י]כ[מר בעד כל לכבו² שלם בידאח " וחמץ " בירו יצלה³ ודיבנו השלישי זל וכל רואיך יכירו מעשיך לשם שמים וראשיהך מצער למאור חשנה אהריתך⁴ וא[ל] יא[מן] 20 בלוא נתעה כי ילוא תהיה תמורתו⁵ ונצח יש יצליח לעמו יש (margin)

וירעם למעני | בהבטחתו אני | ארעה צאני ואני⁶ | וישים את |
התולעה לשארית והגללה ל[גוי עצו]ם⁷ | ויסלך יי לעו⁸ | אאם⁹ |
אלוהו תבחו | אב בית דין של כל ישראל | בן נאון וצל¹⁰ |

¹ Amos 5. 13.

² 2 Chron. 30. 18, 19 a.

¹ Isa. 53. 10.

⁴ Cp. Job 8, 7.

^b Job 15, 31.

⁶ Ez. 34. 15.

⁷ Mic. 4, 7.

^h Ps. 146. 10.

אמן אמן מלה

10 A letter from Šadoḡ, a son of Elijah, dated 1055, is preserved in Or. 552 (see Margoliouth, *Catalogue*, III, 557, no. 1127). The writer signs קמין תלמידי שלם צדוק (= probably =) הכהן ביר אליהו נין שלמה ראש היש מכלתב (=) מנחתו כבוד קודש נכתב יום ו' י' לחדש תמוז' תתקס"ה | לחברן | (i.e. Jerusalem). The following is the correct reading of the right-hand margin: ואני אשאל האת ישמרו צור' ומכל רעות יהי נצור' להרבנות את | שלום כגל מרג' ורב יהודה ראש הסדר הרב' | [ח] כהן לעורב (?) פני מלך רב' | גם אני אשאלהו יברכהו אלהינו' משם כן מרב מבורך חתנינו' | לבקר ולדרוש ולגלות מהפקיד הנודע בן שעה על דברת | השמן המפוסם שיש לו אצלו' ולקחת מנו דמיו וחשובנו | בפיתק כי כבר כתב אליו' לתתו לו בלי איחור ואם יבק[ש] ממנו | ביר (signature) באשר יקח ממנו ימריח על כבורו' . . . [ואל] | יתאחר כתבהו ערוב . . . מ בעבור דבר זה יודיע' [לב] להרניע' | גם כגל מרוד משה הדין מעצים שלומו ומחפלה עליו' | וכגל מור יוסף וכל ריע[יו]' אדים (- אלהים) ישמע בעדו תפילה' מכל צרות לו | להצילה' וגם נור ראשי' אדוני והורי הרשי ('entitled me') לכפיללו (כפל) 'to double', a verb) לכפלו r. (formed from כפל) שלום משמחו' | ולהודיעו כי הוא מבקש משוכן מרומהו' לחננה ולפרותו ולרחמיו' | ושלומהו ושלום מתיחו (אחיו) (read perhaps Yehuda Rosh Hasseder, though not called here Hakkohen, is probably identical with Šadoḡ's cousin (above, p. 101); for לעורב (from ערבא 'a lot'), 'to draw the lot' (פיים) in the presence of the great King' (God, i.e. in the Temple), a reference to his priesthood. Another Yehuda Rosh Hasseder is mentioned in Or. 5542, fol. 5, being a document dated 4824 A.M. (1064 C.E.) at Fustāṭ, wherein is set forth the last will of Jacob b. Dunāsh b. b. Dunāsh. רבנא יהודה ריש סידרא זל b. זל מר' ריד . . . בן רבנ' יהודה ראש הס' רוח יי תניחנו 4815 A.M. (1055 C.E.) mentions Yeshuda Rosh Hasseder, no longer alive in 1055, while in 1066 already his son Dunāsh is mentioned as departed from this life, cannot be identical with the scholar greeted in the above epistle of 1055. Perhaps he is the Kairowān scholar who corresponded with Hai and Sherira (see Pozn., אנשי קירואן, no. 22).

ומר[ור] | ¹ועמרם המלמד שצ' מודה יוסף אחינו המעולה | עליו ביות[ר] ותלו
 ביה | טפלי ותעזרו לשוב | ל[בי]תו לא . . . בצל |
 [ב]שלום ולא תתגול[ל] | עליו ושלום כבודו | וחתנו בן רודינו | יגדל נצח סלה

22. [Vol. I, p. 101.]

T.-S. 13 J 18²⁸ looks like Elijah's handwriting, and is addressed to Ephraim [החבר] בס' נר' Shemarya the teacher (l. 5). Mentioned is also סירי אבן נצר זאלב בן מוסי בן זאלב. The following lines (16-23) are excerpted here. וקר כאן ורד לבית אלמקדם איש ספררי צועיק (!) עבור. אשתו ואמר כמא (!) דברים בערך ועשיתי להו בארזי (לו כראוי r.) לכמותו ונאלם ומה שיהיה ביום הושענא בהר הזיתים [אני] אכתוב לכבודך בכל מה שיהיה הודעתך ואם יהיה צורך או משמאות ² או דבר כתוב כרי שיעשה מורה ושלומך ירבה כמנין הארבה נכתב בנחץ בתוך החנן סימן טוב יהיה עליך ושלום שלום על בני בריית ישע רב.

23. [Vol. I, pp. 101-2.]

[T.-S. 13 J 20¹⁸, paper, square writing, size 24.3 X 15.8 cm.]

Address (verso)

לכבוד גר קר מר ור אפרים המומחה . . .
 ביה סור שמריה נז עד ³ יוסף בר [א]ל[יה] נע

(recto)

שלום משמי מעלה וברכה כפולה ויקר וגדולה ושם
 [ת]חילה ויופי מעלה בעדות סגולה למעלה [ו]למעלה על צריו
 [ל]הגדילה וגם אויביו להכפילה ומשנאו להשפילה וקמיו
 [אש]אל להחלילה ⁴ ואותו להמשילה ⁵ בשאדית נחלה הוא
 5 [כ]ב' נר' קר' מר' ור' אפרים המומחה מבית דין הגדול
 בר מר ור שמריה החסיד נחו ערן. ישא שלום
 שלום מאהובו ודורש שלמו ואודיע למר שם צו
 [כי]ב' עת יצאתי ממצרים ונכנסתי אל צהרנת יום חמישי בעת
 ירדתי מן הספינה והנה ראש הסדר שמרו צור נכנס עמי
 10 [ל]צהרנת ביום חמישי וספר לי שעבר עליו צרה בים ונחארח
 אצל שלמה השפט וירד יום שבת אל המקום אשר יתפללו בו

¹ Read עמרם.

² Probably read ח'שאות 'necessity'. Cp. Ezra 7. 20, ח'שאות.

³ נחו ערן =

⁴ 'To slay'. Cp. חלל נפש.

⁵ 'To make rule'.

[ו]דרש [ו]פתח יי כנבור יצא וג' ¹ עלי כי תצא למלחמה • [ו]לולא שלא
 [יב]פיל הכתבי ספרתי מן הפתרון [א]שר פתח • ובא לו כמו שבעה
 רביעים ומאה זווים • ² וירד אל חנם ליל יום ש[ג]י ועד הנה ידעתי
 15 ואם [א]זכ[ה] [ו]א[ני]ע אל אדנני שצ' אני אספר לך מה שיהיה
 ואם יש לך צורך תודיעני שאני אשמח במשאלותיך מלך חב' ³ ישמע
 תפילתי בערך • ולא כתבתי אלו שני המורים אלא בנחין שהיה לבי מרוד
 על הדרך • ואם יוכה המ' ⁴ לא אפסוק כתבי אליך ואם נתן ר' יחיה
 שמצו דברי תעשה בו בחכמתך ואם לא נתן אכתוב לו • מדיעני אם ייטב על
 הקהל שישימו עליהם שאר
 20 הרביעי ותשנר אותו אל מי שתראה
 ואני עשיתי שבת קומי אורי אצל כב' מר' ור' חני הכהן ושני
 חמודיו • [י]שמרם צורם • ויעזרם יוצרם • אשר ביתם פתוח
 לרחמי • ועוזרים ומסיעים לכל עובר ושב לבעלי תורה ולתלמידי חב' ⁵
 ולתנאים • ולכל עובר ושב שול[ח] גם פרוש לכל • המלך הז' ישלח ברכה
 25 במעשי ידיהם ויצילם מכל צרה וצוקה • ואלופינו בכלל כל הברכות
 ושלומך יגדל לעד וגם שלום הקר' ⁶ ישמ' ⁷ צורם • נצח סלה

24. [Vol. I, p. 102.]

(1) T.-S. 13 J 17⁴ contains the beginning of a letter to Ephraim (l. 3) b. Shemarya (l. 8) which was undoubtedly written by Solomon b. Yehuda. Lines 13–21 read as follows: ולא נבחר מיקוד כל הנהיה בין מכתבינו בין •
 מכתבי אחרים המקום ישים אהריתו לשלום והמחרחר הריב עוד מבקש ומגרה
 מדון צור ישיב המחל[ו]ת [ויבק]ש כל מבקשיה וכבר קדמו כתבי לפני כתב זה
 הודעתי בו כל הנהיה אתה תדע מקריאתו כל הנהיה • ומגמת מורים אלו עבוד
 אחר
 נושאם ושמו שמואל בן סהל מארץ כיראיואן בא עמו כתב מן התנאים אשר
 בשיביליה ושמו סעדיה בן משה הודיע כי Here the fragment breaks off.

25. [Vol. I, p. 102.]

[T.-S. 8 J 21⁶]

(recto)

שלום לך ושלום לעורך וג' ¹
 אלי אח ורעי • וגדל דיע • ² אהוב וחביב וקשור נפשי בנפש

¹ Isa. 42. 13.² See vol. I, p. 102, top.³ = הכבוד.⁴ = המקום.⁵ = חכמים.⁶ = הקרובים.⁷ = ישמח.⁸ 1 Chron. 12. 19.⁹ = 'knowledge' דעה.

וחקק בלב הוא אדידי וכבדתי תני ימיני חרוע עזי
 כבוד גדו קדו מרי ורבי¹ אפרים החבר בסנהד² גדולה
 5 פאר החברים המעולה בקרואים חי אים³ בעדו⁴ וישם
 עליו סתרו⁵ בן כבוד גד קד מר ור שמריה המלמד נוחו ערן
 גן אים⁶ מיום שנפרדנו ועד היום הזה לא שמעתי שמעו מה
 עשה בשבילי ולא הגיד אדם לי מה נתחדש בעבורי ונשארתי
 כמות אדם חבוש בבית הסודר [ו] אמריה על אנשי הבית ועתה יש
 10 לך חסדים גדולים עלי החמיר חסדך בפעם הזאת טוב
 . . . מתי נתוועד ואל תתשל כי לבי ועיני תלויות אל
 חסד צור תחילה יהא שמו מכורך ואל חסדך וכבר באו אל
 הגנה הרבה בני תורה מארץ אדום ומארץ ישראל אהיה אני
 כאחד מהם חזכת עמי . . . (16) . . . והעת דחוק אם יהיה לך יכולת
 15 לעשות עמי דבר עם בעל המס הרי מוטב ואם וחס ושלום יקשה
 עליך הדבר הגידה לי ואפנה על ימין או על שמאל
 ואעתיד . . . בלא . . . ישימוני בבית הכלא
 ושלומך ידבה⁷ כמנן ארבה⁸ יצחק
 אהבך מעצים שלומך

26. [Vol. I, pp. 102-3.]

[T.-S. 13 J 21¹⁹; right-hand side torn off.]

(recto)

(1) . . . ותורת שלום ומלוי כל משאל לזקינו (2) . . . כב גד מר ורבי
 אפרים החבר היקיר (3) . . . עם ובשירותים ישמרו צור יעקב ויישר (4) . . .
 1 בן מר ור[ב שמריה נוחו ערן שאול נשאל מלפני (5) . . . אליך כתבים כי הוא
 (6) [חולה] . . . לוי צור ישרים הרפואה מעמו מודיע כי (7) . . . אדם
 אחד מארץ מולדת אדוננו גאון נר (8) . . . בן משה והוא אדם חסיד ובא
 אלינו בחוסר (9) . . . [ע]מו כפי היכולת ובקש לישב בעיר הקודש (10)
 . . . [ולא] עלתה בידו לפי דוחק העת והיה בלבו (11) . . . ארץ מולדתו
 וכתב אדוננו עמו כתב מקדם (12) . . . כי הוא אדם חסיד עני ולשאל
 לראות (13) . . . אל ארץ מערב ילך עמו ועתה רצוננו מן (14) . . .
 עמו טובה ולדבר אל העם להתנרב לו (15) . . . עד אשר ישא קרוב
 לתאוותיו כי רצונו (16) . . . [א]רצו ואם לשוב לירושלים ואשר יעשה (17)
 . . . האיש הזה משכירתו מאלהי עולם (18) . . . טובה ואם יראה החבר
 ליעצו מה (19) . . . [ל]מלו טובה בכל יכלו ושלומו ושלום (20) . . .
 [ש]לום ר' יוסף חתנו וכל האהובים שלום.

¹ גדולה קדושת מרינו ורבינו =

² בסנהדרין =

³ אלהים =

27. [Vol. I, p. 103.]

[T.-S. 10 J 10⁹.]

(recto)

.
האיש הזה מחשובי קהלו במקומו היה והיה עשיר
והשליך עליו שלים ט[קום] עונש וברה משמה
עד אשר בא אל דמשק ויצא מדמשק לבוא
לארץ ישראל ויצאו עליו לסטים ושללו כל אשר [לו]
5 ועשו בו חבורות והוא בצ[ע]ר וכאשר בא אל עיר
הקדוש אמר אלך אל מצרים אולי יחננו לי [ד]בר
צרה לדרך עד אשר אשוב אל מקומי והחבר
שצ' ותשתו¹ לעשות הטוב עם כל אשר יבא אל
מצרים וכן יעשה עם האיש הזה ויהיה לו לפה
10 ולמליץ ישר ולמלמד זכות ולדבר אל זקינו
הקהל הקדוש מי אשר יהיה בבניסה ואשר
יהיה בבית ייעצותו והחבר יעשה הנבונה [א]ולי ישוב
אל ביתו מלך הכבוד ינטליהו טובה והחבר יוריע
לקהל כוח הצד[ק]ה לאשר דרכם לפשוט ידים
15 קל וחומר למי ש[ירד] מ[נ]כסיו אני מחכה לביאת
כתבו באשר יעשה עמו וכל הנהיה אצלכם
וכל עוזר וכל ח . . . ש שלומי ירבה ושלו
האוהבים והנריבים וה[ז]קנים והחזן וכל
[תקהל]

T.-S. 12. 857 contains a letter from קהל צהרנת to Ephr. b. Shemarya.

Also T.-S. 13 J 13¹ is a small epistle in Jewish Arabic from Moses b. Yefet of Millij (מן מלין) to our Ephraim.

Dr. Davidson (הצופה מארץ הנר, II, 1 ff.) edited Genizah Piyyuṭim, p. 3, bottom, נגמר בעזרת אל לכבוד רבנא אפרים נטריה רחמנא בן שמריה נע.

Liturgical compositions by Ephraim are now published in *R.É.J.*, LXX, 1920, pp. 46 ff. See also vol. I, p. 75, note 1, where his elegy on the death of Solomon b. Yehudah is referred to.¹ = 'his custom, habit'.

28. [Vol. I, pp. 103-4.]

An epistle from Solomon b. Yehuda to Samuel Hakkohen b. Abtalion.

[MS. Adler 2804, fol. 2, paper, square writing, size 26.4 X 16 cm.; the left-hand side is very faded across the whole length.]

Address (verso)

אל ה[דרת יקר] כ[נן] מו[ד] שמואל
וינצרו יו[ת]ירו ויהי [ב]עזרוי
ברבי אבטליון נ[ו]חו עדין
[י]שע רב

(recto)

אל אהובינו ומשגבנו ויקירנו [כנן] מו[ד] שמואל הכהן המומחה¹
א שלום יהי צור עזר[ו]י ו[ח]א[ל]
סתרוי ויש. [כנ]ר[בי] אבטליון נין ה[ס] ידים ונ[א]ונים נע
שלום שלום יהי ל[ו]י ו[ב]רכות בכל יש לוי והצלחות בעמלוי ל[מלא]
5 כל משאלוי בשני עולמות להותירו נכתבו טורים אלה אליך
אהובנו להודיע אנ[ד]ות וקננו מ[ר] [ורב] יה[וה] שצ[ו] בן מר רב
מנצור ננ באשר . . . לו כי טוב מיום [ברא א]רץ אלהים יום
אשר נם לעזרה של[א] תב[ע]תהו הצרה . . . ה לשמרה
משם אבד להתחסרה . . . בן האמת . . . אשר
10 בית מופקד אצלם באשר חמה ובאשר
שבועות ונשאל ועמד כי [ר]אה כי לא ע[ת]ה
[מ]מנה נשתנו דיני הפקדונות במדינת [ר]מלה
נבוכים שוממים לא ידעו מה לעשות באשר ל
בפקדונות אחרים וגם לא היה פעם אחת לא שלנו ולא ש[ק]ט[ו]
15 ולא נחו עד בא להם רוגז² ולא היה בעת להודיע[בם] את כל
אשר עבר בינו ובין בעלי ריגין כבר כתבתי ב[ק]צ[ו]ר ל
ישמרם אל וישים שלום ביני[הם] אתה תעמ[ו]ר לעזר ל
לאנשי ביתו להנ[ה]ות אצלם ו[גם] אמרו לו נשאתי פני[י]
ולא באת עמחם בקו המשפט [וה]ם לא יד[עו] כי קו ה[מ]שפט
20 באשר חוקרא ברמלה לא ע . . . בי ע . . . צרות מ[ל]חמ[ו]ת
ו[מב]יבות אשר לא צמחו במוחם המק³ יצילנו ויצ[ו] לכחם מ[הם]
ומביוצא בהם ושלום שלום לך ל
נכתב ביגון
שלמה הצ ראש [חי]שיב[ה] ברבי

¹ המומחה =² Cp. Job 3. 26.³ המקום =

29. [Vol. I, p. 104.]

A letter to Sahlan b. Abraham.[T.-S. 13 J 14²³, very faint writing, paper.]

(recto)

(כבוד הא)הוב החביב היקר כֵּן קִדְּ מִרְּוֹר
 סהלאן ראש כלה ינדלי ולא ידלי אודיעו
 שמרו צור [בי] הנעתי בשעה הזאת אל
 הנה והנני יושב [באכם] ניה¹ אלקאיד² והקדמתי
 5 שתי שורות אלה להודיעו באשר [צוה]
 כי אתמול הנעתי לעיר צהרנת [ו]הניע אלי
 כתבו יצוה להודיעו בביאתי [י] לעיר [צ]הרנת
 ולא היה לי פני לכתוב [והנה ע]תה תאזנתי
 למחר לבוא [וא]ראה מה יצ[וה] לעשות
 10 יודיע לציר הנשלח ושלמו ושלום כבודו
 ושלום מר רב סעדיה אלוף שֵׁצ³ ושלום
 כל האוהבים ירבה כמנן ארבה
 ישע רב
 . . . אן יני מעה בהימה סבג ליכון ארכול אליהא פעל

30. [Vol. I, p. 104.]

A letter from Isaac the Reader to Abraham Hakkohen b. Haggai.

[MS. Adler, paper, square writing, torn.]

Address (verso)

יובל בשמחות וניל [לפנ]י כֵּנֶק מִרְּוֹר
 אברהם
 הכ[הן] ביר[י] כֵּנֶק [מו]ר[י] חגי[ת] נִצְבָּה
 יה[זיקו]
 [אלהינו] ויר[ו]ממהו ויעלה
 מזלו עד למעלה מעלה מלפני שוכן
 מעלה

מן המתפלל ל . . . ב שמעו
 יצחק החזן [ביר]י . . . ה נז אלפ[א]סי
 מצרים
 ברית תם

¹ A Khān?² Read perhaps אלקאיד 'the commander', 'prefect'.³ Oxford MS, Heb. d. 76, fol. 55, torn and faded, concludes a letter from Solomon b. Yehuda, probably to Sahlan. Last line reads:

. . . ושלום מ[ר] ר[ב] סעדיה [יה] אלוף ושלום כל קהל . . .

שלמה הנרבה לישועת [אל מחכה].

A great quarrel between the communities is mentioned.

(recto)

על שם רח¹ | יודע יי ימי תמימים וג'² | כתבתי לאדוני ואהובי [יק]ירי
 וי[די] והפארתי וורי וגורי
 וכבודי והודי | . . . כִּנָּק הדרת צַפֹּת³ מִזֶּה אֲבִרְהָם הִכְהֵן הַשָּׁר [הָאֵל] וּב
 הַיָּשָׁר (13) . . . בֶּן כִּנָּק מִזֶּה [ח]גִי תִנְצֵבָה
 שֵׁא אֶדְוִי שְׁלוֹם רַב מִמֶּנִּי [כִּי] לְשָׁלוֹם אֶנִּי חוֹנֵת (14) [וּמ]סתופף
 בְּצֶל אֱלִי וּמַעֲמִי וְעוֹנִי וְ[שׁו]עִי בְּ[ע]ד [ע]דתי וּמוֹדֵעַ אֲנִי לֹאדְ[י]נִי חֶסֶד [ר]
 15 כִּי כִתְבִּיתִי לוֹ כֶּתֶב מִמְּדִינַת צוֹר עָלַי [חֲבֵת] בִּלִּי לִי לִידַעְוִי וְלִרְעִי אֲשֶׁר בְּעָלוּ
 הֵם שִׁבְ[י]נִים יֵשׁ [אֵינֹ] וְ[לֹא] יִדְעִתִּי אִם [תִּגְעַע הִכַּת] בִּלְאֵלִי וְאִם לֹא וּלְבָן
 יִרְדֵּךְ נִפְשִׁי
 [הִנֵּה] בִּאתִי [לְרַמֶּשֶׁק] וּמִצָּאתִי שֵׁם מִזֶּה [מ]שְׁוֹלֵם הֶזְקֵן הַטּוֹב בֶּן יִפֶּת זָנ
 בֶּן חֶרֶבֶשׁ
 [יִשְׁמַר] חֲנוּ אֵינִי הוּא . . . וּבִמְוֹ חֶמֶן [ו]דִּי יִרְאִים . . . אֵינִי בִּמְהֵרָה וּמִצָּאתִי
 מִזֶּה עָלַי
 בֶּר יִפֶּת הָלֹךְ זָנ בֶּן . . . [יַחֲוֹ] וְקוֹ אֵינִי תַעֲשׂוּ עִמִּי כָּל טוֹבָה וְעוֹד אֹדִיעַ
 וְיִקֵּן?
 20 [לֹא]דוֹנִי כִּי חֶסֶד [ב]עֵינִי ק . . . [וְעַמֶּד] עָלַי בְּכִנְיֹסֶת דְּמִשְׁק וְאִמֵּר לְחֹזְנִי [ם]
 כִּנָּק
 הוֹצִיאוּ סְ[פֶר]י תוֹרָה וּבִרְכּוּ בְּשֵׁם מִזֶּה אֲבִרְהָם הִכְהֵן בֶּר כִּנָּק חֲנִי זָנ זֹלָה [ח]
 וְאִמְרוּ עַל פָּנָיו כִּי עָשָׂה חֶסֶד גְּדוֹל עִם אֲחִי מִפְּרָן בַּעֲת בִּיאָתוֹ [ו] מֵאֲרִין
 אֲרוֹ[ם] [וְעַמֶּד] עָמַד בְּכָל צוּרָבִיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר קָמוּ עָלָיו וְהַחֲזִיק בִּידוֹ וְהָ[יָה]
 טוֹב [לוֹ] כִּמוֹ אֵחָ וְהִיא לְאֹדוֹנִי שֵׁם אֱלֹהִים⁴ כֹּאֲשֶׁר הִיא מְלַפְנִים וְעַתָּה
 25 יִדְ[ר] נִפְשִׁי אֲשֶׁרִיךְ וְאֲשֶׁרִי יוֹלִידִךְ וְאֲשֶׁרִי אֲבִירְהָם אֲבִינוּ שִׁעֵצָה
 כְּ[מֹות] מִחֲלָצִיו וְעֹלִיד נִתְקִיִּים טוֹב שֵׁם מִשְׁמֵן [הַטּוֹב]⁵ וּבְכֶר בֶּרֶךְ
 בְּשֵׁם מִזֶּה סֶהֱלָאן רֹאשׁ כֹּלָה זֶה עַל כָּל הַקָּהֶל הִיא לֹו שִׁבַּח גְּדוֹל
 עַל כִּי עָשָׂה טוֹב עִם מִפְּרָן אֲחִי רֹמִי⁶ עָלַי הָלֹךְ בֶּר מִזֶּה יִפֶּת זָנ וּבְכֶר [ר]
 [ה]וֹ[צֵאנֹ] סְ[פֶר]י תוֹרָה וּכְלֵה עֹמֵדִים עַל עֹמֶדָם וּכְלֵה הַקָּהֶל מִתְּפִלָּתִי [ם]
 30 [ל]אֱלֹהֵי [ם] וּמִרְנָנִים וּמִבְּקָשִׁים מְלַפְנִי בֹוֹחַ כְּלִיֹּת שִׁיארִי [יִד] יִמִּיךְ וְחִי [יִד]
 [יִרְבֶּה] כְּ[מ]וֹתךְ בִּישְׂרָאֵל כִּי [עַמֶּד] מֵ עָלַי עַל רֹאשׁ הַקָּהֶל וּסְפֶר . . .
 לֵה . . . שְׁבַחךְ [וְנֵעַם] דְּרִכִּיךְ וְחוֹסֵן מִפְּעִלִיךְ . . .
 . . . [א]שֶׁר הוּא עָשָׂה בֹו . . .
 . . .
 35 . . . [יֹוסֵף אֵינִי כְבוֹד עַל]
 כְּבוֹדךְ וְשֵׁם טוֹב עַל שְׁמֶךְ . . . מַעֲשֵׂה מִזֶּה עָלַי . . .

¹ על שְׁמֵא רַחֲמָנָא.² Ps. 37. 18.³ צִפְאֶרֶת תְּפֹאֶרֶת.⁴ 'And my crying (to God) is for my congregation.' The writer was a Hazzan.⁵ יִשְׁמֵרֵם אֱלֹהֵינוּ.⁶ אֱלֹהֵינוּ.⁷ Read מִזֶּה.⁸ Read perhaps גְּדוֹל.⁹ Eccles. 7. 1.

(margin)

חנותו ב[לי] פנע . . . כל משים | ו[אדוני] של[חם] | וביתו שלום וכל [אשר] |
 לו שלום ואחיו ב[וד] | יצחק יגיע אדוני[י] לו . . . ידי ממני ואני |
 אש[מ]ע . . . אלך | אל בית המקדש | ו[ו] כבר לקתתי [לי] | בת מסרפי¹
 לא[שה] |
 ואני מצא לא מ . . . | ואחר הפסח אם נז[ר] | [האל ואחוזר] [א]ל
 א[ר]ץ מצרים |
 אולי יחיני אל אר[א]ה | פניך והודו ושלום | אדוני[ו] שלום א[מ]י ושלום [כל]
 נלווי ירבה | כמנין [ארבה].

T.-S. 13 J 23° contains a letter to Abraham הכהן חזקן (l. 7) b. Haggai (l. 9). Greetings to his brother Isaac. There are also mentioned and his son Ephraim. The writer signs Bodl. 2876⁴⁴ is in Solomon b. Yehuda's handwriting, and signed יצחק ירמיה. I quote here a few lines from the beginning (1) ליקר פאר כק מ ורב' אברהם הכהן החכם והנבון החשוב יהי צור [עזרי וצל] (2) סתרוי ירבה כבורי וישלח מקדוש עזרו ומציון יסעודי ויהן לו כלבבו וכל עצתו (3) ימלא בן מז ורב חגי נוחו עזי כאן תקדם יא חשובנו פי אל אסבוע אל מוצי (4) כתאבי אליה סוא ז כותב הקדמת אליה מני מן אל רמלה וסן אלרמלה אסחעלם מנה (5) וצייה אברהם אבן מאיר אלגנדלמי רחמה אללה פי מא לו שלמה אבן צמח אל (6) עמאר זכור למוז . . .

Isaac Hakkohen b. Haggai signs a deed, dated Fusāt 47[9]7 A.M. = 1037 C.E. One of the signatories is Ephr. b. Shemarya (Bodl. 2874¹²).

31. [Vol. I, pp. 104-5.]

Fragments of letters from Solomon b. Yehuda.

(1) MS. Adler 2804, fol. 1, contains the end of a letter of thanks to an elder signed by

שלמה הכהן בן מרדכי זנ	ישועה הכהן בן שלמה זנ
צמח בן כלפון זנ	נתן החזן בר יהודה נע
	חיים בן שלמה זנ
יוסף בן ישועה זנ	אברהם בן יעקב[ב] זנ
מבורך בן צמח זנ	אברהם הח ברבי שלמה נאון יעקב
	שלמה הצ ראש הישיבה ברבי יהודה זנ

(2) Abraham, Solomon's son, is no doubt the 'Fourth' mentioned in some other epistles from the Gaon (see also above, p. 58).

¹ מסרפי is a maternal uncle (see Ibn Ezra to Amos 6. 10).

(1) ליקירנו וגדולנו וחשובנו . . . , ועדיבנו T.-S. 18 J 4¹⁶: ושווענו כב (2) . . . אברהם זקן נבון ושר הרעת . . . (4) . . . בן מר רב שלמה הפקיד נוחו עדן . . . ישא הזקן היקר החשוב (8) שלום רב מצור י[עק]ב יתרום וממנו ומן הרביעי (9) חמודנו כי שלום אנו בנופנו ואם כוחינו תש ועינינו כהו (10) מכובד הזקן וקשי העת וקוצר היר . . . (13) . . . כי טוב זכרו ושבח מעשיו ודרכיו ומעלליו (14) המחוקים גלויים לפנינו מכל עובר ושב וכל שכן מאיגרות (15) אהובינו כגון מר רב סהלאן ראש הסדר ש'ע בבל עת (16) זוכר יושר דרכיו . . . , ורוחב נדבותיו (17) ועצם מחנותיו . . .

(2) T.-S. 18 J 4²⁵ is likewise a letter from Solomon to נתנאל (l. 2) הלוי (4) בן מר חלפון הזקן (6) . . . שא יקירנו שלום גדול (7) מצור יעקב יתרום וממנו ומן הרביעי חמודנו כי לשלום (8) אנו מצוים ואם תש בוחנו מכובד הזקן. Herein is also mentioned רבנו ראש הסדר ש'ע, undoubtedly referring to Sahlān b. Abraham.

(4) T.-S. 13 J 14¹⁶ contains a letter in the Gaon's handwriting, addressed to אחינו הקהל הקדוש הדרים בנוא אמן¹ . . . | הזקנים החשובים ובראש [רב] קר מר רב של[מה] חזן הראוי | הרצוי . . . בר משה ושאר הקהל גדול וקטן . . . ישאו הרים שלום להם . . . גם מדורש שלום ומזכיר אב בית דין ש' צור. Herein are mentioned אב בית דין ש' צור and Sahlān b. Abraham (ש'ע).

¹ Alexandria.

² שטרהו = .

APPENDIX B

(Concluded, to Vol. I, Chap. III)

32. [Vol. I, pp. 106-7.]

A letter from Solomon b. Ychuda -when still Ab of the school.

[T.-S. 12. So, Rabbinic square writing, paper, size 23x18 cm.; cp. J.Q.R., XIX, 725, X.]

(recto)

לפניו ו ית ישראל יעשו כטוב בעיניהם וטורים אל[ה יבאו]
 ליד[ך] מיד חמוד יגיעו אל שלום וימציאוו שלום ויש[י] מה[ו]
 5 שלום כי נאספו אל מושבינו שארית קהל עיר [הק]רש כי [רו]בם
 נאספו בדבר אשר נפל בעיר [ויא]מרו כי את[ה] הבטחתנו ל[לכת]
 מצרמה ולחלין ישרינו וללמוד זכויותינו ולספר צ[רותינו וכל]
 קורותינו ולא נתכנה הדרך וקראו קורות אשר מנעו [אותך ילך]
 נא חמודך תחיתך כי לא נשאר בנו איש יודע ל[ספ]ר [גודל]
 10 הדבר ועצם המכה הה[ויה] ¹ ולא היתה ממני תש[ו]בתו [אל] ע[יר]
 הקודש כי היתה דרכו בדרך צובה ונשמעה לו שמוע ² ושב לאחר
 עשר יום ויהי בשאלם על הדבר הזה [הח]ליף לבתו לארם [צובה]
 [ו]לארם נהרים לבוא ארצה מצרים ובירו כתבים מהקהל אל קהלות
 צוען וכל ס[ב]יבותיהם [לכל הו]קנים תהי נא עצתך טובה א[ליו] ו[תחזק]
 15 את ידו [ב]כל אשר תהיה מ[מ]ן [נו] לבני עיר הקדש ה . . ה בי היא בצרה
 גדולה אשר לא נהיה[ה] כמ[ו]ה מיום שוב ישראל אליה . . .
 והיא בשלומך יודיעך [ה]קו[ו]ר[ו]ת כי על כללם לא יעמיד וא[תה תעשה]
 כראוי [לך כפי גודל] תפארתך [ותפארת] שמך וזכרך . . . ו[שברך מאת]
 יי אלהי ישראל השוכן בחר ציון ושלומך [יגדל נצח]
 שלמה אב הישיבה [בר]בי יהוד[ת]

¹ Cp. Exod. 9. 3.

² Read שמועה.

33. [Vol. I, pp. 107-8.]

A letter to Solomon b. Yehuda.

[T.-S. 12. 247, paper, Rabbinic square writing, size 27 x 19 cm.]

(recto)

. . . ש[ל]מה . . . בע[ל] . . . איש
 הסברה ויר[א]ה המחורה . . . סלתו ה . . . [בשמש]
 מאירה בן רבנא יהודה נוחו ערן
 שא שלום גדול ממנו מושך והלך בארבעה ר[א]שים¹
 5 לא ישמטו ולא יעדרו עם חפלה וחזכרת שם [טוב]
 כראוי ליקירנו בלב וברבים ועתה מחלה² . . .
 אליך [י]קירנו אל תחשוך עמידתך בעדנו אולי ישמע
 יי [אל]היך [מע]ל בית מקדשו ועל שער ביתו ו[י]קח מעלינו
 ה[מח]ל[ת] ונמצא רפואה להקביל פנים [ואנו] בחיים כי אנו
 10 יודעים שאתה מקובל ונעתר על הכל קל וחומר
 [על ידיך] ואוהבך ועוד לסתור בחג המצות תתפלל ותברך
 את אחינו ישראל הדרים בארץ ישראל ובמצרים ובדמשק
 ובצ[ו]ב[ה] ובשאר מקומות ישראל ממזרח וממערב מ[ש]³
 משמינו ובזקני ירושלם ובזקני רמלה המכבדים
 15 אותנו וכן זקני מצרים ותעשה בדבר בהוכרתינו
 בתפילה כי הברכות הללו משמינו ואני יודע שאתה
 [תע]שה כן בחסידותך [וב]צדקותך המקום יראך פני
 [ר]בנא יחיה תמורך בחיים ובשלום והוא מלא
 [רצ]ונו וישמרך מכ[ל] בניך ויתן לך אחר[ית] טובה ו[ב]רכה
 20 טובה ויחך ויזכינו עמך לראות בנך ביתו ושכלול
 היכלו וביאת משיחו וקיבוץ גלויות עמו ויחיש הישועה
 והנאולה וידתם על השארית הנמצאה וישיב לבבם
 ליראתו ולתורתו וימחול ויסלח להם בחייד ובימיד
 [ו]במחרה ובזמן קרוב ושלום ממרום ומכל פה לא יעדר
 25 ולא יפסק לעולם [ושלום לכל] קהלך ולכל הזקנים והלכים
 [להתפלל על הר הזיתים] . . .

¹ Cp. Gen. 2. 10. The ר can also be read as a ב. Read then perhaps [ב]וסות, as the letter is written before Passover.

² 'Request', from חָלָה, but in l. 9 המחלה 'disease'.

³ These are the first two letters of the next word, placed here to fill out the line.

⁴ Read ובצדקתך.

Nos. 34-6. *Letters from Solomon b. Yehuda.*

34. [Vol. I, p. 109.]

[T.-S. 13 J 11⁹, paper, square writing, size 29.5 x 20.1 cm.]

Address (verso)

לכל הקהל הקדוש הדרים בעיר תמאי¹ בראש החזן וחזקנים והישישים
והבחורים ושאר הקהל קטן וגדול ישמרו צורם ויברכם ישע רב

(recto)

לכל אחינו ויקירינו וקניינו הקהל הקדוש אשר בתמאי בראש החזן [!]
וחזקנים ושאר הקהל ישמרו צור ויברכם שאו שלום
מצור יעקב יתרוםם וממנו ומחמורנו ומסמוכי ישיבתנו כי
לשלום אנחנו חונים וברוך הטוב מודיעים לכם אחינו
5 ישמרכם קדושנו כי הגיע עד שער הישיבה כתב ממצרים
ועליו תתומים זקני אימן סוכרים מעשה איש אחד שמו
אברהם בן אהרן אלבצרי חזן ודרשן² תורתו תשם פיהו
כי הרהר ריב עם חבריו כִּנֵּק מר' רוב' אפרים החבר המעולה
וכי ולול בבבורו ובכבודו סומכו גאוני ישראל המתים והחיים
10 ודבר נבלה וגדוהו ותחרימוהו גם אנו הסכמנו על דעתם
ונדיננו בשער הישיבה ביום חשעה באב וראוי לכם
לנדותו ואם יבוא אליכם חוזרו בנפשותיכם מלהכלל עמו
כי הוא מנודה ומקולל ומתורם הוא ועוזריו וסומכיו וכל
מבקשי טובתו או מאכילו או מתנדב לו או מדבר עמו
15 אז יכלל עמו בחרון ואנו ואתם פטורים צור ישמיד
רעי עמו ויכלה [הקצנים מכר] מו וישמע תפילתנו בעדכם
ושלומכם וטובותיכם [ובר] כותיכם ירבין גצח ישע רב
שלמה הנרכה ברכי יהודה ננא

35. [Vol. I, pp. 110-11.]

[T.-S. 13 J 9², paper, square hand; cp. *J. Q. R.*, XIX, 726, XIII.]

Address (verso)

ליקר פאר חברנו ואחובינו כב גד קד ברבי שמריה המלמד נחו עדין
מרנא ורב' אפרים החבר ישמרו צורנו ישע רב

¹ About this town see vol. I, p. 109, note 1, and cp. *infra*, A. D. 6, note 1.² Cp. Ḥarizi, *Taḥkemoni*, Makame 24 (ed. Kaminka, p. 221): חזן דרשן . . . יורה בתורה ויקרא במקרא ויסבור בנביאים כמה סברא ויודע פיוטים יקרים ושר בשירים. Kalkashandi (see Gottheil, *J. Q. R.*, XIX, 500) also draws a distinction between the Ḥazzān, well versed in preaching, who ascends the Almemar and exhorts the people, and the Sheliaḥ-Sibbūr who leads the people in prayer (see also vol. I, p. 268).

(recto)

אל אהובנו וחברנו' ונכבדנו וקירנו' זָנַק מ' ורָב אפרים החבר' במעוז ומחסה
 מתנבר' בצל שדי יחלונ' ויתאב[ר] ¹ ביראי אל ירבק ויתחבר' ברוחו להיות מושל
 להתנבר' ² לקרב כל מריב ועובר ומתעבר' להתאהב על ידו שם צדק דובר' ³
 שלמו להרבות וברכתו להנבר' למלאות לו כל חפץ וכל סבר' ⁴ בר שמריה זָנ
 5 נכתבו טורים אלו אל חברנו יהי צור עזרו מכאב לב ומשבר רוח מן
 הצרות אשר אנו בהם טבועים' וחרעות אשר אנו בהם שקועים' לילה ויומם
 פחודים

רועדים' מן המחנות הנועדים' צורינו יגביר מחנות אדונינו המלך יהי לעד ובכן
 תמיד אנו נושאים תפלה לעזרם להעזר על בני קדם אשר החריבו ארץ הצבי
 ונשמו

מסלות ושבת עוכר אורח וליתא ולבא אין שלום עד ירחם' ויחן חנון ומרחם'
 10 וכדיי היה לנו לשאת המהומות אשר התישו כוחנו' והבהו עינינו' והכשילו
 ברכני[ו] ⁵

והמסו לבבנו' והראינו נפשותינו' עד אשר נוסף עלינו שמעות קשות בעד
 קהלות מצדים כי נעשו כחות כחות כת אומרת כה' וכת אומרת כה' וכולם
 מוסרים דין במכתבים אשר יבואו בשמות אנשים מהם ידועים' [ו] מהם לא
 ידועים' מהם דבריהם במוסר' ומהם בלשון מחוסר' והם קובלים ואומרים
 15 כי רצו רוב העם לקבול עלי על המלכות יענניה אל כי הרשיתי איש לא ראוי
 וישמיעוך בדברים רעים המק' ⁶ ינבה הדין מכל מוציא שם רע וישב עליו
 בדין אכזריות ויאמרו כי למען [מתנ]ותי[ך] ומשאותיך יבואוך אנרותינו
 להעזר בם עליהם וזי' שם היה ⁷ ולמאוד עד מאוד הוקשה עלינו כל הכתוב
 במכתביהם ואמנם כי כל זאת טחת ידי החשוד ישאל אנשים לכתוב להבהיל
 20 ולהפחיד כמעשה סנבלט וטוביה כן אל יכת על עונו וחטאתו מלפני אל אל
 תמחה וכבר

קדם אליך מכתב עם הנישתון הנכתב אל הקהלות בעשית שלום לברכם כללם
 ולהחזיק טובה לאשר התהלך ואשר טרח ואשר רדף אחרי השלום ולהעדיף להם
 ברכות וה[י]נו סבורים כי כבר שבתה המחלוקת והנה אנרות מאת אנשים
 טבחילות

כי המחלוקת עצמה' והמריבה רבתה' והצעקה גדלה' ויאמרו והנה הקדימו הכל
 25 מעשה ועדיות תחומים עליו והם מן התחומים [על]יו כי הכל נתרצו במר [ר]ב
 שמואל הכהן בר אבטלון זנ' ⁸ להיות הוא הרואה עליהם לרן דיניהם ולשפוט

¹ From אָבַר 'a wing', i. e. take shelter. Cp. Ps. 91. 1.

² Cp. Prov. 16. 32.

³ I. e. the name of God (see Isa. 45. 19).

⁴ 'Hope'.

⁵ = המקום, i. e. God.

⁶ The meaning of this phrase seems to be, 'By God, there is a rumour.'

⁷ Wherefrom Worman, J. Q. R., XVIII, 14, inferred that Samuel's son, Solomon, was Gaon in Egypt (Fustaf) is inexplicable to me. He cites our fragment which

משפטיהם ונוסף ינן על מכאוב גם החשוד ישוטט על חוקנים ויתאנה ויאט[ר]

[ר]או מכתב פלו¹ כי נזה את הראשונים באמרו כי הראשים הקודמים כל אחד ואחר מהם עמר על דם חביר[ו] ונס גינה את ר' אלחנן באמרו תתבונן מעשה זה

30 ומעשה העובר ואמנם כי אלה דברי והכל מעידים לי כי בן היה וקהלות מצרים יהי אל עזרם יודעים כל זאת המחלקות והמריבות עד לנפשות הגיעו וכי הע[ו]בר לא היו עיניו ולבו כי לאשר יאכילו וישקו ויעשה תאות לבו ואין דורש ואין מבקש אין נפשם נוטה למוכיחים הלוא באבות נאמר ולמוכיח בשער יקשון ויטו בתהו צדיק² מי הוא אשר עשה שררה על בית יש והוכיחם והיו אוהבים אותו הלא בן אמר מיכה אל תסיפו יסיפון לאלה לא יסג כלמות³ אשר פתורנו יאמרו למסיפין 35 אל תסיפו לא תהיו מסיפין נבואותיכם לעם. אלה ולא י[סג] אחכם כלמות [הלא] אין[ש] ה[ו]לך

רוח עמהם ובשקר יבז להטיף לין ולשכר היה רצוי אצלם [וה]יה מטיף לעם הזה⁴

אם אל יי אינו לא שמענו. ואל נביאו לא הקשבנו. ובמלאכיו ה[ת]לנו. ותעתנו. ס[ה]

יאמרו החשובים כאין אם הנביאים לא היתה היכולת בידיהם כי אם להזהיר השומ[ע]

40 ישמע והחדל יחדל⁵ מיום אשר בחר בנו קראנו עם קשה עורף והוא יכול לשנות יצרינו אבל הניחנו כמו אשר בראנו ונתן לפנינו דרך הטוב ודרך הרע לראות איזה

דרך הטוב ללכת בה עד העת אשר הבטיח למול את לבבינו ולהסיר את לב האבן משרנו

ולתת לנו לב בשר וראוי לך חברנו לרעת כי עם יי בעת הזאת אנוש לשברם נתלה

סבתם⁶ רבו בס הקוצים ואין בנו כח לכלותם הנח לו לבעל הכרם הוא יכלה את קוציו⁷

45 ואל תמציא מקום למשמיצים לחשמן ולאמר עד לא יחפש על דיני אחרים יחפש

חובות על עצמו ויפרע אשר עליו וחלילה לאיש כמוך להמציא פתח עשה שיתאהב במות

שם שמים על ירך ואם ברחמי שמים אני בורחותך כי לא בן הדבר אם עי יי אינו חסאו דברים אשר לא בן על יצוריו על אחת כמה וכמה ומחספרים אשר

proves nothing. A supposed son of Samuel b. Abtalion, by the name of Solomon, is entirely unknown. פלוני = ¹

² Isa. 29. 21.

³ Mic. 2. 6.

⁴ Ibid., ver. 11.

⁵ Cp. Ezek. 3. 27.

⁶ Cp. Jer. 30. 12.

⁷ Cp. B. Mev. 83 b.

הושבו אל מצרים תתבונן העושים זאת כי חרפו וינדילו ונתאמת כי מקצתם
 50 שבורים יש דין ויש דיין ומאחרי אשר ישיאני לבי [ל]החרים בשם ולהזכיר
 דת המעשה בקהל יי אשוב ואומר ומה יש התעלה¹ אבל על השערים² אני מפיל
 תחנה לקרוא אל אי יש לבקש עלבון עלובים להאלים פיות טשמיצים
 להכלים

מציאי דבה ואני ביי כטהתי ובו חסיתי אם ראמה ידי הטשמיצים ונברה
 זרע ירי בעלי החלוקות רשותם בדיהם להעמיד הטוב בעיניהם עליהם
 55 לראש ולקצין להיות כעם ככהן לשפוט את שופטיהם אני אשב בעיר קודש
 אינו אים³ יכונניה בוכה על עצמי ועל העת אשר נצרך אלי אני איני ראי
 לאנשי העת הזאת אבל מה לעשות והשם נקרא⁴ ואי אפשר למאוס באשר
 העמה⁵ אינו יהי שמו סבורך לא נבה לבי ולא רמו עיני אני בתומי אלך בוראי
 הרימני בטובו אם כה יאמר לא חפצתי כך הגני עשה לי כאשר טוב בעיני
 60 הודעתוך המרורות אשר ישקוני על אודותיך וכבר כתבתי אל מקצתם
 להוביחם

מלך הכבוד יניח לך מכל אויבך ושלוםך ושלום כל קהלך ירבה נצח
 שלמה הצ ראש ישיבת נאון יעקב ברבי
 (right-hand margin)

וקר כאן נפר מני כתאב אלם[י]די אלשיך אבו עלי חסן אבן אלטייב אדה אללה
 במא יקיל מא קיל לה אנה מוחאל ואנה עגרי אל גליל אל כתיר ימיב נפסה
 תכצה באלסלאם ושלום[ם]

36. [Vol. I, pp. 111-12.]

[T.-S. 13 J 17⁷, now printed by me in *J.Q.R.*, N.S., IX, 415.]

37. [Vol. I, pp. 112-13.]

An epistle to the Nasi David b. Hezekiah.

[Or. 5346, under glass, very badly preserved.]

Address (verso)

א[דו]נינו [אדירינו נשיאינו]	... לפני שער בת רבים . . ורה
דויד הנ[שיא לבית דויד]	... לרבים למושב הנחשב ב[חשב א]דירינו ¹
בן אדונינו יח[קיתו ראש]	... הנשי[א] . . יש . הוא כב גדו ק[דו]שת
[הגול[ה] נש[יא] אלהים]	

¹ = 'what benefit is there' in announcing the ban ? תועלת =

² I. e. on Mount Olivet opposite the temple site.

³ I. e. , אלהינו אלהים =

⁴ I. e. I go by the name of Gaon.

⁵ Read perhaps הערה, cp. Job 40. 10. The meaning is, 'What can be done, the name is called (i. e. I bear the title Gaon) and it is impossible to reject what our God adorned (me) with'.

(recto)

ימים על ימי מלך חוסיה ו[ג'] ישב עולם [ל]פני [אל]הים [ת]סד
כי רם יי¹ ו[אמת]²

תרום ירך על צריך וכל אויבך³ להרוף א[ת] כל אויבך [מפניך
כאשר]

דבר יי⁴

שלום שמים ומוב ירושלים וברכות שרים לקר תפא⁵ א[די]ר[נו]
נשיאנו . . .

ירום [י]נשא [י]נבה מאוד הוא כב' [נדר'] קדושת מרינו ורבינו [אדונו
ד]ויד ה[נשיא]

לבית דויד צבי ישראל נאון יעקב נגיד עם יי יראה
באמת איש חמדות יי ואחל
5 כי יי . . . יעזריהו ו[י]גדל את [שמ]ו בנתלח . . . לו . . .
צלח לו אלהיו שמן ששו[ן] מ[ת]בירי[ו]⁶ שיהי רצון מאשר על גבי . . .

ל[הב]ות לו המשרה ושלום אין קץ על כסא דויד⁷ [בן] נר' [קדו'] אדו[נו]
[יחז]קיהו ראש הגולה נשיא אלהים [על]יו ידבר עמים תחתיו ולאומים תחת
ר[גליו]⁸ ו[בן]

יהי רצון נצח סלה ישא אדירינו נשיאנו ברכה [מאת] יי [וצ]ד[ק]ה
10 מאלהי ישעו⁹ [וט]א[נה]כו [בכל] לב[ו] כלבו וידע בבורו . . . ית
ה . . .

כי צר[ת]י מאוד צאת נשיא[ינו] מירושלים כמתנאי נ[ו]לה¹⁰ ואין חולה
על[יד]¹¹

כי [רב]ו רודפי שלמונים¹² ופסו אמונים אבר חסיד¹³ ותהי האמת נעדרת
וסר מרע מש'¹⁴ ואל גמולות יי שלם ישלם¹⁵ כי נשאר בעיר [שמה]¹⁶
ול[א] ימים

תוך וטרמה¹⁷ וכשלה ברחוב אמת ונבוחה נסרחה¹⁸ ואנו ואבלו פתחיה
ונקחה

15 [לארץ] חשב¹⁹ והעמידוה על גחליה ריקה²⁰ ומבחר הצאן ל[קוח]ו²¹ והשאר
רוח [לו]²²

ויחריו נאלחו²³ ואין פורש ואין דורש ואין מבקש [שבר]ו עול [נתקו
מוסרות]²⁴ פקו

¹ Ps. 138. 6.⁴ Deut. 6. 19.⁷ Isa. 9. 6.¹⁰ Ezek. 12. 4.¹³ Cp. Ps. 12. 2.¹⁶ Isa. 24. 12.¹⁹ Isa. 3. 26.²² Mal. 2. 15.² Ps. 61. 7. 8.⁵ = תפארת.⁸ Cp. Ps. 47. 4.¹¹ Cp. Amos 6. 6.¹⁴ Isa. 59. 15.¹⁷ Ps. 55. 12.²⁰ Ezek. 24. 11.²³ Cp. Ps. 14. 3.³ Mic. 5. 8.⁶ Cp. Ps. 45. 8.⁹ Ps. 24. 5.¹² Cp. Isa. 1. 23.¹⁵ Cp. Isa. 59. 18.¹⁸ Cp. Isa. 59. 14.²¹ Ezek. 24. 5.²⁴ Cp. Jer. 5. 5.

פליליה¹ היום יוכת שער שאיה² הלא הצאן הרעים ירעו הרועים³ עד
ישקף

ורא⁴ וישע לצאנו כרצונו ויצאתי עד הקובה והרבה מן העם בכו כ[י]

.

Perhaps in Bodl. 2878⁷⁸ containing a letter, in Arabic, to ראש בן ראש
. our David is meant. Daniel, the father of David Nasi, is
usually styled Gaon and Nasi, but not ראש הנולה. Cp. further R.E.J.,
LXIV, 120, no. 39: a letter from David הנולה בן ראש הנולה, ending (?) שמה
ישועה = 1054(?).

Nos. 38-41. Letters from Solomon b. Yehuda to Ephraim b.
Shemarya.

38. [Vol. I, p. 114.]

[T.-S. 13 J 15¹, paper, square writing, size 27.5 x 18.5 cm.; cp.
JQ.R., XIX, 729, XXII.]

(recto)

שלום ממעל ומתחת. וברכה מצויה בכל משלחת. והשפעת טובה רוחות.
והשכל בכל מעש והצלחת. ומסביב שקט ושאנן ונחת. ומציאת חן
וחסד ויטועה צומחת. עם שאר כל תאב⁶ וחיסק והבטחת⁶ יוכללו
יאגדו יאתנו כאחת. לידרנו ואהובנו. וסמוך ביישבתנו. כגף מור
אפרים החבר בסנהדרין גדולה המקנא קנאתינו. ועומד בעזרתנו.
וכר אל משמעתנו. ומתחזק באהבתנו. יהי צור עזרו. וישמרו
וינצרו. ברבי שמריה תלצבה. קדמו שורות אליך אהובנו
אחרי המועדים בהודעות שלום העם והם תשובת אנחותיך
אשר נעו⁷ ליד מוריעות ררך אשר מאם במי שילות לשתות מי נהר⁸
לעצמו הפסיד כי נתרצה בשם אלוף חתת חבר בחילוף אין לנו
להכריחו ואם הקל בכבוד אם⁹ לאמר כי שכחה תורתה. והרבה בשבת
אשת אב¹⁰ כי מצאה הוריתה. אשר הותיר לה שארית. הוא יקנא
למקיליה ויזכור לה ברית. כי לא תשכח תורתה להכרית. כי עתידה
חיה לשוב אל בתי אכסניותיה¹¹. לבלתי מהם הליבותיה. וכמו כן

¹ Isa. 28. 7.

² Cp. Isa. 24. 12.

³ Cp. Ezek. 34. 2.

⁴ Lam. 3. 50.

⁵ 'Desire', masc. form of תאבה.

⁶ Instead of והבטחה, to suit the rhyme.

⁷ More correct the Hif'il form הניעו.

⁸ Cp. Isa. 8. 6 and Jer. 2. 18.

⁹ I. e. Palestine.

¹⁰ I. e. Babylon as compared to Palestine, but the meaning of הוריתה
is not clear to me; however, it is possible that the word should be read הוריתתה
'her teaching', being a Hebraized form of אוריתא.

¹¹ Cp. B. Mc. 85^a.

15 הודעתי אודות התשעה עשר זהובים וחצי אשר נתאחרו עד עתה
 כי הם תותרת¹ החוב אשר ערב נשיאנו יחי לעד והנזשה למאז
 אין אותו ודיוקני בעבורם כל עיקר לא הגיעה וגם מר אהרן
 השיב לאיש ההוא את אשר לו ואם יש יראה מפני הדיוקני
 הלא היא כתובה בשמי הכי אקח אותה שני פעמים תיטב נפשו
 20 כל דיוקני² אשר תצא זולתי זאת האחרונה אם תנתן אל אשר
 יצוה נשיאנו יהי אל עורו להנתן לו עלי להשיבה אליך לעתה
 אל נא תאחזה עוד בבוא הספר הזה אליך כרוך במכתב
 אל אשר תחנה³ כבוא כתב ידי הלוקח אני אכתוב כתב
 קבלה להציל את הכל בעזרת המקום והתחזק והתאמץ ועמוד
 25 על עמך וי יהי בעורך ושלומך ירבה נצח
 שלמה הצ ראש הישיבה ברבי

Address (verso)

לכנץ מור אפרים החבר בסנהדרין] ברבי אפרים חננאל
 גדולה ישמרו קדשנו וינצרו מעוננו ישע רב.

39. [Vol. I, p. 115.]

[T.-S. 13 J 14¹⁸, paper, square writing, very badly preserved, size 26 x 18.3 cm.]

(recto)

ברשון[ת] ארץ ישראל כתב הכותב הדומה עהיה באמור האוס[ר] אונו
 ה . . .⁴

בריד נאמר במקום ואיש יהודה דבקו במלכם⁵ [ל]א[י] כי אני[י] מ[לך] ולא כי
 האחרים זולתי אבל המשל חובא כי מה מצאו בי עול או מ[ה] נשמע א[י]ן
 בערי הכי הטרחתו או כתבתי לגדל אחד על חברו זאת הדרך מ[אוס] ה[י]א
 5 בעיני אני ברחמי רחום כל תאוותי הבאת השלום הנני ענו ב[י]⁶ . . . [ה]ם
 יעידוני אם [י]ש בהם [ע]לה ובישתי וכל ה . יא . ש . ע . ר . ה . הנבליים
 לארץ יש מה הנאה יש . . . אבו שמע כי [ח]וסר יבוא לי הכי יש
 ל[כ]מני חוק עלי[הם] להעבירו ממני אל יושבי ת[וין] אל כל צד אשר יפנו
 . . . שם . . . [ה]י[ת]ת מגמתם מאיה מ[קום] אשר יבקשו שאלתם
 10 מש[ם] תהיה תשובתם כל אחד לפי השג במה נתלונן אחי החבר אבין
 על חוקי השוקים והביא להם ראיות מאחרי אשר באו לידו מכתבי

¹ See above, p. 75, note 1.² דיוקני is a cheque assigning payment of money (see B. γ amma 104^b top). Worman (*J. Q. R.*, XIX, 227, note 2) makes of this expression an 'image'!³ 'When this pamphlet, enclosed in an epistle, will reach you where you reside' (תתננה).⁴ Read perhaps אותו[חוק].⁵ 2 Sam. 20. 2.⁶ Cp. 1 Sam. 12. 3.

[וע]מד על[יהם] יודע לך יקיר בי בעזבם ישיבת צבי ובסודם אל משמעת
 ישיב[ת] חזן ייקל העון מהיושב בשבת¹ כי אתדים יוחמשו עליהם וחוא
 נקי מהם ומי יתן תבוא שאלתי ויבא איש ראוי הנזן ולהשיבו במקומו
 15 כמעשה הראשונים² איני רואה כי אם ה[נחש]ים נוהגים אצים דרכי חצים³
 ואשר הצאן לו יעמיד להם רתעים כלבו לרעותם דעה והשכל ואל יתן
 צאני ביד רתעה אוילי⁴ ואני בחסדו במחתי יגל לבי בישועתו והמורח
 אשר מרחחם והיגיעה אשר ינעתם [חלילה] לה[י]ות מקופחת חשובה היא
 החשור[ה]
 הזאת כאהב נשלחת והרמיות אשר כ[תבו] בעד השולח במ ברעה לרבר
 [באחידו]
 20 לתת דופי ברעהו⁵ כל זאת להרבות כבוד[ם] יש דין ויש דין יש עם
 יבושו בו [כל]
 המחללים בשקרי[ה]ם והמתפא[רים] בקל[ו]ן [חב]ריהם ובוראי יגמלני
 כפי מע[שי]
 עמהם כתייהם ובמותיהם [ו]אני בוטח ביוצרי כי לא יקפח ש[כ]רי
 והזכ[רת]
 ידיד במכתך כי באו מ[כת] כי [רב]נו האוי אליכם וכי נתעש[ת]
 להסתירם לבלתי לקראות[ם] . . . מלגלותם ובקהלה לה . . . חרפתם וגם
 25 להודיע כבוד השולח אותם ו[אשר] יבקש כי הוא חומש נר[בות]ם⁶ לה . . .
 מכל מבקשי צדקותם חת . . . אין עלי ממנו כובר [כי] ע[ל] הד[בר] הז[ה]
 [י]תמידו אגרותיהם וכל זאת יבקשו להרחיב גבולות[ם] ולו יכלו לפרוש על כל
 היושב רשותם כל זאת להרחיב הנאותם ואני בחסדי צורי נתן לי אי יש[ר]⁷
 נפש טובה לו יכולתי להעביר את ימי בפת שעורים כל זאת להנצל מיום הד[ין]
 30 ומיום תוכחה שלא מצינו ררכה של תורה במי מערנים ובמלבושים דקים
 כי אם בפת במלח ומים לשחות ועל הא[ר]ץ לישן וחיי צער לחיות כי בכ[ך]
 אשרי וטוב⁸ ואם ל[א] הנעתי למידה זאת אני מן המתאמים איני מתק[לם]
 לא בכסף ולא בזהב לא בכסות אין נפשי נוטה כי אם אל ה[נ]את בוראי

¹ Cp. 2 Sam. 23. 8 and M. Katon 16^b.

² Solomon alludes here to the Bene Batyra who vacated their position for Hillel the Babylonian.

³ 'Treading arrows' (really bows that discharge arrows), i. e. slanderers.

⁴ Cp. Zach. 11. 15.

⁵ Cp. Ps. 50. 20.

⁶ The donations for the school used to be called חומשים 'fifths'. According to an institution of Usha, no Jew was allowed to spend more than one-fifth of his fortune on charity (Ket. 50^a). For the same expression, see J. Q. R., XIX, 106, 1. 22; N. S., VIII, 347, 1. 3, XI, p. 452, note 17.

⁷ אלהי ישראל =

⁸ Cp. Abot 6. 4.

40. [Vol. I, pp. 116-7.]

[T.-S. 20. 181, paper, square hand, size 46x18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XII, where the Arabic address is given; Ephraim's Arabic name is Abu-Katir.]

(recto)

אל אהובנו וידינו ומגולת ישיבת צבי כִּנָּק מִוֶּרֶם אִפְרַיִם
התברר במנהגיו גדולה הוריו העומד בשירות העם בכל לבבו
ובכל נפשו ובכל מאורו. צור יחזק את ידו ויכין צעדיו ויעוררו
ויסעדו. ויהי בעזרו כל ימי עורו. וירבה שלומו. ויעצים ברכתו
5 באסמו. ויטיב את שמו. ויתן לו תאוות לבו להנעימו. ויש[מר]ו
בשכבו וקומו. בר שמריה תִּנְצֵבָה. קרמו אליך מכת[בי עוד]
מעיר הקודש אֵיִם¹ יכונניה הא[חד] מהם בלשון הנר² וי[וכן]
עוד ממדינת רמלה אחרי בואי אליה כי כתבו אלי הזקנים
החשובים שואלים ואומרים יפארנו ויכתירונו בבואו אלינו
10 כי נשארנו כצאן באין רועה וראיתי כי לא להשיב את פניהם
והקבילו³ בסבר פנים יפות והנה העיר הושחתה [מעתה]
פריצים ויתערו ויבואו ויאמרו חזק ונתחזקה לבער כל ערשי
רשע ולהחרים אותם ויקראו צום ויאספו עם רב לבקש
את פני יי ויעשו הרצוי לפניו ואולי תחת⁴ בהן⁵ הנערה. ותבוא
15 אליהם הארירה⁶ ויציל כל הולכי בדרך ישרה. וממדינ[ה זאת]
שלחתי שלשה ספרים האחד אליך בלשון הנרי לעמוד
על כל הכתוב בו להשיב את השר מר רב אפרים הכהן יהי אל עזרו
בקוצר על מכתבו והשני אליו סגולה⁷ ואם אני יודע כי כמו
אחיו כמותו אין משניחין באדם בין קטון בין גדול אבל
20 להרחיק התאנ[ה] וא[ם] אני בעלבוני ש[ו]תק ומוחל על כבודי
יש משלם גמולות ירא ויוכח ואני בו בטחתי לא אמע[ד]
והגליון הארוך החתום לחקראות באוני כל הקהל להוד[יע]
אודות המואם בשם חבר והבוחר בשם אלוף כ[י] לא כשורה
נהיה הדבר הזה וגלוי לאל כי יקר עלי עד מאד ושני מכתבים
25 לפני זה קרעתי כי בעת כתבי יעלו דברים חדים על לבי
ואכתבם שוב אזכור האהבה ואשוב ואומר לא יכשר
להבות גדיבים ולהשליך אוהבים ואם הוא שגירה קנאה לכ[ו]

¹ אלהים =

² Arabic. Cp. *Responsen der Geonim*, ed. Harkavy, no. 377 (p. 187), and also Maimonides in his letters to Lunel and to Samuel ibn Tibbon (*Kobes*, II, 44^b, 27^a).

³ אותי Supply.

⁴ תִּנְצֵבָה = 'will go down', i. e. have effect.

⁵ Read בהם.

⁶ 'The cursing', i. e. the ban proclaimed under curses.

⁷ 'As a choice?', i. e. specially penned for him.

נשאו למען כי לא נעשה משאלו אל להוכיחו כפעלו ואם
 ראה להתכבד ביושבי חוץ היה לו שלא להוכיר זולתם לא
 30 בסוב ולא ברע ולהענין[ר] עליהם איך היתה המשובה הזאת [לא]
 להוציא את כל לבו בשבח אש[ר] כבודו[ו] וא[ש]ר יקרהו[ו] וכ[ש]ם
 קראוהו[ו] על לא דבר קדם כבר לחלות התלונה בו אב[ל מ]ה
 לעשות והאחבה מקלקלת את השורה המקום יכין את
 הלבבות [וי]שוב [לפעו]ל לעירו וכרוכין באגרת זאת שתי
 35 אגרות האחת לר' שמואל בן אברהם תאחרתי והשנית
 לר' שמואל הכהן בר' אבטליון ישמרים קדושנו וינצרים
 ותשיא שלום לכל אוהב וכל שואל תשלוםך ושלום כל
 הקהל קטן וגדול ירבה ולמאר אושר¹ בוחך באשר
 עשית ברדיפת השלום ובהבאתו בין רחוקים אף כי
 40 אב לבן המקום יספק על ירך מצות זוכית ועקב שלום²
 שלמה הצ' ראש ישיבת צבי ברבי

41. [Vol. I, pp. 117-18.]

[T.-S. 10 J 12¹⁷, paper, square hand.]

(recto)

ל[ה]כין את דבריו ב . . . לשונו . . . יפש . . .
 [או]לי ינצל ולא יהי בוס[ת] בעצ[מו] ומכדומה אמי כי מ[ר]ב [בעם]
 . . . נאון הנולה ותתר[ים] ב[ו] ודבר הדברים ההמה [ל]א בדעתו
 כי לא היה צורך א . . . לו להלל ולאשר כאשר אשר [ו]אל
 5 להוכיר זולתם [כי] נרצה א[הו]בי לא . . . ואם ראה בדעתו [ל]הוכירם
 היה לו לאמר וגם אלה . . . והיתה מגמתו לקראות ב[ר]בים
 ולשאל מהעם ל[פצ]רם אבל אם יש יכולת לעשות לו היש מן
 הרת על דבר זה להודיעו או להעבירו [ו]אין [מ]ורידת ואין [מ]עבירין
 . . . לא . . . בר . . . אותו באלוף אלא כאשר רצה
 10 ואם שוב ישוב ולא יקרא עוד בשם אלוף ויהיה סר אל משמעת
 ישיבת צבי חלילה להעבירו וראוי לך אוהבנו ותברנו להודות
 לבוראך כי נתן לך אורך רוח ואורך אף ולב חרד לשרת
 את העם בכל צרכיהם מה אשר³ ניתן לוולתך וכן יעידוך אוהבך
 ואוהבי ויאמרו יש ככל אחד מהם דברים נסגלים [כי] זה כארך
 15 רות וזה קצר רוח וזה לב חרד בכל עסקי הצבור [באשר] נתפשים

¹ 'commended', 'praised'. But read perhaps 'אֲשֶׁר' 'I wish thy strength to be firm', i. e. I commend thee. Cp. the phrase בתך 'אֲשֶׁר'.

² 'And the reward let be peace'. For the frequent phrase עָקֵב in the Bible, see the Dictionaries.

³ Supply לא.

במס וכן[דו]רון ובשאלת של[ום] הגדולים בכחיהם גם יש בד דרך
 לרעת איך לשום של[ום] ומשפט ש[לום ח] ול[ת]ך קצר רוח אין בו
 כדי לעיין בדיון גם אין בו להתהלך אל שומר ומושל ומופר ובעל מס
 אבל יש בו דברים אחרים אשר במ בעיני [העם] ונכבד
 10 אצלם ולא כל אדם [זוכה] לכל מידות השבח כי מי הו[א] א[שר] נכללו
 בו כי אם משה רבינו זכ' לב' שנאמר בו והאיש משה ענו מאד [ונו']¹
 ולכן ראוי לכל מי אשר הנחילו אל מקצתם להודות לאל ולבקש לפניו
 להנחותו בעצתו ולנחותו בצדקתו וליישר לפניו דרכו ולהתאהב
 לעמו ול[חבריו] ולרדוף אחר השל[ום] ואתה ברחמי רחום איך² חנך
 [ב]מד[ות]
 25 טובות . . . צריכ . . . הנח וזלתך ואל תדקק ועתה
 לכל . . .

Nos. 42-4. Letters from Solomon b. Yehuda to Abraham b. Sahlān and Samuel (?) b. Abraham (al-Tahertif).

42. [Vol. I, p. 118.]

[T.-S. 13 J 16¹⁴, paper, square writing, size 25-2X18-6 cm., very faded; cp. J.Q.R., XIX, 724, VI.]

Address (Verso)

חובל בשיש וניל ליקר האהובים זנך מו
 אברהם הח' והנ' ב' כר' סהלאן ופ' ס' עדיה]
 אותכם שלמה ב' יהודה ראש'
 ישע רב
 יהי אל עזרם

(recto)

שלום להרבות וברכות לצוות ומובות להקוות וישועות להנחות* והצלחות
 להתנות* וכל משאלות להצוות* עם כל חאוות מאריכות ומרחיבות*
 לחשוב

בבתי אבות והנן בקריבות* והדור במוצכות* ומבין נשנכות* ויתן נדיבות*
 ומצוי בו כל מידות טובות הוא המפי[ח] בקנה וקנמן הוא הנודף
 מאפרסמן הוא

5 הנקון [ב] באב המן¹⁰ היושב בתחכמן¹¹ בהמולא הרי . . . אבקת רכול ובשמן*
 הנחמד

¹ זכרנו לברכה =

² Num. 12. 3.

³ אלהיך =

⁴ ישיבה =

⁵ החכם והנבון =

⁶ 'To adorn' (Hiphil of נוה). Cp. Exod. 15. 2.

⁷ 'To mark out' (see Jastrow, s. v. תָּחַן).

⁸ Evidently the same as 'to command' לצוות.

⁹ 'In relationship', i. e. of respected family.

¹⁰ I. e. Abraham b. Sahlān is the namesake of the Patriarch Abraham (see Gen. 17. 4-5).

¹¹ Cp. above, p. 126, note 1.

במטון ובמעלן¹ חמור מר רב סהלאן² עדן נח[חו] . . . ני ושרן³ יליצו
 במנוחו . . .
 לציצו ופרחו⁴ לנמול פריו להשביחו להצל[ח]ו⁵ כעץ שתול על פלג אוכל
 לשא . . .
 פריו לא יתוה וצמחו לא יבול הוא חטודו מו⁶ [ורב ה] ישרן הערב⁷ הסברן
 התקרן
 הגברן יוטב שמו משם אביו ויגדל כבודו . . . להרביב⁸ וינה להם אל
 מכל מ[גור]
 10 מסביב⁹ יאוש[ר] חקוקים במוח¹⁰ וקשורים ברוח¹¹ וחרותים על לוח¹² . . .
 מצדה¹³ המלוטום מגערה¹⁴ ומוצלים מסערה¹⁵ וישאו שלום לרוב עד בלי
 ירח¹⁶ מאיש
 שלו . . . ודורש טובם בהיטיבם . . . בחסדי נ[דן] חסד אשר ה . . .
 חסד¹⁷ כמעט נח הלב ושקט¹⁸ הנפש מהזוע[ות] מאד¹⁹ מזעזעות ומרתיעות²⁰
 ממקום
 העת[יר]ה . . . לא [בי]ותר וברוך הוא על כל תנמולהי [יקר]ים
 15 ונכבדים . . . אחת . . . ושת[ים] . . . [ב]שלשתן . . .
 עורפת ובארבעתן מבואר אוד[ות] . . . (18) . . . ומחון[דש מר] חשון
 נשל[ח] על ידי בחור ממדינת צור
 שמו כלף בן משה ועמו שני מכתב[ים] לנכבדים וחשובים ובכללם שנים
 אחרים
 20 לזון מו²¹ שמריה בן יפת בעד איש ושמו יצחק מוארי אלקרי²² לשאול לו
 להת[ודות]
 על אשר עשה עם [א]נשי ביתו [בר]כת בני עמק²³ כי עזבה עטנ[ה] אלמנת
 [חיה זה]
 ארבע שנים למען כי הוא מהנושאים [ונות]נים בממונו והיה הבחור ההוא
 נחר[ץ]
 ללכת מצרימה ויקנה דבר . . . אל ארצו אומר כי ישוב מהרה ולא נודע
 ל[נו].

¹ Evidently a Palṭanic form for 'שדי' 'God'. For יליצו read יליצו.

² The following forms are clearly Palṭanic: סברן, צורבא (מרבנן) = צרבן; בעל סברא.

³ בַּמְנוּחָה (cp. טחות, Ps. 51. 8, Job 38. 36); let (my friends) become happy who are engraven in my inward part ('rein') and are bound up with my soul (בְּרִיחַ) . . .

⁴ Cp. Jer. 17. 1.

⁵ Cp. Ps. 72. 7.

⁶ Wādī'ī Kura' in Arabia. Sherira and Hai corresponded with the local Jews, see *J. Q. R.*, N. S., VII, 489.

⁷ 'Ammān, the capital of the Balqa province (Peraea), see Le Strange, *Palestine under the Moslems*, 391-3.

(margin)

אם שב ואם לא . . . | ושלום . . . | יהיה למו | ממעל ומתחת | ולם¹
מבשר | ולם

עובדיה | וס יוסף חמודו | רוב | שלום | שלמה הצ² ברבי | יהודה נז

(verso)

.
אמורה ועל ירי מ מנשה הכהן נשלחה אל מר [ורב] אפרים הכהן השר . . .
כרובה

במכתביו שלוחה לת[ת]ס אליך ועוד אני תמה ברוב טובתכם ל . . . ואין
צרך ממנה

ליהנות ונולחכם הנערך בגו[יר]ת צור להתפרנס על יצורים . . . והוא בעיר
5 הקודש עצור בורח . . . מכסה פנים לאחובים ידועים . . . ועל כן ברוח
ברחתי ולו יכולתי עפתי פרחתי כי עד מאד סבלתי ורב טרחתי ולא
הטרחתי ולא

נכחד מידיד צאתי וכואי בהיותו אצלי במוצאי וכואי כי העיר קטנה
וסף רעל

מבונה המעט אשר בה והיה רב לכל אשר יחקא בי ויפתר רעל מדעלות
קול לצאת

ולהרים ויפתר רעל מכוס התרעל³ למצות . . . ואני לנצרך להתכלכל על
ידי אויבים

10 כי ישתנו פניו ככרום⁴ ויזול בפני הדורים⁵ ואם מלה תפרנס על ידיהם
לברוח אין יכולת

עד עתה הנפש בחסד נצרך חסד ברחמיו מתכלכלת פעם ופעם בחסד ויתר
וברכת

רחום במעט אכול והותר לא בתאוות [י]חרות כי אם כדי קיום וממנו
להפחית זכרו

אבותינו לברכה זכרם כל שאפשר לו [לא]כול פת שעורים ואוכל פת חטים
עובר מצות

¹ ולמרנא.² הצעיר =.

³ Jerusalem is styled רעל סף (Zach. 12. 2). The Gaon continues that רעל can be explained from רעלות 'vibrations' (different from Isa. 3. 19: certain garments: cp. Jastrow, s. v. רעלה). But the word can also be connected with התרעלה (cp. Isa. 51. 17, 22). According to the first explanation, we should translate 'a threshold of vibration' wherefrom a sounding noise comes forth (ולהרים). But the second one is 'a bowl of poisonous drink'.

⁴ See Ber. 6^b.

⁵ Plur. of דור 'generation'. Here used in the meaning of 'contemporaries, fellow-beings'.

בל תשחית¹ ודברים אלה בנושאים [ונותנים] בבני אדם אף כי במקבלי
מתנות במב . . .
15 ומי יתן והיה יכולת להדמות ללא נהנים כ[פנחס בן יאיר]² וכן עמרם³
ורומיהם
ולא לעשותה עטרה והנפש כן רוצה . . . (18) . . . וכו' הבטחון כי יפרנס
אוחי
ולא עזוב ולא יעזוב ברחמי[ו] . . . (22) . . . להח[זיק] טובה למד' ורג'
אפרים הכהן ועקב שלום ישע [רב].

43. [Vol. I, pp. 118-9.]

[T.-S. 13] 13¹⁴, paper, square writing, length 27 cm., left-hand side
much torn; cp. *J.Q.R.*, XIX, 725, IX.]

Address (verso, top)

. . . . ר' אברהם

. . . . [ת]נצבה

(recto)

. . . . ת' ומפריצי הברכות ומרביצי ה
. . . . [מל']צי הזכיות וחפצי הלבבות ע
שומע תפלות' תהינה לאח ביראה ודע בנפש כנ[ק] מור' שמואל[']
העלוב וסובל' וייסור באהב מקבל' יהי שכרו להצליח בידו
5 דירו' להעמיד שמו וזכרו' ולהעמיד ממנו שם הורו' עד וע
וישיש וישמח ויגיל בגדול ומחוללי בקדוש יש יתהללי ב[א]ברהם ננ[ו]
כבא מאדם[']
נהרים' ונעקד אחורים' ורד למצרים' רדומי [עפ]רים' מאחיו
בנפש בכל עת מחללת' רשפיה רשפי' אש נקשרת בנחלת' מים [רבים] לא
נכבת[']⁶
כלעומת כי היא ביראת צור מסותרת' וגליה לא בדבר אחר ת[לויח]. . . .
10 בעיר קודש אים' וישביע היהדות' בהתחבר בידדות' אמן
לבנם מצען לא מחנם' והשיש לשמע שלוחו והכאיב לעגמו באש[ר]. . . .
קנהו כי נגנזו באין סופר ועדי' להיות לו מליץ להעדי' ¹⁰ להחשב בנמנים
אש . . .

¹ Cp. Sabb. 140^b.² See Hulin 7^b, bottom.³ Moses, cp. Num. 16. 15.⁴ See Ber. 5^a.⁵ Patristic references to Abraham, Isaac, and Jacob.⁶ Cp. Cant. 8. 6, 7.⁷ = אלהים.⁸ May He (God) satisfy (our) souls (יחידות), see above, p. 85, note 6) by our being joined in friendship (i.e. may we meet soon as is our desire).⁹ Fusfat and Damietta (see above, p. 69, note 1).¹⁰ It seems that the Gaon's friend met with some untoward event and had no witnesses to prove the justice of his claims.

בעולם הזה לראות דינו¹ אבל בעולם הבא נאמן דינו¹ ודע אחי כי כל . . .
לו ידעו בני האדם כי הם פקידים מופקדים בכל אשר בידיהם² אוי היו
מ . . .

15 ולא לינע יתר ממדיהם³ באשר ישאו ויתנו הם בעצמם ולא לתת לאחרים
א . . .

לכדון
אם באמונה ישאו ואם ביושר יתנו כי האמונה והיושר שומרים כל מס . . .
מאדה להפית להסתר ואולי האיש השותף אשר במנורו נתת לא עשה
בו . . .

אסור ושינה במותר באין ציוי להציל . . . [נת]פש יורשיו במשפט
סיום . . .

בני בלעיל לחזק ידי הלוקחת אשר לא [נת]ה האל לגזול ולחמוס הן
כהני . . .

20 חלקות המחליקים סחמאות פיהם ליושר בעיני שומעיהם דבריהם לחסן⁴ א . . .
וגם המרשעת אשר שמעה אליהם ולא זכרה אחריתה ולא אמרה בלבה . . .
נפש בנה כי ראוי היה לבנה מעתה בעצמו לכתוב ולהנצל כעבי מ⁵ [פת] . . .
בחיוו לבקרים לרגעים ותדמה בנפשה הורתו⁶ כי תחיה לאכול מקצתו . . .
ותחטף בכהל במיתה משונה ותאבד תקותה⁷ ותכזב תוחלתה ולא השיבה . . .
25 ייפרה בפרי בטנה אשר אמרה כי יכלכל שיבתה ראוי לשמור האמן⁸ ת . . .
להריוח מעט ולהשליך על צור יהב כי על מוצא פיהו יחיה האדם⁹ . . .
הדרך להשחיתתה¹⁰ ואתה אחי שים בטחונך בצורך ותבע אותה ב¹¹ [דין] . . .
מוטב ואם אין העדק דין לאמר יי נתן ויי לקח¹² והודה למי שגובה הוכתו . . .
כי כל אשר נגזר להיות למחסור אין יכולת למלאות אבל אל יחטא אדם
[האל]

30 אשר הכל משלו ינולל הדבר כאשר יחפץ ויראה כי הוא טוב לבלי ה . . .
לדבר על לב אח ואל נא חששה בארץ אשר ברונו הושבו שוני . . .
כי לאינו¹³ לתת לך הרבה כי יכול יוכל והאיש אשר רמזת טב . . .
ולא¹⁴ יאכל | חרש את חלקו¹⁵ | ועלינו לבקש מיוצ¹⁶ [ר]נו | לבלתי סור עיניו |
מעלינו

להשכילנו | להורינו ואל נהיה | מאמינים בעצמינו | והוא¹⁷ בחסדו יעשה |
ושלומך ירבה |

35 כמיני ארבה | ואברהם ומנצור | ינציטו שלומך | ומכתב יחיה | בשלומו
הניע |

בקץ מרחשון | מן בגדאד עם | מכתב אדונינו | גאון האיי שץ | י¹⁸ [אמר כי
הוא |

¹ Cp. Ps. 55. 23; Deut. 8. 3.

² Cp. Job 1. 21.

³ לאלהינו =

⁴ The following small lines are on the margin.

⁵ Cp. Hos. 5. 7.

יֹשֵׁב וְשׁוֹנָה לִפְנֵי | הַלְכוֹת גְּדוּלוֹת | מֶלֶךְ בְּרַחֲמֵי יוֹכֹר | לֹא זְכוֹת זָקְנוּ |

יִיחִזְ[ק]הוּ

בְּחֹרָה [ו]מַעֲשִׂים | טוֹבִים

(verso)

וְהִדְבֵּר אֲשֶׁר זָכַרְתָּ בְּטוֹכְךָ בְּעַד מֶרֶד רַב אֶפְרַיִם הַכֹּהֵן הַשֶּׁר שָׁעָ
כִּי מִכְּתָבִים שִׁלַּחְתִּי אֵלָיו לְאֲשֶׁר כּוֹחוֹ וּלְכַרְכוֹ בְּאֲשֶׁר הִיטִיב יִיחַשְׁבוּ . . .
מִקְרִיבִים לְמִשְׁוֹךְ אֵלָיו חֲסִדוֹ לְהַמּוֹת עָלָיו חָנוּ לְהַצִּילוֹ מִכָּל עֲוִיָּה וְצוּר . . .
רַב שְׁלוֹם לְאִין קָץ וְכֵן לְאֹחִי וְאֶחָיו בְּזָק מֶרֶד אֶבְרָהָם בֶּרֶךְ סֶהֱלָן וְלֹא
[סַעֲרִית] . . .

5 וְלֹא מִבֶּשֶׁר בֶּרֶךְ אֶפְרַיִם הַחֹבֵר וְכָל שׂוֹאֵל בְּעֵדֵי וְאֶחָיו בְּנֵי מֶרֶד יִשְׁ[רָאֵל] ¹ . . .

44. [Vol. I, p. 119.]

[Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 8, recto; cp. Bodl. 2878^a.]

Address (verso)

לִיקָר יִידֵינוּ בְּזָק מֶרֶד וְרַב אֶבְרָהָם הַחֹבֵר בְּסִנְהֶדְרֵי גְדוּלָּה יִשְׁמְרֵהוּ יִצְהָרָה
וְיִנְעִדְהוּ מַעֲדָנוּ ² בְּרַבִּי סֶהֱלָן נֹחוּ עֵרֶן יִשַׁע רַב

(recto)

מִשְׁאֹת הַשְּׁלֹמוֹת * וְצִיּוּי הַ[בְּרִכוֹת] * וְשִׁיּוּי הַמַּלְכוּת * וְקִיּוּי הַיְּשׁוּעוֹת *
וְאִיּוּי הַהַצְלָחוֹת * וּמִיּוּאֵי הַמִּשְׁאָלוֹת * לִיקָר בְּזָק מֶרֶד ³ אֶבְרָהָם הַחֹבֵר *
הַמִּשְׁבִּיר שֶׁבֶר לְכָל עוֹבֵר * נָדִיב הַלֵּב וְטוֹב הָעֵין וּפְנִים לְחֹסֶד * הַכֶּסֶם וְכֹחַ
מַעֲיֵן מִתְנַבֵּר * יוֹנָן בָּצַל בְּאֵבֶר * ⁴ וַיִּנָּח וַיִּשְׁקוּ[ם] * . . מִכָּל עֵבֶר * וַיּוֹצֵל מִשְׁוֹד
5 שׁוֹמֵף וּמִשְׁבֵּר * וַיְדוּם וַיִּשָּׂא וַחֲלִילִים יִגְבֵּר * הוּא וְשְׁנֵי חֲמוּדָיו * יוֹסֵעֵדוּ יַחְדוֹ *
בְּרַבִּי

סֶהֱלָן נֹחוּ עֵרֶן * קֶדֶם מִכְּתָב אֶל אֶחָב בְּהַחֲזָקָה טוֹבָה * בְּאֶהְבָּה בְּחִיבָה *
עַל הַנִּדְבָה * אֲשֶׁר אוֹסְפָה בְּרוּחַ נְדִיבָה * וְהִיא הַנִּשְׁלָחַת עַל יְדֵי הַזָּקֵן הַחֲשׁוֹב
בְּכָל מוֹרֵד שְׁלֵמָה שָׁעָ בְּרַבִּי סַעֲרִית נָעָה אֶל בְּזָק מֶרֶד לֹא חֲכָם וְהַנֶּכֶח
בְּרַבִּי מִנָּחֵם נָעָה וְנִתְקַבְּלָה מִיָּדוֹ וְנִתְּנָה [פָּ]עֵה מִמֶּנָּה וְנִכְתָּב בְּכֵן אֶל צֹעֵן
10 וּמִכְּתָב אֶל הַקְּהָלוֹת לְאֲשֶׁר [בְּ]יָ[ם] וּלְכַרְכֵּם מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יִרְצָה מַעֲשִׂיהֶם *
וַיִּשְׁלַח בְּרִכָּה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם * וַיְצַו אוֹתָהּ בְּאַסְמִיָּה * וַיַּחַן לָהֶם כְּלָבֶם
לְבָלוֹת בְּטוֹב יְמֵיהֶם * וּבִנְעִי[מִ]ן שְׁנוֹתֵיהֶם * וּמִנָּחַת מוֹרִים כִּי בָא צִדְקָה
בֶּן מִנָּחֵם מֵאֲשֶׁר מַהֲלָל מַחֲזִיק טוֹבָה לְאֶחָב בְּתוֹסָף בְּאֲשֶׁר נִמְלֹא * וַאֲמִין
בְּשִׁלּוֹ * וּסְמֵךְ נִפְלִי * פִּי צִדְקוֹתָיו יִסְפֵּר * וְלִשְׁוֹן חֲסִדָּיו יִשְׁפֹּר * וְשֹׁאֵל לְבָחוּב
15 לְחַן[וֹ]תָיו לְהִיּוֹת מוֹרִים אֱלֹהֵי בִירוֹ * לְהַלִּין בְּעֵדֵי * כִּי נִמְחַל רֹעַ מַעֲבָדוֹ * וְלֹא
נִיבֵר לוֹ כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר * עַל כָּל הַמַּאֲוִתָיו לְהַעֲבֵר * לְהַתְּהַלֵּךְ בְּמִדּוֹת הַבּוֹרָא *
שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּם וּלְקָרוֹב ⁵ לְהִיּוֹת קוֹרָא * וְלֹא נִבְחַד מֵאֶחָב כִּי רָאוּ לְחֹק

¹ See vol. I, p. 122, note 1.

² Read וַיִּנְעִדְהוּ מַעֲדָנוּ, cp. Prov. 29. 17.

³ = מֶרֶד וְרַבֵּנָא.

⁴ Cp. above, p. 120, note 1.

⁵ Cp. Isa. 57. 19.

ידי בעלי תשובה ולו השיבו כל אשר לקחו אין לקבל מהם וכל המקבל
 אין רוח חכמה נוחה ממנו¹ וכמו כן להחזיק ידו אם מטה² ולשמה נפשו
 20 אישר נקמה³ לבחתי השאיר לו תאנה וחלונה⁴ לאמר מרוב שיה וכעס דבר
 עד הגה⁵ וחזכיר כי הבטיחו הזקן האדיר⁶ הנביר לכחוב לו אל אחד
 משרתיו באשר ינתן לו להעזר בו ונתאחר כי אשר⁷ אולי יעזר בו במשא
 אנשי ביתו אל מצרים להסתפח שם אל מזה וראוי לאהוב להנהיגו כווסתו
 המקום ישלם פעלו וטוב יגמלו ושלטו ושלום חסודיו ובן חמיו וכל נלויו
 ירבה נצח

שלמה הצ' ראש הישיבה ברבי יהודה ננ'

25

(margin)

ואני רוצה שיבוא כתבו בהחזקת טובה | ולא כראשונה ועקב שלום

45. [Vol. I, p. 120.]

An epistle to David b. Aaron.

[T.-S. 18 J 4¹⁷, square writing, end missing, width 17-2 cm.]

(recto)

שלום כנלי פרת¹ וישועות כבן פורת²
 וישע מתעורר מבית לחם אפרת³ עם שאר
 כל האמונים⁴ יהיו נא נקבעים⁵ ומילוי כל הפעים⁶
 ליקורנו וחשובנו וקיננו כב קד מד ורב דויד⁷
 5 זו לו להרביר⁸ הזקן הנכבד החכם והנבון איש
 הרעת והתבונה והחכמה והמומה בן הזקן
 ויקר כב קד מד ורב אהרן ישמרו שומר נפש
 חסידיו⁹ ויפדהו פודה נפש עבדיו¹⁰ שא שלום
 גדול מאת צור ישעינו וממנו עבדיו משתחמים

¹ See Tos. Shebiit 8, 11, B. kamma 84^b, where the reading is רוח חכמים.

² MS. Adler 2804, fol 5, recto, very damaged, contains a small epistle, signed by
 ר' שלמה הצ' [אש ישי' בת נאון] יעקב ב[ר]כי
 (3) ועתה השאלה ממך שתעזור את ר' שמחה . . . (4) . . . בדבר
 הזה . . . כתבתי אל (5) הזקן האדיר ישמרו צור[ן] . . . (6) . . . ותשיא
 שלום משמע לאהובינו מוז' (7) גאל[ב] חכה[ן] הנאמן יקיימוהו אל וכל אהובנו
 ולזקנינו.

³ Probably read אמר.

⁴ הצעיר.

⁵ Above (p 54) Solomon b. Meir Rosh Hasseder begins his letter to Abraham
 Hakkohen in the same way. Perhaps he is also the author of the
 present epistle. He was therefore at that time in Palestine. But later on (see
 vol. I, p. 133 top) we find him in Egypt, where he joined the opponents of Ephraim
 b. Shemarya.

10 תמיד נגד אולמו להתיר גם להחמיר את
 שלומך זקיננו והוא ממכון שבתו ישמע ויענה
 אם הטפות מתרחקים הלבבות מתקרבים
 והאהבה בכל עת תתעורר ולא נתאחרו
 מכתבים אליך בכל זמן אלא מרוב המהומות
 15 אשר היינו שרויים בה וברוך השם נפשינו
 בחיים ולא נתן למוט רגלינו ואחרי כן הלכנו
 אל דמשק ועשה המקום בה למען שמו והחזרנו
 שלום אל שלום וראיתי אדוננו נאון טוב
 לב למאוד ממכתביך הבאים עליך וששתי
 20 ושמחתי ועלצתי בדבר הזה ואכן מעשה
 כמוך עשיתה וכתבתי אליך בימי החג כתב
 אולי יגיע ובשבוע הזה בא אל ארצנו צדקה
 בן מנחם שצ' והוא מחזיק לך טובה למאוד
 על אשר עשית עמו ואשר [י]זכיר הטובות
 25 יוסף לו כהנה וכהנה ואתה בחסדך תמלא
 חמשאל ותנהוג עמו כמנהגך הטוב וכוס'¹
 הנבונה לשני פנים ה[אחר] לזכרו טובו[ת]
 והשני לכתבנו אש

T.-S. 20. 178 also contains a letter from Solomon b. Yehuda to (1. i) David המשיכל המבין הזקן הנכבד והיקר (1. 4) b. Aaron, dealing with a case of property in Egypt left as an inheritance for three brothers residing in Palestine.

Nos. 46-58. *Letters from Solomon b. Yehuda to several people.*

40. [Vol. I, p. 120.]

[T.-S. 13 J 23", paper, square hand, 28.1 x 20.4 cm.]

(recto)

אני ברחמי צורי נודעתי כי לבי אל אחי [טוב].
 את מהלכי וזנה . . . לבני עקב הדברים ועתה אחוב השבעתיך [במי]
 ששכן את שמי² בבית [המ]קד[ש] הקדוש [ש]לא תשהה את בני שעוה אחת
 וא . . .
 מקהלות מצרים ואפלו צדה לדרך ואל [יאמרו] הירושלמים להנאת עצמו
 נבנ[ים כי]

¹ 'and like thy custom'. Cp. also above, p. 135, l. 23.

² Read שמו.

הַז הלא ידעו כי על בן עתידין ליתן את הדין החכמה אמרה דרביה דרכי
נעם

20 וכל נתיבותיה שלום¹ וצריך תל חז² לר[אות] את מקומו ולהיות [שמת]
בחלקו ומה יועילו

לו נאותו וגדלו ואם יעלה לשמים שיאו הל[א]. . . ילק. . . בלי א. . .
[ו]יעזוב כל אשר

לו ואשרי החרשים ואשר[י] האלמי[ם]. . . די קע. . . וענוים ירשו צדק
ויחעננו

על רוב שלום³ ומי יתן ויהי הש[לום] ביני[כם] א[בל] מה אוכל עשות [אב]ל
מחזיק

אני לך טוב באשר עשית עם בני ביותר אשר תעשה בי[צי]אתו ואם
25 ישוב ריקם בן ראוי לו ששלוחו [של] אדם כמותו אלו ראו בני [אדם] אותו
מתאונן

מתאונן בוכה מחאבל על אשר הניח מן המבירים והבחון[רים] והמכות
[וה]מוסרים

אולי היו הרואים חוננים ו[מ]רחמים והיו לבותם נשברים כי יאמרו אין זה
הקטן

בשנים עושה בן כי אם מרוב הצרות המצירות [א]בל בראותם אותו מתלביז
ומכסה

אחד לא לו לבקר⁴ וידרש ויחקור מערב עד בוקר⁵ לפי בן לא הצליחת דרכו
30 ולא עלתה בידו ובאשר כתב[תי ר]ב ובחסד אל אתה חכם ומבין אין לאדם
[לבק]ש

אתר אחרים הלואי יע[שה] כל אחד ואחד במשנ[א]ו כי אדם אין צריך
בארץ ומי

יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי⁶ צורנו קדשנו ימול את הלבבות לאהבתו
ויראתו

וראוי לך לדבר על לב הכל ולכבד את חברך ואל תמציא פתח למ[ת]ת[לק]
לחבל מלך הכבוד

ינתן תמיד וישב[י]ע בצחצחות בנפשך⁷ ושלומך ושלום ה[ת]נך ושלום כל
קהלך ירבה נצח

¹ Prov. 3. 17. The Book of Proverbs is called חכמה already in Yer. Makk. 31^d, bottom, שאלו לחכמה חוטא וכו', referring to Prov. 13. 21.

² תלמיד חכם.

³ Ps. 37. 11. For צדק read ארץ.

⁴ Eccles. 7. 20; Prov. 20. 9.

⁵ Read נפשך, cp. Isa. 58. 11.

47. [Vol. I, pp. 120-2.]

[T.-S. 18 J 4²⁶, paper, square writing, beginning and end missing.]

(recto)

.
 זה גורלם מנת מרם • לתת להם כמעשה יד[ם].
 להודיע כי כל מלשין ומרבייל תובה להרשיע • ותמיד
 ברעתו אותו להכריע • בצרעת פורתת [א]פ[ו] להכניע • כל כן ראוי . . .
 יאריך • לבל במעשיו בעתו להעריך • ואינו להרוך להדריך • לשונו לכרות . . .
 5 יום • אין בו פדיוס • ידע כי יש פרי לצדיק בערץ¹ • אך יש אלהים שופטים
 בארץ² • ולמאד
 עד מאד הוקשה לנו אשר הקרה לחבירנו • הסמוך בשיבתנו • ולפני
 אלדינו • שפכנו תחנה •
 בנפש אנונה • לאמר אנא אל נא רחם נא • והושיעה נא והצליחה נא • ותבוא
 לפניך אנקת
 [אסיר³] הו לרחמים • ומלשינו יהו נאלמים • נדמים ברושם
 נכלמים • והיינו מקוים צופים • יד דרך מצפים⁴ • עד בוא שמועה • כי
 נעשתה חשועה •
 10 על ידי אנשים צדיקים אנשי דיעה • ואמנם כי הזכות מתגלגלת • על ידי
 יורפי צדק
 מחמללת • ואלדינו⁵ יתברך שמו • ויתעלה זכרו בעולמו • פלגי מים לבות
 מלכים בידו •
 אל כל אשר יתפון ימם לכבודו⁶ • הוא בחסדו נתן בלב הנביר המתנצית •
 [ב]מלכות לנצח •
 לחקור על אודות אמרי הערות • לא במה על איש ולא סמך • לשומו חוקר
 במסמך •
 כי אמר אולי היטב לא יחקור • ישנה הדבר וישקור • ויהי בדרשו בחקרו •
 על דברי העד
 15 המעיד בשקרו • ויחבונן מתוך דברו • והנה עד שקר העד באמרו • שקר ענה
 בעדותו
 במאמרו • ויוציאו בעוף בועם לתגורו⁷ • ויאמר להביא את הדבר אל אדונינו
 המלך יחי לעד
 ובשמוע אדונינו המלך יחי לעד את הדברים האלה ידע אל נכון כי העדות
 שקר בהתנלה

¹ עָרַץ is used by Kalir and others in the meaning of 'praise', 'prayer' (cp. מעריצים ומקרישים). Here the righteous is rewarded by praising (praying) to God.

² Ps. 58, 12.

³ Cp. Ps. 79, 11.

⁴ Cp. 1 Sam. 4, 13.

⁵ = ואלחינו.

⁶ Cp. Prov. 21, 1.

⁷ 'To separate him' (formed from קָיַר), i. e. to imprison him.

וַיֹּאמֶר יְחִי לְעַד לְשַׁלַּח רִצְצִים חֲפָשִׁים • וּלְפַתַּח חֹתְמוֹת הַרוּשִׁים¹ וְנוֹדַע לְכָל
 בִּי מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט
 אֶרֶץ יַעֲמִיד • וּבְצִדָּק כִּסְאוֹ יִסְעוֹד וַיְחַמֵּיד² • וְכָל עוֹלָתָהּ יִרְחִיק וְעוֹשִׂיהָ יִשְׁמִיד •
 וַיְהִי בַּהֲגִיעַ
 20 חֲדָבָר אֲלֵינוּ • הִנֵּדְנוּ וְהִשְׁמַעְנוּ • וּבִקְהָל רַב הַטּוֹב הִנְעִשָׂה הוֹדַעְנוּ • וְנֹאמַר
 אַחֲנִינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל
 לָכֵן לָדַעַת הוֹאִיל כִּי אֲרוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יִתִּיה • וּמַלְכוּתוֹ תָּקוּם וְתִהְיֶה •
 הוֹדִיעַ צִדְקוֹ
 בְּמִרְעִיתוֹ • כִּי כָל תַּאֲוֹתָיו הִצְדָּק וְהֵאֱמַת בְּעוֹשֵׂי מַלְאכָתוֹ • וְגַם הַסֵּן רַב חֲסָדָךְ •
 הַטִּיב הַדֶּרֶךְ
 בְּעֶדְךָ • חוֹב עֲלֵינוּ לְחַתֵּפֶלֶל עֲלֵיהֶם • וּלְשֹׁאוֹל מֵאֵת אֱלֹהֵינוּ לַחִיָּה אֲרוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ
 יְחִי לְעַד
 לְנֶשֶׂא מַלְכוּתוֹ • וְלַחְצִלִּיָּה הַגְּבִיר הַמְּצִלִּי • וְלַהַגְבִּיר חֵיילוֹת אֲרוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ •
 לָרֶד לִפְנֵי נֹיִם •
 25 וּלְפַתַּח מַחְנֵי מַלְכֵי הָאִיִּם • וּלְחַת לֹו אֲוַצְרוֹת חֶשֶׁךְ אֲוַצְרוֹתָיו לְמֵלֶא •
 וּמַטְמוֹנֵי בַּמִּסְתָּרִים
 לֹו לְגִלָּה •³ וְחַי הַתְּפִילָּה בְּקוֹל רֵם בְּקֹהֶל רַב • בִּשְׁבַת וַיֵּצֵא יַעֲקֹב בְּמִרְיַת
 רַמְלָה וְהַקָּהֶל
 עוֹנִים אִמֵּן • וְכִמוּ בֵּן נִכְתוּב אֵל עִיר הַקּוֹ אֱלֹהִים יְכוֹנֶנִּיָּה עֲלֵיוֹן • יַעַן עֲשִׂנוֹת
 חֶסֶד עִם אִישׁ עֲשׂוֹק
 וְרִצּוֹן • וְלֹא נָתַן תַּאֲוֹת כָּל אִישׁ חוֹמֶס וְחוֹמֵץ • וְכִמוּ בֵּן בִּירְכֵנוּ גְבִירֵנוּ וְשִׁרְנוּ
 וּסְלִרֵּינוּ • הַשֵּׁר
 הִנָּה • כְּבוֹד קִדְוַת מִרְנָא וּרְבִנָּא דִּיֹּדִי הָלוֹי יְשׁוּעָה יֵרָאָה • וַיִּנָּהָה וְלֹא יִכָּאָה •
 בֵּן רַב יִצְחָק
 30 וְלֹקְנֵים הַחֲשׁוּבִים הַנִּכְבָּדִים הַנְּקוּבִים מֶרֶב שְׁלֵה וּמֶרֶב סַעֲדִיָּה וּמֶרֶב יוֹסֵף
 יִשְׁמֵרֵם אֵל בֵּן מֶרֶב יִשְׂרָאֵל הַנּוֹדְעִים אֵל דִּיאִסְתֵּרָה • וְאַשְׁרֵנוּם בְּטוֹבָה
 וְכִמוּ בֵּן לְכָל הַשֵּׁרִים וְהַסּוֹפְרִים הַעוֹזְרִים בְּדַבָּר • שְׂכָרָם יִגְדֵּל וַיִּגְבֵּר • וְכֵן לְכָל
 הַזִּקְנִים הַחֲשׁוּבִים •
 זִקְנֵי שְׁתֵּי הַפִּיאוֹת הַנְּקוּבִים • אֲשֶׁר הֵם גַּם הֵם לֹא נָחוּ וְלֹא שָׁקְטוּ בְּמִשְׁכָּבָם •
 עַד אֲשֶׁר

¹ 'Those that have become deaf', i.e. prisoners immured in their cells and unable to hear what is going on outside.

² Cp. Prov. 29. 4; 20. 28.

³ Cp. Isa. 45. 1, 3.

⁴ 'Our leader', cp. *J. Q. R.*, N. S., IX, 158, note 141.

⁵ See also A. B. 57, l. 10 דְּסִמְלָתָהּ אֵל דְּסִמְלָתָהּ (دَسْتُور, pl. دَسَاتِير) 'noblemen', 'grandeess'. In both instances the correct reading should be דְּסִמְלָתָהּ. The Bagdad Gaon Samuel Hallevis b. 'Ali is also called Ibn al-Dastūr (see Pozn., *Babyl. Gaon.*, 15 ff.).

הפליא יושב הכרובים ברוך יי אשר הפליא חסדו לעבדו בעיר מצור¹
ועתה
אחינו ראוי לנו להסיר הקנאה מבינותינו ולחסיר השנאה מנפשותינו
ולחזק איש את אחיו
לאמר הלא אב אחד לכלנו הלא אל אחד בראנו מידע נבזר איש באחיו²
לחלל ברית אבות³
דיינו שנאת הננים אויבנו המבקשים נפשותינו עד אשר נאכל איש בשר
ורעו איש את
אחיהו להרעו להכרית שמא⁴ ורעו מנשה את אפרים ואפרים את מנשה
דיי לנו ארם מקדם
ופלשתים מאחור האוכלים אותנו בכל פה⁵ נתונים לבז ואין מציל משסה
ואין אומר השב⁶
המולו ליי והסירו עלות לבבכם לנו ונשובה עד יי כי הוא טרף וירפא⁷
ראוי לסמוכי
חבורה להתחבר ולהתאור ולהתחזק ולהתאמן ביראת אלהינו ללכת
לפתח תרציכות
רשע ולהתר אנודות מוטה⁸ ולטהר העם ישראל לבלתי אכול רבר האסור
ולעין במשפטי
יי ולהציא חרין⁹ אל אמתו

48. [Vol. I, pp. 122-3.]

[T.-S. 16. 275, paper, square writing, size 30 x 18 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 726, XI, where the Arabic address is given: Abr. b. Sahlān is known as Ibn سلاط, and lives in Fustāṭ.]

(recto)

שלומות אח וידיד נפש יי . . . וברכות רבות אליהם יעמתן¹
והצלחותיו תמיד יואמתן וכל משאלותיו יתגנן ולא יכ[ר]חון
הוא כב נר קר טר ורב אכרהם החבר אשר צדק העיר² וחסד
חיבר ופנים מסבר לכל עובר ב[ה] סהלאן נוחו עדן³
הגיעו שורדותיו החרותות ב[כתב י]רו באמתותיו ועמדתו על הכתוב
בהן והחרות עליהן וחרע[ומ]ת[ה] מתרע[ם] ותביעת התובע ואיצת
המאין ודחיקת הדוחק ונלו לאל כי מן [ה]יום אשר הגיע אלי מכתב

¹ Cp. Ps. 31. 22.² Mal. 2. 10.³ Read שמו.⁴ Cp. Isa. 9. 18-20, 11.⁵ Isa. 42. 22.⁶ Cp. Jer. 4. 4; Hos. 6. 1.⁷ Cp. Isa. 58. 6.⁸ From עֲשִׂית 'associate'. Here 'many blessings should be added to them'.⁹ Isa. 41. 2 is referred in the Aggada (see Sabb. 156^b top, Sanh. 108^b bottom) to the Patriarch Abraham the namesake of our Abraham b. Sahlān.

בני באבירח הזהובים ההמה אחרי בוא מכתבך ומכתב חמודך ראש
כלה ישמרהו אל ונתרציתי לקחת הזה[ו]בים ההמה להעזר בהם על . .
10 העת הקשה אשר אנו בו עוד [ל]א לקחתים ולא שם[חתי] עליהם
והנה כתב בני הגיע לידי באבד[ם] על ידי מר רב אנרחם [שצ] בן מר
רב יצחק הנודע בן אל. עם [ואו]מרה אלי[ו] אחי ראה צרותי מבוכ[ה] אחת
בצדה והנה אחרת נסמכה לה ועתה יהיו נא חמשת האלה תחלת [הפירעון]
והנה יש לי טלית עשיתיה ל . . . בי אני אשלח ואביאנה עם בנד לבני
15 למכרם על ירך וכתב בשמ[ך] כי כבר קי[בל]תה מידי עשר זהובים האלה
והם באחריותך ער אשר [א]שלם התשעה עשר זהובים אלה עד
. וכתב הוא הכתב אל חמודך שצ

באשר יש[נם] בידו עשר[ה] דינרין וכמו בן כתב מר רב לוי שם צ
כי הם יודעים רכביי כי כל העולם איננו שוה אצלי דבר במקום חילו[ל]
20 השם והייתי סובר כי הגיעו אנרותיהם אליכם והנה אנרות באות
זו אחר זו כי האיש הנודבם תובע אותם מאיץ מנחין לתבוע אשר
אין לו עוד ח[ביעה] וקשה עלי הדבר עד למאוד ויחד לי ער מות ואש[וב]
ואשנה ואשלש וא[פ]נה כה וכה כי אמרתי אולי לא הגיעו ואשאלה
לאנשים אשר נתתם להם להקדים משלחתם וקויתי כי הגיעו והנה
25 היום יום עשרה בטבת הגיעה אנרתך ואנרות ימים מאת בנו
מנחיים אותי להשיב מהרה להניח מירוף הרעת ומירוד הלב
ולבלתי העיר מחלוקת אשר שקטה ומריבה אשר נחה ואכה יד
על יד ואאנה ואנהה במר נפשי אוי לי ומה גרמו חטאי בבא בני
אל צוען מצרים באוני הרעות האלה. ועתה אחי הנה אני אומר
30 שבועה עלי כי בעזרת בוראי אם יחייני רחום כי אני משלם את
הזהובים האלה אל הירושלמים עד פרוטה האחרונה וכי לא יתנה
. ימי

Verso, besides the address in Arabic, contains also the following lines :

אל מן אלש[ות]ף בן אלחבנ כוז
יתן רשות לך שלמה בן סעדיה שינציא הזהובים הללו
מכל מה שיש אצלו ליורשי משה בן

40. [Vol. I, pp. 124-6.]

[MS. Adler 2804, fol. 8, torn across the whole length.]

(verso)

ואומרים עליך הדבר ו ו
עלה על לבו וכמה תעניות עשיתי ברמ[לה]
. כי היה להיות אני המתנ[ה]
. ותענית שתי הפאות לא יסף
5 וטאלו להיות יום הנה אצל הרבנים ויום [אצל הקראים] . . .

- שתי הפאות נכללים כמו נאוף ומשכב
 [ו]שמעתי אליהם ואני הוא אש[ר].
 הנה והנה מלך הכבוד ישמע ויענה ל[ג]י לה
 להוריע אשר נעשה ואוסף האוסף ונתע[צו].
 10 לא שאלתי ואם אני צריך ולא כתבתי כי
 להזכיר ולאמר ראוי לאיש כמוך לזכות א[ת] הרבים[?].
 והבביר עולי ואין הנאה ברמלה זה לבר אש[ר].
 וכמוהו נפשי מתאנת כי היא מחשבת בי על
 עשותה ולא כתבתי במכתב אל הקהל להי[ות]. [רק]
 15 לחיווק השלום לא ידעתי כי בכך ייחפך ה
 אנשים הרבה אומרים במכתביהם כי ה
 שצ' יישבו יחד בבית להיות השלום ביניהם
 ויעצים המרשה ובה עוד כתבו כי מימות
 כי כל אחד מן החבירים הוא דן בכניסתו וכל
 20 על פיו ואם ייאספו וישבו יחדיו יהיה הדבר ה[ז].
 אשר בינו זה אמר זה אם כן הדבר יהיה כל אח[ד].
 ובמכתב[ו] קראתי ובבוא מכתבי אליו ובו השם אש[ר].
 בריא העיד כי בוראי ידיני על כן כאשר יכנו א
 אינם לכן אף כי הנכתוב אליהם לבנות אותו
 25 חברית [ועוד] לא מצינו באבות העולם מי ש
 אמ[ר] ב[ר] ק[ר] א תלמידו אראלים ומצוקים תפשו [בארון].¹
 המצוק[ים]. [א]ני הפכתי את שם[ו] ללשון
 הקודש כי מיש[ור] פירושו בלשון ערבי סה[ל].²
 והוא טעם לרבר מה יש ברבר והסבקש שלום
 30 לא תבדה שמע נא אהובי אל תחשוב בנפשך כי
 כל תאותי וכל רצוני שלום ישראל גלוי לאל בי לו נשלח
 על ידי מחלוקת לא אקבלם כי אני ברחמי צורי בוטה [פעם]
 בחסר פעם במלא [ו]אם ישולחה[ו] בין על ידי שלום מקו
 אהובי הריון היקר רבנא אפרים הכהן שצ' יינתן אם י
 35 הבטיחו כי יפרע לו מהם הירושלמים השבעה עשר [זהובים].
 והנה אחיהו עוב ב[ית]ו עלי ולא אותה ואני ביי ב[וטח].
 כתבתי מקצת הכתוב הזה עבור הדיוקני אשר ל
 אם
 בידו

¹ Cp. Ketubot 104^a.² Probably there is here a reference to Sahl, the father of Abu Sa'ad and Abu Nasr, whose Hebrew name was Yashar. See vol. I, 122, note i.

(recto)

. בהודי אמר אין
 לו כתוב נא אליהם והוריעם בדבר הזה.
 אשר מאת רבנא עמרם להשיבה אליו במכתב
 לא בא דבר והדיוקני אשר מאתך אלא
 5 השיבות במלים . . . אשר מצאת
 מאת השר היקר רבנא דויד שצ' חב[הן]
 לתת אותה ברחמי רחום אין הנה בידו
 קדם חשוכת מכחבך הבאה פאתי על
 ביארתי להסיר תלונת העם מעליך ומ
 10 עוד כי זה היה חלקי ונורלי מבל עמלי אשר
 ותקראנה אות[ו] תלאות בדרך אשר
 וישב שם שנה ועוד ולא עלה בידו
 עלה האסורים מכרו אשר להם ופר[ו]
 זהובים
 מאה ועשרים והאיש הנרשה בם.
 15 הדלל והוא אשר נכנס בערבוננו כל
 אליך וכל אשר בא ממצרים אחד וש
 מאת רב שלמה שצ' בן סעדיה נז
 הנכבד והתשעה עשר אשר א
 ובעזרת ה[בן] רא אפרע השאר ו
 20 הגיע כרי לפרוע חוב אלה מאין ופרעו
 העני אשר הלך אליכם כאשר
 כלים ובנדים
 ותפשה והוציא ממנה ונמכרו
 וכאשר הוגר לו כי שב ואין ביד
 ולקח ארכאי¹ גוים והלך אל ה
 25 ועד התנצלות וקורות אש[ר]
 זהובים וגבה אותו מאשר ל
 ערבין בשלש מאות זהובים אלה
 אשר משכן חצרו ותצר חתנו ש
 הבית שוקל העני לפני מותו תח[ה]
 30 ולפני בן מכר שדה ירשה מיולדיו
 אשר היו באסיפו בינונות רשים דלי[ם]
 ועוד עליו לבדו עשרה זהובים וש
 עם אנשים בתשעים זהובים אבל
 מאה זהובים על שאר בנדי הקוד[ש]

¹ 'Law officers'. Cp. Levy, s. v. 'ארכי', and also s. v. 'ערבי'.

35 אלה הם הנחשים ואלה כלל החוב[ות]
 כתבך אל צד אחד גלוי לאל לא א
 אל רבינו שצ בערך כאשר כתב
 ו.ת.עם ו...ה שמא נכתב בעדי
 בותבים אין לי לגנות נאספים לנוח[ם]
 40 מיום אשר ירדתי אל רמלה לא לי
 ברחתי ב[עזרת] צורי הרבה כונן אל
 . . . עים אל [ח]ברי וכל רעיהם ו.

50. [Vol. I, pp. 128-30.]

[T.-S. 12. 217, paper, Rabbinic square writing, 27 x 20 cm.]

(recto)

הגיע כתב כִּנֵּךְ יקר הדר האלף¹ מִדּוּרְבִּי סהלאן ישמרהו שומר נפשות חסידיו
 יעמיד מחלציו כמזהו בן כִּנֵּךְ מִדּוּ אברהם החבר נותן בנן עדן ועמרתו על
 כל הכתוב בו ואמנם כי אהבתו לא היתה תלויה בדכר כי לשם שמים היתה²
 וכן היא עומדת כל ימי היותו ולפני זה כתבתי שני שורי תנחומים על האב
 היקר
 5 יניחנו האל עם חסידיו יש³ וינחם אהוב⁴ וכל קרוביו ואשר זכר בעד הזקן
 האביר
 רבנא חסד האל לא יסיר מעליו⁵ רחיה חמודיו ואחיו גלוי לאל לא יסיר
 זכרו
 מפי בטובה ואשר זכר בעד החבר רבנא אפרים אני לא שיתפתי עמו איש
 וגלוי לאל כי טרם לכת רבנו אב שצ שאל לכתוב שם האיש בחבר לא ישר
 בעיני בזכרי רוע מעשיו כי לא הרעותי לו ולא נעלם מאהוב כי לפני כן היום
 מאתו והתנא⁶ רבר
 10 היתה הרישות נפרדת ועתה נעשה משותפת ואולי נכתב אליו כי לא יעשה כי אם
 בעצת ארבעה לו ראה אותי אהוב אותו היום היה תמיה כי האוסרים אותי שלא
 לקרות הם קראו ונודע לכל מבין כי בא עת לעבור ועת לעמוד ולאשר ישר
 בעיני
 יעמוד אם לתאותי חלילה לי לשכח אהבת מ...ם באהבה ולקרב
 מואם אשר
 זכר לולא כתב המשוש שצ כי בו מעזכם
 15 עשה נשיאנו יקרת רבינו יחזקיה⁷ יהי [צור עזרו]

¹ Read האלף.

² Cp. Abot. 5. 17.

³ ישראל =

⁴ אהובנו =

⁵ Sc. חסדיו.

⁶ Read והתנא 'and he stipulated'.

⁷ T.-S. 12. 734, right-hand side damaged, speaks of הלכות שצומה composed by Joseph the son of Hezekiah Nasi. The following is all I could read: (1) . . . ולא (2) . . . רה והשתתה על בן נשיא (3) . . . כי הוא ראוי לכל כבון[ד] תפצרו . . .

מתחנן על נפשו איך חשאיני . ש. ל
 לזכרני ולא אדמה לחסידי נזים המקיים ו[מחלים]
 יעלה זכרם בלב כשיריהם אבל אומר הם יחידים ואין אחרים תלויים ב[ם]
 ואני שמש תלוייה קרבה לבוא למאר ועד מאר¹ נפשי דכא מיום אשר נאספ ב[י]
 נחו עדן
 20 ג[י]לי המשאל מהאל להעביר השנה הזאת בחיים ואל יאמר מתו שניחם
 בשנה אחת
 וידוע יהי לאהוב כי אני כעלם אתחלך² לא נשאר לי רשות כי אם שם בלכד
 וחש החיל וכשל הכוח והברך ומעד הרגל וכהו העינים ואשר אכתוב [על דרך]
 הלימוד פעמים יהיו השורות מיושרות פעמים יהיו מעוותות וכמו בן הדברים
 מטירוד הרעת מיום הלך החמוד אל צובה להביא משם כלים שנשארו לו שם
 25 מהאל המשאל להשיבנו שלום בטרם אלך ואיניני³ וא ה והצ . . .
 ואני חי להחזיק טוב לנודב ולמתעמק עד ל . . . [בז]ה ובכא עדי[ע]ד
 ושלום בבודי ושלום רבנא סעדיה ירבה נצח א

51. [Vol. I, pp. 130-1.]

[MS. Adler 2804, fol. 3, square writing, size 27x17-6 cm.]

(recto)

אל אהובנו וחברנו וסגולתינו כגן מורב⁴ אפרים החב[ר] ישמר[ו] קרין[שנו] .
 וי[נ]צרו משגבנו . ויחזק ידו ויאמץ זרועו ויהי בעזרו וי[כ]ין [צע]דו ב[טוב]
 וב[נועם] וי[חזן] וחסד ימציאו בן מר רב שמריה נחו עדן . של[ום] שלום
 יה[יה] לו ב[כל] אבריו ומכל עבריו . וברכות בכל מעשה ידיו עם מילאוי
 5 כל [מש]אל . הגיע מכתבו אחרי החג וכתובו הדיוקני בעשרת
 הזהובים א[שר] נשלחו מאת הזקנים החשובים ישמרם צור
 על ידי מר רב פצל שצ בן דניאל וקבלה וקבל אותם הפרנס
 מיד[ו] לפי שאני איני ניתן על כל אשר לעניים ובתנתי לו כתב

י[תעשו] לו (4) . . . כי פעמים (5) . . . נפשו דברים אחרים כי בכבודו (6) . . . עשו
 נא במסור ובדרך ארץ בומן (7) . . . [ת]חזיקו את דברי ואל תפלינו דעתכם
 (8) . . . [הלכות] שחיטה של יוסף בן רב חזקיה או שיקנה מ[י] (9) . . . דישראל
 ימוי ארור מן שמיא יתי תבריה (10) . . . ותעביד ביה מן בית דינא עילאה
 דהוא (11) . . . שליוסף הזה עד (12) . . . בכל צרכיו ושלמו לו כל מצוין שיש לו
 (13) . . . ואל תמעיטו במצוין ובמהדורין ואל תגרעו מהם (14) . . . זה של . . . ות
 העשיר לפי כבודו ושאר העם בסף (15) . . . ושלמו לו לבן נשיא חק שמרות ופסיר
 (16) . . . כבוד בר הוי לו . . . מכם כרי שנוסוף לכם (17) [ברכות] . . . ויאמציכם
 Perhaps the father of the author of the הלכות שחיטה 'our commandments' מ[צוין]
 the author of the הלכות שחיטה is identical with our Nasi Hezekiah.

¹ Read למאור ועד מאור.² Cp. Ps. 39. 7.³ Ibid., 39. 14.⁴ מרנא ורבנא =

קבלה ולא נתרצה בו עד שכתבתי אחר בלשון הזקנים
 10 ונתנו בו כיר¹ ידיהם וקיימ[ג]והו מלמנות ותיינו סקוים כי ישלחו
 כדי ספק העניים בתנ המצות ונכזבה התוחלת הלואי בשכר החצר
 הזאת כי בדקה² לו נקנה בארץ יש' בה חרבות היה השכר רב מזה
 וה
 [וב]מועד הזה [ב]א איש צ . . . אשר שם האיש הנוד[ב] ושמו טוביה
 שר העד[ה וסופ]ר כי האיש [ההוא מ]זכיה הוא איש עשיר והיה האיש
 15 [א]שר . . . [ר]נא³ בן [עלי] בבגדא[ד] והיה לו כמו פקיד שם
 . . . כי האיש ה . . . לא היה [ר]צונו להקנות בממונו במצד[י]ם
 לא שלח כי אם ל . . . אין . . . וסיפר כי האיש הזה רנא בן עלי לא
 יצא לו שם כי אם . . . ג . . . ה וכי לקח לו ממון גדול והלך לו
 אל ארץ משק⁴ וישב שם [ל]אכול ו[ל]שתות וכי חרה לטוביה רוע מעשהו
 20 כי גמלו רע[ה] תחת טובה [ו]הנה כמה שנים אין ממנה הועלה נראת כי
 אם המעט הזה⁵ אף על פי כן אנו מחזיקין טובה לזקנים ישמרם אל ובחנו
 הזה הרבינו להם ברכות כמו לנודב צורנו ישמע ויענה ומכתב הגיע
 אל חמוד⁶ מוריע בו הדרך אשר תפש האיש אשר נקרא מפי אב ש צור
 לא על מנת כן קראו כי אם [לה]תנהג בדרך ענוה לא להשתער ולגרום
 25 מחלוקת דיי מה שעבר והתמה מן האיש אשר דמינו כי יש⁷ מידות
 חסידות בשביל שדרות ע[ז]ר אנשי רשע להעזר יחד במחלוקת
 ולחזק ידי מרעים יאבד עולמו . ויגנה שמו . וכבר היה בלב לבחול עליו דברת
 עוזר ועוזר⁸ אבל דברים טובים יש בו [ו]לו אחז דרך חסידותו . ונתא[מ]ן
 בישורו .

היה זוכה להקראות כי הוא מבני אבות ואתה יקירנו אל תחוש לדברי החולק
 30 כי עדיין הוא מבחין⁹ ולא כל המינו¹⁰ לחלוק ולהיות כנגדך לא כל הרוצה
 לימול לו את השם ימול¹¹ באספו אליו אנשים להטיל מחלוקת התחזק התאמן
 חס ושלוש לעשות שני ראשים כאחד אם לשם שמים אין זה דרך כי שמבקש

¹ 'Signature'. See R. E. J., XLVIII, 173, note 3.

² From הלואי the meaning is obscure. Perhaps read כדי for כי 'would that the rent of this house be sufficient for its repairs'. Had ruins been bought in Palestine with the amount of the donation, the rent would have been more (לו = לו) should be understood to refer to a missing noun (דברה).

³ For this name cp. *infra*, p. 201.

⁴ Khurasān (see vol. I, 275, note 2).

⁵ Since many years no profit (הועלת = הועלה), above, p. 122, note 1) accrues from the above-mentioned property but that small amount.

⁶ חמודנו .

⁷ Supply בו .

⁸ Cp. Isa. 31. 3; the Gaon perhaps indicates here that he would have pronounced the ban.

⁹ Cp. Hag. 15^a, used here in a different sense.

¹⁰ Read הימנו. The phrase לא כל הימנו (cp. Jastrow, s. v. הימ) means 'he has no right' (lit. 'not all depends on him').

¹¹ Cp. Ber. 2. 8.

שם¹ שמים ואם למ[חלוק]ת אין [אנו מחזקין ידי בעל[י מ]חלוקת ואשר
כתבתי לר' * מנשה הכהן
ש'צ אם יבקש לת[עזר] ב[ך] בעד ה[חצר] אשר נגולה ממנו חן לו עצה
ההוגנת לו ועזרתו בכל יכלך
35 המ[ק] * יעזר ויסעד[ך] ויעודרך וש[לום] כל אהבינו והפרנסים
ירבה נצח
והמודנו ירבה ש[לום]. . . מאד * שלמה הצ' ראש [הש]יבה ברבי
יהודה נצ

(verso)

ומאחרי שנכתב כתב זה שאלני השלישי ש'צ להודיעך בקוצר אודות החצר
אשר כתבתי אל מר רב מנשה עבורה [ב]י החצר הזאת ידועה בשם נאמן נע
אבל היתה בין מר רב מנשה ובין אח[ו]תו אשת נאמן נע וירשה נאמן ועברו
מדיבות ובעת שנחפש [מר] מנשה ונענש ממון בימי בן חבורה [ו] לא היה
5 בידו כדי למלאות הנקצב עליו אמר בלך בן עלון כי שקל בערו מאה זהובים
וכי כתב לו מ' מנשה החצר על ידי גוי ואחרי מותו עמדה אשת בן עלון כתבה
אותו בנדרנית בתה וכי השלישי ש'צ הוא ובני אחות אמו ירדו א[ל] רמל[ה]
וערערו והכל עזרו אותם אבל יורשי בן עלון * אנתנו יורשין מה שקנה
אבינו [מ]את [מנ]שה ויאמר להם השלישי החצר י[ד]ועה בנאמן הב[ן] יא[ו]
10 [רא]יה והביאו עלילות . . . עתה אצלינו [ו]שאל והנה אין בידם
ואין גם לא ביד הג[ו]י . . . עלי[נו] הדבר כי אין ביד[ו] כתב ויאוי לו שלא
להניח[ו] שיבא [ל]ביתו. ואמ . . . ב[ש]עה שכת[בת]י למר רב אפרים אח[ו]י ש'צ
. . . לי. ות תובע . . . כי אם . . . אשר [א]מר כי שקלם בערו בשם[ו]
לא שם [תביע]תו כי [הם] צד שלו . . . א . . . ל . . . אתה הוא אין ב[ידו]
15 הוא רוצה שיטרחו אחרים והוא דומם לא כן אמר הכתוב לא אמר
כי אם עוזב תעזוב עמו * לעזרו ולסייעו המק' יספק על ידך וכויות הנה השים
כתב אל דמשק ושלח ביד יוסף בן אחות אמו ובבל שיני וחמשי הם מחרימין *
ממנו ומהם יתחזק כאומר חזק ונתחזקה * וגו' ועקב שלום

¹ The following lines are written on the margin.

* לרכבא.

² = המקום.³ = מרנא.⁴ אמרו Supply.⁵ Exod. 23. 5.⁷ See Additional Note.⁸ 1 Chron. 19. 13.

Additional Note.

Oxf. MS. Heb. a. 3 (cp. Bodl. 2873³) contains a letter from Solomon b. Yehuda to Ephraim b. Shemarya (11. 2-3) wherein he is also requested to announce the ban in a lawsuit. (4) ישא החבר שלום רב מאת יי אלהיו יתרוםס וממנו כי (5) לשלום אנו חוגנים ואם תש הכח מעוצם השמעות (6) המרגיזות המרעישות המחרידות אבל הנפש היא (7) עד עתה משחמרת ברוך השם אותה בחיים ולא

52. [Vol. I, pp. 131-2.]

[T-S. 13 J 26²³ is very damaged and illegible. The following few lines which I was able to decipher seem to have a bearing on our subject. The handwriting is that of Solomon b. Yehuda.]

(2) לא ידע מה ילד יום וגם לא . . . (3) הם אשר נפלו בצער . . .
 (5) יותר מכל הנשאים . . . (6) ואני מתאחר ולא . . . (8) . . . הנשאים
 החוב [אשר] על . . . קק וחובים . . . (9) והנה אחרת והאחרים אשר . . .
 החורף . . . (10) . . . ובידו מכתב . . . (11) אשר כתבתי ולא . . .
 (12) . . . להיות לו לזכותי וידוע תרע אהוב כי . . . כתבתי אליך . . .
 (13) הראשון אשר הוא תשובת אגרתך השנית הארוכה . . . (14) . . . באשר
 הקבלתי ולו היינו שקולים כאחד בשנים וזולתם . . . (15) לך או מי כתב
 כדברים ההם וקיימתה ררך בבור . . . (16) . . . כי אני משמי . . . כתבתי
 אלי . . . ואל תאמר כי גאון ישיבת [צבי] . . . (17) גם אתה כמות שהיה
 בקריאתך אותו חבר קפץ . . . (18) זה כבר ובא לידי חרפה וכבר ידעתי כי
 בהחבר חמודך עמו ועל . . . (19) במאכל ובמשחת כתב אליך ונמשכתה
 אחרי דבריו ומכתבך אל חמודך (20) ידעתי כי נכנסה אהבתו בלבך כי הוא
 אצלך מגדולי ישראל ומחכמי התורה (21) . . . אתה ירא מאד¹ ופעם חלף
 זאת אבותי . . . [שים] (20) לבך לאשר כתבתי אם חכמה אין כאן ויקנה יש
 כאן הטוב לך או (23) . . . ואם חמה לדברי חמודך דע כי מרה תהיה

(8) נתן למוט רגל לא העדרנו זכרך בכל עת המקום (9) ישמע תפילתנו עבורך] ו
 ומנחת שורות אלה להודיע (10) כי בא לפנינו אברהם בן אב[רהם] נז הרופא
 הידוע אלבצרי (11) בן אחי מר' שמואל בן יוסף הידוע אלבצרי ויאמר דעו
 (12) רבותי כי דודי מר' שמואל היה לו אצל בני אדם הרבה (13) פקדונות
 ושאלות וחובות וכסף וזהב וכלים וכאשר (14) נאסף לנוח לא הניח יורש זולתי
 וכל מי שהיה בידו (15) דבר לא ראה על עצמו להגיע ליורשו ושאל מלפנינו
 (16) להחרים לו שני וחמישי ושני להחרים לו כלשון הזה

[follow the details of the ban, ll. 17-28]

(28) . . . וקבלנו שאלתו כי ראינו אותו כאוב לב שבור רות (29) והחרם לו
 בביח הבנסת כאשר שאל על כל מי שגזלו (30) והמסו בירושת דודו כל שין (عَفَى) (Arab.)
 אשר שאל ושאל מלפנינו (31) לכתוב אליך לעשות עמו כדבר הזה כי אמר כי יש
 (32) שם בעלי דינו אולי ישמעו וייראו וישיבו לו תעשה (33) עמו כווסתך ותניה
 דעתו ה[מ]ק[ום] ישמרך ויהי בעורך (34) ויכין צערך ויצליח על ידך
 ושלומך ושלום כל קהלך (35) ושלום הזקנים והפגמים ושלום חתנך ירבה |
 This letter was written before 1035, since Ephraim's son-in-law is saluted. The terrifying news (ll. 5-8)
 probably refer to the events in connexion with the revolution of 1024-9.

¹ מאלחיד =

כלענה . . . (24) כי אני לא קפצתי ולא רצתי ולא רדפתי בוראי הוא יעידני
 ביום הדין כי מימי (25) אין דרכי כי אם אל השלום ולא יכולתי להתהלך
 ממקום למקום ולה . . . עליה (26) . . . ואל וחלילה לי אני להיות גורם
 למחלוקת כי קדמו תשובות . אל . . . (27) הזקן אשר ט' ורב אפרים הכהן
 ישימוהו אל על כנו ויוסיף כבודו כי לא אותי (28) לעשות [קט]נה או גדולה כי
 אם בהתחברי עם אב ושלישי ישמרם אל ולא . . . (29) . . . בעצתי אבל
 האיש הזה אין יכשר שיכתוב אל . . . (30) . . . בפיהו . . . בהעתק . . .
 לאשר התעלה להתקראות (31) . . . מקומי מעצת יעקב אין להם כל אחד
 (32) . . . [אני לא הוספתי ו]לא גרעתי לא העליתי ולא הורדתי (33) . . . ואני
 מעביר כי חלילה לי אני להעמיד (35) . . . ואני בתומי אחתלך כל עוד נשמתי
 בי וברוך יי אשר . . . (36) כליותי . . . כי לא גבה לבי ולא רמו
 עיני ובי . . .

53. [Vol. I, pp. 132-3.]

[T.-S. 13 J 31⁷, paper, square writing, right-hand side only preserved,
 top damaged.]

Address (verso)

[ליקר בִּנְק מִזֶּז אֲפִרִּים הַחֲבֵר] [ברבי שמריה גֵּז]
 בסנ גרז צור ישמרהו

(recto)

(1) ליקר . . . (6) . . . [אפרים החבר בסנ גרז שֵׁצ] ¹ (7) ברבי שמריה
 [נח]ו עדין שלום רב . . . (8) וברכה ישא מאלהינו יתרוטם . . .
 (9) משה השיבה שֵׁצ . . . (10) לשון לנגנ[ח] אבותיו בפישון ² . . . (11) מע[ש]ה
 . . . לזכות . . . (12) כי החבר . . . שא . . . (13) הדמות לאשר בנר
 [ו]עם [ה]ק[הל] . . . (14) מסכו בש[ריר]ו[ת] ל[בו] להנאת עצ[מו] . . .
 (15) בוגדים וקשרים פעלם וכן נאמ . . . (16) מן החבר כי לא פנה אל
 רתבים . . . (17) ומתי הסדק לכל אשר ימצא . . . (18) שם את נפשו
 בכפו ועמד ב . . . (19) להשמיתו לחרפו כי כתב . . . (20) למען כי הוביחם
 ואם בן ה . . . (21) האל יהדפם וידיחם כי אם דין די . . . (22) הזה כל
 איש אשר עליו דין ישמ . . . (23) לא זולתי פלוני יקנא אל לעמ[ו] . . .
 (24) אל החבר שֵׁצ לכתוב לו מעשה . . . (25) בו כיר ידי השומעים ולקיימו . . .
 (26) יחזק המשפט ויצא באו . . . (27) ולרשע אמר אים ³ עד אשר . . .
 (28) אני יודע זקנו מחסידו יש ⁴ . . . (29) והם [מנ]דולי מדינת פאס ויד . . .
 [וכל מה שיעשה עמו] (30) עמי הוא עושה כי למאד . . . (31) . . . עושה ולא
 נבחר מן החבר מה שאמר הסלך דוד לשלמה] (32) בנו על ברולי הגלעדי

בסנהדרין גדולה שמרהו צור ¹

¹ 'Nile' (above, p. 39, note 3), i. e. at Fustāt by the Nile.

³ Cp. Ps. 50. 16.

⁴ = ישראל.

ולכני [ברולי הגלערי תעשה חסד וגו']¹ . . . (33) . . . כתבו בהחזקת . . .
 ואם יש יכול[ת] לשום שלום ביניהם | ע[שה] והצלת | וי' יהיה עמך | והגד הוגד
 כי | שלמה בן סאיר | השלים עם בת | ה[קושרים ואני] | ביי [אעלוזה] | אוחילה
 לאל ישעי וגו'² | ושלום ישא | החבר מהאל רב | [ישע רב] | [שלמ]ה הצ' ראוי
 ישיבת גאון יעקב ברבי.

54. [Vol. I, p. 133.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, paper, square writing, size 25x17.3 cm.]

Address (verso)

ל[נ]קננו זקן קתלתינו כק מר בן מר רב פרת נוה[ו] ע[דן]
 יצחק הבהן יהי צורי עז[רו] ישע ר[ב]

(recto)

שלומות מוכללות • בברכ[ו]ת מוכללות • שנים וימים בטוב
 ובנעימים לבלות • ואחרית ותקוה⁴ למלאות • ושיבה טובה
 ויושר פעולות • והקשבת תפילות • לקננו וחש[ו]בנו וגדולנו
 כב קדו מר ורב יצחק הכהן הרופא זקן הקהלות • וח[שו]ב
 5 בבל מקהלות • ישמרוהו נורא תהלות • וישגבהו רב עלילות •
 ויצ[ל]יח על ידי בכל מחלות • להמציא תעלות • משחת להדלות •
 [ל]התברך בו בכל פעולות • להראות צאצאי חמודו שר העדה
 בחיקו בעודו במסעודו • ויכין צעדו • וישיבהו שלום שלם בגפו
 שלום בסודו • יזכהו אל לעבוד עבודה • על מזבח מוקדה • עולה ומנחה
 10 שלמים ותודה • ונפשו תגיל ביי בקדוש ישראל תתהלל⁵ • בן מר ורב
 פרת נוחו ערן • נכתבו מורים אלה אל זקן הקהלות • יחליף
 לו אל כוח בנשרים להעלות⁶ • להטיב אחרית מראשית⁷ • ידו
 על ראשי צאצאיו להשית • זרעו להעמיד • ושמו תחת אבות
 בנים⁸ • ממלאי מקום חמירי • יען כי טוב מליץ • עלובים להחליץ •
 15 סיר מפליץ • הקופץ בחילו על מקום לא לו • להראות גדלו •
 לעבוד גבולו • אשר עלה בגודלו • מפי יחיד לגדלו • באין חסכם
 בן גילו • אשר אין רשות לאחד מהם למנות לברו כי אם
 על דעת חבירו אשר כנגדו דימה כי יכיר מקו[מ]ו וישמח בחלקו •
 ויתנהג עם עם בצדקו • ויקטן עצמו להנאות פרקו • ויכבר
 20 גדולים ממנו אשר קדמתו בליסוד ובישוב • ולא ינבה לבו
 ולא ירתם] עינו לאמר אני חשוב • ודברו יהי קשוב • לא המדרש

¹ 1 Kings 2. 7.² Hab. 3. 18.³ הצעיר = .⁴ Jer. 29. 11.⁵ Isa. 49. 16.⁶ Isa. 40. 31.⁷ Cp. Job 8. 7 and Exod. 7. 8.⁸ Cp. Ps. 45. 17.

הוא העקר' כי אם המעשה¹ הטוב הנחקר' לא כל הרתה
 לשום לו שם משים² כי אם במאמר נוטה פרוסים³ ירים
 ענוים ו[י]שפיל נסים' ויושיע אשר בו חוסים[ם]' ובנסו מתנססים'
 25 ועודרי האמת יתערים אל אמת' ושלום שלום ישמיעם באמת'
 חקננו זקן הקהלות ואבירנו שר העדה יירב שלומם עד בלי ירח'
 שלמה הצ' ראש ישיבת נאון יעקב ברכי
 ... לי אן שר העדה ישמרהו אל סאר ישיע לולא דאלך כתבת אל[י]ה בשוכר
 ... הו מותפצל בתקרים וחזית אסאל אללה אן ירי אלשוכר לה עני ושלום

55. [Vol. I, p. 133.]

[MS. Adler 2804, fol. 6, square writing, much torn, is in Solomon b. Yehuda's handwriting.]

(1) . . . ברוך יי השם נפשותינו בחי[ים] ולא נתן (2) למוט רגלינו⁴ ואף
 על פי כי נפש[ותינו] . . . חורדות רומות (3) החפלה והתחן תמיר אנו
 נרשאים ברנו ולחשקינו (4) הכעם לשוב לרחם על המיוסרים הנום . . .
 הנגלים מבתיהם (5) להשיבם להניחם ועל הרעה להנחם ועליכם ל[הת]מיר
 לבם הישיבה (6) לבטח והשובע והשלום ולמאור היינו כאובים על המחלוקת
 אשר (7) היתה ביניכם פן ח[יה] סבה לשונאיכם לכל הדברים תבאים על ירי
 (8) המחלוקת ולמען רוב הצדקות אשר ביריכם שבתה מביניכם (9) ברוכים
 יהיו ליי אשר הרגילה ואשרי הביאות ואשריהם ומה רב (10) שכם כאותה
 ששינו⁵ ואלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם וכו' . . . (11) . . . ואמר
 המשורר סור מרע ועש[ה] (12) טוב בקש שלום ורדפהו⁶ שיקל השלום כנגד
 כל התורה באמרו סור [מרע] (13) מצות לא תעשה כי הם רע בעיני יי תעשה
 טוב מצות עשה וכו'.

56. [Vol. I, pp. 136-7.]

[T.-S. 13 J 13²⁸, paper, square writing, size 25.5x 17.4 cm., very badly preserved, torn at left side bottom. See J. Q.R., N. S., X, 417-19.]

(recto)

[לי]ק[י]רנו וירידינו כפ' נק' סור סהלאן ראש כלא ישמרהו צור' ומכל רע
 יחי נצור'
 ביד אברהם החבר נע קדמו מכתבי אלי יריד שצ' חורעתי במ כי נעו כתבם

¹ Abot 1. 17.

² Cp. Ber. 2. 8.

⁴ Cp. Ps. 72. 7.

³ A Paitānic expression for the 'heavens'.

⁵ Ps. 66. 9.

⁶ Psa. 1. 1.

⁷ Ps. 34. 15.

והחזק באשר עשה ובאשר התחזק הוא וכל אנשי בניסותו והחזקנו טובה למו
 ואישרתי
 נמול טוב וישלם פעלם ויהי משכורתם שלמה מעם
 יי אלהי ישראל
 5 [ננ]קקתי ב תו מלפני המלכות [ומ]ן הרחן יחיו לעד בהצלח
 האסורים יו[צי]אם
 [אל]הינו לאור והן נשלחו [צי]רים והיי[נ]ו מקוים יציאתם מחשך וצלמות
 ונתקו מוסדותם
 והנה כתבים באו מדרמשק כ[י] עודם בבית הכלא אך המוסרות והמוטות
 הוסרו מעליהם
 אבל הפקידים על[י]הם בעונש בכל יום והם חולים מלך הכבוד ישלח דברו
 וירפאם ויציאם
 לאור ויראו בצדקתם וכתוב בם כי [נ]של[ח] להם פיתק מאת עדי¹ בן
 מנשה הניכר בן אלקנאז
 10 כתוב בו תניי כי ישבעו ביי' ובחיי המלך יחי לעד כי לא יקראו בשם
 חברים ולא ישרתו
 את בית ישראל בכל ארץ ישראל בשרות גדולה או קטנה[ה] לא במשפט
 ולא בזולת[ו] ובי
 השיבו אהנו רוצים לשמנת דברי הפיתק [הזה] מפני כותבו ונשוב לפי
 מה [שנראה] ובאשר
 עמדנו על דבר[ם] נוסף ינון על מכאוב ואמרתי אוי נא כי יספ ייי' ינון
 עוד [על] ינוני ונ²
 [ו]נק[ו]ה[ה] לאור והנה חשך וג'³ עאדיני א . ר על השמועה הזאת [והיינ]ו
 מק[ו]ים כי יביאו
 15 מדרמשק חשובות למכתבים שנכתבו מאת הזקן החשוב מדרב נתנאל
 [הב]חן הנקוב
 אבו אלפכאר שץ יהי אל עורו ומ[ו] רב מבורך חשר ביר עלי ננ הנקוב
 אבו אלפצל באשר ראו
 מכתבים אשר באו מדרמשק הול[ו]י כני זקנים בימים האלה בימי
 הסתיו והשלג והקור
 ואני זקן כבר [וא]ן בי כח להלך מן הבית [אל חשוק] כי כשל בעוני כוח
 אף כי אוכל אל דמשק ולא
 אדע אם יק[ר]ני אסון ואם בינ[י] מין הצ[ד]יק נחי[ר]א עליו אבינו יעקב עליו
 השלום⁴ אשר זכות שניהם

¹ I.e. 'Adayah b. Menasse the Wezir. Cp. above, p. 11, note 1.

² Jer. 45. 3 is somewhat different. It was probably quoted from memory.

³ Isa. 59. 9.

⁴ Cp. Gen. 42. 38.

20 [נד] ולה לִפְנֵי אִם בִּי אֲנַחְנוּ הַחוּסִיִּים [והנה] באות תשובות נראים
 כמ[צפ]ים על הולכתי ואף
 בהם תניינים קשים אפילו האדונים לא יתנו כמותם על עבדיהם וְגַם בִּי לֹא
 יוֹכֵר הַחֶרֶם בְּחִלָּה
 וכי יבדלו להם הקראין תנות אחר בשוק היהודים לשחוט ולמכור [בשר] בלא
 בדיקה באין איש רוא[ה]
 וכי שאר הטבחים אם יבוא להם שֶׁה וְלֹדָה או פרה¹ לֹא יִמְנוּ אוֹת
 נ . . יֵם וכי אם יהיה
 שאלתם לֹא יבוא עִם הַרְבֵּנִים וידעו לחלל בו ולפתוח את חניותיהם
 הַרְבֵּנִים עֲלֵיהֶם וכי . . .
 25 הַאֲסוּרִים לֹא [י]בואו לֹא בעיר הקדש ולא ברמלה וכי יכת[בו] כתבים . . .
 וְכֹאֲלֵה רְבוּת ש . .
 ויעידו עלי ועל הזקנים כי אֲנַחְנוּ עֲרִבִים בְּד[ברים] הָאֵלֶּה הַהֵיחָד
 צור[ך]
 הַשְּׁמִיעוּ עַל אֲרֻמֹּנוֹת בַּאֲשֶׁדוֹר וְעַל אֲרֻמֹּנוֹת בָּאָרֶץ מִצְרַיִם וְגַם²
 ולא אכנס בתניי באחר מן התניינים וכן החברים
 וכב[ר] נ[תתי] את נפשי בכפי ובטחתי בבוראי אולי יעשה לנו ככל . . .
 ולהתחזק ולחזק ולאמץ כוח לכל מי שתדע כי יעמוד ברבר . . .
 30 יִגְוֶנָה אֵל אֵל רַמְלָה וְאֵל דְּמִשְׁק שֶׁלֹא יִכְרִיחוּ אוֹתָנוּ לִכְנוּם חַחַת . . .
 זכרו א[חי]נו לֹא נִרְאֵת לָהֶם שְׁלִילָה וְלֹא ה[ייתה] אֲרוּכָה בִּי לֹא נִכְחַד מ . . .
 ביי [א]לה[י]נו אנו נשענים ואשר תעשה ותעשו ברבר הזה הוא לכל . . .
 ושלום מסר[פ]ך וכל קהלך קטן וגדול ובעונותיי רפו ידי . . .
 איטאל לכתוב משמ[י] מטרורף [הדעת]
 25 יִרְצִי | מַעֲרָה לְרוּחוֹה | לִמְעַן שְׁמו | ולמ[ען] ברית[ו] היות | כי לא הרעותי |
 את אחר מהם |
 ולא המרהתי | וגם לֹא לִקְהָלִי | כּוֹפֵר וְהוּא עַד | ונאמן עליי | [ו]למאד
 קצת[י] | בחיי ונקטה |
 רוחי וכבר | [כתבתי] אל מֶרֶד | [י]שי החבר ומ[ר] רב שמואל גם |
 קדמו מכתבי[ם] |

¹ A sheep or a cow that is about to give birth, i. e. pregnant. This seems to be the meaning of וְלֹדָה, cp. שפחה וולדנית (Levy, *Wörterbuch*, s. v. וולדנית). For this Karaite prohibition, cp. e. g. Sahl b. Maḡliah in his Letter to Jacob b. Samuel (Pinsker, *Likḡuṭ*, Appendices, 28), וְגַם בִּי לֹא יוֹכֵר הַחֶרֶם בְּחִלָּה וְהוּא הַנִּקְרָא נִבְלָה . . . (cp. also *ibid.*, 30 top). In a marriage document, dated 1036 at Fuṣṭāt, between a Rabbinite and a Karaite lady, one of the conditions is that the husband compel not his wife to eat בהמה הרת ולא הרין (infra, p. 211).

² Amos 3, 9.

אל התבר מר רב | אפרים הכהן | שצ' ואל מר רב | [י]פת ראש הקהל |
 [ואל] אחינו |
 מר רב יעקב | [שצ'] ואל מר רב | נתנאל תתברכו | יחד המקום | יעזור
 אתכם |
 ויוריק[ם] | דרך | הישרה | ויצליחכם בבל | אשר תעשו | ועקב שלום |
 שלמה

57. [Vol. I, p. 139.]

[T.-S. 10 J 10²², paper, square writing.]

(recto)

.
 ב יחזי ה
 מצפה ע וב חמודי אומר ירא אני כי לא
 תוחלת כי אל פאה אשר [נ]פנה הנה [ה]יא סגורה ויכאב מאד לנו
 ואשבה משומם ואאנה ואנהה ואומ[ר] יי אלי יש' ¹ האמנם [באה]
 5 העת להתגרש מעיר הקודש כמה כתבים כתבתי בעדם מ[צדי]
 ומן הישיבה בדברי תחנונים מרוע לא הועילו איך לא הוקשב
 אל דבריהם איך לא נשאו חן בעיני אחיהם למאד מאד הוקשה
 עלי הרבר עתה אה ואהוב לך לקחת את הספרים
 אשר קדמו ולקראותם ברבים ולעזרם בכל יכולת ולהעירם
 10 לדבר אל הזקנים הנקובים אל דסתארה ² בעד אשר אצלם
 ולאהוב לדעת כי אם לא ייעזרו כת הרבנים מאצלם
 אין להם תקומה ואין להם ישיבה בירושלים ועד כה
 דברתי בלשוני מטירוד לב וטירוף דעת ואשר יעשה
 ברבר שברו מאי' יש' ³ השוכן בהר ציון ושלומך ירבת נצח
 שלמה הצ' ראש הישיבה ברבי יהודה

58. [Vol. I, pp. 139-40.]

[T.-S. found by me in Box K 17 and 18, but mislaid after copying, paper, square hand.]

(recto)

. להוביח
 מצינו במדרש א
 תבור עצבים אפרים ה[נח לו] ⁴
 אין זאת מן המ[צ]ות אשר

¹ אלהי ישראל.² See above, p. 140, note 5.³ מאלהי ישראל.⁴ Hos. 4. 17.

לשניהם וברוך אשר בחסדו נמלטה נפשינו כצפר מפת יוקשים ונ' ¹ ברוך
הציר הנאמן ל' אשר

לא שמע לדברי המשיאים צורנו ישלם פעלו ותח[י]ה משברחו שלמה מעם
י' אי' יש'

באשר השליך נפשו מנגד כן הוא כן הסוחרים החשובים אשר הליצו יושר
ולמדו זכות יברכם אל במעשה ידיהם וישיכם שלום אל בתיהם ואשר
גרם לנו כל התלאות

20 האלה מאחינו ההוקקים חקקי און המשיאים ירא י' וישפוט ותיה י' לדין
ויוכח בינינו

ובניהם יען [שכל] הע[דה] מקוים לשלום המשאל מהאל לשום שלום בין
עמו ישראל ויסיר

המחלקת כהבטחת וסדה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו ונ בעת אשר
יקים ולא ילמדו עוד

איש את רעהו [וא]ש את אחיו לאמר דעו את י' ונ' כי נהיה יחד למודי
י' כהבטחת וכל בניך למודי

י' ורב שלום בניך ² צורינו [קרושינו] יקרב לנו העת והזמן ולהודיע כי שאר
הנדבה הגיע כלל חמשה

25 ועשרים זהובים וגלוי לאל לעתה לא נשתנית כי אם ליד הנושים ובחסדי אל
ובחסדכם נחה דעת

כן תניח דעתכם ותמצאו מרגוע לנפשכם באשר חרדתם ונתעוררתם
ועוררתם בהונכם

בנפשותיכם כן תחרדו וכצפור ממצרים ³ ותתעוררו לבוא לירושלים ותעזרו
בפלי כפלים ותזכו לחוות בנועם

בעבור הזעם וישאו הרים שלום לעם ותענו בסתר רעם ⁴ והמשאל
מכבודכם להליץ יושר ולא לדקדק

בנשר כי כל ⁵ הכוח ותש החיל והלב טרוד מאשר עבר והשורות יוכיחו
והדברים יודיעו בהקדם

30 ובאיה[ור] המקום ישמע בעדם כל תפלה ותחנה ושלום שלום תשמעו
ותשועת עולמים תושעו

ולא תברשו ולא חכלמו עד לעולמי עד ⁶ שלמה הנדבה ברבי יהודה נז
ישע רב

¹ Ps. 124. 4-7.

² Isa. 11. 13; Jer. 31. 33; Isa. 54. 13.

³ Cp. Ps. 81. 8.

⁴ Read בלה.

⁵ Cp. Hos. 11. 11.

⁶ Cp. Isa. 45. 17.

59. [Vol. I, p. 141.]

A declaration by a Karaite.[Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 9 (cp. Bodl. 2876⁹); paper, square hand,]

(recto)

בשם אל עולם

בר[כו]ת רבות • כמימי א[רו]כות • מדר ערבות •
 אל הקהל הקדוש החכמים והנבונים בעלי מקרא
 תדעו לכם כי האל לא ברא את עולמו ונתן את התורה
 אלא לדרוש את האמת ולשפוט את הצדק דכת
 5 כקטון כגדול תשמעון לא תנורו מפני איש כי
 המשפט לאלהים הוא •¹ תדעו לכם כי הייתי נכנס בבית
 אלשיך אבולמונה וגם הוא בביתי והיה נאמן עלי וגם אני
 לו נכנסתי פעם ² אצלם אמר לי הוא ואשתו קח אלה
 הנכסים בכנף בינך והוליכם לביתך לקחתי אותם לספור
 10 [או]תם לפניהם אמר לי הוא [ואשת]ו לא יתכן אתה נאמן מהר
 קחם וצא לקחתי [אותם ב]בגדי אסורים והלכתי לביתי הוצאתי [י]
 אותם וספרתים שלא י[א]בר בביתי כלום ביקשו אותם ממני
 הולכתי אותם וספרתים עליהם דבר ודבר אמרו לי אבר
 דבר אחד מהם ישה שני זהובים ויות[ר]ה אל יודע והוא
 15 עד ודק כי לא ר[א]יתי א[ת] הרבר הזה ולא אדע מה הוא
 ולא נאבר בביתי מרא[ש] [ש] ועד סוף • תעתה אשאל מכבודכם
 שתשימו חרם ³ על שמי אם ידעתי זה הרבר ואים ראיתי
 [וא]ם נאבר בביתי ואם לא נאבר להם כלום ועשו זה הרבר
 [אתי] בערמה כדי להכלימני שלא להיות נאמן לפניהם
 20 . . . מכלים אותם בדברים יעקב החרם ויהיה בראשם
 זה הרבר אלשיך אבולמונה לא י[ד]ע אם נאבר ואם
 דע מה היא שדבר כל עיקר אלא חסותו היא האומרת
 היא בעלת הדבר ואני כבר פה בלשון ערבי
 אליכם ושלומכם יגדל ואל ידל • אמן ישע רב סלה •

¹ Deut. i. 17.² Supply אחת.³ About the ban amongst the Karaites, see Benjamin al-Nahawendi, *מיטאת בנימן*, 2^a bottom (cp. also J. Q. R., N. S., X, 348, note 269).⁴ There are some letters above and beneath the last four words which cannot be deciphered.

Nos. 60-65. *Epistles from Solomon b. Yehuda relating to his rival Nathan b. Abraham.*

60. [Vol. I, pp. 142-3-]

[T.-S. 13 J 23¹⁹, paper, square hand.]

(recto)

קדמה אגדת אל אלוף יה[י] צוד עזרו וצל סתרו וכבוד וחרד יעטרו
וימלא שאלתו ותקותו ושברו להדיע בקצר איך נתגלגל השלום באין יגע²
ואם לחוק אין היה הרחוק ילאה המספר אף כי לחרות ביד סופר
ולו עזבוני
... . מ למובתם לא נשמע בינינו דבר הוא התחיל להת[ה]לל כי
אי[י] כמוהו וכי
5 [ראוי] לשררה והמציא פתח למחבלים לחבל להשאות בה ונ[ה] והאש
דולקת
[והשלח] בת עולה והמסיתים השינו תאותם ואני בתומי מאמין לעצותם
[ער כי] היבנתי כי עצותיהם לעצמם נראים כאוהבים וכמחזקים ידים
רפות והם
קומות בופפות ועת אשר שמעו כי יצא נועצ[ו] בעצה ונכללו ואמרו
הנה האיש
יבוא נברתה ברית כי לא תקראוהו לא ראש ולא נאון בישיבה והנה
ידינו עמד יחד
10 והאמנתי להם ובאה שמועת אב ימצא רחמים ועשינו לו מספר בקהל
עם ואמרתי
כי השלישי הוא ימלא מקומו ויהי כאשר עלה אל עיר הקודש עלה עמו
השר מ' מנורך
בן עלי השר בן עירא והעם אשר עלו חלק[י] לב ואשר יעצ[ו]ני לכרות
חברית שב אחר
מהם ואמר לשלישי הנה המקום פנוי לך אם יאמר לך מלא מקום הנאסף
בתפלה על
הקהל וברברי תורת ואחת לא נסית הלא נהיה לבנו הנה עתה יבן[א]ו
זקנים וישאלוך
15 לעמוד במקומך שלישי ויהי האיש הבא ממלא מקום הנאסף ותהיה נשאל
בכבוד ואם
תעמוד לך שעה האל יניעך וכן היה בא השר ושאל השלישי בפני רבים
ואמר לו המקום

² = 'without weariness', difficulty.

שלך תעמוד במקומך ויקרא האיש הבא בשם אב ויהיה שלום בין יש' ¹
וישבתי המריבות

וישמע לקולם ואני יושב ^{כהרש} ובאלם לא יפתח פיו לא העברתי ולא העמדתי
מאת יי היתה לו

בעת אשר עמדה לו השעה נתישר ^ה הדרך כי לא לאדם דרכו וגו' ² ולמאד
תמהתי

20 כי הנאסף נוחו עדן נתן לו יד כי אם תעמוד לו שעה כי יהיה הוא משנה
לו ולא ידע

כי הוא יורש מקומו ואחריו אם יזכה יעלה ואומרה מה גדלו מעשיך יי וגו' ³
האיש אשר

חביאו בברית הוא אשר יעץ קודם שאלת השר להשלים המקום ואני
יושב תמיה

אומר אם מטה רגלי חסדי יי יסערוני ⁴ השלים ימי הנאסף לנחתו והעיר
לב הבא למלא

מקומו טרם ביאת שמשו ורחח שמש הבא למלא מקומו להודיע כי הכל
בירו והושפיל

25 ויהירים ⁵ ולא בכוח יגבר איש ⁶ כמה ינע ולא הניע' ועת בא עתו באין
ינע הרניע . .

עושה גדולות ולא נדע' ⁷ ולמאוד תמהתי מהכותב כי נאסר הראש בברית
כי לא יקרא

פלוגי בשם' וברוך המקום אשר הציל את עבדו אני לא קראתינו
מאת יי היתה

לו לא במחיר ולא בכסף ובחסדי רחמים נאחו' ⁸ הלבבות' ונחו המריבות'
ואני מודה

[לצורי ואלי א]שר הצילני מלשון המשמיצים אשר הם בלב ולב ושומר
פתאים יי' ⁹

30 הוא [ינהגנו] עלמות ¹⁰ וגלוי לאל כי לבו טוב מאשר האמנתי להם והם היו
מחליקים בי . . . הם נראים כתמים' והם נתיבות נותסים' ורשותות

פורשים' ברוך
עושה נסים' הודעת[ך] נפלאות אֵינו ¹¹ ושאלתינו באגרות קדמו אודות

עשרת הזהבים
וגלוי לאל כי | בשנים או בשל[שה] | אמ' . . . | חק . . . נתקבלתי . . . |

עשרת הזה[ובים]

¹ = ישראל.

² Jer. 10. 23.

³ Ps. 92. 6.

⁴ Cp. Ps. 94. 18.

⁵ Read יורים.

⁶ Cp. 1 Sam. 2. 1.

⁷ Job 37. 5.

⁸ 'United'; a verb formed from אח 'brother'.

⁹ Ps. 116. 6.

¹⁰ Ps. 48. 15.

¹¹ אלהינו =

אשר בשם . . . | ובהם קניתי תבואה וממנה | אני ואשר | בבית אוכלים |
 ואומרים |
 35 יניח אינו¹ נפש | אשר צוה | לתת אותם | לנו תהי נפש[ו] | צרורה בער[ו]ר |
 החיים וירבה |
 שבר אשר | ינע עד להגיע | אלי ושלום | נכבד ושלום
 שלמה הנבא[ה] לישע אל מצפה |
 יכה ידא

61. [Vol. I, pp. I43-4.]

[T.-S. 13 J 23¹, paper, square writing, size 28.3 x 19 cm.]

Address (verso)

לחברנו בנך מר' ורבנא
 אפרים החבר בסנהדר[ין] גדולה ישמרו צור[ו]י ישע
 רב

(recto)

אל אהוב[נו] וחב[ר]נו¹ השומר משמרתנו² וסר למשמעתנו³ בנך מר' ורב
 אפרים החבר בסנ גדו יהי צור עזרו⁴ ועל סתרו⁵ שלמותו להרבות
 וברכותיו לצוות⁶ ברבי שמריה נוחו עדן⁷ קדמו אליך מכתבים
 להודיע מעשה ראש הפעור⁸ צור אותו יגער וישן ולא יישר
 5 אשר טובות ננמל⁹ ורעות גמל¹⁰ לא תמוט מביתו רעה¹¹ מסנו לכרעה
 כבן צרועה¹² להכרית לו משתין בקיר¹³ ביתו להבקר¹⁴ ניתן לו הכרע
 פשט ידו אל הרגל ואל היר ואל הזרוע¹⁵ ולא הקרב לקרוע שמעו¹⁶
 כש[מ]עו דרכיו¹⁷ ורעו מהלכיו¹⁸ והנה לא הוגר מקצת מערכיו¹⁹ בגאון
 ובגודל לבב מתהלך²⁰ ואחרי שרירות לבו הולך²¹ רוכב על המורו כל
 10 היום הולך²² משער לשער בדרכי מסרפו אב אוחו ללכת ומבקש
 מעוה מאשר נתנא עליהם בראשית בואו הנה הוא עתה מסובב
 על שעריהם²³ מתחנן אליהם²⁴ עזרוני עזרוני ואני אמלא שאלותיכם
 ושם את האמונה שחוק²⁵ ויוצר עמל עלי חוק²⁶ ומבטיח להרחיק
 חוק²⁷ לקרב ולרחוק²⁸ והנם נוטים אליו כי כל שמחתם להיות רבי
 15 הרבנים באין אמונה והאיש אין פחד אִיִּים לנגד עיניו²⁹ אין אִיִּים כל
 מזמיתיו³⁰ וחוקק חקקי און וכותב כתבי עמל ורשע דברי שקר

¹ אלהינו =

² Cp. Num. 23. 28.

³ A pun on צרורה, i. e. Joab, cp. 2 Sam. 3. 29.

⁴ Cp. i Sam. 25. 22. ^B להפקר - So also in Ycr. הפקר stands for הבקר.

⁶ The meaning is : 'only a part of the body is given to him (הכרע 'the knee') and he snatches at the whole of it, i. e. he assumes the whole authority.

⁷ But he did not come with the intention to efface his former bad record (for הרבנים read probably חקריב).

⁸ Cp. Ps. 94. 20.

⁹ Cp. Ps. 36. 2; 10. 4.

ותורת אמרי כזב ומחזקים בשבועות שוא ונפילתי בין שנים צדיק
ה[ר]ב[ה] ונשתומם. ורשע הרבה¹ ימיתו אל ויעמם. ואני בתוך עלוב
יראה אל בעלבוני ועלבון עמו. ויריב ריבי וריב עמו. הנה קיבץ לו
20 מן הקוצים שבעם² ויעשם זקנים גדולים ויאכילם וישקם ויבא
רבים באלה ובשבועה לאהוב את אוהביו ולשנוא את שונאיו
ולא יכשר לי לכתוב להעזר בשררה מאחרים חלילה לי אני מהאיים³
נתנה לי לא בכוח ולא בחיל ולא בעשר וזה בא בעושר מתנאה בו
ומתנבר ואנשי הכת האחרת רבים מהם עוזרים אותו בסתר ובתראים
25 כי הם עמי אוי לי לעת שנצרך לכך היתה הארץ שוקמת מיום נחו
מסרפו⁴ מעת בא התחילה הריבה ואני שואל ממך שתתן הכתב
אשר שלחתי אל הקהל אל המשוש לא נסחם לשלחם אל המערב וכמו
כן תכתב לי נוסח המכתב אשר כתבתי בעת הנדבך
כי כל כתבי אין אצלי נסח [לקרא] | מהם ותעשה[ה] | טובה והנה כתב[תי] |
30 כתב ארוך אל כל [הקהל] אתה | תעמוד עליו | ושלומך יש[ל]ו | ה[ה]ל
ירבה נ[צח] |
שלמה הצ ראש ישיבת נאון יעקב בירב[י].

62. [Vol. I, p. 144.]

[MS. Heb. c. 50, fol. 21; right-hand side damaged; paper, square writing.]

(recto)

[ל] שומר משמרת האמת והצדק . . .
[ו] קושרים לפזור. ובוגדים למיר⁵ איכן . . .
[ל] שום תחתם למזור⁶. הוא נזק מור אפרים
החבר. וביושר מתנבר. ובכוש מדבר.
5 [וה] ילים ינבר⁷. ויטלא לו כל משאלו וכל סבר. ברבי
שלום שלום יהי לו מכל עבריו. ומכל מגוריו⁸.
[ול] תודיע הנחיה. מהאורב כחיה. והחולק במריה.
והמסעף פורצת במערצות⁹ רמי הקומה
[לה] כל ולפרוע. והשפלים להנביה ובארץ לגדוע.
10 [י] אין עוד מלכריו. על בוטחי בו חסריו. והבוטח[ח]

¹ Cp. Eccles. 7. 16-17. ² Cp. Kidd. 75^b. ³ = מהאלהים.

⁴ His maternal uncle, see Ibn Ezra to Amos 6. 10, and Felsenthalin *Semitic Studies...* Kohut, 133-7. For נחו read נת.

⁵ = להמיר.

⁶ Cp. Obad. ver. 7.

⁷ Cp. Eccles. 10. 10.

⁸ מגוריו 'his dwellings' (cp. e. g. Gen. 37. 1).

⁹ Cp. Isa. 10. 33.

. . עדו בו בטחוני שמוח . ועליו נשענתי לא בכוח .
 כי נבונותי . ולא במשפחתי נקראתי . ולא השעה
 נסמכתי . כי אם ברצון האל ועמו בשם זה [כי]
 [ע]ול לא הכבדתי . חוק לא שמתי . לבי לא הנבהתי .
 15 [אל]ים יעזר לי על כן לא נבלמתי .¹ והוא ינהני על
 כל הנעשה בעצת הזקנים ברבר איש חסד²
 [שלומו] אל יעדר . והן וחסד יהיו לו ולבניו זר וגו[ר] .
 . . תחשב לו זאת לצדקה טוב לו להעניק
 . . . לכתוב להחזיק טובה לאשר עליה והני[ה]³
 20 וגמולו ישלם לו לא נעלם מן החבר שמי' צו'
 [כי] מהלכיי לא אראה לעצמי לכתוב להעזר בו
 [ע]זר ולא ייאמר עלי הוא כמו הקושר עוב[ר]
 [גם] כי מתקשר חלילה לי אשר הרימני מן
 . . ה להשפר אם ייטב לפניו להעמיד שמי
 25 [טוב] ואם כה יאמר לא הפצתי כך הנני יעשה לו
 [בע']⁴ ואשר זכרת בעד אבי הששונות שמי צור
 אשר הניע לקהל קירואן כי נפשטה חיר אליהם
 [כמע]ס קט היו שונאיהם אבי[ר]ים לולי רחמי רחום
 . . ח עזר מעט הוא הנניד רבנו יעקב ישגבהו
 30 [ידי]ך בימינו כוכב מיעקב⁵ ויעמיד אל שמו וזכרו
 [את]מול בבוא רב' יצחק' לחיים יחק' . אכתוב אליו בש[לום]
 גע הכתב הקודם עם כתב רב' שמריה⁶ . . . ע . .
 [ה]אחב ירבה ושלום כל הקהל יעצם
 שלמה הנרכה . ישועת אל יחבה .

63. [Vol. I, pp. I44-5.]

[MS. Adler 2804, fol. 4, square writing, paper, size 14.6x18 cm. It contains two incomplete letters, the first of which covers the whole of recto and half of verso, while the second letter comprises the other half of verso. The second fragment was clearly stuck on the blank space of verso. The handwriting is very much the same, though it is in different ink and in somewhat smaller letters. It may be that the Gaon intended II to be a postscript to I since there is no signature to the latter.]

¹ Isa. 50. 7.² Hesed, i. e. Abu Nasr b. Sahl al-Tustari.³ הִנֵּה 'elevation' עֲלִיָּה 'pleasure'.⁴ 2 Sam. 15. 26.⁵ Num. 24. 17.⁶ Perhaps the elder Shemarya b. Yefet (above, p. 130, 1. 20).

I

.
 להודיע
 אחד וחצי אחרי בן הופחת [ל]רב[י]ע וכתבת[ן] אל
 [ע]ל כתבתו כי לשלוח עוד דמין אמרתי אין צורך
 כי כתוב [א]ם יש בו כדי
 5 תשורה ואשכר לגדולי עם אף כי לכמוני ומדאנה ו[מ]כאב לב חקויתי
 דברים כי מה הדבר אשר גרם להשיב תשובה ואמנם כי
 מכתבי איש כמונ[י] יכבדו על רעים ואהובים כי אינם דומים
 למכתבי הסוחרים כי הסוחרים כל אחד ואחד ייתנה מחבירו ובני
 תורה מכתביהם לבקש הנאה ולא לההנות ועל כן הם כבדים ולמען כן
 10 מכתבי לכל אהבים מעטים לבעבור הקל עליהם ולא להזכירם כי
 ואם צורי הצריכני חסרו לא עזבני כי המקום אשר שם פרנסתו בו או
 יוליכנו אליו או יביאהו אלי ואם איתל למפרנסני הוא יביאהו אלי וישאל
 ממני לקבלו ואם אשאל בפי היא היא הפרנסה ואם אין להרמות לעפרם
 מצינו כי אינו¹ זמן לאלהיו פרנסתו על [כל] דרכיו באין יגע גם אין
 במקומו
 15 שלשי² כי אם עונת רצפים וצפת[ת] מ[ים] * וחשנית לך ונסתרת וכולה³
 והשלישית קום לך צרפתה⁴ ומשלשת[ן] יש לאדם ללמוד מוסר
 ושמעתי | מאיש מחסידי | גוים כי היו | לו אהבים | מכבדים אותו | בכל
 עת אישר | יבואו אל עיר | הקודש | פעם אחת | א[י]רע[ו] ולא * . . .

(verso)

אתם ולהתקרב אל האל באשר תתנו ואותו האיש להתרחק כי יקבל מתנותיכם
 ולהפחית זכותו⁷ שמעתי אני לקחתי מוסר ואם ברחמי רחום זה דרכי אבל
 הוספתי אומץ ולא להתח[לל] ולהתפאר חקתי כי אם להעביר מלב אהובים אם
 חס ושלוה בא חשד ועתה אחי יקירי אין להמריה על כבודך כי אם לעשות
 5 חסר עם אחיהו אהבו ולחודיע אם הגיעו שני הספרים פתרון קהלת
 אשר לנשיא⁸ נ * תשוב נפשי ואם לא הגיע תשאל אח מר רב שלמה הפקיד
 על אודותם כי במשא נחמנו באמון מאת מ * ישראל זה חבירו אליו עד
 אשר ארצה מה אעשה בהם ומאחרי כן אין להמריה עוד ושכרך הרבה
 מאוד ושלומך ושלום חמודך ושלום מר סעדיה המבין ירבה נצח ישע רב
 אלהינו¹ = אלהינו.

² There is perhaps here an ironical allusion to the 'Third' of the school.³ 1 Kings 19. 6.⁴ 1 Kings 17. 3 ff.⁵ 1 Kings 17. 9 ff.⁶ A few of these marginal lines are missing, as the right-hand top corner is torn off.⁷ Here ends the story which began on the margin of recto.⁸ נחמו נפש.⁹ מרנא = .

II

בית כניסתך מחלוקת[ם] עם יולדך נוהו עדן[ו]חשב בלבו כי אני כתבתי א[ל]
הבוגר המען[ל]ה [ח]ל[יל]ה ל[י] להעלותי זכרו בפי לא כ[טוב] ולא ברע
כבר ביארת[ו]

לאהוב איך [הי]ה השלום ואשר אסרוני לקראותו [ה]ם קראוהו ואני באיש לא
כ. וע [ו]כל[ום] לא האמנתי כי יהיה השלום כי אני שמש תלויה ומאת יי
היתה לו

5 במות האב בא וטלא מקוטו [וב]אשר בא זרח הש ובא הש¹ וברוך
אשר גמלני

טוב ותניח לי ולא יהיו מקללים לי בת[יי] ובמותי . . . ולא נקריתי בשם
זה אשר

רב[ו] המקנאים ויאמרו מתי ימות חושבים כי הנאות דציו[ו] יבואו לידי
ובמותי ישובו אליהם

מהאל המשאל לתת אחרית ותקוה לו ולי וכל יראי אים [ו]שלום כבודו
ושלום ר' סעדיה

ירבה נצח

[שלמה]² הנדכה. לישועת א[ל] י[ח]כה. י[צפ]ה

64. [Vol. I, p. 145.]

[T.-S. 10 J 14⁸, verso, paper, square, torn across the right-hand side, handwriting that of Solomon b. Yehuda.]

.
לו בדבר קרין[ב] על אשר כן
ה בעת אשר יקראוהו כי
יבוך אין אדם במוכן לחבירו [נוגע]³
ולא זכו לה וגם לא לחכמים ואם כי עת ופגע יקרה א[ת] כלם⁴
5 יהיו על ידי מסיתים ומדחכים ואם יימצאו משיאים מאחרי יי
[לר]כות חכמים ומבינים מדוע יה[א] פלוני למעלה ואתה למטה
ולים ואם לתורה תורתך יתירה יבואו הדברים כמו אש
העת . . . עור ויעמדו לו עוזרים ידמו כי שלמת עת העומ[ר]
[שמ]שו זורחת על כן לא יצליחו כמו כן היקרא לנו השיא א'⁶
:0 [י]רים להשיג חפציהם וישמו אותנו הנודמים והיו עתי זעם
ותרבו לטלא תאותם מביאי שלום לא נמצא עד אשר

¹ Eccles. I. 5,

² This line is on the right-hand margin. For similar endings, see above, pp. 157 and 163.

³ Cp. Yoma 38^b top.

⁴ Cp. Eccles. 9. 11.

⁵ The 'א, here and 1. 15, is to fill up the line.

- ימי הנועם וחלפו החשיאו לקשור והושמו מעקשים
- לב תמה אשר בעת אשר באה העת זריחת שמש ראובן
- לבוא למלא מקום אשר באה שמש עוד לא באה שמש
- הפיות אשר היו מסיתים הם הם אשר שבו מפתים א' 15
- שדי המחלוקת הזאת נאנח נאנק הייתי יומם ולילה
- באה זאת התקלה והחבורה נתקלה ומפיל תהנה ותפלה
- [אנא] יי האל הגדול הנבון והנורא אם בשלי באה השערה
- ויאמר בימי פלוני רבו המריבות וגדלו המחלוקות מי יתן
- עלי להתחללה להסגר בגללי בית תפלה בל עובר עליה ישום 20
- לא על חנם אמר דויד על זאת יחפלל כל חסיד אליך לעת מצוא 2
- ולא לרעה רק לשטף מים רבים אלי בלי להגיעה בי מה
- מלכים בעת כי עמדה לו שעה בה להשתעשעה ו[א]חריתי
- [ו]הוללה יפעחו הוא ובניו ביום שופר ותרועה וגורו בחומת
- נאה שמתתה בדעתה ולכן ראוי לכל אשר תעמוד לו שעה 25
- ה להיות למונה ולא לרעה לעשות בו רצון יוצרו להנצל
- עליו בכל מפעליו וישאל לישר לו מסלוליו ואל יבטח בעצמו
- רש בטחו בו בכל עת עם ויאמר יי צב אשרי אדם בוטח בך 3
-

65. [Vol. I, pp. 145-6]

[T.-S. 13 J 15¹¹, paper, square hand, size 27-6 x 18-6 cm., right hand side very faded.]

(recto)

יראת יען [כי] לא יראו אים¹ ולא פחדו

ה ה[ד]י[ו] [אליו] אקרא ואליו אתהנן² ובא

אח וחי לבך מדב[רים] ואל ת[שאו] חטא

ואתה תניל [ב]י בקדוש ישראל תתהלל³ [ו]הוא למען שמו

יצוה אחד את חב[ר]כה ב[א]סמך ובכל משלח ידך⁴ ויתן

לך משא[ל]ות לבך⁵ במעשיך שם ערים ועונ[ים]⁶ ואל יכרית שמך

ובצ[ר]ך וכך ואם להגיד האות אשר עשה עמי עושה נפלאות יעצם

מ[נ]י ברוך הוא אשר הפליא חסדו עם עבדו בעיר מצור⁷ ולא שמה

[אויב]י ושונאי חמס עלי וממכתב חסוד תעמוד עליו מה אשיב ליי

¹ Cp. Jer. 18. 16.

² Ps. 32. 6.

³ Ps. 84. 13.

⁴ = אלהים.

⁵ Cp. Ps. 30. 9.

⁶ Isa. 41. 16.

⁷ Deut. 28. 8.

⁸ Ps. 37. 4.

⁹ Cp. Mal. 2. 12; here the plural is used.

¹⁰ Cp. Ps. 31. 22.

10 כל תנמולוהי עלי¹ אלו פ[י] מלא שירה כים וג'² אין להספיק על אחת
מאלפי אלפים

ומרוב רבבות על הטובות והחסדים והאמת אשר עשה ואשר נתן בלב
המושל בעיר [הקדש] ובעיני [גדולי] העיר ועל כולם השלים אשר
ברמלה יתמיד אל [משלו] מפי אדונו המלך הגדול יתמיד אל מלכותו ואדונו
המשנה האביר יתמיד אל גדולתו וכמו כן השר הנאה שר מנוחה ימציאנו אל
15 חן ושכל טוב וכמו כן השר היקר מר רב מוהוב שצ' בן ס יפת וכל אשר
עמד וכיבה האש הנבעה ימלם אי' יש' טובות וישלם להם פעלם וישמע
בעודם תפלתי מאתי והיתה יכולת להביא להם אנרות בתחזקת טובה
כי למאור [הגדילי] אשר עשו והובישו ונכלמו המגדילים עלי פיהם
כן י[בושו ויחפרו] כל הנחרים בקריאת המכתב ויהיו כאין וכאפס
20 כל המסיתים והמשיאים ולמען כי דרכי להאריך אף כמידות
[אינו יתברך] אוי הייתי משקמו מר ולענה הזהה הארכתי רוחי בפעם
הוא[ת] אם ישנו אני נקי מהם ומכיוצא אותו הרשע הוא אשר
בו והאחר
חרח[ה] מריבת[] . . . לפני זאת ואמנם כי כל מום רע יקום
גלוי . . . שמך . . .
25 [הודעתוך יקירנו ה] היה בהם ושלומך יקירנו ואהובנו
[יש] לום זק[נו מר שמואל הכהן] ראש הקהל ואהובנו מר' אברהם
[הפרנס הנא] מן . . . זקני הקהל וכל האוהבים שלום
שלמ[ה הצ' רא]ש ישיבת גאון יעקב ברבי ישע רב

Nos. 66-72. *Letters from Nathan b. Abraham.*

66. [Vol. I, p. 146.]

[T.-S. 13] 31¹, paper, square writing.]

Address (verso)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא נתנאל ב"ר רוח החכם והנבון נע
עזר הישיבה החכם והנבון
ישמרו קדשנו וינצרו יתצ[ו]1 פסמאט ברעץ אל²

(recto)

נתן ראש ישיבת גאון יעקב
בידבי אברהם זכרו לברכה
ליקירנו חשובנו אבירנו גדולת משוש לבנו [חמדת]

¹ Ps. 116. 12.

² This is a passage from the well-known prayer נשמת, cited first by R. Yohanan (Ber. 59^b).

³ אלהי ישראל.

⁴ אלהינו.

⁵ This is a Hebrew translation of the Arabic formula of address الفسطاط ان شا الله, see *J. Q. R.*, XIX, 726, 735 ff.

נפשנו • ערוגת בשמנו • מגדלות מרקחנו • שושנת [עמ] קנו • מרנא
 ורבנא נתנאל עֶזְרַיִשׁ הַיְשִׁיבָה • ההונה דת נ[פש מש]יבה •
 וסמוך ברוח נדיבה • יהיה לאלפי רבבה • למלא[ת פני]תבל תנ[בה] •
 5 ישנבהו ידוממהו ינשאהו • יעזרהו יגננהו ישמרהו • [ויתיהו יאשר]
 בארץ¹ בִּירֹחַ הַרוּחַ הַלְלוּ הַחֲרָד וְנִבְּןֹן זֶעַ
 שְׁלוֹם לְעוֹהֵ • וישע לקוח • וחסד מנוה • כגן
 דיה • ושם טוב לחוה • ישע אלהים וחמלת עליון ורצון מלך
 ורחמי שדי ורני פלט יסובבוהו סלה²
 10 ישא אדירנו נזר הישיבה יחי לעד שלום רב ממנו
 ומכל בני ישיבתנו הנסמכים אלינו וידע כי שלום אנחנו
 מודים לאל כי טוב ומודיעים כי כל נפשנו
 אליו משתוחח • לחזותו נכספת • לראותו כי מי
 זרע קודש נין שְׁלֹקֶדֶשִׁים • ההונה שלישים • נצר ברכ[ה]
 15 מטע אמת זרע הצדק המוקר עצמו על קדושת השם ומס[כן]
 עצמו ללמוד תורה המְשֻׁלֵּשׁ בה בית אכסניא שלה שָׁב
 לו שאין פוסקת מזרעו כרב יוסף [ד]אקר[י]ה בחלמיה לא ימושו
 מפִּיךָ ומפִּי זרעך ומפִּי זרעך אמ[ר] יי[ה] מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם³
 וצורנו יגלה לו סודו • ישים בים ידו כבוד [י]שוה עליו
 20 יהו יקים עליו גדול כבודו ב[ישוע]תך [היוד והדר ת]שוה עליו⁴
 והוא יחי לעד [ות]קבל [של]ום שלום כפי [כסיפתו אליו | ושלום [אדיר]נו |
 עֶזְרַיִשׁ הַיְשִׁיבָה | ושלום גלוי | ירב לעד | ישע יקרב | תמוז שָׁנָה⁵

67. [Vol. I, pp. 146-7.]

[T.-S. 10 J 15-.]

(recto)

משמי שמי קדם
 ימציאך סבִּיבִיךָ • יבִּיבִיךָ [נידך • י]עִידךָ נִרְךָ • יבהיק אורְךָ • והיית אך ש[לום]
 ישא גדולנו יחי לעד שלום טמנו ומכל ישיבתנו
 הנסמכים אלינו וידע כי שְׁלוֹן[ם] אנחנו מודים לצור מעוזנו כי טוב
 5 ומודיעים כי מעשיו הטובים מפורסמים וטמו הטוב •
 גודף בעין רטוב ויראתו ועזותו הם הכתירוהו כי סֵאֵא לִיִּיבִלְתָּא⁶

¹ Ps. 41. 3.

² Ps. 32. 7.

³ I. e. the Bible divided into three parts, כחובים, תורה, נביאים.

⁴ See B. Mes. 85^a.

⁵ Ps. 21. 6.

⁶ I. e. Sel. (1)350 = 1037 c. z.

⁷ Cp. Ps. 68. 34.

⁸ As the ear of corn surround the stalk.

לכן אשרו ואשרו קהלו גם מזריעים כי מַעַת הניע אלינו כתב
 אד[י]רנו סידנא מבורך ראש הקהלות¹ יחי לעד מספר שבִּחְךָ ועוצם
 אהבתך לנו ויראחך לקונך סיפרנו שבִּחְךָ בקהל תִּעֲדָה וְקִבְּעֵנו
 10 בְּרִבּוּתִיךָ בכל שבת ורגל [ושא]לנו מאלהינו לר[א]ם מעלתך למלאת
 צקונך לעשות [את] בקשתך לתת לך כלבבך לקיים עליך יתן לך
 כלבבך וכל עצתך יצליח² ויש[לום]ך ושלום חסודו הפרה הנעים
 ושלום כל נל[וי] יגדל לערי עד ישע יקרב
 תמוז שג

68. [Vol. I, pp. 147-8.]

[T.-S. 8 J 20¹]

Address (reversed)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא נתנאל בִּיד רוח החכם והנבון נַע
 ישמרו קרשנו וינצרו יוצרנו ישע יקרב
 אלפסמאט ברצון אֵל

(recto)

שלום חשובנו ובבת עינינו מרנא ורבנא נתנאל תלמירנו יגדל
 לעד וטובות יופק סלה נפרדנו ועינינו מטיפות דמע ולבינו
 יהמה על פרידחנו מסך כי הייתה לנו למשיב נפש ובִּזְכְּרֵנו
 מאורענו כי נסמכנו אל בעלי בתים קוינו לראות נחת ומרגוע
 5 ולגוה מִיָּנַע הסחורה והליבת מדברות ופרשת יָקִים ואולי עם
 נראה זרע ונוכה ללמד תורה ונחפך עלינו הגלגל ונתרוששנו

¹ T.-S. Box C 7 contains liturgies based on Genesis i. Two leaves are preserved. Fol. 1 a (blank) has the following superscription:

ל[יצת]ק הכהן בר דיויד
 יוסף ה[רב] זצ"ל

קנה אותו צדוק בִּיד מבורך ראש הקהלות נַע
 נעתק לפרחיה הכהן בר מרפון נַע

Perhaps this Sadok, the buyer of these compositions, was a son of the above Meborak, 'the head of the congregations', who lived in 1037. T.-S. Box H 6 contains a liturgy for נַעִילָה (two vellum leaves) which belonged לַצְדוֹק בִּיד. A Perahya Hakkohen b. Tarfon is mentioned in a document dated 1104 c. E. at Fustat (*J.Q.R.*, XX, 453). He is perhaps identical with the above copyist.

² Read יסלא, Ps. 20. 5.

מן הפרומה יִבְרָדְנוּ¹ ולא מצינו עֶנְר ואפֿלוֹ אשה או בננו מנעונו
 מהם וְדָנו אותנו דין קשה וכענין וכמשפטי הנוים אשר סביבותיכם²
 לא עשיתה³ ויצאנו נעורים וריקים ואפֿילו למסור דין עליו אנו
 10 מתפתחים ועל אלהינו שמנו מבטחנו והוא יורנו בדרך יבחר
 ואנו שואלים מסנו להקדים הכתב כענין שצוינוהו ו[אל]
 ינחין העם למושב⁴ ואל יהוש לקמינו⁵ כי הוא עסוק בעצמו |
 ויתחזק למאר | בדבר כענין | ויתחזק רייד | באלהיו⁶ ויכתוב | בכל עת
 יודיענ[ו] | מה שיתחדש | מן הקהל | ומן חמינו עם | הערל | מכל |
 15 דבר שאנו | צריכין ליריעתו | ובבר הקבילנו | הקהל בשמחה | וירדנו
 אל | חסן בן עלאן אוהבנו | ונחבקצנו אלינו | כל הקהל בשבת | ושאלונו |
 ללך אל |

(verso)

הכנסת ולא יכולנו כי הקאנו⁷ דם [ב]ערב שבת וישבו כל היום אצלנו ואנו
 למחר ב[יום]
 שני הולכים אל הנם צורנו יצילנו מנחשולו שלים ושלומך ירבה לעד ישע יקרב

60. [Vol. I, pp. 148-9.]

[T.-S. 10 J p²⁵, paper, square writing very similar to that of preceding fragment.]

(recto)

.
 [ישא גדולנו יחי לעד] שלום רב ממנו וסכל בני [ישיבתנו]
 הנסמכים אלינו וידע כי שלום אנחנו מודים לאל כי טוב . ומודיעים
 כי כמה פעמים כתבנו אל גדולנו יריד הישיבה והיה לבנו עסוק על איחוד
 חשבות
 עד שנתברר לנו כי עדת חנף לוקחים אותם וצוינו ונידו על כל מי שילקח
 כתב שאינו שלו
 5 אליו וירענו כי אילו הניעו היה יחי לעד כותב החשובה לאלתר והנה כתבנו
 כתבנו זה עם
 כתבים אחרים ודסתוריא⁸ על זקננו ונאמן הישיבה הקרושה וראש
 הקהלות הוא רבנא

כתיב וכמשפטי הנוים אשר 39^b bottom Cp. Sanh. 5. 7. עשיתם¹
 סביבותיכם לא עשיתם וכתיב וכמשפטי הנוים אשר סביבותיכם עשיתם במתוקין
 שכהן לא עשיתם במקולקלן שכהן עשיתם.

² מושב seems to mean here a public hall, probably a school (cp. Arabic مَجْلِس). See also above, pp. 117, l. 5 and also p. 71.

³ 1 Sam. 30. 6.

⁴ Dr. Davidson suggests הקנו which commends itself somewhat by reason of Samuel's statement (Sabb. 129^b) that Friday is a proper day for blood-letting.

⁵ Read ודסתוריא (cp. Yer. Pea. II, 17^a, l. 50).

מבשר בִּירִי ישי ובטחיים כי יעניו אליכם בקרוב כי היא חשוב לנו כבבת
עינינו אהוב לב ונמש

וכבר קרינו כתבכם וראינו כי טלכם אוהבים את גדולנו מרנא
ורבנא אברהם החבר

בירבי שלה זַע וסמכנו אותו בישיבה להודי[ע יראתו ח]סידותו וראוי לכם
לחזק ידי ולע[מור]

10 בעזרתו כי כל קחלה שאין לפניהם איש סמוך כדי לעזרו ולעמוד הוא בצרכיהם
אין צרכיהם

נעשים ובשיהיה לפניהם איש חבר עומד כנגד החולק והם לו מעיר לעזור צרכיהם
נעשים כהוגן והם מכובדים ופחדם מוטל על אחרים ואחה ברחמי
שמים מבין

ולא נעלם ממך כי קרבו ימי החג וכי כל ישראל יעלו אם לתקן מוטב ואם
לעזור האמת

מוטב ורוצים אנו להיות אנשים מזקננו עמנו כדי שיהיו הם עיקר ולא טפל
ועור אין לנו

15 אהובי נפש כמותכם אנשי יראה עומדים בפרץ ורוצים אנו מכם להכלל כל הזקנים
לידשלם

ולישא וליתן בדבר ולהתנדב כל איש אשר נגע אלהים על לבו לעלות להיות
שמותם רשומים

ותמישכו זולתכם ואלהים יצליחכם ויצליח על ידכם וכבר נתקבלו
כל אחינו

זקני רמלה היום אל השלמון לאמר אם תשמע שיחנו ותוציא לאור דיננו
הרי מוטב ואם

לאו אנו צועקים המדינה כולה ויוצאים פתח אדוננו המשנה למה יכריחונו רוח
20 וקרוביו להקדים על ראש שאין אנו רוצים אותו וכבר נשבע בחיי מולאנא¹ שלא
נכנס | תחת רשותו אם תרצה | לחכריחנו הכריחנו לאמונת[ך] | מי
שין[שמ]ע ישמע

ומי שיאבה | יהרג ולא זוו עד שחלקו עמם | ולקחו כנסת אלשאמין להיות |
מברכים

אוחנו בה גאון | ותהיה דרישותינו ותפליחנו | בה ולקחו השוק והניחו |
בה נאמנו

הממונה מפנינו | והלך היום ושחם ובדק | וירד הששי אל הכנסת | ונודה
25 . . . תחודש | בע | בני זה | שיאכל מ | הממון . . .
... | את רוח

וקרוביו | הכל שוכחים הודענו | יקרינו ההיה ושלומך | גדולנו ידיד הישיבה ושלום
חמודך ושלום | [ישע יק]רב

¹ מוֹלֵי our Lord', i. e. God.

² The following lines are on the margin.

70. [Vol. I, pp. 149-50.]

[MS. Adler 4020, detached leaf, paper, Rabbinic square, about 11x7 inches.]

(recto)

נתן ראש ישיבת גאון יעקב
 בירכי אברהם זכרו לברכה
 ליקירי [גו] חשובנו נבברנו מרנא ורבנא ברכה תלמידנו החכם
 והנבון החרד במצות אלהי ישראל ישמרו קדשנו וינצרו
 5 יוצרנו ב"ר רוח נע וצל כתאבה אדאם אללה עונה עברא¹
 ידבר פיה אן סבק אלינא מנה כתאב דרגה כתאב דפעה אליה
 רצוי הישיבה יחי לעד גא מן אל[מצ]² וקד וצל ויגב אן יכתב
 עלי אלגרב רצוי הישיבה יערפהם כסה³ כאתב אלכתאב במצ[ר]
 אלצבי ואלרמלה
 אעני בן מאיר ואן אחרם במער ואחרם כעכא ואן אבוה
 10 אחרמה למא . . . עני אלכתאב תם ידבר [א]נתמע אהל
 דמשק וחלאתהם⁴ עלינא ראש ישיבה . . . מחצר שהד
 פיה אול יום ה' רגל והם עלי אלשהאד פי . . . לילתנא הדה
 אעאדהא אללה עליך אעואם כתרה חכאך לכנין ביתו
 וכשם שעשו⁵ נסים לאבותינו בימים האלו כן יעשה לנו
 15 כנאט לילה למ' ישאדא אחסן מנה אנתמע פי אלמגלס
 נחו ה' רגל ופי אלקאעה אכתר מנהם ולם יבקא
 רבאן ולא קרא אלא וחצרו פכאן שי חסן למ' ירא
 מתלה ולעל אחצר ל שמעה צבתי ופוק קך שמעה
 ונחו ל מנארה ועשרין בקנדלה ואצת אלדניא וחצרו
 20 אלגוים וקרית אלמגלה פי נחו ל מצחף קראת חסנה
 ולם יחצר אחד פי כניסה אלעראקין וכאן פי אלשאמין נחו עשרין וענר
 וימכן כאן חאצר קך קרא כל גליל פיהם ופסקו מעלמין
 אלקראין באלנאם ופרחו אלנאם באחלאף אלכלמה וחצור
 אלמאיתין מעא ועלית עלי אלמאיתין גמ[י]עא וברגו אלנאם
 עלי
 25 שמחים ואנמעו אלנאם אן למ' ירא מתלה הדיא אלפורים
 מן איאם | בן אלקאזא וכאן | שי חסן ואלגמאעת[י] | חקול בפה אחד |
 ברוך יי' אלדי | גמע כלמה אלמ[א]יפתין | עלי ידיר ופי מגלסך |
 ופריח אלנאם עטים וקד וצלת כתב | מן אל דמשקין אלסאעה | ערה

האמאץ ו[א]ימאץא

¹ Read אברא 'for ever'.

² 'vileness', حَسَّة.

³ Read probably ותוליתחם, تَوَلَّى (v. n. of وَلَّى) 'setting over, appointing'.

⁴ Read שעשה.

באלהנא לנא | באלמתיבה | ותכחץ אטיב | אלסלאם ודכרת | אן כתאבי
 30 לם יצל עלי יקירנו רבנא | פרח ראש הפרק | נט רח ולולא שנלי |
 במכאחבה אלדמשקין | לקדמת אלכתאב | אליה וכתאבי יצל | אליה
 בעד הדיא | כמא ינב לכבורו | ועלקת עלי ענלה | ושלומך | ירב | ישע יקרב

71. [Vol. I, p. 150.]

Oxford MS. Heb. d. 66, fol. 69, cp. Bodl. 2878⁶⁹, also begins on recto.

נתן ראש ישיבת גאן יעקב
 בירבי אברהם זכרו לברכה

(1) למשורש לבנו. חרות נפשונו. . . . שושנת (2) עמקינו. אור עפעפנו.
 רות אפנו. ה[ומ]ת מבצרונו. חרב נאותנו. (3) מרנא ורבנא פרחיה ראש
 הפרק. . . . החכם המבין (4) כל סתום. ומפרש ומבדר כל חתום. אשר . . .
 שבר יחבר ויחרו (5) ויצרח בקול חזק כנבני כיו. . . . (11) יען כי הוא
 רופא אומן יהי לו כטל וכרביב (12) והיה לכסא כבוד לבית אביו² ביר מומל³
 נע. . . . (14) יטא יקירנו ראש הפרק שלום רב ממנו ומכל בני ישי[בתנו]. . . .

Address (verso)

ליקירנו חשובנו מרנא ורבנא פרחיה ביר מומל החסיד נע
 ראש הפרק החכם והנבון ישמרו ישע יקרב
 קדושנו. וינצרו יוצרנו. ויברכו
 פסטאם ברצון אל

Our Perah (Perahya) b. מומל is probably identical with the person who (in the following fragment) heads the signatories to a statement of evidence. T-S. 13J 30³, beginning missing; there is much scribbling between the lines both on recto and verso.

(recto, line 1) ושנבדילה מעדת ישראל והניחה (2) תבארכה זאת דברינו
 והלכה אל שופט (3) השופטים ולקחוהו הרגלים וביות [אותו] (4) והצרך
 לברוה מפניה והיא עומדת (5) על דבריה ועל עוות מצתה תבקש (6) מאחיה
 ירושת אביה אצל דיני (7) נ[ו]ים ויש לה אנשים כמות חמשה (8) יחזקו ידיה
 ולא יראו את יי ומה (9) שידענו כתבנו עידותינו בכך כדי (10) להובילו
 למושב אדונינו ראש (11) הישיבה שם צו לעשות מה שיקרבנו (12) לצורו
 ושלום על כל ישראל

¹ See Shekalim 5. 7.

² Cp. Isa. 22. 23.

³ Probably מומל 'mu'ammir.

פרח בן מוטל זנ¹

קיאם בן מבורך

יוסף בן ישראל אלדסחרי זנ

שלמה בן חלפון הצובי

יוסף בן עזריה זנ

תמאם² בר אברהם השלחני זנ

72. [Vol. I, p. 151.]

Oxford MS. Hebrew 39, fols. 29^b and 30^a, cp. Bodl. 2732, is apparently in Nathan's handwriting³ and contains the following remainder of a letter.

לו נצח ישא גדולינו שלום רב ממנו ומר
אברהם חמודנו ומכל הנלויים אלינו וידע כי שלום אנחנו ומודים
לאל כי טוב ומודיעים כי נכספה נפשינו וגם בלתה לראות
פני אותבי נפשינו יען כי הם נאהבים ונעימים ואנו מנחצים
5 עצמינו לבוא אצלכם להתערך בראיחכם ולחדש ברית אהבתכם
וכל מה שעבר מן השלום כבר הגיע אליכם ומה עשינו
מפני שלום ישראל וצורינו יחקן את עמו ישראל בעצתו
הטובה ויקבץ אהליבה אל רתבה ונסבה ואתה יקירנו
ינובך בשיבה ותחא תפילתך עריבה לעשות חנוכה
ושלומך ושלום קרוביך והנלויים אליך ירב לעד
ישע יקרב מרחשון אלף שנה

¹ A document, dated 1329 Sel. = 1018 c E. at Fustat (T.-S. 28. 2) is signed by Jacob b. Joseph בית דין (above, vol. I, p. 37), Moses Hakkohen b. Isaac, Joseph b. Benjamin, Solomon b. 'Alvan, and (in large letters) Perah bar מוטל. For Jos. b. Benj., see above, p. 99, no. 6.

² Cp. R. E. J., XX, 79: a tomb-inscription of 1159 at Tripolis has the name תמאם נע בר יוסף.

³ T.-S. 8 J 33⁵ contains also a fragment of a letter in Nathan's handwriting to אבירנו אדירנו מרנא ורבנא שלמה... הנאה בכל מחקר. ביז נתן. ' וחמודו ר' אבוסעד.

⁴ Supply ישראל אל 'may He gather (Israel) to Jerusalem (Ezek. 23. 4), to the Temple' (41. 7).

APPENDIX C

(to Vol. I, Chapter IV).

1. [Vol. I, pp. 153-5.]

An epistle from a community, probably from Palestine.

[T.-S. 13 J 26", paper, square writing.]

.
 שהמים בבורותינו
 ובשגדמו העונות וגברה יד הערביים לשלום וישאו ראש
 חקיניה בה אל סיאד¹
 פריצי המדינה וחשוביה והשופט שהיה הנה הנקרא בן אכת אבו
 וש רש ירקב² ויתיעצו ויסתמו עלינו מבוא המים כי אמרו איך ישתו
 הערבים מן המים שלנו וכל מושל ושליט אשר נצעק אליו לפתוח
 לנו המים יתקבצו ויתועדו לאמר אין להם עמנו חלק ולא חוק במים
 דכירה אלוה³
 עד אשר בא בוז השעה השליש הנקרא חידרא וראינו כי ידו משלה
 על אנשי המדינה ועל כל סביבותיה שלחנו שלוחינו אל מצרים לבקש
 כתב ונשתון לשלשה פנים לפתוח המים אלינו כבראשונה ולהניחנו
 לשחוט בשוק כחוק כי מנעונו מלשחוט ולהיות נביית המס מראש
 הנקרא
 ירח אלמחרם ועד החדש הנקרא דו אלחנה⁴ ולא לקחת ממנו מס עד
 אשר תחל השנה ויבא שלוחינו ויביא הנשתון באילו השלשה פנים
 הנוכרים ונקחה ונלך קהל ממנו אל הפחה חידרה ויקח הנשתון
 וכתבים הביאונו מן כסיר אלמלך⁵ אליו ומגדולי המלכות ויקראם
 וישליכם מידו ובקש⁶ על כל מה שיש בו שחר ונלך בעניינו ועמלנו

¹ I.e. the nephew of Abu'l Siyad.

² ושם רשעים ירקב = Prov. 10. 7.

³ 'The treasure of the state'.

⁴ Al-Muharram, the first month of the Muslim year, Du-'l-hijja (month of pilgrimage), the last month of the year.

⁵ 'Eminent of power'.

⁶ ובקש would suit better, 'and he (the governor) asked for bribery' as regards the three concessions mentioned in the patent letter.

ונקבץ מכל צד ופנה עד אשר נתננו לו והובים הרבה מעניים ויתומים
 ואלמנות לאחר צעקות וצרות וצוקות וניתן לכל משרתיו ותבאים^ב
 והיצאים^א אליו עד אשר נצרפנו כמו צריפת הכסף ובחינת הזהב
 לאחר כל שלח ופתח לנו המים יום אחד ויתקבצו כל הזקנים וכל^{אחרי}
 הבהורים וכל גדולי המדינה ויעידו לפניו אין להם חוק עמנו
 במים ואין להם חלק בינינו בזו המדינה ויאמר אליהם אדוני המלך
 דבר דבר וחלק חוק לא אסיר ממנו דבר עד אשר תביאו אלי ממנו
 נשתן אחר כמות זה בהפרתו בשמעם זה קמו כולם בבושה וכלמה
 מלפניו ואמר אל השופט אשר חנה אם פתחתי להם המים עתה השיבותי^{במדינה}
 אליך חוק שחיטתם ו[ת]חוק אתה בה חוק וילך השופט מעמו כא²⁵
 [ל]מחר שמע הפחה בבא החילים אליו לבקש מהיהודים מס השנה
 החדשה כטרם תבוא בה חנושה חדשים ואמ[ר] א[ני] אחפון מאתים
 וחמשים
 והובים מן[עמכם עתה ז]לא אדבר אליכם עד אשר תכלה השנה ותבוא

2. [Vol. I, pp. 156-7.]

An account of earthquake at Ramlah, in December 1033 C.E.

[T.-S. 18 J 3⁹, paper, square writing, size 34 x 19.6 cm.]

(recto)

.
 יצאו מן הבתים לרהובות כי ראו הבתים הכתלים ממים ועומדים והקורות
 יצאות
 נפרדות מן הקירות ושבבות חוזרות והביני[נים] המתחזקות נופלות והרירות
 החדשות
 נהרסות ורבים מתו תחת המפלות כי לא היה להם מגן והנה והנה ויצאו
 הן[כל] מדיירותיהם

¹ The letters on the top of the words indicates that **והבאים** should be read after **אליו**, so as to agree with the preposition **והיצאים**.

² The margin follows after this word.

על פניהם והניחו כל אשר להם [ונמלטו] בנפשותיהם ואל כל אשר פונים
 היו רואים גבורות
 5 אֵל הכתלים היו מנחמים זה א[ת] זה ו[נפלים] ואשר נשאר כולם רעועים
 מבוקעים אין יושב
 כי מיראים בעליהם פן יפלו עליהם עד היום ואם לכתוב מקצת הנהיה תלאה
 היד מלכת[וב]
 גם הדעת נטרפה מאשר העין ראתה והאז[ן] שמעה ונתקיים האמור¹ הנה יי
 בוקק הארץ וב[ל]קה
 ועזה פניה והפזץ יחטביה והמשכיל יבין ל[ו] כי נשתחו הכל כ[ע]ם כבהן
 כעבד בארצו
 בצאתם מארמנותיהם מבקשים מנוס [ל]נפשותיה[ם] ו[רבים מצדיק]² הדין
 ואו[מרים] יי אים אמת הוא
 10 אים חיים ומלך עולם וג³ המרגיו לארץ וחסער וג⁴ המרגיו ארץ ממקומה
 וג⁵ [י]נער בארץ ותמוג
 ואומלל כל יושביה וג⁶ לפני ועמו מי יעמ[ד] וג⁷ והיה הדבר הזה ביום
 חמישי בשנים עשר יום
 לחודש טבת טרם בוא השמש פתע פתאו[ם] כן ברמלה כן בכל ארץ
 פלשתים כן מעיר מכצר
 עד כופר הפרו⁸ כן בכל מבצרי הנס⁹ מים עד מבצר [רן וכן] בכל [ל] ערי
 הנגב וההר עד ירושלם
 וכל עריה עד שבם וכל כפריה ו[עד ט]בריה וכל כ[פ]ר[י]ה והר הגליל וכל
 ארץ הצבי ואשר היו
 15 מתהלכים בדרכים יגדו גבורות אל חיים יאמרו ראינו ההרים רועשים
 באילים רוקרים אבניהם
 מתפוצצות והנבעות מתנודדות והאילנות מתכופפות עד מימי הבורות
 במקומות עלו
 עד פיותיהם תקצר הלשון לספר ולולי רחמי אלהינו אשר רחם כרוב חסדיו
 והיה הדבר הזה
 טרם פנות היום והם רואים זה את זה ומזהירים זה לזה לא¹⁰ היה לילה
 והיו הכל ישינים על
 ממותיהם לא היו נמלטים כי אם שרידים אבל רחמיו רבים וחסדיו עצומים
 ואם [נז]ר כלֹה
 20 לא יעשה גם טובו אשר הגדיל כי לפני היות הרעש ה[ע]לה עבים מוחשפים
 והגשימו טיפים

¹ Isa. 24. 1. ² מצדיקים = ³ Jer. 10. 10.

⁴ There is no such verse ; probably read **המביט לארץ ותדער**, Ps. 104. 32.

⁵ Job 9. 6. ⁶ Cp. Amos g. 5 and Hos. 4. 3 ; incorrectly cited.

⁷ Nahum 1. 6. ⁸ Cp. 1 Sam. 6. 18. ⁹ Egypt, Isa. 30. 4. ¹⁰ Read לו.

עבים ונראו שתי קשתות גדולות ונראה כי האחת נחצת ונראתה אש מטערב
 נגבה בשעה
 ההיא היה הרעש אשר לא נראה כמוהו מימים [ק]דומים ובלילה ההוא שוב
 נדרת והכל
 בחוצות אנשים ונשים וטף צועקים אל אלהי הרוחות להשקים הארץ ולהרגיעה
 ולהושיע אדם ובהמה עוד
 בערב שבת נדרה עוד בלילי שבת והכל נבהלים אחזי רעד נמונים ארץ וכל
 יושביה¹ בוכים צועקים
 25 קול גדול רחום רחם ועל הרעה הנחם ואל תבוא במשפט ברונו רחם תזכור²
 ואל תזכור עונות ראשונים³ הכל
 חרדות לובשים על הארץ יושבים לרנעים חורדים נעים נורדים זה שמונה
 ימים אין נחת רוח ואין נפש
 שוקטת ואשר יכול הכותב לעשות כי דבר אל העם לקדש צום לקראות
 עצרה ולצאת אל השרה אל
 בית הקברות בצום ובכי ומספד ולאמר קדעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל
 יי אִיכֶם⁴ ונ' לנו ונשובה
 אל יי ונ' ונבקש רחמים מי יודע ישוב ונחם ונ'⁵ אולי ישוב מחרן אפו
 ולא נאבד⁶
 30 וחנם חגדיל כי כל הימים אשר היו העם מושלכים בחוצות גם ברחובות
 לא ירדו גשמים
 גם מושל העיר עם עושי מלאכת המלך חקעו להם אהלים חוץ למדינה ועד
 עתה הם [שם]
 אלוהי עולם יי ישקיף ברחמיז על עולמו וירחם יצורים ויושי[ע] אדם ובהמה
 ויהוס על עוללי[ם]
 ויונקים ועל אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם. ולא נאבד ויצילכם מזאת
 ומכיוצא ב[זה]
 ויסתירכם מכל גזירות קשות ויצפן אתכם בסכּה ביום רעה ויסתירכם
 בס[תר כנפיו]
 35 ירוממכם ועמיד לכם מעשי[כם] המובים וחסדיכם וצדקותיכם ויושיבכם
 ב[טח ושאנן]
 מפחד רעה⁷ ואתם שלום וב[תיכם שלום]. וכל אשר לכם שלום⁸ ותשאו
 שלום מארז השל[ום]

¹ Cp. Ps. 75. 4.² Hab. 3. 2.³ Cp. Ps. 79. 8.⁴ Joel 2. 13.⁵ Hos. 6. x.⁶ Cp. Prov. 1. 33.⁷ Cp. Jonah 3, 9.⁸ Cp. 1 Sam. 25. 6.

Nos. 3-4. *Letters from Jerusalem concerning the revolt of 1024-9 C.E.*

3. [Vol. I, p. 160.]

[MS. Adler 2804, detached leaf, paper, square hand, torn across the whole length and also damaged at the bottom. Verso contains, besides the address, scribbles in Arabic.]

Address (verso)

[ליקר] כב קדושת
[יהי אל בעזרי ומ] כל צר לנצרו •
מרנא ורבנא אפרים [החב]ר
בן רבנא שמריה המלמד נבֿע
ישע יחש •

(recto)

[שאלו שלום ירו] שליו אחיבך: ¹
[אם אשכחך ירושלם תשכח ימי]ני ² וירוש תעלה על לבבכם ³
• • • • • שיר נעימות • ואתשיר ברבות • שמורות וערובות •
• • • • • בות • ואכסוף לנחמות • תמימות מסוימות •
5 • • • • • ים ישרים • לשאול במ רב תנרים • ומומחה לתכירים •
• • • • • מהללים • לדרך מסלולים • ביושר מפעלים •
• • • • • [מִדִּ] ורִבִּי אפרים החבר הממונה • לדין ירושה ועזבון •
• • • • • נבון • גם לסמוך יד ניצרך מעני ועלבון • ישמרהו צורו •
• • • • • הנזירו • בתר חכמה חר יראה • עם כללי התפארה •
10 • • • • • [בן מור שמריהו] המלמד תלצבה • •
מנו אחיך בני
• • • • • [כת] הרבנים • אשר בשער הכון שוכנים • האבילים
• • • • • [הנ]גנים • אשר הוקרו בקורות רעות • וצרות מריעות •
• • • • • ות • בריחוק ישועות • ונידוד תשועות • במיתת הכשרים
• • • • • ס • וגמירת הזקנים • ופיסת האמונים • ונתקיים מִן
שבת ⁴ הושעה
15 [י] כי נמר] חסיד כי פֿטו אמונים מבני אִם ⁵ ואזלת יד מני ורללה •
ומכתינו אנושה
• • • • • באין אר[ו]כה ותעלה • כי היה ריינו המס הכבר עלינו שחיה
ב[תח]ילה על מאה

רוב
[זהובים] וזהו רובו יוצא משכר החניות אשר ברמלה ועכשיו ספו האנשים ולא
[נשארו אל] מעט קשים ⁷ וכל שכן כי הוסלו עלינו עונשים • אשר הנוף
מתישים
[ולא היה] אוצר לאבותינו לעמוד במקצתם כי העונש המוטל על המדינה •

¹ Ps. 122. 6.

² Ps. 137. 5.

³ Jer. 51. 50.

⁴ = מרנא ורבנא.

⁵ = מקרא שכתוב.

⁶ Ps. 122.

⁷ Read רשים.

היושב לנֹם עַד אֲשֶׁר מִלְאוּ הָעוֹשׂ וּמֵאֲחֵר בֶּן נִתְּנוּ מִסִּי שִׁנִּי וְאִילוּ רֵאִיתֶם
 מִי שֶׁפָּרַע כָּל
 הִייתֶם תְּמִידִים וְעֲלִיהֶם נוֹהִים וְאוֹמְרִים הַמֶּלֶךְ הָעֲנִיִּים יֵצֵא הָעוֹשׂ הַגָּדוֹל
 הַזֶּה כִּי בַעֲנוּת [מֵתוֹ]
 זָקִינוּ וּסְפוּת [שִׁישׁ] יוֹנָה¹ וְתָמוּ בְּתוֹרֵינוּ וְנִתְרַשְׁשׁוּ עֲשִׂירֵינוּ וְנִשְׁ[אַרְנָן] מֵתֵי
 מַעַט כַּחֲמִשִּׁים אִישׁ
 רֹבֵב מִחֵייתֵנוּ הִתַּחַּ מִּפְקִידֵי רִמְלָה וּמִתְרִיָּה שֶׁהֵינּוּ לִזְקָחִים בְּאֲשֶׁרֵינוּ וּמוֹכְרִים
 וּפּוֹרְעִים
 15 בְּרִיזָה וּכְעוֹנוֹתֵינוּ בָּאָה אֶל רִמְלָה הַצְפִּירָה² תַּעֲמְדוּ מִלְּסַפֵּק לָנוּ וְהִיא הָעוֹל
 בְּכָל יוֹם כְּבֹד עַרְאִין]
 מְנוּחָה וְלֹא מְנוֹס לְהִימָלֵט וְלֹא כֵן הֵינּוּ בִּזְרֹתִים אֲלֵא כָּל מִן[קוֹ]ם שְׁנִיתוֹן
 עֵינֵינוּ בּוֹ רֵאִינוּהָ
 וְנִשְׁתַּבֵּשׂה כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנִיּוֹת וּנְחִיּוֹת מֵהָ שֶׁאֵלֶּה הַכֹּהֵן פָּחָד וּפָחָת וּפָחַ
 עֲלֵיד יִשְׂרָאֵל [הָאֶרֶץ הִיא]
 הֵם מִקּוֹל הַפָּחַד יִפְּלוּ אֶל הַפָּחַת וְגו' וְאוֹמְרִים בְּמִקּוֹם אֶתֶר הֲלֹא חֶשֶׁךְ יוֹם יִהְיֶה
 וְלֹא אִיּוֹרָה וְאִפְּלָה וְלֹא נֶגֶה לָנוּ³
 כְּאִשֶּׁר יוֹנָס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֵרֶץ וּפָנְעוּ הָרֹבֵב וְגו' וְאוֹמְרִים כִּי [לִפְנֵי הַיָּם הָיָה] הָיָה שֶׁכֶּר
 הָאֶרֶץ [מִן] לֹא [נָתַתִּי וְשִׁבְרִי]
 20 הַבְּהֵמָה אֵינָנָה וְלִיּוֹצֵא וְלִבָּא אֵין שְׁלוֹם מִן הָצֵר וְאִשְׁלַח אֶת כָּל הָאֶדְמָה אִישׁ
 בְּרַעֲיָהּ⁴ [וְהִיאנִשִּׁים מִן]
 הַמְדִּירוֹת נִסִּים לְעִירֹת וּרְגוּזִים וּפְחוּדִים לִילָה וְיוֹמָם בְּיוֹם מִפְּנֵי הַנּוֹגֶשִׁים
 וּבְלִילָה מִפְּנֵי
 וּמִצָּאוֹנוּ צָרוֹת רַבּוֹת וְרַעוֹת אֲשֶׁר לֹא נִרְאוּ כְּמוֹתֶם בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַלְכוּת יִשְׁמַעְאֵל
 [וְאוֹמְרִים קוֹה לְשָׁלוֹם]
 וְאֵין טוֹב לָעֵת מִרְפָּא וְהִנֵּה בַּעֲתָהּ⁵ אֶף קִיּוֹנוֹ לְאוֹר [הַיּוֹם] לְ[נִגְהוֹת] בְּאִפְּיִלּוֹת
 הִילֵכְבוֹ. גַּם קִיּוֹנוֹ לְמִשְׁפָּחָה
 וְאֵין לִישׁוּעָה רַחֲקָה מִמֶּנּוּ⁶ וְצִדִּיק יִהְיֶה אֵלֶּי עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה⁷ גַּם
 צָדִיק הוּא עַל כָּל הַבָּא [עֲלֵינוּ]⁸
 25 וְאִמְנֵם כִּי חֶשֶׁךְ לְמַטָּה מְעוֹנֵינוּ וְלֹא כַּחֲמֵאֵינוּ עֲשֵׂה לָנוּ [וְלֹא כְּעוֹנוֹתֵינוּ] גַּם
 עֲלֵינוּ⁹ וְהֵינּוּ סְבוּרִים

¹ 'Our frail ones', i. e. the aged.

² Cp. Ezek. 7. 7.

שֶׁאֵלֶּה הַכֹּהֵן =

⁴ Isa. 24. 17, 18.

⁵ Amos 5. 20.

⁶ Amos 5. 19.

⁷ Zech. 8. 10.

⁸ Jer. 8. 15.

⁹ Cp. Isa. 59. 9, 11.

¹⁰ Cp. Dan. 9. 14.

¹¹ Cp. Neh. 9. 33.

¹² Ps. 103. 10.

הדירות והחניות אשר לנו ברמלה ולהשכירם ולפ ת אשר
עלינו עד אי
גזירה כמותה לא עברה וניקבצו ערב וכל בני קדר והגרים
עם בני ישש[עאל]
ויבואו כרי ארבה לרוב ויתנו על רמלה בתורש רבי ראשונה
האחרונה
בזעף ויהרגו כל העומד בפניהם וישבו את ה ואת הכבורה
ויא
30 ויבום סבות נמרצות וייסרום בכל מיני מלק[יות]
נמלמליהם
ובצואריהם מחם בבורות ומחם מעל הנגות ומחם באילנות וכן [הנ]שים
תלאום בשו[קים]
ובידיה[ן] ומתו הרבה הזמלו על האשפות ובבורות ובשוקים וברחובות ובבניו
ובכנים [יות]
. לחמה ונילקחו התולות והעוללים והנערים לעשות במ
ברצונם ולענות[ם]
. כל שהיה ברמלה הנסתר והנפלא כי כשהיו מייסרים איש
או אשה היה מ
35 איני שלו עד שיצא כל טמון וכמון ויצאו שאירית בני רמלה
בגולה רעיבים
. מהם אל העיירות והשינום לשם ומהם אל ומהם
. והחולי והמכות ומתו רוב כל הנימלמים
. [דל]טוריא

5. [Vol. I, pp. 161-2.]

An epistle from Sadok Hallevi b. Levi to Ephraim b. Shemarya.

[MS. Adler, paper, square writing, torn and damaged.]

Address (verso)

[לכבוד גדולה] קדוש מר רב אפרים החבר הי[ק]ר בית ד[י]ן [הק]בוע [בצ]ען
[וכל] מל[כיה] ישמרו קדושינו וינצרו ברבי שמריה ח[חסי]ר תנצבה

(recto)

The following only is excerpted from the exordium consisting of eighteen lines:—

(7) לזכ נד קדו מר רב אפרים החבר בקדושת החבורה בית דין
(8) הקבוע ב[צוע]ן מצרים וכל מלכיה לדין בתורה . . . (10) . . . ברבי שמריה
החסידי . . .

19 ומוריעך א[ד]ני ניעת¹ איגרתך ותשובתה הנרית באה בזכר אודות ואשר רשמתה

20 מקוצר הרוח ועודל הכאב הנע אליך מן הפריצים המיאנים לקחת מוסר ולקבל

משפט במקומינו הרבה כמותם וחנה יד יי נוגעת פעם אחרי פעם ואין נוחם על^{איש} רעתו לאמר מה עשיתי² ולשוא צרף צרוף ורעים לא ניתקו³ בבקר ב[בקר] משפטו

יתן לאור [לא] נערך ולא יודע עול בשת⁴ ומה נעשה וחמלת אינו⁵ רבה על עם נחלתו

ול[מען] שמו יעש לבלתי החל לעיני הגוים וטקיום אנו תמיד לרחמ[י]ו⁶ 25 [ו]השימות הנחרטות בקיצור עדיך יקיר החבר ישמרך אהינו⁷ להודיעך כי מובילם כלם רוח הכהן החון בן פינחס מגלות בבל עלה אל ארץ יש להשתחוות בירושלם

וזכה לעלות בשנה שעברה ונס הוא נתפס ברדתו ברשת הערכים ונבזז ולקח כל אשר⁸ אך נוצל בנפשו ותחי לו לשלל וברוך הטק ועלה ברעחו להתנהל אל צוען ואל

פלכית למען היהנות⁹ מנדיביה בר[י] הוצאת דרכו כי לא נשאר בכל ארץ יש קהל יש

30 מועיל כי¹⁰ קהל צור בלבד האלהים ישגבם ויעש ימי החורף ויפרנסוהו ויכסוהו ושאל

הרוט אלי כבודך חורעת צערו ואשר קראו מרוב התלאות לבעבור תחיה לו לפה לפני הקהל בהניעו עריך תמלא המשאל בערו ותחיה מליצתו בפיו ערבה אולי תנול¹¹ לזכותו על ידיך כי הכל מאשרים מעשיך ומספרים שבחך תחי עוד מ[שכורתך] שלימה חזותך מוכפלת ומעשיך נרצים ושלום כבודך ירבה לעד קטן תלמידי צבי צדוק הלוי ברבי לוי נב¹²

¹ נגע and not נגע. 'The arrival of', a noun formed from הנגע as if the root were נגע.

² Jer. 8. 6.

³ Jer. 6. 29.

⁴ Zeph. 3. 5.

⁵ אלהינו = .

⁶ Supply לו.

⁷ 'To profit'; infin. Niphal of הָנִיף (cp. הִנָּאָה).

⁸ Supply אה.

⁹ Probably read וזכותו.

¹⁰ This Sadok afterwards occupied the dignity of Ab Bet Din. The following lines are cited here from Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 59 (cp. Bodl. 2876¹⁰): (14) . . . ישא אדונינו אור (15) ישראל ופארם' וגורם וכתרם' שלום הוא כבוד גדולת קדושת מרינו ורבינו (16) צדוק הלוי אב בית דין שלכל ישראל הרועה עדר אל המחזק בתלותיו' (תל' 'ruins', a feminine plur. of) גם (17) רופא חולותיו' החובש שכרותיו' המבקש אבודותיו' המשיב ברוחותיו' (19) . . . בן כבוד גדולת קדושת מרנא (20) ורבנא לוי הלוי דתמיד ברורו החכם והנבון חננל' . . . (21) . . . כתב עבדו ותלמידו זה הכתב כותל (22) מאימת ויראתו

(margin)

ויוודע ליקיר כי ר' | רוח הכהן החזן | אין זה | דרכו כי הוגר ל[נ] כי בא |
 אל דמשק ונתפלל שמה |
 בקהל ולא רצה ליהנות | מהם וגם נתנהל אל צור | ונתפלל בקהל ולא לקח |
 סן הקהל דבר כי לא |
 היתה כוונת לכ[ת]ו אל[א] | להתפלל בירושלם ולתאר | ארץ יש ולשוב
 אל ארצו | וזה עמו
 די פרנס[תו] | עד אשר באת נזירה | על א[רץ] פלשתיים בעורנו | בירושלם
 ונלכד [ע]מנו | ונלקח [ב]ל אש[ר]
 היה [לו] | ושב עד ירוש[לם] | בדתו ללכ[ת] ל[צ]ען | וליהנות מ
 [כדי] | הוצאת הדרך | והוא | בהן ומפולפל
 ו[החבר] | היקר יג[ד]ו חסד[ו] עמו | וילמד זכות [עליו] . . . | ואל הוקינים
 ישג' צורם | ריעם . . . תפילות[נו] |
 | . . . ברית שלום |

Nos. 6-11. Appeals on behalf of the Rabbinite community
 in Jerusalem.

6. [Vol. I, p. 162.]

[MS, Adler, large square writing, brownish ink and paper, much damaged, bottom missing; the stitches on the top show that it was attached to another sheet which formed the beginning of the letter. The manuscript is early, probably dating from the second half of the tenth century.]

מחכה עבורו בכתב תורתו יזכירו מה שכתב לכבודו (23) מימים רבים מה שעבר
 על ראש אדירי ואבירי ר' נתן בן ישועה הירושלמי (24) האלים (= האלהים) יכתבהו
 לשלום ולחיים סן קשיון מפעל דאוד בן אלרקי ורוע סעשיו (25) ועזות מצחו
 ורעת לבבו וכל הפוך והגמול . . . (31) . . . ולכן הודעתו ליקרו כי בן אלרקי
 תפש (32) ר' נתן שצ' יום ה' בכניסת ירושלמית בעת התפלה ונשבע עליו
 שבעות (33) חמורות בתורה ובנדר כל אשר לו ובראש המלך שלא יניחו להלך
 אלא (34) בפיתק כי אמר בן אלרקי ל' נתן אתה כתבת עלי כתב שקר
 ושוא ויש (35) עדים עדי שקר ולא אניחך ימין ולא שמאל עד שתוציא הכתב . . .
 אחיך קמון תלמיד צבי צדוק הלוי T-S. 10 J 10⁸ contains a letter signed by
 בנק' סר' המכונה אבו נצר ברבי אפרים Greetings are sent to ברבי לוי נבע'
 החבר נחו עדן

Bodl. 2878⁹⁸ contains a fragment of a letter from Solomon b. Netaneel the banker
 to our Šadeḳ. Herein Abū Ishāq Abraham b. Mebasser is mentioned (see vol. I,
 p. 96).

(recto; verso blank)

היו עוזרים להם טאנשי רמלה [ומכ] ל מקום נשב[ת]י מרב צ[רה וד]חק
ואולת יד [וקצנו]

בחיינו מפני הרעות האלה: ו . . . שמואל בן . . . ס . . קח יעזרכם אלהים
תמיד ויתן לכם חסד ור[חמים לפני]
כל מלך ושלט היה תמיד מכלכל לעניי ירושלם והיה מלבישם . . . נה
בתיהם ומכלכל[ל]

[ו]היה עושה חסדים גדולים ובעת ה[חר]ף היה קונה להם צרכיהם: ו . . .
עת אשר סב

5 כי אין לאל ידו ובעת חסם היה לנו כמגן והיה נותן בעבורינו כְּדִי לֹא¹
יע[נ]ינו

צרה ומרב חסדי אלהינו לא נמשנו ולא עזבנו ויקם אותך לנו למושיע ולסגן
להסתיר ו

בכל לבבך ובכל נפשך וישלחך אלהים לשום לנו שארית בארץ ולהחיות לנו
לפליטה גדולה [כאשר היה]

יוסף לבית אביו כב ועתה לא אתם שלחתם אותי וג² כי לא יקים אלהים
. טובה

י[א]ל[א] כי ידע נְרַבַּת לבבך אשריכם ו[ט]וב לכם לאחריהם [כך הו]א
מנהגכם ומנהג אבותיכם כי אתם

10 כְּבוֹדֵךְ הרב מְיוֹשֵׁר וגם מעשיכם מעול[ים] אלהים יתן
לכם גמול חסריכם אשר תעשו עמנו כ[י היו]

אחינו בצרה גדולה עד אשר באו אלינו [הדר]כמונים אשר שלחת עַל
יד

וגם שלשים דרכמונים כונבייא ונחלק אותם לעניי ירושלם ושטחו מאד ויקראו
אל אלהי[ם] לשלח ברכה]

אל ביתך וב[כ]ל מעשי ידיך ועוד אשר שלחת אלינו דרכמונים
הם ששים ושלש

סהל [בן] אהרן טוב לנו הוא ובנו אבו מייב עלון בן סהל
יעזרם אלהי[ם]

15 לנמול ה
.

¹ More properly שלא.² Gen. 45. 8.

7. [Vol. I, p. 163.]

[T.-S. 13 J 11⁵, paper, square writing, size 28 x 19.1 cm.]

(recto)

שלום שלום להנ[חי] לה' ברכות להרבות משמי מעלה ות[צ]לה וחנינה
 וריצוי חפלה וחן ו[ח]סד למצוא להשכילה בעיני [אל]הים ואדם¹ להכלילה
 כל אלה וכהנה וכהמה להכפילה ליקר תפארת כב[וד] קדו' מר' ור' סהלאן
 אלוף וראש כלה החכם המבין בכל שכלה ואין דבר ממנו נפלא
 5 יטטרו וינצרהו א'י² יעקב סלה יעמיד מחלציו במוהו להתהללה
 וימלא לו כל תאוה וכל שאלה בן נזק מר' ורב אברהם החבר בסג' גדולה
 נוחו עדן עם אבות עולם ישא האלוף שלום רב מעורב[ות] בברכות
 מקהלת קרית מלך רב³ בתיני שבחו ואישור כחו באשר עשה עמנו
 כי בא מכתב שלוחנו ומאשר כי חיוק את ידו ואימן את זרתו
 10 וידבר אל העם לעזור את אחיהם בפעם בפעם והודיעם
 בריכוך דברים צערם וקוצר ידם ורוב המשא אשר עליהם
 וכו[ב]ר העול על היושבים בה מאז כי על מנת כן יישבו עם בני
 יסמעאל בה להיות טורח העיר ומשאית שלימים וחוקים קבועים
 לבחוריה למען לא יוקו הבאים אליה מכל בית יש' לרצות אבניה
 15 ולחונן עפרותיה ולסובב שערי המקדש ולהתפלל עליהם בקול
 רם בקדוש וברוך⁴ ובעלותם אל הר הזיתים בשיר ובעמדם עליו
 בימי החגים מול היכל יי מקום שכנית עזו והדרום רגליו ואין דובר
 דבר גם כובד המס בחוק קבוע ואנו מתי מעט אין בנו כרי
 לעמוד במקצתו והנשאר בכל שנה נלקח ברבית למען לא ייתפשו
 20 העולים אל עיר הקדש באימות פיתקי המס ולכן חוב על בית יש'
 ל[חוק] ידי היושבים בה להיות להם יתר לשעה וכל המליץ בער[ם] יוכה
 לשמח בשמחתה ושלום האלוף טובתו ושכרו מהאל אלי יש' ושלום ירבה
 [י]שע [רב]
 עני⁵ כת הרבנים יושבי עיר הקדש אים יכונניה
 שלמה הצ' ראש ישיבת גאון יעקב ברבי

[A similar epistle to Ephraim b. Shemarya is preserved in T.-S. 13 J 33⁶, the right-hand side of which is torn off, thanking him for his effective pleading on behalf of the needy Jerusalem community. In phraseology it very much resembles the above. Of the signature **שלמה הצ' ראש** [שלמה has been preserved.]

¹ Cp. Prov. 3.4.² אלהי = 2.³ במנהדרין = 3.⁴ Cp. Ps. 48. 3.⁵ I. e. Kedushah and ברכו.⁶ אלהי ישראל = 6.⁷ The meaning is 'The affair of the Rabbinite sect'. Read perhaps עניי.

8. [Vol. I, p. 163.]

[T.-S. 13 J 26¹, paper, square writing, size 29.7 x 19.9 cm.]

Address (verso)

ליקר פאר כִּנֶּק מר' זי סהלאן ראש בן כֶּנֶק מדור אברהם החבר תנצבֶּה
הסדר יהי אלהיו עזרו וצל סתרו ישע רב

(recto)

אשרי השלומות ואמ[רי]הם • וראשי חברות ותאריהם •
 ושאר המונות ודתאיהם •¹ והעצמות כל תהלות ופאר מותמד •
 וסוד מועמד • ואדר התום הדר הכרמל והשרון ומיבת אחרית
 ושם טוב לא יוכרת • ונין וכבר מקיים מצות • ורורף חוקה ושומר תור[ה] •
 5 והולך ישרה • וחוד שלם וכבוד תם ליקירו וגדולנו כב גז ק[ר] מר'
 ורבנא סהלאן ראש הסדר • הלובש אדר • ועומה הוד וחדר •
 להנהיג עדר • לגדוד גדר • לשילום כל גדר • ישמרו צור • ומכ[ל] מנו[ר]
 נצור • בן כב' גר' קד' מר' ורב אברהם החבר רוח יי תניחו
 שא אהובנו שלום רב מצור יעקב יתעלה וממנו א[חיך] אוח[יך] •
 10 דורשי שלומך • מתנים חסדיך • וזכרי מובתיך • בני עיר הקדש
 כת הרבנים הכת אשר נמעטנו ושחנו ודלנו ונשארו מתי מע[ם]
 אשר כבר עלינו והם אוכלים אותנו בכל פה וה[ח]יקים אשר
 עלינו ג[נ]תוספ[ים] והם נוח והנדרות נפסקים גם בשנת ה[זאת]
 לא נכחד ממך כי אפילו אותם החוגגים שהיו מחבגס[ים] בכל שנה
 15 נמנעו מסכסוך החילות ושבוש הדרכים והוצרכנו ליקח [ברבית]
 המסים אשר עלינו וארץ ישראל משובשת מהם ברעב ומ[הם]
 בדבר ומהם בפחד צורנו ירחם על עמו למען שמו ולא מצינו לנו
 מקום לחיות מאורעינו כי אם ארץ מצרים ואם הם בעונות פחודים
 רגוזים אבל כסעם הם נחים ממנו וכבר שלחנו את מר' יוסף החזן
 20 בן זי יפת המלמד ועמו אנדחתינו והשאלה ממך יקירנו לסננר²
 בעדינו ול[גמ]לינו טובה כי בכך יוסב זכרך והבטחתינו על בוראינו
 ועליך להתחזק ולהשתדל ודי לחכם כמון צור ישמע תפילתינו
 בעדך וינשא מקומך ויעלה מושבך ויגדל שטך וכן יהיה
 ושלומך ושלום החבר מסרפו³ ושלום כל גלויך ירבה נצח
 25 אחיך בני עיר הקדש תבנה ישע רב

¹ Read ודתותיהם.² 'To plead', from מניין.³ His maternal 'uncle', i. e. Sa'adya b. Ephraim (see vol. I, p. 99).

9. [Vol. I, p. 164.]

[T.-S. 13 J 13¹⁷, paper, square writing, size 27.4 x 17.6 cm.; cp. *J.Q.R.*, XIX, 727, XV where the class-mark T.-S. 13 J is⁷ is given.]

Address (verso)

ליקר פאר כב גל מרוז אפרים החבר בן כנז מוז שמרית נע
המעולה יהי צור עזרו וצל
סתרו • כת הרבנים

(recto)

שלום מאדן השלום ליקר פאר כב גל קד מוז ור אפרים
החבר המעולה אשר בכל הון יקר לא יסולא ומכל
חכמה הוא ממולא יהי צור עזרו וצל סתרו בן רב
גל מוז ור שמרית נע ישא יקרנו שלום רב
5 [ו]הגיל מעורב מקרית סלך רב¹ גם מן הכת העלובה
דורשי שלומו ומתמיד שבחו ולהודיע כי
נעת² לירינו הדיוקני אשר קבץ מאחינו אנשי
מצרים שמרם צורם וקבלנו מיד זקיננו כב ק מרוז
מבשר בן רב ק מוז ור לוי השר נע חשעה ועשרים
10 זהובים ושמיני³ זהוב ויצאו כאשר נתברר אצלו
כי החוננים היו בוז השנה רובם לוקחים זה דרכם
בסל לס[ו] ונת[חייבנו] ליקח מן הדיוקני הזאת עשרים
זהובים בחוב אשר עלינו בכל שנה ובירכנו א'⁴
אוחו ביום השענא באשר נלעצב ויגע אי⁵
15 ישראל יכפל שכרו ויזכהו לראות בטוב יי בארץ חיים
ושלומו ושלום בבודו ושלון[ם כל] קהלתו ירבה ל
שלמה הצ ראש ישיבת גאון [יעקב] בירבי ל
קבלו הזהובים ו[קנ] יירושלם מיד מוז [מכ] שר בד לוי נע
• • • • • [ונת]פעה מהם בפני • • • • •

¹ Ps. 48. 3.

² Instead of הגיעה.

³ 1/8 of Dinar. More correct ושמינית.

⁴ The א is the first letter of the next word, placed here to fill out the line.

⁵ אלהי.

10. [Vol. I, p. 164.]

[MS. Adler, paper, square writing, much torn and faded, contains a letter from the Jerusalem community to (so fully on the address verso.)]

(2) . . . לכקמ' בשר (4) . . . בן זקם [נאלב] (5) . . . אנו אחיך
אנשי ירושלם הדלים הנזונים [ים] (6) . . . [הנ]תונים מרמס לכל עובר . . .
(7) . . . ולא דיינו העוני אשר נרענו . . . (8) . . . בעלי המס מאה ועשרים
זהובים . . . (9) . . . ובשנה הזאת נשאר עלינו שלשים זהובים . . .
(10) . . . כולם מן הרבנים מי שידו משגת לתת מס . . . (11) . . . ידיהם
פשוטה לקבל צדקות משוטמים על ה[דרכים] (12) . . . והוצרכנו לקחת ברבית
אלו הזהובים בכל מ . . . (13) . . . [כלי] הקדש משכונות ושלחנו אליכם
שליח זקינינו . . . (14) . . . [ואנו מקוים לרחמי] שמים ולחסדכם ובששב
שלחינו דיקם . . . (15) . . . [ב]עלי החוב ובקשו למכור כלי הקדש . . .
(16) . . . עמדנו כלנו על מ' יעקב הפרנס הכהן ואמרנו (17) . . . תעמד
ותלך אל מצרים אל זקינינו ואולי תעלה (18) . . . זקינינו בבוא שלוחנו אליך
תסעריהו כווסתך (19) . . . [ות]היה לעניי ירושלים יד ומשען בחסדך הנאה
(20) . . . [ב]די שנכפיל ברכותיך מול היכל יי . . .

Signed by אחיך אנשי ירושלם מעצמים שלומך

11. [Vol. I, pp. 164-5.]

[This letter, printed by Harkawy in *Oyar Tob*, 1878, 077-81, probably dates from the time of Daniel b. 'Azarya who was both Nasi and Gaon. The ending is . . . שנת אלף תצ"ט לשמרות. Now Harkawy himself (*Magazin*, 1877, p. 217) states that the date **אלף תצ"ט לשמרות** is upon an erasure and is uncertain. Very likely the original date was **אלף שס"ט** = 1057 C.E. We excerpt here the essential lines.]

(077, l. 25 ff.) שאלו שלום ירושלים וגו' זכרו מרחוק את יי וגו' ¹ בשם [יי]
לישראל בני הגולה אל אחים אשר בארץ ארבים אנוחים . . . (7, l. 078) הם
הם קהלות [ה]קדש המפוזרים בכל (8) הארצות . . . (13) שאו אחינו אנשי
נאולתנו (14) . . . שלום ראשונה מאל אמונה . . . (15) ומקריה נאמנה
גם מהנשיא ראש ישיבת ציונה . . . (23) . . . ומיתר זקני המדינה . . .
(30) . . . ומוריעים לכם אנו עדת הרבנים הכתה העלובה . . . (34) . . .
הנוש[אים] עול רעי גוים . . . (35) . . . הסובלים נאות גוי לא חסיד . . .
(4, l. 079) ואין לנו נחתה כי אם בסובבנו על השערים להשתחות ולבקש
(5) רחמים וסליחה לשוב אל ירושלים ברחמים למהר מקדשו . . . (7) . . .

¹ Ps. 122. 6; Jer. 51. 50.

וזה תמיד (8) בקשתינו • כן במקדש מעט כן בהר הזיתים בהקבץ אחינו בית
 (9) ישראל אל ירושלים כחדש תשרי הוא ירח האיתנים לרצות אבנים (אבניה ז.)
 לחנון (10) עפרותיה לסובב על השערים להשתטח בתפלה ובתחנונים ומאת
 אלהינו (11) היתה זאת כי הטה עלינו חסד לפני מלכות ישמעאל בעת אשר
 פשטה (12) ידם ולכדו את ארץ הצבי מיד אדום ובאו ירושלים היו עמהם
 (13) אנשים מבני ישראל הראו להם מקום המקדש וישבו עמהם מאז ועד היום
 (14) והחנו עליהם תנאים כי הם יכבדו את בית המקדש מכל גיאול ויתפללו
 (15) על שעריה ולא יהיה כמחה על ידיהם וקנו הר הזיתים אשר עמדה
 (16) השכינה עליו . . . (18) הוא המקום אשר (19) נתפלל בו בימות החנים
 מול היכל יי ביום השוענא ושם יכבדו כל בית (20) ישראל מדינה
 ומדינה קהלותיה זקינה נדיבה (זקינה ונדיבה ז.) וכל הזכר את ירושלים וכל
 (21) המעלה אותה על לבת שם זכרו בתפלות ובברכות . . . (24) . . . כן
 ראוי (25) לכל יראי אלוהים . . . (28) לחזק ידי יושביה כי ישיבת ברכים
 קשה וכל שכן ירושלים כי הקללה (29) מצוואה בה ומונוחיה רחוקים
 ופרנסותיה מצומצמים והרבה באו (30) אליה עשירים ונדרלו וישחוו . . .
 (32) . . . ודעו (33) כי רעי גויים הם היושבים בה ולולי רחמי אלהינו
 אשר הטה חסד לראשונים (34) וערבו על נפשם לצאת כל צורכי העיר לחוות
 אשפתותיה לנקות ביבותיה (35) לתקן חומותיה ושומריה לרצות מושליה
 ושריה ובתוריה לולי כן לא (36) היתה לנו יכולת לשבת עמהם . . .
 (080, l. 1) . . . השוכנים עם בני קייר בירושלים ובארץ הצבי כי (2) הם
 ממריחים הרבה וחס חית קנה מתפרסים¹ ברצי בסף בקבר פתוח (3) גרונם
 ולולי כן לא היונו יכולים לסובב על השערים ולעמוד על הר (4) הזיתים להתפלל
 בקול רם ואין ממחה וכל זה לא יעמוד אלא כשוחד (5) הרבה . . . (9) . . .
 ואין לנו במי לחשען כי (10) אם על רחמי שמים [תל אח]ינו בית ישראל
 לכתוב אליהם ולהודיעם (11) [כ]י נשארנו מתי מספר וכי עבר עלינו
 רבות (צרות רבות ז.) בימים האילו מיוקר (12) השער והמלחמות וליצא ולבא
 אין שלום מבני קדם ויאכלו ארץ ומלואה (13) עיר ויושבי בה וגם מן
 המלחמות אשר לא נוכל לפרסמם כאשר אתם (14) התבררתם לא נכתדו
 צרותינו מכל יושבי ארץ ולא השאירו לנו מיהיה (15) רובינו נאספו בינו
 והנשארים נדרלו והמס והחקים הקבועים אשר (16) עלינו אם רבים אנחנו
 אם מעטים בכל שנה אנו צריכין ללוות ברכית (17) למלאותו למען לא יתבעו
 הבאים אל עיר הקודש לאשר בכל מקום (18) ומרוב כבוד החוב והרבות
 התצרנו לכתוב אל המקומות הרחוקות לאמר (19) חנונו חנונו עזרנו עזרנו
 כי אנחנו שומרים לכם לכל אשר (20) יבוא וראוי לכם לעזור לנו
 בנדרותים] . . . (21) . . . כי אנחנו אין בנו לעמוד בספקותי אף כי (22) לשאת

¹ מתרפסים Read.

במשאות טורח העיר . . . (26) ושלחינו ונאמנינו הוא רב יונה חוקן החרד
הירא בירבי יהודה הספרדי (27) ר"ת אשר המריח על עצמו ושם נפשו בכפו
וחמל על (28) השארית הנמצאה בירושלים * הוא יגיד לכם מה שאין יכולת
לכתבם . . . (31) . . . והו מודיעינו (והוא יודיענו ז.) כל אחד ואחד ומעלותו
ונדבותו (32) ונשרותי ונכתוב שמו ושם אבותיו בספר הזכרונות לזכור אותו
על הר (33) היותים נגד מקדש יי בכרנות ותפלות . . .

12. [Vol. I, pp. 165-6.]

(1) [Or. 5544, fol. 1, vellum, square writing. Verso contains (in different handwriting) formulae of letters to a Gaon, the academy, and other communal leaders.]

Recto, after a long alphabetical exordium, reads as follows:

הם אחינו מקהלות קדש תפוצת הגולה . . . [there follow seven lines]
[שאו שלום] רב ממנו אחיכם צעיריכם גרי עיר א . . . [ומודיעים]
לאחינו על [ל] אודות זה מר ראובן בר יצחק חוקן כאשר [בא אצלינו]
מעיר רדוס¹ אשר בפרנצא המדינה ויהי זה האיש מ[ר] ראובן עשיר
גדול מאד וכבד בכסף וזהב ובעבודת אדמתו מכל . . .
5 חודשת ונפל במכמ[ר]ות רש[ע]י הארץ וניתן לשלל ויהי [היו]ם כיום ושלח
בנו יחידו עם עבדיו בחוץ אל מעשהו אשר בשד[ה] ויפ[לו] עליו פתאם ביע[ר]
גוים אכזרים בתורים חרשי משחית ויהרגוהו ועבדיו עליו ונורע הדב[ר]
לאביו ויצא בחץ וימצאוהו נופל מת על היער ואין מציל כראותו [אביו]
הרעה אשר באה אליו הושבר ושמה הדחיקתה² ויצעק אל שר המדי[נה]
10 ולא ענהו כי היו הם . . . נזים וגם הוא נהפך לו לאויב כראות [צ]ערו
ובחזו ולקח כל אשר לו והציגו כלי ריק נעו[ר] מכל[ל] כי אמר אליו אתה [זקן ואין]
לך בן לי יהיה כל הכבוד הזה ונשאר בורד [ושומם ועוב ה]מקום ובא
מתחנן אומר אלינו הושלכתי ונודדתי ממקומי עד פה אצליכם ובלע[ג] לשוני
. . . עו ושמעתם קורותיי ועד הנה לא הוצרכתי מכתב עתה אתם אחיי חנוני
15 וכתבו לי מכתב האירע לי היות לי לפה [ב]כל הקהלות הקודש שבעבר הים
כי לא אבין לדבר בלשונם ובשם מכין מעורי גבר הפצי ללכת עד ארץ יש³
תעד ירושלם ולמות שם כי הניעוני ימים שאין לי חפץ כראותנו אנו
הכותבים בזה המכתב עצבונו וניכא[ת] רח[ו]נו . . . לנו עליו וכתבונו
לו זה הסוער ואתם אחינו נכבדתי גדול[ינו] . . . חשו חוסו עליו
20 תעוררו ותקוהו ושילחנוהו אל נכח . . . ותודקו ולא
חיכשלו והוא כאלם לא יפתח פיו על בן יוכפל שכרכם מאת יי

There several lines follow enlarging upon the merits of charity.

Address (verso): אלשיך אבו . . . אלשיך אבו אסחק

¹ Rhodéz, cp. Gross, *Gallia Judaica*, 626, s. v. רדוס.

² Read הדחיקתהו.

³ = ישראל.

(2) Bodl. 2862²⁶, fols. 70-74, contains formulae of banns (חרמות, fols. 70^{a,b} and 71^a) and of a colophon for an owner of a Bible copy (fol. 71^a). On fols. 71^b and 72^a we have a copy of a letter of introduction from which the following lines are excerpted. The writing is certainly of the eleventh century and probably even earlier.

. . . כבוד גדולת קדושת עם קודש תפוצות שארית ישורון . . . אנב שיאות
משאת שלומינו הוצרכנו הודיעכם עסק ט' פל' ב' פל' ¹ שהוא מקהל רומיאה ונתארח
אצלינו בקהל פלוניקי צעירי הצאן ומצא את קרובו ר' פל' ² בא מירושלים עיר
הקודש אים ³ יכוננה עד עולם סלה' וזיר קרובו היה איגרת מאת אדונינו כב'
זק' ט' פל' וסיפר לו כל הדרת ארץ יש' ונדבה רוחו אותו ללכת גם הוא
להשתחוות אל מקום הקודש וביקש ממנו שתי שורות הללו להיות לו לפה ולמליץ
ישר פני כבוד הדרתכם להתיר לו פיסת יד ולהדריכו בדרך הטוב אל נכון
מעיר לעיר וס[א] אל אי עם אנשים נאמנים כי אינו יודע לא לשון הקודש ולא
לשון יווני גם לא ערבי כי אם שפת כנען מר[ב]רים ⁴ אנשי ארץ מולדתו וכבר
רבות כל בית ישראל אחינו . . . אנשי גאולתינו כח הצדקה וגדל החסד ומתן שכרם
איטר בצירם גלוי לפניכם שהרי דבר זה כתוב בתורה ושני בגביאים משולש
בכתובים מרובע במיטנה וגם חמש בתלמוד וגם באותיות גמל דל רמו[ז] ⁵ וכו'.

13. [Vol. I, pp. 166-9.]

Appeals on behalf of the sick taking the cure at the hot springs of Tiberias.

(1) T.-S. 13 J 1⁶ contains a declaration of evidence beginning
(1) אנו עדים החתומים למטה כן היה שנכנסנו א[ל] כלף זה בר י[שן]עז
שלחם של אחינו (2) המיוסרים אשר במדינת טיבריה ומצאנו אותו חולה מוטל
במטה ודבריו ומילוליו (3) מכוונים ופיו כשאר בני אדם . . . ונתברר לנו
ביום ששי The document was drawn up חולי נפטר לבית עולמו
בשבת בשלושה עשר לחדש אלול שנת שמה' לשטרות מנינא דרנילנא ביה
. . . בפסמאט.

(2) A detached fragment in MS. Adler 2804 contains a letter (of which only the left-hand top corner remains) sent by (1. 8) ממונו אנו תמציה
to Ephraim b. Shemarya. One of the lines has the word המיוסרים.

¹ מרנא פלוני בן פלוני =

² רבי פלוני =

³ אלהים =

⁴ Read שמדברים.

⁵ See Sabb. 104^a and also *Alphabet of R. Akiba* (in Jellinek, *Bet Hammidrash*, III, 20 and 56).

(3) [T.-S. 16. 248, paper, Rabbinic square writing, size 29x32 cm.]

(recto)

... . [יע] קב אלוף שתי [י] שיבות נע תנצבה בתבנו אליך
 נבברינו [וחשובנן] להודיעך צערנו תחלה כי כל רואינו מואם בעולם הזה
 [צדיק הוא יי אינן] ¹ שהנדיל שברינו והעצים מזורינו והכביד ייסורינו
 והחקיק [צערנו ונתקיים בנו] מה לשעבר ולעתיד במצרים ולעתיד בגוג
 במצרים
 5 [בכת' והיה ביום ההוא תהיה מהומת יי רבה בהם ו] החזיקו איש ביד
 רעהו וג'
 ועתה [המק בשרו] והוא עומד על רגליו וג' ² כן היינו בעוונות
 אצבעותינו נושרות אברינו נופלות ידינו גידמות רגלנו קיטעות ברכינו
 כמשלות
 עינינו אופלות וכנו נאמר המחכים למות ואיננו וג' ³ ו[הנה] בכל יום נקברים
 אברים
 אברים ואמרו רבותינו זל' ימות אדם ואל יגלה ממקומו וא[נו] גנ[ל]ים בראשי
 מדינות וראשי
 10 משפחות למקום המים החמים ואין רפואה לנו ימות אדם ואל יחשכו עיניו
 ואנו חשיכי עינים ימות
 אדם ואל יצטרך לבריות ואנו נצרכים לבריות ואחא נכבדנו כבר עשאך
 אלהינו משען
 לנבשלים ועינים לעורים וכל שכן אנו העניים הדלים הסכים בהגיע
 שלוחנו עריך
 [תעודרהו ותנחלהו] בעצתך הנכונה ובנדבתך ההגונה כמנהג אבותיך נחמי נפש
 [ת] למד סגוריא למען [תה] יה לך זכות ותורת ⁴ על הקדמונות
 15 ואינו ⁵ ירצה מעשיך כמסורת חלבנה ויעטרך רצון
 [וישמע מ] מנו בערך כל תפלה כל תחינה שהוא עונה לכל
 ים לער' אחיך המיוסרים דרי חוץ רקת

(4) [T.-S. 13 J 23¹⁸.]

Address (verso)

בשמח יובל' בח[ר]וה יקובל' אל המושב הנחשב הנחשק מושב כב גר קר
 מור עלי החבר המעולה
 ישמרו שוכן מעלה ויעילו סכל מחלה בן כב גר קר מר ור החכם
 והנבון

¹ אלהינו =

² Zech. 14. 13, 12.

³ Job 3. 21.

⁴ This statement I could not locate.

⁵ Additional, cp. יוהר. See also above, p. 75, note 1.

⁶ ואלהינו =

(recto)

שלום וחדוה¹ ומילוי תאח² ואחרית וחקוה³ ושקט ושלח⁴ עם חסד
 אלהים⁵ ורחמי
 עליון⁶ ורצון שוכני ס[נ]ה⁷ יהיו נא ליקירנו כבוד גדולת קדושת מלך ור
 עלי החבר
 חמעולה . . . (4) . . . בן כב זק (5) מרור החכם והנבון (6) . . .
 ישא יקירינו
 החבר [חמ]עולה רוב שלום בנחלים (7) . . . מנו שני הצדדים הנרים
 בטיכר[ית]
 מן החברים והחזנים⁸ והזקנים והנאמ[נים]⁹ ודע כי אנו שוכנים שקט
 (9) ושריים שלום . . .
 10 . . . ומודיעין [א]נו לכבוד [אדו]נינו החבר המעולה שמרו צור (11) עסק
 אחינו המיוסרים
 הנקבצים אלינו . . . לבקש [תרופה מ]המים (12) והאור חוממים כי
 מכתם תחבש . . .
 (13) כי סכמ ומייסרם לו אבה תעלתם . . . (14) אבל ראה בתכמתו
 הנעלם ממנו¹⁰
 ויעץ במחשבתו העפלה מנכחינו¹¹ (15) וכראותינו צרתם וצוקתם . . . צר
 לנו גם אנחנו
 כי כבשר [א]חינו (16) בשרינו וראינו לכתוב אל [הדר]חו שמרו צור
 ל[הו]דעו כואת למען
 (17) יחס עליהם¹² ותחוס [נפ]שו עולליהם¹³ ותחמול על טפליהם¹⁴ ועל נערים
 הנמוקים¹⁵ וזבחרים הנאנקים¹⁶ ווקינים המשתוקקים¹⁷ מרוב הצער ומגדול
 הכאב עד התליע בשרם¹⁸ וחשך תארם¹⁹ וקדר אורם²⁰ מייסורין רעים²¹
 20 וחלאים מכוערים²² שעליהם יאמר ותבהר מחנק נפשי ונ²³ ולא נבחר
 מהדרתו

שמרו צור שיעשה עם העניים כוונתו הטובה ויהיה למליך יושר
 שהם בטוחים על רחמי שמים ועל חסדיו והנה שלחנו אליכם שלוחינו
 על דעתנו ושמו כרים בן נתן ותתנו לו שני זהובים בהגיעם עריכם²⁴
 תשתדלו

לקבלתם ולחלוייתם כראוי ותעשה כחסדך וכחכמתך כפי צערם באשר
 25 תקבל שבר מאחינו ואשר נתקבץ תעשה עם שלוחינו בטובך הגדול
 ותכתוב אלינו בסכומו בע[בור] נכלילו עם גרבת אחינו ישראל הבאה

¹ Cp. Deut. 33. 16.² Job 7. 15.

³ Evidently after writing till **זהובים**, it was decided to send another messenger in addition to Karim b. Nathan. Hence **שלוחינו** was corrected into **שלוחים**, while from **בהגיעם** the plural is used.

מכל מקום ייחלק עליהם על יד[י] נאמנים כל אחד ואחד כפי
מה שהוא וייסורו וצערו הקבץ [ישמע] כך כל תפלה ותחנון
ושאלת ריגתה. ושלומך ושלום נילויך [ינדל] נצח נתן ה[כהן הח]בר ביד
שעיה נבוע¹

עבדך המיוסרים ה[חונים] ב[ר]קת מתפללים אל יי באריכות ימין 30
ומודים בחסדיך

(5) [T.-S. 13 J 26³, paper, square writing, size 28.7x19 cm.]

Address (verso)

[החיים] והשלום [לב] נד קד מר ורב עלי החבר המעולה יהי צור ע[זרו]^{*}
[וצ]ל סתרו בן כב קד מר ורב עמרם החסיד תנצבזה ברית
שלום עתרת שלום ואמת לעדי קיימת ישע רב בגיל מען[רב]^{*}

(recto)

שלומות עטפות וברכות תכופות והצלחות מקיפות. וישועות מוצנפות.
ורני פלט להקפות² ושם טוב ליפות ומעשים טובים להפות. ליקר
[כב]וד נד קד מר ור עלי החבר המעולה חכמות ממולא ובין[נות]
מופלא אשר בכתם אופיר לא יסולת³ יוחק לו
5 בן כב נד קד מר ורב עמרם השליח נוחו יהיא תחת נופי צאלי⁴ נן ע[רן]
חד דורירו⁵ לחיי עולם הבא ישא החבר האדיר שלום רב בלי חכל⁶
למליצתו מצור יתעלה שבחו לא הזכיר רבר מכוסף לא מש
אצלי ממנו בתוסף ואם נעדרו המכתב[ים] עדיהו השאילות
תדורות בעדיהו מאת כל את⁷ ועת שיוגר טוב שרכו⁸ ושאונו
10 ורגעו ושלוחו [ב]לי⁹ [א]גיל [וא]שמח ומאלה המעו אשאל להתדיר.
גם להסדיר בלי להעדיר שלום יפענו וביתו וכל מצאו ומובאו
וגע¹⁰ מכתבו הנכבד והשישי¹¹ בכל אשר כתבו וחרטו בו והד[יוקני]
נעה אשר היא ארבעה עשר זחוב יחסרו שני קירמים¹²
שלימים עגולים מאצל חזק הנכבד מר ורב שלמה שמרו
15 צור יופק לו תנחומי רצון ויופנ כאב לבו בן כב מר ורב סעדיה
בן מ' צניר¹³ נותם ערן בשם אהוב מר ור שמואל הלוי שצ בן מ'

¹ נשמטו בערן =

² Cp. Ps. 32. 7.

³ Cp. Job 28. 16.

⁴ Read יהיה.

⁵ 'Under the boughs of the lotus trees of the Gan Eden.' Cp. Job 40. 21, 22.

⁶ The reading of these words is uncertain and also the meaning is obscure.

⁷ תכלית =

⁸ 'from every newcomer' (אָתָה).

⁹ Cp. Jer. 2. 23.

¹⁰ 'I entirely rejoice' בלי.

¹¹ והנע =

¹² For השישי.

¹³ Kirat = 1/24 of D.

¹⁴ Probably identical with אלשיך אבונצר סלאמה (?) בן סעיד בן צניר mentioned in Bodl. 2876⁵⁰. In vol. I, p. 168, l. 9, read Şağır for Şajır.

שמריה בן ריענוב ונלקחה ממנו ונתנה לאדם כשר סוחר
 ילך בה יתלקח לאתניו המיוסרים שבמדינה תוחש להם
 תעלה לפני החברים חקנים לכל אחד מהם ויביא כתב
 20 במה שנעשה וחולק המקום יכפיל שכר החבר האביר
 ויעצים לו חכונת גם לכל מי שנתן בה דבר יתליף עליהם
 כפלי בפלים ויצילם מכל אויב ועוין ולוחץ ואולץ ומוחץ
 וישמע ממנו בעדם ובעד כל עמו ישראל ואודיע לחבר
 המעולה שֶׁצ' כי שמי שמואל הנקדים ברצורת האדים¹ אבל
 25 מזהוב בתוך בני העולם כי ווסת משפחת אבימרי² שני שמות
 היו קוראים ושלום כבודו ומתי סודו וביחו וכל מקהלותיו
 ירבה לעד ואם יראה להניע ממני³ לזקן חמדה⁴ תוחש לו
 חיים ארוכים וקיום יחידה⁵ מר ור' שלמה שֶׁצ' בן מ' סעדיה
 בן צניר נחם ערן שמואל ברבי משה החבר ישע רב

(Among the signatories of a deed of 1037, at Fustat (Bodl. 2874¹², cp. above, p. 115, ll. 21-2) we find Samuel the Haber b. Moses the Haber, probably identical with the author of the above letter.)

6) [T.-S. 16. 18, square writing, paper, size 20x30 cm.]

(recto)

ותחך יי תמיד בצחצחות נפשך¹
 שלום רב ומעטת תהלה וחוסן [י]שועות ומודע לבניה ושלוח השקט ומ . . . לה
 זכה . . . יסר . . .
 ליקר כבוד קדושת רבנא [שמו] אל הזקן הטוב הח[ס]י² הזקן [והחם] הו[ר] . . .
 בן רבנא קדוש יי איש טוב ירא אלהים . . .
 חכם ונבון א[ו]רב תורה רורף צדקה וחסד . . . (5) כתבנו מודיעים את
 של[ומך] כי לשוננו (6) לא חדום מסיפור שבחך . . .
 (8) ובעבור נרבת אחיך המיוסרים הדרים בטבריה כשיגיעו אליך שלוחנו
 עובדיה וכלף תעור[ד] אותם ותעזרם ונהוג
 עמנו מנהיג הנאים כי אנו עיר גדולה מוכים בשחין רע פצע וחברה ומכה
 סריה משלכים על הארץ חתיכות של בשר
 10 והתולעים רומשות מבשרינו ואנחנו בחיים ומכ[י]תנו אנשה בכל יום תו . . .
 תוסיף קוש . . . נברו עלינו [בי]מים
 האילו צרות מצרות מיוקר גדול ורעב כביר וממיעום המהיה ודקדוקי עניות
 שכחנו גדל מכתינו לפני

¹ These three words are hopelessly corrupt and are impossible as they stand. Read perhaps חתקוב כך בתוך היהודים, i.e. among Jews he is known as Samuel, but among the Arabs as Mauhub.

² אָבִי קָרִי =

³ Supply שלום.

⁴ Isa. 58. 11.

⁵ ותחסיד =

מכת הרעב כב' טובים היו חללי חרב מחללי רעב¹ ושרוע ארץ
 ישראל ונצדו ערים מבלי אנש[ים]
 מאן יושב ואין אדם פונה אלינו בפרוטת אחת ועינינו חליות ל[רחמי]
 שמים ולחסדך הנבון ולמי שהוא כמוך
 איש טוב ובעל חסד אל תעלם עיניך ממנו שעה אחת קיים עלינו מה שאמ'
 התו² פתח תפתח את ירך לו לאחריך
 15 לעמך³. וכת' מלות יי חונן דל וגמולו ישלם לו⁴ והאלהים ישלם לך
 שכר טוב ותנבה⁵ בנעם יי' ולבקר בהיכלו אמן
 ושלומך יגדל לעדי עדי ל

(7) [T.-S. 13 J 19¹⁰, formula of a begging letter.]

(recto)

מנו אחיך המתפללים על אריכות חיך והמבקשים טובתך [הקבה ישמע]
 ממנו
 בך כל שאילה טובה ובקשת רחמים אנו הצעירים הצע[ו]ר[ים]
 המיוסרים אשר
 בשחין מחסרים ובערב רע מתחסרים עד היותנו בבחים נאסרים
 ככלאים וחבושים
 ממנו חרשים ממנו עיוורים ממנו קיטעים ממנו חנינים בכל מיני שחין
 נמסרים
 5 ובכל זאת אנו אומרים ברוך אדיר אדירים שדינו אמת ודבריו מישרים
 יתרום
 שמו בכל הרברים המחיה כל יצורים בין במתוקים בין במרים
 וכתבנו זה יגיע אל הזקן היקר מיד שלוחנו לקבץ מחיתנו ולאסף פרנסתנו
 מן הזקן היקר ומן גריבי עמנו בהגיעו תעזריהו כמנהגך ומנהג
 אבותיך נע וצורינו ירצה מעשיך ויכפיל שכרך באשר תעשה
 ושלומך ירבה

10

אתיכם הצעירים גרי דקת

Verso, in different handwriting, reads

לסירי אבי אלטייב אלחון מן . . . אלפרנא . . .
 אמאל אללה . . . [א]דאם עזה פי רסול אכותנא . . .

¹ Lam. 4. 9.

² = שאמרת התורה.

³ Deut. 15. 11; omit לו and read לעניך for לעמך.

⁴ Prov. 19. 17.

⁵ More correct ונתן. The writer evidently confused the verb נתן (ע"ו) with נבה (ל"ה).

(8) Bodl. Heb. c. 13, fols. 15-18 (cp. Bodl. 2807¹⁴), very damaged, are letters sent from Tiberias to Egypt in request of support.

... (1. 9) ... [בטיבריה] אשר אחיכם המיוסרים ... (15^a, l. 8)
 [ש]נפלטו אברים אברים אנשים ונש[ים] ... (10) ... היותינו בגופינו אסורים
 כלוא[ים] ... (17^a, l. 4) ... אחיכם המתפללים על חיבתם והמבקש[ים] ...
 (6) ... [מ]תסרין ובגרב מתחסרים (7) ... בביתנו נאסרים ככלואים ...
 (10) ... אל הזקן מיר מר [נתן] הבתן וא ... (15) ... [אחי]כם הדירים
 ברקת (18^a, l. 1) כלול לשני האחים העשירים היקרים ... (2) ... בני
 רבנא ... (4) ... אנו הצעורים המיוסרים ... (5) ... מתחסרים עד
 שנפלטו אברים אברים ... (10) ... יגיע מיר מרואן הבתן ... (11) ...
 מהיותנו ממך ומכל אחינו בדי שתזכה ... (15) הדירים ברקת (18^b) שני
 האחים היקרים רבנא מכתאר הבתן[ר] ...

(9) Cp. also *R.É.J.*, LXIV, p. 127, no. 246: 'Appeal of prisoners in Tiberias soliciting R. Yeshu'a and R. Solomon to intervene on their behalf'. Most likely this Genizah letter is for the *sick* at Tiberias; המיוסרים was wrongly taken to mean prisoners. See also Bodl. 2807¹⁵: a marriage-document drawn up at Tiberias, Sivan 12th, either 945 or 1035 C.E.; Bodl. 2807¹⁶: a commercial letter, dated 1034, wherein Tiberias is mentioned.

14. [Vol. I, p. 169.]

A letter from the communities of Ashkelon to those of Fustāt.

[T.-S. 13 J 19¹⁸, paper, square writing, badly preserved, size 26.1 x 16.9 cm.]

Address (verso)

דורשי טובתם ושאלים	ליקרת הדרת שתי הקהלות
בשלומם קהל אשקלון	הקדושים הדירים במצרים
ישע בימיהם יוחש	יבורכו ובחסד יתמכו

(recto)

שלום מובל¹ [ויקובל בניחוחים • כרם חמד נקי מאוהים •
 מבורך בפרותיו מימיו משמחים • חבצלת השרון
 כמור מרוקחים • ישועות משעשעות ומי עכרות
 מרותים² • נרד וקנמן שרשיה נאחים •³ יהיו חמיד

¹ Read מחוחים 'free from thorns'.

² The meaning demands here a word 'to flow away', i. e. the waters of trouble pass away.

³ 'Her roots are united'; a denominative verb אחה from אח 'brother'.

5 ששים ושמהי[ם] * ריחם הטוב יריח כתפוחים * לא
 נאנחים ולעדי לא נשכחים * הם שתי
 הקהלות הקדוש[ות] א[שר] בצותן מצרים בראשם
 החברים והחזונים והזקנים המבוכים והמיוקרים
 הנקובים כל אחד בשמו הנאה והמכונים בשמותם
 10 הטובים יצרו ויעזרו * ומכל רע ישמרו * יבנה
 עירם * יקבץ פזורם * יוכם לבנין דבירם * יבורכו
 כלם זקנם עם נערם * וכן יהי רצון מ[ג]טת
 מכתבנו זה אלכם * זקנו ואדונו ומחמ[די] עינינו
 וחפארתנו להרבות שלומכם יגדל לעד
 15 ולהודיעכם שבא אצלינו ב[ו] העת שליש
 על מדינת אשקלון וכי נמלטו מ[ו] כה ביותר
 וכי הוא חס עלנו² ולא [ה]מריח ע[ל]נו² בדבר בעול[ם]
 ואנו שאלים מכבודכם אדונו שח[ל]צו בעדנו ע[ל]יו
 אצל זקנו זקני הקראים שזה השליש אבו הרוע
 20 ואבי חריו זקן המדינה [שיר]חם כאחת
 ועו מ[מ]נו טובה בכל צרכנו וישאלום יודי[ע]
 אתם כי תנינו שבחם אצלם עב[ו]ר[ם] שיתחזק . . .
 [ש]אתם יורעים אה³ שאנו מעט דלים ולא יעשה
 עמנו טובה אלא לכבודכם עבור שיהיה לכם [א]צ[לכם]
 25 ח[ו] ואל תעלימו עין שענינו אליכם ואל תחשבו
 [במח] ששאלנו אתכם * ומקום יכפיל שכרכם *
 ויעתירנו בעדכם * ויעדנו בבנין⁴ עירו * ובקבוצ
 קהל עדרו * וכן יהי רצון ישע יוחש דורשי שלמכם *
 ושאלי טובתכם * קהל אשקלון ושלמ[כם] יתמד

15. [Vol. I, pp. 169-70.]

*An epistle from Joshu'a b. 'Ali, the Haber of Hasor, to the
 Nagid Meborak.*

[T.-S. 13 J 16¹⁸, paper, square writing, size 25.7x11.4 cm.; cp.
 J.Q.R., XIX, 728, No. XIX.]

Address (verso)

יגיע להדרת אדונינו כנף מר[ו] מבורך נגיד עם יי' נט רח מן חצר⁵
 ביד סעדיה [נע]

¹ אליכם =

² עלינו =

³ אחוזינו =

⁴ בבנין =

⁵ Read חצר 'from Hasor' where the writer lived.

(recto)

כי רם יי' ושלל יראה ו[ג]¹
 שלום מלפני אדון האדונים' המרשל בעלזונים ובתחתונים' הרואה
 ומקשיב צעקת האביונים' המקיים לעמו ברית איתנים' הוא
 ישמור ויעזור וינצור [את אדו]נינו כנץ מרור מבורך החבר המעולה'
 סנהדרא רבא' אלוף הבינות' הנגיד לעם אל' שר השרים' המטולא כל
 5 חכמה' דגל עם יי' נט' רח' בן כנץ מרור סעריה החכם וצל וגם חמורו
 אדונינו יהודה הנגיד נגיד עם יי' וכל אבותיו נוחו בן ערן
 [כתבנו זה מרוב ה]צער אשר אנהנו בו מחוסר ופחד תמיד ינ[דל]
 אלינו בכל עת ונפשנו בפחד ורעדה מרוב השמעות אשר תבוא²
 ל[נו] ואשאל מלפניו שיבוא ל[נו] מ[אצלו] כתב אל השופט אשר בחצור יהיה
 10 לי פ[תחנת] פה אם אחפץ ללכת מחצור אל אשקלון לשכון שם בעת
 צרה כי היא בצורה ומוחזקת יותר מחצור ודבר לי אל הפחה השליט
 אשר בה שלא יאנסני וימנעני ואהיה ברשותי לעצמי ולא
 יזיקני אדם ואני בתוך קהל איני טוב כל עיקר ולא יבוא לי מהם
 דבר אלא בעצר נפש ויתוסף עלי פחד במדינה אשאלהו יעשה
 15 לי זה הרבר לצוות עלי שלא ימנעני אדם בעת שאלך להחנות
 בוולת המדינה חצור ושכרו מאת יי' קונת שמים וארץ
 ואני בכל עת מתפלל על אריכות ימיו ויקיים לו הקבה
 שם מחלציו להעמיד לו זרע קיים לעולם ויהיה בעזרתו חמיד
 יי צבאות יושב הכרובים ויכהו לשנים רבות בהשקט ובטה
 20 ושלטנו יגדל לעד ושלוה כל ישראל וכל אשר לפניו החכמים
 יהיו לפליטה ישע רב עברו יהושע החבר ביר עלי החבר נין
 הושענא זל
 דורש שלום אדונינו | הנגיד בכל עת | מנדל³ עובר ושב | ושלום

16. [Vol. I, p. 170.]

Data concerning the Jewish community of Askelon.

(i) Hasor must have been near Ashkelon, but the exact locality designated by this name is unknown to me. Shaizar, in Syria, which Benjamin of Tudela in his *Itinerary* (ed. Adler, p. 32) calls Hasor, is of course here out of question. Harizi alludes to his visits to Hasor (*Tahkemoni*, ed. Kaminka, pp. 202 and 301, **נמעתי מצור ועד חצור עם חבורה**). But it is not clear which Hasor he meant. The writer of the preceding letter we find in Ramlah in 1096 C.E. MS. Adler 4010 contains a document

¹ Ps. 138. 6.² Read תבואנה.

3

Read מכל.

drawn up in Elul [בני יהודה] ללוד נחלת [ה] סמוכה ללוד נחלת.
Signatures: Joshu'a the Haber b. 'Ali החבר בן עלי, Abraham b. Nathan
[הישיבה]. Joshu'a was no longer alive in 1131 c.e. Worman,
J. Q. R., XVIII, p. 37, cites from a Genizah fragment שם יצחק הנקרא זין
בית אברהם בן ואלדתי שרה בת יהודה בן זונה שם שמואל בית יהושע החבר
זל ידיעי בני עלי... . סיון אחמב.
'Ali's grandfather, Hoshana, is probably identical with the father of Samuel 'the Third', the contemporary of Shemarya b. Elhanan (*vol. I*, p. 28).

(2) A number of additional data about Ashkelon are given here. *Saadyana*, XXV (*J.Q.R.*, XIV, p. 220), has a colophon | יפת בר תקוה | תפסיד, has a colophon | אלמתיכה | אלכבירה | שפתי כחבת | עוריה בירבי דויד נ[ע] | | צלאה ראם אלמתיכה | אלכבירה | שפתי כחבת | עוריה בירבי דויד נ[ע] | | שנת ארבעת אלפים ושמונה | מאות ועשרים ואחת שנה | לציירה (1061 C.E.). Goldziher, *R.E.J.*, LV, p. 58, edits the beginning of a Genizah letter במדינת הדרים הקדוש הדרים במדינת אשקלון . . . אל אילי הצדק . . . הם הקהל הקדוש הדרים במדינת אשקלון . . . שאו רוב של[ום] וברכ[ה] . . . וממנו אנו שני בתי דינינו ומשלש הקהלות המעולות קהל כנסת הירושלמים וכנסת הבבליים וכנסת עיר המלוכה (אלרויה אלעטימה) 'A great misfortune' . . . הקרויה אל קאהרה . . . is referred to in the fragment. T-S. 13 J 23⁷ contains the following epistle: (1) . . . (2) מירושלים עיר הקודש (3) חכון לעולם ועד (4) מצאוני עימי סופר מה[יר] המתנבא . . . להיות חוקק . . . (11) . . . לכן ועל כן שמחה ותגל נפשי (12) יום שמעה ותשמח ציון ותגלגלה בנות יהודה בבוא (13) שרינו ובן שבמינו בלג מה' וז' חלפון הכהן (14) אשר האדיר החכם והגבון בן זקנינו אלעזר הכהן (15) החסיד נב' רח' לאשקלון לשום פסיעותיו בצות (16) אף על פי שלא לשמה קרב לכן מנלגלג זכות על (17) ידי זכאי להודיעו היות חבל מתמידים בעד (18) חייו תתן' ובקשה פני צור העולם להצילו מכל מטר. The writer of the epistle was evidently also a priest (l. 13). T-S. 13 J 13⁸ (cp. *J.Q.R.*, XIX, p. 741, no. LXXVI): a letter to מה' וז' (3) נתנאל התלמיד (5) . . . בן כבוד קד' (6) מה' וז' צדקה שר מנוחה החסיד רמא רמא (7) . . . Therein is mentioned the Sheikh Abū'l-Hasan נכתב בינת אלול | אתכה אשקלון | האשקלוני שצ' . . . אורבו מודה חסדו | אברהם בר צדקה ידיד | הישיבה זל' | ישע רב (1114 C.E.). Oxf. MS. Heb. e. 98, fol. 60, contains a copy of a marriage document, dated Shevat 4860 A.M. (1100 C.E.) at Ashkelon. The bridegroom is styled מה' וז' שלה אשר הנכבד היקר שר בית ישראל He seems to have been an important official, but it cannot be ascertained whether he resided in Ashkelon or merely visited it to lead home his bride.

Address (verso)

Nathan Hakkohen b. Meborak and Yeshu'a b. Yefet were the local Dayyanim. T-S. 16.22 contains legal documents, drawn up in Ashkelon in 4896 and 4902 A.M. (1136 and 1142 C.E.) and signed by them. In 1145 C.E, they were no longer alive. Their successors were their respective sons Meborak and Yefet. The same manuscript contains a document, dated רתתקה לצירה במדינת אשקלון די על כף ימא רבא סתבה, with the signatures יסח ב"ר ישועה המעולה והדיין זל, סבורך הכהן ב"ר נתן הכהן המעולה הדיין המופלא זל.

17. [Vol. I, p. 171.]

Data concerning other Jewish congregations in Palestine.

(i) Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 13, contains a letter from Tobias b. 'Ali of Fustāt to his father ביה'מדרין בסנהדרין גרולה. אברהם הכהן וזכא כבוד נז' קד מרינו. Lines 7-10 recto, read as follows אברהם הכהן וזכא כבוד נז' קד מרינו יסוד השיבה ריש בי רבנן וראש הסדר ירים ויגאל (1) כבודו בן כבוד גרולה קד מרינו [ור]בינו נחא אב בית דין שלכל

¹ Of these letters only the tops are preserved.

² The feminine suffix refers to the **שיבה** of which Elijah was a prominent member. As shown in vol. I, p. 196, it was then situated in Hadrak, and presided over by his uncle Solomon Hakkohen, the father of Masliah.

(1) יחצו (from יָחַץ 'let it hasten') לאדונינו. ישראל זכרו לברכה משה חשר חגגיר בעם יי חמדת הנשיאות (2) עמרת השרים ימלא בו מקום אביו . . . (3) . . . ורבינו שואל בשלומך ובשלום אשתי (שתי. ר.) (4) הקהלות 'The fortress of Dan' is identical with Baniyas (Paneas) in the district of Damascus (see Smith, *Historical Geography of the Holy Land*, pp. 473 and 480).¹ Mukaddasi writes about Baniyas, 'To this place have migrated the greater part of the Muslim inhabitants of the frontier districts since Tarsus was taken by the Greeks in 765,' while Ibn Jubair remarks in his diary (1185 c. E.), 'This city is a frontier fortress of the Muslims' (cited by Le Strange,

L.C., P. 418).

Tobias is known from other Genizah fragments. Or. 5536, IV (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 560): a letter from Nathan Hakkohen b. Solomon to Tobias Hakkohen b. הבן עלי הכהן; Bodl. 2834³¹: a letter from Tobias Hakkohen b. Ali Hakkohen זל to Nathan Hakkohen הבן שלמה הכהן תחסיד זל; Bodl. 2834³²: a letter from Sa'adya Hakkohen b. Hillel ש הקהל to our Tobias; Bodl. 2878¹⁴¹: a letter from Tobias to the above Nathan b. Solomon. The Nagid Moses, referred to above, is the son of Meborak Nagid (see vol. I, p. 212).

(1) . . . ואנשי מבצר חיפה החתומים עידותם למטה . . . T.-S. 12. 59: (2) . . . ה ימים בירח מרחשון בשנה הששי[ת] . . . (3) . . . לבריאת עולם איך שבא לפנינו . . .

from שלה החון המומחה (recto, l. 2) T.-S. 10 J 10²⁰: (3) עבדו יוסף בן יעקב | בן יוסף המומחה החברוני זל | בן סעדיה | החבר (verso) בסנ' (בסנחדרן =) גדולה | המשרת אבות עולם | זל

T.-S. 8 J 18¹⁸: verso has the following address, ניע להדרת כֹּהֵן מֹז שלמה חשאר (חשר. ר.) האדיר הנכבר הירא את יי | בן כֹּהֵן מֹז שלה בן עזן | מן הקהל הקדוש השכינים | בעיר אבואלבים מזדים חסרו | עבדו מזזה (probably this Abraham was a brother of Joseph b. Sa'adya of Hebron); fol. 32, verso, contains a letter from the same Abraham to Moses Hakkohen Ḥazzan and ר' גודיר החסיד. A letter in a box of fragments belonging to the Cambridge University Collection is from our Abraham to (verso) יצחק הרב הגדול ריש בי רבנן עזר הנשיאות בית דין הנון נטרחי משמיה (משמיה. ר.) בר כֹּהֵן מֹז שמואל הצדיק זל. This Isaac is probably the son of Samuel he Spaniard (see vol. I, p. 192).

¹ Cp. also Tanḥum Yerushalmi (in Bacher, *Aus dem Wörterbuche Tanḥum Jeruschalmi's*, Hebrew part, p. 21, no. 16: (לשם) רן זו פמניאס ורן הי באניאס).

(4) T-S. 13 J 21²¹ recto; the first five lines are very faded; from line six the handwriting is larger.

נאום הנרצע למצות אדונינו 6
 סעריה ב' עובדיה זלחה
 הנסמך בצפת מפי אדוני[ו]
 אהבתי את אדוני לא אצא חפשי דוד ב' משולם זלחה
 פינחס ב' משולם זלחה[ה] 10
 העבד יעקוב הכהן ב' עובדיה הכהן זל
 בעיר ביריה¹ הסמוכה למדינת צפת
 סעדי[ה] ב' דוד זע אברהם ב' סעריה סט אלעזר ב' ישעיה החזן זע
 בעיר עקאל זיתון הסמוכה למדינת צפת
 15 ו' יששן ב' אלעזר זע החזן אלעזר ב' חייה זע סעדיה ב' שלמה זע[ע]
 בעיר עלמא² בעיר אלעליה חס' לנוש חלב
 יפת החזן ב' משה זע יסלמה ב' חסדאי זע
 עובדיה ב' יעקוב זע יצחק ב' חסדאי זע
 יוסף ב' יעקוב זע
 20 יהודה ב' שלמה זע בעיר אלגוש³
 עובדיה ב' סעריה יוסף הכהן סבא חכמי משנה ב' זקל בעיר
 החזן זע

(5) See also Bodl. 133: Ecclesiastes with the Arabic commentary of Tanḥum Yerushalmi (second half of thirteenth century) with colophon, כתבה לנפסה העבד הצעיר אליה . . . הכהן החברוני זל (probably Elijah's father) ב' ישועה הכהן ברבי [ס] עדיה הכהן בר' שלמה הכהן ברבנו חנניה הרב הגדול [ראש בי] מדרשא אשר שפט את יש' בגליל העליון וגליל התחתון מ' [שנת] ברבנו יחזקאל הכהן ה[גל]יל[י] נין יוסף הכהן סבא חכמי משנה ב' זקל בעיר אל[קאח]רה.

¹ Cp. **לצפון זה צפת בפחות מאלפים אמה**, ed. Luncz, pp. 283-4: **בפתור ופרח**. על הר גבוה הוא בירי . . . וקורין לה **בְּרִיאָא**.

² Alme, near Safed, see map of Western Palestine in 1187 (in Beha-ed-Dm (1137-93), *Life of Saladin: Palestine Pilgrims' Text Society Library*, vol. XIII).

³ = Giscala, see **בפתור ופרח**, ed. Luncz, p. 259: **נוש חלב וקורין לו גִיש**, and Le Strange, *l. c.*, p. 463: Al Jahsh (Giscala); See also Luncz, *Jerusalem*, VI, 57-8.

18. [Vol. I, pp. 172-4.]

An epistle relating to a bogus-nasi.

[T.-S. 20. 94, paper, square hand, size 37 X 21 cm.]

(recto)

.
 בשבא לה [ואמלא אתו רוח אלהים בחכמה וכתבונה]
 וברעת¹
 הא למדנו שאין [ה]כתוב
 ורעת אלהים
 מעולות² וכ' הלא היא [הרעת אותי]³ זה
 חכמה בעש⁴
 5 ויאמר לאדם הן ידעת ל עבדו את
 יי ביראה⁵
 ועוד חוביה לאשר שנה
 בחרו ונקרא ברבים
 [ו]אמרו רבנן כל החסדים וחלק לעולם ושמן[חת ל]ב⁶
 ימות אדם
 ואל תבוא ת[קלה] על ידינו⁷ ורא הסוד נמסר לנביאי[ם]
 ואי[לולי זה]
 לא היו כי אם [גלה סודו] אל הנביאי[ם]⁷ הא
 למדנו משמואל
 10 עליו השלום בעת ראה אליאב בן ישי ויאמר אך נגד יי משיחו השיבו
 הק ב' ה'
 אל חבט אל מראהו ואל גבה קומתו כי טאסתיחו כי לא⁸ בי האדם
 יראה לעינים
 ויי יראה לל[בב]⁹ וכך נאמר [בא]לישע [ויי] העלים ממני ולא הוגד לי¹⁰
 ואתם יודעים
 אחינו כי בגולה נשארנו ריקם בלא רעה ולא נביא ולא אורים ותומים שנשאל

¹ Exod. 31. 3 ; 35. 31.² Hos. 6. 6.³ Jer. 22. 16⁴ This abbreviation is not clear to me.⁵ Ps. 2. 11.

⁶ Read ידיו. I could not locate an Aggada having this wording. Cp., however, Sifra to Lev. 20. 16 (ed. Weiss), 92² bottom והרי דברים ק"ו ומה אם המקומות האלו ע"י שבאה לאדם תקלה על ידיהן אומר הכתוב השחת שרוף וכלה סן העולם אדם שתוא גורם לחברו להטותו מדרך חיים לדרך המות עאכ"ו שיעבירו המקום סן העולם.

⁷ Amos 3. 7.⁸ Supply יראה האדם.⁹ 1 Sam. 16. 7.¹⁰ 2 Kings 4. 27. For הוגד read הוגד.

מהם ונדע בין מעוות למת[קן] ובין טוב לרע ובין מיוחס ללא ייחוס
ובין נשיא

15 לראש אבל יש לנו בנולה ל[ד]עת בין כהן כלוי ובין לוי לישראל
בקבלה וירושח

והכהן שיאמרו לו אחיו ה[בת]נים שהוא כהן ויעידו לו אנשי עירו ובן הלוי
ולעת שיטלטל ממדינת[כ]ם אל מדינות רחוקות ויבא יפרוס בפיו לברך
ישראל

בשם אי אפשר למנעו . . . לאומר לו איה ייחוסך אלא הוא מברך ועומד
במקום כהן ונוטל מעש[ר] ואוכל חלה וכל מתנות כהונה וכך הלוי¹

20 ולא נעלם מכם אחינו ה[מ]ע[שי]ם העצומים שעשה עם קהלותיכם ועמנו
ועם ארץ ישראל ובירושלים ובכל ארץ ישראל אותו האיש הקרוי נשיא
ונתכנה שם טוב והיה עמו כתב יחוס ושפט ועשה קנתורק² ולקח³ אוקנמים
וכתב כתבים ושילח רצים ונטל מעשרות והכביר העול וירד ממקום

למקום ושפט ישראל והיו [ב]מדינתכם סנהדרין וחברים וחכמים ותלמידים
והיו גבורים בתורה יותר מכל ונכנסו תחת רשותו וכיבדוהו וייקרוהו ולא
25 דקדקו אחר ייחוסו והיו שותים בצמאה את דבריו ואומרים לפניו [שי]ר
ומשכחים אותו לעיני גו[י]ם ומהללים אותו לפני מלכים [ורוח]נים בכל
מקום ומקום שיכנים לשם ממערים ער כלנה לא היוקו חכם ולא

30 ראש ולא תלמיד והיו אדו[ן] . . . ונוירותיו רשומים לעיני
כל ולקין שנתיים נתנלה כי אינו נשיא ונעלם מכל הקהלות
ייחוסו שהיה אומר ש[ו]א שקר ולא בוש ולא נכלמו מביב[ר]ם[ר] לו
כי אמרו חכם היה ובאימתו הע[מ]יד[ר] הדינים והוציא הגולות ולא בישוהו
ולא הבליםוהו . . . בעלי הידאה הוציאוהו ממבריה בלא חרפה
ולא כלמה [ו]שילחוהו ל[אר]ץ אדום וזו שם בדרך

35 ומגמת כתבין[ו] זה אליכם אחינו להודיעכם בדרך קצרה אודות האיש שעבר
עלינו באשר שאל[תם] בכתב יד ר' יעקב החבר נזף⁴ בתחלת הדבר
בא [אל]ינו

שליח פתאום גוי ממער[ב] הפחה שעל שפת חנהר ועמו כתב גדול וה[וא] חתום
בטבעת נשיאות ושל[אלנו] הו ממי זה הכתב ואמר אני ש[לוח] . . .
לא . . . של . . .

¹ Cp. Maimonides, משנה תורה, ח' איסורי ביאה, c. 20, § 13.

² Read perhaps קנתורין, centurions, i.e. communal officials. See Jastrow, S. V. קונטרנים.

³ Read perhaps ומנה, and he appointed managers in communal officials (ἐπιβουλος, איקנומוס).

⁴ It seems that the scribe indicated on the margin his name by the statement 'Joshua wrote' (the epistle).

⁰ נטריה: רחמנא =

Concerning the Nasi Sar Shalom b. Pinhas.

[T-S. 13 J 25²¹, in double columns, separated by lines in red ink, thick paper, square writing.]

(recto, col. 1)

(— — — — —)
 בים אָמְצוּ בְּרָפִים
 הִתְנַצְּבוּ רוֹזְנִים מִהֶרָה לַחֲזוֹת
 יִרְאוּ לְשֵׁר שְׁלוֹם נְשִׂיאָנִי אֶיִר
 מִלֶּךָ אֲשֶׁר עָלָה בַּמַּעֲלוֹת הַיָּמָר
 וַיִּתְּלֵל אֹתוֹ נְדִיבִי לֵב עַ[דִּי]
 הוּא בְּאֶמֶת מִסֻּעַד לְכָל רָעָב וְהוּא
 הוּא בְּאֶמֶת הַכֹּל בְּטוֹבוֹ יִלְחָמוּ
 יַחֲדוּ תַּמְדֵּירוּ הַנְּשִׂאִים לַעֲדִי
 מִה נִמְלָצוּ מִעַמִּי דְּבָרָיו מִדְּבַשׁ
 אִם יִתְּנוּ שְׂרִים ל. ל. מִד . . .
 כִּי הוּא
 שִׁישׁ עֲדִינָה בּוֹ וְשִׁמְחָ[נִי] . . .
 עַל שְׂמִינִי אִישׁ מִיֹּחֶם לְנִבִּיר
 הִבְחִיר אֱלֹהָיו לֹו בְּכֶתֶר הַיָּמָר
 הָאֵל יִזְכְּרוּ סִתְרָה לַחֲזוֹת

יִיצוּמֵעַ ^ד

(col. 2)

... [גן הנבר הוקם על משיח אלהי יעקב]

ונעי[ם] זמירות ישראל בימיו תושע יהודה ויש[ראל]

יִשְׁכּוֹן לְבַמָּה וְזֶה שְׁמוֹ ש[ר של] וּם אֲשֶׁר [יק] רָאוּ ח' צִדְקָנוּ¹⁰

כַּמְשׁוֹל¹¹ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ יֹאדִיךָ יָמָיו וְאֲבִיד מִשְׁנֵאָיו וְקָמָיו

5. ואל יתן למוט פעמיו לקיים לכבודו מקרא שכתוב

¹ Ср. Ген. 32, 2-3.

^a לֶחֶם 'to eat bread', cp. Prov. 9. 5; 23. 1, 6.

⁸ **הָיָה** has been evidently inserted to complete the metre.

⁴ Cp. Ps. 119, 103.

^b The singular תָּחִי instead of the plural תָּחִינָה is used for metre's sake.

⁶ Read וְשִׁירָיִךְ.

⁷ The metre is faulty here.

* For **בְּ** or **בִּי** to suit the metre.

⁹ Abbreviation of Ps. 121, 8.

¹⁰ Ср. Јер. яз. 6.

¹¹ This abbreviation is not clear to me.

אל יתן למזמרגלך אל ינום שמרך וג' [וכתוב] ב תרם
 ירך על צדיך¹ וג' בריה דכבוד גדולת קדושת אמונת
 אדונינו נשיאנו מרנא ורבנא פינחם נשיא הגולה
 תנצבה ויחסם שניהם יעיד כי הם מבני שלמה ודויד
 10 וכיון שנתברר אצל העם הנוכרים אמתת היהם
 הנזכר גם נתברר ונתאמת אצל הצעיר הכותב
 שמו אחרי המורים האלו המקוה רחמי נורא עליה
 עזריהו הנשיא בן אדונינו יהללאל נשיא הגולה בריה
 דאדונינו נשיאינו עזריהו נשיא הגולה בריה דאדונינו
 15 נשיאנו מלכנו דויד הנשיא הנדול ראש גליות כל
 [ישראל] ול[חוקי]

T-S. 13 J 10¹¹, recto, paper, square writing, size 27.8x12.9 cm., contains at the end of a liturgical composition the following genealogy: (1) שם בנו יאשיהו (2) שר שלום הנשיא ראש גליות כל ישראל בר (3) כבוד מרינו פינחם הנשיא ראש (4) בן כבוד מרינו הודיה ראש (5) בן אדונינו יאשיהו ראש (6) בן נשיא יהודה ראש (7) בן שלמה הנשיא ראש (8) בן עזיהו הנשיא ראש (9) בן יאשיהו הנשיא ראש (10) זצק לעל.² 'Azarya b. Yehalelel finished a polemical work in Bagdad, Adar 1652 Sel. = 1341 C.E., for 'Obadya, called Kemal ad-Daula 'Abd al-Halik b. Jonah of Mareddin (cp. Steinschneider, *Polem. u. apolog. Liter.*, p. 39, n. 3).

20. [Vol. I, pp. 175-6.]

Data relating to several Nesiim.

(1) MS. Adler 4020 contains a שטר זבני, dated Tebet 4874 [ליצירה בדמשק] מדינתא דעל נהרא אמנה ופרפר מותבה רשותיה דאדונינו הסדאי ראש גליות כל ישראל נט רחם . . .

Signed by הלל החבר . . . בן עלי.

(2) Oxford MS. Heb. e. 101, fol. 18 begins as follows:

בשמך רח

מן זכאי בן עזריהו נשיא גליות כל ישראל

לכל חוקנים האדירים הי[ד]ידים אשר

במדינת דמשק החשובים לנו והנכבדים

5 עלינו ביותר שלום רב

¹ Ps. 121. 3; Mic. 5. 8.

² זכר צדיק וקדוש לעולם =

(3) There existed in Egypt a Nasi Daniel in the second half of the twelfth century. Or. 5561 B, fol. 2, contains a Ketuba, dated סיון (5) רשנת אלפא וארבע מאה ושבעין וחמש (6) שנים לשמורות בפסטאט מצרים רעל נילוס נהרא (7) כותבה רשותיה דאדוננו נשיאנו מלבנו דניאל (8) הנשיא הנדול ראש גלות כל ישראל יהי שמו לעולם. The same formula is found in T-S. 13 J 13¹¹ verso containing a document dated 1476 Sel. = 1165 (cp. also Worman, J.Q.R., XVIII, 15, note 2).

(4) In the time of Maimonides we find a Yehuda b. Josiah Nasi who countersigns a responsum of the great scholar of Fustat. הבנתי בוו השאלה והיא כחורה וכהלכה ואין לזוז הימנה וכתב יאורא הנשיא נשיא גלות כל ישראל (Sambari, in Neub., *Med. Jewish Chron.*, II, 116, 153; cp. Pozn., *Babyl. Geon.*, 136-7). According to Sambari he originated from Damascus. T-S. 13 J 28¹⁴: an epistle, commencing כבוד גדולה קדושה מרנו, is addressed to החתפלל בשלומי יאשיהו הנשיא. ורבונו הנגיד נגיד התעודה נגיד ארץ ישראל יהודה. Probably he is the father of Yehuda. In T-S. 13 J 11', containing marriage-congratulations, Yehuda Hannasi is mentioned. Probably the contemporary of Maimonides is meant.

(5) In the middle of the thirteenth century we find in Fustat a Solomon b. Jesse Nasi. T-S. 13 J 4⁷ contains a document of evidence, dated Tammuz, 1555 Sel. = 1244, at Fustat, signed by בן ישי הנשיא זקל שלמה. T-S. 10 J 22⁸: a legal question and answer from which the following lines are excerpted (i) מא יקולו חבמי ישראל וגדליהם ירום הודם ויגדל יקדם (2) פי ראובן ושמועון ... (8) יורדנו ושכרם כפול מן השמים אלמאב (17) . . . , והוא ראי רבנו יצחק זקל (18) צאחב אלהכות פי אול בתרא ובדלך רכר רבנו הרב (19) הגדול משה זקל פי הלכות שכנים וכן הדין (20) ואין לשנות וכתב שלמה בן ישי הנשיא זקל (21) הדיא אלפתיא. T-S. 8 J 10¹⁵ contains a few lines in Jewish Arabic, signed בן ישי הנשיא זקל. Several letters are found addressed to a Solomon Nasi (probably b. Jesse). T-S. 6 J 4¹⁵: a fragment of a letter to אדוננו נשיאנו נסיכנו עבדו דוד to עבדו דוד (4) אדונינו נגידנו נשיאנו to צעיר עבדיו יהודה (3) כב גד קר מרנו ורבונו (4) אדונינו נגידנו נשיאנו to צעיר עבדיו יהודה (6) יש . . . , T-S. 18 J 4¹³ and 13 J 21²⁴ are also letters in Jewish Arabic to Solomon Nasi. (נגידנו here is probably only complimentary,) Another letter to Solomon הנשיא הנדול משה נגיד כל ישראל

Finally Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 24, recto and verso (cp. Bodl. 2873¹) contains letters, written **בְּרִמְשֵׁשׁ שְׁנַת אַחֲמָסָה** (1137 c. E.), to (recto, 113-5) **הַנְּשִׂיא הַגִּדּוּלִי הַמְּעוֹן הַמְּגֻדּוּלִי נִשְׂא גִלְיוֹת יִשְׂרָאֵל כְּבוֹד גִּדּוּל קִדְמוֹ וְהַ**
שְׁלֵמָה יִדְּ אֵל (= יְרִים אֱלֹהִים) כִּם נִשְׂאוֹתָיו וּמִצִּיָּאָהוּ חֲפָצוֹ וְתַאוֹתָיו נָצַח
Poznariski's statement (*Babyl. Geon.*, 124, 3) that the letter emanates from Egypt and sent to Solomon at Damascus is wrong. The reverse is the case.

(7) T-S. Box G 1 contains one paper leaf which forms a legal question to the Nasi Hodaya: **מא יאמר נשיאנו חכם חרשים ונבן לחשׁ׃** (recto) **בית הנפש והלחשׁ׃ ממה עז׃ | מקל תפארה׃ אשר על שכמו המשרה׃ ארון התורה זרע רור הגבר הוקם על נסיבנו | מבט מחמד עינינו׃ משא נפשנו׃ גאון עוזנו׃ הודיה הנשיא הגדול נשיא נשיא׃ | גליות כל ישראל בשאלתנו זאת האירה עינינו בפתח דרכך מבין פתיים׃ | בראובן שחלה ונטה למות וכו׃** (end, recto) **יורנו ארוננו נשיאנו את הדרך אשר גלך מה משפטו ומה׃ מעשהו ושכרו כפול מן השמים׃** Scribbling on verso.

21. [Vol. I, pp. 176-8.]

Karaite Nesiim.

(i) A memorial list (T-S. 8 K 22², size 6¾ x 5¼ inches) reads as follows:

(fol. 1, recto) דברן מאב לניחא נפשחה לויכר | המשפחה המיוחסת¹ משפחת
 בית | רוייד הנשיאים השרים הנבדרים | עד כבוד נק' מו' וז' וע' רז'² יפת הנשיא |
 הגדול וזקן מור' וז' וע' רא' צמח הנשיא | הגדול נשיא ישראל ויחודה וכלל נשיאי |
 בית דוד המלכה הכשרה הצנועה | הצדקת היריאה הנפמרת באלו הימים | ינינם³
 אלוהינו כלם במלך טב במלון | נאחמר⁴ במלך נחשק במשכנות | סבטחים
 ובמנוחת שאננות⁵ ילוח | עליהם השלם ועל משכבם יהשלם⁶ | יעלו חשירים⁷ (1)

גדלת קדשת מרנו ורבנו ובתרנו ועמרת רושינו (י) ² .המיוחסת = ¹

⁵ Evidently connected with נָחַם , Ps. 72. 17.

⁴ Read נחמך. The writer (or copyist) was very careless.

⁶ Read שִׁנְיָה.

• Read **שילח**.

⁷ Ps. 149. 5.

(verso) ד ל נ לז הל' ה' משפחת הכהנים | והשרים הנכבדים עד כבד נק' |
 לו נז וע רושינו² אהרן | השר הנכבד האדיר והאציל ד ל נפ' | נק' מור' נז וז³
 משה השר הנכבד | האדיר והאציל וכלל השרים הכהנים | הנכבדים וכל מיתי
 משפחתם | אנשים ונשים ומפ' יגנים אלהינו | כלם במלך טוב במלך נחמד
 במלך | נחשק במשכנת מבטחים | ובמנוחת שאננות ילוח עליהם | השלום ועל
 משכבם יהי שלם

(fol. 2, recto) ד ל נפ' לז המשפחה המיוחסת משפחת | השרים והנכבדים
 עד כבד נק' ד | וז עמרם השר הנכבד וז נד קד' לו | שלח השר הנכבד וז
 נק' לו אברהם | השר הנכבד וכל מיתי המשפחה | המיוחסת אנשים ונשים ומפ'
 יגנים | אלהינו כלם ב[מ]לך נחמד | במלך נחשק ב[מש]כנות מבטחים | ובמנוחת
 שא[א]ננות⁴ ילוח עליהם | השלום ועל משכבם יהי שלום | יעלו חסידים בְּקוֹד' (!):⁵
 וילוח | השלום והנחומים וידבר על לבם | דברים טוב[י]ם דברים נחומים
 (verso) על לבב אלופינו ויחידינו | ונכבדנו ושרינו וגדולינו האבילים | המתאבילים
 באבל הזה נק' לו | עמרם השר הנכבד ונק' לו שלמה | השר הנכבד ונק' לו
 עובדיה | וכלל קבוצ' וזק' לו יפת השר | הנכבד⁶ אלהי [יש]ראל יגדר | פרצתם
 ויסחי[ר]ם בסתר | כקפו⁷ ויצילם ב[כ]ל צרה וצוקה | ואל ישמיעינו בבתיהם | פעם
 אחרת קול באמיה⁸ | וצעקה ויהפך אבלם לששון [ולש]מחה

(2) Oxford MS. Heb. d. 66, fols. 49^b and 50^a (cp. Bodl. 2878^{49,50}) contains a Karaite Ketuba from which the following lines are excerpted here:

(1) (49^b, l. 1) ה'ה נסכה כתבה מצר (2) לבני מקרא (7) . . . נתחיל בשעת
 (8) בושך הצלחה⁹ בחיי אדונינו צמח הנשיא (9) נין איש מנוחה¹⁰ ובחיי
 חתן וכלה אורה (10) ושמחה¹¹ ובחיי בני מקרא הגפן פרח¹² . . . משנת
 אלק' ושלש מאות שנה ושבעה (13) וארבעים שנים למספר יונים בארץ מצרים
 (14) במדינת פסטאט שעל נהר פישון מושבה (9) (50^a, l. 1) וה'ה אפתח צדר
 כתאב אל אמלאך בחיי אדוננו כז (11) קד' הנשיא צמח בן כב' נק' הנשיא
 אסא . . . (12) . . . ה'ה שרוט (13) ללמדה (ללמדיה x) אלקראיה עלי
 אלרגל אלרבאן וכי לא יביא אל ביתו אשר היא בו בהיותה אשתו אֵלֶיהָ ולא
 שתי הכליות ולא (14) הכבד ולא בְּשֵׁר נקבה נפל בה הריץ ולא בהמה הרה
 ולא לחם אֲמֹת (15) תעולם ולא יִנְיָהֶם ולא מנופס ולא יבעיר נר בלילות
 השבתות (16) ולא יהיה בביתו אֵשׁ בימי השבתות ולא ישכב עמה בימי

¹ See beginning of fol. 1, recto.

² גדלח קדשת מרנו ורבנו נורנו וכתרנו ועטרת רושינו (!).

³ Read שאננות.

⁴ Ps. 149. 5.

⁵ Read כְּקָדָה.

⁶ Read הנכבד.

⁷ Read כְּנָפִין. Our copyist was indifferent about the matres lectiones.

⁸ Read בכיה.

⁹ I. e. King Solomon, cp. 1 Chron. 22. 8.

(17) השנחות וימי המועדים שביבת ימי החול ולא יכריח אותה (18) על חלול מועדי יי צבאות אשר על ראיית הירח ובהמצא (19) אביב בארץ ישראל כי היא מאנשי מקרא ועל דתיהם . . .

(3) Or. 553² (cp- Margoliouth, *Catalogue*, III, 558, col. i) contains a formula of a Karaite Ketuba of the year 1392 Sel. = 1081 c. E. which has the name Yedidyah as Nasi.

(4) T-S. 20.42 : a Karaite Ketuba, dated 1062 C.E. at Fustat, mentions יחזקיהו הנשיא בן שלמה. A brother of his was Joshiah. See vol. I, p. 178, note 1, and also Pozn., *Babyl. Geonim*, 129, 2.

(5) Hezekiah's son was Hasdai. Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 42 (cp. Bodl. 2873⁴²) also contains a Karaite Ketuba from which we excerpt the following:

(1) . . . בחיי כב נד קד מר וד ארוננו הנשיא [הנדר] ל חסראי נשיא גלות כל ישראל ירום (2) . . . [בן] רבנו יחזקיהו הנשיא הנדול ראש הגולה מנוחתו כבוד (3) . . . חדש אלול משנת אלף וארבע מאות ועשרים שנים למספר . . . towards the end the following conditions are mentioned: יבא בברית יי ית ש שלא יחלל על אשה וא[ת] . . . על ראיית הירח [ש]לא ידליק עליה נר בשבת ולא יאניסו במאכלה ובמסקה ושלא יקח עליה כל ימי חיותה עמו אשה אחרת [או] פילגש . . . ואם יפר אחד מהתנאים יהיה עליו מאה דרכמונים לעניי הקראין [ו]עניי הרב[נים] שוה בפלגי ביניהם והתנה [ריים] זאת על נפשה לאישה זה שלא תחלל עליו מועדי אחינו הרבנים כל ימי חיותה עמו . . . וינחנו על סנהג בני מקרא השומרים את המועדים המקודשים על ראיית הירח ומציאת אביב בארץ ישראל ושלא יצאו אל משפטי הגוים להחליף משפטי התורה . . . (Cp. also the Ketuba of Jerusalem, dated 1027, in vol. I, p. 162, note i.)

(6) T-S. 20. 179 contains a letter to Hasdai's son [David] wherefrom the following lines are given here:

(1) . . . המצות המוכיח לרבים (2) . . . סגלה ונשיא כל בני הגולה ירום (3) הודו וירבה כבודו בן זנב . . . מורד הנשיא הנדול חסדי בן זנב שלמה בן זנב מורד הנשיא הנדול (4) יחזקיהו זל בן זנב הנשיא הנדול דוד זל הפתר קושיות התורה ודקדוקי מצות המנדר שינה (5) לעמוד לפני צורו להודות להתודות לפני יוצרו האנר המקדיל קשטי אמת מתוק (6) לנפש ומרפא לעצם פאר קהלתנו ונור עדת[ינו] אור עינינו וזמחמד נפשינו ישמרו (7) שמר מעונה ויטנו בחמלה ותנינה . . . (18) וקר אנפרת מע האמל הדא אלכתאב אלסידנא אלפאצל שלטה הנשיא נוע הנשיאות ועצר (19) המלכות . . . (22) . . . ואנא . . . This Solomon is David's son (see Pozn., *Babyl. Geonim*, 130, nos. 9 and 10).

(7) Joshiyah Nasi, the brother of Hezefciah Nasi, seems to have had a son called David. T.-S. 13 J 11³, verso, paper, square writing, size 27.2x10.1 cm., contains the following Karaite memorial-list. Beginning and end are missing.

(1) כב זק מור הנשיא הגדול יאשיהו (2) תפארת ישראל ועל כב זק מור
(3) בעז הנשיא הנחרט על ייחוד שם (4) יי שהלכו למנוחתם בשם טוב
(5) וזכר טוב ומעשים טובים אל שרי ירחם ימהר יקצתם (6) יעלה מושבם
בן עדן אן אכתרת (7) אן העלי עליהם נמלה ואן ארדת (8) ואחד ואחד על
פעל הוא אלתרחיב (9) וירחם על כל החכמים והמשכילים (10) והמזהירים
והמלמדים אשר (11) מתו בינון הגולה אלחי ישראל ירחם (12) ימהר יקצתם
יעלה מושבם (13) בן עדן יקיים עליהם והמשכילים (14) יזהירו וג' ² וירחם
על מיתנו ומיתכם (15) ומיתו כל עמו בית ישראל יברך וישמר ויעזר
(16) מורו אדנינו ותפארתנו ונזרנו (17) וכתרינו ועטרת ראשנו הנשיא
(18) הגדול יחזקיהו נשיא ישראל ויהודה (19) וראש כל בני הגולה החכם והגבון
(20) הממלא בכל מדות השבח אל שרי יברכהו וישמרהו ויעזרהו וינצרהו
(22) ויזכהו בזכרון טוב וגם יברך (23) וישמור ויעזר ויזכור בזכרון (24) טוב
את כב זק מור שני הנשיאים (25) היקרים דוד בן יאשיהו הנשיא (26) . . .

Joshiyah at the beginning of the part preserved is probably the grandson of 'Anan, while Bo'az is the former's grandson. We learn here that he died a martyr. When the memorial list was written Hezekiah (1064, no. 4) was still alive. Good wishes are also expressed for his nephew, David b. Joshiyah, and (in the missing part) probably for his own son Hasdai. Joshiyah, Hezekiah's brother, seems to have been no longer alive, else he would have been included.

(8) A long list of the lineal descendants of Hasdai Nasi b. Hezekiah (III C.E., no. 5) is found in T.-S. 8 K 22³ consisting of a quire of two leaves, faded and damaged, size 6¼x5¾ inches, forming a part of a Karaite prayer-book for the Day of Atonement. Fol. i, verso, contains a memorial prayer for the Nesiim, the descendants of 'Anan (תרחים אלנשיאים).

(fol. 1, verso, last line) ויחמול על פליטת עמו . . . [וירחם]
(fol. 2, recto) אלהינו על כנך מ' ור' גו' וב' וע' רא' וצ' תפ' | הו' וה' אד' הנ'
הנ' ³ ענן ראש גליות כל בית | ישראל הצ' וה' אשר פתח דרך התורה ⁴
האיר | עיני בני מקרא והאיר והזהיר ולמד אותם ⁵ | בישראל חוק ומשפט

¹ והמשכילים.

² Dan. 12. 3.

³ כבוד גדלת קדש מרנו ורבונו מזרנו וכתרנו ועטרת ראשנו וצניף תפארתנו =
הזרנו והדרנו אדונינו הנשיא הגדול. Another leaf (T.-S. 8 K 224) contains these titles in full.

⁴ הצדיק והחסיד.

⁵ To be deleted; missing in the other fragment.

ונאסף למנוחתו בשם | טוב וזכר טוב ומעשים טובים רוח יי' תניחנו | ילוח
 עליו שלום ועל משכבו יהי שלום יקים | עליו או יבקע כשחר אורח וג' ² זצל
 זחל ³ | זכר כנג מר' ור' ⁴ נז' זכת' וע' רא' הו' ה' אדונינו | הנ' הנ' חסדאי
 נשיא יש' ויהי ⁵ ונשיא כל בני | הגולה רית יל ע' ועל מש יה שלום זצל [זחל] |
 ז' כנג מר' ור' נז' זכת' וע' רא' אד' [הנ' הנ'] | [דוד] ⁶ רית י ע' ש' ועל
 מש' [יהי ש' זצל] זחל [ז] | אד' הנ' הנ' שלמה העובד ל[א]ל[היו מנע] וריו ⁷
 (verso) רית' יל' ע' ש' ועל מש' יהי של' זכ' צל זחל | ז' כנג מר' ור' דוד
 רית יעש ועל מש' | יהי ש' זצל זחל זכנג מרוד בעו רית | יעש ז מש יהי ש' זצל
 זחל זכ נק מרוד | ענן רית ⁸ ה' הנ אליהו יכין רית א הנ הנ | שלמה רית אד'
 הנ הנ יאשיהו רית א ה הנ | אלעזר צמח רית אד' הנ' הנ' עזיהו רית | א' הנ'
 הנ' יאשיהו רית א' ה' הנ דוד רית | א' הנ' הנ' יהושפט ⁹ רית א' הנ' הנ'
 [אמצי]הו | רית' א הנ' הנ' אליהו יכין רית' א' הנ הנ כניהו ¹⁰ | משה רית א
 הנ' הנ' עזריהו ענן ¹¹ רית' א' | הנ' הנ' אמציהו יוסף רית א הנ' הנ' חנניהו |
 אברהם רית' [י]לוח עליו שלום ועל משכבו | יהי שלום יקים על המשפחה
 הנדולה הזאת | יעלו ¹⁴

¹ The Divine Name.

²

Isa. 58.8

³ = זכר צדיק לברכה זכר חסיד לברכה =

⁴ The other fragment, which is only preserved till the end of the passage dealing with Hasdai Nasi reads here הנשיאים (i. e. 'Anan's) בניו, בניו ועל כלל בניו ובניו הנשיאים הגדולים עד כנג יקרת צפירת תפארת מור.

⁵ = ישראל ויהודה.

⁶ Supply שלום = ש'; all these abbreviations are clear by comparing the passage following the mention of 'Anan's name.

⁷ = זכר.

⁸ See no. 6 for a letter to him.

⁹ Also mentioned in no. 6. The same qualification 'who served God from his youth' was first given to Hasdai's grandfather Solomon (no. 4, see Pozn., /c., 129, no. 6).

¹⁰ From here the formula is shortened and each new item begins with א' = ארוננו.

¹¹ This Nasi was the owner of the Bible codex the title page of which is reproduced in Gunzburg and Stasoff, *L'Ornement Hebrique*, Plate XVII, משקנה | אתו מר' ור' | אד' הנ' הנ' יהושפט | בן מר' ור' אד' הנ' | הנ' דוד מנוחתו | כבוד || קדש | ליהוה אלהי | ישראל לא | ימכר ולא ינאל.

¹² See Jer. 22, 24.

¹³ The reading is not certain. Can perhaps be יכין.

¹⁴ Ps. 149. 5.

(9) Our memorial list mentions only the founder of Karaism, 'Anan, and, omitting seven generations of his descendants (see about them, Pozn., *I.c.*, 127-9), proceeds to Hasdai who is mentioned in a Ketuba of 1109 C.E. (no. 5). We are able to draw up a genealogy of 'Anan's descendants for twenty-eight generations ;

1. 'Anan I	15. Elijah Yakin I (the first to have two names)
2. Saul	16. Solomon III
3. Josiah I	17. Josiah III
4. Yehoshaphat I	18. El'azar Şemaḥ
5. Bo'az I	19. 'Uzziah
6. David I	20. Josiah IV
7. Solomon I	21. David V
8. Hezekiah (1062) Josiah II	22. Yehoshafat II
David II	23. Amasya
9. Hasdai (1109)	24. Elijah Yakin II
10. David III	25. Konyah Moses
11. Solomon II	26. 'Azarya 'Anan
12. David IV	27. 'Amasya Joseph
13. Bo'az II	28. Hananya Abraham ¹
14. 'Anan II	

Of course several of the above Nesiim had more than one son who also went by this "name. Thus the early Karaite Nesiim in Fustat Yefet, Asa and Semah (1030), must have traced their descent from the founder of Karaism. We also notice the preference for names borne by the Judean kings, the descendants of David.

Nos. 22-3. *Letters from Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon.*

22. [Vol. I, pp. 179-80.]

[MS. Adler 3765, fol. 1, paper, square writing.]

(recto)

על ידי
הלא זה ת... גדול ודבר אחר הלא גלוי וידוע כי ראשי הנלות אבותינו
זכרם לברכה
הם בעלי רשותם והמנהגים אותם וזיה להם לילך בדרך אבותם הנכבדים

¹ Bodl. 2849³ mentions a Nasi (evidently a Karaite) Hananya b. Solomon who must have belonged to another branch of 'Anan's descendants.

המשכילים וזכרם לְבָר¹ ויהו כי שררות ביד דוד היא
5 שררות תצור[ק] זה יי מצוים ולא ראינו בתורה ולא
בנביאים

ולא בכתובים ציוי בשררה אלא . . . בית אבותינו ותלילה לאחינו המעריבים
עם דעתם שיעברו על מצות בוראם ונקוה שיהזירו לדרך הישרה ויזכרו
מאמר הכורא ויקראו אחר ישובו בני ישראל ובקשו את יי אלחיהם ואת דוד
מלכם וגו'² וכן יהי רצון ומיום שבאנו לזה המקום הקדוש אנחנו מנהיגים את
10 כל ישראל בעזרת שמים אשר בכל ארץ צבי וסוריה ושופטים ביניהם גם לכל
בני המרחקים והתפלה עלינו בכל המדינות והעירות והחבירים והשופטים
אשר בכל מקום ומקום מתחת י[דינו] חולחינו אין לו יד ואפילו על עיר קטנה
ובלא ספק הניע אליך³ [אחר ה]מועדים וכי לא היה בין שנים מישראל
מלה רעה אבל עלו החוננים ברנה והתפללו והלכו אל אחיהם שמחים וטובי
15 לב ויי ישפות השלום בכל הקהלות ויביא. משמיע שלום⁴ וישום לך נכברנו
חלק נעים בימיו ויזכך לראות בחורו והדרו ואתה נכברנו תפתח עיני אוהבך
אבל
ודע כי אין לך חסרון ברבר [יש] שכר לפעולתך וכתבך אל תאחרם
מידיעת כעת באחיותנו שלומכ[ן] ככן גרון וגשמה ושלומך ירבה לער
נכתב בירח טבת שנת אלף שסנ לשמרות ישועה

23. [Vol. 1, pp. 179-81.]

[MS. Adler 3765, fol. 3, paper, square writing.]

(recto)

.
ויתרחו עלינו בשאלותם אבל נעשה כפי היכולת
להשיב דברים טובים ולהעביר העתים ולחתך הזמנים
עד אשר תנוח דעתם ויתרצו בריבור אומר ונעשה
עם נכברנו החבר המעולה מה שהוא ראוי לו ולא נניח
5 יגיעהו לריק ונאכילהו פרי אהבתו לנו יבמה על אהבתנו
וידע כי מקומו חשוב ויקר וידוע כטוב פועל לא שכחנו
ולא נשכח לא עזבנו ולא נעזב חס ושלום כי אם
נשלם בעזרת אלהינו אם יתן חיים תמור הפרוסה
שקלים חילוף השקל כמה קנים [א]בל טוב ארך אפים
10 מנבור ומושל ברוחו מלוכד עיר⁵ ואשר נתירא שמה
תומעט אימתו על הצבור ומלתו לא חשטע הנה בעזרת
צור נשגר כתב אל הקהל בתינוי שבחו וזכר אשרו

¹ לברכה =

² Hos 3. 5.

³ Supply מכבדי.

⁴ Cp. Isa. 52. 7.

⁵ Prov. 16. 32.

ונצום לחוקה ולאמצה ולסערו כדי לתצא הדין לאמתו
 ולחיות משפטיו מקובלים ומי שיעזו פנים נשלח בו תצום
 15 שוננים ישחדל ואל יתחשל ובמת ב.י.¹ והוא יסעדנו ישלך
 עליו ירב ולא יתן למום רגלו² ורי לבמותו מה שחקקנו
 ראוי לו להתדיר כתביו בלב טוב וחזק ואמיץ בעזרי צורו
 ויזכור שלומותיו וטובותיו וצרכיו ו.י. יפיקהו לרצון ושלום
 שלום ישא. מהאל דם ונשא. נצח סלה ישועה³
 דניאל הנביא ראש ישיבת גאון יעקב

23^a. [Vol. I, pp. 181-2.]

An epistle from Fustat.

[Oxford MS. Heb. d. 79, fol. 34, recto, contains a letter of which both the beginning and the end are missing.]

... צ י' פועלי רצונך אל משמעתך פרים. ואחר כך נגדירים
 שוקדי שלוחך. השמחים במ[ל]כותך. והמתפארים במכתבך. ושבים אל מלך.⁴
 בלי דרוש זולתך. ומתאווים בחיקון. . . . ומודעים לפני אורנו נט רח
 כי בחמלת קדושנו וחיסתנו. ובתפ[ל]ח עזנו. ועתירתנו. אנו שריונים בטח ושקט
 5 אף על פי שעברו עלינו צרות. בשני הצדקות. מכולם הצילנו אלהנו להדות.
 יתברך לעד שמו. תמיד לרוממו. במלאכי רומו. ובשוכני הדומ[ו].⁵ יראי יי
 וחושבי שמו. אשר לא במעשנו גמלנו. ולא כפעלנו השיב לנו. ול[א] כ[ר]שענו

¹ ב.י. = ב.י., so also in l. 28.

² Cp. Ps. 55. 23; 21. 3.

³ From the ending ישועה it appears that the following defective fragment originates also from Daniel Nasi. T.-S. 6 J 3¹⁴: [ש]מו . . . (2) . . . [ב]ריתו (3) . . . [ש]לום לכבוד גדולת קדושת מרנא (4) חלפון הנדיב סגולת הנשיאות ראש הקהל יברכהו וישמרהו (5) ויתן שלום לכבוד גדולת קדושת מרנא מרדכי הזקן (6) הנכבד ידיד הנשיאות יאמצהו בוראנו ויברך שלושת (7) חסודיו הנחמדים וגם כבוד קדושת מרנא שלמה (8) הזקן ושני חסודיו וכל האוהבים לנו ישמרו (9) ויעזרו וינצרו ויעזרום ושלום כל הקהל ירבה (10) . . . לעד ישועה. As Nasi, Daniel bestowed appropriate titles upon elders such as 'the choice of the Nesiut', 'the friend of the Nesiut'. We know also of the titles הנשיאות. ימין הנשיאות. עזר הנשיאות. &c. (see vol. I, p. 272). Likewise Oxf. MS. Heb. d. 75, fol. 24 contains the end of a letter which seems to have come from Daniel. The date is שתנה [י] שסא (1050 c. E.). The postscript

תכין מחסר עינינו ולרך יגדלהו אלהינו נידולים נעים ענא | באלפי שלום
 ואלהים [י]ראנו פניכם בשמחה ו[י]עזרו בקרוב | בששון וכסילי כל שאלה

⁴ I. e. to one of royal descent, from King David (cp. also Hos. 3 5).

⁵ I. e. the earth (cp. Isa. 66. 1).

Verso contains another copy of a letter in Jewish Arabic wherein there are mentioned both the Babylonian and the Palestinian synagogues, Ephraim the Haber, the Skeikh Abu Katib **השר הנכבד מו"ר אפרים הכהן** b. Abraham and also **מ' שמעאל תהרתי ומרי ויניי' העדה ג"ר**

24. [Vol. I, pp. 182-3.]

Daniel b. "Azarya, Nasi and Gaon, and his sons.

A number of data concerning them are collected here.

(i) [T.-S. 12. 109 contains a document from which the last few lines are cited here; the date is not to be ascertained (cp. also *J. Q. R.*, N.S., XI, p. 417)].

¹ Lev. 26. 44; 1 Sam. 12. 22.

^a = נספח רחמנא

3 = הגי'ע.

⁴ The passage between the lines comes in here.

⁵ This word is evidently corrupt.

⁶ See R. Lakish's statement (Sanh. 18^a) on Zeph. 2. 1 : **הַקְדִּישׁוּ וְקִדְּשׁוּ קִשָּׁם** : **עֲצֻמָּה וְאַחֲכָה קִשָּׁם אֲחֵרִים**.

⁷ Supply **מדה**.

⁸ Repeated in MS.

⁹ 'The communal leaders'. For this expression 'the eye of the congregation', cp, *Gaonic Responsa*, ed. Harkavy, no. 37.

. . . וכנק' [מ'ו] נתן החבר בם גזיו ביד ישועה [י' יוסף] החון בר יפת
המלמד י' צמח ביד אל[עזר] וכנק' מד' ורב' יאשיהו הכהן בן כבוד גדול קדו
מרנו ורבנו עזריהו הכהן

ראש הישיבה שלעיר מחסייה דחתמין בחתימת ידיהון בסימני[ת]ון שמואל
ברבי שלה

נתן בן ישועה יוסף בן יפת המלמד צמח ביד אלעזר [י' אשיהו הכהן ביד עזריהו
נאון ומדאיחברר קרמנא דחתמות ידי שהדי אילין והני אנן בסימוניהון
אשרנחתי וקיימנוהי

כדחיו דניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב ביד ע[זריה] . . .
יודיה החבר בסנהדרין גד' בר חוצפית תנצלה

בחמשה בשוכה¹ שחא יומי T.-S. 13 J 14: a document drawn up
במרחשון שנת אלפא ותלת מאה ושחן וחמישה שנין לשמרות ברמלה בן הוח
After the signatures the following testatum is in different handwriting, דנק' מדור' אברהם ביד יצחק יסוד הישיבה נז' וכנ'
איתקיים שמר הרשאה דנן בקרמנא בבית דינא דדניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב דנוסחיה ושהדי
כתיבין לעילא וקומיה מניה וביה לתתא בכחב ידי שהדי אילין וחתמין עלוהי כנק'
ר' תיים הח[בר] בם גזיו ביד שלמה וכנ'

(3) Blau, *Jüdische Ehescheidung*, II, 102-3, published a document of
divorce, ביום ערובתא עשרין וחמשה יומין בתשרי (2) שנת אלפא ותלת מאה
ושתיין ותשע שנין (3) למנינא דרגילינא ביה לשמרות בירושלם (4) קרתא
קדישא תחבני בפרע . . . (17) אנא [צ]מח ביד' אלעזר נבע כחבת שהדיח
Şemah b. El'azar signs the document no. 1. (18) אנא דניאל הנשיא ראש ישיבת נאון יעקב שהדיח חתמית

(4) Daniel had three sons. T.-S. 13 J 13¹⁸ (verso): . . . דניאל הנשיא
בן כב' גד' קד' מור' עזריהו הנשיא נשיא ישראל . . . [וש]לשת הנשיאים חמודיו
Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 18, contains the beginning of a letter
(3) גדולת קדושת מרנו ורבנו דניאל הנשיא הנאון to (Fustāṭ) evidently from
ושלשת חמודיו הנשיאים . . . (5) . . . יבא למושב אדן[ננו] יהי לעד י' נתן
השלחני ובנו חמודו (6) ועמיהם מוחם ('people' מ'תים r.) יצוה להרבות יקדם
ולחגדיל בגודם ולחמשיך לבם אליו (7) כי הם מאחביו ודרשים שלומי תמיד
והם מלאים מדוברבים וחוב^{ים} (8) ואל מושב יקרו באו ובטוב שמחה יראו
The signature is illegible. יקרת ארוננו וימה לבם (9) אליו . . .
Another fragment (in a box belonging to the Cambridge University
Library Collection) is a letter to ראש ישיבת נאון יעקב סידנא הנשיא הגדול
הנשיאים Greetings are sent to his sons יבנהיה האל עד עולם סלה . . .
סיד אבי אצחאק אברהם המשוש שצ' נשיא ישראל ויודיה

¹ 'Week', see Jastrow, s. v. שב II.

and Nathan Hallevi the Ḥaber. The latter is no doubt identical with the signatory of the Ketuba, Nathan Hallevi the Haber b. Yeshu'a, (Bodl. 2875^{13b}) together with Sahlan b. Abraham (see above, p. 103, note i). Another contract, dated 1041, is signed by him together with Ephraim b. Shemarya (Bodl. 287630). See further A. D. 3, i. Bodl. 2873⁹ is a legal question evidently addressed to Daniel. **שאלה ילמדנו** אד[ן]נינו נשיא ונאון נמרוהי משמיה ונברוהי לסריה ומוליה. Mentioned are the courts of Fustaṭ and Ṭarabulus.

In conclusion, attention should be drawn to Or. 5557, K, fol. 8, which contains a long Kasida composed **יום אלגמעה אלהאלת עשריין ניסן** (i.e. the day after Passover). Recto begins **ועשית חגן קייתי יי לישועתך**. The first seven lines yield the acrostic Elijah Kohen. Of interest are the following lines (recto, 11. 6-7) **החידה חדתי ואקשה המליץ יפרש כמנשה החתום בנלי יעשה הנערץ בסוד קדושי נשיאנו גאוננו ומרשה נצח ישראל אדרשה . . .** (verso, l. 31) **בגדולת אדוננו העתיקה בקדשת נשיאנו החקוקה בישיבת גאוננו החזקה (32) בחר יי להבטיקה . . . (36) הדורה איסיה כנגדלות המהללה בכלל התולדות התפארי בארון הבלילות ובשני כפרי האשכולות זבדרי שרי המגדלות המכננה דמשק בנבולות פאר הקהליות**. It seems that the Nasi here combined also the dignity of Gaon and therefore Daniel b. 'Azarya is meant.

(5) Of Daniel's three sons the best known is David, the opponent of Ebyatar Gaon. A few more data are given here. Or. 5545, fol. 7, contains (recto) a document dated Iyyar 23rd, 1400 Sel. (1089 c. E.) at Fustat, **[ח]צור בבית דין הגדול (4) של מרנו ורבנו אדוננו** (3) **נשיאנו דוד הנשיא הגדול (5) [של ב]ל ישראל נמרוהי מש[מי]א ונברוהי למוליה בן כבוד גדולת (6) קרשה מרנו ורבנו אדוננו דניאל הנשיא הגדול ראש ישיבת (7) נאון יעקב מנחתו כבוד מר אברהם הלוי בן מר טוביה הלוי¹ (8) וקאל לי שהאודה מע אלשיך אבו עמרמן מרור משה סגלת (9) הישיבה בר מר אבו אלחי נע ומע אלשיך אבעלי ט [יפ]ת (10) הכהן בר ט סלאמא . . . (the agent) אלרלאל**. Or. 5566, B, fol. 7, contains a deed, dated probably 1400 Sel. (l. i contains only the word . . . , **וארבע**, i.e. **[אלפא]** **(וארבע מאה)** at Fustat, stating that before the court of David Nasi b. Daniel, Nasi and Gaon, appeared Meshullam **אלמערוף באבן שריק אלדמשקי** (7)-**במדינת דמשק אלמנאורה ללכניסה אלכברי**

¹ Perhaps one of the signatories of a document (*Sctadyana*, J. Q.R., XIV, 450, note 2), dated 1092, and issued by the court of David Hannasi b. Daniel, **ר' טוביה הלוי בן אברהם ס"ט**, is a son of this Abraham Hallevi b. Tobias.

Petahya of Ratisbon tells us in his *Itinerary* (ed. Griinhut, p. 35) of a 'great' synagogue inside the city of Damascus where people pray.¹ Evidently this synagogue is meant in the above document.

(6) Daniel's second son was called Samuel and resided at Damascus. Oxford MS. Heb. d. 75, fol. 11, damaged, contains a deed dated Tishri 25th, 1396 Sel. = 1084 c. E., at Damascus with the following testatum, (10) איתקיים כתבא דנא קרמנא בבי דינא דשמואל הנשיא השלישי (11) בחבורה שמואל הנשיא השלישי (l. 15). בירבי דינאל הנשיא נאון זל . . . בחבורה ביר דינאל נאון זל.

(7) The third son of Daniel seems to have been called Isaiah. See *R.E.J.*, LXIV, 120, no. 34: Samuel b. Shekhanyah and Isaiah b. Daniel b. Ahwath Gaon (for Ahwath(?) no doubt read 'Azarya, while Gaon should refer to Daniel).

24^a. [Vol. I, pp. 183-4.]

A letter to the Nagid Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel).

Oxford MS. Heb. a. 3, fol. 43 (cp. Bodl. 2873⁴³) contains on recto a Ketuba drawn up at Fustat in Marheshwan, 1371 Sel. = 1059 C.E. The last of the signatories is עלי החבר המעולה רבי עמרם זל (of the dotted letters only the tops are preserved). Verso contains a long letter, from a scholar, to the Nagid Yehoseph b. Samuel Nagid. The letter is written in two columns, and it seems that originally the vellum was folded into two halves and was afterwards flattened out when used for the Ketuba on recto. The epistle seems to have been continued on part of recto and subsequently the marriage document was written between the lines in large letters (cp. Catal. 2873^{43b}).

נפלאות הנשיא הנעלה המר' על כל בר' ותה' שלום אל אדר היקר עמרת התורה . . . (10) . . . רגל סגולה . . . (12) ראש הגבירים . . . שר השרים (13) . . . הראש לכל הנגידים . . . (15) הוא הארון הגדול והשר' הגאון הנזיר' וה[צפיר]ה והכתר . . . (17) . . . הוא כנף מר' ור' יהוסף נגיד הגולה . . . (18) בחרו אל הנפלא' נגיד לסודה וע' הקרואה חבל ונחלה . . .

1 ובאמצע (העיר) בית הנכנס גדולה ובה מתפללין. For a better word would be להצין לעיר, ובתוך (העיר), as two lines before Petahya speaks of לעיר.

2 המרוסם על כל ברכה ותהלה.

3 Of course this does not indicate that he was also Gaon. The head of the school was then Daniel Hannasi (l. 44).

4 = וגולה, i. e. Israel, cp. Isa. 49. 21.

(22) . . . בן בִּנְק מִד' וְד' שְׁמוּאֵל . . . שְׁהִיָּה נְגִיד הַגּוֹלָה וְעִמְרַת הַגְּדוּלָּה .
וְהַתְּפָאָרָה הַמְּעוֹלָה . לְסוּרָה וְגוֹלָה . (34) . . . לַחֲוֹת לְאֶדֶן (35) . . . כִּי נִעַה
חֲשׂוּרָה הִיעוֹדָה הַנְּצוּרָה מִה שְׁשֻׁלָּה . . . (36) . . . [וְגִלְיָ לְאֵל] הַמְּרוּסִם עַל
כָּל מִה שְׁבִרָא כִּי הִיָּה חֲלָקִי צָר כְּמַצְרָה וּמְלִיץ יוֹשֵׁר מַלְתּוֹ נַעֲדָרָה . . .
(38) . . . יוֹדַעַת תּוֹמַת הַדְּבָר שְׁהִיָּה אֵלָּא אַעֲיֵד כִּי נִפְשָׁה הָאֶדֶן יִקְרָה וְרוּחוֹ
רַחֲבָה [בְּ]רוּחָה שְׁמִי שְׁפָר'י (39) . . . וְנִדְבַחְתּוּ גְלוּיָה לֹא מְמוּרָה . . .
יִשְׁמַע אֱלֹהֵינוּ מִנִּי בַעַד[ו] (40) כָּל תְּפִילָּה וְעַתָּה . . . וְסוּף כָּל אֵלָּה (41) שִׁימְחָה
הַתְּשׁוּרָה חֲמֵשׁ הַחֲנוּכִּים כְּשִׁמְחַת הַקְּצִירָה² וְכִנְיֹלָת בְּצוּרָה לִנְפֶשׁ הַכְּאוּבָה
הַרְיָקָה בַּעֲיֵד נְצוּרָה (44) . . . וְיִוְדַע תַּעֲלוּמוֹת כִּי בַעַת אֶתְפַּלֵּל עַל אֲדוֹנֵינוּ
דְּנִיָּאֵל ה[נ]ש' וְה' אֲדֹר הָעוֹלָם (45) יַחֲי לַעֲדָה קָצַת אֶתְפַּלֵּל עֲלֶיךָ אֲדֹר יִש' וְהַקָּהָל
עוֹמְדִים בּוֹלֵם וְהֵם אוֹמְרִים אֲמֵן בְּקוֹל רֵם וְאֵם צָר הַסִּיתֶיךָ בִּי (46) אֵל
יִשְׁמַע אֲדוֹנִי הַנְּגִיד כִּי הָדוֹר רַעוּעַ עַד יִשְׁקֹף וְרָא כָּל הַבּוֹרָא וְאוֹכִיר לִפְנֵי כְּבוֹדוֹ
וְרוּם (47) יִקְרוּ מַעַם מַדְבָּרִי רַבּוֹת' זכ' לֵב' רַרְשׁ רַבָּא מִה דְּכַת' מִה יִפּוּ פַעֲמִיךָ
Several other Aggadic passages are quoted till the end of
this column and throughout the next one. It seems that on recto the
part between the lines of the Ketuba is a continuation of this epistle,
But it is very difficult to read. T-S. 12. 214 contains (verso) the
beginning of an epistle with a long exordium to נְגִידִי לְכָל הַיּוֹסֵף הָרִאשׁ לְכָל הַגּוֹלָה נִזְרָה סְנוּל[ה]
Probably the above Nagid is meant.

25. [Vol. I, p. 186.]

(i) T-S. 13 J 15²³ contains a letter from 'Ali Hakkohen b. Ezekiel to Ebyatar Hakkohen b. Elijah Gaon, from which the following lines are excerpted:

(recto, l. 1) רַבּוֹת שְׁלוֹמוֹת טְרוּבִיבִים . . . (3) . . . לְכָבוֹד גְּדוּלַת קְדוּשַׁת
מְרִינוֹ וּרְבִינוֹ אֲבִיתָר (4) הִכְהֵן הָרְבִיעִי בְּחִבּוּרָה . . . (6) . . . נִין (= בֵּן)
כְּבוֹד גְּדוּלַת (7) מְרִינוֹ וּרְבִינוֹ נִזְרִינוֹ וְכַתְרִינוֹ וְעִסְתָּר רִאשֵׁינוּ אֲדוֹנֵנוּ אֱלֹהֵינוּ הִכְהֵן
(8) רִאשׁ יִשִּׁיבַת גָּאוֹן יַעֲקֹב דָּגֵל עִם יִי נִסְרִיָּה רַחֲמָנָא נִין (= בֵּן) כֶּבֶד גִּדּוֹ קֹד מִד'
(9) וּרְבִינוֹ אֲדוֹנֵינוּ שְׁלֵמָה רִאשׁ יִשִּׁיבַת גָּאוֹן יַעֲקֹב זָצֵל . . . (13) וְקֹד עֶרֶף
סִידְנָא סַבֵּב תִּאֲכָרִי עַן אֶלְדָּכוֹל אֵלִי מַצָּר לְאַכְכַּבָּאֵר אֱלֹהֵי כְּלָאֵם (14) תַּחַל מִן
הַפַּחַד וְהָרַעֲב צוּר בְּרַחֲמָיו יִשְׁקֹף עַל עוֹלָמּוֹ וְקֹד סֵאלַת פִּי גִמַּע (15) כּוֹתְכִי
אֶלְמַכְמַטְבָּה (אֶלְמַכְמַטְבָּה =) לְסִידְנָא אֶלְנִגִּיד גִּט רַח וְלִמְלוֹכֵי אֶלְחָבֵר אֶלְוֹף
חֲבִינּוֹת (16) חֲבֵם הִיִּשִּׁיבָה שֶׁצ' לַעֲלֵי יַחֲצֵל שִׁי אֲנִיּוּבָה וְקַת לֹאֵן קֹד אֵן גְּלָקַת מִן

² = שְׁפָרָה, cp. Job 26. 13.

³ Cp. Ps. 126. 5. נְצוּרָה means here the reaping of grapes (נְצִירָה).

⁴ הַנְּשִׂיא וְהַנְּאֻן =

⁵ Hag. 3^a, Sukk. 49^b.

אלכרוך (17) אלמסתייע צור סגירה לא יוכל אדם לצאת מירושלים אל רמלה וכל הררכים (18) בחזקת סכנה וקר חבת וליוצא ולבא אין שלום וחשמעות מכל צד ופינה (19) רעות . . .

Conclusion: כותב בוז לעומר עברה עלי הבתן בר יחזקאל החזן נבע.

The Nagid mentioned is Yehuda b. Sa'adya and his brother Meborak, the famous successor to the dignity, styled here Haber, Alluf **הביתות** and the scholar of the academy (see *infra*, p. 250). The writer 'Ali Hakkohen signs a Ketuba at Fustat (1107 c. E.) as **עלי הכהן החזן בר יחזקאל החבר בס גר** (T.-S. 28, 6, recto), and another dated 1128 C.E. by authority of Masliah Gaon (Bodl. 2873⁴⁰). We thus learn that 'Ali followed his father's calling as a Reader, and that the latter was also a Haber of the academy. A relative of our 'AH was probably Ezeldel Hakkohen **גר הביתות בס גר נע** 'Ali Hakkohen who is found among the signatories of documents at Fustat, dated 1095 and 1102 (Bodl. 2875^{4b.26}; cp. also 2877²; Merx, *Documents*, &c., 36-7). 'Ali the Haber, the father of this Ezekiel the Haber, was no longer alive in 1095. He was a contemporary of the important physician Abraham Hakkohen b. Isaac (b. Furat, see vol. I, p. 84 ff.) whom he congratulated on the occasion of his marriage (T.-S. 18 J 4¹¹). He signs his name 'Ali Hakkohen the Haber b. Ezekiel **חזן** b. Solomon the Haber. We thus hear of two persons named Ezekiel Hakkohen both of whom were Readers. A liturgist Ezekiel Kohen is mentioned in Bodl. 2730^{6d}, 2853⁹ⁿ; in the latter place the acrostic is **יחזקאל ח' (= חזן) כהן**. He is very likely identical with one of the above Readers. See also vol. I, p. 97, note 4.

(2) The responsum of the Gaon Elijah Hakkohen to Meshullam b. Moses is very damaged. **(1) . . . נבנינו מרב משולם בן מרב משה נבע** **(2) . . . כבני מקוסכם חס ושלוש** **שיה'א בדבר]זה החילוק שכן אנו נוהגין בהרי מתיבתא[א] דארעא [ישראל]¹ . . .** **(4) . . . וכן הל[כת] ואין [לשנות] . . . (5) . . . לבער את החמץ בשבת . . .** **(7) . . . הדרך שברור ודאי שאין ביעור חמץ א[ת]ר שר'יפה ומותר . . .** **(8) . . . ומנהגא דמתיבתא מעולם ברור כשמש שאוכלי[ם] . . . (9) . . .** **ומתניתין רוחת היא וברורה . . . (12) . . . והלכתי אחר אבא ובערנו את החמץ² וכן הלכתא וש[אמרת] . . . (15) . . . וכן נוהגין לפנינו במתיבתא**

¹ Elijah speaks here of two schools in Palestine (?) after **דארעא ישראל**, another country may have been mentioned). We only know of one school in the Holy Land. Where the other was situated is obscure. Perhaps the Bagdad school is meant. Hence read **בתי מתיבתא[א] דארעא [ישראל] ודבכל**. If this suggestion be correct, then the Bagdad school was re-constituted not long after Hai's death.

² See Pes. 49^a.

ושאמרת למה . . . (16) . . . וששאלת . . . (18) קוברין . . . (20) אינו חל
 על העבדין ומה שאמרת . . . המשחרר את עבדו . . . (21) . . . ומה שאמרת
 לעי[נן]¹ הקדש . . . (22) . . . [ה]קדישה מנכסי מלוג תחת בעלה² . . .
 (the same subject is continued till l. 30) וכן הלכתא [ומה ששאלת] . . .
 (33) . . . ביום טוב . . . (34) . . . רב יהודאי גאון זכ³ לברכה מפני
 Greetings are sent to Meshullam and
 his son Moses (l. 58, משה [מון] ר' משה). Conclusion: מלך הכבוד יתרוך
 כתר תורה ויקשור לך . . . (59) . . . מנחל ערנו והפץ יי בידך יעלה ולכל
 חכמי התורה נצח סלה אליהו הכהן ראש [ישיבת גאון] | יעקב אביתר הכהן
 הרביעי ביד . . .

25^a. [Vol. I, p. 191, note I.]

*Note on liturgical compositions, probably by the Nasi
 David b. Daniel (b. "Azaryd).*

David b. Daniel may be identical with the author of several liturgical compositions. Lewm, *Tahkemoni*, II, 1911, 48-52, edited two poems (Bodl. 2821^{10c} and 2722^{1c}) having the titles **זהדיה** and **שבח לדויד הנשיא** respectively. Both compositions are alphabetical, the first being incomplete. The author exhorts his soul to curb its pride and keen desire for aggrandisement (so in the **זהדיה**, but no details as to his own experiences in life are to be found). The first may have been written by David b. Daniel after his deposition in 1094 c. E. The writer alludes to his degradation (**הנה כבודי בקלון המיר**) and to the death of several members of his family. The last line preserved reads, 'I have become faint on account of the heat (i.e. God's punishment) because I loved dissension' (**סיעוף**, cleavage, a synonym for **מחלוקת**). It appears as if David regretted then his former behaviour which resulted in his loss of office.

T-S. Box K. 6 has a leaf beginning **סליחה לרבי רוד נשיא הנולה זקל**. T-S. Box K. 27 contains a parchment leaf wherein we read (verso) **בשם יי ארויך נפשי בני אשר מחר מתה וכו'** alphabetical, only first two letters preserved. Recto has the following colophon **זה הדפתר לחסן הזקן השליח לאדונינו דויד הנשיא נשיא ארץ ישראל ויהודה**

¹ לענין - concerning¹.

² Cp. on the subject the responsum in **תרומת הרשן**, no. 272.

³ **זכרנו** = . It is interesting to find the Palestinian Gaon quoting R. Yehudai Gaon,

⁴ See Besah 24⁵.

ולחמודו =

ונשיא כל בני הנולה יחיה ויזכה לחיי עד אמן סלה. Accordingly this liturgical poem by David Hannasi belonged to the elder Hasan, the 'representative' (of probably the Nasi's school, see vol. I, 190-1, and cp. p. 202). T.-S. Box H 5 contains four paper leaves of liturgical compositions. On fol. 4, verso, we read סליחות לדוד הנשיא * אם אמנם עונותינו הגדלים וכו'. Finally, T.-S. Box H 15 contains ten paper leaves with the following poems by David 'the son of the Exilarch'. Fol. i, verso, אין לי דורש * אבלה, alphabetical, ends on fol. 4, recto; fol. 4, verso, אבלה, alphabetical, ends on fol. 7, recto; fol. 7, recto, יהודה כי שממו עריה, alphabetical, ends on fol. 8, verso; fol. 9, recto, שבה, alphabetical, probably by David, ends on fol. 9, verso; fol. 10, recto, אילת השחר אשר בצמא צומחה, alphabetical and incomplete, preserved only till letter ל'.

26. [Vol. I, pp. 191-2.]

An epistle from Shelah the 'Sixth' b. Na/mm to Ephraim (Abu Khair).

[T.-S. 20. 106, vellum, rough square, size 42 x 17 cm. A part of recto contains marriage congratulations in rhymed prose in a different hand; faint ink.]

(recto)

[אני] שלה השישי בן נחום חרטתי שורותיי הללו במשאת
[חן וחסד] וברכה ותפארת וגדולה והיים עד העולם למרינו ורבינו
[אפ]רים הוא נם הוא הנקרא בשם אבוכיר¹ יהי רצון צורו
[להחמיד] שם תפארתו בימי דוק² עלי חלד אמן * ואכן הוצרכתי
5 [לו כ]י תושמעת אזוני³ כי יאמרו האומרים שאין אשקלון
[מארץ פלשתי]ם זה הרבר הזכרנו לפני ארונינו הנאן
[והשיב כי כל מי ש]למד ספר שופטים לא יאמר בזה
[כי בספר שופטים כ]תוב⁴ וישאלו בני ישראל בלי לאמר
[מי יעלה לנו אל הכנ]עני בתחלה להלחם ויאמר יי יהודה
10 [יעלה הנ]תתי את הארץ בידו * וכת בתריה⁵ וילחמו בני
[יהודה ביר]ושלם וילכדו אותה ויכוה לפי הרב ואת העיר
[שלחו בא]ש וכת⁶ וילך יהודה את שמעון אחיו ויכו את הכנעני
את
[וישב צפת] ויחרימו אותה ויקרא שם העיר חרמה * וילכד

¹ About this name, see Steinschneider, *J. Q. R.*, XI, 124.

² Cp. Isa. 40. 22

³ Cp. Job 4. 12.

⁴ Judges 1. 1.

⁵ Ibid., 1. 8.

⁶ Ibid., 1. 17-18.

[יהודה את] עזה [ו]את נבולה ואת אשקלון ו[א]ת גבולה
 15 [ואת עקרון] ו[א]ת גבול[ת] * וגם מצודת ציון היא עיר דוד
 [לא כבשו] עד ש[בא] דוד ולכרה והוריש את היבוס אשר
 [בה כמו שכת] בדברי ה[י]מים¹ ו[י]לך דוד וכל ישראל
 [ירושלים היא] יבוס ושם היבוס יושבי הארץ
 [ויאמרו יבוס] לדוד לא תבא הנה ולכר

(verso)

דוד את מצודת ציון עיר דוד ואם כדבר[ם] שא[שקלון]
 אינה מארץ ישראל מפני שלכדה בני יהודה ל[א]
 יהושע אם כן גם ירושלים שלכדו הם עם אשקלון[ו] וכן
 עיר דוד
 ציון שלא נלכדה עד שלכדה דוד וכאלה רבות
 5 שאינן מארץ ישראל * ואם יעלה על לב ה[אומרים]
 שאשקלון היא מארץ פלשתים כמו שכת ב[שמשון]²
 ותצלה עליו רוח יי' וירד אשקלון ויד מהם [שלשים איש]
 ויקח את חליצותם וכו' מפני שלאחר שלכדו [בני ישר]
 את אשקלון ואת עזה הוסיפו בני ישר לעש[ות הרע בעיני]
 10 יי' בימי השופטים ונתנום ביד פלשתים ולכ[דו הערים]
 המובות שבארץ ישראל גם אשקלון גם עז[ה דכת]³
 ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני [יי' ויתנם]
 ביד פלשתים ארבעים שנה [ו]אם [תאמר שאינה]
 מארץ ישראל מפני שבאו פל[שתים באשקלון]
 15 גם כל ערי ישראל מתוך [שלכדום האויבים]
 בימי השופטים ובימי המ[לכ]ים [אינן מארץ ישר]
 דבר
 ככת⁴ ברחבעם בן שלמה ויעל ש[ישק מלך מצרים]
 על ירושלם ויקח את אצרות בית [יי' ואת אצרות]
 בית המלך ונאמר ויהי בשנה החמ[שית למלך]
 20 רחבעם עלה שישק מלך מצרים על [ירושלם כי מעלו]
 ביי' וכו' ולכד את ערי המצרות אשר ליהודה
 ויבא על ירושלם.⁵ ואמר⁶ בדברי הי[מים ועוד]

¹ 1 Chron. 18. 4-5.² Judges 14. 19.³ Judges 13. 1.⁴ 2 Chron. 12. 9; בדברי הימים probably stands for רבד.⁵ 2 Chron. 12. 2-4.⁶ 2 Chron. 28. 17-18.

אדומים באו ויכו ביהודה וישבו שבי [ופלשתים]
 משמו בערי השפלה והנגב ל[יהודה וילכדו]
 25 את בית שמש ואת אילון ואת [הגדרות ואת שוכו]
 ובנותיה ואת חמנה ובנותיה וא[ת גמזו ובנותיה]
 וישבו שם. ואם כרברי חאון[מר שאשקלון אינה]
 מארץ ישראל גם כל ערי [יהודה אשר לכדו]
 פלשתים מיהודה ויש[בו בהן אינו]
 30 מארץ ישראל גם הם
 לכל ש. לת מארץ מ[צרים].
 מארץ ישראל בכל אלה הע[רים].
 ובעזה אחם עושים א
 לפי שכל ארץ יש[ׂר]אֵל אינם שומרי
 35 אחרי ואפילו אלו היה כדברי ה[אומרים שאין]
 אשקלון מארץ יש[ׂר]אֵל וזמן
 אנו קודם ש[ׁ]יבוא באשקלון באנו בש
 בית דין וכל הישיבה סגורתו כמצ
 ובאנו בחיפה וגם התפללו על ש ב
 40 והכל מודים כי חיפה מארץ ישראל היא א
 מדנים ואין קץ לדברי רוח ואתה חכם ב[תורה]
 וכל רז לא אנס לך ומימות שהיתה הישיבה ב
 הם ממנים ששי ושביעי ואב בית דין וא
 בן בארץ ובן בחוצה לארץ סכבר
 45 אבל סמיכה הוא דבר אחר כדתנן [בסנהדרין]
 בפרק ראשון¹ חאנא סמיכה וסמ[י]כת זקנים [בשלשה א"ל]
 רב אחא בריה דרבא לרב אשי חיכי סמכ[י]ן [להו מניח]
 להי ידיו ארישיהון וסמכין להו [אל סמכין ליה]
 בשמא דלמא קרי ליה רבי ויהבי [ליה רשותא למידן]
 ומשמרא

¹ Sanh. 13^b bottom; the reading here is different from our text. See also *Dikduke Soferim*, a. 1.

26^a. [Vol. I, pp. 192-3.]*Fragments of letters from Ebyatar Hakkohen Gaon.*

T-S. 10 J 24¹ contains two paper leaves, very damaged, which form a part of a collection of letters from Ebyatar Gaon. We can only extract a few passages.

(fol. 1, recto) ויעצים [ו] אין להא[ר]יד [ו]רי] לחכם כמוך אבל להוכיר כבודך ותורתך | מה ש[נ]ם [כולנו חייב[ים]] לעזור ממים ומכים כל שבי עיר אלוהינו מקו[ם] ת[פ]לתנו | הדיה [בי]ת חיינו . . . | כי לעת כזה הקדימו אלהינו להיותו מליץ לביתו ולמקדשו ואמנם בי[ר]בנן יזכור ק[ר]את המקום ומצות עזרת שוכניו ויבינו לאהבתינו | וכתבינו זה . . . | ותחזק [נשוא] כתבינו זה הפרנס הכהן הצדיק ונאמן רוח אש[ר] | מרוב צדחם שם [נפשו בכפא] אולי ימצא חנינה לחון שאריתם וכשר | [ל]רבנו [שי]זכה בהם . . . להרחב לו לפני י[ך] את | אשר עשה ומן השמים יקב[עו] לו | שבר גדול . . . ושנות חיים | [ושלום וסיפוי לו] . . . | עלי[ן] הפרנס הכהן רבנא . . . | ירום הודו . . . | אבו אלרצא¹ שהוא יוד[ע] . . . ואחריו לחזאן | אלגליל אבו אלמעמר אהובינו וכלל . . . | שלום ליועצי שלום בענין וליועצי שלום ש[מחה]² חצי ירה חמו אהב

(Address)

למושב הנחשב מושב לעולם ועד של כֶּכָּךּ מישער הישיבה [הנ]עור בשם י[ך] מרנו ורבנו יצחק הרב הנדול יהי שמו לחזות בנועם י[ך] [אמ]ן לעולם לעולם ביר זעל

(verso)

[עזרי מעם] י[ך] [עשה] שמים וארץ³ מן אביתר הכהן הנק[רא] ב[נ]און י[ך] אשר נקרא שם [י[ך] עליו] [בן] נאון נין נאון בן יוסף הכהן בית דין כהן צדק זעל לפני חכמי התורה . . . [מחם]יה ופום | בדיתא⁴ ועד . . . בבל | יהוכל . . . התרשתא⁵ חכם רזים | ברשות . . . רבנו יחזקיהו ראש ה[גולה] . . . | אל השרים והחורים וראשי בנסיות אשר . . . ושליחי צב[ר] ומלמ[ד]י⁶ | של בית רבן ופרנסי הקהל[ות] ושאר | העם זקן [ושב] וכל בחור ונחמד עם כל טף ועוללים | . . . השוכנים שמה קדושי האלהים הולכי | [ישר] . . . ישמרם

¹ Perhaps this Parnās' Arabic name was Abu'l Ridha. See Bodl. 2876⁶⁸: a letter from Abraham b. Nissim addressed אבו אלרצא אל בית הבה מקאבל דאר . . . הפרנס.

² Prov. 12. 20.

³ Ps. 121. 2.

⁴ Cp. Neh. 8. 9.

⁵ Supply רתנאוקות.

אלהינו . . . (after a few lines) . . . וממנו אנו פלימי נאומי ארץ הצבי |
 . . . ושני תסודנו פרחי הברונה אליהו הכהן השושן חקויים עליו . . . |
 . . . וחיים וצדוק הכהן הסגן ימנה עם כל הכתוב לחיים' וחחנינו עמרם |
 הכהן וחבר המעולה [ים]וד השיבה איש ירושלים יעורוהו אלהינו . . . |
 . . . [ומכל] החברים והסמוכים . . . [שומרי] משמרת הקודש ושרי ארץ צבי |
 . . . וכל בני הנלה . . . תלמיד ומבין . . . | . . . הגיענו כתב נכבדנו בן |
 מרינו (fol. 2, recto) . . . יוסף הכהן אב השיבה שלנו . . . את עם י' . . . |
 . . . שן[אם]ף למחיצתו בירח טבת שנת אתא לשמרות ושחניה . . . | לפני |
 . . . בעלה מאביו כנג מרב שמואל היקר בן מ אהרן נע השולחני . . . | ועוד |
 שובר נכבדנו כהן צדק נט רח' כי ה . . . | הנאסף ירושה . . . ביד אלשיך |
 אבו עלי חסן הנודע אלכחאל שצ' . . . [אחר] הגעת הכתב שלחנו והצאנו |
 את הזקן היקר . . . אלשיך אבו | . . . לפי מוסר התורה וקראנו עליו [הכתב] |
 של נכבדנו כהן צדק מילה מילה¹ וקשה עליו הדבר הרבה . . . יפת אחיו |
 ועוד נעצבה נפשו על הענוה . . . היבמה וככה אמ' אלשיך אבו טאהר | יא |
 . . . There follows his whole declaration and a Talmudic discussion about the question of levirate (fol. 2, verso).

27. [Vol. I, pp. 194-5.]

*Letters to Elijah Hakkohen b. Ebyatar Gaon and
 Nathan Ab b. Abraham.*

[Or. 5557, N., fol. 13, square writing nearly cursive, size 17x13.4 cm.]
 (recto)

2 מהללו צור להשפיעי ברכותיו בקבעי גפלאותיו בירעי
 המופישי ומריעי³ ובהר בין[ם] רביעי בו ברא מאורות
 לשעשעי⁴ וחבריל בו עתי שעי חמני רגעי והכתיר
 בקדושה
 במלוכה בן רביעי ומימים קידש יום ש[ב]י' וקרא בשם
 5 רביעי הוא⁵ כנג' מרור' אליה חכ'⁶ הרביעי ינצרו בשם קראהו
 כמו חק ברשמהו סימן טוב עליו ישימהו ועל כל אוהבי

1 word by word' מלה מלה =

² On the top there are a few words in Jewish Arabic of which I could only decipher . . . , עליו . . . , ען [מ]לאי . . .

³ 'Who gives me rest and (also) causes me evil', i. e. who rewards and punishes me. מופישי is a Hiph. פלש = נפש, see Levy, s. (פוש,) .

⁴ Cp. Gen. 1. 14 ff.

⁵ All the following indications of words abbreviated are not in the manuscript.

⁶ חכהן =

שלומחו • זקנה מפוארה יעמרהו • לאייל כוחהו • ממובו
 [י]צוהו • למנבה יותירהו • כדי לרעות עמו בלאט לנהלהו •
 בן בנק' אדוננו הנאון ה' ירחמהו אל עליון וכן יהי רצון
 10 ומוריע פני מור' בו [תה] לי אדע' בהנע השמע הרע' •
 באסיפת בנק' מור' השליש[י] • אשר הכפף ראש[י] • ואכל קבעתי
 בחל שיר מדין וחדוה הפרישי • ואנח ויגון בנרשי • ואוי ואבוי
 הרבתי בלחשי • וקרעתי מלבושי • ונבנסתי למקדשי • ומיו[ם]
 סנף
 שמונה באדר עד יום חמיש[ני] • קנים ונהי בחרשי • ונועדו
 15 עמי רבי עדתי • ובשורה אותם העמדתי • וכהלכה עשיתי •
 ובכל לבי אני מתקנם • ואיך אנהם • ואפס מנו חמ[נ]חם • אשר
 בכחבי הייתי שסח • ובו תמיד משתבח קונו עם
 תומחו • להנהיג באיריתו •² וגם על רבותי שני חסודי לבי
 נכאב • כמו על הבן אב • אבן אשוב אל לבי • לשבח למשנבי •
 20 המקדים רפואה לכאבי • כמו הותיר להם שני שרים • כוהנים
 ישרים • לשותם בתורה מהיר [ים • כל]ב נטהרים • לשותם
 חברים • להורותם דרך ישרים • משנה קורים • ותלמוד
 נומרים • לקיים על[יה]ם ת[ח'] אכו' בניך וכו' •³ יהיה בחיר ה . . .
 שלום • ואם ירצה להתמיד חרותיו • ישימנו בתר
 25 אורביו

(verso)

אחיה מתדיר שבחתי • וכשמעי [ש] לוחיו • אשאל לקוני
 להעדיפה ושלום רב ימצא • כורע ומצא • ושלום כל
 אורביו יועצם

verso (reversed)

1 שלום משמי מרומים • וברכות מקימים •
 וטובות מותאמים • עם אריכות ימים • [ו]השנת
 שני עולמים • לבנק' מרור' אדוננו [נו]רנו וכתרנו
 נתן אב תשיבה • ההונת באהבה • נפש משיבה •⁵
 5 ומורה בנדבת • ליצא ובא • בן כנמור •⁶ אברהם
 חסיד דוד • גן עדן יהי דיורו • וכן יהי רצון • ישא האדון
 שלום מותמד • בחן וחסד נצמד • מהאל המיוחד •

¹ מתקנן for מתקנם.

² Read באוריתו 'in his light'. A palstanic noun אור for אור.

³ Ps. 45. 17.

⁴ On the top there is written in a different hand . . . אלמתיבה עלי . . .

⁵ I. e. the Torah which 'restores life' (cp. Ps. 19. 8).

⁶ כבור גדולת מרנא ורבנא.

גם מתלמיד נזכר בשבחו נזכר צור ימלא סברו
ויהרש עזרו ולמובת יותירו וכן יהי רצון ומוריע
פני ארירנו ישמרו משנבנו כי כבוא השמע הרע
פמירת רב' השלישי נ"ע לבי הבאבי וכנתי האביר
ולמאד צוחתי מרלי עליך צרחתי ולבית הבניסה
נתועדתי ותענית קבעתי ובהספר התחלתי ביום
שני ח' באדר קננתי ועד סוף יום חמישי גמרתי
ולפני קדושי נשתמחתי לחוס על השארית
לתת להם תקוה ואחרית ולב רבינו האב ינחם
ועליו ירחם וגם כאברתם החמוד ישמח ועותו
ימח וישע בימיו יצמח וכמונע מכתבו באימות
נוסח השמש ואחרי הנתבע שגרתיו ונחע . .
עם המורשה יהודה במדינת ונתברר הרבר
בעדים לימול ההוד | ב זה
שהיה אלי מוטב אכתוב כן

28. [Vol. I, p. 194.]

Data relating to Abraham b. Nathan Ab and some of his colleagues.

(i) A number of data are collected here about Abraham b. Nathan Ab and his colleagues of the Bet-Din of Cairo-Fustat. Above (p. 201) we found Abraham signing a document at Ramlah together with Joshu'a the Haber b. 'Ali (1096 C.E.). A testatum (T.-S. 8 J 4¹²), dated Adar, 1413 Sel. = 1102 C.E., is signed by Abr. b. Nathan אב הישיבה זעל, Abr. b. Shema'ya the Haber and Solomon Hakkohen b, Joseph Ab נין שלמה זעל. The former two sign also a document (T.-S. 6 J 1²⁶), dated 1414 Sel. (1103 C.E.) together with Isaac [b. Samuel the Spaniard].

¹ שמוש is a legal record containing, as it seems, reports of evidence given and other details in connexion with lawsuits. Hai in a responsum (printed by Goldberg, *Sherira's Letter*, p. 64) describes a lawsuit between Nissi, the Exilarch's son, and the Gaon Sar Shalom, ואתראו טובתרים דרבנן דמתא מחסיא עיניו ביניהן שמוש, and the Gaon Sar Shalom, שימוש בית דין ושימוש אלמנעה. וכן כתבו וכו' to denote the minutes of the court and of the community (*Responsen der Geonen*, ed. Harkav^r, no. 125, cp. note 6 and p. 390 [to p. 291]). R. Hananel to B. M. 20^a explains שמוש ביד as שטר מעתה. A different view is held by Rabed (quoted by R. Nissim (ר"ן) to Alfasi, Gittin, הנוקין פ' כה"ב, פ' הנוקין) to Alfasi, Gittin, הנוקין פ' כה"ב, פ' הנוקין, כתב הראב"ד דנותבין ב' שמרות א' לאפוסטרופוס ואחד לקרובים של יתומים (מסנה יתומים שסמכו אצל כה"ב, פ' הנוקין). (See further, Brull, *Jahrbucher*, IX, 125.) Cp. also Yehudah b. Barzilai, *Sefer Hashetarot*, ed. Halberstam, p. 14.

(2) Abrah. b. Nathan, Abr. b. Shema'ya, and Isaac b. Samuel were the Dayyanim of Cairo-Fustat as we read in T.-S. 8 J 5¹ which begins **חצרנא אנו שלשת הדיינים הקבועים בעיר אלקאהרא (2) ובסמטאט מצרים (1) יום אחלאתא אלסבע מן חדש אלול (3) שנת אהכה לשמרות** Signatures: Abr. b. Nathan **אב בית דין [של] כל ישראל זכרו לברכה**, Abr. b. Shema'ya the Haber **נאן שמעיה**, Isaac b. Samuel the Spaniard. Other signatories are Mebasser Hallelevi b. Yeshu'a, Joseph b. Sa'adya, Halfon Hallelevi b. Menasse.

(3) Abr. b. Nathan Ab is referred to as **הרב הגדול המובהק** in another document, dated 1427 Sel. (1116 C.E.) at Cairo (T.-S. 18 J 1¹⁸). Menasse b. Sa'adya **המעולה בחבורה** addresses him (in a letter, T.-S. 13 J 5²¹) **אברתם הרב המובהק יסוד הישיבה וסגנה נין . . . (5) . . . אדונינו נתן (4) אברהם השר תפארת הדיינים עזר הנשיאות**. Mentioned are also the Rais Solomon, R. Sadok the Third, and the Nasi **חצרה (אדונינו ונשיאנו של)**. Abraham held also the titles Resh be Rabbanan and Rosh Hasseder (above, p. 202). In Bodl. 2878⁸⁶ for **פינ[חם] ביד** [אבר[חם]] probably read **אבר[חם]**. Cp. also Bodl. 2836²⁸.

(4) Abr. b. Shema'ya the Haber signs several documents (see Bodl., Index, s. v., besides those mentioned before). Also Papyrus Erzherzog Rainer, no. 1242 (see Karabacek, *Führer durch die Ausstellung*, 1894, p. 266) contains a document, dated Marheshwan 1400 Sel. (1088 C.E.) at Fustat, with the signatures Abr. b. Shema'ya, Isaac b. Samuel the Spaniard, and Halfon b. Ghalib the Hazzan. The suggestion of Muller and Kaufmann (ibid.) that Abraham's ancestor, *Shemaya* Gaon, is identical with *Shemarya* b. Elhanan requires no further refutation. We know now that Shemaya presided over the Palestinian school at the beginning of the eleventh century (*see in/ra*, Supplement I). In Bodl. 2862²⁸ read Abr. b. **נען [שמ]עיה החבר נען**. Afterwards the volume was acquired by Samuel Hallelevi b. Sa'adya (see also vol. I, p. 195, note i). A brother of Abraham was Joshiah (see Kaufmann *Gedenkbuch*, 241, XV). A son of Joshiah is the signatory of documents, dated 1451-2 Sel. (1140-41 C.E.) at Fustat (T.-S. 13 J 2^{21,25}). The signature reads **ישועה בר יאשיהו נין שמעיהו נאן ול**. He is perhaps identical with the person mentioned in the colophon of Bodl. 2634".

(5) Isaac b. Samuel is also styled (just as his colleague Abr. b. Nathan) Resh be Rabbanan, 'help of the Nesiut', and also **בית דין הנן** (above, p. 203). He was probably Ebyatar's correspondent in 1091 (above, p. 228) and the author of an Arabic commentary on the first prophets (see Margol.,

J.Q.R., X, 385 ff.; *Catal.*, I, 125 ff.; cp. also above, vol. I, p. 166, note 3). This commentator is also known as Isaac אלכנזי (or הכנזי) as shown *infra* (p. 311, note i). In 1153 C.E. he was no longer alive. Besides the documents mentioned before, his signature is found in Bodl. 2807¹, 2876⁶⁸, 2873⁷, 2877³⁹, 2877²⁵, 2821⁴⁰ (Kislev, 1436-38 Sel. = 1124-27 C.E.), and also (without the indication 'the Spaniard') in Bodl. 2859^{3a.b}, 2875^{ab.c}, 2878^{46.64}. See also *infra*, p. 247. Finally, two leaves of documents in the Cambridge University Collection, dated 1419 (?) Sel. (11080. E.), are signed by Abraham b. Shemaya, Isaac b. Samuel the Spaniard and Meshullam b. Menasse the Haber. One document begins חצר אלי בית דין אלשיך אבועלי אלתפארת וקאל אלי חצר אלי stands for תפארת הישיבה (see vol. I, p. 279).

29. [Vol. I, p. 196.]

*A letter from Solomon Hakkohen, Gaon of Hadrak, to
"Ulah Halleli b. Joseph.*

[Or. 5535, I, cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 559.]

Address (verso)

לנכבדנו אוהבינו יקירנו כבוד מרנ' ורבנא משער הישיבה הנשגב בשם י' צבאן[ח]
עולה הלוי הפרנס היקר בן נכבדינו משנב לנו אלהי יעקב ס[ל]ה
ב[עו]דו מרנ' ורבנ' יוסף הזקן היקר נע' ישע מעזינוי מבטחינו לעולם ועד
(recto)

כי רם י' ¹

מן שלמה הכהן הנקרא בגאון י' ונשגב
בשם קרשו משנב לנו אלהי יעקב סלה ²
ביר' גאון נין גאון נכד אתרן קדוש י' וקל
ברכות שמים מעל וברכות תחום רוכצת תחת ³
5 יחד יאתיו בשלומות מאוררים. ובשלות נע[ר]ים.
לנכבדנו אוהבינו יקירנו כבוד מרנ' ורבנא עולה הלוי
הפרנס היקר יברכיהו אלהינו וישמריהו ויתן לו אחרית
שלום ותקוה ישרה בן [נ]כבדנו וחשובנו [בע]דו ⁴
כבוד מר' ורב' יוסף הזקן היקר נע' אודות א[ל]ה
10 האוחיות כי שאל מלפנינו אדירנו חמדת ליבינו
אלשיך אלסייד אבו אל פצאיל חמדת הישיבה כליל היופ[י]
נמר רח"ט ⁵ שלא לפסוק בתב[י]ט מנכבדנו והודענו

¹ Ps. 138. 6.

² Ps. 46. 8 and 12.

³ Gen. 49. 25.

⁴ = 'while he was still alive', בעודו בחיים.

⁵ = נטרוהי רחמנא.

בביאור אהבתו [לנו] ולפי ידעינו כי אהב אותנו הוא
 בבל יכלתו חוריו בבל דרכיו שמנו עליו ב[ב]ל בבל
 15 צרכנו וגליון כתבינו [ע]ם אִישׁ
 שמו יצחק בן ברנ[י]ה אה בן ברכות
 בן אלנורה כבר
 ושמענו כי דינו לכן
 והאורכתא' בשמו | היא יעמוד נכברנו | עליה ויראה מה יעשה | עמו אם
 יצא אליה |
 20 אם ישקול מאוחרת | ואל יתרשל בזה | ויודיענו כל המתחדש | ושלוש נכברנו
 הפרנס | היקר ושלוש
 כל נליו | ואחביו ירב לעד | ישע מעונו מבמחיתו | לעד | י"ט אדר אתכו |
 חדרך | סוריא'

30. [Vol. I, pp. 196-7.]

*Fragments of letters to Solomon Hakkohen Gaon and
 his son Maṣṣiah.*

MS. Adler 2806, fols. 3, 4, and 2, contains copies of letters to the Gaon Solomon and his son Maṣṣiah. Fols. 3 and 2 are torn across their whole length, so that only half-lines are preserved. The school (ישיבה) is addressed in the feminine. Fol. 3^a contains the end of one letter, (l. 10) ושלום חד' הני' ² ושל חסון דו] . . . (11) כלל נלוייהם ואוהביהם . . . (14) וישכן במה ולהתמיד מכו] . . . (15) רבינו הרביעי חסון דהמ . . . Fol. 3^b seems to begin a new composition. The last two lines read כי לא אלמן | . . . מבשר . . . Fol. 4^a seems to be the continuation. Thus מושיע | (1) ממבאבי . . . מצוקי זמן ל[ח]נותה בקרב עמוסיה (2) להפנות אליה כל לב היוז[ע] נדר במשך מי צינוריה (3) ואשען על צור וגורל חס] . . . הדרת אד' (4) נשיא הלוי שבט המע' למציל בנך מור מצל (5) הרביעי המע' לשיב' תושע . . . ברית (6) האהבה . . . (9) שיחי רצון מלפני צור ישרא[ל] להרבות יקרה ולהגדיל שמה (10) לפאר כסאה ולבונן ממשלחתה ושלוש יקרה ירבה (11) ושלוש חסודה בנך מור אד נורינו מצל הכוז הרביעי (12) נשיא נשיא הלוי המעותר לשיב' ושלוש כל נלוייהם (13) ואוהביהם ומשרתיהם ירבה מאד ישע רב

¹ אורכתא is a deed of attorney (הרשאה), cp. Harkavy, *Responsen der Geonen*, p. 359, note to p. 90.

² הדרת חנאן.

³ אדוננו.

⁴ המעותר.

⁵ מצליח.

⁶ המעותר לשיבה.

(i) כו לפני נאון נז דמשק ען בעץ אלי^b 4^b A new epistle begins on fol. 4^b עדקה אלהכר (2) ישא אד נא: שלום מלחכר ובברכות מועמדי וחן וחסד (3) מלומדי לעשות פרי נחמדי אנשי משמר ומעמד. לא (4) יספר ולא (ימ[ד], , , Fol. 2^a seems to continue this letter which ends at the bottom; הדרת אל הנאון is mentioned. A new composition begins on fol. 2^a. Therein are mentioned Mebasser the Parnas, Sadaka the Parnas, and Meborak.

31. [Vol. I, pp. 198-9.]

An epistle from Baruk b. Isaac to Joseph b. Samuel.

[T.-S. 20. 141, square writing, paper, contains the following letter, dated 1405 Sel. = 1094 c. E.; cp. J.Q.R., XIX, 724, IV. Addressed (in Arabic) to Abu Ya'kub Yusuf b. Samuel at Fustat, Misr.]

(1) בשם רחמנא (2) פינת יקרת תישת ביסורן לחלות עליו כל (3) כבוד משפחות ארץ צבי . . . (9) . . . הוא כגל מרנ' (10) ורבנ' יוסף תוד החברים ותפארת המשבילים (12) בן מר וד שמואל זנ . . . (15) יקבל שלומותי בטיפי הדומות (16) ממני זמן חמודי יוסף אשר לעתותי רגעיו אליו (17) כוסף ומרעיו אשר נתהברו להועד אתו כי (18) בשלום המה שריים ועל מי מנוחות כפי העתים (19) נהלים ושואלים מצור מעוז ישראל לשית וייעודינו (20) יחד כאשר בתחלה בחילן עצמות ושמחת (21) לבב הניעה אגרתו בחודש אדר שלשנה הזאת (22) ועמדתי על כל פרקיה וששתי על אודות שלומי (23) נתתי שבה והודיה אשר לא עזב חסדו לנהלו (24) לאט כאשר בלבבו להמציאו תאוותיו בלימוד (25) תורתו ובהשגת רצונו ולא הודיעני בכתבו אם (26) במצרים עצמה הוא שריו רשמה קבע מקום (27) לתורתו ואם בעיירות הסמוכות על חבול (28) ואשר זכר והוהירנו לשית עתותיי תדורות בריבון (29) התורה ידעתי כי מרוב אהבתו דבר ככה (30) אך הנו יודע את רצוני ותאותי כי כל עצמי לא (31) שמתי פני להעביר עתותיי בהבלי העולם הזה (32) לא על יתר מלבוש כשאר בני ילי ולא על תענוגי (33) מאכל כי אם לקבט עתים מוומנים בלי ריפוי (34) ידיים על תלמוד תורה כי באהבתה אשנה (35) תמיד וחמודי יוסף אשר זכר להשתדל עמו (36) כאשר עשו עמי אבותיי כבר עשיתי כאשר (37) בלבבו ואם רך הוא בשנים כבר הנחצתיו אל (38) המלאכה לעשות אשר ילאו ממנה מי² ששנותיהם (39) כפלים כיצא בו ועל כל צד ופינה מחזיר (40) אנו על כל צדריי לאוספי ליה כי תורא וכל זמן (41) שאני עסוק בצרכי הצבור שונה הוא את (42) פרקו לרעיו ואין בית המדרש בטל שעה (43) אחת ואודותיו נכונים על ריבון התורה כאשר

¹ אדוננו נאוננו = .

² More correct אלה.

(44) אהב וכל הקהל דורשים שלומותיו (45) וחמודי יוסף וכל חבריו ומשחרים פניו בריבוי (46) שלומי שיהי רצון להרבנותם עד עולם | ברוך ברבי יצחק
 נכתב | באיר אלה. He is probably identical with the writer of the letter, printed in Wertheimer, גנוי ירושלם, II, 16^a–17^a = Bodl. 2873¹. Verso reads according to Bodl., האגרת הזאת כתב אותה בידו רב[ינו ברוך] ד'ר, הגדול המוכהק נפ' מש בן [רבינו יצחק] נע וכתוב רבינו ברוך את האגרת הזאת להיותה ביד עובדיה הגר אצל כל קהלות ישראל אשר הוא הולך ברוך . . . אליהם. Cp. also Bodl. 2878²: letter in Arabic signed by ברוך ; 2878³: a responsum in Arabic by our scholar.

32. [Vol. I, pp. 200-1.]

Letters from a Haber in Syria to a Gaon.

[T.-S. 13J 16¹⁷, paper, square hand, badly preserved.]

(recto)

.
 אבא לכך להיצד לי עד התאר אהובי אש[ר] . . .
 אמר לא לקחתי כלום או [אמר]תי לו למה [אמרת] כך ואמר לא בן
 אמר[תי] . . .
 אחר כל זאת מסרתי לו ה[ו]הוב ההוא שה . . . מבני בעלת הרי . . .
 מסין לרב גאון
 והאחר תנהו לו ואנו נוסף עליו אחר ו[אמר] לו כי בדוחק הוא שריו עכש[ו]י
 5 ואחר כל צרה ה . . . ני על אחד מן . . . בקשתי למי . . .
 ולא מצאתי למי ונתחננתי למר תמי[ם] . . . על רב אברהם שצ' ואמר
 תנה לו
 יפת בן אלשינרי יבוא ל[כ]מ[ו]ת י[מי]ם ובכתבך הן ליתנם לו והנה השני והובים
 מונחים אצל אדם נאמן בשעה שיבוא ה' יפת יקחם אם גזר המקבץ
 והשליח שבא
 לאצלך במכתבי אמר כי אבדה התשובה [ע]ם כתב ר' צדוק וצר לי עד למאר
 10 ובא כתב ר' צדוק . . . ולא הם . . . כלומר שא[ינו] . . .
 אליו שני כתבים בנסח אחד משום שלום הדרך וחורעתיהו בן דברים
 רבים ו[אף]
 על פי שדרך קצרה הלכתי בהם כללו של דבר שאיני רואה לעיין בדין
 ולא בכל
 צרבי ציבור כי לא יתואר לאחד שיקנים עצמו ויגדה שינה מעיניו ויצער עצמו
 ויבקש לעשות מצוה והנה היא עברה לנגרם כי אתם שומעין מחמכוכן

¹ Cp. further my remarks in *R. E. J.*, LXXI, p. 89 ff.

15 ומהמלשיניו ואד' נא¹ יודע מה חי בני מל² מרכילין לפני אג³ ול באותם [חימים]

והייתה אתה כותב אלי תוכחות ואני הייתי הולך בתוכם לבבי ובניקיון כפי ולא היו מאמיני לי עד שנתברר לאור יומן ותורה לכם הודאי ונתחקר ועכשיו כך הוא כי הרכילו בי כלם מאחד שעשוננו בראוי והם שהרשנו להוביל בני בית שלנו וכבר נתחרר[טחי] לזאת מפני שאתם שומעין להמרכילין שאלולי באו בני ביתי 20 הייתי הו[פ]ך את פני ללכת לאצלכם או למצרים כי אין יכולת בהמצערים בלא העלה ובשעה נחיצה כי השורה יועמה אבל כבר כתבתי לך צדוק שישלח לך האחד מהנחמים כי אין פני להגיד ולספר ואם יגזור בך נתועד ותדעו אם אמת הוא ואמנות שמעכם מהמרכילין אם לאו ולפי שאיני חפץ לעיין לפיכך לא

לקחתי אגרת מהשליט כי אילו תבעתי לקחתי כי עמדתי לפניו ארבעה פעמים 25 וברכתיהו ושמה בי וסבר פנים ומחרת אני יו[רד] לכלנה⁴ כי שיטרו אלי למור

כי נפלה קטטה ביניהם שהן אל ערקי רוצה להיותמנות עליהם כי נפטר השופט שם וכשאתהויר ברחמי שמים אראה מה יתיאת מאהינו⁵ אעשה וכסבור אני שקטטה תעלה ביניהם כשאלך מאצלם לפי שאני הוא המשיקם ריב וחרהור ואותם אנשים שמיתים לא יכלו לישב בבית דין מאותו זמן 30 רגנו המערערים כי יש דברים לא כן ואין לי לפרש עכשיו כי לא עד עתה שמעו מפי אני שום דבר תוכחה וסבור הייתי שלצרכיהם אני הנה כרי לשא[ח] מעליהם ולהקל הוא הנותן לי כלבבי וישלם לאיש כפעלו ולא הזקנים שהנה לא⁶ פתאים כי אם נבונים ולא יקבלו על נפשם אלא מה שיתברר להם שהוא ראוי להם

ואילולי שאלוני כלם בשעה שנמלתי מהם רשות לא הייתי מסכן ברשים 35 לחוליכם בים וביבשה וכל עת שיש צום מתיעצים עצות ללא זיעילו ולא יעשה אהינו⁷ ז[א]ת שיתן להם שאלחם ואני שואל מאד נא שחכתוב [תשובה] הסורת התשובה שאברה ויכליל עמתי תשובת זו יודיעני חפצו אם לבוא לאצלו אבוא ואם יאמר לי לישב אעשה כרצונו כי אג³ הוא האב וה . . והשר והראש והענינים והתפארת ומי הוא מספר ומגיד ומבשר 40 אותי שאראה כיום | זה וכשסברתי לראות אור והנה אפלה | לנו ותחשך " עם עיפתה⁸ | והייהו דרבנן | לא זה לפיכך להעלה כי אם כן אמצא | בלבי שהוא . . . שהמים הפנים | לפניו ונ¹⁰ שאם דעתכם שאניח | להם או למי שתצו לנער או לבער אז | למצער כתבו אלי בדרך | כבוד ואמרו שאתם מברכים לי ואד' נ | תעשו מה שתצו⁹

¹ אדוננו נאוננו .

² חייו בני מקומי .

³ אדוננו נאוננו .

⁴ See vol. I, p. 245, note 1.

⁵ מאלהינו .

⁶ This word is superfluous.

⁷ אלהינו .

⁸ From here on the margin.

⁹ Cp. Job 30. 26 ; 10. 22.

¹⁰ Prov. 27. 19. For כמים r. שהמים .

T-S, 12.17, damaged and faded, verso blank, is similar in handwriting to the above letter. The style and contents of the fragment leave no doubt that it is a part of a letter from our Haber to the Gaon protesting against the false accusations levelled against him by slanderers who find credence with the Gaon. The writer points out that he is serving the community without any remuneration, as he supports himself by business (II. 15-16).

(recto)

.
 ונסים
 בעצמי עלי לפניו ובשרי
 בוראינו כן לב האדם לאדם מרגישים ומנידים
 אד¹ גאון [הגנ]ה לנצח תריב בלא חטא ותטור בלא עון ולא תנצור [לי]
 5 האהבה אשר מקדם ולא הפילפול וחש כי אם על עצת רשעים
 על המדכילים ועל תביט בני בלעל תאמין כל
 השקרים ואיך יהיה הראש אשר הוא מקור החכמה והדעת והתבונה וכל
 אח שך יתיאח להתנהג אחר תרגלים המיפשים המהלכין על כל
 מנופים כי אין בהם לא דעת ולא תבונה כזאת לא טוב חלילה חלילה
 10 ואד כמלאך יי צב² הוא ולא [יבחד] ממנו כל מאום כי דרכיו של אדם
 מוכיחין על בונת לבו ולמה לא ידרש ויחקור
 על דרכי ומעשי מכל בני המדינה מהפקידים והזקנים והת[למידים] וישאר
 הקהל בכלל ובפרט עד שיוודע לך אמיתת האמת ו להם רים
 לחסאי וריעת השלום בין הקהל והטורה שאני מטריח על
 15 עצמי יומם ולילה ועומד בכל צרכיהם בלא כסף ולא זהב כי מטחיני³
 משכרתינו ואף על פי כן אם יראת כי תורותם ונסתרה ממני
 ו[י]חורני גאון ויורני בדרך זו אלך ולא אטה ממנה ימין ושמאל
 ואל ישיאני חטא ואני נקי בפים המעט לי ההפסד שאני מפסיד
 עצמי במיעוט סלאכתי בבטלה וצימצום מזונותי ונקנים עצמי
 20 עד שאקוץ בחיי ואכבוש את יצרי מלגסור לרצון יצרי
 אחר כל זאת אחיה לפניך כחוטא גמור שהייתי מתחטא ל
 ולא תק אם גאון
 את האהבה והחברים
 ואד גאון במקום הזה על ידי
 והתאוה בטובו לעמוד

¹ אדוננו =

² צבאות =

³ Read 'our business' מסחרינו

APPENDIX D

(to Vol. I, Chapter V).

1. [Vol. I, pp. 202-4.]

A letter to 'AH b. 'Amram.

(i) [T.-S. 13 J 11², paper, square writing, size 27.6 x 19 cm.]

Address (verso)

לאבירי ובירי כֶּנֶק מְרוֹרְ עֲלֵי הַחֲבֵר
הַמַּעֲוֵלָה בַּחֲבוּרָה בִּיר עֶמְרִם הֶזְקֵן אֶל
יֵשַׁע רֶב

(recto)

שְׁלוֹמִי אֲדִירִי וְאֲבִירִי כֶּנֶק מְרוֹרְ עֲלֵי הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה בַּחֲבוּרָה[ה]
יִרְבֶּה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם לִנְטוֹת אֵלַיְךְ חֲנוּ וְחִמְלָתוֹ בִּירְחִמֵּנִי בִּר'
עֶמְרִם אֶל .: הַקִּדְמָתִי פָנִי אֲדִירִי הַחֲבֵר בְּשֵׁתֵי שׁוּרוֹת הוּדִי[ע]¹
כְּבוֹדוֹ כִּי בָא אֶל אֶרְצֵנוּ אִישׁ אֶחָד מֵאֲרִיץ סַפְרָר עִם שְׁלֹחֹו
5 שֶׁל מֶלֶךְ מִן־עֲמַצְאִים² אֲלֻדּוּלָה מֵאִי צִקְלִיָּה יִשְׁמוּ כֶּנֶק מְרוֹר'
מִשֶּׁה בִּר' יוֹסֵף הַסַּפְרָדִי שֶׁצַּע וְעַמֵּד בַּסְפִּינּוֹת עַד שֶׁאֲצַל
עֲלֵי שְׁמֵנוּ³ הִלַּכְתִּי וְשִׁאלְתִּיהוּ לְרִדָּת מִן הַסְפִּינָה לַעֲשׂוֹת
אֲצַלְנוּ יוֹם הַזִּכְרוֹן וְעֵנָה שִׁאלְתִּי וְיִרַד עִמִּי וְעַמֵּד אֲצַלְנוּ חֲמִשָּׁה
יָמִים וְחִפְשֵׁתִי חֲדָרָיו וְחֵנָה הֵם מִלֵּאִים כְּרֵמֹן חֲכָמוֹת וּבִינּוֹת
10 וְהִרְעַת אֲשֶׁר בּוֹ מִכְרִיעוֹת אֶת כּוֹלָם וְיִרְאֵת שָׁמַיִם וְעֵנָה
יִתִּירָה וְאֵם אֲבָקֶשׁ דְּבַר מִהִמָּקְרָא וְהַמְשַׁנָּה וְהַתְלַמּוּד
וְחֲכָמוֹת חִיצוֹנִים אֲמַצְאוּהוּ מִכָּל הַכֶּמֶה מֵלֵא אֱלֹהֵינוּ יִרְבֶּה
בְּבָנֵי נִילוֹ כְּמוֹתוֹ וְקִבְעָה בְּלִבִּי אֲהַבָה יִתִּירָה וְנִקְשְׁרָה
יִדְרוֹתָיו בְּנַפְשִׁי וְצִידְרִיתָיו שְׁתִּי שׁוּרוֹת הִלְלוּ לִפְנֵי אֲדִירִי
15 הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה לְחֻדְיֵעוֹ מַעֲלָתוֹ מִן הַחֲכָמָה וְיִרְאֵת

¹ להודיע.

² Read (صمصام) 'sword of the realm'.

³ 'The report of him reached me'. אֲצַל in Biblical Hebrew means 'to lay aside, reserve'. Cp. Num. 11, 17; Gen. 27, 36, &c. But here the verb is used in a sense similar to that of אֲצִילוֹת 'emanation'. Thus 'the report of him descended upon me', i. e. reached me. See also above, p. 16, note 14.

⁴ Correctly בְּשֵׁתֵי 'I described him in those two lines'.

שמים ברי לכבדהו וליקרהו ואינו צריך למתנת בשר
 ודם ולא להצטייד בהנאותם והוא מהנותנים ולא
 מן הלקחים אלהינו ישביעהו משובו וישקוה מנחל
 עדניו הנה הורעתיהו והגדתי לו מה שנתברר לי
 20 ברי לעשות עמו כראוי כי חובה עלי ועליו כיבוד

[תלמידי חכמים וממנו] יתבוננו עמי ארץ כן יסיפין לכבוד¹
 בני חורה | ושלום אירי ואבירי | החבר המעולה יחַרְבַּה לעדי עד
 ולנצח | נצחים'

(2) A document (T.-S. 8 J 44), dated Tishri 1369 Sel. (1057 C.E.), is signed by Ghalib Hakkohen b. Moses, 'Ali Hakk. b. Ya'ish and 'All החבר המעולה b. 'Amram who is styled in T.-S. 13 J 13² החבר המעולה Ali is the author of a long poem in honour of 'Ali b. Mebasser (T.-S. 24. 10). In Bodl. 2873⁴³, containing a Ketuba dated 1060 c. E. at Fustat, supply ['Ali] b. 'Amram. Likewise Bodl. 2874³³, a Ketuba dated 1063 c. E., is signed among others by ברבי עמרם עלי הדן (?) בר דם עולה. No doubt read 'AH החבר המעולה ברבי עמרם. See further, Bodl. 2876⁶².

Nos. 2-2^a. *Epistles from Yeshua Hakkohen b. Joseph, of Alexandria, to Nahrai b. Nissim.*

2. [Vol. I, pp, 204-5.]

[T.-S. 12. 338, paper, Rabbinic square writing, size 28 x 16.5 cm.]

Address (verso)

... בְּךָ מֶלֶךְ וְנִהְרָאִי הַחֲכָם מִנִּי קָטָן בְּנֵי בְרִית יִשְׁעָהּ הַכֹּהֵן הַחֲבֵר
 ... נִינִיָּם בִּיד נָסִים אֵל בִּיד יוֹסֵף בֵּית דִּין הָאוֹהֲבֵי בִנְפֹשׁוֹ
 ... מַעֲלִי וַיַּצִּילֵה בְּכָל מַעֲשֵׂה וּפְתָל בְּרִית שְׁלֹמֹם

(recto)

שְׁלֹמֹם אֲבִירֵנוּ נִכְבְּרֵנוּ בְּךָ מֶלֶךְ נִהְרָאִי פֶּאֶר הַחֲלָמִידִים
 [וְכֵתֵר הַנְּבִגִים יִרְבֶּה אֱלֹהֵינוּ הַשּׁוֹכֵן מְרוֹם לְנִמְתּוֹת
 עֲלֵיו חֹמַת חֲסֵדוֹ יוֹמֵם וּלְיָלָה בִּי עִמּוֹ שִׁירֵי² לְפִתּוֹחַ
 לוֹ אֶת־רֹת הַיֵּשַׁע מֵאַרְבַּע נִשְׁבּוֹת³ בִּיד נָסִים אֵל

¹ Read יוסיפון לכבוד.

² = זכרנו לברכה ולתחיה.

³ Ps. 42. 9.

⁴ From נשב 'to blow'; here 'winds', a paitanic rendering of מארבע רוחות העולם.

5 ממני אהבו¹ הדורש לאלהים יתרום בעד
שלמותיו כדי להרבותם² ומעתיר לפניו כדי
[ל]האריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים³ והוא בחנו
[י]עניקו חסד⁴ יכלילו רחמים באמזנתו העצומה⁵
ושמע פלולי למענו ויכלילנו¹ ואנו שמחים
10 לחמתיק סוד בביתו להלך ברנש⁶ ולו הגדתי
לאבירנו רוב בספי⁷ למראיתו ועוזם תאותי
לקוזותו אזי אמלא כמה גליונים והאלהים
יתברך הנשאל לקבץ הפירור ולכנס הפיזור
בחנינתו⁸. הוצרכתי בעת הזה הודיעהו⁹ שצ
15 כי נחתמה שנת עוני ועצבון מזק⁴ וצמצום
פרנוס⁵ וחמס סיקריקון ושליטי מדינה זו עלינו
בביאת שלשה שבויים עם אדונים קשים
מסוחריו מלך הודיעו כי מצאנו אילו שלשה
אנשים נלקחים מספינה שדרום היילי רום

(margin)

20 מכלן והערימום | סחורה [וכסף] | ועשום [ריקים] |
וחממו [ל]הרנם¹
והבאנום | אליכם לק[נותם ממנו] | ולעשות עמם מובה |
במו שעשינו אנחנו | עמם לקחנום | מהם ועמרנום | במזונותם |
ואפעלפי | שחזמן בנד | בנו

(verso)

וריק בתינו מכל טוב הכברנו על צוארינו עול
מזונותם כמו ירח ימים ויגענו הרבה לבקש דמי
אחד מהם ולא מצאנו כי אם עשרה זהובים
נדרים ואנו נהפוך לצרכיהם חמשים זהובים
5 ישאר על קהלות מצרים שֶׁע ארבעים זהובים
יהיה הכל חמשים זהובים עקר דמיהם . . .
על אדותיהם ארבעים וארבעה זהובים וחצי
שנים מהם בשנים ושלושים זהובים וחצי והשלישי
בשנים עשר זהובים האדון של אחד מהם אמר לנו
10 אני אקח הקרן שלי ששה עשר וחצי אחן לכם

¹ 'And should crown him'. See Jastrow, s. v. כָּלַל.² Cp. Ps. 55. 15.³ 'My desire'. To be pronounced בְּקִסְפִּי, the noun being בִּקְשָׁה.⁴ 'And hard struggle for maintenance.' Cp. Gen. 3. 17.⁵ פרנסה.

[ב]מתנ[ה] חצ[י] זה[ב] ותנו לי ששה עשר זהובים והשנים
 [הא]חרים אמרו לא נמך בשנים האחרים אלא ששה
 [ושל]שים זהובים ועוד ואנחנו משתדלים עד שיחן הקבה
 . . . קנם וראוי להתקבץ עם כל חרד בדברי אלהינו [ו]לדבר עמם
 15 . . . ם לשנם מתן¹ ולחמש חלץ² עד שיפדו כי אירע לנו עבדום עזרה
 (margin)

. . . חשר . . . | ושלמותיך | ירביון | לערי | עד ולנצח | נצחים .

2^a. [Vol. I, pp. 205-6.]

[Oxford MS. Heb. c. 13, fol. 20; cp. Bodl. 2807¹⁶.]

(recto)

שלוטות לחשלימן . וטובות להקדימן . וישועות להעצימן .
 והצלחות להתמימן . וברכת אב להנאימן .¹ לנוע נין
 אבל מן . בנין כלכל [והימן .² מ]רב נהראי אשר הוזמן .
 לכל טובה להיתמן .³ ולכל חכמות להחכימן . וכל מצות להקימן .
 5 בכך יזכה למנותו היות פרנס דודו וטוריהו ביד נסים נע
 שלום רב . מהאל הרב . אליך יתרברב . ממזרח וממערב .
 נצח סלה . הניעה אנרתו היקרה . המשובחה והמפוארה .
 במליה מעומרת . כצנה סוחרה . וקראתיה בשמחה . ואשר
 הזכיר עסק תשובת חש[אלה שנ]שאלה היא נסת השאלה אשר
 10 שאל החבר שצ מלה מלה ולא היא השאלה אשר שאלתי ואשר שגר[ו]
 אליך . ואמת אשר השיב אדוננו הרב נט מן שש⁴ הוא פירוש ההלכה
 ותתלת התשו⁵ אשר שאל הזכיר כי קידשה אבוהא והי⁶ קטנה ואחר
 כך נתרצ⁷ אה⁸

¹ Sing. of מתנים, cp. 1 Kings 18. 46.

² Sing. of חלצים 'loins'; חמץ is here a verb formed from חמשים (Exod. 13. 18) 'in battle array'. The meaning of both phrases is similar, i.e. to exert oneself.

³ From נאום 'utterance'; here 'to declare to blessings (read וברכות) promised to the Patriarch'.

⁴ See Mekh. to Exod. 16. 4 (cp. to Exod. 13. 17) מכאן היה רשב"י אומר לא נתנה תורה לידרש אלא לאוכלי המן.

⁵ Read כנין 'like the descendant of Kalkol and Hēman' (cp. 1 Kings 5. 11.).

⁶ 'To perfect them'.

⁷ נטריה מן שמיא = .

⁸ החשובה .

⁹ A lapse into Arabic. Read והיא .

¹⁰ Read נתרצתה .

מיועיל¹ זו השאלה אם נתרצת' ואם לא נתרצת האב זכאי בבתו
 בדרושי בתו ובחפרת נדריה מן שיצאת מכריסה ראמה ועד
 16 דבגרה לא היה לו הדבר ואשר תורה אדני
 אח' רח' כי המצוה היום ליבם ולא להחלוץ כד' ררבנן כי כן
 מצות יבום קודמת למצות חליצה² שאמר³
 למדחוננו יחיד ורבים הלכה כרבים ולא כאבא שאול ואף על פי
 מצו חליצה קוד' למצ' יבמה⁴
 שאמר רב ששת משמיה דר' אלעזר בן עזריה⁵ שאין חוסמין
 דבעני⁶
 לה למימר לקמן אי אמרה יבמה לא נחא לי היבם לא מיבם
 20 לה בעל כורחה⁷ אלא לא לכל הנשים ולא לכל היבמין ולא לכל
 רוב העם
 היבמות כי יש יבם ראוי לו ליבם ויש יבם ראוי לו להחלוץ כי היום
 אינן מתכוונין לחק[ים שם אחיו] קיים שב' כל מקום
 רשות לדבר אליו כי כן אמרה תורה ודברו אליו⁸ ואם חבם⁹ ודבר[ו]
 עצה ההוגנת לו וז'
 אליו שנותנן לו ואם היה ממרה ומסרף על פי הדין
 25 וחוקנים אכפינן לו בעל כרחו כי כן אמ' חכ' ואי אמ' יבם
 יבומי [הוא ד'] מבינא לה [מ'] יחלוץ לא חלצנא לה אכפינן ליה מלמד
 שכופין[ו] ני ואשר היה בבית דין
 לאחר [ב] בית הכנסת וקנו מידם
 שיקב[לו] עליהם מה שיעלה[ו] מן דין בין טוב ובין
 30 רע ושלח בית דין שח בית הכנסת כגון ו'

¹ Read תועיל.

² Keth. 46^b.

³ Probably = אחריה רחמנא 'may God gladden him' (Af'el of חדי).

⁴ = דבברי'; read רבנן.

⁵ This is the opinion of the 'scholars' (i.e. סתם משנה, see Yeb. 39^b and parallels).

⁶ This is Abba Saul's opinion, *ibid.*, and 3^a. The writer frequently corrected his copy by insertions above and beneath the lines.

⁷ Yeb. 4^a.

⁸ Read דבעני.

⁹ See *Halakot Gedolot*, ed. Hildesheimer, p. 281.

¹⁰ Deut. 25. 8.

¹¹ Yeb. 44^a.

¹² This passage is in *Halakot Gedolot*, p. 282.

(right-hand margin)

אברהם ב' פראח ודמיהו ארבעה זקנים אחרים והלכו והחזירו תשובה לבית
 דין כי הלכנו אצל ז' חיבמה ואשתודענוהא בכשרי הנשים¹ ואימנו עליה ודברנו
 עליה כי מן השמים ומן התורה רמיה רחמנא עליך אין לך ממנו פירוש חובה
 היא שתחיבמי לו בעל כרחיך אל תסרפי ואל תמאני עליו ואל תשמעיני טמן
 יפתך וישנך ואם תאמרי שמה לא יתרצא אבוך ולא יתן לך נדוניה עלינו כל
 מה שתחפצי מן אבוך השיבה אלינו וכן ענתה ואמרה אחיו

(verso)

אחיו² שנפטר ואף על פי [שהיה פנוי] וכל שכן זה שיש לו
 אשה ובנים חבנסוני על ה[צר]ה . . . תחתבו [את] בשרי לא אבו³ אל
 דבריהם ולא אשמע מליבם שתכניסוני אצל צרה יש לו אחים פנים
 אם יבמו יבמו ואם יחלצו יחלצו ואל תכריחוני שמה תוציאוני לתרבות
 בית דין והזקנים הנשרים
 5 רעה ויהי עוני בצורכם⁴ ובששמעו⁵ את דברי הזקנים אמר בית דין ליבם מה
 תאמר נפשך הרי אמרה [לא נ]חא לי שאבנס אצל צרה עמד אותו היבם
 ונשבע שאי⁶ אחלוץ [ל]ה יחינו ומה שהיה כבר פירשתי
 אליך ונתבזה בית דין והזקנים בזה המקום כי לא יאבו לשמוע אל דבריהם
 כי יש ביננו אנשים לא ידעו עומק הדינים והם ממרים על פי בית דין
 10 ומסרפים לכל מה שישפמו ויחזקו ידי בעלי הדינים כדי להכעים
 והם לא ידעו כי לא כל היבמות יחלצו ולא כל היבמות יחיבמו ויש לבית דין
 שידין לפי העת ולפי הזמן ולפי בעלי דינים ועתה שואל אני מלפניך
 שתנלה אוון אד⁷ הרב ותאמר לו איזה הוא⁸ טוב שנכריח זה היבם ששיש⁹
 לאחיו
 לו אשה ובנים ותהיה הפנ[וים] רצו ייבמו ואם רצו יחלצו ונשבית
 15 קטטה ומחלקת או שנכריחה חיבמה על כרחא ונכניסה על הצרה
 אם¹⁰ תתבייש ולא תצא לתרבות רעה ילמדנו רב¹¹ הרב מה נעשה כי
 יש במקום הזה אנשים שיחזקו את זרוע היבם למען שימרו על פי
 בית דין וחננץ התשובה כרי להשקיט מרדן ומריבה ואשר זכר

¹ See Yeb. 39^b.² Repeated in the manuscript.³ From אָבָה 'consent', read אָבָה.⁴ Probably read בצורכם 'my sin will be at your side', i. e. fall upon you.⁵ Read ובששמעו.⁶ More correct שלא.⁷ אדונו =⁸ A lapse into Arabic. Read הוא⁹ Read שיש.¹⁰ Better אולי.¹¹ רבנו =

עבור הקלמוסים מקני מריוט¹ כי הזמן² הזה הם לחים ולא יתחבום
20 אלא עד אב ע"ס ב' ואני אשגר ואביאם ואחתכם קלמוסים
ואשגרם אליך ב' [וב]ל חשתישך³ ועורכיך הודיעני
כי אני שמח בהם ומה שנשאר לך מדמי ההלקי⁴ הודיעני או הרשני אצל
מי אשגרם אליך וכן תתן רוב קידה ושחח⁵ ממני לר' הר' אה' רח'
ושלום לך ושלום לאנשי ביתך והשרים⁶ אל משמעתך ועמב' שלום

Address (Bodl. 2807¹⁶ is to be corrected accordingly)

לכבוד מר זרב יהוראי ב[יר נסים נע] [ממני יש]ועה ביר יוסף נע
החכם [נה]נבון ה[י]רא לאלוה[יו] ישמרו[ו] שום נפשות חסיד מיד רשע סלה⁷

3. [Vol. I, pp. 206-7.]

Data concerning Nahrai b. Nissim and his son Nissim.

(1) T.-S. 20. 7 (cp. *J.Q.R.*, XIX, p. 736 top) contains a marriage document, dated Shebat 20th, 1361 Sel., at Fustat, the bridegroom being Abraham b. Isaac **החלמיר**. Signatories: Nathan Hallevi b. Yeshu'a, Abraham b. [Masl]iah, Menasse b. David, Yehuda b. Sa'adya the physician **נזע**, Nathan b. Sason, Nahrai b. Nissim **נזע**, Mansur b. Meir . . . **הש**. (either **הש[לשי]** or **הש[ולחני]**, the banker), Khalaf b. Sa'adya, Isaac b. David, Hayyim b. Moses and Aaron b. Tobias the Third. The latter's brother was probably Solomon b. Tobias the Third, a signatory of a document (Bodl. 2878⁴).

(2) Oxford MS. Heb. c. 28, fol. 6 (cp. Bodl. 2876⁶) contains the following list, evidently emanating from the Babylonian synagogues of Fustat and Cairo. R. Nahrai, who heads the list together with the Dayyan, is probably identical with Nahrai b. Nissim.

¹ The reeds that grow by the Lake Maryut (near Alexandria). About these feet-long vegetations at the shores of this Lake, see Ritter, *Erdkunde*, I, 872.

² Read **בזמן**.

³ 'Your needs' (Aram., חשׁה, cp. Ezra 7. 20 חשׁהות).

⁴ ? ; read perhaps **החלקי** ; hilk ' in Arabic means a signet-ring.

⁵ A noun formed from השתחוה. ⁶ והסרים. ⁷ Cp. Ps. 97. 10.

אלקאהרין ¹⁶	בנא חורה כתרם אללה	רבי' נהראי	אלדיין ¹
אלרים בן מאיר חזן	אלחון אלבנדאדי	ר' אברהם	
אלדיין אלבנדאדי אל מזלם	אלחבר בן שמעיה ²		
אלחבר אלחלאל ובנה	אלחבר שלם ³	5	
בן אלבנדקי ¹⁴ בן אלמחשב	אלחבר בן אלכאמכי		
בן עריסח ¹⁶ כארם אלכניסה	אלחבר בן עלי ⁴		
אלבהן ובנה אלחון אלגושי ¹⁵	ר' יוסף אלדמשקי		
ר' יוסף אלרוסי ⁵ אליריד			
אלחזאני ⁶ (אלבהן ובנה) ⁷	10		
בן שכניה ⁸ בן אלשופט			
בן יחיה בן אלכאמכי			
בן נפנע אבוסעד אלעכברי			
אבוסעד אלצריה ⁹ אלעסקוי			
אלמעלם אלעכאו ¹⁰	15		
ליחזמן ¹¹			
אלחון אלרוסי			
אלכראם ¹² הארבעה			

¹ This Dayyan is a different person from R. Nahrai, see the next list (- T.-S.), 11. 6-7.

² Probably identical with Abraham b. Shema'ya (above, p. 232).

³ Perhaps identical with Salim the scribe in T.-S., 1. 18.

⁴ See T.-S., 1. 10.

⁵ Probably = Joseph al-Franji in T.-S., 1. 8. The title **אליריד** is probably **ייריד הישיבה**.

⁶ The following persons (ll. 11-14) were Readers.

⁷ Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript. See next column, end.

⁸ Probably = Yefet b. David b. Shekhanya, above, p. 97, note 1. In T.-S., 1. 13 he is called **אלמטחה**.

⁹ Read **אלציר** (**قَصِير**) 'the blind', as in T.-S., 1. 17.

¹⁰ The teacher (**המלמד**) of Akko, see T.-S., 1. 14.

¹¹ In T.-S., 1. **אלושן** h einvalid'.

¹² **אלכראם**, pl. of **כרים** 'the four benefactors', see T.-S., 1. 17.

¹³ Probably the people mentioned in the first column lived in Fustat, while the following persons resided in Cairo.

¹⁴ In T.-S., 1. 15 **אלבדקי**, read **אלמקרי** fBarkah.

¹⁵ See T.-S., 1. 19. ¹⁶ Of jush (Giscala).

T-S. Box K. 15 contains a similar list (I leaf) wherein several of the above names recur.

אלכחן אבו נצר בן אלכאמי ד	בשם רחם
אלחן אלגולסי ה נתן 1	אלדינר 2 ז בן סאיר 3 1
אלמסחה בן שכניא ה	אלגר 3 סו לוי אלמפרני ה
ר משה ה אלמעלם אלעכאוי ה	רחן 4 אלמחלה ה אלזמן ה
אלחון אלחלבי ז אלברקי ד 15	5 אלמחבוס 5 סו אלחון אלצורי סו
מסאפר אלחון ז יוסף אלכחן ז	רב' נהראי כה ר הלל חז' ז
אלכארמין ז אבוסעיד אלצירי ז	מולאי אלדין 6
אברהים אל שומר ב שלים אלסופר ד .	אלחבר בן שמעיא 7 ר יוסף אלפרני 1
חמאם ז בן עריסאח ב	אלחבר בן אלכאמי ה ונדה ה
20 אבו סעיד ז	10 בן אלקצאעי ה בן עלי ה

(3) Numerous letters to and from Nahrai b. Nisim and his son Nissim are preserved in the Genizah. Nissim's time can be fixed by T-S. 8 J 4¹⁴ containing a document, dated at Fustat, Elul 1409 Sel. = 1098, signed by

יצחק בר שמואל נע
אברהם בר שמעיה החבר
נסים ברבי נהראי הרב זצל

We see that in 1098 Nahrai was no longer alive. But in a letter to Ebyatar Gaon (Bodl. 2878²⁷) *רבנו נהראי הרב גדול הישיבה* is mentioned as well as his son Nissim. As Ebyatar assumed the Gaonate in 1083, Nahrai's year of death can be fixed between 1083-98. Nahrai's father seems to have been a native of Jerusalem (see the Arabic address, *J.Q.R.*, XIX, p. 737, no. 58 :—Nahrai b. Nissim al-Mukaddasi; on the other hand, in no. 50 (p. 736) 'Nahrai b. Nissim *al-Misri*' refers probably to Nahrai who resided in Fustat). T-S. 10 K 18⁶ contains two paper leaves of which the bottoms are torn. A liturgical composition

¹ Read perhaps *אלזכיר* (نَحْيِير) 'adopted son'. In this list are indicated the amounts of money each person gave.

² 'The son of the lord'. Or, if we read *סאיר*, the son of the traveller.

³ Probably meaning 'the grandfather' (جَد).

⁴ Read perhaps *רהן* 'the steward' (of an estate) of Mahalla.

⁵ This person was then in prison.

⁶ = הנאמן ?

⁷ Two leaves in the Cambridge University Library collection contain one document of the Bet-Din at Fustat, dated 1410 Sel. (1099 C.E.), signed by Isaac b. Samuel, Hillel b. 'Ali, and Konyah b. Moses, another has the same signatures as T-S. 8 J 4¹⁴, while a third has instead of Abr. b. Shema'yah the signature of Hayy b. Joseph.

covers fols. 1^b and 2^{a,b}. On fol. 1^a we have the following colophon כתבתי אני נסים ברכי נהראי נט רח לעצמי בכיר ידי זו הקומראס (חקומראס ז.) בצען מצורים בקצר אלשמע איל (אצל: ז.) ר' Accordingly this was written in the lifetime of Nahrai. Nissim, Nahrai's son, was probably the father of Isaiah who is mentioned in a colophon at the end of a work (in Jewish-Arabic) on Bible exegesis (Or. 5563,1, fols. 1 and 2). (2^b) נשלם בעזרת הבורא וכאן אל פראק' סנה ליל שלישי סו חדש מרחשון שנת אתנח לשטרות וכתב ישעיה ביד נסים הרב זל לנפשיה רחם ליכיה למילף כל אורייתא הוא חרעיה חרע זרעיה עד עולם כל דריא אמן נצה סלה Isaiah was not the author of the work but only copied it for himself.

We have thus the following genealogy: Nissim I (died before 1050), Nahrai (died between 1083-98), Nissim II (1098), Isaiah (1146).

(4) Both Nahrai and Nissim (II) must have been very important people in Fustat. In the Dukran Tab (above, p. 101) they are mentioned as **נהראי דרב הגדול גרול הישיבה וחמודו . . . נסים החכם והנבון**. Numerous letters have been preserved either addressed to or emanating from these scholars. See Bodl. Catal. II, Index, s. v. Nahrai, Nahrai b. Nissim (Abu Yahya); Oxf. MS. Heb. d. 75, fol. 20; Worman, *J.Q.R.*, XIX, 735 ff., nos. 46, 49-53, 55-7. A considerable number of epistles are contained in MSS. Adler 2805 and 2806; four letters are to be found in Or. 5554, B, fol. 30, 5566, B, fol. 20, 5566, D, fols. 3 and 4; see also *R.E.J.*, LV, 54-5, 317; one letter has the address **מולאי אלשיך אבו** **סער נסים ביר נהראי בית דין הגדול שט צו**; LVI, 125, no. 5.¹

(5) Nahrai's correspondents hailed from Andalusia, Kairowan, and Byzantium (Rum). Of interest is T.-S. 13J 16⁴ containing an epistle from Israel b. Nathan to Nahrai b. Nissim. The writer was imprisoned in Constantinople and after his release visited Tyre and Jerusalem. What he thought of Byzantium can be gathered from these lines:

(3) מן בער וצולי מן בלד אלוּרֹם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁוּעָה שְׂמִימָה . . . (7) וְקָר
אֲבִרְגִי אֱלֹהֵי מִן אֶלְהָבוּס מִן אֶלְקִצְמִנְיָה וְכִנֵּת אֶקוּל וְאִנִּי מִן בִּלְד אֶלְרֹם אֶן
בִּל צִנִּי אֱלֹהֵי אֶקִּים בָּה . . . He also mentions that a letter reached
him through Yedayah of Narbonne (וְקָר כִּאֵן חֶל עָלֵי כְּתָאבִי מִעַ יְדַעְיָה (הַנֶּרְבֹּנִי).

¹ Also T-S, Box J a contains a letter from Nahrai b. Nissim (חורבה וליה) (נחראי בן נסים נע).

4. [Vol. I, p. 207.]

The family of Meborak Nagid.

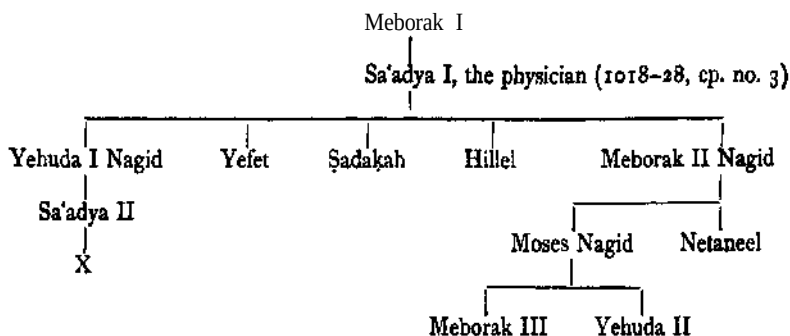
(i) From the Dukran Tab (above, p. 100 f.) we learn of a Meborak **צורבא מרבנן** whose son was Sa'adya the physician (styled in J.Q.R., N.S., I, 49, ll. 14-15, **השר האדיר בישראל**). A son of his was Yehuda Nagid and Resh Kallah who in his turn had a son called Sa'adya **השיבה** (fol. 2, r., ll. 4-9; **השר האדיר** Q.R., l.c., 1. 19). A son of the last (חמור) is not mentioned by name. 'The four sons of our lord' (**וארכעת חמורי אדוננו**, ll. 9-10) probably go back to Sa'adya, the physician. These are Yefet the elder, Ṣadakah, Hillel, and Meborak Nagid. Hence read in 1. 10 **וכמור** for **כמור**. Meborak bore the titles 'the banner of the Nesiut, the crown of the lords and their glory, the great one of the academy and the Nagid of the Diaspora' (1. 14 ff.). Between the lines we read 'And life to our lord Moses'. This is one of Meborak's sons who succeeded to the dignity of Nagid. Evidently this Memorial List was written in his lifetime. T.-S. 13 J 14¹⁴ contains a letter to Meborak Nagid b. Sa'adya the physician. It continues (read **בראש**) **ויהיה** (sc. God) **שני השרים** (6) **הנכבדים ברוש** (5) **ובת[ח]לה כגך מרור אלדים אבו אלביאן משה ואחיו אלדים אבו אלברכאת**. (In this letter the 'people of Tyre' are mentioned in connexion with a lawsuit.) From A. D. 7^a,² 1. 21, we learn that the Hebrew name of Meborak's second son was Nataneel. Moses Nagid had in his turn two sons, Meborak and Yehuda styled 'candidates for the Negidut (סגני הנגידות, A. D. 8). But so far no information is available whether one of them actually attained the dignity. It is unknown when their father Moses died. The next Nagid was probably the famous Samuel b. Hananya who is mentioned as such in a document dated Elul, 1142 C.E. (A.D. 173^a).³

¹ Chapira, *Melanges H. Derenbourg*, 1909, 121-30, edits a Genizah fragment wherein are mentioned, besides the synagogues of the Babylonians and the Palestinians, al-Sheikh al-jalil Abu'l-Fadl 'head of the congregations', the Rais Abu'l-Bayyan and Joseph Hakkohen the Hazzan (b. **אלמננם**). Very likely by Abu'l-Bayyan, our Moses is meant. The same 'head of the congregations' Abti'l-Fadl is mentioned in T.-S. 18 J 2¹³, being a document, dated Tammuz, 1428 Sel. (1117 C.E.), at Fustāt. It begins **ה[די]נים הקבועים בפסטאם** **אנו שני** **ה[די]נים הקבועים בפסטאם** **מפני . . . תפארת מור שהיה מנהיג רורנו . . . [סבדוך] . . . מנחתו כבוד . . . ומפי חמורו כגך מור ארוננו משה הנגיד הגדול נגיד עם י צנאות רגל הנשיאות עמרת השרים ותפארתם נגיד הגולה שר השרים ונגיד הנגידים עוז כל בית ישראל אור השיבה חבון משרתו לנצח**. *Abū'l Faḡl is very likely identical with Yakin b. Netaneel (vol. I, p. 213 ff.).*

² *Infra*, p. 257, top.³ *Infra*, p. 286.

250 'Egyptian Affairs, c. 1050 C.E. to 1204 C.E.

(2) We thus obtain the following genealogical table:

Our list completes the defective Dukran Tab, published by Greenstone, *J.Q.R.*, N. S., I, 49, 1. 10 ff. Netaneel **בְּחִיר הַיִּשְׁבָּה** **הַיִּשְׁר הָאֲדִיר** (*l.c.*, 50,11. 6-7) is no doubt identical with Abu'l-Barakat, the brother of Moses Nagid. The latter is very likely meant on p. 59, 1. 47 ff. 'And may our God bless all this holy congregation ... headed by ... our Nagid Mobes, the great Nagid . . . who came to do an act of loving-kindness' (by visiting the mourners). We thus learn that Moses survived his brother. (Greenstone's identifications, some correct while others the reverse, require no further comments.)

(3) Several members of the Meborak family are mentioned, as we have seen, in the Memorial List wherein other dignitaries of the Babylonian community of Fustat are enumerated (above, p. 100 f.). They probably belonged to that congregation. This is also apparent from above, p. 98, where the minute of the court, dated Adar 25, 1339 Sel. = 1028 C.E., is signed among others by Sa'adya b. Meborak, evidently the father of the two Negidim Yehuda and Meborak. His signature is also found on the document (T.-S, 13 J 1⁴), dated 1018 C.E. at Fustat, together with that of Jacob b. Joseph Ab (vol. I, p. 37). From above, p. 200, we learn that Yehudah Nagid died before Meborak (11. 5-6). Thus the latter was the former's successor to the dignity. The two brothers are probably referred to in the letter (above, p. 222, 11. 15-16) **לְמִידָנָא אֲלַנְגִיד נָפְ רַח וְלַטּוֹלָאִי** **אֲלֹהֵי חֲבִיבוֹת חָכֵם וְיִשְׁבָּה שָׂצָ** **אֲלֹהֵי חֲבִיבוֹת** Meborak is styled **אֲלֹהֵי חֲבִיבוֹת** above, p. 200, 1. 4, and also in a fragment (*f.Q.R.*, N.S., I, 54) **נִכְל מְרַטו** **וּרְכָנו . . . מְבוֹרָךְ הַחֲבֵר הַמְעוֹלָה . . . אֲלֹהֵי חֲבִיבוֹת חָכֵם וְיִשְׁבָּה מְהוֹרָא** **רַבָּא נְטָרוּחֵי מִן [שְׁמִיא ד'] מְנָא מְבִי רִישׁ גִּלְחָא בִּן כָּב קִד מְרִזְל סַעֲרִיָּה** **הַחֲכָ[ם].**

(4) Yehuda b. Sa'adya, the physician, is mentioned (*infra*, p. 253, 11. 10-11) together with Isaac b. Abraham, Nathan b. Sason and Isaac b. David in a document of 1043 C.E. The last two were his co-signatories of the deed dated 1050 C.E. (above, p. 245). We have seen (vol. I, p. 184) that the Nagid Yehoseph b. Samuel was still alive when Daniel b. 'Azarya was already Gaon (1051 C.E. and onwards). As has been shown in vol. I, p. 254, Yehuda probably attained the dignity during the Gaonate of Elijah Hakkohen (from 1062 C.E. and onwards). About 1070, when the Seljuks invaded Palestine, he very likely was already the political head of the Egyptian Jewry (see vol. I, p. 186). Bodl. 2878^{10a} contains a deed, dated 1386 Sel. = 1075 C.E., before the Nagid Yehuda b. Saadya (for זעל ז. זעל). He was still alive when the Turkomans were defeated before Cairo in 1077 (vol. I, p. 280).

(5) A few details bearing on him should be added here. In a letter (T.-S. 13 J 8¹⁶) he is addressed נר ממשלחו כב נר (6) נאון בית ישראל ועוז ממשלחו כב נר (7) קד סרנו ורברנו יהודה הנגיד גדול עם יי ופרנסו (9) בן כנף מרור (7) סעדיה החסיד. His son Sa'adya is also saluted. A poem on the occasion of Yehuda becoming Nagid is edited in /. Q.R., VIII, 556 (cp. *ibid.*, IX, 360-61). The acrostic is 'Yehuda Hannagid hazak'. Lines 4-5 read, ושמו (sc. God) אב לכל חכמי רפואות ונמנה ראש לכל שבין פלאות והוא רופא לעצמות יבשות הסוני עם בשם אל הודו וברכו שיר לנשב בחודו אשר בחר בנגיד זה לעכרו.

(6) More famous became his brother Meborak who was already Nagid about 1080 when David b. Daniel came to Egypt (vol. I, pp. 187-8). Through David's intrigues, he suffered banishment to Fayyum and Alexandria for a year. But he was subsequently recalled to power and in 1094 succeeded in overthrowing his opponent David Hannasi. He is greatly eulogized both in documents of the Bet-Din and in letters addressed to him. For documents drawn up at Fustat and issued by his authority, see T.-S. 13 J 2⁶ and /. Q.R., IX, p. 116 top (1097-8 C.E.). As court physician he resided in Cairo. Hence the address of the letter to him (/. Q.R., VIII, 556-7) reads יגיע אל קאהרה.

As illustrations of the great reverence Meborak was held in, the following lines are cited. In a letter (T.-S. 12. 230) to Elijah b. רין מ[נחם בן] רין (ש[ר] השרים נגיד הנגידים סנהדרא ה[ר] צוי בשתי הישיבות רבה פטיש החוק עמוד הימני הנר המערבי ראש הסדר השמנה למלך מצרים (cp. vol. I, p. 80, where Abu Sa'ad al-Tustari is also styled משנה למלך). Bodl. 2873' begins כתאבנא אנו שני הדיינים הקבועים בפסמאט מצרים הממנים

מפי כִּנֶּק מִן מְבוֹרַךְ אֱלֹהֵי הַבִּינִיּוֹת חֲכָם הַיְשִׁיבָה מִנְהַדְרָה רַבָּה שֶׁר הַשְׂרִים וְנִגִּיד
הַנְּגִידִים וְעֹזֵב¹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל הַנְּגִיד הַגָּדוֹל נֵר הַגּוֹלָה שֶׁבַח הַסְּטֵלָה גּוֹרֵן
עֲטֹלָה² רֹאשׁ הַסֹּדֵר . . . בֶּן כִּנֶּק מִן סַעְדִּיָּה הַשֶּׁר הַגָּדוֹל . . .
is sent to a 'judge' in a provincial community. Therein is mentioned
a deed drawn up in Cairo and ratified by בְּאַלְקָאֶהְרָה רִבְנֵי אַבְרָהָם בֵּית דִּין
רַבָּנוֹ אַבְרָהָם בֶּן נָתָן אֲבָ (above, pp. 231-3). T-S. 12. 341 contains a letter of greeting to Meborak from Samuel b.
Solomon b. Abraham b. Solomon, from Lucena, Spain, (סַפְרֵי אוֹלִיסָאֵנִי
so on the address, verso).

Nos. 5-7. *Fragments relating to Meborak Nagid and his brother Yehuda Nagid.*

5. [Vol. I, pp. 209-10.]

[Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 41, verso; cp. Bodl. 2876".]

מַעֲשֵׂה שֶׁהָיָה לִפְנֵינוּ אֵין בֵּית דִּין הַקְּבוֹעַ בַּמִּצְרַיִם וְהַעֲרִים הַחֹתָמִים עֲדוֹתָם
מִטָּה בִּכְתָב הַזֶּה אֵיךְ מֶרֶב יוֹסֵף הַמְּכֻנָּה אֲבוֹ אֶלְפָּצֶל [ב]ר מֶרֶב
אַתָּה קִדְמָא
פֶּרְחִיָּה קוֹבֵל עַל מֶרֶב
צְבִיאַן הַכֶּהֶן בֶּר סַעְדִּיָּה³ וְכֵן אָמַר דַּעֲוֵי רַבּוֹתֵי כִּי מִן צְבִיאַן זֶה מֵאַחֵר
קְרוֹבֵי אֲבִל

הַקֶּשֶׁה רִיבּוֹרוֹ עָלַי מִפְּנֵי שֶׁנֶּתַן בְּבֵית אָבִי פָּנָם בְּפָנַי עֲרִים נֶאֱמָנִים וְכֵן אָמַר
כִּי אֲנִי וְאֲבִי נָע בְּנֵי עֲבָדִים וְכִמּוֹ שֶׁמַּעֲתִי כֵן קִרְעָתִי מַעֲלִי וְנִשְׁבַּעְתִּי בִּשְׁם
שֶׁאֲהִיָּה בְּתַעֲנִית עַד שֶׁיִּלְקַח רִינִי מִמֶּנּוּ וְתֵתָה חוֹסֵם עָלַי כִּי יִנְעָה נַפְשִׁי מֶרֶב
הַתַּעֲנִית וְלֹאִי הַשְׁבֹּעָה הַיְיָתִי מוֹחֵל לוֹ אֲבִל מִה אַעֲשֶׂה וְכִשְׁמַעְנִי כֵן שִׁינְרָנוּ

¹ 'The repairer of the house of Israel' (cp. Neh. 3. 8).

² The Sanhedrin sat in such a circle (Sanh. 4. 9). But the expression is applied also to a king's Privy Council (cp. Jastrow). Here probably the Caliph's Diwan is meant.

³ He is mentioned in a document, dated Nisan, 1357 Sel. (=1046 c. E.) at Fustat (T-S. 10 J 27⁵). He is probably also identical with the signatory of the document of 1034 together with Sahlan b. Abraham (above, p. 103). In Bodl. a859^{3c} he is styled Abu Sa'ad Sabyan Hakkohen the banker (אַלְעִירָבִי). His father-in-law Abraham Hallevi b. Nusair, the perfumer, is perhaps identical with the person mentioned in a document of 1075 c- E- (Bodl. 2878^{10b}).

אחר מ צביאן ונתעצמו לדין וטען יוסף זה לצביאן במה שזכר השבי'
 מ צביאן¹

ואמר 10 1 גם הוציא מ יוסף זה מעשה (שבו חתמות ארבע שהרי כאשר)
 (נצטרפא עדותם הם מרב יצחק בר אברהם נ"י יהודה ה'ר"פ' בן סעריה הרופא)
 (נתן בר ששון נ"י יצחק בר דוד נ"י)² זכור בו בעדות חקוקה באמיתת מענת
 יוסף זה אמנם נתוכח צביאן זה ונתביש והשיב ואמר רעו רבותי מרוב
 החרטה (לי)³ עת המצות לא הבנתי במה שיצא מפי והערים נאמנים אין לי
 עליהם אכן נ"י לו בית דין⁴ והנה (צורי פ)⁵ אני פושט צורי⁶ אכן גם בית
 דין תחילה

15 תפיס חלה שלך ותתורה ממנו ומאחר כן תכנים עצמך תחת דין
 שמים אמר

הין אז השיב יוסף ואמר כבר אמרתי לפניכם כי לו⁷ השבועות⁸ הייתי מוחל
 לו על הכל ובעבור השבוע⁹ שאנצל ממנה קבת הדין יקח ממנו ואני
 אמוחל לו

על הכל לפי כן תכניסו בית בנידו¹⁰ והנהיג עצמו מנהג אבלים כחוק מיום
 ששי בשבא עד יום חר בשבא ומאחר נתודה כהונן וכשורה ונאמר לו דע כי
 נאמר עליך כי גם הזכרת וקנים ראויים לזכרם בשבח הזכרתם בזולתו ואנו
 מתירים בך אם יעירו שנים הגונים כי הזכרת אחד מן הזקנים נוסף
 נקח ממך

דינם וגם מהיום יהיה זכרך לכל בטובה השיב ואמר קיבלתי על עצמי כלל
 מה שאמרתם וגם אם אין שם עדים הוציאו ספר תורה והחרימו עלי אם כן
 הזכרתי חד מהזקנים בגנז¹¹ וכל מי שהוציא דבה (והלשין)¹² בשקר וקנינו
 מיד צביאן[1]

25 (והתרנו נידויו)¹³
 כהנא בר סעריה ברצון נפשו בכל התנאים הנזכרים מאחר (שחשדנו נידויו)
 שחשדינו לו והתרנוהו מנדיו כראוי והתפללנו עליו כמו קיבל הדין
 וכן היה ביום

אחר בשבא שהוא עשרים ואחד יום בחודש כסליו שנת אלף שנה
 למנין שט"ו¹⁴

¹ The marked words are to be deleted.

² Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript.

³ Read perhaps עורי, i. e. I submit my body to the punishment I deserve.

⁴ = לולא.

⁵ Read השבועה.

⁶ This is corrupt. Probably read לביתו בנידו.

⁷ בגנות =

⁸ שטרות =

6. [Vol. I, p. 210.]

(i) T.-S. 13 J 15 is either sent to Yehuda Nagid or to Meborak Nagid.

[יכן יהי]

רצון בן רבנו סעריה בן רבנו מבורך תנצלה יסאו הרים אלפי
שלום לקדם במ מושב רבנו חכם התורה שר השרים . מלפני יוצר הרים .
ומה[ר] מרום הרים . ומציון ומירושלים הבחירים . ומאצל האבות הברורים .
5 ומכל בני ציון היקרים . אשר באהבתו נכתרים . ובגדלותו משודרים . ולחסדי
האלהים על ידו משחרים

Signed by [צדק]ה החבר יסוד הישיבה אוהבו וידידו . ובעל סודו

(2) Yehuda b. Sa'adya and his brother Meborak are also mentioned in the following epistle (Oxford MS. Heb. c. 28⁷⁰; cp. Bodl. 2876⁷⁰).

(1) בשמך רחמנא (2) שלום שלום לרורש ש[לומו] ואוהבו וישע והצלה . וחו
(3) וגאולה . ויקר וגדולה . לא[בי]רני וזקינינו בִּנְךָ מִן זֶה (4) עלון הפרנס
[היש]ר החסיד ביד חייא נַע הניע מכתבו (5) היקר . בעז ויקר . ושמחנו
בשלומנו והודי[נו] לאל על כל (6) טובותיו אשר נמלו וידענו אהבתו . . .
(7) וע[וצם] שרותו ומה שזכר . . עשה . . (8) ומרחו וסבלו אשר סבל לא
יגע לריק ומעשיו יושמד[ו] (9) ויוחקו בספר זכרון לקבל עליהם רוב שכר
ועוצם (10) נמול . מלפני בעל הנמול . ומוריעים אנו לאדירינו (11) שֶׁצֶ כִּי
המרי[בו]ת שעברו עלינו בחורף זה אשר כתבנו (12) להודיעכם . . .
הע . . . ה . . הגדולה עולה אליב[ם] (13) ותעשת אדירנו לגמליהו
[כרע]תו . ולגלות קלונו ולבאר (14) חרפתו . ולהודיעו לפאירינו ואהובינו כִּב
גדו קר מִן (15) ורבנן יהודה החבר היקר ריש כלל המעולה בחבורה
(16) ואחיו אלוף הבינות רב החכמות המעולה בחבורה (17) ולכל אחינו קהל
מצרים לנהוג כמנהג שהוא . . . (18) לכמותו ושמו שמריה בן משולם הנזכר
כא . ושנה | אשר [כ]עת | בתמאי' ושלמו יעצים | אל והוא יעשה כתבתו .

7. [Vol. I, p. 210.]

[T.-S. 10 J 14¹⁰.]

Address (verso)

לכבוד רבנא יוסף בן כבוד מרנא יאשיה
ממני יוסף יזכר לטוב² נח רח

¹ Is this the place mentioned above, p. 119? See also vol. I, p. 109, note I.

² This epithet must refer to Joshiyah, who was no longer alive, whereas the next two words go back to his son Joseph.

(recto)

(1) פי' א[דו]ני הנדיב והשוע והנכבד מכל בית אביו (2) יברכך האל כי²
ראוי לעשות לאיש מוכבד (3) כמוך לאחר שנדרתה לי נדר ונתתה לי מתנה
(4) כנדבותך הטוב³ חזרתה ולקחת אותה ממני (5) ומי ישמע בזאת מה יאמרו עליך
כי כמוך (6) חשוב ידוע בצדקות ובנדיבות יתכן כזה (7) לעשות וכל השומעים
דבר זה יאמרו אנו (8) נדע כי ר' יוסף הוא נדיב ומכובד ומכבד כל (9) בעלי
חורה ועתה היאך הפך מנהג הטוב וכן (10) אם ר' הנגיד ראש כלה ארזינו
ורבינו החבר (11) אחיו שניהם אמרו היאך יתכן דבר זה לעשות (12) לר' יוסף
בן מרנה יאשיהו וכן סיברי (13) אבן פארל לאחר שנתנם לי מן כספים
(14) בעבורך כאשר צייחתה לו חזר ולקח אותם (15) ממני כי היה לי אצלו
כמו מן כספים ממקום (16) אחר בירו חזר ולקח אותם וחשב לי בחשבון
(17) כי אמר ר' יוסף אבן דהבי לא יתן לי כלום ואני (18) לא אוציא אותם
מכיס כי אפחד כי [ל]א יתן לי (19) כלום כן אמר אבן סברי ועתה אדוני ר'
יוסף (20) הנדיב יתכן כזה לעשות כמוך מה שנדרת לי (21) חזרת בדברך
ואם יטיבך האל השיבני על (22) דברים אלו אם יש בנפשך לעשות עמי⁴
(23) חסד כאשר מנהגך הטוב עם כל בעלי תורה (24) הודיעני ואתה חי
רבנא ר' יוסף יודע אתה כי (25) העת קשה ומר⁵ עד למאד ומרוב שיחי
ובעמי | דברתי עד הנה | ועשה כחבמתך ונדבותך⁷ ואם אתה טוב עם אחרים |
בעלי תורה תהיה גם לי טוב למען יטב לך ולמען יאריכון ימך אמן סלה.

7a. [Vol. I, p. 210.]

An elegy on the demise of Meborak's wife.

[Oxf. MS. Heb. e. 74, fols. 57-8 (cp. Bodl. 2862⁴⁰); fol. 57, recto, contains scribbling.]

(fol. 57, verso)

(1) בשם מנחם אבילים אצדיק רינק ונ' (2) אצדיק דין דיין האמת ונ' להגיד
כי יש': (3) הצור תמים: אשר לא נשא פני: (4) כבודי מעלי: תעדידה
עמלת עלי (5) אלנבירה זכ' לבר' וון מפאעלן¹¹

¹ 'to'.² Read חבי כן.³ Read המובה.⁴ In the meaning of 'by Rabbi', &c.⁵ Read עמי.⁶ Read ומרה.⁷ Read ונדבותך.⁸ This is the formula of Sidduk Haddin.⁹ Ps. 92. 16; Deut. 32. 4; Job 34. 19, 19. 9.¹⁰ 'A recital of the merits (of a dead person) which I composed for the lady (the Nagid's wife)'.¹¹ Indication of the metre.

(— — — | — — — | — — —)

עלי לחיי כמו מימי אמנה¹
 והנפש בנחלתו עשנה
 אשר נסעה מעורנת בזונה
 תחיל לה ואוי לי מחנונה⁴
 במר נפש ונורי באניה⁵
 ואיכבה⁶ בחלחלה עשי נא

דמי¹ עין במסתרים חולים
 והלבב אזי יחם כאחון^{1b}
 עלי אשה נברת כל גברת²
 וגמשה את יחידתה³ תיליל
 5 בכי נפשי וחאנחי וספדי
 בקול הויה נהי נהיה ואיכה

(fol. 58, recto)

כסיל שחר ושמש עם לבנה
 ועל חסרת ונברת המדינה
 ואיכה נהיתה כזאת עדנה⁷
 ונעדרה וגלה הוד ופנה
 והעצה ויושר האמונה
 ויתר ממקומו באניה⁸
 ענו עמי בקול הנה וקניה
 פשוטה וחגרת⁹ שק שאו נא
 בבכיות¹⁰ [י] כבת איה ויענה

הלא יד אר נטויה בערי מי
 ועברתו שפוכה על אדמה
 חמת מלך בחכמתה תכפר
 10 לקוחה בעון הרור ומעלו
 [צפ] ירת דוד במושכל ומדע
 [בזא] ת יחרד לבבינו וימם
 [מת] חכמה מתי מלה נעימה
 נשי עמי קראנה לחכמות
 15 שענו מני אחי מוסר¹⁰ אמר

(verso)

ועם סופדים והנהיגים בכי נא
 יחיה לך עמרת התבונה
 נניד עם אל בדיעה וחנינה
 ביד גבור עלי קשת נכונה
 בחיי בן מגדל¹¹ ממעונה

עדת צוען רדי ושבי ע[פרים]
 וקראי לאלוהי חי בחסרו
 פאירינו ונוד[י]נו מבורך
 אמרו חזיו ומדבריו כחצים
 20 ונחם אל אלהינו לבבו

¹ 'Wail' (cp. Isa. 23. 2).^{1a} Cp. 1 Kings 5. 12, where the קרי is אמנה^{1b} 'As a furnace' (see Dan. 3. 6).² Just as the Nagid was styled הנגידים.³ usually means soul (cp. above, p. 85, note 6). But here it may be a poetic expression for Israel.⁴ 'And woe is to me owing to her (i.e. Israel's) supplication.' Evidently a noun חֲנִין is used here. But the metre demands the reading מִחְנִנָה.⁵ Mourning, cp. Isa. 29. 2; Lam. 2. 5.⁶ Phrases of exclamation in distress; הויה for הוי to suit the metre, cp. Jer. 34. 5, Amos 5. 16, Mic. 2. 4, Lam. 1. 1, Esther 8. 6.⁷ 'Hitherto', Eccles. 4. 2.⁸ 'With grief'.⁹ Read פשוטות וחגורות.¹⁰ See above, p. 18, note 10.¹¹ MS. מַגְדָּל 'made great from heaven', a poetic allusion to Moses the namesake of the Nagid's son Moses.

ותאדיר ותחכם נתנאל
 יתחם ¹ אלהי האמונה
 והקהל בראשם החכמים
 וחב[ר] בעלי מקרא ומשנה
 יזכרם אל לבנין בית מנוחה
 ושונ[ב] בניס אלי קרית חנה ² כב'
 חזה ציון וז' ³ מנחם יצמח וז' ⁴
 עברה אלמעלם צדקה
 בן יהודה נזע

8. [Vol. I, pp. 212-13.]

*An epistle from Abraham b. Sabbatai, the Haber of
Minyat Zifta, to Moses Nagid b. Meborak.*

[T.-S. 32. 8, square writing, paper ; cp.J.Q.R., XIX, 728, XVIII.]

Address (verso)

יגיעי להרניעי אל מושב הדרת יקרת [מ]רנו ורבנו
 אדוננו משה הנגיד הנדול נגיד עם יי צבאות
 שר השרים ונגיד הנגידים עמרת השרים
 יגוננהו אלהינו ויחית שני תמוריו סגני הנגידות
 5 בר כבוד גדלת קדשת מרנו ורבנו מוריגו אדוננו
 סבורך צורבא מרבנן סנהדרא רבא דגל הרבנים זצל
 (recto)

בשם רחם עוזי מעם יי וז' ⁵
 ישמחו השמים ותגל הארץ וההרים רנה יפצחו וכל
 עצי השדה ימחאו כף ותרון לשון כל לאום ולאום
 וישבתו ויורו למוריד מלך חנף וז' מכסאו והפילו
 והשפילו ויחשיבו בראשו גמולו הוא חשב להכרית
 6 כל נשוא פנים וזק[ן] לרמוס ב[רגלי]ם על חוסים ו...ם
 ושרים יקראו לפניהם ויי לא רצה גם שם פניו לכה
 ולשלול לנקום נקם למלאות תאות לבו ויי לא נתן
 הרשע
 מאויו ולא הפיק זממו של שיפץ אשר רבים ריזין

¹ Supply אל to complete the metre.

² The metre is faulty here, probably due to the quotation from Isa. 29. 1.

³ Isa. 33. 20.

⁴ There is no such verse ; the reference is probably to Zech. 6. 12.

⁵ The feminine suffix refers to הדרת (l. 1 of address).

⁶ Ps. 121. 2.

וַיִּפֶּן יְיָ אֱלֹהִים רִיבָצוֹ וַיִּפְצוּ וְכָל חֵילוֹ נִפְצוּ מֵעַלָּיו
 10 כ[י] הָרִים יָד בַּמֶּלֶךְ וְהָאֱלֹהִים חֲסִנָּיו בְּיַד אֲדֹנָיו וְנִפְשׁוּ
 לִשְׁחַת קִרְבָּה עָנָו בְּכָבֵד דָּגְלוֹ בָּרוּךְ בָּאָה נִפְשׁוֹ¹ וְהִקְבָּה
 יֶאֱכָר² וְכָרוּ מִדְּרֵי עֲלָמָה³ וְלֹא נָחֲנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַל עַמּוֹ
 וְנַחֲלָתוֹ כָּל שֶׁכֶן לְשָׂרֵי יִשְׂרָאֵל וּבָרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר הִצִּיל נִפְשׁ
 אֲדֹנָנוּ מִיַּד מִרְעִים וּבָרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר לֹא נָחֲנוּ ב[ידי]הֶם
 15 אֶל הָדָרֶת יָקָרֶת צִפִּירֶת מָרְנוּ וּרְבָנוּ א[וֹר] עֵינֵינוּ
 גִּיָּה⁴ עִפְעִפֵּינוּ מִשּׁוֹשׁ לִבִּינוּ רֹחַ א[פ]ינוּ עֲמָרֶת [רָאשֵׁינוּ]⁵
 שֶׁר הַשָּׂרִים וְנִגִּיד הַנְּגִידִים
 אֲדֹנָנוּ מִשָּׁה הַנְּגִיד הַגָּדוֹל דָּגַל הַנְּשִׂאוֹת עֲמָרֶת
 הַשָּׂרִים וְתַפְאֶרֶתָם מִרְדְּכִי הַזֶּמֶן הָאֱלֹהִים יִבְרַכְהוּ
 יִגְדַּלְהוּ יִרְוֹסְמָהוּ יִנְשָׂאָהוּ עַל רֹאשׁ מַלְכִים וְקִצְיָנִים
 20 וַיַּעֲלֵה מִזֹּלוֹ לַמַּעֲלָה וַיַּחֲיֶיהָ שְׁנֵי חֲמֹרָיו הַשָּׂרִים
 הַנְּדִיבִים סָגְנֵי הַנְּגִידוֹת מָרְנוּ וּרְבָנוּ מְבוֹרֵךְ וּמָרְנוּ
 וּרְבָנוּ יִהְיֶה יִשְׁמַם אֱלֹהֵינוּ לִשְׁם וּלְתַהֲלָה כְּאִפְרִים
 וּמִנְשָׁה וַיִּזְכֶּהוּ אֲדֹנָנוּ לְרֹאוֹת תּוֹרָתָם וְחֹפֶתָם
 בֶּן כְּבוֹד נְדוּלָּת קְרוֹשֶׁת מָרְנוּ וּרְבָנוּ אֲדֹנָנוּ מִזֹּרְנוּ
 25 נִזְרָנוּ וְכִתְרֵינוּ מְבוֹרֵךְ אֱלֹהֵי הַבִּינָה חֲכָם הַיְשִׁיבָה
 שֶׁר הַשָּׂרִים וְנִגִּיד ה[נְּגִידִים מַעֲוֹ] כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל
 סִנְהֶדְרָא רַבָּא רֹחַ יְיָ תִּנְחֲנוּ עִם שִׁבְעַת כִּיתוֹת שְׁלִצְרִיקִים
 בֶּן עֶרֶן נִשְׁקֶת כְּפִים וְכָרִיעַת בֶּרֶךְ [אֶל] אֲדֹנָנוּ
 מִמֶּנִּי אֲנִי אֲבָרְתָם עֲבָדוֹ בְּרַבִּי שְׁבָתִי תִּנְצֶבֶה
 30 חֲמַתְפֶּלֶל בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי חֲמֹרָיו תִּמְיֵד וּבַעֲדֵי כָּל אֲשֶׁר
 לוֹ מִסְכִּיב הַמָּקוֹם בָּהּ⁶ יוֹסִיף כְּבוֹד עַל כְּבוֹדוֹ וְאֲנִי
 עֲבָדוֹ וְכָל אֲנָשִׁי תִּקְחָל מִנִּיה וּפֶת מִתְּנִין לֵאדֹנָנוּ
 בְּרַבָּה בְּאֵילוֹ הַיְמִיִּם שֶׁעֲשָׂה נִסִּים עִם אֲבוֹתֵינוּ
 עִם אֲדֹנָנוּ שֶׁחֲרָשָׁה
 הוּא עֲשָׂה נִסִּים וְעַמְּנוּ נִסִּים וְנִבְרֹת וּא[בְּר] מִשִּׁפִּין
 35 וְכָרוּ אֲבָר מִנִּי אֲרִין וְלֹא שָׁם לוֹ עַל פְּנֵי תוֹצֹת⁷

¹ Ps. 105. 18.² Read אֶבֶד 'destroyed'.³ = עֲלָמָה 'world'.⁴ From נָגַה 'to shine'.⁵ בָּרוּךְ הוּא =⁶ Job 18. 17.

תהרגנו לשון אפעה¹ הוא ביקש ל די . . .
 ולהרג עצומים לשום שפלים למרום ועש[רים]
 בשפל ישבו² ואל שפך חמתו ועמו עליו ועל
 עוזריו וסומכיו והארץ שקמה ושמתה
 40 ליתורדים היתה אורה ושטחה וששון ויקר³
 כי עמד על ישראל כהמן ואיבד שמו כמו
 שאיבד להמן פתאום⁴ נחלים הלה על ראשו⁵
 כן יאבדו כל איביך יי⁶ ושונאי עמך יחדו יכליו
 ואדוננו ושני סנני הנגידות יחיו לעד ויבהו לראות
 אם⁷
 45 תורתם וחופתם וחמורינו מנשק כפות אדוננו
 ושלומה ושלום כל הנלוים אליה יגדל ואל ידל
 אברהם ברבי שבתי תנצלה⁸

¹ Cp. Job 20. 16.² Eccles. 10. 6.³ Esther 8. 16.⁴ Cp. Prov. 25. 22.⁵ Judges 5. 31.⁶ We have seen above (pp. 255-7) that his mother died before his father. Read here אשת.

⁷ Abraham b. Sabbatai signs a letter (T.-S. 13 J 13²⁰) sent אל הקהלות הקדושות וברוכים יהיו לשמים בילבם וסנית ובנהא וזהרנת דמסים וסמבסם. The signature is אברהם ברבי שבתי תנצלה הקבוע במניה זפתי. T.-S. Box F 3 contains a fragment consisting of four pages of which the first one is blank. Fol. 1 verso begins שרומ פי נזירה שות עיין במס' נדה פרק המפלת פיס המפלת מין בהמה וכול (Nidda 22^b f). There is a gap between leaves 1 and 2 which is also in different handwriting. Fol. 2 recto begins אין מתקיים אם רב סחורה אם ר' הונה מהא (cp. Erub. 54^b). Verso has the following colophon, נשלם זה הדיפתר לאברהם ברבי שבתי תנצלה בשנת דתתנז הקבה יוכחו ללמוד וללמד ולשמוע ולעשות ויוכה לשמוע בשמתת ביאת הגואל ויתן חלקו עם מצוקי ארץ וינחילהן שני עולמות כדכת כי בי ירבו ימך (Prov. 9. 11) ויוסיפו לך שנות חיים. T.-S. 10 J 27⁸ contains two paper leaves, damaged, wherein we read on fol. 1 a that Joseph Hallevi b. Berakot betrothed a lady at Cairo in Sivan, 1418 Sel. (1107 c.e.) . . . [יבתנב] פי אלכחובה מוחנה (1107 c.e.) ונדרונייתה תכתב כמנהג בני ארץ ישראל דאם חס ושלום תתפטר בלא ולד יחזיר חציה לירתא מביח אבוהא ולא יכרנחא מן אלקאהרה. The document is signed among others by Abraham b. Sabbatai תנצלה, just as in the above epistle. A contract, dated Ab, 1465 Sel. = 1154, at מניה זפתא (Bodl. 2874²²), is signed among others by ברבי אברהם החבר הדין תנצלה. He is evidently Abraham's son referred to in our letter (l. 45).

0. [Vol. I, pp. 213-5.]

Poems in honour of Yakin b. Nataneel

[Oxf. MS. Heb. d. 68, fols. 27-30 (cp. Bodl. 2836"). Fol. 27, r. and v., 11.1-12, contain verses; the poems begin from fol. 27, v., 1. 3 ff. Poem I (11. 3-6) runs on in the MS.; it is edited here in the usual way, indicating the metre which consists of five syllables in each hemistich, while the moving Shvas are entirely neglected. On the other hand occasionally the latter have to be made full vowels for metre's sake.]

I

צָדֵק בְּנִיב מַעֲנִי ¹	יִהְיֶה שִׁירֹתִי
אֲשֶׁר פָּעַל לְעֵינַי ²	הוֹסֵן פֶּעַל [זֹת] אֵל
עַל נִסִּיכִי וְרוֹנִי ³	כֹּה חֹסֵד הָפָה
עָדִי בּוֹכְבִי מַעֲנִי ⁴	לְרוֹמֶם מַעֲלָה ⁵
סוֹב שָׁכ לִימִינִי ⁵	נָאֵם לִי לְאֹדוֹנִי
חַת הַיְכָלִי ⁶	לִיכִין מִשָּׁם
נִמְ ⁷	

II

(fol. 27, verso, l. 8)

שָׁאֵר מַרְעִית צֹאנִי	צָבָא אֵל וְהַמּוֹנִי
וְהַצְדִּיק רִינִי	הוֹדִי לְעַז פָּאֹנִי
זֹלַת ⁸ אֶבְיוֹנִי	אֲשֶׁר שָׁר מִפְּעוֹנִי ⁹
בְּאֶפֶס וְרוֹנִי	וְהַכְחִיד מִשְׁטִינִי
לְהַכְחִיד וְכֹרֹנִי	אֲשֶׁר קָם בְּאֶנְי
אֲשֶׁר שָׁמוּ קִצִּינוּ	וּבְגָד בְּאֹדוֹנִי

¹ For מַעֲלָה to suit the metre.

² Ps. 110. i; סוֹב has been added to suit the metre. But in the first hemistich is taken only as one syllable. The whole line could just as well read נָאֵם אֹדִי לְאֹדוֹנִי שָׁכ לִימִינִי.

³ Num. 26. 12. The vocalization given above is demanded by the metre.

⁴ This abbreviation is not clear to me. (But see Addenda.)

⁵ 'Who espied from His dwelling the low status of His poor' (people), cp. Ps. 13. 9.

(fol. 28, recto)

עם אחיו ¹ זכנו	הצמיחו קונו
ותהפכות עינו ²	ושב עליו אונו
בשמינו סל שאונו	ומלכי בארמונו
להשפיל משרום קנו ³	קנא לאל קנוא
בעוז אל אשר הכינו	והם לו בטחונו ⁵
ליבין נאמנו ⁴	ונלה מצפוני
ועשה כרצוני	נטרו ליום אסוני
ורשעו וורוני	לכרו בעוני
קרדכי הן הנו	אם הוא קם בהמן
עפוד הימני ⁶	יבין מעוז ראשי ¹⁰
חת הימני ⁶	ליבין משפ-

III

ביום אנפירה	תקרים אשר נדלו
בניב פרוז אבארה	וטובות אשר נברו

(verso)

אחביר נעים שירה	ומשירות נעמו
מאד עורה בצורה ⁷	לאל אשר נמצא
הציל שוה פוארה	אשר ספי אריה
עתו לא עברה ⁸	שמיני על מי ר
נורתו ננורה	על קברות מתים ⁵
וכל לשכה וטירה	לנתוח כל ציון
רם תופע נהרה	ומשה לצאת מ-
כל הוגם בעברה	ועל חיים סחת
עור לא מצא נרה	וכל פספס לבוז

¹ Can also be read אחיו.² לב would be more suitable for the sense, i. e. the perversities of his heart. But is necessary for the rhyme.³ For קנו 'his nest', to suit the metre.⁴ For נאמנו, to suit the metre.⁶ Cp. i Kings 7. 21.

MS. has here only ליבין משפחת. But the full refrain is necessary here to rhyme with the former line into -ני, whereas the rest of the poem ends in -נו.

⁷ Cp. Ps. 42. 2.⁸ Cp. Nahum 3. 19.

בְּשָׂרָה לְאֹם סוּעֶרָה ²	10 וְנָרַב בְּלִחֵי י' שְׁחִטָּה
הִיא לָנוּ לְנֹחַת	וְאִמֶּר שְׁחִיטָתְכֶם
וּלְדַבַּר סָרָה	וְהַנְדִּיל עֲשֵׂה חֲנֻף
כִּילֹ בְּבוֹד בְּרָה ³	בְּרוּחַ אֵל אֲשֶׁר הָ
מֵרוֹם שָׁמַי שְׁפָרָה ⁴	וּבְרוּחַ אֲשֶׁר הִפְּה

(fol. 29, recto)

הֵנָּה וְסוּעֶרָה	לֵב מְלֶכֶּה כָּל בְּנֵי
אֹם גּוֹלָה וְסוּעֶרָה ⁵	לְפָאֵר רֹאשׁ קְהִלּוֹת
וְכָל עֹז וְחִפְּאָרָה	בְּכָל בְּבוֹד וְהָדָר
בֶּן נַחֲמָאֵל מִקֹּרָא	הוּא יָכִין הַגִּבּוֹר
שָׁרִים לוֹ יִתְרָה	5 רֹאשׁ בֶּן רֹאשׁ וְעַל כָּל
סִגְלָה מְאֹד יִקְרָה	הַסִּגְלִילוֹ מִלְכּוֹ
מִזֶּהב אוֹפִירָה	בְּבִנְיָי שֵׁשׁ הַחֲהִבּוֹ
פִּנְחָס ⁶ הַגִּבּוֹרָה	וּבְהַטּוֹבוֹת אֲמֹנ ⁷ תִּחַד
וּלְיוֹם קָרָא מִקֹּרָא	לְיָמִים וּלְמוֹעֲרִים
עַל הַיָּאוֹר בִּירָה	10 וְאִחִי צָר ⁸ בָּנָה
וְהִיתָה לוֹ לְדִירָה	נִתְנָה לוֹ מִלְכּוֹ
וּבָא גִבּוֹר מִשְׁלָה	וְנָם לוֹ צָא אֶתָּה
מִלְכּוֹ לֹא מָרָה	אֲשֶׁר פִּי אֲדִנִי וּפִי
אֲדִנִי ⁹ אֲשֶׁר יִקְרָה	זֹאת נִחַלְתָּ עַבְדִּי

(verso)

חִלַּת מִרְדְּכַי שְׁפָרָה	נִחַלְתָּ יָכִין בְּנִי
בְּאוֹמֶן אִישׁ יִמִּינִי ¹⁰	יָכִין בְּדוּרֵינוּ
חַת הַיָּכִינִי	לְיָכִין מִשְׁפָּחָה

¹ Between the lines the manuscript reads **לְבַלִּי**, i. e. another version has **לְבַלִּי** instead of **בְּלִחֵי**.

² Cp. Isa. 54. ii.

³ Cp. Isa. 32. 6; 59. 13; Ps. 7. 16.

⁴ Cp. Job a6. 13.

⁵ Cp. Isa. 49. 21.

⁶ Cp. Prov. 7. 16; a construct **אֲמֹנ** is formed here from **אֲמֹנ** to suit the metre.

⁷ **חַחֲפִנְחָס** (Jer. 43. 7, &c.) stands here for the whole of Egypt.

⁸ Either the brother of the foe (see fol. 28, r., 1. i) or **אִחִי צָר** is a poetic expression for the enemy (cp. **אִחִי מוֹסֵר**, p. 18, note 10).

⁹ Cp. Isa. 54, 17.

¹⁰ Mordecai the Benjamite and the guardian of Esther (cp. Esther 2. 5, 7).

IV

נְסִיכִי וְנָבִירִי	קִדְמוֹד שְׂרִים
וְאֵין בָּם שׁוּר כְּשִׁירִי	5 וְשׁוּר כֶּךָ שִׁירוֹת
וְשִׁירִי עֲשֶׂה פָרִי	שִׁירָם עִץ וְחֶלֶף
שִׁי תוֹד וְאֵנִי מָרִיא	יֻבְּלוּ לָךְ הֵם
יָכִין אֲבִירִי	שְׁמָעָה נָבִיר עֲמִי
לְמוֹשִׁיעַ בְּרוּרִי	דַּע כִּי הִמְיָמָךְ אֵל
וְלִכְבֹּאב וְמִנִּי צָרִי	10 וְתִתְּבוֹשֶׁח לְצִירִי ¹
אֲמַתָּה כְּמֹר דְּרוּרִי ²	כִּי כְּסוּם צָר בְּמָתָה
מְמַתָּה אֶת בְּאֵרִי	קָם הוּא כְּרוֹב שְׁכוֹל
שְׁמִים בְּעֲוֹרִי ³	וְנִמְתָּה לוֹ רוֹכֵב

(fol. 30, recto)

לָךְ אֵלֵי צִירִי	וְכֹן עֲשֶׂה בְּחֶסֶדִי
בְּגִי בֵּית הַפָּרִי	[וְהַ]שְּׁפִיל צִירִיךְ
בְּפָרוֹם תִּמְרִיא ⁴	וְאֶת מַעֲלָה כַּעֲלָה
כְּלִיל רֹאשִׁי הִדְרִי ⁵	לָךְ בְּרִכּוֹת שְׂרִי
בְּאֲבָרָם הָעֲבָרִי	5 יִסּוֹכְבוּךְ יוֹם יוֹם
וְנִעְקֹד בְּהֶר מוֹרִי ⁶	וְהֵם פָּצַל מַקְלוֹת
שְׁנֵי תֵּאֲמִי עַמִּירִי ⁷	וְלִשְׁנֵי תִמְרִיךְ
וְנִחְנָאֵל שְׂרִי	מִבְּשׂוֹר הָאֲדִיר
בְּבִשְׁמִי וּמוֹרִי	רֵיחַ שְׁקָם יִרְחַח
מִבְּשׂוֹר מוֹב לְעִירִי	10 בְּיָמֵיכֶם יָבֹא
וְלִשְׁכָּלֵל דְּבִירִי	לְבָנוֹת הַיִּכְלִי
יֵשֶׁב אֶרְמוֹנִי ⁸	וְנֵם עַל מִשְׁפָּטוֹ
חַת הַיְכִינִי	לְיָכִין מִשְׁפָּד

כְּעֵינִי שֶׁנִּי וְנִבְנָתָה עִיר עַל תֵּלָה וְאֶרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ יֵשֶׁב

15 בִּימֵי תוֹשַׁע יְהוּדָה וַיִּשְׂרָאֵל יֵשֶׁב לְבִטָּח וְהָה שְׁמוֹ אֲשֶׁר

יִקְרָאוּ יִי צִדְקִינוּ⁹¹ Cp. Deut. 33. 26. ² I. e. Mordecai. See Hullin 139^b דְּרוּר 'pangs' (cp. e. g. Isa. 21. 3).³ Cp. Job 39. 18. ⁴ I. e. Mordecai. See Hullin 139^b דְּרוּר 'pangs' (cp. e. g. Isa. 21. 3).⁵ Cp. Deut. 33. 26.⁶ I. e. Mordecai. See Hullin 139^b דְּרוּר 'pangs' (cp. e. g. Isa. 21. 3).⁷ Cp. Jer. 30. 18.⁸ Cp. Jer. 30. 18.⁹ Cp. Jer. 30. 18.

10. [Vol. I, pp. 215-17.]

Poems in honour of Abu'l Munajja b. Shay a.

[Or. 5554 B, fols. 21-2, separated, square hand, with a turn to cursive, size 16.4 xi 1-8 cm.]

I

(fol. 21, verso)

ולמא רפע פי אלשיך אלאגל אבו אל מנא
 סני אלדולה ועזל מן דיוא[נ]ה וכאן פי אלריף
 יכשף אלאעמאל ודכל וזאקף באומה
 אצחאב אלדוואין בין ידי אלכלאפה ואכרבהם
 5 וטפר בהם ואעיד אלי דיואנה פקלת פי דלך
 שירה וערצת בדכראה
 וכאן מעחקל (?) אול דלך

— — — | — — — — — | — — — — —

מעזן עולם ואין עולם מעזנה ²	בכח נאדרה עצמת ימנה ¹
פתאים מאנ ³ רעת צפונה	[ועצם] ידך בל יחזית
משנאיד באש עברת חרונה	.. חשו בק. . תעם יוכלו
ומאפם וכתוהי בעינה ⁴	וכל גוים הלא נגדה פ[א]ן
וכל יוכלו למען רים נאונה	5 אשר תשבגי מופות ⁵ [ע]ל קרואים
ונעליה במחש[ב]ת תבונה	ונפלאה אמת מעין יצורים
וחמדת לשונה	תניית בלבות ⁶ ידרשוה
ובלשונות יספ[ר]ר ⁷	ונמצאת בפיות חללוד ⁷
תתיהו ותודיע ⁸	ופעלה בקרב עם ולשנים
ואיתנים ת[ס]לף ¹⁰	10 להוליה יעצים שולל גבוכים
בשפכו תחנן ביה לבינה	והעליה לעבר לה להשקיל
אריות שואנים מוראם בצא[נ]ה ⁹	אשר מעז הקימוהו לנגד

¹ Cp. Exod. 15. 6.² I.e. God comprises the world but not vice versa. The idea is already expressed by R. Isaac (Gen. R. c. 68. 9), שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.³ MS. מאנו.⁴ Cp. Isa. 40. 17.⁵ MS. מופות.⁶ MS. בלבכות.⁷ MS. חיללוד.⁸ Cp. Hab. 3. 2.⁹ MS. תחייחו, cp. Hab. 3. 2.¹⁰ Cp. Job 12. 17, 19.

לְשׁוֹר שְׂרִי יִשְׁרָאֵל עִם הַמִּזְבֵּחַ
וְלִבְּהַחֲלֹס־מִתְּחִיל בְּאֶזְנוֹ
אֲשֶׁר עָלָיו אֱלֹהֶיךָ נִתְּנָה²
עֲדַת קָמִים וְרֵם רָמִים חֵם[יָקָח]³

וְהִייתָה לְמִבְטָח מִתְּחִילָה עוֹ⁴
אֲרִי יִשְׂאֵן וְיִנְטוּ כְּפִירִים
לֶךְ שֶׁר אֵל זָכִיר כָּל הַקְּדוֹשִׁים⁵
זָכִיר עֲפִים וְנֵם אֲפִים⁶ וְהִחִירָא

(recto)

עַלִי תִרְבֶּה וְיִתֵּד עַל אֶזְנוֹ⁷
וְתִתְחַל מְדַבֵּר רִזְנִים וְאֶזְנוֹ
לֶךְ זָכִיר וְצִירָה הַאֲמִינָה
יִדְרֹךְ וְרֵמוֹס כְּפִיר תַּנִּין⁸ וְעִזְיוֹ
וְאֵל תִּרְהַב וְהַפִּיץ מַעֲבָנָה
וְטַל חַיִּים לְעוֹשִׁים אֶת רִצְיוֹ
נִאוֹת שְׁלוֹם וְהוֹדוּ הַחֲסִידִים
וְיִרְאֵת צֹר בְּחוּד כִּיסָה מְטוֹנָה
בְּחִבָּטָה הַחִיָּה מַעֲנָה לְשׁוֹנָה
וְדוֹלָה⁹ כָּל בְּנֵי קֶדֶר וְחִנָּה¹⁰
וְחֵן יוֹסֵף בְּיוֹם שְׁעֵנָה סְפוֹנָה
וְנֵם מַקְלוֹ וְיִמְטָה אֶהְרֹנָה¹¹
לְשֹׁחַק מִי תַּהוֹם בִּבְה אֶבְנָה¹²
וְאֹזֵר לָהֶם סֹאזֵר אֹזֵר סֶהְרֹנָה
וְעִלִּיד תְּפוּה אֶת לֵב אֲדוֹנָה
וְקֵם נִגְדָם דְּבִר צִירָה וְסוֹנָה
וְהֵב אֹפִיר סְצֹאזֵר בְּבִחָה
וְסִלְאָה הֵן בְּחֵק¹³ חֲסִלָּה אֶמְנָה

וְעוֹ¹⁴ נִשְׁקָה מִשְׁמָה וְתִלְיָה¹⁵
יִמָּה תִירָא וְתַפְסֵחַ מִפְּלָכִים
דְּבִר אֵל שְׁמָעָה בְּבִרִית אֶמְנָה
וְאֶמֶר לֶךְ עָלִי שְׁחַל וְפָתָן
5 אִשׁוֹ¹⁶ כְּפֹזֵן וְמִשׁ תָּבֵן יִסְוֶר
חִוִּין קוֹלוֹת וְאִשׁ לְמַחֲרָרִי רִיב
שְׁלֵמָה אֶת אֲשֶׁר הַשְׁלִים לֶךְ אֵל
הַדֵּר יַעֲקֹב וְתַפְאֶרֶת יִשְׁרָאֵל
הַקִּימוֹת שְׁלֵמָה מַעֲפָרִי
10 קִרְאוֹךְ סִנִּי הַפְּהֵלָלִים
כְּתוֹ דְּיִיד בְּיוֹם סִלְיָה בְּחִכְרוֹן
וְאִימָתָה¹⁷ זָבִירוֹת אִישׁ אֱלֹהִים
לְשֹׁבֵי לֶךְ יָמִי מִשְׁעָה בְּעֵמֹ¹⁸
וְעִבְרָתָה מֵאֹזֵרִי רֵם בְּאֶזְרָה
15 [וְעַתָּה] אֶרְחוּ לְחִבְרָה צוֹרִירָה
[וְ]עַתָּה קָמָה בְּפִחוֹתָם לְקוֹטֵם
בְּעֵמֶדָה אֶת פְּגִי מִלְכָּה בְּסוֹדֵם
וְאִיל¹⁹ אֶת מַעֲמִיד אֱלֹהִים

¹ Cp. Ps. 46. 2 ; 61. 4.² Cp. Deut. 26. 19 ; 28. 1.³ Cp. Deut. 26. 19 ; 28. 1.⁴ Cp. Deut. 26. 19 ; 28. 1.⁵ MS. תַּנִּין, cp. Gen. 27. 2.⁶ Cp. Deut. 23. 14.⁷ Shortened from אֶשְׁנָה.⁸ MS. סִנִּי, alluding to the hero's title סִנִּי אֱלֹהִים, 'the exalted one of the state'.⁹ MS. וְחִנָּה.¹⁰ For וְחִנָּה to suit the metre.¹¹ David, 2 Sam. 2. 4 ; Joseph, Gen. 41. 45 ; Moses and Aaron, Num. 17. 16 ff.,¹² Cp. Isa. 63. 11.¹³ Cp. Job 14. 19.¹⁴ MS. וְאִיל. A Piel formed from אִיל, 'strength'.¹⁵ MS. בְּחִיק.

וְיִסְכְּלוּ יְבָרְכֶה וְיֹאמֶר
 חֲלֹשְׁתָם בְּחֹלֶשׁ אֲרִיָּה עֲגִלִים 20
 וְרָם פֶּאֶשֶׁם וְעֲלָתָה צִחְנָתָם 3
 [וְ]אָמַר מִלְכָּד זֶה הָאֵמֶת הוּא
 אֲדֹנָיִי צִלְקָה עַל יַד יְסִינָה
 בְּכַר נִרְחֵב בְּצֻחוֹת 4 רַעֲיוֹנָה
 וְהִפִּיחוּ 5 בְּשִׁמְיָ קִנְמוֹנָה
 וְעֲלָה עַל יָמֵר בְּלֶם וּמִנָּה 6

II

(fol. 22, recto)

שֶׁר הַיָּקוֹם מִבְּחַר צָבָא הַפְּהִלֵּל
 לְאֹמֶר בְּדֵ שֶׁר אֵל חַיִּיתִי נִבְרָאָה
 הָאֵל שְׁלֹחָה צִיר לְחִלְיָ נֶאֱמַן
 אֵתָה שְׁלֵמָה בֶּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 הָיָה בְּדֵ חֶסֶד וְנִרְפָּא הָאֵמֶת 5
 עַד קוֹמְטִיּוֹת הָיָא בְּאִימָה הַלְכָה
 רָמָה בְּמִי וּבְמִי יָמֵר עֲוֹנָה 11 וּמִי
 וַיַּעֲנוּם בּוֹכְבֵי שְׁחָקִים בִּי אֲדוֹן
 הַשֶּׁר אֲשֶׁר בְּנִת אֵמֶת בּוֹ נִטְעָה
 הַקֶּם הַזֶּה מִשָּׂא בְּעֻזָּה 16 שֶׁר יָמֵר 10
 אֲמִצַּת זֶמֶן עֲרִיץ 16 וְתַחַת בְּנִלְקָה
 שֶׁר מִיָּקְרוֹ הַחֲסִדִּים 18 לְמִדּוֹ

לִפְנֵי יָמֵר עֲוֹ 7 הָלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה
 וּבִחְנֹךְ 7 שְׁמִשְׁי הָלֹא זָרְחָה
 לְחַבְלוֹשׁ מִזֹּרֶר מִכָּה אֲשֶׁר סָרַח[ה]
 אֹזֶת גַּם אֲמִינִי 8 אֲשֶׁר נִשְׁלַחָה
 וְהַעֲמִיד אִסָּה 9 אֲשֶׁר שְׁתַּחֲוֶה
 וַיַּעֲנוּ הַכָּל רָא נִדְחָה 10
 אֲוֹתָה בְּמִזֹּר בְּשִׁמְלֵ הָלֹא הִרְקַחָה 12
 חֲכָמָה לְמַעַן לָהּ בְּגִיל מִשְׁחָה 13
 פִּרְחָה בְּמִטָּה אֲהֵרִן פִּרְחָה 14
 חֲסִדִּית בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר לָהּ שְׁחָה
 נִפְלָה וְנִרְזָקָה וְגַם הַכִּרְחָה 17
 אִיָּה יַעֲשֵׂוּ הַ[כִּר] וּבֹ הַמִּתַּחָה 19

1 MS. 'יו', cp. Ps. 121. 5.

2 'With the lucid (words) of thy thought' (cp. Isa. 32. 4).

3 Cp. Joel 2.20.

4 MS. וְהִפִּיחוּ.

5 MS. וְיִסְכְּלוּ.

6 MS. עֲוֹ. 'The renowned host', i. e. Israel, bow before their exalted dignitary.

7 MS. וּבִחְנֹךְ.

8 Can also be read אֲתִמְנִי 'our Patriarchs' cp. Abraham = אִיתֹן הָאֲזֹרָה. The meaning is obscure.

9 MS. אִסָּה.

10 MS. נִדְחָה.

11 MS. עֲוֹתָה.

12

MS. הוֹרִקַּחָה.

13 For מִשְׁחָה to suit the metre.

14 Cp. Ps. 80.16; Num. 17. 33. This indicates perhaps that our hero was a priest.

15 MS. הוֹקֵם בַּעֲחָד.

16 'Thou precious choice of the children of Jacob, to whom tyrannical time's might bows down', i. e. you overcome the dangers of a critical period.

17 MS. הוֹכִרְחָה.

18 Read perhaps הַחֲסִדִּים 'the benevolent learn from him how to do kindness'.

19 MS. הוֹמִתַּחָה.

עזו¹ בַּעַת נִנְעָה הָלֹא לִסְחָה
שֶׁחַק לִסְעֵן פִּי בְּמִימֵי סָחָה
רוּחַ אֱלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל נָתַח
נִבְחָהוּ צְמִירָתָם² וְגַם גִּלְחָה
וְאִמָּת לִיעֲלֹב³ בְּאִמָּת הַיִּנְחָה
תִּבְלֹל הָלֹא בָרָעָה וְחִישׁ בְּרָחָה
אָכֵן יִסְרִינָה תִּהְיֶה לְמִלְחָה⁴
לְרֹב וּמִלְכּוּתָם מְאֹד שְׁמָחָה

מוֹפֶת יִקְרֶה עַל שְׁמֵיהֶם פִּי לִיד
נִסְגָּם עָלַי מִים וְעֹלָתָה עַל מְרוֹם
שֶׁר הַנְּדִיבוֹת מִשְׁעָלָיו⁵ נִבְרָאָה
עַל פֶּן עֲבֹדָהּ בְּנוֹת יָפִים⁶ וְשֶׁחַ
חֶסֶד לְאִבְרָהִם בְּעֹז נֶאֱצֹל
עַל בָּם שְׁרָדָתוֹ וְגַר תִּרְחֶה⁷ וְלֹא
כִּנּוּ וִירָאָה פֶּן תִּרְוֹנוּ יַעֲלֶה
שֶׁר הַפְּלִכִים בּוֹ יִקְרֶם יַעֲלוֹן⁸

(verso)

וְיַעֲרֶם נִזְדֹּי וְבוֹ נִסְרָחָה
לְבָשׁוֹ וּמִשְׁוֹרוֹ הָלֹא נִרְקָחָה
עַד יֵאֱמִיר⁹ עֲצָה וְאִן הַצְלִיחָה
חֲפֹת¹⁰ יִקְרֶחַ חֶסֶד לְעַד נִמְתָּחָה
תּוֹ תִּאֲוֹר חֵיל וְהֵן נִמְנָחָה¹¹
שְׁלָחוּ לָהּ הַיּוֹם כְּפִי¹² יָהּ וְקָחָה
מֵאֵת אֱלֹהֶיךָ לָהּ שְׁלָחָה¹³
מִלְּבוּשׁ לָהּ מֵאֵת עָלִי מִלְתָּחָה¹⁴
כִּי הֵן מְאֹד שְׁמִשָּׁה אִמָּת הַיִּרְיָחָה
תִּבְלֹל אֲשֶׁר בְּשִׁמּוֹ הָלֹא נִרְוֹחָה¹⁵
בִּיאָת בְּנוֹ יֵשׁוּ אֲשֶׁר יַעֲמָחָה¹⁶
עֹזוֹ¹⁷ וּמִלְכּוּתוֹ וְבוֹ יִשְׁמָחָה
זְכָרוֹ וְחִבְרוֹן¹⁸ לְאוֹת וּמְנָחָה

כִּי מִחֲלָצוֹתָם בְּעֹזוֹ¹⁹ הָעֵמִיר
הַפְּתִלְצָת עַת אֲשֶׁר אוֹתוֹ בְּהוֹד
שֶׁר הַפְּלִכִים לַעֲצָתוֹ יִיחָלוּ
הַשֶּׁר אֲשֶׁר פָּרְשׁוֹ²⁰ עֲנֵנֵי הוֹד וְשֶׁם
עֹרֹת אֱלֹהִים אֵת פָּנָי עֹז בְּצֹאֹר²⁵
מִגֵּל תְּשׁוּבָת מִלֵּאכֵי מְרוֹם אֲשֶׁר
מִנְחַת הָרֵר מִלְכּוּת בְּסִלְבוּשׁ הַיִּסְר
וְקָחָה יִסְרָהּ הָאֵל וְהַהוֹד נִחָלָה
שְׁמָחָה מְאֹד צִוְּנוּ בְּגִילָה צִהָלָה
30 [ה] אֵל יְהִי עֵ[וָרוֹ] וְיִשְׁאֵל[ר] שֶׁר יָקוּם
יִתְמִיר שְׁרָדָתוֹ וּמִשְׁלָחַי עֲדִי
... ת שֶׁר ו... ל עַל מִכּוֹן
... . . . לְעַד יְהִי

¹ MS. עזו.² 'From his steps (i. e. his example) generosity has been created'.^{2a} 'The vicissitudes of time' (see Goldziher, *J.Q.R.*, XIV, 721, and Davidson, *J.Q.R.*, N.S., IV, 66, note 39).³ Cp. Isa. 28. 5.⁴ Cp. Mic. 7. 20. MS. בעזו.⁵ Cp. Prov. 6. 23.⁶ MS. למליחה.⁷ MS. בעזו.⁸ For יאמר for metre's sake, cp. also Deut. 26. 17, 18,⁹ Cp. Job 26. 9.¹⁰ MS. תופת.¹¹ 'Is girdled', cp. מוֹת, Ps. 109. 19.¹² For כפי 'the hands of, to suit the metre.¹³ MS. שולחה.¹⁴ 'From him who in over the wardrobe', i. e. the Keeper of the Robes, cp. 2 Kings 10. 22. About the garments' store of the Fatimid Caliph, see Kalkashandi's *Geographic u. Verwaltung von Agypten* (tr. Wustenfild in *Abhandlungen Ges. der Wiss. Gottingen*, vol. XXV, 174-5; cp. also p. 193 top).¹⁵ MS. גרוחה.¹⁶ For יאמר, to suit the metre. Likewise in the next line יאמר for יאמר.¹⁷ MS. עזו.¹⁸ MS. חיברון.

. . . ת שָׁרִים לְהוֹדוֹ שְׁחָרָד¹ לִיָּסָר שְׁחָרָתוֹ בְּגִיל וְהִנָּחָה² :
 35 גְּאֻלָּתוֹ וְאֵן שִׁיר יַעֲנֵנִי לְאֵל וְרוֹן אֲמַצִּיחָה
 שִׁירָה אֲמַרְתִּיהָ לְשָׁר כָּל הַקּוֹמִים שִׁירוֹ לְמַצְרַיִם אֲשֶׁר הִשְׁלָחָה³

III

וְלֹה אֵינָא וְהוּ יִמְרַחַח וְכֹאן קָר פֹּאד פִּי כִרְמַח
 וְעֹאד סֹאֵלִם וְקָד תּוֹפִי וְלֹדָה פִּעֻזָּאָה וְחִנָּאָה
 פִּקֹּאֵל

---|---|---

חֶסֶד וּמִשְׁפָּט בְּאֵמֶת אֲשִׁירָה אֵל הַמְרוֹמָם עַל דִּבְרֵי כָּל שִׁירָה
 מוֹחִין וְרוֹפֵא מֵאֵם . . . [מֵת]וֹ הֵן אֵם לְשִׁבְטֵי אֵם לְחֶסֶד קָרָא

IV

[Oxf. MS. Heb. a. 3, fol. 22, recto (cp. Bodl. 2873²²) contains the following epistle.]

(recto)

יַעֲנֵךְ יי בְּיוֹם צָרָה וְג'
 וְאֵל שְׁדֵי יִבְרַךְ אוֹתְךָ וְג'
 מֵאֵל אֲבִיךָ וְיַעֲזִירְךָ וְג'
 וַיִּתֵּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל וְג'
 וְהִיָּה רֹאשִׁיתְךָ מַצְעֵר וְג'
 5 וְרִבְצַת וְאֵן מַחְרִיד וְג'
 כִּי אֶרֶךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים
 בְּשֵׁם רַחוּם וְחַנוּן וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לְךָ⁴

5 (---|---|---)

אֲדוֹן הַפֶּלֶל אֲשֶׁר הַפֶּלֶל עֲבָדִיו וְלֹו הַפֶּלֶל וְעַל הַפֶּלֶל תִּקְדִּיו
 10 בְּתוֹנֵי חוֹן אֲדָמָה עַל בְּלִימָה תִּכְנִינָה עַת אֲשֶׁר הָרָה יִסּוּד[יו]⁵

¹ MS. שִׁחָרָד. ² Instead of וְהִנָּחָה, to suit the metre. ³ MS. הוֹשְׁלָחָה.

⁴ Ps. 20. 2; Gen. 28. 3, 49. 25, 27. 28; Job 8. 7, 11. 19; Prov. 3. 2.

⁵ The metre is used only for the first ten lines which are alphabetical. The rhyme is carried on for the next five lines.

⁶ Cp. Prov. 8. 27; Job 26. 7; for הָרָה more suitable would be יָרָה, see Job 38. 6.

נֶאֱמַר עֲזֹר וְתַפְאֶרֶת פִּלְאֵיוֹ
 דְּבָרָיו שׁוֹמְרִים כָּל מַלְאכֵי רוּחַ
 הַמָּוֶן כִּי־יִגְדַע נִסְמֵי יָם
 וְכֵם חֲצִיר וְצִמָּה לְבַהֲמָה
 15 וְזֹכֹר כִּי פִעְלֹו תִשְׁנִיָּא וְתַחַת
 חֲסִין כֹּחַ יִשְׁלַח הַפְּרָקִים
 טָהוֹר עֵץ וְלֹא יִבִּים לְעֵסֶל
 יִתְפַּשׁ מִחֲשָׁבוֹת אָדָם בְּקִרְבּוֹ
 וַיִּתֵּן לוֹ מִשְׁאֲלוֹתָיו וַיַּחְמַל
 20 וַיִּסְיֵב לוֹ אַחֲרֵיתוֹ וַיַּגֵּל
 הוּא אֲדוֹנֵי שְׁלֹמֹה הַשֵּׁר
 יָחוּם וַיַּחְמוּל עָלָיו עֲבָדָיו
 יֹאמְצֹךְ אֱלֹהֵינוּ וַיַּנְוִיעֶךְ
 קֹד גַּעַל אֱלֹלָה תַעֲאֲלִי חֲצֵרָה כְּבוֹד נִדְּוֹלָה
 25 קְדוּשַׁת מֶדֶד וְזֶ שְׁלֹמֹה הַשֵּׁר הָאֲדִיר הָאֲצִיל
 הַנִּכְבָּד הַחֲכָם וְהַנִּבְנָן הַקְּרִי סִנִּי אֱלֹדוּלָה
 וְאִמִּינָהּ יַחֲיִיהוּ אֱלֹהֵינוּ וַיַּעֲזֹרוּ
 קְדוּשֵׁינוּ מִלְּנָא לְכָל מַלְהוּף וּבַתְּפֹא
 לְכָל מַסְעוּף וְאֱלֹלָה תַעֲאֲלִי יְרִי כֹלָהּ
 30 אֶלְסַעֲדָה וַיַּחְבַּתְהָא וַיַּסְתַּנִּיב מִן
 מַמְלֹכְהָא מֵא יַדְעִיָּה לְלַחְצָה
 אֶלְסַמִּיָּיָה בְּרוּאִם אֶלְנַעְמָה וּטוֹל אֶלְבָּקָא
 וַחֲסִין אֶלְחוּפִיק כְּרַכְתִּיב וּמַצָּא חֵן
 וַשְׁכַּל טוֹב בַּעֲיֵנִי אֱלֹהִים וְאֶדְם¹
 שְׁלוֹמֶךָ אֲדוֹנֵינוּ הַשֵּׁר יִגְדַל לַעֲד
 נַצַּח סֵלָה
 וְשָׁלוֹם

¹ The author here, just as in 1. 15 ff., skilfully paraphrases Elihu's words by putting them into metre. Cp. Job 36. 27; Ps. 104. 14; Job 36. 24, 37. 5; Hab. i. 13; Prov. 30. 27.

² Prov. 3. 4.

11. [Vol. I, pp. 217-18.]

The family of Joshtfa b. Dosa.

(i) From the next letter we learn of a highly influential person Joshu'a b. Dosa whose genealogy can be traced for several generations. A leaf in T.-S. Box K. 15, recto (verso blank), reads as follows **בת רבנא דוסא בר יעקוב בר דוסא | בר יהושע בר משה בר יהושע בר | דוסא בר יהושע בר דוסא בר עלי בר | יהושע בר עלי בר יפת שר קהלת | הימיני נוחם עדן מישאל בנה ואחיו דניאל | בר ישעיהו החסיד בר י מישאל הרופא בר דניאל | בר ישעיהו בר דניאל בר | ישעיהו ראש הסדר זכרם לכרכה ולתחיה**. Accordingly this lady, the daughter of Dosa b. Jacob, &c., had two sons Mishaël and Daniel. Their father was Isaiah b. Mishaël, &c. The last four persons we find in the memorial-list (published by Pozn., *R.É.J.*, LXVI, 72, 1. 15) **לויים מישאל וחמו (= וחמור) ישעיהו ושני חמו (= חמוריו) מישאל ודניאל**. Isaiah Hallevi b. Mishaël, the author of a philosophical work, was one of the signatories of the will of Masliah Gaon (see vol. I, p. 226).¹ It is thus quite in accordance with the chronology that he should have been a son-in-law of Dosa the father of Joshu'a who had some influence with al-Afdal (died 1021). Moreover, MS. Adler 4020 contains a piece of parchment which forms a document, dated 1144 C.E. at Fustat, wherein the court is mentioned as being under the authority of Joshu'a. . . . **דשנת אלפא וארבע מאה וחמשין וחמשה שנים לשמרות** (i) **בפסמאט דעל נילוס נהרא מותבה רשותיה** (2) . . . **[יקרת] צפירת תפארת מרגו ורבנו יהושע השר הגדול אב החכמת מודע התבונה שר כל בית ישראל נברחי מן שמיא . . .** When Yehuda Hallevi visited Egypt he found our scholar in disgrace and imprisoned. He composed a poem for **השר** Abu Said b. Dosa, known as **בן קרקא**, when in prison (*Diwan*, ed. Brody I, no. 71, pp. 103-5). in the accompanying letter (II, pp. 328-9) Joshu'a is addressed as **בן כנז החכם המופלא החבר** **המעולה מוז דוסא . . . אל השר אשר שמענו שמעו ויצא בכל העולם טבעו . . . ומשביח בן הורקנוס . . . יוציאהו (ד' sc.) מכלאו וישיבהו על כסאו . . . ואל עמו יביאהו ובאורו יאורו ובמשרתו ישרו . . .** It appears from the letter that Joshu'a was an important dignitary and a scholar.

(2) In view of the above genealogy it is evident that the Dukian Tab (edited by Pozn., *R.É.J.*, LI, 53 = Margoliouth *Catalogue*, III, 561^b) does not represent a lineal sequence. It reads **ביהת בן דוסא | כנז מוז**

¹ See also *infia*, p. 319, fol. 2, recto, 1. 9 ff.

דוסא השר הנכב' וזנ' ס'ו' יהושע החבר המעולה וזנ' ס'ו' אברתם השר הנב' |
 וזנ' ס'ו' יצחק השר הנב' וזנ' ס'ו' יעקב השר הנדול' ב'ש' | עמרת התבמה
 כליל' היופי וזנ' ס'ו' יהושע השר האדיר' | בישראל' אב התבמה מודע התבונה
 ובכלל' נפטרי המשפחה | המיוחסה. Two Joshu'as are mentioned, but it is
 apparent from the qualifying titles that the second is the scholar and
 influential person eulogized both by the writer of the next epistle and by
 Yehuda Hallevi (cp. also the identical appellations in the document of
 1144). Now this Joshu'a was not a son of Jacob, who precedes him in
 the list, but of Dosa (probably the one mentioned at the head). These
 four persons, Joshu'a, the Haber, Abraham, Isaac and Jacob (the latter
 an influential man) were members of this family but their actual relationship
 cannot be determined. Another Memorial List (in *R.É.J.*, LXVI, 72,
 11.6-8) has Dosa the Haber—Joshu'a—Dosa—Moses, and the latter's four
 sons Abraham, Isaac, Jacob, and Joshu'a. After a lacuna we read
 'וחמו' משה וחמו' הבחור וכלל' (The following בית ישראל' אלנ'יר no longer
 refers to this family, as Pozn., *i.e.*, p. 73, thinks, but to the subsequent
 genealogy of Samuel Hannagid.) Here we have another branch of the
 same Dosa family. In 1. 16 we read 'ובית דוסא בית מעליה'. Indeed
 Masliah Gaon seems to have been connected with the Dosa family (see
 vol. I, p. 220 f.). Finally in the Memorial-List (*J.Q.R.*, N. S., I, 50,
 bottom) 'ובנ' מרנו זר' דוסא השר האדיר' בישראל' ה' וזנ' (probably the
 father of Joshu'a, discussed here, is meant).

If the assumption that our Joshu'a was the brother of the lady in no. i
 be right, then we are able to trace his ancestors for thirteen generations.
 Thus Yefet ('dignitary of the congregation of הימני', Jerusalem that was
 in the territory of Benjamin?)—'All I—Joshu'a I—'Ah II—Dosa I—
 Joshu'a II—Dosa II—Joshu'a III—Moses I—Joshu'a IV—Dosa III—
 Jacob—Dosa IV.

12. [Vol. I, pp. 218-19.]

A letter from Isaac b. Benveniste to Joslnia b. Dosa.

[T.-S. 20. 114, damaged at top and bottom, paper, square writing.]

(recto)

. . . אש

. . . עם גבורי: [ת]

. . . צעדים העור לשית לרגלים כרו

. . . וחעל[ה] . . . א[י]שננו כי נכת הבורא

. . . יוכנו והנרמה לעשות מומות 5

. כי לבבו לא בן ידמה ולא בן יחשב¹ גם
 [שלו] ורענן בהיכלי תענוגותי² ואחשב בשלוי
 מכשול ולא בינותי כי שלחתי ברשת ברנלי
 יקושים ברחללכי על שבכח³ ובחבלי החטא
 10 [נמ] שבתי ואכשל ברחבה בהשג אותי עונותי והרעה קראת
 אותי אך כי יש לי הודות לנוכה הפשעים בחסדו מעשיר
 . . . בשורו ומעני בשין וכל⁴ אשר חשך למטה מענותי ולא כחמ'⁵
 עשה לי אך כי ענת בדרך כחי ותלאה מצאתני ושמחה לבי
 [והוד] תה לשמו אשר הוכיחני בנגעי בני אדם וחסדו לא
 15 [חסיר] מעמי וחסדו ואמתו תמיד יצרוני ואשר נתן ולקח יהי
 [שמו] מבורך ומרומם על כל ברכה ותהלה⁶ על התעודי על
 חלמיש אהבתך ושמיר חכמתך השלמה המסוכה ביראת
 חמא ענוה וחסידות באתי דרך חול כשתי שודות אלה לפניך
 הסבין הפלא ופלא⁷ החכמי אבי כל מורים⁸ וראש לכל אבקה
 20 ומורים⁹ יחשב להבין חצי מורים ואין על דברו מורים אדנו
 עמרת תפארת תופשי התורה רזוננו נסיכנו קברנטנו
 רעוה דעה והשכל נדיבנו הרב הותיק ר יהושע גם רח בן הרב
 הישיש מנ כב¹⁰ [מרנא ו] רבנא דוסא אשר ברכו יוצ¹¹ אני שמשך
 תלמידך נאמן ביתך וישיבתך יצחק בר בנבנשתי ישי¹² [המלא]
 25 מרורות השבע רעות השבור תלאות אשר לא הכיל בְּהני¹³ את
 ספורותם בכתב כי ממנלות עצמו אכן אדנו החסדים אשר
 הרגלת עמי מיום היוזי לפניך אל תכלאם ממני לעת מצוא
 והתאמץ
 בזריוותך ועשית בחכמתך וידעו אחינו כי יש נביא בישראל
 30 ונשוא פנים בגלות עלית ובגלות תחתית¹⁴ בן דוסא בבן דוסא¹⁵ כי

¹ Cp. Isa. 10. 7.² Cp. Dan. 4. i.³ Job 18. 8.

⁴ Hos. 9. 12 בשורי is one of the **מסורות כתבין שין וקריין סמך**. The meaning is here when God looks favourably on a man (בשורו), he bestows upon him riches. But when He turns away (בסורו) from him, the result is poverty (ומעני בשין).

⁵ כחמאי.⁶ Ezra 9. 13; Ps. 103. 10, 102. 24; 2 Sam. 7. 14-15; Job i. 21; Neh. 9. 5.⁷ Cp. a Sam. 23. 8 and on it M. Kat. 16^b bottom.⁸ מנחתו כבוד. = ⁹ יוצר.

¹⁰ ישמיהו רחמנא, or perhaps, **ישא רחמים**, thus Benveniste was already dead. But the usual expression is **ימצא רחמים**.

¹¹ 'My thumb', i. e. my hand.

¹² Play upon words (cp. Joshua 15.19 = Judges 1.15). Here, of course, **נלות** means 'Diaspora'.

¹³ I. e. R. Ḥaninah b. Dosa.

[בש]מו בן הוא וכו' אבהו בית קיסר¹ ויעשה אדננו לשמים וישחרל
עם אדננו הסלך חשלמן מלך החסר אלאפרל יושיעהו צורנו וישביע
בטוב עדיו² בשיבה טובה ואחרית כל מ[וב] ותהי אחריתו ומנוחתו
כבוד עם [חם] ידי מלכי בית דור כי לא נשמע מלך כשר כטה[ו]
למזמן בן אסורוס³ ויבקש אדננו מחסדו שיצא דבר מ[את]
[ה]מלכות [שי]בא לכאן לעיר דמיאח כתב חתום מאתו אל הק[אצי]⁴
אלאמאנ[י] דמיאח ויאמר בכתב עלי דברים טובים דע כי זה [האיש]
נתברר לי עליו שהוא איש חם ואין בו מרמות ותוך אך מוסו
לא
[ה]חוסר וחעוני אך רבר רע ולא שמץ דבר נשמע בו אך כי
ימצא בו דבר טוב ואם ירצה ללכת הן למרבלוס או לנבלא או
לארץ אדום או לארץ ישמעאל אל תמנע סמנו ואל תבלימהו
בשום דבר אך כי תצוה לבני הספינות ולחובלים לבלתי נגעו
ובלתי עשות לו מאומה רע אך כי לכבדו ולעשות לו תפצו
[וא]ני אין בי השגת הדעה לכתוב לפניך מופס הכתב כמו
[שצ]ריך לי אולם ישמע חכם ויוסף לקח ועמך תעלומות
[חכמה בפלים] לתושיה⁵ שאני איני יודע להסדיר ולכתוב לך
.
. שיהיה לי וי ראש ומליץ וישר
. ל וכתב זה בחסרך
. מנות לנסוע כל
. איש מיד
.

13. [Vol. I, pp. 219-20.]

A fragment of a letter from an imprisoned government official.

[Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 35; cp. Bodl. 2876³⁵.]

(recto)

כל
ונם [לא] עשיתי מ[אומה] כי שמו אותי בכבוד¹ או
עשיתי [ב]נפשי שקר וכל דבר לא י[כחד] מיי צבאות
ולא היו מעשי דעים שחייבתי כל זאת ולא אשבח
5 את עצמי כי אמר שלמה בחכמתו יהללך זר ולא פיד²
ואולם כשנצרך איוב על השל³ לערוך מעשיו

¹ See Hag. 14^a and Bacher, *Palest. Amorcier*, II, 94-5.

² Read עדניו.

³ Antoninus, the friend of Rabbi.

⁴ Cp. Prov. i. 5; Job ii. 6.

⁵ Prov. 27. 2.

⁶ עליו השלום -

בצרתו אמר אב חייתי לאביונים ונ[ם] עינים הייתי
 לעזר ורגלים לפסח אני ויחלו כמטר לי ונ¹
 וכן עובדיה הנביא על השל² כשפחד על נפשו
 10 אמר לאליהו התשבי על השל³ לגלות צדקתו לפ[ניו]
 הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי בהרוג איזב[ל]
 את נביאי יי ואחביא מנביאי יי ונ⁴ וכמו שאמר
 יחזקיהו בתפילתו אנא יי זכור נא את אשר התהלכתי
 לפניך באמת ובלבב שלם והטוב בעיניך עשיתי ונ⁵
 15 וכבר מעשי הטובים ידועים עם הרבנים
 ועם הקראים⁶ וענתה בי צדקתי ביום מחר⁷
 ולא נתעסקתי בשירות המלך כי אם למען
 שלא אצטרך לבריות ולקחת דבר מישראל
 אבל לכלכל נפשי ולהיטיב לישראל מן הטוב אשר
 20 ייטיב יי לי ואף על פי כן לא אהלל את נפשי כי
 אם ביראת יי ובייחודו וידוע אותו כאמור כי אם
 בזאת יתהלל המתהלל ונ⁸ ואבי ימצא רחמים
 גדלני על המצוות ויורני ואמר לי יתמך דברי לבך
 שטור מצותי וחיה והיו בפי מתוקים מדבש ונופת צופים
 25 והיה אבי ישראל למלכות במדינת אלכסנדריאה
 והיה על שער הים כמו חמש עשרה שנה והיו
 כלל הסוחרים הבאים מארץ אדום וממזרח וממערב

14. [Vol. I, p. 221.]

Maṣ Haḡ Gaon.

Masliah's activities in Fustat date from 1127-38 (see J.Q.R., XVIII, 14, note 14, and Pozn., *BabyI. Geon.*, 102). We add here the following data in addition to those discussed above (vol. I, p. 196 f.).

(1) In a letter addressed to him (Oxf. MS. Heb. d. 74. fol. 37) his two sons are greeted (**שני המוריו הפרחים**). Their names are unknown. None of them succeeded their father to the Gaonate.

(2) A loose leaf (in MS. Adler 2806) contains the end of a document, dated Ab, 4889 A.M. (1129 C.E.) at Alexandria **ר[שוותיה] דארונינו מצליח**

¹ Job 29. 15. 16. 23.

² עליו השלום =

³ i Kings 18. 13.

⁴ 2 Kings 20. 3 ; Isa. 38. 3.

⁵ Gen. 30. 33.

⁶ Jer. 9. 23.

. . . **הכהן ראש ישיבת נאון יע[קב]**. Signatures: Aaron b. Yeshu'a **וְעַל**, Isaac b. Joseph jnj, Sadok b. . . . The first is no doubt identical with the Alexandrian Dayyan Aaron (Ben Sion) b. Yeshu'a whom Yehuda Hallevi eulogized in his poems (see *infra*, pp. 286, 305f.). T.-S. 10 J 26¹¹: dated Iyyar, 1440 Sel. (1029 C.E.) and signed by Nathan Hakkohen b. Solomon Hakkohen, Nathan b. Samuel the Haber, Halfon Hallevi b. Menasse. T.-S. 12. 703, end of a letter or document, reads

(1) . . . **וְשִׁלְמִיכָם וְשִׁלְמִיכָם גִּדְּ קִדְּ מְרִינִי וְרִבְנִי מְצִלִּיָּה הַכֹּהֵן נֹכַד הַגָּאוֹנִים יִגְדֵּל**
(2) **לְעֹדִי וְלֹא יִרְדִּי יַעֲצֵם וְאֵל יַעֲצֵם אִמֵּן סֵלָה וְנִכְתָּב בַּחֹדֶשׁ אֱלוּל שְׁנַת**
(the date is clearly 893 A.M. = 1133 C.E.).

Signatures: Jacob b. Moses Kohen, Israel b. Tobias, Nahum b. 'Ezra, Samuel b. Abraham Hakkohen, Moses b. Abraham . . . , Mattatiah b. Moses. Masliah is also mentioned in a fragment of a document, dated Sivan, 4895 A.M. (1135 C.E.), at Alexandria (MS. Adler 2806, fol. II ; fols. 8 and 13 contain also fragments of documents wherein the Gaon is referred to, but their dates are not preserved). T.-S. 13J 2²³ contains a document dated Kislev 1449 Sel. (=1137 C.E.) at Fustat. T.-S. 10 J 26³ contains (recto) a document which is hardly legible. Verso, in different handwriting, evidently contains the testamum **בְּתַיִן דִּינִים הַצֵּרֶת אֶלְמוֹשָׁב**. Dated Marheshvan, 1450 Sel. (1138 C.E.) at Fustat, by authority of Masliah Hakkohen Gaon. Signed by Nissim b. Abraham. The other signatures are illegible.

(3) As head of the former Palestinian school Masliah naturally officiated in the Palestinian synagogue at Fustat. Thus a deed, dated 1132 C.E. at Fustat, was drawn up before the Gaon and his court held in **בְּמִצְרַיִם** (Bodl. 2878⁷). His official letters would begin as follows (MS. Adler 2806, fol. 6): (1) **עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יו' עֹשֶׂה שְׁמִים וְאֵרִין**; (2) **מִן מְצִלִּיָּה הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבֵת נֹאון יַעֲקֹב**; (3) **הַחוּסָה בְּשֵׁם יו' אֱלֹהֵינוּ מִן הוּא לְכָל הַחֲסִידִים בּו' בִּיר' שְׁלֵמָה הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבֵת נֹאון יַעֲקֹב**; (4) **בִּין אֱלֹהֵינוּ הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבֵת**; (5) **נֹאון יַעֲקֹב**; (6) **נִין שְׁלֵמָה הַכֹּהֵן רֹאשׁ יִשִּׁיבֵת נֹאון יַעֲקֹב**; (7) **נֹאון יִשִּׁיבֵת**; (8) **נֹאון יִשִּׁיבֵת**; (9) **נֹאון יִשִּׁיבֵת**; (10) **נֹאון יִשִּׁיבֵת**. Only one line more of this epistle is preserved indicating that it was sent to a Haber Abraham b. X. For this heading see also *J.Q.R.*, XIV, 450, note 2 (dated 1131, also addressed to an Abraham); correct accordingly Bodl. 2878³³. Cp. also the heading of his father's letter, above, p. 233. Also Ebyatar begins his epistles with **עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יו'** (*Saadyana, J.Q.R.*, XIV, 458 and 475; above, p. 228).

¹ Probably read **לְעֵלְמָא = לְעֵלְמָא**, A. M. The next two words, 'true repentant', must refer to the writer of the fragment.

(4) A loose leaf, very damaged (in MS. Adler 2806), contains a rhymed poem in the Gaon's honour. Its beginning reads

[אלהי]נו ישועתינו ישלח בימי אדוננו מצליח
 בימיו משיחתינו יצמיח צדקותינו להוציא ולהזריח
 מוטותינו יתר ויפתח בני תמונה לפ[ת]ח
 אורך יעלה וזריח ועל כל אור . . . ח
 5 נאתנו וזרנו מצליח יעלה מעלתך יוצר (6) הרים ובורא רוח
 שרשך ישריש ויפריח (7) אל ביתך ב[רכה] להניח וכו'

T.-S. Box H II contains two paper leaves (tops torn) of poems one of which is in honour of Maṣliḥ Gaon.

(fol. I, r., l. 9 ff.) ריח בשמים זונים הריחה צולעה . . . מריח אהרונים
 שמשם הופיעה לעת שני הנאונים עלו לראש הנבעה והקרימום תחכמונים בקול
 רנה וישועה ובחרוה ותרועה . . . מראש נבעה ענה נאון יעקב לקהלו שרים
 בואו הנה ולגדלו לאל סגני בהונה אני מקריב עתה לו עליה אב התבונה
 יסוד הבין ואצילו . . . (verso, l. 8 ff.) נאונים מצליח יגדיל אל תעצומך
 ומטה שהפריח והוציא ציין מימך יחיה לעד זריח והקים זכרך ושםך
 ושכנו במרומך שניהם איש על דגלו כמלת ואל חמד ללה תעאלי
 ולה פי אל מילה פזם
 There follows another poem by the same writer,
 ל(=פזמון לחן). תרון קהלת שבמי אמונים הנה נחלת לי בנים

(5) MS. Adler 2806 contains a few fragments of letters to the Gaon. Fol. i is from Abu'l Mansur b. Abu'l Faraj; fol. 12 (recto) from הצרתה . . . עברתה (the feminine ending עברתה refers to הצרתה with which the epistle begins); verso: a few lines in Jewish Arabic with a poetical introduction sent to Sadakah הישיבה חמדת המדת. T.-S. 8 J 22³ contains also a letter to Masliḥ.

(6) Finally T.-S. Box K. 6 contains two vellum leaves forming the beginning of Babli Erubin (fol. i, verso, if.). Fol. i, recto has the following colophon | בעלה ללמוד וללמד לשמור | מסכת עירובין נמרא זכה | אנקאל בחכם אלשרא למנחם בר שמואל זל | אנתקל באלשרי צחיה ליקר הדרת אדוננו נאונים מצליח הכהן | ראש ישיבת נאון יעקב יהי שמו לעולם כירח יבן עולם | בפנינו אנו חתומי מטה ודלך פי אלעשר אלאכיד מן כסליו | שנת אתמח לשמדות המקום ברוך הוא ישימחו עליו סימן וטוב | וסימן ברכה וכתבנו לזכו ולראיה נתן הכהן בר שלמה הכהן נע | חלפון הלוי ביד מנשה נע | אנתקל באלשרא פי צחיה | למ מנחם ביד מנשה נע | מירושת הנאון זל | שנת אתמח לשמור. This volume was first copied for Menahem b. Samuel and subsequently bought by Masliḥ in KisJev, 1448 Sel. (1136 C.E.). The witnesses recur frequently on the

documents issued by the Gaon's court. After his death it was finally acquired by Menahem b. Berakot in 1146 C.E. Menahem b. Samuel is perhaps identical with one of the parties mentioned in Bodl. 2836²⁸. The time would fit in as Abraham b. Nathan Ab, who is also mentioned therein, lived at the beginning of the twelfth century (above, p. 231 f.).

Nos. 15-16. *Letters from Nathan b. Samuel.*

15. [Vol. I, pp. 225-6.]

[MS. Adler 2806, fol. 9, paper, square writing.]

(recto)

[וקוי יי יחליפו]
 כח יעלצו וישישו בשמחה¹ בהתיחשם¹ לשבם
 מושל חסימותם למשפחותם לבית את אשר
 עדיין המתפאר יהפאר בשמם לסחור ולרקוח
 ממור דרור בשמם ובצוען וחדרך רעיוני
 5 חוסן קנאתם מתגברים הם המדברים
 יען כי נמצא מבעם עובר לסוחר בוא יבוא
 לא יאחר בהיעין מגזעם פרה ממחמדי
 ננועם² תכוכב המנהיר אשר עלת והאיר על
 בני גילו ופאר מהללו אשרי מתוללו הנביר
 10 מזלו האצילו והנחילו חן וחדר וכבוד ויקר
 מאת פני מלך במסיבו לשגבו ולהתניבו
 באור פני מלך חיים אדונינו גאונינו אברהם
 ראש ישיבת גאון יעקב אשר אהב סלא³
 יכון כסאו לעדי עד בן אדונינו מזהיר השר
 15 הגדול יסוד הישיבה מנותנו כבוד וארוחתו
 ארוחת המיד ניתנה לו מאוהל העידות
 ומשכן החסידות מכן היסודות וכן התעודות
 לדיבר בו נכבדות ולשלח ים רפסודות לאיש
 חסודות ושמו חזרו למוב חדיר לפני
 20 אדונינו הגאון הגדול בכל עת ועונה

¹ Isa. 40. 31; Ps. 68. 4.

² הננועם.

³ Read סלא. See also in *Sa'adyana*, XLIV (*J. Q. R.*, XIV, 485. ll. 6-8)
 אדונינו מצליח הכהן ראש ישיבת גאון יעקב אשר אהב סלא.

(margin)

וכל חדש | ושבט ומועד ועצרה | לחאר מהלליו
 בכלל ופרט | אשריו ואשרי יולדיו | ואשרי פליטיו
 ושרידיו | כי מה מאוד נפלאו | מהלליו וטובו אהליו |
 יקומו זממיו | ויכלו | משנאיו וקמיו | יראה זרע יאריך |
 25 ימים לחזות במנעמיו | ושכלול | היכלי הדומיו ואיליו |
 ואולמיו | וכן יהי רצון | שלום עד לאין קצה | ותכלית חדרה |
 ועצב והטבת |

(verso)

ישא ידיי שלום בכרכה מעורב | מאדון השלום
 וממלאכיו המהורים ומאת אהבו הנכסף לחזותו |
 ושוחר טובחו | הנכסף לוועודו תקרב העת והעונה
 נצח | מודע להדרתו כי בכל יום ויום אני משתדל
 5 לספר שכחו ומבאר קצה מהלליו ורוב אהבתו |
 ועוצם שירותו | למושב תשיבה הקדושה ושמה¹
 נרשם ונחקק בפינקסי ישיבתה לפארו ולאמצו ולקראו
 בשמו ולגדלו לפני קהלות הקודש יעזרם קדושי
 וגם יש להודיע ליקרו כי יש צורך ותאזה
 10 באה להצטרך לרוב בינתו | ועוצם עצתו |
 לעשות בם על נכון ולמלאות הפציו בראוי
 בעסק הצואה הנזכרת לפני מושב אדונינו
 הגאון יבן כסאו אשר צות אותה אדונינו
 מצליח הכהן נאון בן גאונים ול בעסק
 15 מה שיעשה אחר מותו על עזבניו
 ומה שיניח אחריו וכי יש אנשים שמעו
 מפיו אותה הצואה וכתבו וחתמו וכי
 רבי נתן הדיין החבר המעולה נס רח²
 עידותו חקוקה עליה והוא ידע טובה
 20 וסודה ומתכונתה ממה משמע³ מפי
 אדונינו מצליח וגם עידות רב ישעיה
 הלוי ביר מישאל הלוי גם חקוקה עליה

¹ Read **ושמו**, but perhaps the feminine ending refers **להודותה** . 4).

² This Dayyan is identical with Nathan b. Solomon Hakkohen, who is a signatory of documents under the authority of Masliah (see vol. I, p. 226, note i).

³ Read **שישמע**.

(margin)

.
 . . . | וידו שבה . . . | נצח סלה וקודם |
 לכן ורגלתי | כתבים אל הדרתו | המהורה
 ואל | הדרתך יהי | רצון

16. [Vol. I, pp. 226-8.]

In the same handwriting and style is further Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 16. See Bodl. 2876" where the MS. is wrongly described as a 'letter to the Nagid, not named, from his three sons'. It is an epistle addressed to . . . (recto, l. 17) כֹּהֵן מִרְנָא (18) וּרְבִנָא פִתְחִינָה הִכְהֵן הַחֲבֵר בִּסְנִי גִר' . . .

22 בן מלמדי ושהדי ועידי המהויק ידי בעורו . כֹּהֵן מִרְנָא וּרְבִנָא עוֹבְדִיהוּ
 הִכְהֵן הַמִּלְמֵד הַצִּדִּיק זֶל אִם אֶחְלוֹנֵן עַל הוֹמֵן אֲשֶׁר לֹא יוֹמֵן¹ וְלֹא
 נֶאֱמַן מִיפִּיר חוֹק אַחוּה וְנִדְוָלָה מִמְצִיא חֲלִישוֹת וְדִלְדוּל בְּתִיבַת
 25 רִיעִים וְחֶשֶׁק מוֹרְעִים זֶה מִנְתּוֹ מִיּוֹם הַיּוֹתוֹ קוֹדָא פִּירוּד וְדִלְדוּל וְאִין
 קִצָּה לִקְרִיאָתוֹ בּוֹגֵד וְשׁוֹדֵד וְעַלְיוֹ נִיבָא עוֹדֵד² וְאִם לְבוֹת צוֹדֵד
 הֲלֹא צָדָה יִרְהֵ וְקִיר עִירָה וְעֵבֶר בִּים צָרָה וְכִיבִשָּׁה רֹב וְסוֹרָא עַד
 הַיּוֹמֵר אַחוּתָךְ³ אַתָּה רִיעִי וְאֶהְיֶה אֲשֶׁר נִדְלַתְךָ עַל בְּרִכִּי וְשִׁמְתִּיךָ
 כְּעֶרְבִי בְּחִיבַת אֶהֱב וְרִצּוֹן שׁוֹכֵנִי סֵנָה זֶה כְּמָה שְׁנִים אַחֲרֵי אִפִּיסָה
 30 גִּאֻן כָּל יִשְׂרָאֵל זָקֵל לֹא עֲמֻדָתִי לֵךְ⁴ עַל כֵּתֵב וְאִפִּילוֹ קְרִיאַת שְׁלוֹם עַל פִּי
 אַחֲרִים אִם אֱלֹהִים הַסִּיתְךָ יִרְחַ מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֵל יִמְצָאוּ מִנְתָּה⁵.

(right-hand margin, reversed)

וְעֵלֶיךָ | הֵייתִי נִסְמָךְ בְּ[י] | תַּחֲיָה לִי לְעֵינַיִם | לְהַחֲזוֹתִי | כָּל דְּבָרֶיךָ עַל נִכּוֹן
 וְחִמְתָּהוּדֶשׁ | בְּאַרְצְ עֵבֶר כָּל הַדְּבָרִים כִּי | לְבִי יִאֲמִינֶךָ וְמוֹרֶשׁ לְבָתִּי | רִאשִׁית
 מִטּוֹנֶךָ וְאִם וּמוֹת כְּמָה | לְמַעַן חֲשֵׁב יָד כְּבוֹדֶךָ | לְמִי וְלִסָּה וְעַל מָה
 עַל בְּלִישָׁה | בְּנִיתָה יִסּוֹד וְהִשְׁלַח רִפְסוֹד | עַל פְּנֵי מִי עֲרֻמוֹתֶךָ שׁוֹב |
 5 עֲתָה וְחֲשֵׁב אֶת אַחֲרֵי חֶסֶד | וְאִמַּת וְחִנֵּעַ כִּתְּבֶךָ עַל יָד | הַשֵּׁר הַגָּדוֹל
 רַב[נָא] בְּרוּךְ אִישׁ | הַמִּצִּיחַ נִטְרוּהֵי מִן שְׁמַיָא | אֵל הַדְּרַת אֲדוֹנֵינוּ הַגָּנִיד |
 הַגָּדוֹל גָּנִיד יִשְׂרָאֵל וְיִה[וָה] | יִשְׁמְרֵהוּ שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹת חֲסִידָיו | וּפְתַחְתִּי אוֹתוֹ |
 לְפָנָי וְקִרְיָתִי | אוֹתוֹ כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פְעָמִים | לְמַעַן הוֹדִיעַ שְׁבַחְךָ וְתַהֲלוֹת | בִּינוֹתֶיךָ
 בְּקֹהֶל רַב וְשִׁמְחָה | הִיא⁷ לְקִרְאָתוֹ נִם הָהוּ | בְּמוֹשְׁבוֹ מְקוֹם

¹ From Aram. אָמֵן = יָמֵן.² Evidently referring to 2 Chron. 15. 3 (cp. v. 8!).³ 'Thy friendship'. ⁴ יִדְלַחְךָ R e⁵ An Arabic phrase وَقَفَ عَلَى and accusative.⁶ See i Sam. a6. 19.⁷ The feminine refers to הַדְּרַת (l. 6).

(verso)

אל תחטמהמ¹ על החפץ ואם גבוה מעל גבוה וראה מה תעשה כי לאורך
ימך לא יפול על ירך בזה המקרה לחלוק וחחסד אליך ברגליו ולעשות לך גם
בשירות חכמים ודי לנכון ובריק מקצת דברי² גם לא ידעתי הרבות ירי
קתלות הקדש אשר במעמידה אחי ודיעי . . . ני על מה וכמה כתבים
כתבתי אליהם³

5 כתבתי ותשובה לא הגיעה אל השר הנכבד רבנא אלעזר אהוב הישיבה וידידה
פאר הריעים⁴ וכתר⁵ השועים⁶ ישמרהו אלהינו והו אלשיך אלכרים אבן מנצור
גאלב וגם אל השר הנחמד רבנא מנשה הנכבד בן אדוני התבר המעולה ול
ולא ידעתי על מה העדירו כתביהם ממני ושכחו את חבת נוער וחייבת

אחיה תעליך הדבר לגלות את אזני ולהודיעני גם להודיעני דברי
10 שאירי הורתי ואחותי וגרול תהילתם⁷ שר חמדתם⁸ וחמדת כל בית ישראל
השר האדיר שר בית ישראל יחי לעד ואיך דברם על נכון וכל אודותם בי חי יו⁹
זה שנתים ימים נעדרה שמועתם ממני ולבי טרור עליהם¹⁰ ודבר אחר לא
שאלתיך¹¹ ולא השאלתיך¹² תחת התפוח עוררתיך¹³ ובינתך האמרתך¹⁴
וברכתך הזכרתך¹⁵ אומר הדרך¹⁶ ואניחך¹⁷ . . . וכל [ה]מאורע בר . . .
15 נמצאו ואוכלם [והיו] בפי כדבש למתיק

שלשת חמורי בגד¹⁸ מכורך וסעדיה ו . . . *והוסף מנשקים עיניך¹⁹ וסעצמים
שלומיך²⁰ ושלום השמים יופרם עליך²¹ ועל כל נלוך²² ואהבך והנלחם עליך²³
יגדל לעד מרחשון א[ת]נן צוען

ישעני ישעניו

הוא ישעניו²⁴

¹ See Eccles. 5. 7 ! Here 'do not delay in the matter', viz. to go to Egypt.

² 'My three children, thy sons', &c.; בניך is only a complimentary expression.

³ The lacuna probably did not contain a new name, as four sons would be enumerated.

⁴ This concluding phrase is evidently corrupt. Probably read ישעני ישעניו הוא.

17. [Vol. I, p. 230.]

The family of the Nagid Samuel b. Hananya.

(i) The genealogy of the famous Nagid, eulogized by Yehuda Hallevi, has been preserved in several forms. Pozn. (*R.E.J.*, LXVI, 72, 11. 8-13) edited one version. וכלל בית אלנניד ישראל שמואל החבר בסנהדרין גדולה זל וחמו (= וחמודי) שמריהו הששי בחבורה . . . זל וכלל חמו (= חמודי) ברא' (= בראשם) מר' ור' חנניהו השר היקר הרופא ושני חמו (= חמודי) חשא . . . (חש (= השר) א[ברהם] r. זכ' (= וכבוד) זצל שמואל עזר הנשיאות טרדני הזמן ימין המלוכה ושני חמודי וכלל יחיה הח (= החכם) והנבון בקצרות חשא . . . זכ' חנניה חש' (= השר) וחמו שמואל וחמו הבחור This list is clearly abbreviated, leaving out several members of this family.

Two more complete genealogies are to be found in Oxford MS. Heb. f. 61, fol. 46, and f. 56, fol. 122 (cp. Bodl. 2855⁸ and 2821³⁵) which are given here (pp. 282-3) in parallel columns. The former gives the maternal (recto) as well as paternal (verso) genealogies of a certain al-Rais. He was a descendant of Samuel Nagid from the maternal side.

Oxf. MS. Heb. f. 56, fol. 122 (Bodl. 2821²⁰).

[ב] שר' י'

משפחות הנגידים חשרים החכמים

אשר נהנו שדרה בעם יי' צבאות

עד כִּנָּן יָקָרָת פִּלִּי אֲדוֹנִי שְׂמֹאל

5 הַחֲבֵר וְה' . . . זכ' כנס'

שְׁמֵרִיָּה הַשִּׁשִּׁי בַּחֲבִי' הַנְּבוֹן

וְה' נִתְנַמַּל הַשִּׁי הַג' בִּישִׁי' נִדוּל

הַיִּשׁוּבָה וְה' חֲמוֹי סַעֲדָאֵל רֹאשׁ

הַמְּדַבְּרִים וְהַדִּקָּה הִוא הַסַּעֲדָה

10 וְשְׂמֹאל הַחֲבֵר וְה' חֲנִינִיּוֹ

הַשִּׁי הַנֶּר' הַסֵּד' הַשִּׁר' וְהַדִּקָּה הַסַּעֲדָה

וְה' חֲמוֹי הַשִּׁי אֲבֵרָהּ הַשִּׁי הָאֲדִיר

הַרְפָּא עֹחַ שֶׁר בֵּית יִשְׂרָאֵל

וְהַדִּקָּה הַחֵס' בַּעֲד' וְחֲמוֹי שְׂמֹאל

Oxf. MS. Heb. f. 61, fol. 46 (Bodl. 2855²¹).

(recto)

עֲתֵרֶת אֲלֵרִים שֶׁצַּ

עֲתֵרֶת אִמָּה

[מ] רָנוּ וְרִבְנוּ שְׂמֹאל

הַחֲבֵר עַל ח' שְׁמֵרִיָּה

5 הַשִּׁשִּׁי בַּח' [ו] צִנְוֶן אֵל

וְה' נִתְנַמַּל גִּדּוּל הַיִּשׁוּבָה

עַל ח' צִנְוֶן סַעֲדָאֵל

עַל וְחֲמוֹי צִדְקָה

וְאֶחָיו חֲנִינִיּוֹ

10 הַרְפָּא עַל וְחֲמוֹי ה'

אֲבֵרָהּ הַרְפָּא

הַחֲסִיד בַּעֲד'

עֹחַ הַתְּעוּדָה

עַל

(verso)

אלעזר זה בן[כו]ח	בית אבוב
וככל	נתנאל וח' צמח
סעדיה וח' נת[נאל]	ח' ח' יחזק
וככל	יפת ומשה
שלה ושני ח' שמן[אל]	5 ואבר[ה]ם תעמרם
ונסים	וח' ברכות
רצון זה עובדיה	וארבעה ח'
ושני ח' מאיר ושלמה	ישעיה ועולה
זה רצון	תעמרם וח' אלעזר
.	10 ונתנאל [וח']

1 'family' ג'ר'.

2 = וחמוריו.

3 = בתבורה זכר צדיק וקדוש לברכה.

4 = בעוריו ח' חמוריו.

5 = וח' חמוריו ח'.

15 חנניד הנזיל יסין המלכות עוד

הנשיאות מרדכי חמן צענה

חמן העושה כמה חס' 9

ועם קדושים נאמן נניד עם

לא אלמן ובה' יחיה הח' בעדו

20 וחננידו דשך העו' כ' ט' 10

וח' שמואל החס' בעו' נכד חנני' 11

נביר החסדים וב' ח' יחיה ישעיהו

1 = בשם רחמנא.

2 = בתבורה.

3 = דהבם המעח.

4 = In a letter

(T.-S. 19 J 93⁹) from Alexandria to Samuel Hannagid his

father Hananyah is styled נזר ישראל נזר

השרים שר ה[קחל] וח' נביר המפקלות

7 = ישראל.

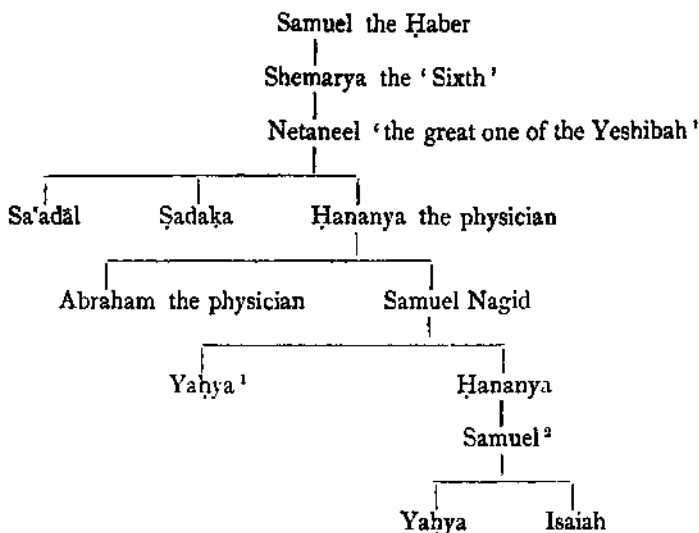
8 = החסיד בעוריו.

9 = חסידים.

10 = העושה כמה טובות.

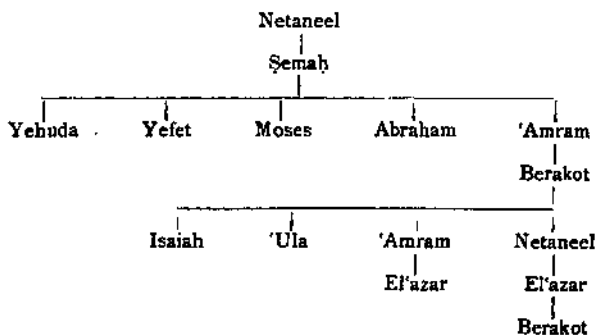
11 = הננידים.

We thus have the following genealogical table of the Nagid's family.

¹ Yahya's Hebrew name must have been Moses. T.-S. 13 J 3⁷ contains a statement of evidence, dated 1459 Sel. (1148 C.E.) at Fustat, wherein we read . . . אקניא אן חתומי מ[טה] מן כנק' הדרת יקרת צפירת תפארת מרנו ורבנו אדונינו משה הנדול בע[ם] י[ש]ר[א]ל החעורה ונור[ה] התפארה עמרת השרים ותפארתם עח ישראל ויהודה המעוחד לנגידות . . . בן אדונינו שמואל הנגיד הנדול יהי שמו לעולם כידה יבן עולם. As none of the memorial lists mention this Moses, he must be identified with Yahya which is really an Arabic name.

² Evidently the mother of the dignitary (Bodl. 2855⁸) was a daughter of this Samuel. The paternal genealogy of this person is as follows ;

Hence his father's name was Berakot. In addition there are mentioned (evidently members of this family) Sa'adya and his son Netaneel, Shelah and his

(2) Yehuda Hallevi, when visiting Egypt on his way to Palestine, was greatly honoured by the Nagid Samuel. He composed several poems in his honour. They are here indicated in the order printed in the *Diwan, ed. Brody*.

Vol. I, no. 57 (pp. 76-7) . . . יום יעמד על שר שרים (l. 10)
(15) כנען למצרים חמד כי מאור פניו יאור: שנער מהלכיו למד ושאל מאדיר
(1) . . . ושרי השירים לשר (pp. 85-7) no. 61 (pp. 81-2); no. 59 (pp. 81-2); ונאור
השרים . . . (4) וראה מרכבת שמואל הנגיד . . . (7) יצא באלפיו וכן יהיה
תמיד (8) לתציל נמסרים והתר נאסרים . . . (13) . . . בצלך יחיו עם גוי
מעבדים בשושנים ברים בין הדרדרים . . . (21) לב נאנוי שנער לתותו
(pp. 110-11) no. 76 (pp. 110-11); to Samuel Hannagid and his sons; from l. 1, יאור בשלשת קני
Luzatto, followed by Brody, inferred that he had three sons, but Kaufmann maintained that Samuel himself was included in the number
three. The latter view is now confirmed by our genealogy list (so also Pozn., *R. É. J.*, LXVI, 73); no. 77 (pp. 111-12) יאתה ממשה (ll. 2-3)
(pp. 121-3) no. 90 (pp. 121-3); ורה . . . לנאון יעקב הנאהב האוסף גדולה ותורה
(ll. 75-6) לבו הקבצו אלי אשימכם עדי ונאון ותדעו כי (pp. 144-8) no. 97 (pp. 144-8)
It is doubtful whether vol. II, no. 94 (p. 310), is addressed to the Nagid Samuel. The subject of the poem is alluded to only as a scholar and not as Nagid.

In addition Yehuda Hallevi's letter to Samuel, sent from Alexandria, two sons Samuel and Nissim, Raṣon-'Obadya-Meir and Solomon, and the latter's son Raṣon.

Or. 5549, fol. 2 verso cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 562, col. a) contains a genealogy list of some members of Samuel Hannagid's family. It reads, as re-examined by me, (1) . . . הערשה (2) [כמה חסדים וכמה (3) [טובות ו]ח, (4) אלעזר השר (4) האדיר בישראל החכם (5) והנבון החסיד בעודו (6) זכר צדיק לברכה וח' (7) זכר צדיק לברכה זכר (8) כִּנָּן הדרת צפירת (9) הפארת מרינו ורבינו (10) ארוננו שמואל השר (11) האדיר בישראל (12) החסיד בעודו נכר (13) הננידים גביר החסידים (14) זכר צדיק לברכה (15) ושני ח' בראשם כִּנָּן (16) מרינו ורבינו ישעיהו (17) החכם והנבון התלמיד (18) הרופא זכר צדיק לברכה (19) וא' מרנה ורבנה יחיה (20) וא"ב כִּנָּן מרנח (מרנינו r.) ורבינו (21) שמואל השר האדיר (22) הרופא זכר צדיק (23) לברכה וכִּנָּן מרנה (24) ורבנה שמואל ושני (25) [ח] ישעיהו וא' אלעזר (26) וח' ש[שון];

To recto (/f. c., col. 1) the following corrections should be noted. The remainder of the first list is **ישועה וא' יואל וא' פרחיה הבחור וכלל**. The beginning of list 2 is **בינתת] . . . ובן חרדי] [שלמה וא' מאיר וכלל] [ח' שאירית וא' יעקב**

^a Read **يحيى** 'and his son', i. e. Yahya's

has been preserved (ibid., vol. I, 211 ff.), thanking him for his invitation to visit Cairo. The poet had to delay the journey on account of business obligations (p. 213, l. 59 ff., **ימחול על כבודרלעבדו · כי נטרד בעסק יחממה במעט ויתנהל לאמי · ויעב את ארחו · בעל כרחו · כי נטרד בעסק . . .** (סתורה)). He sent greetings to the members of the Nagid's school as well as to the 'three congregations' (i.e. Babylonian and Palestinian in Fustat; the third in Cairo, p. 214, **וחחכמנו ותלמידיו ואנשי המקרא ובעלי . . . ולשלוש הבנימיות . . .** (חמשנה)). The secretary of Samuel's school was Nathan b. Samuel with whom Yehuda Hallevi also corresponded (see vol. I, p. 225, note 1). From Cairo the poet wrote to his friend Aaron b. Yeshu'a (Ben Sion b. al-'Ammani) greatly eulogizing the Nagid (vol. I, 207 ff.) **(209, l. 61 ff.) ואבא מצרים · וראו העינים · כפלי כפלים · ראיתי איש מאשר שמעו האזנים · אצל כבוד שר השרים ונגיד הנגידים . . . ראיתי איש חמודות . . . נאמן עם קדושים · טוב עם אנשים · אסף גרולה ותורה וזוכה לשתי שלחנות · אבל הוא בענותות . . . ויפז את מטמניו ברצון אדוני ·** (cp. also Brody, *Mschr.*, 1908, 247 ff.).

(3) Samuel's period of activity as Nagid dates from 1142-59. This can be determined by means of the following data from documents wherein it is indicated that they were issued by authority of the Nagid.

(a) T.-S. 13 J 3¹: a document of the Bet-Din, dated 1453 Sel. (1142 C.E.) at Fustāt **נגיד הנגיד הגדול נגיד ישראל**.

(b) T.-S. 13 J 3³ at Fustat, 1454 Sel. = 1143 C.K.; T.-S. 13 J 3⁴: at Alexandria, 4903 A.M.

(c) T.-S. 13 J 3⁵: at Fustat, 1455 Sel. = 1144 C.E. (Worman J. Q.R., XVIII, 15, note 1).

(d) Bodl. 2805⁸: at Fustat, 1456 Sel. = 1145 C.E. in presence of Samuel Hannagid. Bodl. 2877⁴³: at Fustat by authority (= **רשותה**) of Samuel Hannagid. Bodl. 2878¹¹: at Fustat, the parties being Joseph the goldsmith **b. Yehuda אלשומר** and the Sheikh Abu 'Ali Yefet the Parnas b. Shemarya. Witnesses: Sa'adya b. Meborak and Solomon b. נאני the Parnas.

(e) Bodl. 2878¹⁷: dated 1458 Sel. = 1147 C.E. Bodl. 2878^{48 b}, headed **הרא נסכה מלאך אבו מנצור צמח בן רבנא יפת [בר מריו תקוה נע]** אלשיך אבו עלי אלעמאר עלי סת אלכאצה אבנה אלשיך אבו אלברכאת בן אללברי¹. T.-S. 10 J 26¹⁰: at Fustāt [14]57 Sel. (1148 C.E.) For a document of 1459 Sel. = 1148 C.E. see above, p. 284, note i.

(f) T.-S. 13 J 9⁸: dated 1460 Sel. = 1149 C.E. **בעיר פונבא הסמוכה על** נילוס נהרא.

¹ Of Lebda (see vol. I, p. 23, note 2).

(g) Bodl. 2874⁶: dated 1461 Sel. = 1150 C.E. at **מניה אשנה דסמיכה** and **החזן הידוע באלדרובי** (?) **לפסמטא**, the parties being Sadafia b. Netaneel and Samuel **השר** b. Yehuda **אמר בן אסר**. Bodl. 2878¹⁰ and T.-S. 13 J 7¹⁷ (Worman, l. c.).

(h) Or. 5551 (printed in Margoliouth, *Catalogue*, III, 564-5): at Fustat, 1462 Sel. = 1151 C.E. There are mentioned the Sheikh Abu'l Faraj **אלשמע** (Menahem Hallevi **הזקן היקר** b. Shemarya), the Sheikh Abu Ya'kub Joseph the cloth merchant (**אלבזאן**, Joseph b. Munajja) and the Sheikh Abu 'AH, the perfumer from Askelon (**אלעסאלאני**, Yefet b. Tikvah **בחר הישיבה**, see sub. e). Bodl. 2873⁵: **מניה אשנה**, e sub. g). T.-S. 13 J 3⁹: at Fustat.

(i) Bodl. 2836²¹: dated 4912 A.M. = 1152 C.E. Also T.-S. 13 J 8³ and T.-S. 8 J 5¹⁵ (Worman, l. c.).

(j) T.-S. 13 J 18²⁵: a letter, dated 1464 Sel. = 1153 C.E., signed by **... ואלמקדמין** (our Nagid) to a certain community, **... חאל אברהם ואלשופטים ואלחזאנין**. **... פי נמיע אלריף יעזרם קרושנו**. **... חאל אברהם בן מנצור אלני**. **... במושבינו שמר מוחק בכמסה מאיה דרהם לשרנו וארינו רבנו הלל השר האדיר בן אדוננו צדוק הצדיק אב בית דין של כל ישראל זל**. Bodl. 2806⁴: a document at Fustat.

(k) Bodl. 2874²²: at Miniyat Zifta, 1465 Sel. = 1154 C.E. Bodl. 2874³⁵: parties, the Sheikh Abu Sulaiman Daud b. Abu'l Naṣib (David b. **זרעה**)¹ and the Sheikh Abu'l Ma'ali the merchant (**אלתאנר**) b. Abu'l Hasan **אמר** (Samuel **השר** b. Yehuda, see sub g).

(l) Bodl. 2876⁶⁹: at Miniyat Zifta, 1466 Sel. = 1155 C.E. T.-S. 10 J 24⁶: document, dated Ab, 1466 Sel. (=1155 C.E.) at Cairo. The testatum of the Bet Dm is signed by Sason b. Meshullam, Joseph b. Yehuda, and Hillel b. Joseph the Babylonian.

(m) Bodl. 2877²¹: at Fustat, 1467 Sel. = 1156 C.E.

(n) Bodl. 2874³⁴: at Fustat, 1468 Sel. = 1157 C.E., the parties being Makarim b. Salamah and his brother Abu'l Surur. Or. 5536 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 560, col. 1): at Fustat; Samuel is styled 'Nagid of the Diaspora'. Mr. E. N. Adler (*Mschr.*, XLI, 424) cites a Ketuba dated Nisan 1[4]68 Sel.² T.-S. 8 J 5¹⁸ (Worman, l.e.).

¹ Read perhaps **עזרא**, Ezra.

² Kaufmann (ibid., 504) quoted a few lines from a document drawn up **במדינת נא אמוך (= Alexandria)**. **... [רשותיה ד]שרינו תעשרת ראשינו שמואל הנגיד הגדול**. **... שר השרים**. **... [מעוז] כל בית ישראל נביר הגבירים יסין המלכות מרדכי הזמן** (probably r. **עזר**). His contention that there existed no Mordecai Nagid is now generally accepted. See also *infra*, p. 329, note i.

Bodl. 2806³: a document concerning a certain Joseph **אלרומי** who arrived at Damietta in a ship on Friday evening (eve of Tabernacles), 1469 Sel. = 1157 C.E., bearing a letter from the Nagid.

(o) T.-S. 13 J₃¹⁰ (fol. 1 b): dated Adar II, 1470 Sel. (1159 C.E.) at Fustāṭ.

18. [Vol. I, pp. 230-31.]

An epistle from Elijah b. Kaleb b. Leon to Samuel b. Hananya.

[T.-S. 10 J₉¹⁴.]

Address (verso)

יובל לבכור אדוננו ומרנו ורבנן ש[מואל נגיד
הנגידים ושר השרים רבב יש[ראל] ופרשיו
עטרת ראשנו · כליל תפ[ארתנו] · מגדל עוזנו ·
מני אליה בך כלב ביד ל[און] תנצבה עבדו ·

(recto)

לקראת יקרת צפירת תפארת גדולת קדושת מרנו ורבננו · נבירנו תרים דורנו ·
קריית מעוזנו · מאור עינינו · ועטרת ראשנו · הוא איהו ניהו¹ · אדוננו רב שמואל
נגיד עם אלהינו ארון הקודש ודביר ההיכל צור ישראל זכחו חזות בבנין
אריאל ובימיו יבוא גואלנו לקבץ שה פזורה מיד נחיה ונזכה ראות את
אדוננו גובר ואמרכל כלשכות חשאי בית אלהינו² החקקתי אני החותם
בסוף שורותיים להודיע להדרת אדוננו כי הנני באתי באשר נור אדוני אל
עברו והנה אני בְּנֵהָא³ ואני אמרתי בבואי באלכסנדריא⁴ וראיתי מעשיהם
כי מפני שהם רחוקים מכבודך הסבך⁵ ואמרתי אולי הקרובים אצל אדוננו
נחבסמו מריחו והנם בנללם ומצואתם לא רוחצו ואנשי החכמות בעיניהם
כבהמות והתעורה והחוקים זולין בעיניהם ולפי שעה נבאב לבבי ונשתוממתי

באן

על חשוננו שראיתי מכל קהילות ישראל ונשאתי ונתתי ברעתי למה הם ככה ואיך
סובלין הם את עצמן ואיך יתן לבם לאכל לחם בניו הם וירדם עלינו ועלי[הם] · אם נא
את עצמי ואמרתי הואיל ולא נתיישבו ביניהן תלמידי חכמים להורות [לחם]
את הדרך

אשר ילכו בה הַקֶּבֶה דן אותן כשוננים וכן יהי רצון מלפני שוכן במרומים שידינם
כשוננים ולא כמזירים כי מכל מקום בניו הם וירדם עלינו ועלי[הם] · אם נא
מצאתי תן בעיניך אדוני אל תאחרני יותר אלא עשה בעבור כבוד שמים שאעלה

¹ **איהו** 'he', 'he himself' are Aramaic synonyms of **הוא**.

² See Shekalim 5. 6.

³ Read **בְּנֵהָא**, Ben he al'Asal (see *infra*, p. 290, note 9).

⁴ **לאֵלֶכִי** would be more correct.

⁵ **הסבך** that covers', protects.

להקביל פניך ולהשתחוות להדרתך אפים ארצה ואל ימעט בעיני אדוני צערי
והוצאתי מאלבסנדריה ועד הנה וזה האיש השכירתי¹] מִמְחֶלֶה עַד הֵנָּה וְאִנִּי
שִׁכְרָתִי עוֹד מִיֵּין לְהַגִּיעַ בְּחִבִּי אֵלַי בְּבוֹדֶךָ כִּי אֱלֹהֵי הָאֲנָשִׁים אִפִּילוֹ כְּשׁוֹר
20 הָאִיסְטְרִין לֹא חִישְׁבוֹנִי וְכָתַב בְּבוֹדֶךָ אֶקְבֹּל עִם שְׁלוּחֵי זֶה וְגַם הוֹדִיעֵנִי עַל מִקְצַת
סִפְרִים שִׁישׁ לִי אֶיךָ אֲכַנִּיסֶם וְאִם אוֹכֵל לִיכֻנֶם עִם מַלְבוּשֵׁי כִּי בְנֵי אָדָם
מִפְתִּירִים אוֹתִי עַל הַלְשׁוֹן וְעַל הַמַּלְבוּשׁ וְכִבֵּר אֲדוֹנִי יוֹדֵעַ כִּי מֵרָאשׁ חֹדֶשׁ
נִסְן חֲשַׁבְתִּי

בְּאַלְבֶּסֶנְדְּרִיָּה וְעַבְרָה עָלַי הַקִּיץ בִּלְי¹ כִּי² בְּכִיָּה וְצַעַר גָּדוֹל וְעַתָּה אִם נָא
מִצָּאתִי הֵן בְּעֵינֵי אֲדוֹנִי אֵל נָא אֲצַמֵּר יוֹתֵר וְהִקָּבָה יִהְיֶה לְךָ עֹזֵר וְסוֹמֵךְ בְּכֹל
25 עַת שׁ[ת]קְרָאֵהוּ וְיִגְדֹל אַחֲרֶיךָ מֵרָאשִׁיתְךָ שֶׁנִּי וְהִיָּה רִאשִׁיתְךָ מִצַּעַר
וְאַחֲרֶיךָ יִסְנֵא מֵאֵד³ אֵלֶיהָ בֶּרֶךְ כָּלֵב בִּירָאן לֹאֵן תִּנְצָבָה

19. [Vol. I, pp. 232-3.]

*A collection for the ransom of prisoners, made by order of
Samuel b. Hananya.*

[T.-S. 8 J 17¹⁸, a quire of two leaves.]

(fol. i, recto, middle of page)

נִמְלַ בְּמֵא נְבִי מִן פְּסִיקָה
אֵל שְׁבוּיִים יִתִּירֵם אֱלֹהִים פִּי
אֶלְרִיף

(verso)

בְּשֵׁם רַחֲמֵי
מִבְּלֵג מֵא נְבִי מִן אֶלְרִיף מִן פְּסִיקָה אֶלְשְׁבוּיִים
יִתִּירֵם אֱלֹהִים מֵמֵא אִמְרַת בְּנִבְאִיתָה הַדְּרַת
כְּבוֹד גְּדוֹלַת קְרוּשַׁת צַפִּירַת תְּפֹאֶרֶת מֵרֵנִי וְרַבְּנֵי
אֲדוֹנֵנוּ שׁ[מ]וֹאֵל הַנְּגִיד הַגְּדוֹל שֶׁר הַשְּׂרִים נִגִּיד
5 הַנְּגִיד[ר]וֹם גְּבִיר הַנְּבִירִים יִסֵּין הַמְּלוֹכָה נֹר הַנְּשִׂאוֹת
יְרוֹם הוֹדָה וְיִגְדֹל תְּפֹאֶרֶתָה מֵמֵא תוֹלֵא נְבִאוֹתָה
עֲבַדְהָא אֲבוּ אֶלְסְרוֹר בֶּן מְרִיף נֵעַ וְאַלְשִׁיךְ אֲבוּ
אֶלְמַעְאֲלִי כֵּב מֵר וְרַבֵּן שְׁמוּאֵל הוֹזֵן חִיקָר בֶּר מֵרֵנִי

¹ Read בְּלֹו.

² Supply אֵם.

³ Job 8. 7.

יהודה הזקן הנבבר נע

מן אלעין ואלורק צרף ארבעין 10

דרהם בדינר מאיתין וכמסה

ועשרין דינר ורבע ותמן

תפציל דלך אלמחלה¹ ארבעין דינר ורבע

מניה זפתא² סבעה ותלתין דינר

(fol. 2, recto)

סמבוניה³ סתה ועשרין דינר

דמסים⁴ אחני עשר דינר

סמגוד⁵ אחרי עשר דינר

מליג⁶ תמאניה ועשרין דינר

דמירה⁷ ארבעה עשר דינר

תניס⁸ תלאתה דנאניר

אלשיך אבו סעד

ואלשיך אבו אלמעאלי עשרין דינר

כנהא⁹ אלעסל ארבעה עשר דינר ותמ[ן]

דמיאט¹⁰ עשרין דינר

פדלך אלמלה מאיתין

וכמסה עשרין דינר ורבע ותמן

אלטורוד מן דלך מן יד אלשיך אבו אלמעאלי

אלי סצר אלי מודע אלשיך אבו סעד סבעה ותלתין דינר

¹ Mahallatal-Kubra, עיר אלמחלה הגדולה, see *J.Q.R.*, XVIII, ro; *infra*, p. 293; Bodl. 2877⁴¹: a Get. dated 1143 C.E., נהרא בעיר אלמחלה הגדולה דעל נילום זומא מותבה. It is half-way on the railroad between Alexandria and Damietta (Gottheil, *J.E.*, V, 62, col. 2).

² Miniya Zifta, cp. above, p. 259, note 7; Bodl. 2876^{68,69}: dated 1126 and 1155 c. E. respectively; *R. E.J.*, LXV, 43; above, p. 287.

³ Near Fustat, see Bodl. 2875¹: a Ketuba, dated 1134 c. E., at אלמחלה הסמבוניה לפעמאט.

⁴ Damsis, see above, p. 259, note 7.

⁵ Read perhaps סמנוד, Sammanud; cp. *infra*, pp. 308, 1. 23 and 317.

⁶ Milij. Elhananan b. Shemarya corresponded with this community. A letter dated Fustat, 1131 c. E., was sent to R. Abraham of Milij (מליג), cp. *J. Q. R.*, XIX, 729, no. XX and 723, no. i). T-S. 13 J 16²¹: a letter to הקהל הקדוש אשר בעיר מליג. . . ובראשם כל מור אלעזר הכהן הזהון הממחה בר יהודה נע

⁷ Damirah. Cp. *J.Q.R.*, XVIII, 10-11; T-S. 8 J עיר דמירה הקמנה¹⁹

⁸ Tinnis, see vol. I, p. 89; *R.E.J.*, LXIV, 124, no. 1: Arabic letter to the members of the synagogue of Tinnis, dated 1 Adar 30th, 1480 Sel.= 1169 c. E.; Bodl. 2878⁵⁸.

⁹ Read בנהא, Binhat al-'Asal.

¹⁰ Damietta (Dimyat).

(verso)

ומן ידה איצא ממא אקאם בה הו ושריכה
 אלשיך אבו סעד נט רח אלי אלשיך אבו אלמנא
 מן אלעין עשרין דינר
 מא קבצוה אלשבויים בכחאב
 5 הדרת הנגידות תיכון משרתה נצח סלה
 מן אלעין תלאתה ותסעין דינר
 מא הו באם ענר אלשיך אבו מנצור אלסעותר¹ ברמיאט
 נט רחמ מן אלעין עשרין דינר
 מא ורד עלי יד אבו אלסרור בן טריף נע אלי
 10 מודע אלשיך אבו סעד כמסה וכמסין דינר
 מא ורד עלי יד מעמר סגולת קהלו²
 אלי מנלם סיידנא יכון לער אנצורף ללשבויים אלרום
 ורק ענ כמסה וארבעין דרהם דינאר ותמן
 פולך אלמלה מאיתין וסתה עשרין
 15 דינר ותמן

19^a. [Vol. I, pp. 232-3.]*A Calendar for the years 1153-6 C. E.*

[T.-S. 10 K 20¹, consists of three paper leaves, damaged, square writing, size 6½ x 5 inches, of which fol. i is blank.]

(fol. 2, recto) השנה הזאת יב פני מחזור [ה'גט] והי . . . אלגדול אלטוד³
 וא והי ליצירה דתתקיד [והי] [ל]שטרות אתסה והי לחרבן⁴ יבנה [א]פו והי
 אלז לשמטה ופי אליוב [ל יוד] ופי אלמחזור אלשמסי יד והי | פשוטה וחסירין
 סימן בחנ | אול רנב שנת תקמה ללגוים | [מ]רחשון נד כסליו ה חנוכה א
 טבת ז | צ[ו]ס א שבט ז אדר אב פורים א צום פורים ה | ניסן ז אייר דה
 סיון [ו] עזרת ד תמוז זא צום | ז אב ז צום ז אלול נד תשרי סוכה⁵ |

¹ 'Designate' for some dignity. Cp., e. g., the title *מעותר לחבורה*, vol. I, 278. Perhaps our Abu Mansur was an aspirant to the title Haber.

² Evidently this Mu'ammār held the title 'the choice of the congregation of X. (.. . סגולת קהל . . .), cp. vol. I, p. 259, no. 5).

³ Can also be read *אלגיר*. The meaning of these two words is not clear to me.

⁴ Supply *בית המקדש* to which the next word *יבנה* 'may it be rebuilt', really refers.

⁵ Supply *ה* both, i. e. the first day of both New Year and Tabernacles falls on Thursday.

אלוית ברסם אלכניסה | [אבו עלי] בן צדקה מרחשון אבו אלחסן בן חשש
[בם] ליו | . . . טבת . . . שבט אל[שיך] . . . | . . . [אלשיך אבו אל] ביא[ו]
ס[יו] ו[ע]צ[ר]ת | . . . [אלו] ל וראש השנה . . .

(verso) השנה הזאת יז פי [מת]זור רנז והי ל[יצירה] | [דח]תקוה ולשמרות
אתסו וללח[ר]בן אפ[ח] | [והי] אל א פי אלשמטה ופי אליובל טו וללמחזור
אלשמ[ס]י יח | והי פשוטה ושלמים סימן הש[א] | אול רנב חלמט ללגוים |
[מרח]שון וז כסליו אב חנוכה ה טבת נז צום [ז] שבט | ה (צום א) ¹ אדר וז
פורים ו ניסן א פסח א אייר בז סיון ד עצרת ב תמוז הו צום א אב |
ז צום א אלול אב תשרי סוכה . . . נ ² | אלוית ברסם אלכניסה | אלשיך אבו
עלי בן צדקה מרחשון אלשיך אבו אלחסן בן חשש כ[סליו] | אלשיך אבו
אלרצא טבת וחנוכה אבו אלחסן אבו סעד שב[ט] | אלשיך אבו אלכיר צדקה
אדר אנא ניסן ופסח אלשיך אבו עלי | [צח]רי אייר אלשיך אבו אלביאן סיון
ועצרת אלשיך הלאל | תמ[ח] ו[א]ב אלשיך אבו אלמפוצל אלול [ור]אש
השנה . . .

(fol. 3, recto) ³ השנה הזאת יז פי מחזור רנז | והי ליצירה דחחלקו ולשמרות
אתסו | וללחרבן אפ[ח] והי אלתאניה פי אלשמטה | ופי אליובל וז וללמחזור
אלשמס יז | והי מעוברת ובסדרן סימן נזו | מרחשון דח כסליו ו חנוכה ב |
טבת זא עשרה בו נ שבט ב אדר | ראשון נז אדר שני הו פורים ה | ניסן
ופסח ז אייר אב סיון נ | עצרת נ תמוז דח צום יז א | אב ו ט בו [א]לול זא
תשרי וס[וכה] ב |

(verso) אלוית אלתמיד אלשיך אבו סעד ואל[שיך] | אבו עלי צהרי מרחשון
אלשיך אבו עלי | בן צדקה כסליו אלשיך אבו אלחסן בן חשש | טבת וחנוכה
אלשיך אבו אלרצא שבט | אבו אלחסן אבו סעד אדר ראשון | אלשיך אבו אלכיר
צדקה אדר שני | אלשיך אבו סעד ניסן ופסח ורתה אלתבר | רחמה אללה אייר
אלשיך אבו עלי צהרי | סיון ועצרת אלשיך אבו אלביאן תמוז | ואב אלשיך אבו
אלננס הלאל אלול | וראש השנה אנא ושלום עלינו | ועל כל ישראל

20. [Vol. I, pp. 234-5.]

The family of the Gaon Sar Shalom Hallevi.

(1) Netaneel Hallevi Gaon was probably a brother of Sar Shalom. The period of his activity can be traced by means of the following data:

¹ Angular brackets indicate that the words enclosed are struck through in the manuscript.

² Tuesday evidently refers to New Year and Tabernacles (תשרי סוכה). Perhaps in the lacuna was also mentioned שמיני עצרת.

³ On the top of this page we read שרה and also the indication of the Muslim year ??

ללגוים תקנ רנב אול וענה

(a) T.-S. 8 J 5²¹: a document, dated Sivan 24th, 1471 Sel. בעיר אלמחלה הגדולה הסמוכה לפסטאט מצרים רשותיה דאדוננו נתנאל הלוי. Therein is mentioned a certain ירדד הישיבה. Likewise T.-S. 13 J 6²⁷: Adar, 1471 Sel. = 1160 c. E. A document (T.-S. 18 J 1²⁸) of the same year, drawn up at מחלה near Fustat, by authority of Netaneel Hallevi, mentions Sheerit החזן הור החזן b. Shemarya פאר התזנין.

(I) T.-S. 8 J 5²²: at Fustat, 1473 Sel. = 1162 C.K. T.-S. 8 J 32³: at Fustat on Ab 14th, 1473 Sel. = 1162 C.E. Or. 5542, fo). 3, נקול (i) נחן אלשהוד . . . (2) אלשיך אבו אלפכר אלעטאר הירוע בן (3) אמשאמי מור סעריה חזקן בן מור אברהם חזקן היקר (4) נבא אלמונות פי אלעשר אלמוסס מחודש בסלוי דשנת אלפא (5) וארבע מאה ושבעין ותלת שנין לשטרות בפסטאט מצרים (6) דעל גילוס נהרא מותבה ר[שותיה] דהדרת יקרת צפירת (7) תפארת כבוד גדול[ת] קדוש[ת] מ[ר]נו ורבנו יחיד רוזנו (8) נסיכנו ונשיא אלהים בתוכנו אדוננו נתנאל הלוי רכב (9) ישראל ופרשיו . . . Signed by Tikvah b. Simha b. Mebasser the Haber. Or. 5542, fol. 23, contains a letter to the above perfumer Sa'adya (Abu'l Fakr).

(c) Merx, *Documents de paleogr. heir, et arabe*, Plate III, prints a Ketuba, dated Adar, 1475 Sel. = 1164 C.E. at Fustat. Netaneel is mentioned therein as נאוננו נתנאל הלוי ראש ישיבה של גולה (see Kaufmann, *Mshr.*, XLI, 214). Signed by Jacob Hakkohen b. Joseph, Meboiak b. Nathan the Haber, Hillel b. Sadok Ab (cp. above, p. 287). The latter was probably the father of the author of the *Zula Megillah* (see Pozn., *R.E.J.*, LXVI, 70).

(d) T.-S. 13 J 3¹²: a document, אלתאטע (1) למא כאן יום אלתאנן אלתאטע מחדש בסלוי שנת אלפא וארבע מאה ושבעין ושבע שנין לשטרות (2) בפסטאט מצרים דעל גילוס נהרא מותבה רשותיה דהדרת יקרת . . . (3) אדוננו נאוננו נתנאל הלוי רכב ישראל ופרשיו יחיד הדור ארי תחורה ראש הישיבה של גולה (4) יחי ישמו לעולם (cp. also T.-S. 13 J 5²).

(2) That Netaneel was Nagid is mentioned nowhere. Only Benjamin of Tudela calls him שר השרים, a title given to the Negidim. *Itinerary*, ed. Adler, 63: שר השרים (Epstein's MS. reads חננאל) וביניהם נתנאל (ר' חננאל) הוא ראש לכל הקהלות של מצרים לחקים רבנים וחזנים והוא משרת פני המלך הגדול היושב בארמון צוען המדינה. Benjamin does not however mention that he was a Levite.

(3) Bodl. 2876": a deed in Arabic wherein נאוננו נתנאל הלוי is mentioned. Bodl. 2787²⁷ contains a poem wherein the following lines occur: נתנאל בן נאוננו בורחו • בבשתה כסתה שמש עננים • והוא נגיד ואמין: בחכמים. Does this refer to his title of Nagid? Probably our Netaneel

is meant here. Hence his father also occupied the dignity of Gaon. Indeed Mr. E. N. Adler (*M Schr.*, XLI, 425) mentions a Genizah fragment in his possession which seems to be an account of the installation of Netaneel as Rosh Yeshiba of בית דין הגדול בכל מדינות קצינו. Amidst a host of other titles he is introduced as נאוננו אחינו נחנאל ראש הישיבה שלנולה . . . בן הדרת מרנא ורבנא משה הלוי הראש המובהק הנאק הגדול מנוחתו כבוד את אלהיו

(4) While Netaneel is styled ראש ישיבה שלטולה Sar Shalom Hallevi b. Moses styles both himself and his father נאון יעקב. The latter is also addressed thus in a legal question (T.-S. 13J 31²) which begins מא יקול אדונינו נאוניו משה הלוי רא[ש] ישיבת [נ]און יעקב (ר' ז') נאון יעקב פי רגל תופי Claims are advanced on the property of the deceased by a creditor possessing an IOU and by the widow claiming her Ketuba. The question ends והמקום בה יכפיל שכרו ויוכן משרחו וירבה חורתו הראש ישיבת ארץ הצבי (= אמן סלה). *Infra*, p. 299, Sar Shalom signs as ראש ישיבת ארץ הצבי b. Moses ראש ישיבת ארץ הצבי, the descendant of the Geonim.

(5) Sar Shalom's period of activity can be approximately determined by means of the following data:

(a) T-S. 13 J 3¹⁴: a document dated Adar, 1481 Sel. = 1170 C.E., at אלמעז'יה אלקאהרה הסמוכה לפסטאט מצרים דעל גילוס נהרה מוחבה רשותיה (cp. T-S. 13 J 7¹², verso). In the following year we have a document (1482 Sel.) at Fustat (T-S. 13 J 3¹⁵, cp. Worman, *Lc.*, note 4), מוחבה רשותיה ראדוננו משה (i.e. "Maimonides). Likewise T-S. 10 J 26⁴, dated Tishri, 1483 Sel. (1171 C.E.), and T-S. 10 J 26¹³, dated Adar I, 1483 Sel. (1172 C.E.).

(b) Bodl. 2834²¹: dated 1488 Sel. = 1177 C.E. in the presence of שר שלום ברבי [supply משה] ראש ישיבת נאון יעקב זצ"ל

(c) Bodl. 2878⁹⁴ and 2875³²: dated 1494 Sel. = 1183 C.E.

(d) Bodl. 2821^{16 h and l}: marriage documents, dated 1496 Sel. = 1185 C.E. at Fustat. T.-S. 18 J 1²²: a document dated 4945 A.M. בנא אמון דעל כוף י[מ]א רבה רשותיה דאדונו שר שלום הלוי ראש ישיבת ארץ הצבי.

(e) Bodl. 2805⁹: at Fustat, Kislev, 1500 Sel.= 1188. A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection, dated Tebet, 1500 Sel. at Cairo by authority of Sar Shalom Hallevi Gaon. Signatures: Solomon b. Zakkai and Netaneel b. Joseph Hakkohen.

(6) Our Sar Shalom is perhaps identical with the Ab of the Damascus academy whom Benjamin mentions in his *Itinerary* (ed. Adler, p. 31) **ושם ראש הישיבה של ארץ ישראל ושמו ר' עזריה ואחיו שר שלום אב בית דין**. For 'Azarya another reading (*ibid.*, note 12) has 'Ezra. But this is probably a confusion with the later Gaon, perhaps 'Azarya's son, whom Petahya met when visiting Damascus (*Itinerary*, ed. Grinhut, p. 28). This 'Ezra received his diploma from the Bagdad Gaon Samuel Hallevi b. 'Ali. Thus Netaneel, 'Azarya, and Sar Shalom were the sons of Moses Hallevi, Gaon of the Palestinian school situated then at Damascus. Netaneel emigrated to Egypt where he became **ראש ישיבה של נולה** at Fustat. 'Azarya succeeded his father as Gaon at Damascus while Sar Shalom was Ab. After Netaneel's death (between 1166-70) the Ab of Damascus settled in Fustat and became president of the school. He gave himself the title of **ראש ישיבת ארץ הצבי, ראש ישיבת נאון יעקב**, probably because of his having been Ab of the Damascus school. 'Azarya was probably succeeded by his son 'Ezra to whom perhaps T.-S. 8 J 8¹⁵, containing a very damaged letter, was addressed. **הדרת יקרת רום תפארת** (l. 5) **צפירת עמרת כבוד מרינו ורבינו (6) אדונינו עזרא ראש ישיבת נאון יעקב תרום ממשלחה וחגדל (7) ממלכתה** . . . (last two lines) . . . **בן אדונו | הנאון הגדול מנוחתו כבוד זכרו לחיי העולם הבא**.¹

(7) Harizi, when visiting Safed about fifty years after Benjamin's travels, found there a Sadok **ראש ישיבת נאון יעקב** who lost his position and wandered about from one place to another. *Tahkemoni*, ed. Kaminka, p. 354, **ועברתי על צפת ומצאתי שם בחיר האל' השר וגדול משר . . . כל עקוב' צדוק הצדיק ראש ישיבת נאון יעקב' אבותיו היו ראשי הישיבות . . . רק אפפותו צרות רבות' והתגלגלו עליו סבות' והורד מכסאו אחרי מלך' . . . והורק מבלי אל כלי ובגולה הלך . . .** It may be that he was a member of this Gaonic family. Probably this Sadok is identical with the person mentioned in an interesting responsum of Maimonides (Kobes, I, no. 148). A number of people in a certain community bound themselves by means of a ban to discontinue the honorary mentioning of 'the head of the school' and other people in the synagogue during prayers and on other occasions. This used to be called by the technical term of **רשות** (see above, vol. I, p. 237). The wording of the ban was, according to some correspondents, **אבל אם היתה השבועה כמו ששאלו ממני מקצתכם וכתבו**

¹ A Siddur by Solomon b. Nathan of Sijlmissa (copied in 1203 at Barka by 'Amram b. Sa'adya) contains an entry **ריש עזרא של רבינו עזרא ריש בבית דינו של רבינו עזרא** (Steinschneider, IX, 39; Bodl. 896; cp. also Pozn., *Bab. Geon.* no). Both father and son are entirely unknown.

נוסח החרם ואמרו שכך תחרימו על מי שיחזור מהיום והוא זהלאה ישמע לאדם רשות לא במבוא ולא זכר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא על פי כתב ולא עלי שום מן חברכות עד אתקפ"ח שנת זהו הנוסח ששלחו לי. If Sel. is meant here, which would correspond to 1277 C.E., then the ban was declared in 1177 C.E. for a period of a hundred years. But it is also possible that אתקפה is a corruption for התקפה. Hence A.M. is meant = 1228 C.E. and the event took place in 1178, forbidding the mentioning of רשות for 'half a century'. Maimonides continues (*l.c.*, 30^a top), ואף לפי נוסח זה שכתבו אם אירע דבר לזה השר הנכבד רב צדוק ש"צ להוכיח שמו ושם אבותיו נע כנון שישא אשה או יולד לו בן זכר או יעלה לקרוא בתורה מכרכין אותו ומקלסין אותו כראוי לכבודו ומזכירין אותו בכל מיני כינויים שירצה ושם אבותיו הקדושים וצ"ל ואומרים בן פלוני הנאמן ראש ישיבת ארץ הצני וכו'. Thus this Sadok was a son of a Gaon, the head of the Palestinian academy. During the period from 1177-8 C.E. to Harizi's visit of Safed, this Sadok probably assumed himself the title of Gaon and experienced adverse changes of fortune.

What militates against the above identifications is the fact that none of these people are styled as Levites. But it should be borne in mind that Netaneel, who undoubtedly was a Levite, is not mentioned as such by Benjamin of Tudela.

(8) In dealing here with the Damascus school, a few remarks should be made about the scholar Joseph b. אלפלאה (אבן פלאה, אבן פלאה) whom Benjamin met in Damascus during his visit. Joseph had the title יסוד הישיבה. He is perhaps identical with the scholar whom Maimonides mentions in a responsum (*Koḇeṣ* I, 5^c, no. 23). וזה העניין הפכו ר' יוסף בן פאלט ז"ל באותם הקונטרסים אשר שלח לנו ולכך תראה אומרו תמיד חייב מדרבנן. We see that Joseph corresponded with Maimonides and sent him some of his writings (קונטרסים). However, when the above responsum was written, he was no longer alive. The real name of his father was Paltoi, as we learn from Perahya b. Nissim's commentary to Babli Sabbath (*Bodl* 438¹) who cites this scholar a few times. Fol. 21^a

אמר רבינו יחוסף הלוי¹ בן פלכני, (מתני' תנוד שהסיקוהו 38^b to Sabb. 38^b) במירושו ששאלו רב נחשון נאון ז"ל ואמרו לו ששמענו שבשתי ישיבות משהין סיגלי (Sabb. 50^b) יש מי שפיר בלשו, fol. 25^a; בתנוד ואם כך עושין עדיין יש (=בלשון ישמעאל) אלנאסול (saffron) ורבי יוסף בן פלמיו פיר בלשו ישם נגז קישרו (Sabb. 66^b) רבי יוסף בן, fol. 32^a; (see Lane, s. v.)²; סעדה

¹ The stroke over the word is in the manuscript, and probably denotes that it should be deleted.

² See Addenda.

פלי (פלטוי r.) משום רבי שרירא פי' T-S. Box F 3 contains a leaf of a Talmudic commentary which begins on recto (פירוש) (= פירוש) זה (!) הדרשה הכתוב (!) בנמ' לחשלים (2) בו הפרק שראיתי בו פ' לרב הנדול בישראל הרב רבינ' [1] (3) אברהם בר הרב הנדול רבינו משה בעל החיבון [ר] (4) מנחם כבוד אמרי בנמרא ררש ההוא גלילאה וכו' (Sabb. 88^a) . . . (4) verso, l. 4) ורבינו יהוסף בן פלמיו זצקל (5) מפרש פול סצרי וכו'. Joseph b. Paltoi seems to have composed a commentary on Sabbath which Perahya b. Nissim used.¹ Most likely פלמיו and פאלט are variations of the same name, the former being the original; אלפלאה, אלפלאה, אלפלאה would be corruptions of this name, provided the Damascus scholar is identical with our Joseph b. Paltoi. Whether this dignitary of the Damascus school is identical with Joseph ibn Plat mentioned in the Pardes² is still doubtful. The reading יסוד הישיבה is to be preferred to סוד הישיבה; the former was an honorary title bestowed upon well-wishers of the academy (see vol. I, p. 278). Accordingly Joseph was no 'Vorsteher des Lehrhauses' as Graetz (VI⁴, 244, note 3) states.

¹ Perahya also cites Abraham Maimuni. See also Kobes I, 53, a, b where a statement of Abraham is excerpted מפ' מסכת שבת להר"ר פרחיה בר נסים זל' שחכר שנת ה' ו' ליצירה (1247 c.E.). A document (Bodl. 2873^b), dated 1551 Sel, (1240 c.E.) at Fustat, mentions our commentator as one of the parties (see also above, vol. i. p. 248, note 1). In dealing with Perahya's commentary, the following excerpt from Bodl. 480¹ fol. 26^b, will be of interest. On אי הכי אמ' אבא אבא רבי יוסף (Sabb. 53^a see Rashi a. 1. and in Hullin 45^b) Perahya remarks הלוי זל' שקיבל מרבי יצחק בעל מגלת סתרים כי שם רב אבא הוא והו' קוראין אותו רב אבא וכיון שיש בוה טורת חזרו לקרותו רב בלא אבא ושמואל היה תלמידו וחבירו והיה שמואל קורא לו אבא בלא רב. Now Joseph Halleivi is most likely Joseph ibn Migash who reports in the name of his master Isaac (Alfasi). But the author of the Megillat Setarim was not Alfasi, but, as is well known, Nissim b. Jacob of Kairowan (see Pozn., אנשי קירואן, 38-40). By-the-by, another disciple of Alfasi was Joseph b. יוסתו of Jian. Bodl. 438²⁰, containing Yehuda b. Eli'ezer Hakkohen's commentary on 'Ab. Zara, reads on fol. 126^b וכן נמצא בכתב מר יוסף זל' בן יוסתו ממדינת גיאן שהעיד על רבו הרב אלפאסי זל' שחזר בו בסוף ימיו וכו' (See Addenda.)

² See also הכותב שמעתי, ed. Albeck, p. 15, from MS. Paris, ואני הכותב שמעתי בשם רבי יוסף אבן פלאה שהיו נוהגין באליוסנה (Lucena) שהיו אומרים שמע יחד בקול ובנועם נדול ובמתינות והיו מפסיקין בין כל חיבה ותיבה עד אחר. Albeck thinks that this is a later addition by the author of the *Eshkol*. See further Epstein, *Mischv.*, XLIV, 289 ff.

Nos. 21-3. *Letters from and to Sar Shalom Gaon.*

21. [Vol. I, p. 237.]

[MS. Adler 4020, paper, square hand, top torn off and also damaged on left hand.]

(recto)

. . . יוע¹

[מ]ן שר שלום הלוי ראש ישיבת

גאון יעקב ב"ר משה הלוי ראש

ישיבת גאון יעקב נין הגאונים

זקל²למא צרר כתאב אלגמעה אלכרימה הדריים בעי[ר ק] לוב³

ברוכים הם לשמים למחשבנו יירומם וו

ותחקקנא רנבתכם וחסן עאטפתכם פי

מרנא ורבנא משה חזון היקר ב"ר החוני[ם]

מרנא ורבנא לוי חזון היקר אהוב הישיבה

והו אהל למא אהל לה דון זירה ממא לא

שניר³ לבונה בקי בשחיטת חולין ורגיל פי אלתפלות פי סאיר

מרצת

אוקאת אלסנה [ו]נתן נעלם אנה מא תעטל ענכם אלא בסבב

שר שלום הלוי ראש ישיבת גאון יעקב

בירבי משה הלוי ראש ישיבת גאון יעקב

נין הגאונים

(margin)

. . . פעליכם אלקים בחקוקה | ומחאפטת אלכונה יעלם אולארכם נר תורה |

ו[נ]י כרנכם מן ידי חובה ותחללצו מעונש האיסור | ושלום אחינו יגדל | אמן נצח

סלה | יחפך לש[שון] |

¹ Of this heading only the last three letters are legible.² זכר קדוש לברכה =³ Read קליוב (see J. Q. R., XVIII, 10-11, עיר קליוב; *infra*, p. 302, note 10,1. 6). Kalyub is 8½ miles north from Cairo by railway.

22. [Vol. I, p. 237.]

[T.-S. 13 J 31³]

(-----)

(recto)

[כמ] נדלות בשם¹ אשר ריחו. יעור פאת תימן וגם צפון.
 משה סנן הכהנים (2) וגביר. כל הנריבים הוא בנו חלפון.
 את אותבו יהיה כבן יאיר.² גם אויבו (3) יהיה כאב דלפון.³
 לנפן אדרת. וצניף התפארת וציץ הכותרת. אחוז מעיל
 (4) היתרון. ועומה רביד הכשרון. נחל עדני. מבחר זקני. נין
 אהרן קדוש יי.
 5 אשר מפעל הורמים. ומתנותיו כמימי הנשמים. יישר ארח[יו] וייטיב שבחיו.
 ויפיהו נולי מרקחיו. מה יקרו לשמיד.⁴ ומה יפו כרמיד. [ומה] נחמדו
 ננות בשמיד.
 לריח שמניך מוכים שמן תורק שמך.⁵ לא נעלם מיחידתו היקרה.
 כי לי מברכת הסחורה. בכל פעם חשורה. תוכל ב[סת]ר בסבר ותקוה.
 לתק ולמצות. רוח נדיבה אל תבצור. והחשודה משליחותה אל תעצור.
 10 ש[י]מנה כחקה מבלי לחוכה. ברית עולם לא תשכח. א[נו] מוכרים ח[ביבנו]
 דברי חכמי התורה זכ לב כל העושה מצוה אחת ממיבת [לו] ומאריכין את ימיו
 ונוחל את הארץ⁶ ו וכל הזהיר במצית ציצית זוכה
 ומשמשין אותו שמונת אלפים ושיש מאות עבדים⁷ שג בימים ההם ובעת
 ההיא אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הננים והחזיקו בכף
 15 איש יחורו לאמר נלכה עמכם כי שמענו אהים עמכם⁸ ואתה אדירנו
 ידוע בזהירותך במצות ודיווחך ליטול שכר וכבר ניסיתי בכל פ[עם]
 ופעם שחשוב בשלום שתשנר לי טלית שאעשה בה מצות ציצית ואתה
 אמר וקיים דברך והמקבה יכפיל שכרך ויהיה בעורך וישמור לך
 החסד והשלום כענין שג ותסר יי מעולם ועד עולם על יראיו וצ לב בנ⁹
 20 ושלום חמדנו ינרל. בעוז המגדל. ואל ידל אגם¹¹ ישע לנו יקרב
 שר שלום ראש ישיבת ארץ הצבי ביר משה הלוי
 ראש ישיבת ארץ הצבי נין הנאונים זקל

¹ Cp. Cant. 5. 13; 4. 16.² I. e. Mordecai (Esther 2. 5).³ I.e. Haman, cp. Esther 9. 7.⁴ קשם, cp. Exod. 28. 19; 39. 12.⁵ Cant. 1. 3.⁶ מנפשו = Cp. above, p. 85, note 6.⁷ Kiddushin i. 10.⁸ Sabb. 32^b; our text reads שני אלפים וח' מאות עבדים.⁹ Zech. 8. 23; the verse seems to have been quoted from memory, hence בימים ההם ובעת ההיא.¹⁰ Ps. 103. 17.¹¹ אמן נצח סלה =

בלי שכר אלא לשם שמים
 כך הלך אליו ולא רצה בו ומל אותו יפת הקצר לאחר זמן הגידו לי
 אנשים כי מסר בי יפת הירוע אבן אלטפאל עמך ודבר עלי דברים שלא
 25 דברתי וחרה בעינו נאוננו ולא האמנתי אליהם ואמרת [אי]ך
 יחרה עלי נאוננו ועוד יעשה משפט בלי בלא¹ עדים
 וישמע דברי מוסר בלי עידים ולא ראית² חלילה לנאוננו מעשות ועוד
 כי אני שיהרהר עלי נאוננו אחרי | מי יצא מלך [י]שראל ונ' השבת חננת אל³
 וג' כמנהג אבותיך הקדושים דינינו לכף זכות ואל תאשימני ואל תשפך דם |

(verso)

כי
 ולא ואל תאשימני מפני הכתיבה והגיד הכתיבה אינה
 טוב (!) וכן הנייד וחיי נאוננו לא מצאתי נייר טוב מזה
 ועוד הכתיבה אינה טובה מפני כי אני חולה
 וכתבתי אותה ואני מיסב כי אני חולה במעי ועיני
 5 ולא אוכל לעמוד ולולי כי אני חולה הייתי חלף כתבתי ושלו

(recto)

שא שלום ערי אין קץ לשלום ושלום | המודך
 עבר מעבדיו⁴ עבריו משה בן אל[ה] הלוי סט

Nos. 24-5. *Epistles from and to Yehiel b. Elyakim.*

24. [Vol. I, pp. 239-41.]

[T.-S. J 20³, paper, square writing, size 25 x 16 cm.]

(recto)

תבואתך טובה ורחבה ונסכה כך ובנחלתך ובכל נפשות ביתך | רעי
 אשר כנפשי מרוד יפת המלמד תכון בארץ ושאננת מפחד רעה⁵

אגלה

אמרת את אונך את כל ההוא באותו שבע אשר נסענו ברביעי בשבת
 הפליגה ספינתנו מן סמס⁷ וביום חמישי באנו אל מחוז מנהופת⁸ בשלום
 5 כלנו ברוח נכון באין סער בים ואין מכלים דבר אך מצאתי עולם הפוך
 ואנשי המקום מבוקשים משרי מסים אשר עליהם יוקשים כצפרים
 האחוות בפח ואני נבוכ בארץ עד יסקיף וירא יי' משמים וקולי שמעה

¹ Delete בלא .² Read ראית³. I Sam. 24. 15.⁴ Ps. 77. 10.⁵ Read מעבדי.⁶ Cp. Prov. 1. 33.⁷ Al-maks, the port of Cairo.⁸ Miniya Zifta.

בחסדך הַט אֶזְנְךָ לְאִמְרֵי פִי שֶׁאֵל נָא אֶת שְׁלוֹם בֵּיתִי וּמָה תִּנְיֵד לָהֶם
 שְׁחוּלָה אֲהַבְתָּם אֲנִי וְאַחֲרַי דְּבָרֵי לֹא יִשְׁנֻ וְלֹאֲם לִי לִנְעַר לְאִלְיָקִים נִחְלָהוּ
 10 לְאִמּוֹ בְּקִרְיָאֲתִי וְהִרְגִּילָהוּ לְקִרּוֹת מֵאַרְבַּע הַפָּאוֹת מִלְמַעְלָה
 וּמִלְמַטָּה כֹּאשֶׁר אֲהַבְתִּי¹ וְאֵל יִבְטֹל עִם הַנְּעָרִים וְהִרְגִּילָהוּ לְכַרֵּךְ
 אֶת הַבְּרִכּוֹת שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ וְצוּהָ אֶת אִמּוֹ לִיטּוֹל יָדָיו וּלְכַרֵּךְ הַמַּצִּיא וּבִרְכַּת
 הַיֵּין וְהַמִּים וְנִטְיִלָה אֲשֶׁר חֲנַכְנוּ אוֹתוֹ לְפִי דְרָבּוֹ וְהַזְהִירָם עַל בְּנֵי הַקֶּעַן²
 לְבַלְתִּי תִּנְיָה אוֹתוֹ לְהִידְרוֹת³ בַּחֲצַר פֶּן יִקְרָאנוּ אֶסֶן מִן הַסִּתִּיּוֹ וּמִקּוֹר
 15 הַזֶּמֶן וּפֶן תִּפּוֹל עָלָיו לִכְנֹחַ מִן הַקִּיד בִּי יִקְרוּ לִי וְיִלְדֵי שְׁעָשׂוּעִים הֵמָּה וְאָף כִּי
 עֲנִיִּים אֲנַחְנוּ לֹא קִצְרָה יָד יי' לְהוֹשִׁיעַ וְאוֹתָם הַכֹּסֶפִים אֲשֶׁר לוֹיִתִי מֵאוֹתוֹ עֲנִי
 נִהְלֵנִי בַּחֲסָדְךָ עַד אֲשֶׁר אֲבּוֹא אֶל [אַרְצִ]נוּ וְאִם רָאִיתוֹ כִּי הוּא נִחַפֵּז לְלַכֵּת הֵנָּה
 צִוִּיתִי אֶת שִׁיךְ אֲסַמְעִיל אֶלְמִלּוּאֲטוּלִי לְחַלּוֹת לִי וּקְבֹל בְּסִבֵּר פָּנִים יִפּוֹת
 הָעֲנִיִּים
 וְקַח מִמֶּנּוּ שִׁיעוֹר הַתּוֹב וְתֵן לוֹ וְאֲנִי יֹדַעְתִּי כִּי יִהְיֶה לְשֵׁם תִּיבּוֹם⁴ בַּחֲלִילּוֹק לָחֶם
 20 וְעֲשִׂנִּים⁵ וְאִם חוֹבֵל עֲנוּתְךָ תִּרְבֵּנִי⁶ וְחִלְקְתּוֹ שְׁבוּעִים שְׁנִים אוֹ שְׁלֹשָׁה וְאִם יִקְשֶׁה
 בְּעֵינִי[ךָ] יִתְּלָה עוֹלֵי בִּאחֲרִים עַד יִרְעוּ כִּי אִישׁ הִיָּה בְּחוּכָם וּסּוֹכֵת שְׁלוֹם פְּרוֹם
 עַל הָאֵחַ הַנִּחְמָד כֹּלִי יִקֵּר שְׁפָתֵי דַעַת מֶרֶד וְרֵב הַתְּלַמִּיד בֶּן אֶלְרִיִּין הוּא
 אָבִיו וּבְנָיו בְּקֶרֶב שְׁנִים יָחִיו וְלִבִּי עֲלֵיהֶם עַד אֲשֶׁלֶּם אֲשֶׁר נִדְרַתִּי עֲלֵיהֶם
 בְּקִרְיָאֲתָם וְאוֹתוֹ הִנֵּעַ אֲבּוֹ אֶלְכִּיאָן שֶׁצִּי הִקְרִיבָהוּ אֵלַי וּדְבַרְתִּי אֵלָיו
 25 כִּי לֹא עֲזַבְתִּיהוּ מִמִּיעוּט מִתְּנִיתִי⁷ כִּי מִצִּוּתוֹ עָלָיו⁸ וְהוּא יְתוֹם וְאִין עוֹד לוֹ
 וּבִשְׁבוּבִי בְּשֵׁלֹם אֲשִׁלֵּם מִלְ[א]כְתּוֹ בַּחֲסָדִי בּוֹרְאִי וְעֹשֶׂה זְהֻלָּתִי וְדוּדִיו
 אֶלְשִׁיךְ סְטוּאָל רְשִׁיד וְאַחֲרָיו ר' יְהוֹשֻׁעַ תְּרוֹם קֶרֶנֶם בְּכַבּוֹד וּשְׁלוֹם כָּל
 אוֹהֲבֵינוּ יִרְבּוּ יִשְׁלִיו אֱהִלֵּיהֶם⁹ וּבִמְנוּחָתָם לְמוֹי¹⁰ יִחִיָּאל בְּרַבִּי אִלְיָקִים הַצּוֹבִי¹⁰

¹ See vol. I, pp. 239-40.

² Read הַקֶּעַן. His name was Moses (see *infra*, p. 320, II, I. 10f.).

³ From דָּרָה, used with the walking of a child. See Sabb. 18. 2, האשה מדדה את בנה.

⁴ Literally 'beating out'; here in the meaning of a crush.

⁵ Probably תַּעֲרִישִׁים 'lentils'. ⁶ Cp. Ps. 18. 36.

⁷ Probably read מִתְּנִיתוֹ 'his gift', or fee he was paying for a certain piece of work.

⁸ Read עָלָי. ⁹ Cp. Job 12. 6.

¹⁰ Probably he is also the author of the following epistle, MS. Adler 2738, paper, square writing: (1) שְׁלוֹם עֲצוֹם תִּפְקֹד אֲרוֹנִי רַב [תְּמִים] (2) הַחֲכָם וְהַנּוֹבֵן מִמֶּנִּי (3) דּוֹרֵשׁ מִנְּכַתְךָ (4) וְשִׁלּוֹךְ וְאִמְרוּ לִי בְּבִיתִי כִּי בֵּא כְּבוֹדְךָ (5) הֵנָּה לְשִׁאֹל בְּשִׁלּוּמִי וְלֹא חֵייתִי הֵנָּה וְהָרָה (6) לִי הִרְבָּה וְאֲנִי מוֹדִיעַ לְכַבּוֹדְךָ כִּי בֵּא הֵנָּה (7) אֲבוֹתָנָא וְשִׁאֵל מִמֶּנִּי לְבּוֹא [אֶל] קְלִיבּוֹ לְקַדֵּשׁ (8) אֶת בְּנוֹ וְאִמְרַתִּי לוֹ כִּי יֵשׁ הֵנָּה שְׁתֵּי חוֹפּוֹת (9) אַחַת בְּיוֹם שְׁלִישִׁי וְאַחַת[ת] בְּלִיל רְבִיעִי וְאֲנִי (10) אֲבּוֹא אֵלַיְךָ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִבְקֹשׁ הָרֹבֵד (11) וְלֹא נִמְצָא כֵּן אַחַת בְּיוֹם שְׁנֵי כְּבִקֵּר (12) וְאַחַת בְּלִיל שְׁלִישִׁי וְאֲנִי (13) אֲבּוֹא בְּיוֹם (14) שְׁלִישִׁי שֵׁם וְתוֹדִיעַ לִי אִם אֲפָשֶׁר לָכֵם (15) לְהִתְאַחֵר עַד יוֹם

(verso)

הזקן אלשיך אבו אלפרץ שואל בשלום ביתו והקען¹ בן בתו ומצוה עליו
ובשלום הכל שלם הוא אתנו כלנו חיים

25. [Vol. I, pp. 240-41.1]

(i) Yehiel b. Elyakim is most likely identical with the author of the Genizah responsum, published by Dr. Abrahams, *Jews College Jubilee Volume*, pp. 106-8. It contains interesting information about the internal life of Egyptian Jewry. Yehiel writes:

(p. 106, ll. 1-18) כאשר התעו אותי אלהים מבית אבי בחרתי לגור מצרימה
ראיתי חסם וריב בעיר ומצות ומריבות לחרחר ריב ואשבה משומם דומם
בראותי אלהים שופמים אלהים והמה לא אלהים² ומקצה (ומקצת ז.) אנשי
המקום שאלוני היש אתך די השיב לשואלך דבר מעולם אשר באת ורבות
ראית הנד אם ידעת דבר ואשיב אותם דבר אנכי הצעיר בבית אבי
ומשפחתי הצעירה בישראל ואם אינני בקי בחשובות ועניינים הלא לאלהים
פתרונים ספרו נא לי האותיות שאלוני אתה דעי אף אני ויאמרו לי מה
תאמר נפשך בעד רשות הנזכרת מרשות מרינו ורבינו בשטרות שטרי
מקחים וממכרות ובפעודה שרבים מסובים בה סעודת אירוסין ונישואין וסעודת
מילה וכיוצא בה וטרם פרוס על שמע השליה המתפלל בעד העם וטרם דרש
הנדרש ברבים היש ברשות הזאת מוכרת עון הטובה היא אם דעה דבר אתה
עמנו ונשמעה ובמנהג הזה נהנו הקדמונים אשר לפנינו גבלו ראשונים גבול
לא ימש אין כל חדש תחת השמש ואחנה את לבי לתור ולהשיב על ראשון
ראשון ועל אחרון אחרון על אשר סדרו המורים ויורו המורים לאסר אסר בזה
לא ירעתי מזה ועל מזה ולפי עוני דעתי נפשי שמתני מן המורים כוננתי חצי
על יתר לירות רוברי שפת יתר בעזרת המלמד לאדם דעת וזה כל פרי
הסיד התגרות מעל השטרות . . . (p. 108, l. 7 ff.) ונראה לי שתשובת זו
מעולה ושפלה איננה ואשר הראוני מן השמים הגדתי ועל כל הנעלמים והנלזים
במעגלותם והמטים עקלקלותם ויליכם יי את פועלי האון שלום על ישראל זו היא
הוראת פֶּלֶךְ מֶרֶן ורֶבֶנָּה (מרנו ורֶבֶנָּה ז.) יחיש' (יחיאל ז.) הדיין במצרים החכם
[והנבון] בר אליקים החכם והנבון שנעתקה מיהוראתו אות באות ומילה [במילה]
ובזה אנו מעידין והנהנו אותה כפי היכולת ומכתיבת ידו העתקה ואנחנו
יודעים אותה ומעיד³ אברהם ביר' הלל נע' יאשיה ביר משה זצ"ל

שלישי בכתבך תודיע (14) לי ובפה והנה שכרתי את העני הזה לבוא (15) אליכם
ולא אשקר באמונתי ושאל בשלום (16) ר' [מא]יר השר הנכבד ממני ושלום |
יחיאל בר אליקים.

¹ Read והקען.

² Here in the meaning of Judges, scholars. Cp. Exod. 22, 27 and Sanh. 66^a.

³ ומעידים =

There is no doubt that *יחיאל* should be read *יחיאל*, as already Dr. Abrahams (p. 103) suggested. We now know that he hailed from Aleppo. Hence the allusion at the beginning of the responsum to his having left his native place and settled in Cairo-Fustat (Egypt). After some wandering he became Dayyan there and must have attained a great reputation. One of the signatories testifying to the exactness of the copy of this responsum made from Yehiel's own handwriting is probably Abraham b. Hillel, the author of the *Megillat Zuta*.

(1) *שאלה נשאלה מלפני הדרת יק[רת]* (T.-S. 8 J 8¹) contains a question (2) *ורבינו יחיאל הרב המובהק הפט"ש [הח]קן היי שמו צפיר' תפארת מרנו* (3) *לעולם וכו'*. Probably our Yehiel b. Elyakim is meant. He is also the recipient of the following epistle (T.-S. 10 J 14¹, verso, faded writing). (1) *למי כל המדת ישראל הלא מרנא ורבנא יחיאל הרין לפניו יום (2) יום ידרושון ותורתו יתפצון: לעשות ככתוב יושר דברי אמת (3) ול[כן] נדרשתי ללו שאל משא משאלי להלות פני אדוני בעד (4) התורה החקוקה בדת משה לעמוד ברבר בכל לבבך ובכל (5) נפשך לבקש ממנו עד יחרצה לבנון פעמיו עיר הקודש (6) ירושלים לעשות הישר והטוב וכל הכתוב למעלה בא[רץ] (7) ובנון הכל בידי מרנא ורבנא יוסף בן מר' ורבנ' שמואל (8) לא בררו וגם שטר כתובת אחיו לקחו בירו לבל יוכל (9) אותו האיש לגבות מנחלת אחיו יוחר מכתובתו (10) ולכן אל נא ימנע מהלך אלינו כי אז יצליח ורבינו (11) בקיימו מצות אלהיו ואז ישכיל. וכתב ירי אדוני (12) הבא אלינו בידי הזקן בא אלינו עם חסדך (13) אשר הפלאת עשות עמנו עשינו ככל (14) מצותך אשר ציוי[תנו ו] לא שכחנו ואם... (15) כ... ת [ש] נחרשל... על תפוצת (16) אדונינו הנגיד חלילה שלא היה כמלו (17) וכבר שולח ביד איש עתי תבוא אל אדוני ועל הכל גוריע לאדוני (18) בכתב כי לא יכולנו עתה (19) ות... ח ממני חגניה ברבי יהודה (20) יראם¹.*

(3) The following epistle (T.-S. 8 J 33¹) is either of the twelfth or the thirteenth century.²

(recto) *ואתה שלום. וביחק שלום. | וכל אשר לך שלום. [ע]ם שלום | בניכם הכנים. והחתנים הנבונים. | כנפש עבדכם. הדורש בעדכם. | בהר צבי איתנים. | יחיאל בר יצחק זללה | עוד יפרש אדני מורי הרב | מה יעשה באותו ההקדש | שהקדשת לעשות מקוה | כי אינם צריכים כי עשיתי | להם בביתי מקוה ואין להם | אלא זה שלי כי כבר פסקו | בעונותינו הנשמים מן הברכות | ובשילוח אין מניחים הגוים למבול | ויוכל לשנות ההקדש | על ירי שבעה טובי העיר*

¹ Cp. Isa. 65. i. *משאל* is probably a dittography before *משאל*.

² Read *יראם סלה = ירחמנו אלהינו סלה*.

³ See vol. I, p. 241, note i, end.

(verso) אם יש בזה צורך¹ | ועוד טחב | [י]ח[יה] שיטבלו | בביתנו כדי
 שתלמדנה | הגברת² | חן | טבילה | כי פעמים היו בלא מים ולא³ | חפצו
 לטבילה ופעמים | בלא חפיפה כלל | ופעמים | בבקר ותחזרנו אותם | עד
 לערב על כן טוב להם | לטבול אצלנו וזיה זה | שלום ולכל ישראל | כנפש
 חיאל | יודיענו רבנו אם הניע לידו כתבי | מזה העניין⁴ על יד גוי מצוען רצען |
 ושמו עסכי ואביו הנה דר

(4) Our Yehiel b. Elyalpm is probably also the recipient of the following epistle. MS. Adler, one leaf, very damaged:

(r. l. r) בשם רחם עבדך יהודה המלמד ביד אהרן הרופא סט (2) אל הדרת
 בנך יחיאל הרב המוכתק ירום הורי ויגדל כבודו וידע (3) להדרתו [ה]קדושה
 כי אני נכסף לראותו הרבה ובא כתב אדוני אל רבינו שמואל שץ (4) ולא
 ראיתי אני כלום וכבר אמרתי להדרת אדוני איני חפץ שיחיה (?) מאומה. (r.)
 There follows a report about a certain person who has been arrested for taxes and is
 threatened with imprisonment in default of payment, The same Yehuda
 b. Aaron writes to Abraham Nagid (b. Maimonides). T-S, 6 J 4²⁹,
 (1) עבד הדרתו הנכסף לראותו (2) יהודה המלמד ביד אהרן הרופא סט
 (3) עמאני (4) אל הדרת יקרת צפירת חפארת מרנו ורבינו אברהם
 (5) הנגיד הגדול נגיד עם יי צבאות[ת] יכן אלהינו כס[א] (6) שרורותו ויגדל
 מעלתו (no more left).

Yehuda is probably the son of Aaron (Ben-Sion) al-'Ammani (b. Yeshu'a the physician) whom Yehuda Hallevi eulogized in his poems which he composed during his stay in Egypt (see *Diwdn*, I, pp. 2-3, 10-11, 93-4, 99-102, 116, 207 ff.; II, 226, 257-60, 287). We know that Aaron had five sons, viz. Meborak, Yeshu'a, Yehuda, Samuel, and Sadok (see Brody, *ZfHB.*, VI, 18-24). We now learn that of these Yehuda was a teacher (מלמד), while Yeshu'a followed his father's profession as doctor (see J.Q.R., XIX, 732, no. 34: a letter from Abu'l-Hasan to Yeshu'a (הרופא אלמאני (אלעמאני r.) שץ b. Aaron הרופא אשר הנכבד אלעמאני indicates that Aaron was a native of 'Amman in Palestine (see above, p. 130, note 7). He may have also stayed in Jerusalem (hence his name Ben-Sion). But as the Crusaders were then the masters of the Holy City, his stay there must have been of a short duration. We find him in Alexandria already in 1129 (above, p. 275).⁵ It is remarkable

¹ Cp. Meg. 27' bottom.

²

Read הגבירות.

³ = הענין 'matter'.

⁴ Read שדרתו.

⁵ It appears that Aaron was installed in Alexandria as Haber still earlier. Reifmann published in *Osar Tob*, 1882, p. x, an Aramaic epistle from a certain Joseph

that his son styles him only physician and not Haber and Dayan as Yehuda Hallevi did. He was also the author of a liturgical poem (Bodl. 2704¹).

Nos. 26-8. *Family Letters.*

26. [Vol. I, pp. 241-2.]

[T.-S. 13 J 11⁴, paper, square hand, damaged at the right-hand bottom corner.]

Address (verso)

תובל איצרת הלז בשמחות	מני אחוחכם
וניל אלי כִּנָּה אחיי אבוסעיר	הנקראת מליחה ²
ושלמה הנאים	

(recto)

שלום ממרומים • וברכות כעשבי הדומים • וכטיפי מרומים • וכדני תחומים •
ועוז ותעצומים • וכן וחסד ורחמים • ואורך ימים • כאב חמון בא בימים • וכן²
ובנעקד בהר מרומים • וכיעקב איש חמים • ובחלם חלומים • וכמז[ה דם]
שבעה פעמים •³ וכלל הברכות יאתיו ויתולו ויואדו ויורכבו בראשי אחיי
5 פ שלמה ואבו סעיר • אחים נעים נענועים • מני מליחה אחוחכם •
ובתי הקטנה הנקראת זואי • המשתחוה לכם • לחיים אנהנו ובטחוני
ליצור ישעינו שנם אתם לששון בלי אסון • ולעלצון בלי לחצון • ולשמחה
ולרווחה • בלי יגון ואנחה • ואם כתבתי לכם בסוב אני איני⁴ בסוב

וכתבת (ובתבה probably r. אלחבר אלמעולה בן (b. Jacob with the superscription אלעמאני פי חדש שבט סנת דתתפ"ד ליצירה. On the left-hand top corner we read (r. ען מולאי אלשיך זל אנלאבי (אלאנאל אבי r. במצר נואבה (נואבה r. יוסף בר יעקב. Signed by יוסף בר יעקב. The reply begins נואבה אלי אעוז אללה מן אלמכברדרה. It seems that the 'superior Haber' (as Aaron is styled for example in the headings of Yehuda Hallevi's poems in his honour) b.al-'Ammami wrote to Joseph b. Jacobin Shebat, 4884 A.M. = 1123/4 C.E. As a reply we have the first epistle written in Misr (Fustat) to the Sheikh Abu'l-Hasan b. Ayyub (b. Aaron). Abii'l-Hasan was apparently Aaron's Arabic name, while that of his father Yeshu'a was Ayyub. Aaron's grandfather was also an Aaron. The second epistle is the Haber's reply from Alexandria to his correspondent Joseph b. Jacob.

¹ Literally 'beautiful'. Cp. Bodl. 2006⁸: a marriage document, dated 1119 C.E. The bride is named מלוחה, the daughter of Yefet.

² The first three letters of the next word were placed here to fill up the line.

³ I.e. Abraham, Isaac, Jacob, Joseph, and Aaron, the High Priest (Lev. 16. 14).

⁴ For this name, cp. Zunz, *Namen der Juden* (in *Gesamunette Schrifften*, II, 61 top).

⁶ Read איני.

10 כי בשעה שאזכור לכם נמשי הומה בלבי ומעדרו קרסולי ורחפו
 עצמותי ונמס בוחי כי נפרדתי מכם היום כמה שנים והרבת
 אנכי מתאוה לראות קלסמור פניכם ורצתי כמרצת הארי
 וטסתי ואמרתי מי יתן לי אבר כיונה ואעופה ואשתתפה עם
 אחי גם אדונינו הרביעי ולא יכולתי כי לא עטה לי השעה
 תעששו עם אלו תיקנתי עצמי לבוא וראיתי בספר תורה ויצא
 15 ולא יכולתי לבוא עמהם ואי לשמים הלא תראה אנשי קהילות
 רומניאה² כי אם ישבו מהם ילכו קרוביהם להשיבם ואתם
 למה לא ישים אחד נפשו בבפו לבוא אצלי ויקחני שאיני
 מנחת עצמי להכנס עם אחר כי אם אבוא אצלכם מעצמי אני
 הנה לא יעובדו האל מכל טוב ואם אבוא לשם ותעריני³ אותי
 חרעה מוטב לי שאמות כי אני מברת אתכם מימי קטנותכם
 סחורה ובא הנה ברומניאה
 ויקה אחד מ[ב]ס סחורה

27. [Vol. I, p. 242.]

[T.-S. 13 J 20⁹, paper, square hand, size 49.9 x 15.6 cm.]

(recto)

שלום רב. וישע יקרב. ממזרח וממערב. לאשתי
 הבשירה והצנועה והיום ידעתי במעשיך הטובים
 ואין פה לפרש ועם רובי שלומיך הנה לשלום מר

¹ The custom was also to consult a Pentateuch for such purposes. Cp. Maimonides' responsum (in *Kobes*, I, 52^d) רבני המחר זל השיב בתשובה בל' ערבי שאין ראוי לפתח חומש על דרך גורלות ויש"צ שעשה בן אין לבטל אותו ממינו.

² I. e. Byzantium, see Zunz, *Die Ritus*, p. 79, note c. About conditions in the 'congregations of Rumania' see the statements of R. Isaiah de Trani the elder, who lived in Greece for several years (*J. Q. R.*, IV, pp. 95-100). In Maimonides' time there lived in Alexandria the Dayyan Pinhas b. Meshullam, who hailed from Rumanian. Maimonides writes to him (*Kobes*, 1, 27^b) לחזור לשמעתי שאתה רוצה לחזור לרומניה מצער העם הזה הזהר ואל תעשה זאתי תניה מקום שנקבע ותלך למקומות משובשות בגייסות. Cp. also Gross, *ZfHB.*, XIII, 52-4, and Krauss, *Studien s. Byz.-Jud. Geschichte*, pp. 94, 101. The Karaite Aaron b. Elijah writes in פריצות גדולה ומנהג רע ראיתי אני לקהלות רומניאה. . . . וזאת עברה: "112, גן עדן במצות התורה ואיני יודע מאיזה מנהג באה זאת ההנהגה. He speaks here probably of Karaite congregations in Byzantium.

³ = 'befall me the evil' ותארעני.

לִי מִדּוֹ עַל פְּרִידַתִּי מִכֶּם וּפְרִידַת עֵינַי¹ הַנֶּעֱרָ
 5 בְּנֵי חֲבִיבִי אֲתוּבִי יִקְרִי בּוֹכָה וְנֹאנָה צוֹעֵק
 יוֹם וּלְיָל וְעֵינִי לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם וְאֵין מִי
 יִחְמוֹל עָלַי כִּי אִם קָבָה וְאֵף עַל פִּי שְׂאִינִי
 צָרִיךְ עִמָּךְ צִוּוִי שְׂאִי עֵינֶךָ לִשְׁמִים וְעֵשִׂי
 לְמַעַן יִקְרֹתֶיךָ וְהוֹדִירִי בְּשִׁמְרִיתִּי שֶׁל נֶעֱרָ;
 10 יִקְרִינוּ חֲבִיבֵינוּ וְאֵל תְּחַרְשֵׁלִי בּוֹ וְעַתָּה אֲרָאָה
 אֶהֱבֶתְךָ [ךָ] וְאֵל תְּחַרְשֵׁבִי [חֲשֵׁבִי] בְּלוֹם דְּבַר עָלִי כִּי אֵילוּ יִכּוֹלֵתִי
 לְרִכּוֹב עַל עֵב קָל בְּכָל דְּרָכֵי עֲשִׂיתִי וּמַהֲרָה אִם
 [י] נְמוֹר הַשֵּׁם אֶעֱשֶׂה [ע] בּוֹדֵתִי וְאֲשׁוּב מִהֲרָה בַּעֲדֵךְ
 שְׁלֹם חַדִּיָּא שְׁלֹם
 שְׁמִים בְּכִסָּא לֹא מְלִיא וְלִבָּא וְשֵׁא תִשָּׂא
 15 כְּשׁוֹא אַהֲרָן אֶת הָאוֹרִים וְאֶת הַתָּמִים וּבִמְחֹנִי
 עַל מִי שְׂאִמִּי² וְהִיָּה הָעוֹלָם וְאִם כָּל הַשְּׁעָרִים נִנְעָלוּ
 שְׁעָרֵי דְמַעָּה לֹא נִנְעָלוּ³ וְהָאִשָּׁה אוֹסְתָנָא תְּנַחֲלִי
 אֲתָהּ בְּרַבְרִים טוֹבִים עַד יַעֲזוֹר הַשֵּׁם וְאִבּוֹא וְאֲשִׁלֵּם
 הַחוֹמֶשׁ שְׁלֵהָ⁴ וְכָל הַדּוֹרֶשׁ שְׁלוֹמִינוּ עִם אֲדוֹנֵי
 20 בְּזָק מְרַנָּא וּרְבִנָּא אֲבוּ אֵל בִּיָּאָן הַחוּן
 הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן שֶׁצִּי שְׁלוֹם וְעֲלִיכֶם יְנוּחַ נִרְלָ
 הַצֶּדֶק | וְהַשְׁלוֹם כְּרָצוֹן | הַשֵּׁם וּבְחַפְצוֹ שְׁלוֹם |
 כְּתִבְתִּי בְּסַמְנוֹד יוֹם רֵאשִׁי חוֹדֶשׁ | כִּסְלִיו סִמָּן טוֹב |
 עֲלִינוּ וְעַל כָּל | יִשְׂרָאֵל
 25 וְשִׁכְתִּיתִי בְּבִנְהָא⁵ | וְלֹא בָא בְּפִי עַד | לֵיל שַׁבַּת מִיּוֹם | צִאֲתִי
 יוֹם | חֲמִישִׁי לַחֹם וְשְׁלוֹם |

(verso)

שֶׁצִּי⁶

יִצְחָק בֶּן בְּרוּךְ כְּתִבְתִּי יֵשׁ . . . לוֹ עֲצֵב
 עִמָּךְ

(Address)

תּוֹבֵל הַאֲיָגֶרֶת לְאִיתָן הָאוֹרֵחַ בְּזָק אֲבוּ אֵלִיָּא
 הַחוּן הַחֲכָם וְהַנְּבוֹן שֶׁצִּי בְּמַצְרִים

¹ This is the proper name of his boy.² שְׂאִמִּי. ³ Cp. Ber. 32^b.

⁴ Read שְׁלָה. Probably this lady had a Pentateuch written with the purpose of presenting it to the synagogue. Cp., e.g., the colophon in Bodl. 2817¹⁹:
 אֵילוּ שְׁמוֹנָה סְפָרֵי הַנְּבִיאִים הַקְּרִישָׁה אוֹתָם רַחֵל בַּת שְׁלֵמָה . . . לְכַנִּיסַת הַיְרוּשָׁלַיִם
 . . . בְּפִסְטָאט מַצְרִים שִׁיקְרָאוּ בָהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת . . .

⁵ 'And I spent the Sabbath in Benha al 'Asal', see above, p. 290, note 9.

⁶ עַל מִשְׁכְּבוֹ יְנוּחַ - עִמָּךְ refers to Isaac, while שְׁמִדְהוֹ צוֹר = שֶׁצִּי father.

28. [Vol. I, p. 242.]

[T.-S. 13 J 21¹⁰, paper, square hand, size 25 x 11 cm.]

(recto)

שלום רב וישע יקרב למורי ואדוניי אור עיניי תעמרת
 ראשיי אדוני אישיי כבוד ר' שלמה הסופר זל¹ קבל
 רוב שלום מאדון שלום ומני דונה סורו וזנתך
 ובנותיך ריינה ורחל ור' משה חתנך ורבקה
 5 כולנו ביחד מתאווים לראות פניך הנעימים
 בראות פני אליים² ואנחנו תמיהים עליך היאך לא
 שלחת לנו תשובה מכמה כתבים ששלחנו לך
 ושלחנו לך כמה פעמים שתבא ואין עונה ואין השב
 ואם תוכל לו מר לעשות עם הנכבד ר' שלמה הרופא
 10 זל שתהיה פטור מן המס שכרך הרבה מאד ויהיה³
 זאת המצוה יותר גדולה מכל החסדים שעשה עמך
 והש' ישלם לו שכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא
 ויזכה בנו לתחמט⁴ ועתה נתזור לראשון באנו כלנו
 אנחנו אשתך ובנותיך ומשה חתנך לחלות ממך
 15 מאד מאד שלא תרחק ממנו לא בים ולא ביבשה
 כי שמענו שרעתך ללכת למורקיאח חי הש צבאות
 שאם תעשה הדבר לא תדבר עמנו וכי אתה רוצה
 לעשות דבר שיבזו אותנו כל העולם וחשים
 מחלוקת בין חתנך ובין בתך והיא מעוברת
 20 [ו]תצטער בתך ושמה [ת]פילה לבר מינן וגם תפסיד
 מולה של רחל בתך שהיא גדולה ויפה וטובה
 וצנתה כי יאמרו העולם תראו אדם טוב וזקן
 ומופר הנניח אשתו ובנותיו לאחר כמה שנים אינו
 שמה נשתמה כי הוא הולך לארץ מרחק ואתה
 25 יודע מה שאמר הפסוק ועיני כסיל בקצה
 הארץ⁵ ועל כן תחלה פני הנכבד ר' שלמה הרופא
 זל ש[ימצא] לך כתב מן המס שתהיה פטור ואם
 לאו תבא ברוך ה' כי נעבור בטוב בנ"ה⁶ ואל תעשה
 דבר אחר ושלום

¹ יחי לעד =² אלהים = Cp. Gen. 33. 10.³ ותהיה Read.⁴ וחמט =⁵ לתורה חופה [ו]מעשים טובים =⁶ Prov. 17. 24.⁷ These dots probably stand for the Divine name.⁸ This abbreviation is not clear to me.

29. [Vol. I, pp. 243-4.]

The period of Maimonides (died in 1204 C.E.).

A number of data are collected here about scholars and dignitaries in Egypt during this period.

(i) A contemporary of Maimonides was the scholar Jacob Rosh be Rabbanan, whose son Joseph Rosh Hasseder became known at the beginning of the thirteenth century as an author and prominent Rabbi. MS. Adler 1267, fols. 2-5, contains responsa by Joseph, dated 1522 Sel. = 1211 C.E. He is addressed **מא יקול מרנו ורבנו ואדנינו יוסף הרב הנדול** **ראש [הם] דר ירום הודו וינדל כבודו חמוד מרנו ורבנו ואדנינו יעקב הרב** **המובחק ראש בי רבנן זל**. In the same year Joseph compiled a commentary on the Haftaret (Bodl. 2624¹⁷). It is of interest to cite here the colophon (fol. 83, recto) **תפסיר אלאפאסיר | גמע מרנו ורבנו ואדנינו יוסף הרב הנדול** **ראש | הסדר ירום הודו וינדל כבודו חמוד מרנו ורבנו | ואדנינו יעקב הרב** **המובחק ראש בי רבנן זל | גמעה בצוען שנת אתקבב לשטרות למא וקף עלי** **תפסיר | אלתורה אלתלתה מן בראשית עלי ויצא ומן ואלה שמות אלי במדבר |** **לרבנו סעריה ומן ויצא אלי ואלה שמות | ו[מן] במדבר אלי שפטים לרבנו** **שמואל בן חפני | ומן שפטים אלי אכר אלתורה לרבנו אהרן בן סרנאנו |** **[ו]לם יקף להם ולא לגיריהם עלי תפסיר אלאפאסיר | מע. ון אלתאנת דאעיה** **כלאם בוע אלי אלוקוף עלי | תפסיר אלאפטארה בער אלוקוף הדא אלתפסיר מן |** **תפסיר ארבעה אלאול לרבנו יצחק אלכנני ותפסיר | ידמיה וחרי עשר לרבנו** **ברכאל ותפסיר יחזקאל | לרבנו יאשיהו בן חסכני ותפסיר ישעיהו לרבנו סעריה .י. |** **בשם רחם תפסיר אלאפאסיר | ישרים וחמיסים ספון | פתר זנו || נעימים** **(the acrostic is 'Joseph ben Jacob') 'ישיבנו עזו קודש זנו**.

We learn thus that our Joseph had before him a complete commentary on the Pentateuch, viz. that of Sa'adya on Gen. 1-28. 9, Exod. and Lev., that of Samuel b. Hofni on Gen. 28.10-end, Num. and Deut. 1-16. 17, while the second half of Deut. (16. 18-end) was by the Gaon Aaron b. Sarjadu. In editing his work on the Haftaret Joseph made use of the commentaries of Isaac **אלכנני**² on the first prophets (i.e. Joshua, Judges, Samuel, and

¹ A part of this colophon has been discussed by me in *J. Q. R.*, N. S., XI, p. 426, where the date mi should be corrected as 1211. See further my remarks in *R. E. J.*, LXXII, pp. 167-8.

² This author is most likely identical with Isaac b. Samuel the Spaniard,

Kings), of Berakeel on Jeremiah and the Minor Prophets, of Joshiah b. חסנאי on Ezekiel, and finally that of Sa'adya on Isaiah.

Derenbourg (*Oeuvres complètes de R. Saadia*, III, 121) edited Bodl. fols. 83^b-89^a (from **בשם רחם הפסוק**) and remarked on the introductory poem, which has the acrostic **יוסף בן יעקב**, 'Therefrom it is clear that the leaves, found in the Genizah, come from a volume which contained the Haftarat with Sa'adya's commentary. 'Joseph ben Jacob' in the acrostic refers to the Gaon's 'father' (ibid., note 2). We know now who this person was, viz. the editor of the commentary on the Haftarat who lived in Fustat; in 1211 c. E. For the Haftarat taken from Isaiah he used Sa'adya's commentary. Thus he quotes him, *Lc.*, p. 123, **ק' (= קאל)**, **רבינו סעדיה זל**. But the fragments, edited by Derenbourg, are not by the Gaon himself. Or. 2583-4, containing commentaries on the Haftarat of Exodus and Numbers (see Margoliouth, *Catalogue*, I, 185 if.), are probably parts of this work. The latest authority mentioned is Maimonides. That the author lived in Egypt is evident from the phrase **ענרנא במצר** (see p. 185, col. 2, bottom). Finally the fragments (nos. 7-14), printed by Harkavy, **X חרשים גם ישנים** (in *Hebrew Graetz*, V), pp. 25-8, are very likely from our Joseph's work. Harkavy wanted to assign them to Tanhum Yerubhalmi, but, as Poznanski (ibid., p. 50) pointed out, Tanhum in his Jonah commentary (see *R.E.J.*, XL, 129 ff., XLI, 45 if.) did not mention Ben Berakeel. On the other hand we have read in the colophon that Joseph b. Jacob used the work of R. Berakeel on Jeremiah and Minor Prophets. And indeed in the fragments from Jonah (printed by Harkavy) Ben Berakeel is cited four times. In the above colophon he is called R. Berakeel. Probably his grandfather was also a Berakeel and his family was known as Ben (Ibn) Berakeel.¹

a portion of whose work on Samuel has been edited by Margoliouth (see above, p. 232). He was an eminent Dayyan in Fustat and held the title of Rosh be Rabbanan. A son of his, Yehoseph, also went by this honorary name. A colophon in T.-S., Box K. 6 (vellum, verso blank) reads **ש[ל]מה ביר יה[ו]סף ריש ביר רבנן** | **בן הרב** | **המנחה סרינו ורבינו יצחק הכנזי וללה** | **העז המנחול** | **והמעז מרינו** | **ורבינו שמואל הכהן ראש אלמנתה**. It seems that the work was one of Samuel b. Hofni's. Yehoseph is probably identical with the signatory, **יהוסף ביר יצחק הרב זל**, of a document, dated Marheshwan, 1465 Sel. = 1153 c. E. (Bodl. 2874³⁵. Cp. also Bodl. 2643¹⁷ where **רבינו יצחק הרב כנזי זל** is quoted, and also the Book List (*J.Q.R.*, XIII, 55, no. 84) **ברארים מן פיר' חולת' ללכנזי**, and no. 85, **יז ברארים מן תפסירה אלכנזי**. Thus besides his Biblical commentaries he also wrote one on Hulin.

¹ See also *R. E.J.*, LXXII, p. 168.

Or. 5554, A, fol. 55, verso, reads | מן אלשרה אלכביר | תפסיד כי תצא | תאליף אדנינו יוסף ראש ישיבת נאון יעקב | חמור אדנינו יעקב ראש בי רבנן זל. On the margin we also read | לראם אלמתיבה בן אלנניר |. There is much scribbling on the page and the whole heading seems to be incorrect. The commentary on **כי תצא** is probably on the *Haftarah* of this weekly portion, being a part of Joseph's large work on all the *Haftarot*. The author's title *Rosh Hasseder* was evidently misunderstood as denoting 'head of the Yeshiba V while his father Jacob Rosh be Rabbanan became a *Nagid* (ראש = Rais was erroneously taken as being the equivalent of Rais al-Yahud, the real title of the *Nagid*, see vol. I, p. 255). Similar scribbling is to be found in T.-S. 12. 826 which contains fragments of our Joseph's writings. One heading reads עזרי מעם, while in another one he is styled יוסף ראש המדרש בן יעקב ראש כלה בן עלי ראש הקהל זל. We also have the heading יוסף ראש הישיבה שלגולה בן יעקב הדיין הגדול זל. All these are exaggerated titles. His real one was *Rosh Hasseder*. Joseph's grandfather was called 'Ali. His father, Jacob Rosh be Rabbanan, was the author of a treatise on the laws of Shehlta. One page of this work is preserved in T.-S. 8 F 3¹, verso (recto blank), which has the following heading הלכות שחיטה. תאליף מרנו ורבנו ואדונינו יעקב הרב המובהק ראש עזרי מעם. בי רבנן בן רב עלי החסיד זל. Likewise T.-S. 8 K 22² is a piece of scribbling whereon the following three lines are repeated several times (1) עזרי מעם יי עשה שמים וארץ (2) יוסף ראש הסדר שלישיבה (3) בן יוסף ראש הישיבה שלגולה. Once after line 1 we read יעקב ראש בי רבנן זל which is at once followed by line 2.

(2) Our Joseph is probably also the author of the following work of which the beginning only is preserved. Or. 5554, A, fol. 18, recto (large square hand, damaged; lines cross and recross the whole page because some person used the margins for Talmudic sayings continued from fol. 17) reads בשם רחם אמר יוסף ברבי יעקב תבלי | אחר שחיברנו ספר חינוך שפירשנו בו פשוטה שלמשנה | כולה בלשון ערבי הבמנו בתלמוד ועיינו בררכיו ומצינו ענייניו ארבעה העניין הראשון פתרון המשנה וביאור עניינה והשני חותך . . . [והשלישי השמעתות | וחמיסראות הדומין] . . . והרביעי הדרשות | . . . [סב]רדין על המשנה . . . ואילו הארבעה | . . . הוא קתר ומצאנו | שעל חמשה ושלשים מסכתות המשנה יש עליהם תלמוד ושאר

¹ See also Pozn., *Babyl. Geon.*, 104, note I.

² עשה שמים וארץ, Ps. 121. a.

מסכתות | המשנה אין עליהם | תלמוד • סדר זרעים כולו אין עליו | גמרא חוץ
מברכות | וסדר טהרות כו] לו אין עליו תלמוד | חוץ מנדה וכן שקלים | מסדר
מועד ועריות ואבות | מסדר נזקין ומדות וקנים מסדר קדשים כולם אין עליהם |
תלמוד ומראין הדברים כי המעם שבעבודו לא התרבו | לערוך תלמוד על שאר
מסכתות המשנה מפני שרוב | הלכותיו נתפרשו בחמשה ושלישים מסכתא
(מסכתות ז.) שסידרו | עליהם תלמוד הלא הראה (תראה ז.) כי מסכת חמיר ששה
No more is preserved. Verso contains, besides scribbling, explanations of Ber. I¹
which may be a part of this work. The appearance of the fragment
is that of the thirteenth century. If our identifications be right, then
Jacob, Joseph's father, was a native of Babylon.

It should be noted that Maimonides in the introduction to his Mishnah
commentary defines the contents of the Talmud also under four headings.
See ed. Wilna, 55^a, והתבודד רב אשי לחבר התלמוד . . . והיתה כונתו בו, וארבעה דברים
האחר פירוש המשנה . . . והשני פסק דין . . . והשלישי
בחיורשי הענינים שהוציאו חכמי כל דור מן המשנה . . . והרביעי דרשות . . .
Maimonides also mentions that only thirty-five tractates have Gemara in
the Babylonian Talmud. It seems that Joseph b. Jacob Habbabli used
Maimonides' Introduction, which would be only natural if the author is
identical with the above Fustat scholar. Why he found it necessary to
write a new commentary on the Mishnah in Arabic after the great sage is
difficult to say, But our Joseph's literary work seems to have been
chiefly that of compilation, as we have seen in the case of his commentary
on the Haftarot.

(3) MS. Adler 2592 contains the following genealogy, with which
compare *Saadyana* (*J.Q.R.*, XIV, 451, note 6). (1) [בית] אלמעותר. (2) [ישראלים] (3) [חל] פון המעותר לחבורה [זל] (4) וח פרחיה החבר
חמדת הישיבה (5) ראש הנדבים זל וארבעת (6) חט יהודה החבר ראש
(7) החבירים דגל הישיבה (8) ואחיו נתנאל חמדת הישיבה הדר הנדבים ואחיו
משה (10) רצוי הנשיאות וח מבורך (11) המעותר לחבורה ופנק מ (12) עולה
הנאמן נאמן בית דין (13) וח ח חלפון נאמן ב' (14) [דין] אחיו זל עובדיהו
(15) [הנ] גיד הנדול שר התעודה (16) ונגי' ד' ארץ ישראל ויהודה זל
(17) אלרים בו (= אבו) אל רצא (18) . . .

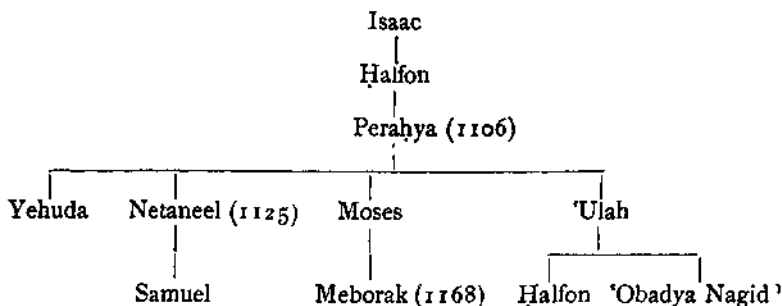
'Obadya's grandfather, Perahya, signs a deed, dated 1106 C.E., at
Damietta, פרחיה ביד חלפון המעתר סט (Bodl. 2878⁸; Perahya b. Halfon
החבר, and not a *candidate* (Bodl. 2878⁷), who signs a deed of 1132 at

Fustat, is evidently a different person). Perahya was no longer alive in 1125 C.E. See Bodl. 2807¹: a deed of conveyance from Tikvah Hallevi b. Perahya to פרחיה חמדת בר נחנאל זנך מרזי נחנאל בר פרחיה חמדת. הישיבה¹. . . . A colophon of Petrograd Codex 111, supposed to date 1088 c. E. (see Harkavy-Sirack, *Catalogue*, 145 ff., and cp. Pozn., *ZfHB.*, X, 146, note 1), states that the owner is כבוד גדולת קדושת מרנא ורבנא השם הטוב רבי נתנאל השר הנכבד . . . בן כבוד גדולת קדושת מרנ' ורב' פרחיהו החבר המעולה בחבורה חמדת הישיבה ראש הנדיבים שר המנוחה בן כבוד גד' קד' מרנ' ורבנ' חלפון החבר הגדול המעולה בסנהדרין גדולה ביר (ביר'. r). A son of Nataneel, Samuel, is also mentioned (p. 147). Perahya is no doubt identical with the above-mentioned namesake. But his father Halfon was only a candidate (מעותר) but no 'great Haber, &c.'. The latter title is probably due to Firkowicz's benevolence, just as well as the date 1088 for Nataneel b. Perahya is the result of his magic pen. The latter was still alive in 1106, while his son Netaneel we have found in 1125.

Meborak b. Moses, 'Obadya's cousin, is probably identical with the writer of the colophon (Bodl. 2852¹⁸) כט מבורך בירבי משה שצ' חמדת (563 A.H. = 1168 C.E.) בחמדת אללה פי שחר רמזאן סנת חלח וסתין וכמס מאיה. A colophon in T.-S. Box K 6 (one leaf, recto, verso blank) reads as follows צלוח מוסף ראש השנה שלמה ביר אליהו ס' | למבורך בירבי משה בחיר | הישיבה חמדת הנדיבים שצ' | בירבי פרחיה החבר | המעולה בחבורה ברבי | חלפון החבר ברבי יצחק החבר | בסנהדרין גדולה תנצ'ה סמן | טוב עליו רבני | ועל בניו | אמן ואמן. Solomon b. Elijah was evidently the copyist. Here, too, Halfon b. Isaac is made a Haber, whereas he really died a 'candidate'. Moses, Meborak's father, holds here two more titles in addition to the one mentioned in the genealogy list. Finally, Bodl. 2876¹⁸ contains a contract signed by 'Obadya b. 'Ulah עמשי (either = על משכבו יונה or = עד מאה שנים יחיה). He is most likely our Nagid because the other signatories Samuel b. Sa'adya and Meborak b. Nathan were Dayyanim in Fustat-Cairo in the middle of the twelfth century (see Bodl., Index s. v.). Whether he was then already Nagid is not indicated. His exact position as נגיד ארץ ישראל ויהודה, also held by Hillel b. Moses in the thirteenth century (see Pozn., *R.E.J.*, LXXI, 66 and 70), has been discussed in vol. I, p. 257.

¹ T.-S. 13J Is⁹ contains a letter from Sabbatai b. Moses to Perahya חמדת הישיבה who is also the father of four sons. But his first son was called El'azar פאר החונים Hence the namesakes cannot be identical.

We have thus the following list of 'Obadya's family:

(4) Oxf. MS. Heb. c. 28, fol. 66 (cp. Bodl. 2876¹⁶) is probably addressed to Maimonides. The top is torn off. From 1. 3 the following can be read:

... וּמִלְאָא אוֹכֵל טוֹב בְּרֵמוֹנִים וְמֵה אֲדָמָה בְּרֵמוֹנִים לְמִדְּרָה צִדֵּק
 וּמִמֶּנִּי [חַת]
 הַגְּדוֹל אֲשֶׁר לֹא יִכְהֶוּ עֵבִים וְעַנְנִים הַקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה קִנְיָנִים כְּתוּרִים הַכְּתוּרִים
 בְּכַתֵּם מִזֶּה
 5 וּבִרְכוּרֵה וְהַפְעִים מֵאֲבֵנִים וְשִׁירִים נָאִים יְקִירִים נְכוֹנִים וְהַתְּבוּנָה [נָתַן] בְּכוֹלָם
 וְהִנֵּה הֵם מִן [בֵּינִי] וְנִאֲמִים
 וּבִאֲהָבָה חֶקֶק וּבַחֲכָמָה הוֹסֵף לְאֲשֶׁר הוּא קָל מִתְּלִמְדֵי הַקְּטָנִים יִשְׁמְרוּ
 אֱלֹהֵינוּ וְיַפְדְּרוּ מִצָּרִים וְיִדְּוֹנִים
 כִּי הוּא שׁוֹמֵר אֲמוּנִים יָקָר מְקוּרֵי וִירְבָּה יִקְרוּ וְיִזְעַרְךָ נִירוּ וְיַחֲיֶיהוּ
 וְיִנְצְרוּ וְיִעֲזְרוּ וְיִסְמְכוּ וְיִאֲדְרוּ וְהִנֵּה
 אֲהַבְתִּי לְהַדְרִיתִי פְשׁוּטָה וְאֶפֶס מִרְאשִׁיתָה יִתְּבוֹנֵן אַחֲרִיתָה כִּי עַל טוֹתֶר לִבִּי
 יִסְדֶּה הַמִּפְלִיא לַעֲשׂוֹת
 וְשִׁשְׁתִּי וְשִׁמְחָתִי וְהַשְׁתַּחֲוִיָּתִי לִפְנֵי יוֹצֵר הַכֹּל עַל אֲשֶׁר הִשְׁאִיר בְּקֶרֶב עַמּוֹ
 בְּרַכָּה
 אֲשֶׁכּוֹל כְּמוֹהוּ כְּעֵנִין [שְׂכַח]
 10 כֹּה אָמַר יְיָ כְּאֲשֶׁר יִצְאָה הַתִּירוּשָׁה בְּאֲשֶׁכּוֹל וְאָמַר אֵל תִּשְׁחִיתֶהוּ כִּי בְרַכָּה בּוֹ
 בֵּן אֵעֲשֶׂה לְמַעַן עֲבֹדִי יְיָ
 לְבַלְתִּי הִשְׁחִית הַכֹּל² וְהַטּוֹרִים חָלְלוּ כְּתֻבָּתִים בְּלֹב טוֹב וּבְנֶפֶשׁ חֲפִיצָה לְהוֹדִיעַ
 אֲהַבְתִּי וּלְמַרְסֵם יִדְּוִתִי
 שְׁבַנְחֵץ כְּתֻבָּתִים וּבִרְחֹק שְׁנֻחִים וּבִבְקֶשָׁה מִמֶּנִּי שִׁידִינִי לִכְף זִכּוֹת כִּי אֵין
 לִי פְנָאִי כָל עֵיקָר וְדָבָר
 זֶה יִדְּעַת לְכָל וְנַחֲקִי וְלֹא נִתְּכֹנְתִי אֵלָא שְׁלֵא לְהַפֵּר אֶת הָאֲחֻזָּה אֱלֹהֵינוּ הַיּוֹשֵׁבִי
 בְּשָׁמַיִם יֵאָרִיךְ יְמֵיו

¹ His Arabic name was al-Rais Abu'l Ridha. See, however, *infra*, p. 320.

² Isa. 65. 8.

ברוך הוא ישמרהו ויחיהו ואשר בארץ ונ¹ וכלל הברכות הכתובות החקוקות
הרשומות האמודות

בתורה ובנביאים ובכתובים יתקמו בו סֵלָה ועד *
סֵלָה ועד *

(5) Maimonides had, besides the well-known Joseph b. 'Aknin, several disciples to whom he imparted knowledge in Egypt. Sa'adya b. Berakya המלמד answers in his master's name the questions of 'the scholars of Tyre', the disciples of R. Ephraim (1201 c. E., Kobes I, i^a ff.). In a responsum to the Alexandrian Dayyan, Pinhas b. Meshullam, Maimonides mentions ישיב לי חיבור בלשון ערבי בענין מנין המצות והוא אצל מר סעדיה שצ הלמרי. No doubt Sa'adya b. Berakya is meant. Another disciple was Solomon Hakkohen who visited Yemen and there eulogized his master to Jacob b. Netaneel (b. al-Fayyumi), the recipient of the Iggeret Teman (Kobes II, i^a ff.). R. Nissim and R. Shemarya, whom Maimonides mentions in a responsum, evidently sent to Alexandria, were probably also his disciples (*J.Q.R.*, N.S., V, 12). There a scholar from a Christian country, probably Pinhas b. Meshullam, made himself conspicuous. P. 12, ומה ששמעתם מאחד החכמים מארצות אדום שכך הוא, ראוי בהכרח ר"ל שיתפלל הש"צ פעם אחת בקול רם וקרישה ושלא יהיה שם לחש כלל אני אומר בזה הלכתא כותיה ולא ממעמיה מפני שראיתי דבריו ביד ר' נסים ור' שמריה שמרם צורם והם כלם דברים שיש בהם שגיאות רבות ומתנגדים להענין. . . . והביא ראיות חלושות ומשובשות מאד . . .

היודע ועד שיש לי כמו (Kodesh I, 25^e) שנה וחצי שלא למדו אצלי חבורי (i.e. Mishnē Torah) אלא באו ג' אנשים למדו טקעת ספרים ורוב התלמידים רצו ללמוד ההלכות של הרב (i.e. Alfasi) ולמדתי אותם כמה פעמים כל ההלכות וגם שנים שאלו ללמוד הגמרא ולמדתי . . . אותם מסכתות אשר שאלו . . . Altogether not much of Talmudic study was pursued by the circle of his disciples.

(5) In Tammuz, 1173 c. E., Maimonides writes to a community (probably in Egypt) to obtain a sum for the release of captives. *Mschr.*, XLIV, 10-11, **בסתר בנפיו יסתירם | יברכם אלהם (אלהינו) עלי**

מא העלוא פי אמר אלשבויים יחיד אלהינו | מאסרם וקד אנתהא (?) אנמדנא ר. אליכם כתאב עאחבה נכברנו כבו' | מרנא ורבנא אהרן הלוי הנ"ל הסופר המחיר ש"צ . . .

Or. 5533 (cp. Margol., *Catalogue*, III, 508) contains the beginning of a circular letter by Maimonides to several Egyptian communities. The address reads, נדיבי קהלותינו' הרורש, אנשי נאולחינו' אלהינו' וטובותם המתפלל בעדם משה בירבי מימון הרב הגדול וצ"ל חוקנים הנכבדים והישישים המקורשים והנבחרים הנבחרים הדרים בעיר המירה וגור (ג'ר, וטור ר. וסמור ודמסים וסמכאט (سَمَكَاط, וסונבאט ר. כהנים ליום וישראלים ישמרם' אלהינו וינצדם אמן נצח סלה' אמונה אומן'.

The beginning of another circular letter from Maimonides to the communities in the provinces of Egypt is contained in T-S. 12. 238:

Address (verso)

[לכלל אנשי נאולחינו] נבירי עמינו [הרו] רש שלומם וטובותם המתפלל לאל בעד[ם]
 . . . [ת]קנים הנכבדים והנבחרים משה ביר מימון הרב הגדול בישראל וצ"ל
 [הנבחרים והישישים המקורשים הדרים] אמונה
 [בכל ערי אלר] יף כהנים ליום וישראלים יברכם אלהינו
 אומן

On recto only the following is preserved : עזרי מעם יי עושה שמים וארץ : עלם נמאעת אחינו אנשי נאולחינו' נבירי עמינו' זקני קהלותינו' מחמ[די] עינינו' חוקנים הנכבדים' והנבחרים הנבחרים' והישישים המקורשים' ושאר עם אלהינו הנבחרים הדרים בכל ערי אלרף כהנים ולויים וישראלים' ובראשם החברים הנכבדים והחונים והמומחים ונקובי השמות נדיבי ה[קהל]ות ישמרם דר ערבות ויעזרם שוכן טרומות וישמרם . . .

(6) Contemporary scholars of Maimonides in Egypt were, according to Sambari (ed, Neub, II, 33), Anatoli, a native of Lunel, Hasdai Hallevi, a Spaniard, Finhas b. Meshullam, Simha Hakkohen b. Solomon, Joseph b. Zekarya, Eli'ezer b. Halfon, Shemaiya b. Abraham, Sa'adya **מלמד**, Daniel b. Joseph **המלמד**, and Solomon b. Zakkai, all these in Alexandria. The Dayyanim of Cairo were Maimonides, Isaac b. Sason, Samuel b. Sa'adya, and Menasse b. Joseph. In 1187 they appointed as Dayyanim Halfon b. 'Ulah **רמנהור**,¹ Yehuda Hakkohen for Bilbais (for **כולבים**), and Perahya b. Yose for Mahala (for **אלמחלה** ר. **בלבים**). Several of these scholars are mentioned in Maimonides' letters and responsa.

¹ Damanhur near Alexandria (Guest, J. R, A. S., 1912, map facing p. 980).

(7) In conclusion we give here two genealogy lists that deal with several important families in Cairo-Fustat during the period of Maimonides.

I.

[T.-S. 8 K 22⁶, paper, square hand, size 7¼ x 2½ inches.]

(fol. I, recto)

בית אבן חפץ כהנים
צדוק וז' חמ' שמריה
וז' (אהרן) שר שלום
ובנק' צדקה וז' אהרן
ואחיו נתנאל⁵ וז' יוסף
וז' אלאפתכאר משה
אלשיך
אכזה¹⁰ אבונצר אבו
נתנאל אלברכאת
צדוק

בית נאנו¹ . . .
יוסף וז' אברהם וז' חמ'²
יעקב ויוסף ואדונים
וז' אברהם הנחרג'³
ומפצל אבו סער⁵
יוסף יעקב
אבו אלחסן אבן מפצל
אדונים
נד מפצל לאמה⁸
עובדיה וז' מישאל¹⁰

(fol. 1, verso)

משולם זל ודאה¹² ששון
רגל הדיינים זל

[עת] רת רבי יצחק זל¹¹
ישראלים

¹ Read perhaps נאני. For this name, see vol. I, p. 220, note i. In the lacuna it was probably indicated whether this family belonged to the Priests, Levites, or Israelites.

² וחמוריו.

חמוריו³.

⁴ This Abraham, who met a violent death, was Adonim's son. Our list then goes on to give the Arabic names of these three brothers (11. 2-3), viz. Mufaddal (Joseph), Abu Sa'ad (Jacob), and Abu'l Hasan ibn Mufaddal.

⁵ Mufaddal's maternal grandfather was 'Obadya, and the latter's son Mishael. Only Mufaddal is mentioned but not his brothers, either for the sake of brevity or it may be that Joseph and Adonim were -his stepbrothers only, viz. from one father.

⁶ Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript, to be deleted.

⁷ וכבוד גדלת קרעת - ז'. He is SadoVs second son. He must have been a prominent man.

⁸ Netaneel is SadoV's third son.

⁹ A brother of Moses was Abu Naṣr Netaneel.

¹⁰ Moses' second brother was the Sheikh Abu'l Barakat ṢadoV.

¹¹ The family of the Dayyan Isaac b. Sason, the colleague of Maimonides. Schechter (J, Q. R., XIV, 451, note 6) has evidently copied the names mentioned there from our list.

¹² MeshullanVs grandson was Sason, styled 'the banner of the Dayyanim'.

וה שלמה וה אברהם
 סגולת הישיבה וז חז
 שלמה סגולת הישיבה
 15 ויחיה ראש הנריכים
 ואחיו נתנאל ואברהם⁵
 אבו אלעפוף ואח⁶ ישועה
 ושני חז
 יחיה ודניאל

וה דניאל וה ישעיהו
 וה דניאל וה מישאל הרופה¹⁰
 וה ישעיהו החסיד בע¹¹
 15 ושני חז דניאל החסיד
 וחז חננאל¹² ואלשיך אלתקה
 מישאל¹³
 וחמשת חז אלשיך בו
 נצר אבו אלמעאלי
 20 ישעיהו עחיאל
 אבו מנצור אבו אלטאר
 דוסא אליהו

וה¹
 5 מור יצחק הרין ראש
 כל הדינים זל וה
 מור מנחם² לה ולדין
 צנאר ששון ויצחק
 יוסף ויצחק³
 10 בית אלעמיד⁴ ישראלים
 שלמה וה דוד השופט

(fol. 2, recto)

עתרת רבי משה זקל⁷
 ישראלים
 עובדיהו וה שלמה וה
 עובדיהו וה יוסף וה
 5 יצחק וה יוסף וה מימון
 ושני [ה]
 דוד ומשה זקל וה
 אברהם⁸
 עתרת אלשיך אלתקה
 10 זל⁹ (ישראלים) לויים
 ישעיהו ראש הכור זל

¹ = וחסודין.

² Evidently identical with the Dayyan Menahem b. Isaac whom Harizi met in Fustat (vol. I, p. 247, note i). When our list was written Menahem's children were still young. They were Sason, Isaac, and Joseph.

³ This is evidently a dittography from the end of the previous line.

⁴ The head of this family had the title 'Amid ad-daula, ' the stay of the realm' (see vol. I, p. 220, note i).

⁵ This Abraham (Abu'l 'Afif) seems to have been a son of Netaneel. Abraham's two sons were Yahya and Daniel. His brother was called Yeshu'a.

⁶ = ואחיו.

⁷ The family of Moses (Maimonides).

⁸ When the list was written Abraham Maimuni's son David was not yet born.

⁹ The family of the Sheikh al-Thikat, i. e. Mishael b. Isaiah. The latter was a brother-in-law of Joshu'a b. Dosa (see vol. I, p. 226, and above, p. 270). Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript and should be deleted.

¹⁰ = הרופא 'the physician'.

¹¹ = בעורי. This is the brother-in-law of Joshu'a b. Dosa. See note 9.

¹² Hananel was Daniel's son.

¹³ This is the second son of Isaiah. This Mishael had five sons, viz. Abu Nasr Isaiah, Abu Mansur Dosa, the Sheikh Abu'l Ma'ali 'Uzzziel, and Abu'l Tar Elijah. The fourth son Abu'l Ma'ali died in 1222. He was probably the brother-in-law of Maimonides (see *infra*, p. 328, note i).

Fol. 2, verso, contains on ll 1-20 the genealogy of Halfon המעוז as MS. Adler 2592 (see sub 3, pp. 313-15) with a few variations, viz. Netaneel b. Perahya is styled merely Haber, but his brother 'Ulah has in addition the titles הישיבה תרד הנדיבים רצוי הישיבה. The latter's son 'Obadya the Nagid is also called לחבורה המעוז. But the chief difference consists in the Rais Abu'l Ridha not being the Arabic name of the Nagid as in MS. Adler, but that of his son,¹ who in his turn had a son called Abu'l Surri.² Our list concludes with the genealogy of another family (ll. 21-3).

אבן אלדזהבי ישראלים
הלל וה נתן וג' חם סעדיה
ויוסף³ ומשה הו אלשיך אבו עלי

II.

[T.-S. 8 K 22¹, paper, square hand, size 7½X5 inches.]

(recto)

בית נפיש אלשראבי⁴ ובית קזא⁵
חבר
חלפון חבר וג' חם שמואל חבר וא' אברהם וח' . . .
ויפת דין⁶ וג' ח' יחזקאל תלמיד ומשה וחלפון
תלמיד וג' ח' חם יפת תלמיד ומשה וח' אפרים
בהנים חבר ר' יחיאל . . .
נתינו וב' חם ישועה וסעדיה
ושמואל וסעדיה ויפתת וח' נדיב
וב' נתינו⁷
בית ר' יחיאל⁸
10 אליקים וח' שבתי וח' אליקים וח' יחיאל וג' [ח']
אליקים ומשה⁹

¹ It may be that in our list וח' is a mistake for והו, i.e. 'Obadya Nagid is the dignitary known as al-Rals Abu'l Ridha. It will thus agree with MS. Adler.

² Abu'l Surri's Hebrew name was perhaps Joseph (see vol. I, p. 243, note i).

³ This Joseph is perhaps identical with Joseph דהבי mentioned in an inventory, dated 1080 C.E. at Fustat (J. Q.R., XX, 459, ll. 21-2). Cp. also above, p. 255, l. 17, where Joseph b. Josiah is called Joseph דהבי.

⁴ This line is in black ink but the following ones are in brown ink.

⁵ The wine merchant.

⁶ The silk mercer.

⁷ ואחיו.

⁸ Dayyan.

⁹ This ought to read וב', unless we alter אפרים וח' אפרים וח'.

¹⁰ These persons are not the sons of Netanya but relations.

¹¹ Read either וח' or וא'.

¹² This is the family of Yehiel b. Elyakim (vol. I, pp. 239-41; above, pp. 301 ff.).

30. [Vol. I, pp. 245-6.]

An epistle from Rakkah (Kalne).

[T.-S. 18 J 4²⁰, paper, square hand, very faded.]

(recto)

אב להם לגדוליהם וקטניהם וספק צורך העת
 בהתר ולא באסור בבטח ולא בפתר
 ועצבי ושקטתי מן[נא] קח לבי אומד זאת
 מנזחתי עד¹ ולא ראיתי לארזי נשתן עד עשרים
 5 בסיון [ואו הגיעו] שתי אגרות * מכל יקר יקרות * האחת
 מחט[בה] רשומה * והשנית בנחמה מסוימה * ותגל בשורם
 נפשי * וירם בראותם ראשי * ויהיו לי כמשל
 2 בעושר אחרי דלות * ו[שם] רב אחרי קלות *
 ושל[ו]ת אחרי שפלות * וישע מזמן [ג]לות *
 10 וכאשר קראתים והבינותים ק[ט]נתי בעיני * ונקלתי בעיניני *
 ואומר מי אני[י] ומה ה[י]י * כי ידבר בי ארזי נכבדות * ו[מ]זקק
 במהללי חמודות * ואני בער ולא ארע * בהמות אדמה במד[ע] *
 מה אענהו בסלי * ומה אשיב לו על כל תגמולוהי עלי * אם להוביל
 שי ותשורה כדי הראוי לו קצרה² ואם בשבתו חרוים אמלא
 15 אני בשיר חשבתי בת[מ]ימות * אשוב
 אשרתו עדי אמות * אבל לא כפעם הראשון אעשה שיחיה
 לכל טרחי משא אלא עד שיקל מן הילדים טרחי * ואכין
 צדה לארחי * והנה זה הדבר בלבי * אם יעזרני אלהי אבי *
 יאמן לארזי * כי חסד[יו] ל[מול] עיני * אם [אש]בחו תשכח ימיני *
 20 יעזבני כחיי * אם לא בריתי נכתי * ול[ו] יכול[תי] לעשות חפצו
 בירח אחד עשיתי אבל קשתי חתה * ול[א] נחתי עד עתה *
 וכבר כתבתי בלבלו רעיוני * וחסרו חשבוני * ומאסתי בעבורם
 אלו הארצות * ולו יש לי בהם שוקים וחוצות * אולי אעשה
 ר כבראשונה שם בשיר ואשר שאל על אודות הסודות
 25 [היק]רות שהגחיר רבינו על ההלכות שאלתי את ר' יוסף עליהם

¹ Ps. 132. 64.

² The metre of lines 8-9 is — — — | — — — .

³ Supply ידי.

. . . ענייניהם לא היו דברים מעולם. וזה מרבינו נתעלם.
 [ולא] התצאתים מאתו. ולא זו מביתו. ושגר לו נייר בעבור
 הנוסחה התמידה. אשר דבר אמת מנידה. ואשר צוה על הפירושים.
 [שנ]רתי עם שליחים חשים. למדינת צובה. רבת הצבא. לר' שמואל
 30 ולר' אברהם ואחר שהלכו הכתבים הגיע ר' שמואל אל בלנה
 בדרך אחרת ובא עמו פי' ברכות בלבד ושאל על שלום אדוני
 ושש בנשואו הרבה ובירך להדרתו ולביתו ושאל על שלום
 רבינו ופרט מכסיפתו אליו ולכלל קרוביו ואשר זכר מענין
 המצנפת ל[א] ישר בעיני שלוזה כי לא נפל בידי כמותה שגרת
 35 אותה להדרתו וכבר נתחרטתי על עסק הכספים שלקחתי
 אותם מן הזקן ר' עלי בשביל בנד השתעלים ששאל עתה אם
 יתכן שיקח [א]ותם מנושא זאת האגרת יקה וידיני לזכות
 . . . הוא ברמשק א[צ]ל אבו אללה
 והמצנפת לא אוקק לה. והשבעה דינרים שצוה לי לקחתם הגיע
 אלי מהם חמשי[ם] כספים ואני רוצה לקחת דבר אחר
 40 אלא אם אכתוב ולא יאמר אדוני שזה דבר מי . . . יע מלבו
 . . . [אב]תוב הקבה עד ודיין עלי אמצא רוח יגיע לידי
 קלפים נקיים¹ אכתוב כל מה שאוכל כי אני מתאווה לזה
 יותר ממה אדוני מתאווה ויאמן להדרתו זה הרבה ושלמו
 ושלום ביתו יגדל

(margin)

45 ישיא שלומי ל . . . כמים | רבינו משה מורה צדק ינן שמו לעולם |
 ולחמודו ישמרו צוריו. ויאיר נרו. ויהי בעורו. | ולר' חלפון וחמודו
 יראה בו תאוותו ולר' עלי וחתניו יבורכו | ולחכם חרשים ר' מישאל
 מהולל על כל מהלל ולחמודיו | יפרו וירבו ולבן | אחיו צור ישמרהו
 ויחיהו | ול[ש]אר נפשות בית . . . [חכם] הרוים | ולכל התלמידים
 50 בראשם [יו]סף התלמיד | ו . . . | התלמיד המבין ירבו לאשר יזכר
 ול . . . הטוב ר' מנחם העניני כי ששתי | בשלמו | [ח]מודו ולי עתה |
 . . . וחמודיו . . . | ולכל . . . | אתקה²

¹ What monetary value these קלפים (pieces of parchment?) represented is not clear to me. But **התיכה** is used by Hai and others to denote a small coin (see Zunz, *Zur Geschichte*, p. 542).

² The H can also be taken as **ח or ה**.

80'. [Vol. I, pp. 246-7.]

Concerning Joseph ibn 'Aknin.

[T.-S. Box J 2 contains a letter (handwriting of the twelfth century); marked on wrapper 74.]

(recto) יי נסי' | באתי בקצרה להגיד לאדוני ואור עיני' ועין ימיני ובבת
אישוני' | כִּנֶּךָ מרנו ורבנו יהוסף תפארת חכמי ישראל החכם המובהק | איש
הדעת והתבונה' וחכם נחמנה' יברכהו אֵל ויחייו' ויארץ | בטוב ימיו וידגילוהו
וישעשעו' בחיי חמורו' יידו ויחירו' לחזק | בו אמידו' ולהעדות רבידו וצמידו'
וקרנים מידו' מקצת | כסיפתי אל הדרתו' וחזנתו' על פרידתו' ודוות לכבי
על | איחור עניני מלבוא ולהסתופף בבית אֵה ולהתעד עם רבותי | חכמי
ישראל ליאור באורם' ולשקוד על דבירם' כי עדין | לא נדמנ לי יציאה מן
המדינה מכמה שבועים וחליים | ונתאחרתי בעבורם ומלפני מעוזי אני מבקש
לעורני ולצאת | בזה הקיץ אולי נוכל להתלות בשולי רחמי ולתדבק בחכמו |
ואיני צריך לפרום לך עניני אדוני הרב רבנו יוסף | ברמקש שמאחר שהשקיף
הקֶה ברחמי ונתרפא מחליו | בבעלת² ובא וכבה אש לכבי הדולקת שהיתה
שורפת את | הגוף יוסם ולילה ואין בידי יכולת מרוב הקור והשלג להגיע | אליו
והשם עשה בחסדו ובא אלינו בשלום ובקשנו להעמיד | גבאן³ ולעשות דברים
שנאמרו קודם לכן בשביל כבודו | לעצמו ולעורר את הקול להעל . . . | חיוק
המדרש עשה הדין עלילה ורחם . . . | שיבא העד עמכם . . .

The last three lines are damaged; no more preserved. Verso contains in different handwriting the end of a letter of condolence to a Nagid on the death of R. 'Uzziel.

(l. 16) כך דרש ר' תנחומא⁴ מי נבר יחיה⁵ מי גבר כאהרן קרוש י' שעמד
בין המתים ובין החיים וכי עצר את המגפה כלום היה לו למות מי גבר במשה
רבינ' שעמד בפרץ לחשיב חמתו מלחשתית . . . ולבסוף כשהגיע קצו להפריד
מן העולם מה נשמע בו כי יגורתי מפני האף והחמה ונו'⁶ על כן עתיד הק'
להחיותו בראש כולם בעת שיעורר הק' ישועת | משיח צדקנו ויבא משה וכל מתי
מדבר עמו בקרנו . . . כן נזכה גם אנחנו לבא אחרי עקבותיהן לחדות עטמה
ונס' ר' עזיאל יהיה למנוחה ולתחיה עם שאר חכמי ישר' חסידיהם ולאדוננו הנגיד
עם אחיו ואחיותיו וכל משפחתם וכלל המתאבלים עליו יסיר (sc. God) יגונם
וינחם את אבנם . . .

¹ Exod. 17. 15.² See above, p. 82, note 3.³ Cp. Hab. 3. 4.⁴ 'My grief, formed from Arabic حزن.⁶ Baalbec, see vol. I, p. 246, note x.⁶ Probably read נָקַן with us'.⁷ Cp. Deut R., c. 9, 'מי גבר במשה וכו', but Aaron is not mentioned.' Our writer seems to have had a fuller text of this Aggadah.⁸ Ps. 89. 49.⁹ Deut. 9. 19.

Nos. 31-3. *Letters to Anatoli b. Joseph.*

31. [Vol. I, p. 247.]

[T.-S. 13 J 9⁹, paper, square writing, size 40.5 x 12.5 cm.]עבדו
מנחםבש רח¹

מרוב כאבי ו[ע]צבי לא יכולתי להסדיר שבח

רבי אודיע לאדוני מרי ורבי פרשי ורבי

אנטול[ני] הרב המובהק הפטיש החזק בר

כבוד גדולת קדושת מרנו ורבנו יוסף הרב

5 המובהק הפטיש החזק זל כי הגיעו אלי

כתבים רבים מעם דאליה² וחבריו והם

צועקים על איחור הנדבה שהתנדבו

בה קהל רבנו ואומרים כי³

הנפש אשר היה עליהם בבית הנכנסת

10 ואבדה בשבילו כל נפש ונשארה בית

הנכנסת בלא חקרה והם⁴ מהנשמים

פחד ומורא ואדוני בחסרו ימחול

לעבדו כי לא כתבתי להזהיר אלא להזכיר

ולולי כי הרבר נחון ובתבים יגיעו פעם

15 ברחובות פעם בחון לא כתבתי לפני

אדונינו זה הרבר כי אני בינוני טחעסק

ואין לי פנאי לרבר אחר המקנה⁵ יחמיד

שלומך ושלום תלמידך ועבדיך יגדל

לער אמן נצח סלה

כב כסליו אתקבד

Address (verso)

מרנו ורבנו אנטולי . . .

¹ בישמא רחמנא =² Read perhaps אליה, R. Elijah (correct thus accordingly, vol. I, p. 247, 1. 22).³ Here is missing a word such as נתרסה, viz. the structure (cf. Talmudic Dictionaries, s.v. נפ"ט) protecting the synagogue collapsed.⁴ Read ולהם.⁵ המקום ברוך הוא =

32. [Vol. I, pp. 247-8.]

(i) [MS. Adler, paper, square hand turning to cursive.]

(recto)

(1) לחכם דורינו המחזיק בדקינו המסיר סדקינו (2) הגדר פרצותינו אדונינו וטרינו ורבינו (3) אנטולי הרב הגדול ה[מען] המגדול (4) הנכפל בצדקו כאו בציפורי ובית [רבי]¹ (5) בן כבו גרו קרשח מרינו ורבינו יוסף נע (6) פרי צדיק עץ חיים ממני עבדך שואב (7) מימך וחוטב עציך החתו² בשולי טורחין[ם] (8) בקצרה באתי להודיעך בטח ובמטי (9) מכבודך עד שהשענתי משענתי על (10) כבודך כראותי התימת טורחתי אמסור (11) מה שבידי לשליח בעל הפיקדון והנה בא (12) אלי רב אברהם הכהן מערבי ועטו כתב (13) אפיטרופות ואין חרימתך שמה כאשר (14) התייתי בכתבי כראותי התימת אדונינו (15) אמסירנו למי שיצוה בעל החפץ ועד (16) שלא ראיתי מפו³ קיום ואפעל שהאיש (17) השלח אמור וחשוב בעיני יש עלי להקפיד (18) עד שתליתי דברי כתבי על חתימתך (19) על אופן זה הודעתי לאדוני ואודיעני⁴ (20) האמת והנכון ושלום אדוני והנלוים עמו (21) והסרים למשמעתו ממני קטן עבדו⁵ (22) וקטן משרתו⁶ וישפות שלום לו ולחורתו (23) יהוסף ביד שמואל בבלי.

(2) Anatoli is the Dayyan of Alexandria who corresponded with Maimonides. On his arrival at Alexandria he sent a letter of introduction to the famous sage of Fustat and received a complimentary answer. *Kobes* II, 36° ff. והנה . . . עיר גדולה יכוננה עליו . . . ואבא בנוא אמר והיא עיר גדולה יכוננה עליו . . . בפהים השבת במענם והמהלל בלשונם . . . לאמר צאינה וראינה בתפארת שר השרים . . . משה רבינו . . . ואנכי עבדך הצעיר . . . ולולי שמנעוני זקני קהלי יצ"ו לא הגיעה אגרתך זאת לפני רגליך וולתי אני בעצמי . . . נשלם Maimonides answers. אגרת אנטולי בר יוסף עמשי⁷ (= על משכבו ינוח) הגיע כתב הדרת . . . הה"ר אנטולי ש"ץ הדיין המהיר . . . אל השש : (37°)

¹ Rabbi Yehuda Hannasi, known as רבנו הקדוש.² ההתום =³ מפורש =⁴ ותודיעני Read.⁵ עבדיו Read.⁶ משרתי Read.

⁷ Sambari (in Neub. I, 133) writes ר' אנטולי הר' יוסף עמשי ור' חבמי לוגיל . . . ר' אנטולי בר יוסף עמשי ור' חבמי לוגיל. אפרים תלמידו מתבטי צור ר' אנטולי. No doubt the proper reading should be ר' אנטולי בר יוסף עמשי ור' חבמי לוגיל. Probably Anatoli's signature was misunderstood by Sambari, who makes thus a separate scholar of Joseph עמשי (?). That Ephraim of Tyre was Anatoli's disciple is improbable, as the former died in Maimonides' lifetime (see above, p. 316 : Maimonides sending responsa in 1201 to Ephraim's disciples).

ושמח בחברתו. הנכסף לראותו. לפי עצם הכמחו. . . וטוב שמועתו. משה
בר מימון. ושמחתי על כתבך ודברי שאלותיך. . . לזאת אמרתי לכל בני
אמוני. . . וישמחו כלם על ביאתך בארצנו.

(3) Later on, Anatoli sent to Maimonides a legal question which reached him from Sicily. Kobes, I, 28^a, no. 146: ועיקר אדוננו הרב: הנדול הנאן יבאר לי בחסרו שאלתי זאת שנשאלתי מקהל סרק"מטה י"א מאי סיכו"לאה. . . ותבוא חשובת אדוננו בכתב מבואר אשלחנו להם בעזרת שמים שהם אינם בעלי חורה להבין היטב אם לא תהיה הכתיבה מבוארת ובחתימת יד תיטה גדול[ה]. Maimonides replied: הקדוש[ה של] אדוננו עם שם יקר הורו תמחתי על זאת השאלה ששאל החכם הגדול הדיין הנכבד המהיר וכו' והאל יתברך יודע כי מרוב חיתך כתבתי טורים אלו ואני חולה וטרוד כיום ובלילה שחרי אין לי פנאי ואמרתי שמא יחשדו אותי בנסות הרוח ולפיכך הטרחתי עצמי לכתוב. . . ושלום הדרת בקך מוֹד רבי אנטולי ש"צ הדיין המהיר המורה. . . Anatoli was evidently acquainted with the cultural status of Sicilian Jewry. He must have visited the isle on his way from Lunel to Egypt (סרק"מטה is no doubt a corruption for Siracusa, on the eastern side of the isle).

Oxford MS. Heb. d. 76, fol. 53, contains a book-list wherein is mentioned בכס רב אנטולי זל; probably our scholar is meant. Wertheimer, III, 17^a edited אנטולי זל בר יוסף. A paper leaf in T.-S. Box H 5 contains on recto a liturgical poem by Ibn Ezra, while on verso we read לרבנו אנטולי הדיין זל רנו שמחה על שר פלול יושר וכרוב ממשה מהיר וכו'. He is indeed mentioned as a liturgical writer in the list printed in *Osar. Tol*, 1880, 16-17. See also Bodl. 1082, III, D, 2501, V. Cp. further, Margoliouth, *Catalogue*, III, 563, col. 2, v.: ר. אנטולי שצ.

33. [Vol. I, pp. 248-9.]

Abraham Maimuni and his descendants.

(i) Abraham Maimuni was bom in 1186. Nagid he no doubt became soon after his great father's death in December, 1204. The following data as to his activity till 1237, when he was gathered to his fathers, are collected here from documents.

(a) The mutilated fragment (printed by Caster, *Kaufmann Gedenkbuch*, p. 236, IV^b), dated 1520 Sel.=1209 c.E. at Fustat, no doubt refers to Abraham as 'eur Nagid'. There is really no indication that הפמ"שה

means 'Patishah' and that it is the Nagid's title (as Caster thinks, pp. 223 and 226). Perhaps it is a corruption for **במסמאט**!

(b) T.-S. 13 J 3²²: at Fustat, 1213 C.E.

(c) Bodl. 2806⁶: a document of conveyance at Fustat, 1214 C.K., the parties being Abraham Maimuni and the Sheikh Abu Ishak al-Abzari b. **נע** **ולדה אלשיך אבי אלפצל אלכביר ואלשיך אבוסעיר** | **בן אלשיך אבי אלמנצור ס'ט** **כמא אמר אלוצי ר' נתנאל השר היקר** | **הרופא החכם והנבון שטצ'ו² . . .** | **במזר** (1218 c.E.). The Nagid is mentioned. T.-S. 8 J 32⁵: 1222 C.E. at Fustat.

(d) T.-S. 13 J3²⁵: dated 1215 C.E.; T.-S. 8 J 6²: 1216 C.E.; *Hakkedem*, I, German part, p. 130; 4997 A.M.= 1217 C.E.; T.-S. 8 J6³: 1218 C.E.

(e) A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection begins **עלי** **שלמה הלוי הוד הלוי נע** | **ולדה אלשיך אבי אלפצל אלכביר ואלשיך אבוסעיר** | **בן אלשיך אבי אלמנצור ס'ט** **כמא אמר אלוצי ר' נתנאל השר היקר** | **הרופא החכם והנבון שטצ'ו² . . .** | **במזר** (1218 c.E.). The Nagid is mentioned. T.-S. 8 J 32⁵: 1222 C.E. at Fustat.

(f) T.-S. 10 J 26⁵: a declaration of evidence, dated 20th of Adar II, 1535 Sel. = 1224 C.E., **בעיר בלבים הסמוכה לארץ נשן**, by authority of Abraham Nagid.

(g) T.-S. 13 J 4^{1,4,2}; 8 J 6⁶, 30⁴, 32⁷; 10 J 26¹²; 13 J 4^{3,4}; 18 J 1³³: documents dated 1225-30 C.E.

(A) A fragment in a box belonging to the Cambridge University Library Collection contains **זכרון עדות**, dated 1231 C.E. at Fustat. Abraham is styled **אדונינו נאוננו ננידנו אברהם הרב הקדוש**. Mentioned are **אלשיך אלבקא כנץ מרנא** and **ורבנא אליעזר הוקן הנבבר תפארה התלמידים בר מרנא**, and a descendant of **חוקן אביחור חוקן היקר החשוב ראש המדברים נע** **חוקן היקר החשוב נביר החשובים נע** **Netaneel**.

(i) Or. 5563, D, fol. II contains on recto a question beginning **מא יקול הו יק כב גר קד מרוד אברהם** | **השר הגדול בעם אל חמדת כל בית** | **ישראל יהי שמו לעולם וכן יהי רצון** | **כי ראובן שטעקן ולוי כאנו וכו'**

¹ It is likely that Abraham b. Hillel is identical with the scholar Abraham **החסידי**, frequently referred to by Abraham Maimuni in his writings (see the passages cited by Eppenstein, *Lewy Festschrift*, Hebrew part, p. 53, and *Hoffman Festschrift*, Hebrew part, pp. 131, 135 ff.). Abraham b. Hillel died thirteen years before his friend the Nagid (see *infra*, p. 328). Hence the Nagid could speak of him in his writings as already departed (**ול**) this life. Abraham's library was sold after his demise in two portions on Adar 26th and Nisan 4th, 1534 Sel. (Feb. 28th and March 7th, 1223 c. E.) at the Palestinian Synagogue of Fustat: in the presence of Abraham Maimuni (see the list published by Worman, *J. Q. R.*, XX, 460-63, and *Pozn.*, *Z.f.H.B.*, XII, 112 ff.).

שמדחו צדיו

לשמרות -

השמים (last line). Verso contains the answer. No signature is given. Probably the author is Abraham Maimuni. Cp. also *הצופה מארץ הנר*, II, 10.

(2) Or. 5549, III (see Margoliouth, *Catalogue*, III, 563) contains entries relating to the Nagid Abraham and his family. The dates of their respective birth and demise remove some of the chronological difficulties of those given by Sambari (as discussed by Brann, *Mtschr.*, XLIV, 14 ff.). Fol. 3, recto states that Abraham's grandson and namesake, Abraham, was born on the 22nd of Elul, 1556 Sel. (1245 C.E.), and was circumcised on New Year of 1557 Sel. (ולארה אלברע אלגליל). אדוני אברהם יחי לעד פי תאני ועשרן אלול שנת אחקנו ולתאנה יום ואכיה ר' שלמה). Verso contains entries reporting the demise of the Sheikh Abu'l Ma'ali b. al-Sheikh אלמחאסן on the 2nd of Tammuz, 1533 Sel. (1222 C.E.), of the Sheikh Abu Ishak (probably = Abraham b. Hiliel, above, p. 327) in Adar, 1335 Sel. (1224 C.E.), and of the Nagid Abraham (Maimuni) on the night of Kislev 18th, 1549 Sel. (1237).

Fol. 4, recto, records that **כירנא ר' דויד** (i.e. the later Nagid David b. Abraham) was born in Tebet, 1534 Sel. (1222 C.E.). His appointment as Nagid (**ריאסת**) was in Ab, 1549 Sel. (1238 C.E.) a few months after his father's death. David was then 16 years old. Verso contains a few more entries with dates, but the script is very difficult to read.

A supposed elegy on Abraham Maimuni is published by Halberstam, *מרתיה פי רבנו אברהם*, קבץ על יד, 1899, pp. 2-4. It has the superscription **מרתיה פי רבנו אברהם**. Two persons, named Moses and Abraham, are mentioned therein, **בן הרמבם**. **שני אישים והם כבני אלהים בעד ארץ ומשחק גנובים**. **ראשי ישיבות ומפי אל ומלאכיו נקובים**. Now, neither Maimonides nor his son ever were Geonim presiding over academies (see above, p. 316). In spite of the heading, it is very doubtful whether the elegy was really composed on our Abraham.

(3) Abraham's son, David Nagid, was away for several years in 'Akko. This we learn from a poem composed by Joseph b. Tanhum Yerushalmi, who seems to have been well acquainted with the Nagid and his family, Or. 2558 (cp. Margoliouth, *Catalogue*, III, 253 ff.) contains this poet's

¹ Probably identical with Maimonides brother-in-law whose sister married the great sage (see *Arab. Liter.*, p. 199). His Hebrew name was 'Uzzi'el (see above, p. 319, note 13). •

¹ Worman, *J. Q. R.*, XVIII, 15, note 6, makes of this expression **מרדכי הזמן** 'the Mordecai of the time' (i.e. the leader of Jewry), a separate Gaon (see also above, p. 287, note r).

(30) לכבודכם עתים יגנו ושברוך רחמי בנפול עמרת (31) ראשי בדלות נפשי לזאת אעק על שברי כי רבו (32) אנוחתי על רוב עוני ועל שעצמו חמאתי אבל (33) מאורי ונלה יקירי ושבת משוש לבי . . . (37) . . . כי על אסיפת רבי עובדיה גין הנגידים (39) כל נפש שוממה ונפשי אני על אחת כמה וכמה (46) . . . אלממלוך יעקב המשורר אל מקים (47) פי חברון כותב בחוסר וידו אין לאל ומה ומה (repeated in the manuscript) בנהם² (48) קדיש אלי* בנריב אן יני ואהל חברון עניים מה (אין Arabic for מא, r.) (49) לחם חי שעה בעלם י יטעה אל חכים בן י (50) מנחם הוא אצל אלממלוך פי אל מקאם ב' אדראהם (51) כל שהר מן דמשק בייסדוהא ואין הקומץ (52) משביע את הארי מן כרים עלם סידנא ואל (53) סמלוך אל אצור מכלתי צדק את מולאנא (54) וצדק את הקהל המחלל אל חסימה ומראחמכם (55) אל כרימה אל כצ' כי חאל אלממלוך בשי אסתעד (56) בה ללעאילה לאני יו עאילה וזכות האבות יגין (57) עליכם ועל כלל הקהלות . . . (61) מודה חסדכם יעקב החברוני עבדכם ב' (62) יצחק ב' דוד מערבי יית.

(6) Finally, reference is made to Bodl. 2834^{2a}, being a letter to an Egyptian community signed by יהושע הנגיד ראש ישיבתה שלחורה בירבנו אברהם הנגיד החסיד ארי החורה בירבנו דוד הנגיד ראש ישיבתה של חורה בירבנו אברהם החסיד מקל התפארה בירבנו משה הנאן בירבנו מימון זצוקל.

This David lived for some time in Damascus (see *Arab. Liter.*, § 162^b) and also in Aleppo where we find him in 1379, as we learn from the colophon of Abraham Maimuni's responsa to Daniel Habbabli (Bodl. 628, more fully in *H.B.*, VI, 114, note 1). The work was first copied for his own use by Samuel b. Yehoseph (fol. 3^a אלאמי), probably identical with the signatory of the circular letter by the Nasi of Damascus in 1286 (vol. I, p. 248, note 1). It was acquired first by Isaac שמואל בר הרב (perhaps a descendant of Isaac b. Samuel the Spaniard of the beginning of the twelfth century, above, pp. 231-3). On Ibl. 1^a we read קניתיו מן צדקה מעתוק . . . וכתב אנני ה[בוטח באלהי ישראל] דוד ביר' (= בירבנו) יהושע הנגיד נ[י] רבינו משה הנאן בסדינת צובה בחדש מרחשון שנת א'ת'ר'צ'א לשטרות ה'ק'ם ליצירה ישע יקרה (יקרב. r.) אנם (= אמן נצח סלה). Thus the work came afterwards into the possession of a certain Sedafcah, who sold it to our David at Aleppo. A similar 'ex libris' we have in Bodl. 858, וכתב עבד האל [דוד] בי

¹ 'The servant', in Hebrew העבד.

² Read בינהם.

⁸ Read אלא.

⁴ Read ואל, IV of ואל.

רבינו יהושע הנגיד ראש ישיב[תה] של תורה נכד רבינו [משה] הנאון בירבינו מי[מין] זקל.

Another colophon of a copy of Abr. Maimuni's Pent, commentary (Bodl. 276, see *H. B.*, I.e.) states that the work was written in Aleppo at the beginning of 1375 for our David, who is styled therein נגיד הנגידים and ראש ישיבתה שלתורה. Probably he resided then already in this city. He must have occupied the office of Nagid in Egypt for some time. But it is unknown why he had to leave this country and spend several years in Syria.¹

34. [Vol. I, p. 248.]

Concerning certain compositions ascribed to Abraham Maimuni.

(i) A number of fragments bearing on Abraham Maimuni (published by Neubauer, *Hammagid*, XVI, 151, *Israel. Ldterbode*, III, 51-6, from Oxford manuscripts, cp. Bodl. 1315) should be analysed here as they have not been fully understood. The first piece (in *Hammagid*, א') is apparently the conclusion of an epistle to our Abraham. His correspondent intended to write to his father. But meanwhile the great sage died. Abraham is comforted and encouraged. The letter, as far as preserved, begins: ... מאמתו הנפורת' לחבר סמנה מחברת' להיות מזכרת' וכל לשון מדברת' ויחטיא הזמן חצי' ולא השלים חפצי' כי מלאו ימיו' ואסף אל עמיו' ימצאאו אלה צדקו וטובו' יבא שלום ינוח על משכבו' . . . וזה לך שרנו ננדינו האות כי אלהים ראה (רצה ר.) מעשהו (i.e. of the departed) ויכפול שכרו' . . . כי אתה בגו. ותעמוד על כנו' ורעיוניך ברעיוני' וכל ענייך בעניני' ובאמת הנך חנו' יתן ה' עליך חסו' . . . וירם סעלתך למענו' . . . ויתן לך לב רחב לשפוט עמו' . . .

(2) The next piece (fully printed in *Letterbode*, pp. 51-2) has the superscription כתב מר' אברהם ב' משה ז"ל אצל נאון יצחק בן שורק ז"ל. The recipient of the epistle was the Bagdad Gaon Isaac b. Israel ibn Shuwweih, who is mentioned as head of the school already in 1221 (see Pozn., *Babyl. Geon.*, pp. 42 ff.). It is doubtful whether its author was Abraham Maimuni, as Pozn. (*I.e.*, 43-4) assumes without much ado. We read in the letter (p. 52,1. i if.) ישא שלום רב מהכמי מורה הסרים אל

¹ Ćp. also *H. B.*, I, 21 : Sa'id ibn Daud of Aden (15th century, see *Arab. Lifer.*, § aoa) found in Aleppo a copy of the Arab, commentary on Mishne Torah, Book I, by Muwakkif 'Ala ad-Din which was written by our David b. Joshu'a (see especially, *JMargoliouth*, *J. Q. R.*, XIII, 488 ff. and cp. p. 497).

משמעתי' ושואבים ממעיני חכמתו' ומאת משרת ישיבתו' עבר תורתו אחד
מקטני התורה עבד עברי אלהי אברהם ומשה' אברהם ביר' משה' . . .

With all the customary phraseology of those times, it is not likely that the Nagid would have written in such a submissive manner, especially since his father met with opposition on the part of a previous Bagdad Gaon, Samuel b. 'AH. It is also improbable that when writing to *Bagdad*, Abraham would call the scholars of Cairo חכמי מִזְרָת, a term applicable only when in contrast to those of Spain and the Magreb. The letter more likely came from a scholar somewhere in 'Irak whose community stood under the authority of the Bagdad school (cp. I. 17 ff. ועתה ארוני
נאוני אני אחד מן הסרים אל משמעתך' החולקים בבור לשיבתך).

(3) The third fragment (*Letterbode*, p. 52, 1. 3 ff., from bottom) is a copy of an epistle from a *Nasi* to a certain congregation. . . .
נוסח אתר . . .
בואת אני בוסח להנעילי לא יסוד שבט מיהודה וסחוק מבין רגליו . . . הוא
קחלת הקודש . . . בראשם שני השרים הכרורים' יתיו בקרב הארץ ושאר
העם שומרי כריתנו . . . דורשי שלום ממלכתנו . . . ישאו אחינו שלומות
נרולות משער הנשיאות . . . ומאירי העדת' ושרי התעודת' אשר בחסדי דוד
אבינו נמלכים' וברחמינו סבוכים' יעזרם צורם לעד.

(4) The only genuine fragment emanating from Abraham Maimuni is the copy of his letter, written in 1232 c. E., wherein interesting details about his literary work are given (*Letterbode*, pp. 53-4, נוסח כתב שנכתב אצל
אברהם ביר' משה הרב הגדול ביר' מימון). Its details need not be discussed here, as they were already dealt with by others (see e. g. Steinschneider, *Arab. Liter.*, § 159).

(5) Thereupon follow two elegies on the death of a scholar Jacob (*Letterbode*, pp. 54-6). The fust poem (I) has the superscription
נוסח האגרת שהברו (who?) על פטירת הרב הנאמן מר' ורבי' ר' יעקב ז"ל
עוד נאמר על כבוד מר' ור' יעקב ז"ל (II) begins while the second (II) begins
Neubauer is certain that the author was Abraham Maimuni, but hesitates to connect the late scholar with R. Jacob Tarn of France! In Bodl. 1315 he makes the second elegy to be on the death of two Rabbis, Jacob and Benjamin. But a close examination of the pieces shows that this Jacob was no Gaon (in spite of the superscription) but Ab-Bet-Dm (probably of the Bagdad school), that he was buried in *Nehardea* and also that Benjamin was one of his sons. The contemporary Gaon is also alluded to in the poems, though anonymously. We give here the essential lines in the usual form' indicating the metre.

I

- - - | - - - | - - -

נָנְנוּ יָעֻב אֹר שְׁכִינָה נִעְלָה	7 בֵּית יַעֲקֹב שְׁמֵנוּ אֶקְיָנוּ עַל כְּרוּב
נִפְשׁוּ בְּדִינָה דִּין אִמֶּת תַּחֲהַלְלָהּ	הָהָה עַל נֹחַ צֶדֶק יָאֵב בֵּית דִּין אֲשֶׁר
יִזְכֶּה עֲרֵתִי אִם שְׁאֵלוֹת שְׁאֵלָה	הָהָה יֹאמְרוּ חֲכָמֵי תַעֲזֹדָה עַל נָבִיר
דַּעֲתָם לְהַשִּׁיג עֲנִינֵיהֶם נִוְאָלָה	הָהָה יֹאמְרוּ דוֹרָשִׁים לְרִקְדּוֹקִי גָס ⁵
עָקֹב ⁶ סָפַת מוֹרִים בְּמוֹתִי צִלְלָה ⁷	12 מֶרֶץ וְרָבֵן יַעֲקֹב יִשְׂרָאֵל לְכָל
רֹאשׁ כָּל קְהֵלָה שֵׁם קְדוּשָׁה נִקְהָלָה ⁸	15 וּבִשְׁפָף יְחִיב ⁹ נָנְנוּ אֲרוֹנוֹ בַּעֲבוּר
הַשְׁתַּחֲוֹחַ לְאֵל בְּנִיִּל וּבִצְהָלָה	מִקְדָּשׁ מַעַם נִבְנָה לְגוֹלָה שֵׁם וּבֹ
עֲרָה לְעוֹל יִגַּח בְּאֶבְלֹו כָּבְלָה ¹⁰	18 גַּם אֵל יִנְהָם אֶת לִבִּב בְּנִיִּל וְלֵב

¹ Here Cherub is connected with a scholar, since he studied the Torah which was in the Ark that was adorned with Cherubim above it. Cp. also the famous elegy of Bar Kappara on the death of Rabbi, whom he compared to the Holy Ark (Ket. 104^a וּנְשַׁכְּחָה אֶרֶן הַקֹּדֶשׁ). The expression 'hidden' in connexion with the Cherubim refers to the well-known tradition that the Ark (and the Cherubim) were hidden by King Josiah and were not to be found in the second Temple (see Yoma 52^b, 54^a, Horayot 12^a, Keritot 5^b).

² In Jer. 50. 7 this expression is a figure of speech for God. Here it is for a scholar.

⁵ = נִמְרָא. The metre demands the above abbreviation.

⁴ The printed text, as no doubt the manuscript, has עֲנִינֵיהֶם.

⁶ The printed text has מַר וִיר. But the metre clearly requires the full spelling.

⁸ Cp. Isa. 40. 4.

⁷ Quivered (in terror), see Hab. 3. 16.

⁸ The printed text reads וּבִשְׁפָף יְחִיב. But the above reading is no doubt more suitable. שֵׁם יְחִיב is the well-known place in Nehardea where an ancient synagogue has been built, according to tradition, by king Yekonya after he came to Babylon as a prisoner. See Meg. 29^f R, H. 24^b, 'A Z. 43^b, Nidda 13^a. Sherira in his letter (Neub. I, 26) writes אֵייתִינָהוּ לְנִהַרְדְּעָא . . . אֵייתִינָהוּ יְכִינָה . . . וּבִנְנוּ הֵתָם יְכִינָה מֶלֶךְ יְהוּדָה וּסְעִיתָו [בִּי] כְּנִישְׁתָּא וִיסְרוּהוּ בַּבְּנִינִם וְעַפְרָא שֶׁהִבְיָאוּ עִמָּהֶם מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ . . . וְקִרְוִיהָ לְהוּיָא בִּי כְּנִישְׁתָּא דְשָׁף וִיחִיב וְהִיא בְּנִהַרְדְּעָא בְּלוּמֶר שְׁנֹכַע בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִשָּׁב בָּאֵן. The synagogue was visited both by Benjamin of Tudela and Petahya of Regensburg (see *Itineraries*, ed. Adler, p. 46 and ed. Grinhut, p. 17). The latter found it waste, without a roof.

⁹ 'For the head of all the holy congregation (it) assembled there' to attend his funeral כָּל קְהֵלָה קְדוּשָׁה שֵׁם נִקְהָלָה has to be taken twice, viz. : כָּל קְהֵלָה קְדוּשָׁה. (בעֲבוּר רֹאשׁ כָּל קְהֵלָה קְדוּשָׁה).

¹⁰ agrees with לְעוֹל; in prose it would be וּבִשְׁפָף, here לְעוֹל is required by the metre.

חֲכֵמַת נְאוֹנִיט פֶּל' : יִחְלָה
רְפָאוֹת לְלִבָּה מִצָּאָה מִפְּחֻלָּה
פִּמְעֵט בְּרוֹב שְׂכָלוֹ וְיִשְׁפּוּחַ מוֹלָלָה
מִכְנֵה בְּמִלּוֹ הַנְּבוֹחִים הַעֲלָה
אֲחֹזר תְּבוֹנָתוֹ וְדַעְתָּם סִפְלָה
מִדָּה חֲמוּדָה שׁוֹר רָאָה בָּם נִכְלָלָה

20 תִּשְׁקָה בְּמוֹתוֹ עֵין וְסָן¹ לְאֵלֵי לְאוֹד
הוּא גַר אֱלֹהִים תוֹךְ עֶדֶת קוֹדֶשׁ וּבוֹ
אִם נִבְצָר עָרֵי חֲבוּנוֹת יִלְבְּדָם
אוֹ אִם אֲנִי רָעִיוֹן בָּיִם סִכְלוֹת כָּבֵר
חֲכֵמַת בְּנֵי יֵה חֵלָא תִּשְׁיֵב אֵלֵי
הָאֵל יַחֲיָה לוֹ חֲמוּדֵיו כִּי לְכָל

II

תוֹךְ לֵב חֲכָם הַדּוֹר וְנָם בּוֹ נִמְעָו
יִכְלִי² סְתִי חֲכֵמָה בְּחִיּוֹ יִשְׁפְּעוּ
עָלָיו וּבְנֵיכֶם שְׁהוֹרִים תִּצְבְּעוּ
בְּתִי כְּנִסְיוֹת לְסִפְרוֹ תִּקְבְּעוּ³
יִכְבוּ וְעַל אֶרֶץ דְּמַעוֹת יִשְׁפְּעוּ
רֹשָׁיו וְדִקְדֻקָּיו וְנָם לֹא נִרְעוּ
נְרוֹ בְּיוֹם מוֹתוֹ וְנָם תִּתְבָּעוּ⁴

10 אֵילֹו⁵ כָּלְלָם עִם פִּרְטָם נִכְלָלוּ
הִיָּה בְּחֲכָמָתוֹ יִחִיד הַדּוֹר וְהִי
14 אֲמָרוּ לְחִלְמֵי־דֵיו אֲבָלִים תִּהְיוּ
17 עַל יַעֲקֹב הָרֵב בְּנֵי עֵדָה וְכָל
עַל יַעֲקֹב הָרֵב קִהְלֹת יַעֲקֹב
20 נִנְמָר בְּלָבוֹ הַנְּמָרִי כָּלֹ זִפִּיר
תִּלְמוֹד יְרוּשָׁלַּיִם וְסִדְר רַבְתִּי¹⁰

¹ Cp. Exod. 10. 5, 15. עֵין, תִּהְיוּ.

² פֶּלִי. The abbreviation is demanded by the metre. The Gaon eulogized here is not mentioned by name.

³ הַנְּבוֹחִים would be more correct.

⁴ Cp. Isa. 44. 25.

⁵ The printed text has נִדְלָלָה, which gives a meaning the reverse of what is expected. נִכְלָלָה is obviously more suitable, i. e. 'every desirable quality is combined in them' (the Gaon's sons). לְכָל is required by metre; of course מִדָּה נִכְלָלָה is more correct.

⁶ 'These' (qualities) are enumerated in the lines left out here.

⁷ The printed text reads וְהַיּוֹבֵל which gives no meaning. יוֹבֵל, i. e. the period of time comprised within half a century, is a synonym of דּוֹר. Thus 'the unique (person) of the generation and the period'.

⁸ A word like יוֹם has to be understood here, i. e. 'and in all (וְכָל) to suit the metre) synagogues fix (a day) for his mourning'.

⁹ = הַנְּמָרִי. The abbreviation is for metre's sake.

¹⁰ What part of the Talmudic literature is designated by סִדְר רַבְתִּי is not clear. Of course our poet was limited in his expression by the metre. He may have meant סִדְר אֵלֵינוּ רַבָּא. But more likely it stands for the Tosefta and Baraita. We find that the collections of R. Hoshaya, Bar Kappara, and R. Hiyya are called מִשְׁנֵי גְרוּלוֹת (Yer. Hor. III, end, and elsewhere). סִדְר in connexion with מִשְׁנָה is well-known (cp. סִדְרֵי מִשְׁנָה). Accordingly סִדְר רַבְתִּי means the 'great collection' of extraneous Mishnayot (Baraitot) embodied in the Tosefta.

¹¹ From בּוֹע 'rend', as a sign of mourning; נָדָה, from נָדָה, to shake one's head as a sign of grief. Here the mourning is done by the Talmudic literature because their great authority is dead.

גנו אשר לו כל חכמים יכרעו	26 נסעו והחיים נתנה גם לארץ ²
רי אצר כפיו תבונות ישמעו	גאון וסלף ³ אב חכמים הוא ואשר
חכמה ובו חכמות ודעות נמבעו	31 אופור פנחסה לבנימין ירד האל פאר
לבב בכל ארץ בשמעו שמעו ⁴	מבין ומשכיל הוא ונם נקי ובר
ומשמעו יאבדו ונם יפלעו	חילו יברק אל ורצה פעלו
לבם יגונותם ואונם יפעו	35 לבו ינתם צור ורב אחיו ⁵ ומר
עינם דמעות ער מאד ימנעו	צור יחפז אכלם אלי ששון ומר

It is evident from these lines that the lamented scholar was an Ab-Bet-Din (I, 1. 8) somewhere in Babylon. He was buried in the neighbourhood of the famous synagogue of Shafyetib (in Nehardea, 1. 15). Indeed, from a responsum by R. Hai it appears that people regarded it as a great honour to be buried in Nehardea, so that bodies used to be removed to Bagdad for re-interment there.⁷ Likewise We find here our Jacob taken to Shafyetib for his last resting place. He was probably Ab of the school of Bagdad, since the poet in his elegy refers to the then Gaon who has been spared fortunately for the study of the Torah (I, 20 ff., II, 26 ff.). Jacob's sons are consoled (1.1. 18). One of them was Benjamin (II. 31) who is complimented for his mental abilities. Who the author of the poems was is entirely obscure since he fails to mention the Gaon by name. Perhaps our elegies are a part of El'azar b, Jacob Habbabli's Diwan which furnishes so much material about the Bagdad academy during the twelfth and thirteenth centuries (see especially, Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 5 ff.). Abraham Maimuni's authorship of these poems is

¹ The late scholar 'made his last journey', but fortunately the Gaon has been spared. .

² The printed text reads נסעו והחיים נתנה לארץ which forms a faulty hemistich. By emending והחיים into וחיים and inserting גם after נתנה the metre is re-established.

³ In the sense of מלכא דרבנן.

⁴ In prose שמעו ושמעו, here בשמעו for sake of the metre.

⁵ Or אחיו.

⁶ In the printed text ומיעינם.

⁷ Ibn Gayyat in his שערי שמחה, II, 73-4, quotes the following responsum : ואמר רב האי אין מנהגנו להעתיק את חמת מקבר במקומו אלא יש שוקברין את חמת בבגד (בבגד ר. ו) ואחר זמן מוציאים אותו כמה פרסאות אל עבר פרס המערבי למדבר הסמוך לשימון . . . ולענין העתקת עצמות האשה ממקום למקום היינו שומעין מן חוקנים אומרים כמה נאה שלא לעשות כך . . . ואע"פ משחמות אשה חשובה שולחים את גותה [מ]בגד אל פירי שאבור אל מדבר השימון וראי איסור אין בדבר וכו'. There is no doubt that שאבור is a corruption for Peroz Shabur = Nehardea (see Bamberger, note 735 in ירנן).

not indicated at all, and is not likely. In diction and in thought they appear to be the product of an accomplished poet acquainted also with the artifices of the metre. So far there is no evidence that the Nagid was a devotee of the muse.

35. [Vol. I, pp. 249-55.]

Data relating to several Egyptian Jews of prominence.

We collect here data about a number of Egyptian Jews of prominence who are not mentioned in the preceding pages.

(i) T.-S. 16. 267, very faded, contains a letter addressed to (l. 3) . . . והחזן זקן תורה אלוף ה'ישיבה or הבינות] . . . (4) . . . בירבי צדוק הסופר] רוח יי' תניחנו תנצנח (10) . . . ומשתוקק אני ליקדך שחשננרני (r. שחשננרני) כווסתך הטובה (11) וידך החמודה בכתב רישון כנף מר שר שלום השר האביר ראש הקהל ובית דין ואלוף ישי' בכיר ידו (12) ובדרך כבוד אל אבסנדריה כי בן כתבתי אל . . . עם הכתב הזה ואתה תתבונן בו ויש בו מענינות אנשי (13) צהרנת וענותנותם לאחור ולא כתבתי אלא מעט ממה שהזכרתי מהם ואדוני חכם כחכמת אלהים (14) ומיבין דבר מתוך דבר ואם ישפר ויכשר בעיניך תזכירו ותהיה לך עמי טובה עם . . . (15) מה שהתחלתי מעמי מקדם שבעזרת שר' א' חכה שאהיה [ב]אבסנדריה בראש השנה . . . (16) . . . ויהיה הנשתי] וון] אל החזן ואל הקהל [ומפני] שאתה אוהב לנו ביותר הסרחתי עליך (17) . . . [וחשיא] שלום גדול (18) לכנף מר שר שלום השר] האביר [ראש הקהל ובית דין ואלוף ישי נטריה] רחמנא . . .

Signed by

ש מ ע י ה
גין שמעיה זלחה = מנשה הצעיר בירבי
גין זלחה

T.-S. 13 K 7³ (paper, top and bottom missing, damaged and faded) contains an elegy on the demise of Nissim the 'Third'. One of the mourners is Sar Shalom Ab-Bet-Dm who is probably identical with the above person. I quote here a few lines: על זאת חגרו שקים (r., 1. 23) ספרו והילילו ותרחיקו שנה [שבנו נדודים כי אפס שרינו נסים] . . . בראותנו לשר שלום ואהיו בוכים ורעיונו חרדים . . . (l. 31) יאות כיום לעשות . . . ומספד כיעיני]ם על א' כיפת שרינו נסים השלישי הנכבד בן קצינים וסגנים

¹ ישיבה =

² If this Shema'ya is identical with Shema'ya Gaon (see vol. I, p. 249), then his descendant Menasse is perhaps the author of a poem in honour of El'azar b. Joseph Hallevi (T.-S. Box K 6, הנאונים מנחלם, מנחלם).

(v., l. 2) האל ינחמנו וירפאנו רפואת . . . וכל אשר הוא עושה יי מצליח . . . [שמע] נא אדונינו שר שלום אב בית דין והטה אוזן לאמרי פי . . . לכל קהלות ישראל ודברידך מתוקים מנפת צופים . . . (l. 10) בכו שרים ונאונים בבוח דמעה זכות. על נסים השלישי [ח]סיד במדות טובות וספרדו לו לפי כבודו . . .

(2) MS. Adler 3363, fols. 1-2, cursive writing, contain a eulogy from an academy to a Halfon. (fol. 1, r., l. 5) . . . הבר (6) אשר סיכך אשלים. ושיבר שבט מושלים. בנתנם חידות (7) ומשל משלים. על בן לפניו ירונו בחלילים. ורחה שמש (8) אביר כל העולים. במעלות המעולים. הנעשה לו שם (9) כשם הגדולים. הוא שרנו אדירנו הנכבד עלינו והיקר (10) בשיבתנו כבוד ונ' חלפון השר האדיר ההדרהו הדר החל (= התלמידים, II) המיוקר בשרידים. אשר בושו לפניו נבוני העת בלמודים . . . (14) . . . וישא שלומות נאגדים (15) בברכות . . . (18) ומשער הישיבה כסא יי . . . (20) . . . ומאת חכמי החורה העומדים על משמר . . . (I, v., l. 2) . . . מהחברים הסופרים המנידים . . . (4) . . . ומשאר (5) סמוכה המחמידים עתר ותתנת על תיי שרנו הדר] (6) התלמידים רצוי היש¹ . . . between fols. 1 and 2 there seems to be) . . . (fol. 2, r., 3; a gap (4) אחובינו כבוד טי ורבנא ה' ה' הנ' ה' אהו היש (= חלפון הזקן הנכבד הלוי אהוב הישיבה) . . . בן נבדינו זקנו (5) כנך מרנא ורבנא נתנאל הלוי הזקן הנכבד . . . (7) וראינו חשובינו הוד הלוי הנזכר מדה שבחו (8) ביותר ומאשר מחלליו וטוב מפעליו ונדיבותו הנכרה (9) . . . וסיפר אהבתו (10) לשיבתנו וחיבתו למשרתינו . . . (2, v., 6) . . . ישא שרנו אדירנו ונ' יבורך במצאיו ומובאיו (7) שלום רב . . . (9) . . . ומש היש (= ומשער הישיבה) ההיכל הנערך המובטח לעמוד עד עת בא מושיע (11) ורב טי ה' והתלמי וראשי צב (= מכל החברים והתלמידים וראשי צבאות) העם ושרי האלופים (12) והחברים והסופרים ושאר הסמו (= הסמוכים) בבחונה הנצבים לשא (= לשאת, 13) את This fragment (by reason of the several abbreviations) seems to be a copy of a letter from the academy. Halfon sent a donation through Halfon Hallevi b. Netaneel. The latter is probably identical with the recipient of an epistle from Isaac Sijlmasi (J. Q. R., XIX, 730, XXVI; therein is mentioned Abu Sa'ad 'the Sixth'). Another correspondent of this Halfon is 'Amram b. Isaac (ibid., no. XXXVII). See Bodl. 2874". BodI, 2805¹⁶ is a letter to Fustat from Halfon Hallevi b. Menasseh. The address (verso) reads ליקר הדרת שרינו ואדירנו וגדולינו ועמרת ראשינו | כנך מור חלפון השר האדיר | הנכבד והמיוקר הנדיב והשוע חסדת הקהלות | יעזרו אלהינו ועל דבר כבוד שמו בר הישיבה = י

¹ 'The usual donation.' It seems that Halfon was a regular benefactor of the school.

(7) T.-S. Box K. 6 contains the following colophon: יוסף בר יעקב | כר' יוסף הר"ן הממחה תנ[צ]בה | בר שמריה בית דין תנצבה |
| בר מנחם (!) בית דין תנצבה | ק[ניתי] הדא אלמנצה סנה דתתצו (or i)
Accordingly our Joseph lived in 1136-7. His father Jacob was no judge
but his grandfather and namesake was Dayyan, while his remoter ancestors
Shemarya and Menahem presided over a court (ראש בית דין = בית דין).
Nothing further is known about them. Another colophon in the same
box reads (recto, verso blank) (r. ואלותאיק (ואלותאיס) ואלשהדאת ואלותאיק
כתאב | ליוסף ביר' יצחק בית דין | של צוען מצרים זלז עו | חלז הע הז'²
באמל.)

וּכְרֹזְנוֹ לַחַיִּי עוֹלָם וְעַד חֲכִירוֹתָ לַחַיִּי תַעֲוֹלָם הַבֵּא = ²

On left-hand top corner פהרס סנה | אלהים. This work on the laws of evidence and documents (no doubt by Sa'adya Gaon)¹ belonged to Joseph whose father was president of a court at Fustat Joseph evidently lived in 1107-8.

(8) Bodl. 2876^{26a} contains the remainder of an epistle to an important dignitary. The first four lines preserved are in verse but the metre is very faulty. (א) דונינו פאר כל בני לוי. אשר שם בו אל בינה וחכמות. (1) התרומים (2) יוכיחו לראות בנן האריאל. וקיבוץ עם ישינים גם רדומים (3) ויזכה לחזות בנועם יי' והיכלו אשר בנוי ברמים (4) יברכיהו אל בברכת רץ ונעקר. וחו סולם וגם חלם חלומים (5) וכל הברכות הנאמרות והנאמרות מפי כל נביא (6) וחזוה יאחיו יוצנפו ויהיו פאר ועטרה לאדונינו חשר הגדול המכובד והמיוקר המכותר באר[בע]ה (7) כתרים כתר תורה וכתר לויה וכתר יראה ושם (8) טוב וכתר מלכות קבה⁵ יתן משאלות ליבו ויתנחו (9) לחן ולחסד וריוח ורחמים בעיני הקבה ובעיני (10) המלך והמשנה הנברחות והפריסים ושרי (11) המלכות תעיני כל אנשי המלכות ובעיני כל רואיו (12) א' א' סלח. The person thus eulogized was evidently a Levite and was influential at the Court.

¹ About Sa'adya's כתאב אלוהאיק (probably = ספר השטרות), see Steinschneider, *Arab. Liter.*, p. 49, no. 7, and cp. also Pozn., *J. Q.R.*, XIII, p. 329, no. 78.

² From רדם 'to slumber'.

³ I.e. Abraham, Isaac, Jacob, and Joseph.

⁴ Formed from נאם, as the prophets usually introduce their oracles with the formula נאם יי'.

⁵ [ה] קדוש ברוך הוא =

אמן אמן =

SUPPLEMENT

I (to Vol. I, Chapter I).

(I, 37, note i.) My suggestion to read **סרמור** for **תדמור** (in the Genizah letter published by Schechter in *Berliner Festschrift*) is not favoured by Prof. A. Marx who has kindly consulted the manuscript and found that the reading in the original was not **בתדמור** (communication, dated September 5, 1919). He would read **בסרמור** but has to admit his inability to explain the word.

(I, 38-41.) Though Solomon b. Yehuda and the writer of the epistle of 1020-1 seem to have had an unfavourable opinion of Elhanan b. Shemarya, others held him in high esteem. This is evident from T.-S. 12. 153 which contains the beginning of a letter from the Palestinian community in Fustat to Elhanan. The address on verso reads:

מנו צעירי צוענ' קהל	ליקרת הדרת כב גז קד מור
הירושלמים מרבים שלום	אלחנן הרב הגדול ישמרהו אל
ומעצמים שב[חו].	[וינצרו]הו ויתמכהו בימין צדקו

After a long exordium recto continues on l. 12 ff., **הוא כב גז קד מור**, אורנו ונרנו. ונזר תפארתינו. עמרת ראשינו. מתמד עינינו. נשיאנו זקן הגולה אלחנן הרב הגדול המובהק יעניקוהו מלך ורב² ישמרהו אל ויחיהו ויעזרהו וינצרהו ויסמכהו ויתמכהו בימין צדקו בן כב גז קד מור שמרהו הרב הראש לכל ישראל נוחו ערנו. רובי השתחואות וסגידות עד אין חקר ובריעות עד אין מפפר. מנו קהל הירושלמים זקנים וחונים ופרנסים ועיני העדה³ וקטן וגדול ושאר הקהל ודע אדונינו כי דרישת שלומך לא . . . ובכל עת שתשמע שאחה שליו ושקם. No more of the fragment is preserved.

(I, 47.) According to R. Hartmann, *Palastina unter den Arabern*, 1915, P. 33, Jerusalem should have been temporarily occupied by the Byzantines during the campaign of the Emperor Nicephorus Phocas. Hartmann does not indicate his source and from the tenor of his statement it seems that he himself is not convinced of the veracity of this report.

¹ The dots above the word indicate that it should be deleted.

² Cp. Isa. 19. 20.

³ The communal leaders. For this expression see above, p. 218, note 9.

(I, 48, note 2.) The editor of the *Pesikta* seems to have also incorporated here older material. Thus at the bottom of p. 158^b we read a statement **אמר רבי בר חנינא זכות של אילו מצמתת אותם ואני הרהרנו אחריהם**. It is difficult to ascertain whether this Rabbi actually made his remark with reference to 'the mourners for Zion'. He may have originally made it in quite a different connexion but the editor of the *Pesikta* inserted it here for his purpose. Moreover, the very name of Rabbi b. Haninah is unknown. Bacher, *Pal. Amor tier*, I, 431, note 4, suggests the reading of R. Jose b. Haninah (thus the misprint there **אמר ר' בר יוסי חנינא** is to be corrected).

(I, 54.) In a more recent paper (in *Schwarz Festschrift*, 1917), which has been inaccessible to me while the first volume was printed, Dr. Poznanski modifies some of his former views on the beginnings of the Palestinian Gaorate. Owing to new material he dates the establishment of the Gaonate backwards from 942, the year of Sa'adya's demise, to about 918. But even the latter date is now untenable by reason of our remarks in vol. I, 49 ff. Other points arising from Dr. Poznanski's article are dealt with in A. A. 15 and 22 (above, pp. 54 ff. and 73, note 1).

(I, 71.) Between Samuel Hakkohen and Joshiah we have to place the Gaon Shema'ya, whose descendants lived in Egypt towards the end of the eleventh century (see A. C. 28, above, p. 232, and cp. also Pozn., *Babyl. Geon.*, no). The Dayan Abraham b. Shema'ya the Haber was a great-grandson of Shema'ya Gaon (Shema'ya the Haber being styled **נזן שמעיהו נאון**). Thus these four generations comprise the whole of the eleventh century. Indeed T.-S. 12. 427 (paper, square writing, right-hand side torn off) mentions Shema'ya Gaon as already departed this life but *his* Ab Hananya Hakkohen as still alive. Now the latter, we have found occupying the same position under Joshiah Gaon (vol. I, 73; above, pp. 73-4). The fragment reads as follows :

(recto, l. 1) **ברורה שרירה וקיימת כי אהנו יודעים (2) . . . [ס] עדיה זכרנו לברכה ידעוהו מקודם לכן (3) . . . [ע] נין השחימה ערום מבין תלמיד חכמים (4) . . . מ הטובים ולא טצרכי הציבור כי היה (5) . . . ולא האביל טרפות ולא ספיקות מפני שהיה (6) . . . מ . . . לא זולתו ויתנהג באילו האומניות בכך עד (7) . . . בפניו שר שלום ומנוח הכהנים לעמוד בחצות (8) . . . וה בטקצת חניות להתפרש מהם בשתי כרעים או (9) . . . בה ועקרה¹ ולא כל ישראל שבמצרים (10) . . . ידם עול במלאכה זאת והם**

¹ Probably meaning 'and its veins' referring to a certain part of the animal.

בכללינו בבתי כנ[סי]ות (11) . . . [עמ]דו מקצת אנשים והרכילות אצל
 רבנא ומרנא (12) [ראש השיבה מ]ר שמעיה אל ואצל רבנא חנניה חכה¹
 אב בית דינו (13) [ושלח² נאון] ארץ ישראל אגרת והחרים בה על כל מי
 שיאכל (14) . . . ים כי הם אינם יודעים לשחוט ולא קראו הילכות
 (15) [שחיטה ומרפה ויהי] כראותנו כי המרכיל לא כן דבר ועמד על דם אלה
 (16) [האנשים וקפח] מחיתם חסנו עליהם וראינו לנקות השחיטה (סוף)²
 (17) . . . המרכילים שקר דברו והתל והבל נשאו אבל כי (18) . . . [ומ]ר
 שלמה החזן וראש בלא יודעים השחיטה (19) . . . [ולא] נמצא עליהם עלה³
 במלאכה זאת ולא האכילו (20) . . . [ע]ד חמתן ולא ביהו' במרפוח בלתי
 על מנתם (21) . . . מותרים אין בהם לא תרמית ולא מרמה ולא עולה
 (22) . . . מ בפנינו בבית שלא יעמדו בפני חכם ולא (23) [בפני מרנא
 ורבנא יאשיה] ראש השיבה ואב בית דין נמרינן רחמנא (24) . . . הם
 ומציתים לרבריהם ולא שבים מאחריהם (25) . . . בלבד וולתי דרכם ולאחר
 שידענו דבר זה מהם (26) . . . [כת]ב[נו] וחתמנו בכך וכך בשבת בכך וכך
 לחדש (27) . . . [מ]ני[נא] דרגיל[נין] למני[נא] בפספסא דעל נילוס.

Verso contains liturgical compositions and scribbling. The fragment is a copy of a document drawn up at Fustat: and dealing with certain Shohetim who were accused of incompetency before the late Gaon Shema'ya and before his Ab Hananya Hakkohen. As a result, an epistle was issued by the Palestinian academy prohibiting the meat of animal slaughtered by these men. However, in Fustat, the Bet-Din testified to their integrity and qualification. The Gaon and Ab mentioned on 1. 23 and both referred to as still *living* (נמרינן רחמנא) are very likely identical with Joshiah Gaon and Hananya Ab. It is difficult to explain why the latter, already Ab under Shema'ya, did not succeed him to the dignity on his demise. There must have been a special reason for the advancement of Joshiah in preference to the Ab who remained in his station.

¹ נמריה רחמנא =

² To be deleted. Angular brackets indicate that the words enclosed are crossed through in the manuscript.

³ 'Falsehood, fault.'

⁴ בָּהָא means 'to be astonished, appalled', see Ben-Jehuda, *Thesaurus*, s.v. But this gives here no proper meaning. Read perhaps בִּישׁ, airorb formed from בִּישָׁא 'an abscess', especially in the lungs, which makes the animal מרמה. Here the meaning would be 'they have not declared such cases כשר except in accordance with their general custom'.

II (to Vol. I, Chapter II).

(I. 87 if.) Another fragment dealing with Jewish captives who were brought to Alexandria is T.-S. 13 J 34³ of which top and bottom are torn off. It is an epistle from the two Rabbinite communities at Alexandria (i.e. Palestinian and Babylonian) sent to a certain scholar who is complimented as **הרב המוכהק** (I. 3). Perhaps Elhanan b. Shemarya is meant as he is thus styled in the letter from Fustat (above, p. 341). The writers report the arrival of five Jewish young men from **אסטרבילו** (evidently a Byzantine locality which however I am unable to identify) who have fallen captive into the hands of cruel masters. After great exertions the local Jews ransomed them for 100 dinars. Subsequently these youths became ill. Here the fragment breaks off.

It reads as follows:

(recto)

נאספו
 ומעוז לבני ישראל נצח הרב המוכהק שלום עצום ורב
 מאת אלהים¹ חורב וממנו בני הקהלות הקדושות אשר בנא אמן²
 מאוששות³
 ובשתי כנים [יחי]ה מתבנשות⁴ לצורם מקדושות ומעבודתו [לא פור]שות
 5 [ו]מיחרו⁵ לא משות ואם בכל עת הצדים מתרגשים ואלהם . . . [ש]ים
 עיניהם מעשישים וריחותם מבקשים ומהונם למן מרשישים ואל המזבחות
 לשחוט מנישים ולולי הנערץ בסוד קדושים הנקדש במקדלות תרשישים
 אזי היו נואשים ומחיים פורשים כד⁶ לולי יי שהיה לנו וג' אזי חיים
 בלעזנו [וג']⁷
 [וטפני זה] תמיד אנו שואלים מלפני אלהינו להשפיר נ[חל]תנו בחיי רבנא
 הרב ולפאר
 10 [מקדשנו] יראה זרע יאריך ימים וחפץ יי אלהינו ב[ידו]
 יצלח⁸ והו[א]

¹ Read אלהי the God of Horeb' (Sinai).

² No Amon is identified with Alexandria already in Targum to Nahum 3. 8, cp. Gen. R. I¹. See also the History of the Alexandrian Patriarchs of the Coptic Church (in *Patrologia Orientalis*, I, 105 bottom), 'a quarter of Alexandria which is called in the Hebrew language the city of Amon'.

³ 'Established, settled.'

⁴ From the Aiam. **קנש** to suit the rhyme. The Hebrew would of course be מתבנסות.

⁵ **מחרת**.

⁶ **כרבתב**.

⁷ Ps. 124.

1

ff.

⁸ Cp. Isa. 53. 10.

ענ' המשאל בהסדרו ואמונתו¹ מנמת שורים² אלה להדר כבודו הודין[ע' ענין]
 שאירע באילו הימים מביאת חמשה שבויים אלינו מארץ אסכרבילו והם עדיין
 נעדרים ונפלו בידי אכזרים אַלמים הנג . . . והציקו את רוחותינו עד שהגיעו את
 [לוינו]
 נפשנו עד מות ונתעוררו עליהם בשלים המדינה ולא הועיל עד ששיחדנו[ם]
 15 ברבית מאה זהובים וקבצ[נו] בענינ' מאנשים ונשים ונעדרים ובתולות
 מו[הב וכסף]
 ונחשת ופשתים חי וטווי וכרים וכסתות וחולתם עד ש[נ]כלל . . .
 וכל הגוים חומהים סמנו ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי
 [אלהיו³ כי]
 נתבטלו מעסקיהם ושקדו לילה ויומם עד שהצילו אילו השבויים מידי אבן[רים]
 ועזר אלהינו כשראה עוצם תאותינו בהצלתם והעלינום א[ל] שכונתנו ב[שמח]ה
 20 ולא נשלמה שמחתנו בהם כי נפלו רובם בחולי קשה האלהים ישל[ח] ב[ר]ו
 [ירפאם]⁴

. ועתה א

(I. 88.) Yeshu'a Hakkohen b. Joseph, the Haber of the Palestinian community in Alexandria, had at the beginning of his career to meet with a certain amount of opposition. Complaints against him were submitted to the Gaon of Palestine (probably Solomon Hakkohen, the predecessor of Solomon b. Yehuda) a fragment of whose reply is preserved in T.-S. 12. 328 (both top and bottom of which are torn off). The first six lines preserved contain greetings. From 1.6 ff. the fragment continues as follows: נעה⁵ אנרחכם החקוקה בכסלו קובלים על מ' רב ישועה הכהן: הסמוך בתבורה ספי רבי וחבורה באשר נתאמת אצלם כי ראוי הוא ובי הגון הוא ולא נשמע דבר רע⁶ מעורו מכל הבאים מאצלכם כן טקהלותיכם כן מן האורחים הבאים כולם פה אחר אשרוהו יתר מאביו ויאמר הוא גדל מא[ביו] ועל דבריהם סמנו בני החבורה וסמכנוהו בשם חבר [למ[רוח] בענוה ולשאת טורה משא והנה לא מינינו אותו ל[ח]לות . . . על כורחם ואתם החתומים רוב הכתובים בכיר כותב האגרת⁷ ומי יאמר שזה ברצונם כבר נאמר כי רבים מכם נוסים אליו ועל דברי אנרחכם הראשונה כתבנו הוכחנוהו וכמו כן כתבנו אל אביו: ולא נעלם ממנו ומכם כי בלג מ' יוסף הכהן הדיין מא . . .
 וליכה מניד ומצטער . . . עד לקהלות . . . ומתחנן . . .

¹ = 'ענה' and may He (God) answer the request.

² Read³ שורים or שורות. = להודיע.

⁴ = בענינם 'in their affair', i. e. on their behalf.

⁵ Ps. 144. 15.

⁶ Cp. Ps. 107. 20.

⁷ = הגיעה.

⁸

עליו Supply.

⁹ I. e. most of the signatures are in the handwriting of the writer of the epistle.

No more of the epistle is preserved. The Dayyan Joseph Hakkohen is evidently Yeshu'a's father then still alive.

(I, 90.) Surri, the Teacher, b. Hayyim is a signatory to a document, dated 1033 C.E. at Alexandria, together with Aaron b. Yehuda the Reader, and Menuha Hakkohen b. Joseph (T.-S. 13 J 1⁷).¹

(I, 99.) The statement that Yehuda Hakkohen Rosh Hasseder was a son of Joseph Ab, the brother of Elijah Gaon, as the data discussed above (p. 101, note 2) rendered it probable, is now to be modified by T.-S. 8 K 22⁸ which mentions Yehuda's grandfather by the name of El'azar. Hence Yehuda must have belonged to another branch of the priestly family of the Ab Yehoseph Hakkohen. It seems that the latter had two sons, one Solomon Gaon, the father of Elijah Gaon and Joseph Ab, and another El'azar,² the father of Joseph, who in his turn gave birth to our Yehuda Rosh Hasseder. The latter held his degree not from the Palestinian school but from the Babylonian Exilarch Hezekiah. Yehudah was evidently connected with the Babylonian community in Fustat. He is therefore included in the Memorial List of the men prominent in this congregation (above, pp. 100-1).

T.-S. 8 K 22⁸, which furnishes the new information concerning our Yehuda, contains three paper leaves, damaged and torn. Fol. i^a is blank; verso consists of three lines beginning with 'יסיר מחלה מקרבנו וכו'. Fol. 2^a has the following colophon :

לחמים הכהן ב' יעקב ב' יעיש נע
והי בכמ מדינו ורבנו אדונינו יהודה
הכהן בן יוסף בן אלעזר³ רבי קדישא
מביתא דמחקרי מן בית דין הגדול
; שלא רנונו יחזקיהו [בן] דוד ראש [גלויות]
[כל] ישראל⁴ הרב [ה] גדול ראש הכסד [ר]
זקל
... ואנבאת זמא רבי

Fol. 2^b ff. contains a list of liturgical compositions. It cannot be ascertained whether Yehuda was their author or merely copied them.

¹ See about this document vol. I, p. 89, note I.

² This name occurs again in the family, viz. as a son of Solomon Hakkohen b. Joseph Ab (above, p. 63. C).

³ From here Yehuda is referred to.

⁴ The following titles again go back to Yehuda.

III (to Vol. I, Chapter III).

(I, 112-13.) The letter from Jerusalem to the Nasi David b. Hezekiah, the Exilarch of Babylon, is by Elijah Hakkohen b. Solomon Gaon, because T.-S. 6 J 9², a fragment of an epistle from him to David, is in the same handwriting. Only the left-hand side of the heading is preserved.

On recto we read . . . יקר הני ועל שפתיו התק חני . . . בעל המשרה . . . דוד¹

הו[ד] ות[פארה] נזר . . . [עמרה] . . . אדונינו מרינו חזקתו הנשיא . . . נר
אלהים בן אדונינו יחזקיהו . . . [עומר] בפרץ . עמוד ת[ארץ] . זרע הפורץ .² |
On the top margin we have the signature of the writer
אזאבו כלבבו | אליהו הכהן | השלישי בחב³ | בן נאח | זל

The address on verso reads :

מושב שלאדונינו
ברית
הנשיא תפארת בית דוד⁴
מורשה
בן אדונינו יחזקיהו ראש הגולה יחי לעד

We know that Elijah was 'Fourth' in the academy still in 1045 (above, p. 65). Hence this epistle must have been written some time later when he had already advanced to the dignity of 'Third' (see vol. I, pp. 185-6). It is obscure where David then resided. From the address it would seem that Hezekiah was then still alive, though **יחי לעד** can also be taken to refer only to his son David.

(I, 114!.) The dissensions in Fustat between the two Haberim as well as the affair of the prisoners in Jerusalem are further dealt with in two more epistles from Solomon b. Yehuda, given here as I and II. In the first there is again a slighting allusion to Elhanan b. Shemarya and also to a letter that arrived from the head of the Bagdad school, i. e. Hai Gaon (1. 8 ff.). Solomon b. Yehuda describes how the people in .he Holy City accused him of refusing to help the prisoners though able to bring about their release. Owing to these annoyances he had to return to Ramlah after a stay in Jerusalem of less than a fortnight. The second letter is addressed to Ephraim b. Shemarya. Two consignments of donations from a certain Shemarya b. X. the Haber are referred to (recto, 1. 5f.). He is perhaps identical with Shemarya b. Yefet (above, p. 130,

¹ The mistake חזקתו is corrected on top.

² Cp. Mic. 2. 13. Evidently **הפורץ** there is taken by Elijah to mean the Messiah (cp. also Rashi a. 1.), hence a descendant of David. See also Kimhi a. 1.

³ **בחבורה**.

⁴ 'David' is to be understood twice, for the founder of the family, King David, and for his descendant and namesake, our Nasi David.

I. 20, and p. 16 men there ned the 19½ d. (1. 8) for which the Nasi stood surety (see vol. I, p. 114 and above, p. 125, top). We hear of the Nasi's son-in-law Aaron (1. 9), perhaps identical with the person mentioned, *ibid.*, 1. 17. Then there follows a long description of a certain building erected in Jerusalem either at the expense of Mebasser, the Babylonian, b, Hillel, or at that of a certain Mauhub Hakkohen and 'Obadya (1. 15 ff.). Solomon b. Yehuda alludes to an epistle he sent to Joseph b. Jacob Alluf (i. e. b. 'Aubal, see J. Q.R., N. S., VIII, 357-8) to thank him for some favour (1. 29). Then we hear again (1. 29 ff.) of the scholar who gave up his Palestinian diploma of Haber in exchange for the title Alluf-Resh Kallah. In conclusion the Gaon greets Ephraim's brother-in-law Joseph. On the other hand we hear of a Joseph who was Ephraim's son-in-law (above, p. no, bottom) and whose death took place in 1035 (see vol. I, p. 94).

I

[T.-S. 10 j 27², paper, square writing, verso blank; top torn, while bottom was stuck on to another leaf being its continuation, but now missing. The handwriting is that of Solomon b. Yehuda.]

(recto)

.
 ושלום
 ער
 הים ידרוש בעם והק[ח]ל¹
 ולחעיר וכ בספרים ב ולחיות כמ
 העתרים איש את אחיו לרדוף 5
 האנשים כאסירים אשר הם שבויים וכבר
 [ב]טחו להם על דברי שקר לאמר הנה הודית
 ו אלחנ[ו] [יור]ע את האיש ואת דרכיו ונ[ם] מכתב אשר טאח
 ראש ישיבת בבל לא נכחד מיקר¹ כי [לא] בחנם בא ולו [יהי] רואה בעירו
 או שמא
 10 היה מו זול[ת] זאת וזה הרבר גלוי הוא ויש יום ליי אינו על כל
 נעלם² ואם אני
 אינני אצלך דרכי לא נבחדים מכל מבינים כי לא להנאח עוכם כתבתי
 כי אם מכאב
 לב ומשבר רוח ומיגונות ומדרכי העם האומרים אלי עליך הרבר הזה ער להרגיש
 עלי כל בני העיר עד ל[שלח] אלי מבית הכלא מחר נכתוב פיתקין ונשלחם
 בבל העיר

¹ Read מיקר.² Cp. Eccles. 12. 14.

ונאמר פלו¹ יש בידו [לעזור ל]נו [ז]עוזב אותנו עד אשר בעסתי ונומיתי
 לשליח בשמחא
 8 תהיה אם לא חשיבם לא כי זבו והשלי²[כו] שוב נועצו עם נזים לאמר
 פלוני³ יעיד כי
 הממון על היהודים אשר בירוש⁴ ואמרו להם אם יעיד בדבר הוא נאמן בדבר
 הזה [ונש]לח מי שניתן בבית הכלוא הוא ויהי כשמעי הדבר אז השכמתי
 ואורד אל רמלה לא הניחוני לשבת בירוש⁵ אפלו⁶ ישי שבועות כי עליתי למען
 להתפלל שמתי בנפשי שאפלו אהיה ראש יום

II

[T.-S. 13 J 34¹, paper, square writing, right-hand side torn.]

(Address, verso)

. . . [מרנא] ורב⁶ אפרים החבר בסנהדרין גדולה
 ויהי בעזרו משגבנו⁷ ישע רב

(recto)

. חיות. ומוכות נחיות. והצלחות חביות. וישועות
 ות המנויות. האנדרה תבואנה תהיינה ליקר פאר
 . . . [אפרים החב]ר בסנ⁷ גדו⁷ הורין הזהיר בשירות עמו. הממלא מקומו
 . . . [ברכ]ות שניים ינעומו. בר שמדיהו יניחהו אל בבית עולמו.
 5 קר וכרוכין בו דיוקנאות שנים מאת מר רב שמר[י]ה ישמ'
 [צו⁸ בר'] . . . החבר נע הניעו אלי ואני בעיר הקודש ביום אחד בשבת
 אל הכתובים אליהם ובטוח אני בחסדי צור כי יקבלום
 או שלשה מכתבים בעד התשעה עשר זהובים וחצי
 ינו לשלשם בדיוקני אל מר רב אהרן חתן נשיאנו יהי
 10 אתך בנלל[ם] מה נעשה אמרת כתוב דיוקני
 מו וכתבתי על ידי מר רב אהרן הפקיד זה ולא באתה
 הנשארים מן החוב אשר ערב נשיאנו בעד האסורים
 המיד ישאלני בעדם ואחמול נבללתי עמו ושאלני בעדם
 [פ]עם ושחים ועתה הנחיצם עד להניעם אליו וה[יית]י סבור
 15 בכלל הנכתב לרב מוהב הכהן ש[צ] ולרב עובדיה חולתם אל נא
 אנרת אל מר רב טבער ה[בב]לי ש[צ] בן הלל נע בעשרים
 [ה]בדלתי לשמו ולשם אחיו שני תאים ל[מ]עלה לקחם הבונה

¹ = פלוני, i. e. the Gaon Solomon b. Yehuda.

² A contemptuous remark to the effect that they are profligates.

³ I. e. the Gaon.

⁴ = בירושלים.

⁵ = אפילו.

⁶ = ורבנא.

⁷ = בסנהדרין גדולה.

⁸ = שמרהו צורו.

והובים לחיות האבנים והשיר זה השלח² צ[ר]כים עד¹
 לה עד להשיח¹ נגז ואתמול ביום אחד ישב אברהם בני
 שמו ושם אחיו טפות בכתב בול[ט] והחובים האלה אשר
 ישב אל² הייתי מקוה כי יהיו כי המלאכה נרולה ורבנא
 אחר נז הוא יודע כל זאת ואם יגזר רתום ויבוא מי שיבוא
 ההוצאה אשר נצרכה כי נתח[ר]שה [המ]ע[ר]ה ולמכותה היה
 א אשר הצריך לסתור הנשאר אשר אורך כללו קרוב לששים
 [קר]וב לעשרים אמה על רותב עובי [ת]כולת² שה . אמ . ואמה . . .
 ויצרכו לשנים וששים קורות ו . . . מאות נסרים² ופסי² ת²
 אשר אראת אתמה איך עזר האל ולולי אחינו בני צור אשר עזרו
 והובים לא עלתה ארוכה למלאכה בת[ב] נא אל רב עובדיה
 יהי אל עזרו
 כתבתי אל מר רב יוסף שצ בר יע[ק]ב אלוף לתחזיק לו טובה
 ועל אודות
 ת אל יירע לך אם ירצה להגריע את שמו מחבורת צבי הרשות
 בידו וגם אתה
 ו הניחתי במקומו הוא זבנו ואחז במקומך אין יכלת בעת הזאת
 להכריח איש
 ועל אודות האמונה אשר הוא חוב עליו כי כאש[ר] ר[י] יגדל
 נעשה רשותו

(verso)

ראו כי הזכיר החברים ולא הזכיר ראש כלה [ה]כי כתבי כאשר
 להזכיר את הבן במקום האב על בן לא הזכרתי את חמורו
 הנה גם הוא
 [ב]שוק [ה]מבחים דבר קצת הבי נכתב אליך מדוע ולמה אני
 אין עיני ולבי
 ע כי ישראל היום כחולה אנוש ואינם באמונת יש³ כי אם
 בשם בלבד
 הסעפים המקום ימול את הלבבות לעשות הטוב והישר עשה את
 את אינו⁴ כי או תצליח את דרכיך [ואז ת]שביל⁶ ועל אודות בן צכנה
 לך מלתת לו דבר מ . שרי ההרשאות אשר בידו ועשית ככתמך
 משלוםך משלום רבי⁶ יוסף בן המיך ירבי שלמה הצ ראש
 הישיבה רבי ל

¹ Read להמחית 'to plaster up'.² ישמרו אלהים =³ ישראל =⁴ אלהינו =⁵ Cp. Josh. i. 8.⁶ רבינו =

In this connexion the fragment edited in *R. É.f.*, LXX, 55 if. (see my remarks, *ibid.*, LXXI, 98-9) should be discussed. It is evidently a letter to a Gaon as the writer assures his correspondent of preferring nothing but his honour and that of the 'holy academy' (p. 56, l. 26 **כבוד וכוור השיבה** **חקרשה**). As the same manuscript contains liturgical compositions with the acrostic 'Ephraim the Haber' (p. 63 ff.), one is tempted to identify him with the writer of the four epistles to be found on the same leaf. They are drafts of letters he dispatched to several people. This suggestion is strengthened by the fact that the first letter (p. 46) is explicitly stated to emanate from the Bet-Din of Fustat, as I have shown (*ibid.*, p. 98). Moreover, the persons referred to in the third letter (p. 55 ff.), with which we deal here, were all the contemporaries of our Fustat Haber. The Gaon, no doubt Solomon b. Yehuda, reprimanded Ephraim about certain actions of his as they had been reported to Solomon. And our fragment is Ephraim's reply in defence. In l. 4 there is a reference to the Palestinians (in Fustat). Ben Shekhanya is identical with the Reader of this community whose full name was Yefet b. David b. Shekhanya (see above, p. 97, note i). Solomon b. Yehuda resented the correspondence between Ephraim, a Haber owing allegiance to the Palestinian school, and the Babylonian Exilarch as well as Hai Gaon (l. 7 ff.). But Ephraim pointed out that in the first instance the Exilarch had been the first to write to him expressing the desire to continue their acquaintance by means of letters (ll. 10-11). The cause of the Haber's correspondence with Hai Gaon was due to an epistle from Samuel b. al-Taherti whom we have found having connexions with Hai, Solomon b. Yehuda, and Ephraim (see vol. I, pp. 117, 119, 123-4, and *J. Q.R.*, N. S., VIII, 357). Ephraim adds that a reply reached him from Hai wherein the Gaon Solomon is honourably referred to (l. 14). The Haber Abraham (l. 19) is probably identical with Abraham b. Sahlan who was on very good terms with Ephraim. A certain Hasan started an opposition against our Haber, endeavouring to prevent him from acting as judge in Fustat, or, if this prove impossible, from being the Haber (of the Palestinians) (ll. 19-20). Hasan was aided by a certain b. al-Rakki and also by b. Talion. The latter is identical with Samuel Hakkohen b. (Ab)Talion, the Rosh Hakkahal of the Palestinian community in Fustat. We have found that his relations with Ephraim were not friendly and that a certain section nominated him as Dayyan in opposition to Ephraim (see vol. I, pp. 95-6, no). This Hasan was probably an influential elder of the community and not a high Muslim official (as is stated in *R. É.f.*, l.e., 58, note i). But his identity cannot as yet be ascertained.

(I, 141 ff.) A letter from a certain Shemarya b. Masliah to the Nagid throws more light on the conflict between the two rival Geonim, Solomon b. Yehuda and Nathan b. Abraham. Shemarya, who was evidently a Haber in a certain community in Palestine and a loyal adherent of Solomon, protests against the doings of Nathan and his followers. Nathan apparently claimed to have the support of the Nagid who had sent two epistles to a certain influential elder Abu'l-Kasam b. al-Advat recommending Nathan to the authorities (recto, 1. 3 ff., see verso, 1. 7). Nathan's partisans prevented Shemarya from mentioning Solomon's name in the prayers recited at the synagogue in accordance with the then usual custom of publicly acknowledging the authority of the Gaon (cp. vol. I, pp. 237 and 240). Shemarya therefore appeals to the Nagid to put a stop to the raging conflict by authoritatively upholding the position of the old Gaon Solomon against the usurper Nathan. The Nagid is no doubt identical with Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel) who was still in office during the Gaonate of Daniel b. 'Azarya (vol. I, p. 184).

The epistle reads as follows:

[T.-S. 18 J 4¹⁶, paper, square writing with a turn to cursive.]

(recto)

.
 נתן בר [אברהם]

 קפץ על אדונינו הגאון נט רח עם שמיצה¹
 במליצה² גם הורענו כי כל זאת באחנו משחי³
 [אנ]רות קצ[י]צה⁴ מאדירינו הנגיד אצל הזקן בן אלמדו
 לעזרו באמצעה⁵ אצל המלכות הנרצה ובה נשען ויצא
 לעשוק זקן וראש דור במרצה⁶ וכן נם כי ממערב⁷ יצא לו
 בזאת העצה⁸ וחם ושלום כזאת מבשרים יעוצה⁹ והנה
 נתייתה שמצה¹⁰ והכל נגלה לאדנינו הנגיד פנימי וחוצה
 מכתבי אדנינו הגאון נט רח מקצה¹¹ מענייני חרותינו
 המבארינו כי נפשנו קצה¹² ולא נעלם ממנו ששע¹³ לימוד
 חב' זכ' לב' כל מי שבירדו למחות ואינו מסחי¹⁴ ובול¹⁵
 ומבמה פנים דבר זה נחלה בו כי בעזרת שדי בירד למחות

¹ For rhyme's sake, really 'שמצה' 'suspicion, libel'.

² The K on top is superfluous.

³ I. e. Egypt, cp. vol. I, p. 30, note 1.

⁴ = שמרחו צורו.

⁵ See Sabb. 54^b.

⁶ Read מוחה.

⁷ = ובוליה.

מכל צד ופנה אם בכתביו אל קהלות יש¹ תחלה לקיים
החוק הידוע² והמנהג הקבוע³ כמו לימודו רבות⁴ זכ' לבר⁵
15 ואל ישנה אדם מפני ומחלקות ואם בן בדברים קלים⁶
חמורים על אחת כמה וכמה וכמו תורנו זכ' לב⁷
מחלוקת בית דין חורבן עולם ואם יכשר לכחוב אל
האיש תקופץ לנחלה⁸ מהאל לדחלה⁹ בלי להסיג גבולה¹⁰
לשוב מלעשות עולה¹¹ למציא¹² מחילה¹³ אם יחברם . . . לה¹⁴
20 בלי היותה אמולה¹⁵ זכיות לגלגלה¹⁶ כמו נאמר¹⁷ מגלגלן
זכיות על ידי זכאי ואנו¹⁸ מכ[י]רים¹⁹ ועתה אדנינו הנגיד
יעלם אל (העלם)²⁰ ממנו עין²¹ כי מפניע זולתו אין²² ועליו הדבר
להתעשת אל המלכות לחקן דבר לחזק האמת במליצתו²³
להרחיק זולתו²⁴ אכן תשקוט הארץ²⁵ בעשותו משפט וצדקה
25 בארץ²⁶ לנרוד הפרץ²⁷ לחשבית קורצי קרץ²⁸ ואמנם עיני
כל יש²⁹ על אדנינו הנגיד שמצו³⁰ כי אנו בצרה תצוקה³¹
מהמחלוקת המעוקה³² ולמאד סבלנו מדבת צרינו³³
ורכילות פרצינו³⁴ תעינינו אל אֲדֵנו³⁵ גם אל נגיד עמינו³⁶ ישמרו
קדושתנו³⁷ יעננו מעוננו³⁸ ולו הנדנו קצת כל הקודות אותנו
30 מקרובי האיש מר³⁹ נתן אשר ריחינו הבאיש לא יכילם
ספר⁴⁰ לפי שגדלו מספר⁴¹ שיאמר בעל הרחמים בחסדו

¹ ישראל =.

² Pes. 4. 1.

³ I e. 'in light matters'.

⁴ See *Derekh Eres Zuta*, 9, חורבן העולם, אבא שאול אומר מחלוקת בתי דינן חורבן העולם.

⁵ 'To fear', from דָּחַל.

⁶ A fem. of נָבִיל, to suit the rhyme.

⁷ Read לְמַצָּא 'to find'.

⁸ I. e. by the Rabbis, *Sifre*, Num., § 133.

⁹ The writer politely says, 'we are only reminding you (of this), but we are not warning you'. Supply אַבְל לֹא כַמְהוּרִים. See for the same phrase, above p. 324, 1. 13, and *infra*, p. 356.

¹⁰ Angular brackets indicate that the word enclosed is crossed through in the manuscript. It is corrected on margin so as to avoid addressing the Nagid in the second person.

¹¹ 'By his recommendation.'

¹² 'Slanderers'. See Levy, s. v. קורצא.

¹³ ישראל =.

¹⁴ שמרהו צורו =.

¹⁵ אלהינו =.

להחזיר הדבר לישרו להשבית המצות והתחרות להשית
 שלום ואהב[ה] ורעות בעצת אדירינו הנגיד וחפלתו¹ לחוס על
 עמו ונחלתו להשיבם כאח בחמלתו² כהבטחת³ וישב עמי
 35 . . . בנזה שלום ונ² ושלום אבירינו הנגיד וכלל קהלתו
 . . . ועוזרו ואהביו והסמוכים [אליו] . . . יועצם
 [ושל]ום נצח

(verso)

(I) . . . תצל סרע . . . (2) אליה [The first six lines are mutilated
 ור[פ]ע צדר אלדי נחן פיה . . . (3) ואנפדהא יסחל אן ינתנו נסכה ד . . .
 (4) אלי אלשך אבו אלקסם באן כל מא זאדו . . . (5) ועיתנא מאדה
 עלי אל יריק וצול מא סא . . . (6) מן תוכרהא ענא עלי כל חאל
 . . . בפעלמח . . .]

7 ויתפצל יכתב בשכר אלשיכי אבו אלקסם בן אלאדוה עלי . . .
 יולינא מן אלגמיל וכחב סידנא ראס אלמתיבה קד וצלת . . .
 נסכתן אלי סידנא אלנגיד אדאם אללה עזה וללגמעה הרסה
 10 אללה ואנפדנאהא מע אלקאפלה ואלנסכה אלתאניה פי אל
 מראכב ונחן פושי לא יעלם עלמה אלא אללה מן אלמחלוקת
 ואלשרוד ואסתטאלו האולאי אלקום עלינא במאלהם ענד
 צאתכ אלשרמה ומנעונא אן נ[צ]לי על ריסנא ואן נזכרה
 פי כנסתנא ולולא כופנא על אל רגל מן אלסלטאן לוקפנא
 15 ואסתגתנא פיה לאן קד זאד עלינא אלאמר קד מצא חמוה
 ואצחארה אלי קאצי אלקצאה אדאם אללה עזה וסאלוה אן יק . . .
 אחבאם אלכנאים ואלאקראם ליגמר פיהא רגל מן קבלה
 ובדאלך סאלוה אן חכנ אחבאם ישר² עלי ידה ואן לא יחכם
 עליהם אחר מן ישר² ולם ימבנהם מן דאלך ונחן כאיפן מן
 20 אמר יגרי ואעוד באללה מן אלסלטאן געלנא אללה ואיאכם פ[י]
 חיז אלסלאמה ושלום אדונינו הנגיד ושלום חמודיו
 ואחיו וכל סיעתו ידבה לעדי עד ולנצח נצחים
 יימריה בר מעליה נע

¹ Isa. 32. 18.² Here as well as in the next line there are some faded letters on the right-hand side margin.³ ישראל.

IV (to Vol. I, Chapter IV).

(I. 155.) As regards the community of Ramlah, a document, dated 1060, should be cited here. T.-S. 10 J 26¹ begins as follows:

זכרון ערות שהיתה בפנינו . . . בחדש אלול . . . בשנת [ארבעת] אלפים
ושמונה מאות וע[ש]רים [ליצירה] . . . [ברט] לה סמוכת לוד נחלת בני יהודה
כך היה כי הבה אל[מ]צרי אבן אסראיל אלעזרנ' בא לפנינו לבית דין ואמר
מוד[יע] אנ[י] לכם כי אין² קורת רוח ולא טובת נפש ביניכם כי אני מופרד
מאשתי כי היא בארץ מצרים ואני ברמלה ולא אוכל לירד אליה למצרים ואני
חפץ שתבן[א] אלי אל מדינת רמלה כי לא אוכל לצאת אל מצרים להביאה
אלי לרמלה ועתה יש הנה ברמל[ה] איש צנוע והולך ב[תו]ם אברהם בן ריוד
אלכפרמנ[ר] כי האמנתי אותו להיות לי א . . . לילך אל מצרים להביא את
אשתי אלחסנה בת סהלאן אלמערופ באבן אונא³ . . .

Bodl. 2878* contains the names of the same people. The document was probably drawn up also at Ramlah.

(I, 159 ff.) A document of the Bet-Dīn of Tyre, dated 1011 c. e. should be added here. T.-S. 13 J 33⁴, recto, begins:

מה שהיה לפנינו אנו בית דין והוקנים החתומה עידותינו בסוף שטר זה
בחמישי בשבת בשמונה עשרים לחוד[ש] שבט בשנה הרביעית לשבוע [בשנת]
ארבעת אלפים ושבע מאות ושבעים ואחד ליצירה במדינת צור היושבת על חוף
הים כבוא השמש כך היה שבא אלינו כלף בן משה בן אהרן פקיד הסוחרים
בצור הידוע בן א[ב]י קודה ואמר לנו וכו'

Khalaf made his father-in-law Solomon b. Rabi' in Fustāt attorney with regard to all the claims he had there on a certain person. The document is signed by Ḥabish Hakkohen b. Joseph, Solomon Hakkohen b. Aaron, Jacob Hakkohen b. Na'man, Joseph Hakkohen b. Jacob Hassofer, and Elḥanan b. Moses the Ḥaber. See Bodl. 2873⁵, being a letter from Tyre to Aleppo, dated Marḥeshvan, 4789 A. M. (= 1028 c. e.), wherein the name Jacob Hakkohen b. Na'man recurs. Samuel b. Moses the Ḥaber mentioned is probably a brother of Elḥanan b. Moses the Ḥaber of our document. Aaron Hakkohen b. Solomon in Bodl. is perhaps the son of Solomon Hakkohen b. Aaron. Finally the Ḥaber Joseph Hakkohen b. Jacob, who signs last the letter of 1028, is probably identical with Joseph Hakkohen b. Jacob Hassofer (this title referring to Jacob). This Ḥaber was very likely the recipient of the epistle from Ephraim b. Shemarya (published in *R. É. J.*, LXX, 1920, pp. 59 ff., cp. above, p. 351).

¹ 'The lame.'

² Supply לי.

³ 'The glazier.'

(I, 167.) A letter from Hillel the Haber b. Yeshu'ah the Hazzan to Ephraim b. Shemarya deals with the case of the Tiberias sick, whose messenger, by name Khalaf of Aleppo, went to Egypt to collect donations for them and died while engaged on his mission. He is very likely identical with Khalaf b. Yeshu'a who made his last will in Fustat in 1034 c. E. (above, p. 192). Now another messenger has been despatched to take over what Khalaf had collected and to complete the task he had to relinquish. Ephraim is requested to help him for the sake of the unfortunate sufferers. The writer, Hillel, was evidently Haber in Tiberias, having as his colleague Nathan Hakkohen b. Isaiah (above, p. 195). Hillel sends greetings in the name of his son Sheerit.

The epistle continues from 1. 16 ff. as follows:

[Westminster College, Cambridge, Fragmenta Hebraica Cairensia, Miscellanea.]

(I. 16 ff.) . . . מנמח שני [טורים] אל[ה] אל החבר היקר בקצור תחילה להתודע שלומי ו[להודיע] כי באו אלי אחינו הצעירים¹ בוכים וצועקים עבור שלוחם כי מקרוב לתשע חדשים חסר ויתר שלחו אל מצרים שלוח שמו כלף הצנוני מיוסר ועמו אחר בריא [וב]ימים האלו באת² שמיעתו כי נפטר לבית עולמו וחיי שבק לרבי ולכל ישראל וכי פסקת אחינו נתקבץ חצייה ומת והיא חתת ידו והם מוכבדים כי החבר היקר עומד בצרבי עם יי כי בחסידותו וביראתו לא נעלם מכבודו מיתת זה השליח שלחם וכבר שאלו לכתוב להם עם שליח אחר כתב אנטייל³ לקבץ כל הנשאר ולהביא אשר הניח וכי הם עניים מרודים דלים מחבקים אשפחות ממת הרב⁴ מקומם נשארו ברחובות ועתה אדוני החבר היקר מצוה עליך לעשות עם הכל טובה וביותר עם אילו ואחזה ידע בחסידות ובמעשים טובים על⁵ כל עובר ושב חן אותם ורחם עליהם והאריך לשלוחים אפיים וצוה בכבודך לחזנים להכריז ולקבץ את אשר נשאר מן המת ותמצית הפסיקה ולתתו לשליחם והחבר היקר מוזהר מן השמים ואינו⁶ לו כמזהיר אבל כמזכיר לפי שהוא מוזהר מ . . . ושלומי ושלום קהלו ירבה כמנין ארבה⁷ אותהב הלל החבר ביד ישועה החזן ול תלמידך שארית תמורי מעצים שלומי . . .

T-S. 13 J33², brownish paper, contains a letter of appeal, signed by Nathan Hakkohen the Haber b. Isaiah, on behalf of the Tiberias poor who took the cure. The epistle is addressed to Jacob b. David, probably of Fustat.

¹ From צער ' p a i n ' . ² Read באה.

³ Letter of attorney. See Levy, s. v. אנמלר. The same expression is found in several Genizah documents of the Bet-Din.

⁴ תרב dryness'.

⁵ אל.

⁶ Read ואינו.

(I, 171.) To the Galilean places wherein we have found Jews residing should be added Sepphoris. T.-S. 8K 13⁴, fol. 2^a, contains the following colophon:

פיהא מא יכתן | בבית הקברות | צדוק דין וחספד | כתבתי אני יפת החזן בר
עמרם | הממחה בר משה החזן והממחה | נוחם¹ עדן גן אלהים הנודע בן |
אלנאופני² דממדינת תרצה | הנכרת צפוריה³ מקום רבנו הקדוש זכר קדוש
לברכה ולתחייה | לארדינו ונכבדינו כֶּךָ מִזֶּה | . . . [הזקן] ה[י]ק[ר] ישמרתו
צור | ישראל ויהיה בעזרו דממדינת | . . . בן ישועה הזקן | היקר יוכר באלף
ברכות וסופיה . . . ב יזכה.

(I, 174-6.) T.-S. 8 K 22⁵ contains the following genealogy of Nesiim.

	בית אלמחפי ⁴
	דניאל רב הג ⁵
	עזריה ר הג ⁶
	יוסף הג ⁷
	5 וכי הג
	דוד ר הג ⁸
	חמודי
	דניאל
	וחסדי
	10 ועזריה
	ושלמה
5	יחזקיהו הג
הג	הודיהו וישי
	וישי

This list is obscure. Some of the persons mentioned are styled Exilarchs, hence holding office in Babylon ; the others are called Patriarchs, a title given to those descendants of King David who lived in Palestine, Egypt, Damascus, Mosul, and elsewhere. Have we here a list of descendants from son to father or vice versa? From 1. 7 of col. i four names are enumerated, seemingly those of the sons of David (1. 6). How then the persons enumerated in col. 2 are to be connected with those in col. i is again obscure. However, one may venture to suggest

¹ The plural suffix refers to 'Amram and Moses.

² The last two letters can also be read as **ע**.

³ Spelt here after its Arabic name Saffuriyah (see Le Strange, l. c., 535, bottom). Evidently Sepphoris was then taken by the Jews to have been identical with the ancient Tirsah, which was really a Samaritan stronghold, the capital of the northern kingdom till the seventh year of 'Omri's reign (I Kings 16. 23-4).

⁴ Read **אלמחופי**.

⁵ **רבנו הנאון =**

⁶ **ראש הנולה =**

⁷ **הנשיא.**

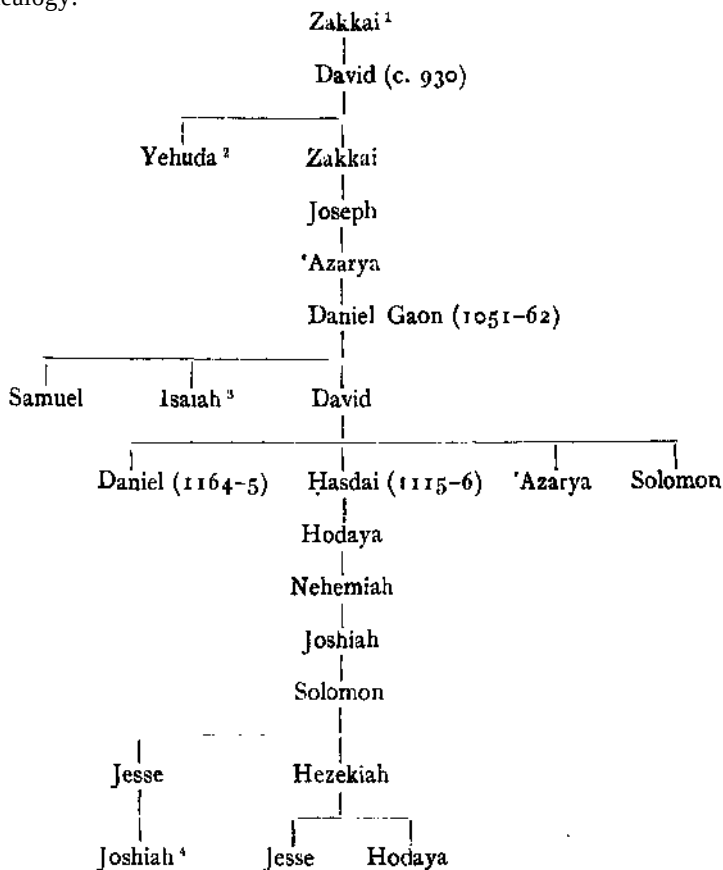
that the dead person (l. 1), whose genealogy is given here, is none else but David Hannasi b. Daniel Gaon. Hence David's father is styled in l. 2 Daniel רבנו הנאון. The genealogy of David's ancestors is continued for four generations (ll. 3-6). The Exilarch David (l. 6) could be identical with the famous David b. Zakkai, the opponent of Sa'adya Gaon, since a son of his also goes by the name Zakkai (l. 5).¹ Accordingly Daniel b. 'Azarya was a descendant of David b. Zakkai. The period of 930-1060, about 130 years for five generations, would chronologically be quite suitable. Then the dead person's (i. e. David b. Daniel) four sons are enumerated (ll. 8-11), viz. Daniel, Hasdai, 'Azarya, and Solomon. Of these the first may be identical with the Nasi Daniel whom we have found in Fustat in 1164-5 (vol. I, P. 175)- Also Hasdai, the Damascus Nasi of 1114-15 (ibid.), could have been David's second son and not that of Samuel, David's brother, as was suggested there.

As regards col. 2 of the list, Hadaya (l. 1) should be taken as a son of one of the four sons of David b. Daniel. Indeed Harizi found in Damascus a Nasi Joshiah b. Jesse b. Solomon b. Joshiah b. Nehemiah b. Hodaya. Our list leads down to Solomon (l. 4). A son of his was Hezekiah (l. 5). In l. 6 וישי הנ seems to have been added so as to indicate Solomon's second son Jesse. Hodaya and Jesse (ll. 6-7) are no longer styled Nesiim. They seem to have been the sons of Hezekiah b. Solomon. But Jesse, the brother of Hezekiah, had a son by name Joshiah Hannasi whom Harizi met in Damascus.² Thus our list is brought into accord with the information supplied by Harizi. The fact of the residence of Joshiah b. Jesse in Damascus where we found a Hasdai Nasi in 1114-15 suggests that Hodaya (col. 2, l. i) was the latter's son and strengthens our suggestion that this Hasdai was the second son of David b. Daniel. There remains only the difficulty of the difference of titles. Why, e.g., are Hodaya and Nehemiah (col. 2, ll 1-2) styled Exilarchs but Joshiah (l. 3), &c., Nesiim? We must await further information to elucidate this point, unless we assume this distinction to have been only verbal and of no real significance in reality.

¹ David's other son, Yehuda, figures in the scene when Sa'adya refused to sign certain documents submitted to him by the Exilarchs and which was the cause of the unfortunate conflict (see Neub., *Med. Jew. Chronicles*, II, 81). After David's death Yehudah succeeded him for seven months, whereupon he was also gathered to his fathers. His small boy, twelve years of age, was then looked after by Sa'adya (ibid., 82, ll. 4-1 from bottom). This boy's name was evidently Hezekiah, who in his turn gave birth to a son David the father of Hezekiah, who became during the time of Hai Gaon Exilarch of Babylon (see the heading of his letter, dated 1020, in R. E.J., LV, 51, and cp. also Pozn., *Babyl. Geon.*, 1-2).

² About the later descendants of this family, see Pozn., *Babyl. Geonim*, 123-4.

If our reasoning be correct, we may draw up the following genealogy:

¹ The ancestors of Zakkai need not be traced here as this appertains to the history of Babylonian Exilarchate.

² See p. 358, note i. Yehuda's descendants in order were Hezekiah—David—Hezekiah (the Babylonian Exilarch in the time of Hai)—David (the Nasi whom we found in Jerusalem during the period of Solomon b. Yehuda, vol. I, pp. 113-13). A son of David was probably Hezekiah the Exilarch, mentioned in the letter of Ebyatar Gaon (above, p. 228, cp. vol. I, p. 193).

³ See vol. I, p. 185; above, p. 221.

⁴ A descendant of Joshiah was the Nasi Jesse b. Hezekiah of Damascus, who issued a ban in 1286 which decreed that all the writings against Maimonides be handed over to David Maimuni or to one of his sons (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 123; cp. p. 124, note i: the date **תמוז המזל לעצירה** probably means 5046 A.M. = 1286 c. E. and not 1291, as Halberstam thinks). T-S. 16. 377 contains a document, dated Ab aist, 1564 Sel. (1253 C.E.), which probably emanates from this Nasi. Therein

(I, 178ff.) T-S. 16.128 contains the end of a letter of introduction for a certain elder. It is in Daniel b. 'Azarya's handwriting and concludes ושלומכם ירבה לעד נכתב בתשרי שנת אלף ושלש מאות וארבעים ושלש ישיעה. The ending ישיעה is a further proof that the epistle emanates from Daniel (see vol. I, p. 179). The date Tishri, 1343 Sel. (= 1031 c. E.) takes us back twenty years before he assumed the Gaonate. Where did Daniel live then? On 1. 2 there is a reference to the districts of Palestine and Egypt (בנוהאי אלשאם ומצר). Perhaps there is a mistake in the date which should read 1363 Sel., i.e. Tishri, 1051, the very year when he succeeded Solomon b. Yehuda as Gaon of Jerusalem.

We give here three more letters from Daniel. They are all addressed to his faithful friend 'Ali b. 'Amram, the Haber of Fuṣṭat. In no. I Daniel assures his correspondent of his constant interest in his welfare, though the Gaon's letters are not frequent by reason of the pressure of communal duties (1. 7 ff.). A certain elder of Fustat, Moses b. X., visited the Holy City and highly commended 'Ali for his loyalty to the Nasi-Gaon (1. 13 ff.). Daniel flatters the Haber by stating that he has in him more confidence than in all the other Ḥaberim in Palestine and the neighbouring countries (11, 24-5). In the second epistle Daniel asked 'Ali to hand over to the bearer, X. b. Moses, the amount that has been collected (in Fustat, very likely for the school) during the third of the year, from Elul to Kislev (1. 6 if.). The amount of the collection has already been quoted by the secretary of the Gaon, Semah, who seems to have visited Fustat for a certain purpose (11. 9-10). This Semah is identical with Semah b. El'azar who is a co-signatory to documents issued by Daniel b. 'Azarya and his Bet-Din (see vol. 1, p. 182 ; above, p. 219). The third epistle deals with a certain lawsuit. The title החבר המעולה (1. 3). by which the correspondent is addressed, makes it certain that the epistle was sent to 'Ali b. 'Amram.

... ת אשר בכקעת הלבנן ותחת הר חרמון מותבה רשותיה [דארונינו] we read,
 נשיאנו נסיכנו מלכנו [ישי הנשיא הגדול] נשיא גליות כל ישראל נזר הנשיאים
 ונכר המלכים והנביאים ראש בני ארץ הצבי ירום [אלהינו כב] חזרו חסוד אדוננו
 נשיאנו נסיכנו מלכנו יחזקיהו הנשיא הגדול נשיא גליות כל ישראל נבתיא
 This Nasi was styled 'head of the men of Palestine' just as the Gaon of Damascus was 'head of the academy of Palestine' (above, p. 295).

(i) [Westminster College, Cambridge, Fragmenta Hebraica Cairensia, Miscellanea.]

(recto)

בשםך רחמ' ¹

שלום נכבדנו וחשובנו. והנסגל עדינו. כב נק מ' עלי החבר המעולה
בחבורת האמת והצדק יהי צור עזרו. וצל סתרו. לשמרו לנצרו. ביד
עמרם זכ ל² ירבה לעד. ישא נכבדנו החבר המעולה
ישמרוהו נורא תהלות עשה פלא ברכה מאת. ³ וצדקה מאלהי הישע
5 את חוסן רוב השלום מאדן השלום ומטנו ומ[שלשת] הנ[שיאי]ם

חמודינו ומאיתני ישיבתנו ומכל א[והבינו]. . . כי אני והמה שלום
מודים לאל על כל תנמ[ולוהי] ואם תכתבים נעדרים

ממנו אין זה כי אם לרוב עסקינו ואשר אני מסתבבים בו מצורכי
ישראל ועם כל זאת איננו חדלים מלשאול שלומהו. ומלשחור

10 טובתיהו. ⁴ וטוש נשיש בשמע שלום נפשו ואם אני יודעים
שהוא מטריח על עצמו בכל [נפשו] ומאודו בורא [העולם]

יעז[רהו] על דבר כבוד שמו.
שלום ושקט ובימים האלה על[ה] לעי[ר] הקודש

זקיננו וחביבנו מ' משה הזקן היקר ביד.

15 ותינה אשרהו. ויפה ⁵ כו[ח]הו. ואישר טוב מעשיו [וסיפר]

לנו מה שהוא מאמת ⁶ ומבורר אצלינו מרוב אהבתו

והירוחו בחובתנו. ועשית תפצינו. ואי[ני] צריך לכך

לפי שהדבר מפורסם עדינו. וגלוי לפנינו. וגלוי לאל כי

תפצינו בכיבודו וייקרו לפי שהדבר הזה מוסגל בנו והוא

20 שלנו ועוד פירסם לנו וקיננו מ' משה דנן פרטי הדברים

אשר בשפיר ⁷ וכלליהם והגנו. נו ממיבי טעם

וחושבי עצת צדק כאשר ייעשה. במה שיומן

הקב' ויורנו לעשותו היטב נפשו ויגל [לבו בדב]ר הזה

ויעזר בשם מלך עולמים תי[דע] כי יחנו ⁸ משימים כל עליו

25 ביותר מכל חבירינו אשר בצבי וסביבותיה וי' יפיקהו

לדעון. ויברכהו פנימה ותיען. ושלום שלום ישא. מהאל רם ונשא.

ישועה

¹ רחמנא =

² זכרו לברכה =

³ The three dots are instead of יהוה, i. e. the Divine name. For the phrase, cp. Ps. 24. 5.

⁴ Cp. Ps. 116. 12.

⁵ Cp. Prov. ii. 27.

⁶ Piel.

⁷ מאמת.

⁸ I. e. Fustat.

⁹ אנהנו = נחנו =

Address (verso)

לנכבדנו וחשובנו כִּנֶּק מִן עֲלֵי הַחֲבֵר בִּיד עֲמֵרִם זֶל יִשׁוּעָה
הַמַּעֲוֵלָה בַּחֲבוּרָה יִבְרַכְהוּ אִיוֹם וְנוֹרָא

[There follow selections from Talmud in different handwriting.]

(2) [T.-S. 12. 44, top as well as right-hand side torn.]

(verso)

וַיִּנְצְרֵהוּ וַיַּעֲוֹדְהוּ בִיד עֲמֵרִם זָכֹר
[לְבִרְכָּה] ר נִתְאַחֲרוּ כְּתָבִי נִכְבְּדֵנו הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה
[ק] דָּם וְלֹא עוֹד אֵילָא שְׁאֵנִי שְׁאֵלִים
[בְּשִׁלּוּמָהּ וְדוֹר] שִׁים ב[ש] קְמָהּ וְכִשְׁמַע הַשְּׁלוֹם הַנִּתְחַדֵּשׁ לוֹ בִּזְמַן
5 [רָא] וְיָ לוֹ לְהַדְרִיעֵנוּ [ב] רִי שְׁתוּסִיף שְׁמַחְתָּנוּ עִמּוֹ וְיָ יִתְמִיד
[שְׁלוֹמוֹ] וּמִכְתָּבֵנוּ הַלֹּזָה יִנִּיעַ עֲרִיחֵנוּ מִיד נִכְבְּדֵנוּ וְח[שׁוֹב]נוּ
ה הַזֶּקֶן הַחֲשׁוֹב יִבְרַכְנוּ מִשְׁנֵבְנוּ בִיד מֹשֶׁה זֶל כִּבְר כְּתָבֵנוּ
שְׁפָרִיר בְּעַמְדוֹ עֲלֵיו יִשְׁלִים אֲלֵיו כָּל מָה שְׁנִקְבֵץ
[בְּשִׁלִּישׁ] שָׁנָה מֵרָאשׁ אֲלֹל עַד תְּכִלִּית כִּסְלֵיו כִּי כֵן יַעֲלֶה הַחֲשׁוֹב
10 ת שֶׁשׁ מ צִמַּח סְפָרָא דִּילְנָא אֲחָ רָחָ 1 מִצְעוֹן וַיִּכְתּוּב
[מַעַ] לְלֵיו וַיַּחְדִּיר כְּתָבֵנוּ כְּוֹסְתֵנוּ הַטּוֹבָה וְהַיִּשְׁרָה כֹּזֵכָר
וְטוֹבוֹתָיו וְחַפְצָיו וְצִרְכָיו וְשְׁלוֹמוֹ יִרְבֶּה לְעַד
דְּנִיָּאל הַנְּשִׂיא רָאשׁ יִשִּׁיבֵת נֶאֱוֵן יַעֲקֹב יִשׁוּעָה

[Recto contains, in different handwriting, a liturgical composition].

(3) [T.-S. 10 J 35⁵, paper, square writing, very damaged.]

(recto)

(1) בְּשָׁנִין עַל נִהַר נִילוּס חוֹלְתָם (2) עַל בְּנֵי אָדָם
מִתֵּק לֵיו וּמֵאֲחֵרִים בְּשִׁלּוּמָהּ (3) לְנִכְבְּדֵנוּ הַחֲבֵר הַמַּעֲוֵלָה
[שֶׁצֶ] לְחַתּוּרָע בְּמ[צִרִים] (4) נוּ וְאֵם יִרְצָה לְחַזְמִינִם לְדִין חֲמִינִם לְאַלְתֵּר
(5) יִהְיֶה מ בְּעֵרִים יִכְתּוּב אֲלֵיו וְיִטֹּן לְהַכֵּם (6) [לֶשׁ] פְּרִיר לְדִין
וְלַעֲיִין בְּבֵל אֲדוֹתָיו וְיִשִּׁים כָּל עֲלֵיו (7) [כְּמַעַ] שָׁה שׁוֹרֶת הָדִין וְקוּ הַמִּשְׁפָּט
וְאוֹרֶת הַצֶּדֶק (8) וְאֵל יַעֲלִים עֵין [מ] כָּל אֲשֶׁר יִתְבָּרַר וְיָ (9) בְּרוּב
דְּחַמְיוּ יִפְיָקוּ לְרָצוֹן וְיִגְלַל עַל יָדוֹ כָּל זְכוֹת (10) וְשְׁלוֹם שְׁלוֹם יִשָּׁא מִתָּל
רָם וְנִשָּׂא נִצַּח סִלְהָ (11) דְּנִיָּאל הַנְּשִׂיא יִשׁוּעָה

Verso contains a letter in another handwriting, of which beginning and end are missing. The writer sent three letters with a certain
רַב אֲבֵרָה בֶּר רַב

(I, 195.) As to when Ebyatar Hakkohen departed this life, it should be added that in a fragment of a document (T.-S. 10 J 23'), drawn up at Fustat:, there figures the Gaon's attendant Mukhtar. Ebyatar is referred to as 'late'. But the document is unfinished, being only a draft and the date is not given. The following lines from the beginning are cited here :

מעשה שהיה לפנינו אנו שני הדיינים הקבועים בפסמאט-כצרים ומן דחתים
 עימנא לחתתא כן הוה חצר אלינא אלי מושב בית דין מכתאר המשוחרר אלדי
 כאן גלאם אדוננו אביתר הכהן גאון זל ואחצר בידה ובאלה מכתבה ברמשק אלי
 מרור אלעזר הכהן יש צ"ל בר מרור ישועה הכהן נע מן סת אלברא [בת] כגז
 מרור עלי הזקן הנכבד איש חמדות נבע כלמסה דינ² נאנת לאכתהא וכו'

V (to Vol. I, Chapter V).

(I, 202.) 'Ali b. 'Amrarn is a signatory of a document dated already 1055 c. E. (viz. Adarll (1)366 Sel., T.-S. 10 J 26⁹). The other signatory is Abraham b. Solomon b. 'Ezra.

As to the title 'השליח', a strip of paper (T.-S. 8 J 27⁹), being the top of an epistle, has on recto the following address:

[ל]אדירנו ויקירנו ונבירנו כק מר[ור] בן כק מרור ברח[יה] ש[היה חסיד]
 נחמיה השליח המצליח ישמרו צור בדורו תנצבתי רמסים
 ישראל

This letter was sent either to or from Damsis in Egypt (see above, p. 290, note 4).

(I, 204.) Nahrai b. Nissim's connexion with the Babylonian congregation in Fustat is further proved by a document, dated 1391 Sel. (1080 c. E.) and drawn up at their synagogue, with a testatum signed by Nahrai the Haber הישיבה b. Nissim (T.S. 13 J 33¹¹).

(I, 207 if.) Another letter dealing with Byzantine captives in Egypt is preserved in T.-S. 10 J 27⁸. It is addressed to Yehuda b. Sa'adya and seems to have been written by the captives themselves who described their sad experiences. They had evidently been captured by pirates amid sea (recto, 1. 2, הפילגוס) and brought to Egypt (probably to Alexandria) where they were illegally sold to Muslims and Christians. But the Jewish communal leaders intervened with the authorities with the result that after five days the buyers had to return their purchased slaves to their captors (1. 5 ff.). This greatly enraged the latter who gave vent to their feelings by maltreating their unfortunate victims. The communal leaders found themselves compelled to stand surety for their enslaved

¹ ישמרו צור = י.

² דינאגיר = .

⁸ See also above, p. 224, bottom.

co-religionists and thus have them released for a certain time till the full amount for their ransom be collected. The captives appeal to Yehuda to help them in their distress, as the local community can hardly maintain them, not to speak of being able to pay the full ransom. The pirates are anxious to dispose of these Jews because they are making preparations for another raid into Byzantium and do not want to be encumbered with captives. They therefore threaten that if these Jews be not ransomed within the time agreed upon, they will either be sold as slaves to Muslims and Christians or be beheaded. It can hardly be doubted that the Nagid did his best to forward the amount due for the release of these unfortunate Jews.

[T.-S. 10 J 27⁸, paper, square hand, top torn.]

Address (verso)

יובל הכתב הזה לכבוד גִּלְמַיִר מִלִּי יְהוּדָה רֹאשׁ
כלה ונניד עם סגולה
אלה וור
גִּלְמַיִר מִלִּי יְהוּדָה רֹאשׁ
בן כבוד גִּלְמַיִר מִלִּי יְהוּדָה רֹאשׁ

(recto)

האח
הפילגוס² לנו
את בולנו באל
נשותיהם כי לא היה בהם כח
5 וכאשר ראו שובנו וחוללנו כי לא היו [י]כולים] או נפרץ הנדר
הראשון והביאנו
בשוק ונמכרנו בארבעים וחובים ובחמשים ובשבעים ובשמונים ושבעה ובמאה
לישמעאלים
ולע[רלים] והיינו ביד קונינו בחמשה ימים ואחר כך הלכו ראשי הקהל
בבכיה מרה והתח[נו]
לפני [ראשי] העיר ועזרם האל העזר והחזירנו ביד השודדים בעל כורחם
השודדים מרוב
כעס אמרו להורינו וקמו עלינו כאכזרים ואסרו ירינו לאחור ברוחק עד
צאת הרם מן
10 זרועותינו וחבשו רגלינו בצינוקים וחבטו בלי המלה ובאו ראשי הקהל ולקחו
אותנו על

¹ This abbreviation, evidently connected with בצרור צרורה, is not clear to me.

² Πίλαγος 'sea'.

מנת כן שאם לא יתנו המסון עד זמן פל¹ שיחזירונו בידם • ועתה רבותינו
 שאו עיניכם להקבה
 ורחמו עלינו ותצילו את נפשותינו מן החרב כי השודרים שתפשונו אינן
 יכולים ליקח אותנו
 למוכרנו במקום אחר כי יש להם חבורה מוכנת ללכת לשלול בארץ יון וכבר
 כשל בה הקהל הזה
 ואינם יכולים אפילו לפ[רנ]סינו והשודרים נשבעו כי בהגיע הזמן או יתיו²
 את ראשינו לפני
 5 הקהל או ימכרונו לערלים ולישמעאלים ולכן אכן רבותינו השתדלו בכל כוחם
 עלינו • ובזאתכם
 המובה למען הקבה שלא נמות ושלא חופרין הנדר ואל תתרשלו בנו אלא
 תנצחו [את סי]עתנו

(right-hand margin)

כי אין עוזר | ואין סומך | כי אם הקבה | ואתם והמקום | שאינו מקפח |
 שבר כל עושה³

(I, 213 ff.) T.-S. 16. 352, recto, contains a liturgical poem by Yehuda Hallevi (אהבה ליהודה הלוי שצ"י), hence he was then still alive). On verso we have a poem in honour of Yakin 'head of the congregations'. There is an introductory strophe which serves as a refrain after each subsequent strophe. It reads, אזכיר בקהל וערה • במוב לבב וחמידה || מהלל יכין ראש תעודה • אלוף וגביר ביהודה • פז' הוא ראש קהלות ושרם ונזרם • ופארם וכתרם • רומים הודם והדרם • יפים ויאים ותארם • גילם ומשושם ושירם • גם שמחתם בו אנודה • פז' אזכיר⁵ The acrostic of the poem is יהודה חזק. It is very doubtful whether the famous poet made his muse sing in honour of our Yakin b. Netaneel. It is unlikely that Yehuda Hallevi met him in Cairo when he visited Egypt after 1040 (see vol. I, p. 229), since Yakin must have flourished in the twenties of the twelfth century. But it is possible that his fame spread to Spain, so that Yehuda Hallevi found himself induced to honour him with a poem,

¹ פלוני =

² Read יתיו.

³ Here the manuscript breaks off.

⁴ = פזמון, i. e. this strophe is to serve as a refrain.

⁵ = פזמון אזכיר, i. e. the introductory refrain.

(I, 218-19.) Graetz, *Mtschr.*, XXXVI, 304, could explain the connexion of Isaac b. Benveniste with Samuel b. Jacob ibn Jama' only by the assumption of the latter having visited Narbonne. Now that we know of Isaac's travels it is more likely that he visited North Africa on his journeys either to or from Egypt.

(I, 222, note i.) As to Jacob Hakkohen b. Joseph, it should be added that the minutes of the Bet-Din, dated Elul, (1)473 Sel. (1162 C.E.), and dealing with a charity collection at the Fustat synagogue of the Palestinians, are signed by our Jacob together with Menahem b. Berakot (TVS. 8 J 33¹⁰).

(I, 224 ff.) Nathan b. Samuel was still alive in Kislev, 1463 Sel. (i 151 C.E.) when he signed a statement of evidence together with Ephraim b. Meshullam (see vol. I, p. 222, note i) and Hillel b. Sadok Ab (T.-S. 8 J 33⁸).

(I, 226.) An interesting epistle to the Fustat Dayyan Nathan Hakkohen b. Solomon is preserved in T.-S. 20. 173, dated beginning of Tishri, 1445 Sel. (1133 C.E.) at אלניהומא near Aden.¹ The writer, Jacob b. Salim, acknowledges the receipt of Nathan's letter wherefrom he gathered that Nathan was a native of Palestine (having probably emigrated to Egypt owing to the Crusaders). Jacob would have liked to be able to induce his co-religionists in Aden to be generous towards Nathan who evidently asked in his epistle for monetary help. But there was serious friction between Jacob and his countrymen owing to his disapproval of their method of jurisdiction. He was forced to leave Aden and settle in a place of three days' distance (i. e. אלניהומא). Only during one month in the year did he come together with the people of Aden. Here we have a glimpse of conditions in Yemen in the first half of the twelfth century. Jacob must have been a scholarly person, perhaps acting as Dayyan, but had to relinquish his position owing to dissensions.

[T-S 20. 173 ; after a long exordium up to 1. 15 it continues.]

כב גד | קד הד' יקרת ארונ' ואור עיני' השר הנכבד הדין המשביל | מר
ורבנ נתן רבנן החכם ותנבנ נמר רחט' ואחינה | בר כב גד קד מרנ ורבנ
שלמה הבחן תוצרר בצרור | החיים נשמתו וחתת עץ החיים חייתו ישא

¹ About the commercial travels of Jews from Malabar to Ceylon and also to Aden see the Genizah fragment published by Mr. E. N. Adler in the *Jewish Chronicle*, June i, 1906, p. 34, and cp. Bacher's translation, *ibid.*, p. 35, column 1.

² כבוד גדלת קדשת הדרת =

³ נמריה רחמנא = 'may God protect him and be gracious unto him'; ואחינה is evidently an Afel from חנן.

אדוניי | שמש וסחרוניי צרבי¹ וראש תחבמוניי שלום ספי שלום² | וממלאכי
השלום ואחר כך מדורש שלוםך . . . | . . . תלמידך הזוטר יעקב בן סלים
י'ת³ | הגיעה איגרת מר'ז ורבנ⁴ . . . (l. 33) . . . וכשהיבנתי בכתבך רבנו | כי
מבני ארץ הצבי אתה כבר נתוספה חיבתי | ואהבתי בך עד מאד ושאלתי מלפני
יוצר הכל | לתת לך שאלתך . ולהחזירך לארמתי . שהיא חביבה | מכל הארצות
ואשריו מי ששוכן בה . ומי שהוא | גר בה . ומי שנקבר בה . כי כן הבטיח
הכתוב⁵ | וכפ' ארמתי עמוי . וגם הבטיח⁶ וכל יאמר שכן | חליתי העם היושב
בה נשוא עון . כן יהי רצון להחליק לנו ולך גורל נעים וחלק יפה עם שוכניה |
והדרים בה . וכבר ידע ידעתי כי אתה צורבא | רבא והיה ראוי להתנדב לך
ולפנך⁷ בערך כראוי | לכבודך עם הדרים במדינת עדן כי הם חייבים | לפתוח
פסח ידיהם ולהרחיב מתנותיהם אצל | חכם ורב גדול שכמותך ומה אעשה ולא |
זכיתי לקיים זאת המצוה החמורה לפי שנפלה | מריבה ביני וביניהם על עיני
הדין ועל עיות | הרק ועל המורים בתורה שלא כהלכה⁸ ולא אוכל | לפתוח פה
אלוהים מרוב השנאה ששניאני וגם | אני נתרחקתי מהם ושכנתי בעיר אחרת
מהלך | שלשת ימי[ם] ולא אפגע בהם זולתי חרש אחד | בשנה ואני לבדי והם
לברם יעשה רבנו חסר גדול | ואל יאשימני על זאת וידיני לבה זכות . . . |
לו דברי האמת והנה בשמים עדיי⁹ . ושלוםך רבנו | ושלום תורתך הקדושה יגדל
לעדי עד נצח סלה (right-hand margin) גם הנלוים עליך ונספחך יגדל שלוםם
נצח ישע | רבי ראש תשרי אתמה לשמר¹⁰ | מעיר אלנייהומא¹¹

signs the author המעולה Tobias Hakkohen b.'Ali (I, 227, note i, end.) document, dated Iyyar, 1459 Sel. (1148 C.E.) at מניה אשנה by the Nile, together with Shelah b. Yefet (T.-S. 8 J 32⁹). Tobias corresponded with a certain El'azar the brother of a prominent scholar Sa'adel b. Joseph. T.-S. 8 J 33⁶ contains the address of an epistle the address of which reads :

הדרת כנן מרנא ורבנא	ח[למי] דו מוביהו
אלעזר החכם והנבון אחי	ח[בתן בי]י עלי המעולה ¹¹
רבנו סעדאל הרב הגדול יהי שמו לעולם	זל
בן יוכפ' החסיד זקל	

¹ Cp. מרבנן.

² *St.* שלום.

³ רות יי תניחנו .

⁴ Deut. 32. 43. Cp. Ketubot, III^a.

⁵ Isa. 33. 24.

⁶ ' To plead', from סניור.

⁷ See Abot 5. II.

⁸ Cp. Job 16. 19.

⁹ לשמרות =

¹⁰ This town is not mentioned in Neubauer's list of places in Yemen occupied by Jews (J. Q. R., XI, 361-4).

¹¹ For המעולה.

T-S. 10 J 25', the top of which is missing, is evidently addressed to our Tobias because where the letter begins we read the name of his late father 'Ali Hakkohen (ול[ה בסנתרדין] מרנא ורבנא עלי הכהן החבר המע[ה בסנתרדין]). (נדולה יקום עליו קרא דכתיב יעלזו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם אודות המורים אל הדרתו תושמר מכל צד כי הקרמתי אליו כתבים חמשה ולו¹ חזר אלי חשבה² אות אחת ונטרד לבי ואודיע הדרתו כי שגרתיו אל הדרת השר הנכבד סעדאל בן דודינו וגם על³ חזקן היקר יתר הלוי ואלי הנבירה בת דודינו ולו¹ שגרו אלי חשבה חודיעם אחיו דורש שלמו שומר ברחיו וגשק ענינו ועצים שלום . . . [ש]לום השמים יפדום . . . וכל הנלויים

To the same Sa'adel there is addressed another epistle (T-S. 10 J 27¹) of which on recto only the greetings are preserved. The address on verso reads:

יובל בשמחות וזיל לבנך
מרנא ורב סעדאל השר הנכבד חמדת
בן כבוד נד קד מרנא [ורב] . . .
חזקן היק⁴ החסיד נכע
ישראל ישועה

It is doubtful whether this dignitary is identical with the above scholar Sa'adel b. Joseph because in the last two fragments no reference is made to his scholarship but only to his importance as a dignitary, probably holding a government office.

(I, 229.) Two leaves in T-S. 10 H 3 contain poems in honour of Samuel Hannagid and his son Moses, styled 'Nagid designate' (see vol. I, 254). The first three strophes of I yield the acrostic 'Moses'. Either the poet was named thus or more likely the poem was composed chiefly to celebrate a special turning-point in the career of the Nagid's son, Moses. Indeed he is alluded to as already occupying a high position at the Court (II. 7-9). The 'heads of the schools' bestowed upon both Samuel and Moses honorific titles (I. 11 ff.). On a certain Sabbath the community of Fustat betook itself to their residence to offer them congratulations (I. 16 ff.). Yet with every prospect of a successful career, Moses did not become Nagid after his father's demise. This was due to the intrigues of Zuta (see vol. I, 234 ff.).

¹ Read ולא.

² Supply אף.

אל -

⁴ In the meaning of friend.

⁵ חזקן -

[T.-S. 10 H 3, fols. 11 and 12, contain poetic compositions. Fol. 11, recto, has **אהבה לחתן**; verso reads.]

I

(- - - | - - - - -)

וממא קיל פי אדוננו הנגיד

ואדוננו משה המעותד לננידות ישמרם
יוצרם

ירדו שרפי עליה	לחזות בכבוד נשיה ¹
5 השכינה השרויה	על שמואל בן חנניה
מלאכי המערבות	משחו חשר שמואל
גם למשה ² הברכות	להיות מושל בעם אל
בהצר בית הליכות ³	בא ומתהלך בעוז אל
כי כבן הוא למלכות	בהיות משה לבתיה ⁴
10 פו' השכינה השרויה ונ'	מעלתם החשובות ⁵
שמעו ראשי ישיבות	לשמותם העריבות
שלחו שמות נקובות	הם לכל בנים ואבות
כי כמו גשם נרבות	כי שלחם צור למחיה
15 פו' השכינה ונ'	הן עדת צוען לפתחם
לקחו שמנם ורקחם	בקרו היום למשחם
ואהי היום שלוחם	בעמוד זכם ופחם ⁷
אפרים קם מ . חם ⁸	מרשות דוד וחייא ⁹
20 פו' השכינה השרויה ונ'	

¹ A poetical designation of the earth. The expression originally (cp. Ps. 88. 13 **בארץ נשיה**) stood for **האדמה** (שואל).

² I. e. the Nagid's son.

³ I. e. the Court which is visited by many people.

⁴ Pharaoh's daughter (see i Chron. 4. 18).

⁵ **פזמון**, i. e. the second line of the introductory strophe serves as a refrain.

⁶ For **החשובה**, to suit the rhyme.

⁷ **זכם** is for **זכום** (he) that bestows merits on them and their dignitary'. **פחם** is evidently = **פח** + suffix (see Neh. 5. 14).

⁸ This hemistich is obscure.

⁹ Probably meaning that Samuel Nagid and his son Moses are honoured by authority of the Nasi (a descendant of David) and the leading Rabbi (R. Hiyya being a prominent representative of Rabbinic learning).

(fol. 12, recto)

עלתה שמחה רננה עד לנבעת הלבונה¹
 האמינו כל מדינה כי עלי ביתם שכינה
 עוז לאברהם למקנה² ולכל איש הם לצנה
 ואני לי הם למנה במ תהי כוסי רוייה³
 פו' השכינה השרוייה וג' 25

II

זירה עלי אסמא
 אדונינו הנגידים אל'⁴
 אל' לעם כלתה נפשי נ'⁵
 אזכרנו ותחי נפשי
 30 פו' 1

אם נסיכו⁶ לא הקים אלי עמד משה ושמואל

[There follow three more strophes which end on verso with the following colophon stating that this pamphlet belongs to Abu 'Ali b. Sakkani (the cutler ?).]

תדה אלבראסה לאבועלי
 בן סכאני רצי אללה ענה •

(I, 240, note i.) Another settlement of Jewish pilgrims from France existed in 'Akko in the first half of the thirteenth century. Joseph b. Gershon, whose correspondence with Abraham Maimuni with regard to his conflict with the Nasi Hodaya has been referred to in vol. I, p. 175, belonged to the group of French scholars who emigrated to Palestine and settled in 'Akko. Joseph was for a time Dayyan at Alexandria as is

¹ Cp. Cant. 4. 6, taken by Targum and Gen. R. c. 55. 7 to refer to Mount Moriah. Evidently our poet alludes here to the same locality, viz. the joy at the advancement and honour of the Nagid and his son extended to Palestine.

² Cp. Gen. 23. 18. Here by Abraham his descendants, the Jewish people, are meant.

³ Cp. Ps. 23- 5-

יחיו לער = '.

⁵ This seems to be a repetition of the preceding word. Read perhaps 'לחן' (לחן) 'tune', i. e. the following poem is to be recited after the melody of a well-known hymn beginning לעם ובר'.

⁶ Is this = נומד, i. e. &c., the whole line not being quoted ?

⁷ פומון =

⁸ 'My prince', i. e. the Messiah has not yet come but there are leaders of the type of the Nagid and his son.

evident from his letter to the Nagid Abraham Maimuni.¹ On the other hand a responsum in support of Abraham's decision in this very dispute between Joseph and the Nasi Hodaya b. Jesse, signed by the scholars of Akko,² includes the name of our Joseph who must have by then left Alexandria and rejoined his countrymen. He afterwards seems to have set out on a journey to Babylon and died on the way. The poet El'azar Habbabli lamented his demise in an elegy.³ A letter of his, written to an elder Tahir, has been preserved which shows how unhappy he was while occupying the post of Dayyan (in a certain community, probably Alexandria). There were three judges authorized by the Nagid, viz. our Joseph, Elijah, and a third one referred to anonymously. While the first two acted in harmony, the last person is accused by Joseph of very grave improprieties. The writer complains that the Nagid left his letters unanswered. Why was he invited by the communal leaders to come and join this person as a colleague? (recto, 1. 17 ff.). It seems that Joseph was asked by the Nagid and his co-workers to come over from 'Akko to Egypt and to take up the duties of Dayyan. Joseph suggests a *modus vivendi*, viz. that he and Elijah should administer justice for two months and the other person for a month (verso, 11. 10-12). He threatens to resign if his demand be not fulfilled (1. 15). Joseph's father, Gershon, is referred to as a 'martyr' (1. 16); he was probably killed in France during the Crusades. The bitter experiences of our Joseph, first with the Nasi and then with his third colleague, made his stay in Egypt wellnigh intolerable. He therefore returned to 'Akko. But his restlessness drove him on to seek new scope in Babylon, which country he was not destined to reach for death overtook him on the way.

¹ See *Guttmann Festschrift*, p. 220, ll. 11-12, (last line) ואחרי שנחמנינו על פי אדוננו נגידנו הרב רבנו אברהם להיות ביד אני וחברי; על החרם שהתיתי אני וחברי הממונים בנא אמן.

² See Bodl. 2670⁸ (and cp. *l. c.*, 218): eleven persons including Joseph b. Gershon are the signatories who are designated as ראשי בני קהל עכו. A strip of paper in T.-S. Box K 15 contains the following passage: הירושבים היום בעכו י"טמרס צורם: הרב ר' יוסף ב"ר מתתיהו והרב ר' יהודה והרב ר' שמואל שכורעים ונופלים על פניהם ולא לצרדין ולא אצלוי אלא על ברכיהם ופניהם בקרקע ומה שראה על הכריעה הזאת והעיר כי יש מהם משעשע שמתחיל Joseph b. Mattitya, Yehuda (=b. Joseph) and Samuel (—Hakkohen b. Eli'ezer) are among the signatories of the above responsum.

³ See Pozn., *Babyl. Geon.*, pp. 41, 47, and 64, poem 9.

⁴ It is possible that this anonymous person is identical with the Nasi. Our letter thus would give us the antecedents of the bitter enmity between them.

[T.-S., 13 J 34², brownish paper, square writing.]

(Recto)

.
 מלך השוכן בערבות יישירוהו ביוש[ך לבבות]
 וישיתוהו בארץ תלאובות לנגוה כאור בקר לא עבות
 כל פעל יי למענהו יבננהו ובאישון עין ינצרהו
 באהלו לשלום יביאהו ופניו בשמחה יחדהו
 5 ומכל חלי ומדוה ירפאהו גם בטרם יקרא יענהו
 כי הוא טרף יך ויחבשהו ובמשכנות מבטחים ישכינהו
 יקיים עליו מקרא שכת¹ וישב עמי בנה' שלום ונה'
 וכת² רפאני יי וארפא ה'שיעני וארשעה ונה'
 שלומים עצומים * ושנים נעימים *³ לילות וימים *
 10 במימי ימים * מאת שוכן מרומים * לנביר לאמים * נדיב
 עמים * ירדנו נדיבנו * ועזרנו ותמכנו * הנדיב הנכבד ר'
 טהור * זקן העדה יטלים [יוצ]דו רפואתו * ויטיבוהו לשלום
 לביתו * כחשק המניד להדרתו * כי שלחתי אגרת שלומים
 אל הנגיד הגדול נגיד עמים ולא נליתי לו מן הדברים * אשר
 זה
 15 בבתי סדורים * מהם ומעניין המדינה מאומה כי אמרתי
 על מה ועל מה אשלש דבריי גם אשנה ומדוע קראתי
 לו ואין עונה ומה אשיב אך הנה שלחתם אחריי וסרתי
 אל[כם] למשמעכם יוצדכם ימחול לכם הלהרגני הבאתם אות[י]
 כי טוב המות והדבר מהיות לאיש משחית חבר⁴ כי . . .

(right-hand margin)

אמרי מרי | חכמתא חברין | כהברי איוב | או מיתותא⁵ |
 20 גם הנגיד | בירי נתנני | וביד כל ריק | ופוחז הסגירני | יוצרי
 מידם | יעילני

(verso)

כי כל אשר יחטא ואגעיר בו יבא הוא ויחזיק ידו בשתיקה
 יאמר לי החוטא אין אתה בי אם אחד מן הריונים לא אקבל ממך
 עד אשר תסכימו כולכם ולא אוכל אני לענות מאומה אף כי גדול[י]
 העדה עמי ויש בי כח לנדותם יראתי פן ילשנו עלי למשנה או

¹ Isa. 32. 18.² Jer. 17. 14.³ Masc., to suit the rhyme.⁴ = Arabic Tahir.⁵ Cp. Prov. 28. 24.⁶ B. Batra 16^b

5 לְשׁוּפֹט וַיֹּאמְרוּ זֶה עֹבֵר עַל מִצְוַת הַנְּגִיד שֶׁלֹּא הִרְשֵׁהוּ לַעֲשׂוֹת
 כִּי אִם בַּחֲסֻכְמַת הַשְּׁלֵשָׁה וְאֲנִי מֹכִיר רִשְׁעָתָה זֶה הָאִישׁ שִׁיאֲמַר
 מִרְבִּילוֹת וְאִם לֹא יֹאמַר בִּפְנֵי יֹאמַר אוֹתוֹ אַחֲרָיִי וַיֵּשְׁבֶּה
 שֶׁלֹּא אֲמַר וְעַתָּה אִם הַנְּגִיד יֵצֵא בְּאוֹנֵי הָעַם וּבִכְתַּב הַגּוֹיִם שִׁיקְבְּלוּ
 דְּבָרָי וְעָלִי לִכְתּוֹב לוֹ כָּל מָה שֶׁאֶעֱשֶׂה לְכָל מִי שֶׁאֲרוֹן לוֹ בְּדִין
 10 מִמּוֹן אוֹ עֵבֶרְתָּ אוֹ חִילוֹל הַשֵּׁם וְאִקְיִים מִצְוֹתֵי אוֹ אִשְׁתּוֹק הָרִי
 מוֹטֵב אֵיךְ יִרְוֶן הוּא חֹדֵשׁ עַל כָּל עֲנִיֵּי הַמְּדִינָה וְאֲנִי שְׁנֵי
 חֲדָשִׁים בַּעֲבוּרֵי וּבַעֲבוּר הַדִּין הַנִּכְבֵּר וְ אֵלֵיהָ וְאִם לֹא יִרְשָׁנִי
 לִישֵׁב בְּבֵיתִי כֹאשֶׁר אֲנִי עַתָּה כִּי נִשְׁכַּעְתִּי שֶׁלֹּא אֵיכָנֶם בַּעֲנִיֵּי
 הַמְּדִינָה חֹדֵשׁ בְּסֻלּוֹ בּוֹלוֹ וַיִּדְעוּ מִי הוּא הַעוֹשֶׂה עֲנִיָּיִהֶם
 15 וְלִכְשִׁיזְמוֹן יִתְצִי אֶלְךָ לְדַרְכִּי לְשָׁלוֹם וְשִׁלּוּמְךָ יִגְדֵּל כַּחֲשֶׁק
 יְהוֹסֵף בֶּן רַבְּנֵי הָרֶבֶךְ וְ נִרְשָׁם הוֹרֵי וְדוֹד בְּנֵי שִׁיחִית וְשָׁלוֹם
 וְהַכְּתָב שִׁיעֲשֶׂה הַנְּגִיד יִהְיֶה בִּידְךָ עַד עַתָּה הַצּוֹרֵךְ לִפְנֵי גּוֹיִם וְלֹא בִּידִי
 20 כִּי אֵין לִי צוֹרֵךְ כּוֹ כִּי אִם שֶׁלֹּא אֵיתִפֶּשׁ בְּקוֹי² צֶדֶק לִפְנֵי הַגּוֹיִם וְשָׁלוֹם עַל כָּל
 וְלֹלִי אֶהְבֵּת הַדִּין הַנִּכְבֵּר וְ אֵלֵיהָ וְשִׁתְּדִלוּ עִמִּי לֹא יִשְׁבַּתִּי עִמּוֹ
 עַד עַתָּה כִּי כְּמָה פְּעָמִים הוֹכִיחַ אוֹתוֹ לְמַעַן יֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ
 מוֹבִיִּים וְלֹא יֵדַע עוֹלָם בִּשְׁתִּי³ וְנִתְקִיִּים עָלָיו תַּחַת נִעְרָה בְּמִבִּין וְנָזֵק⁴ גַּם הַמּוֹכִיחַ נִלְאָה
 עַד כִּי לֹא נִשְׁאָר דְּבַר וְקִצַּת הַדְּבָרִים כִּבְרַת הַנְּגִיד בִּכְתָּבוֹ אֶל הַנְּגִיד הַגָּדוֹל וְשָׁלוֹם

VI (to Vol. I, Chapter VI).

(I, 259.) A Parnas would be complimented as **בַּחֲרֵץ הַפְּרָנָסִים**. Thus a liturgical composition in T.-S. Box H 12 has a colophon which states that the manuscript belonged to Solomon b. Nissim **בַּחֲרֵץ הַפְּרָנָסִים** who is perhaps identical with the signatory to a document, dated 1189 c. E. at Fustat; (Bodl. 2805⁵). To the titles of eminence in the community should be added those of **סְגוּלַת הַקָּהָל** and **חֲפֹאֲרַת הַקָּהָל**. In the minutes of the Bet-Din, dated 1134 c. E. and signed by Nathan b. Samuel the Haber, there are mentioned Moses Ḥazzan **פֶּאֶר הַחֲזָנִים יִרְדֵּי הַחֲזָנִים** and Meborak b. Yefet (the latter bears the same titles, T.-S. 10 J 5⁶). A document, dated Marheshvan, 1485 Sel. (1173 c. E.) at Fustat, mentions the banker 'Amram **סְגוּלַת הַקָּהָל** (Genizah fragment belonging to the Cambridge University Library).

¹ Read **הַשֵּׁם יִנְקוֹם דָּמוֹ = הוֹרֵי**.

² Read **בְּקוֹ**.

³ **= יִשְׂרָאֵל**.

⁴ Read **וְהִשְׁתְּדִלוּ**.

⁵ Cp. Zeph. 3. 5.

⁶ Prov. 17. 10.

(I, 272, note 2.) Nathan the 'Seventh' and his son Abraham are mentioned in a Memorial List (edited by Margoliouth, *Catalogue*, III, 559 b). Nathan had another son called אברה (see *J.Q.R.*, IX, 120). T.-S. 13J 19⁴ contains a letter from Moses b. Abraham to the Sheikh Abu Nasr אברה השר הנכבד b. Nathan the 'Seventh' (see also T.-S. 12. 81 for another epistle addressed to him). His brother Abraham seems to have been more prominent. Solomon b. Hayyim (probably identical with Solomon b. Hayyim the 'Seventh', vol. I, p. 192, note i) addresses Abraham as השר הנכבד המעולה חמדת הישיבה and continues in the course of his epistle (T.-S. 18 J 4²), evidently written during Hanukah, וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵי יָמִים לְאֲבוֹתֵינוּ בְּיָמֵי הָאֵלֹ וּבִזְמַן הַזֶּה עַל יְדֵי הַיְּמִינִי וּבְנֵי יַעֲקֹב עִמָּךְ וְעַם אֲדוֹנֵינוּ הַשָּׂר הַגָּדוֹל רַבֵּנוּ מִבּוֹרֵךְ גִּיד עִם יי' צְבָאוֹת וְעָלֵי וְלִדְהָ מוֹלָאֵי אֲבֵי אֲלֵבִיאַן (i. e. Moses Nagid, above, p. 249) וְעָלֵי נָמִיעַ. Abraham b. Nathan was thus intimately connected with the Nagid Meborak and his family.

(I, 275.) As to צֶלַע הָאֵלֶף, cp. also the Apocalypse of Zerubabel, edited by M. Israel L'evi, *R.E.J.*, LXVIII, 140, 1. 2 f. וַיִּקְבְּצוּ כֹלָם בְּצֶלַע הָאֵלֶף. L 8, וְהַשְׁלִישִׁי בְּצֶלַע הָאֵלֶף (i. e. third battle).

(I, 278-9.) The names of a few more persons who held titles connected with the schools should be added here, T.-S. 10 J 26⁷ (damaged) begins, נִקּוֹל [נָחַן אֶלֶךְ] תִּאֲבָתִין כְּטוֹמָנָא תַּחַת הָדָא אֶלְאֶסְטֵר אֵן אֶלְחֻזָּאן אֲבוֹסָהּל תְּלוֹי וְלִד אֶלְאֶהוּב² צֶלָא פִי כְּנֶסֶת אֶלְשָׁמִיין אֶלְעִמּוּרָה בְּבִקָּא יִשְׂרָאֵל בְּחֶצְרָנָא פִי אֶלְסַבֶּת וְאֶלְחֵל וְאֶלְעִיד וְאֶזְרָג סִפְר תּוֹרָה וְשִׁאֲהֶדְנָא צֶלָאֲתָהּ עָלֵי אֶלְקָאֲנִין. This Reader Abu Sahl Hallevi is perhaps identical with the recipient of a letter addressed to him as well as to his brother Moses the Reader and their father Abu 'Imran (Bodl. 2878⁴⁵). Finally, a certain Daniel b. Tobias asks his correspondent in an epistle, dated Kislev 9th, (1)479 Sel. (1167 c. E.), to convey his regards to אֶלְשִׁיךְ אֶלְאֶגֶל סְלִימָאן אֶלְסֵן*, אֶלְשִׁיךְ אֲבִי [ו] . . . אֶלְסִיד*, אֶלְשִׁיךְ אֲמִין אֶלְדוֹלָה מִסְלָם* and אֶלְשִׁיךְ אֲבִי* עָלֵי אֶלְחֻמּוֹת* אֲבִי סִבְרִי (T.-S. xojss¹⁰).

* רַבֵּנָא.

= אֶהוּב הַיְּשִׁיבָה.

= סֵן הַיְּשִׁיבָה.

⁴ יִסּוֹד הַיְּשִׁיבָה =

⁵

A Muslim.

⁶ Read אֲבִי.

⁷ חֻמַּת הַיְּשִׁיבָה =

⁸ In the book-list (*R.E.J.*, XL, 61 top; אֶלְמִשְׁטוֹ does not mean 'the distraught', as Bacher thought, but stands for מִשְׁטַח הַיְּשִׁיבָה).

ADDENDA

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

(I, 15.) To the learned Jews in Egypt and in Palestine prior to the Fatimid period should be added Abu Kathir Yahya b. Zakariya, a scribe of Tiberias, of whom Mas'udi¹ reports that he was the teacher of Sa'adya. He died about 932/3 C.E., Mas'udi mentions that he had many theological disputes with this Abu Kathir. In Rakkah (in Egypt) he met a scholar Yehudah b. Joseph known as Ibn Abul Thina, a disciple of the Sabeian philosopher and physician Thabit b. Kurra. In that city he also conversed with another Jewish scholar Sa'id b. 'AH known as Ibn Ashlamiya. From Mas'udi's statement it appears that where he resided (in Egypt), he also came into contact with a scholar from Bagdad, Abraham al-Tustari (hence a native of Tustar), whom he regarded as the most subtle dialectician and as most experienced in controversy among the later Jewish savants.

(I, 33, note 2.) About the synagogue of Jaudariyya see Makrizi (cited by Gottheil, J.Q.R. XIX, 509).

(I, 36, note i.) As regards the synagogue of the Palestinians in Fustat, Makrizi writes that 'over its door there is a Hebrew script and engraven upon wood [an inscription to the effect] that it was built in the year 336 Seleucid Era : before the second destruction of Jerusalem by Titus about 45 years and before the Hijrah about 600 years " It goes without saying that from 'before' to '600 years' was not in the inscription but is Makrizi's addition in his endeavour to synchronize the date 336 Sel. with those of other eras. He misunderstood the date **שלו לשמרה** (as must have been in the inscription) to mean actually 336 Sel., whereas it really stood for (1)336 Sel. = 1025 C.E.! It was the usual custom in those days to leave out the first thousand.³ But Sambari correctly understood the date and thus gave the corresponding year of Creation as (4)785.

¹ In *Bibliotheca Geogr. Arabicorum*, ed. De Goeje, VIII, pp. 112-13. For a Hebrew translation of this passage, see Harkavy, *Luah Afyiasq*, II, pp. 279-80.

² See the passage cited by Gottheil, *ibid.*, p. 507, top.

³ See, e.g., the end of the Gaonic responsa (ed. Harkavy, no. 67, p. 32) **שנת שבו** = (1)327 Sel., no. 350 (p. 179) **שנת שב** = (1)302 Sel.; J.Q.R., XIX, pp. 254 and 256, **שנת שבו** and **שנת שבו** = (034° and (1)346 Sel. respectively (cp. also above,

shrink from marrying a Karaite lady.¹ The close relations between Rabbinites and Karaites are also apparent from the interference of the latter in the making and unmaking of the heads of the Palestinian academy.² It is therefore quite in accordance with the trend of those times to find our Abraham, though himself belonging to the Rabbinites, bestowing his generosity to both sections of Fustat Jewry where he occupied such an exalted position.

Moreover we have clear proof that Abraham's paternal uncle was a Rabbinite. Minutes of evidence concerning a woman who claimed from her brother a share in her father's inheritance are signed among others by Joseph b. Israel al-Tustari (vol. II, 173-4). The woman, not being able to carry through her lawsuit at the Bet-Din, took it to the Muslim courts. The Gaon (either Nathan b. Abraham or Hai) is informed of her procedure. Now it seems that the reason this woman appealed to the non-Jewish court was because according to Rabbinic law a daughter did not share the inheritance with a son, as is the natural meaning of Num. 27. 8. However, early Karaite authorities maintained that both had equal rights, while Daniel al-Kumisi limited a daughter's portion to a third.³ Besides this point involving a legal point of difference between Rabbinites and Karaites, our document clearly emanated from a Bet-Din of the former which submitted its findings to 'the head of the school'. One of the co-signatories, Perah b. Muammil, is found on another document together with the prominent Jacob b. Joseph Bet Dm, who later on became the spiritual leader of the Aleppo community (see vols. I, 150 ;¹ I, 174, note i). There is therefore no doubt that Joseph b. Israel al-Tustari, who signed our fragment, was a Rabbinite.

That he was a brother of Sahl al-Tustari is evident not only from the agreement of time and place but still more from the data discussed in vol. I, p. 112, note 1 (cp. vol. II, p. 140, ll. 30-31). Their father was Israel, who had three sons, Shelah, Sa'adya, and Joseph. The second son is referred to in the poem (vol. II, p. 76) as **זֶקֶן תּוֹרָה וּפְרוּשִׁים וְרִנִּים** and **וּפְתָרוֹתֵינוּ**, which again points to Rabbinic knowledge and education. Shelah's Arabic name was Sahl, but it seems that he also was given the name of Yashiar. It may be that his father Israel also went by the name of Hesed, though we have no evidence for it except that in the above

¹ Cp. vol. I, pp. 162, note 1, 177, 187, note 2, 188 ; vol. II, pp. 211-12.

² See vol. I, pp. 143, 150; vol. II, 69. Cp. further vol. I, p. 125, and especially p. 138.

³ See *Gan 'Eden*, 166', top, **כִּי בִּנְיָן הַנָּשִׂא שְׂמֵפֶר כִּי** **אֵבֶל רֵאִיתִי לִרְדּוּ בֶן בִּנְיָן הַנָּשִׂא שְׂמֵפֶר כִּי** **יֵשׁ אַנְשִׁים רַבִּים הָיָה זֶה דָּתָם**. Cp. further on the subject Revel, *J.Q.R.*, N. S., HI, p. 339-

Karaite Memorial List there is mentioned first Yashar b. Hesed b. Yashar and then Abraham, apparently as his son. But the phrase **וְעַל כָּלל בְּנָיו וּבְנֵי בְנָיו** is vague, and Poznanski himself (*R. E.J.*, LXXII, 204) has to assume that Yashar was not Abraham's father, but nephew, the son of his brother Hesed (Abu Nasr). This very fact alone does not tend to enhance the veracity of this Memorial List. To sum up, the existence of a prominent Karaite author in the second half of the eleventh century with the name of Yashar b. Hesed b. Yashar al-Tustari should not lead us to transfer the above family of Fustat grandees to the fold of Karaism. Apparently these names were in vogue among the Persian Jews hailing from Tustar. By the by, Mas'udi in the first half of the tenth century came into contact in Egypt with an Abraham al-Tustari (above, p. 375).

(I, 179; II, 216-17, 361-2.) The conclusion **ישועה** 'salvation', at the end of a letter was already used by Sa'adya.¹ By misunderstanding this phrase Sa'adya was given by recent writers a new title **אלוף ישועה**!² See also above, p. 368.

(I, 182, bottom.) The reference to J.Q.R., N. S., is now to vol. XI, 416 ff.

(I, 186; II, 223-4.) About the connexions maintained by R. Meshullam of Mayence with the school of Jerusalem see also the work **מעשה רוקח** by R. Eli'ezer b. Yehuda b. Kalonymos of Mayence (edited by Hirschsprung and printed in Sanok, Galicia, 1912), p. 27, **והנאונים במנצא הנהינו בהרם** וכן הנהינו רבינו מטולם ממנאנצא ישלח לעיר הקודש והשיבוהו שמברכך עליו.

(I, 221-2.) The practice of reciting the Pentateuch in the synagogue in an Annual Cycle side by side of the official Triennial Cycle seems to have been in vogue already in Palestine, and not only in the Palestinian synagogue at Fustat. An item in the collection of differences of customs between the Holy Land and Babylon (**חלוק מנהגים**, ed. Muller, no. 47) reads according to one version **אנשי מורח קורין בפרשה ש"ן והעם, ובני אי" קורא העם פרשה וסדרים באי" קורין העם הפרשה וש"ן**. Another reading is **סדרים בני בבל קורא הש"ן הפרשה והעם יעמדו וישמעו מלה במלה**. The text is not free from corruption, but the second version is to be preferred. Muller's explanation is entirely forced. But bearing the above practice in mind it is evident that the passage means to denote that in Palestine

¹ See the fragment of Sa'adya's epistle (*J.Q.R.*, XIV, p. 41, bottom) which ends **יֵשׁ . . . חסון ישנה אלה רל"ן לסמשלח חכמים סעדיה בן יוסף אלוף ישועה**.

² See *R.E.J.*, LXXIII, pp. 107 f.

the worshippers as a whole read from ordinary copies the whole *Parasha* of the corresponding week while the Reader recited from the Scroll only the corresponding *Seder* (the first being the technical term of the weekly portion according to the Annual Cycle, while the second according to the Triennial one).¹ But in Babylon the Reader recited the *Parasha*, so that there was no need for the people to do it by themselves, but only to pay attention to **קריאת התורה**. It seems that the people were to stand during the reading. This is against the custom known to Sar Shalom Gaon (see 'Amram's *Siddur*, I, 28^a).

The wording of the text reflects already the time when the Reader, and not the people 'called up to the Law', recited the weekly portion. This was a later practice. 'Amram Gaon still knows only the recital of the **קראים לתורה**.² Very likely the original text underwent modifications in the process of time.

(I, 250; II, 338.) A letter to Yehuda Hakkohen b. El'azar is also found in a manuscript belonging to the Hungarian Academy of Sciences (see Goldziher, *Kitab ma'arii al-nafs*, p. 10, note 3). But he is wrongly styled there as Nagid.

(I, 251-2.) About Sambari's account of the origin of the office of Nagid in Egypt, see also Rosanes (**בתורת ישראל**, I, p. 123, note 35) who points out that in the Paris MS. of the Chronicle the reading is 4748 A.M. = 988 c.e.³ Rosanes' attempt at vindicating the veracity of Sambari's story is proved futile by the very fact that the Caliph al-Mu'izz, whom Rosanes identifies with **עזר אלרולה** in Sambari, died in 975, thirteen years before his supposed marrying the daughter of the Caliph of Bagdad!

(II, 14, poem II, l. i ; 19, l. 15, and 21, l. 6.) About the poetic phrase of 'being ransom for somebody', see Goldziher, *J.Q.R.*, XIV, p. 721.

(II, 15, l. 15.) For **תענה** probably **יענה** (instead of the more usual **יענה** for sake of metre) should be read. Thereby the meaning of the line is made intelligible. Sa'adya in his polemic against Hiwi al-Balkhi (ed. Davidson, p. 60, § 40) quotes an Arabic proverb about the ostrich denoting its uselessness. **כאשר יאמר משל ההנריאים 'היענים לא מן הראים ולא מן הנושאים'** For **הראים** read **'הראים** (from **דאה** 'to fly'), i.e. the ostrich belongs neither to the birds nor to the animals of burden, corresponding to the Arabic proverb cited by Damiri (see *ibid.*, note 188) that ⁴the ostrich is neither bird nor camel'. Accordingly our poet depreciates

¹ See vol I, p. 221, note I, and the document edited there, p. 222, note 2.

² See *Siddur*, I, 28^b, 29^a, and cp. Elbogen, *Gesch. des Jud. Gottesdienstes*, 170-1.

³ Also noted by Neubauer, *J.Q.R.*, VIII, 552, top.

⁴ This correction Dr. Davidson also suggested in a letter to me.

himself in comparison to his friend, 'You are as you are (viz. the person thus eulogized) but I am like the ostrich in the proverb' (viz. I am useless),

(II, p. 20, poem XV, 1. 5.) Dr. Davidson suggests a plausible reading **אָח מוֹל** instead of **אָחמול**, the meaning being, 'What can one think in a day of woe (or trouble) in front of a cheese' (instead of substantial relief such as our poet hoped to obtain from his patron). The expression **יוֹם צָר** would have been more usual than **יוֹם אָח** (**אָח** 'alas', really being an exclamation when in pain or trouble), but our poet skilfully uses the same word in two different meanings in 11. 3 and 5.

(II, 104-5.) A liturgical poem by Sahlan is also cited in y. Q. R., N. S., I, 102.

(II, 155, no. 58.) The fragment has in the meanwhile been found and bears now the class-mark T.-S. 13 J 33¹².

(II, 204, note 2.) About an inscription on the door of an old ruined synagogue at Alme, see Klein, *Jud.-pal. Corpus Inscriptionum*, 1920, pp. 77-8.

(II, 208.) As to the Nasi Sar Shalom and his son Joshiah, a fragment (T.-S. 12. 728, cited by Schechter, *J.Q.R.*, XIV, 453, note 3) seems to report of the ordination as Nasi of the latter by the former, his father. It is very faded and probably therefore appeared to Schechter 'very ancient'. But it evidently dates from the fourteenth century when our Sar Shalom and his son flourished. It reads ת . . (1. 3 of Hebrew) ראש גליות צרפת וספרד ואשכנז ומדי (4) ופרס ויון הרשום בראש הישמן (?) לאד נש מר' שש (= לאדוננו נשיאנו מרנא שר שלום) שסמך יאשיה רבנו וידידו לראש (5) גליות כל . . אי . . . וישראל . . . (7) יאשיהו המכונה (המכונה r) מסח . . . (9) ומעיד אני על אד' נש (= אדוננו נשיאנו) נם (= נמרוהו) מרו (רחם r. = רחמנא) . . . ה וסמך לבנו חידו וידידו יאשיהו (10) . . . והמורד על דברי המלכות חולק על ראש הגלות The fragment is only a copy from an original document, as is clear from the last line given by Schechter . . . (יכתב r) אלו השורות בחד פ (= בחדש פלוני) ש' ז' וב (ש פ' ופ r. = שנה פלונית ופלונית) לצי' וכת הע (= לעצירה וכתב העבר the usual ending). This Nasi was not lacking in ambition when extending his nomination as Nasi to the diasporas of France, Spain, Germany, Media, Persia, and Byzantium! What militates against the above identification is the fact that Joshiah is styled here 'an only son' (1. 9) whereas we know that Sar Shalom had three sons beside him (see vol. I, p. 174).

(II, 213-15.) More Karaite Nesiim are enumerated in the Memorial List published by Ginsburger¹ (discussed in part above, p. 376 ff.) Whereas

¹ See further Poznanski's remarks, *R.E.J.*, LXXII, 202-4.

our list seems to preserve a genealogical order (p. 215) this is certainly not the case with the former one. The first Nasi mentioned there, David, who is stated to have died a martyr, is either identical with David IV or V (nos. 12 or 21 in our list). Poznanski (I.e., p. 203) identifies him with David b. Solomon b. 'Obadya, but the existence of this 'Obadya is not beyond doubt (see Pozn., *Babyl. Geon.*, p. 130). The next Nasi, Eli'ezer Semah corresponds to no. 18 in our list. Then follows a Nasi Yeshu'a, whose name is not mentioned elsewhere.¹ Josiah, who comes next, is either III (no. 17) or IV (no. 20). The next one, Hananya Abraham, styled 'head of the physicians', is the last one in our list (no. 28).² Ginsburger's list adds another one, by name Sar Shalom (no. 17 in *Babyl. Geon.*, p. 131).

The dates of the 27 descendants of 'Anan enumerated in vol. II, p. 215, may approximately be fixed from Hasdai (no. 9), who lived in 1109, and onwards by assigning four generations to a century, thus nos. 9-12 to the twelfth century, nos. 13-16 to the thirteenth, and so on till in nos. 25-28 we reach the seventeenth century.

(II, 259, note 7, end.) The Palestinian custom of returning half of a deceased woman's dowry to her father's relatives in case she died childless, is also mentioned in the Ketuba of 1082, issued on the occasion of the marriage of David b. Daniel with a Karaite lady (*J.Q.R.*, XIII, p. 220 bottom, cp. also vol. I, p. 187, note 2), *נמי על נפשה נשיאנו דויד, [וקבל] דין דאם חס ושלום תתפטר נאשה דא בלא ולד . . . פלג נדוניא דין לבית אבואא* *במנהגא רבני ארין ישראל*. See also the formula of a 'Jerusalem Ketuba' (cited above, vol. II, p. 96, note 2) wherein we read, *וכך התנו ביניהם שאם גזר המקום ליתן להם בנים הם יירשו אותם ואם נפטרת זאת פלג קודם לזה פלג בלא בנים יהא פלג זה בעלה נוטל מכל מה שהביאה בביתו מחצה והשאר יחזור ליורשי אביה*.

(II, 260-3.) The Poems in honour of Yakin b. Netaneel are really four extensive stanzas of one long poem. The first letters of the stanzas form the acrostic Isaac, indicating the name of the poet, whom however I am unable to identify. But he must have lived in Egypt since he knew all the details of the conflict with and the subsequent triumph over the dangerous enemy of Egyptian Jewry.

¹ See also Pozn., I. c., p. 203 f., who, however, laboured under the erroneous assumption that Yeshu'a was a son of Eliczer Semah, whereas this list most likely did not intend to give a genealogical sequence.

² He cannot have been identical with the physician Hananya (mentioned in *R.E.J.*, LXVI, 72. l. 11, as Ginsburger thinks) since this Hananya was the father of the famous Nagid Samuel, the contemporary of Yehuda Halleivi (see above, vol. II, p. 281 ff.). Pozn. (I. c., p. 204) also rightly pointed out that this Hananya was a Rabbinite without, however, identifying him any further.

(II, 260, note 4.) The abbreviation 'נמ' = נמור is a technical term used in Hebrew prosody to indicate that the last lines of all the stanzas have the same rhyme though each having a different one. I owe this explanation to Dr. Davidson who is dealing with this point in full in *I.Q.R.*, N.S., xu, pp. 391-2.

(II, 274 ff.) More Genizah fragments concerning Masliah Gaon are now published by Weiss (*הצופה להכמת ישראל*, V, p. 4 ff.). The first (pp. 6-7) is a letter from the Gaon, dated Fustat, Iyyar 1443 Sel (= 1132 c. E.), to Aaron b. Netaneel. Herein is mentioned a certain Yefet Hallevi, a representative of the Gaon. The second fragment (pp. 7-8) is the beginning of a circular letter which Masliah sent to the provincial communities in Egypt (*ערי אלריף* 'the cities of the country'). Weiss (p. 5) erroneously takes al-rif to denote Morocco. For the same expression see above, vol. II, p. 264, referring to Abu'l Munajja's stay in the provinces supervising his works (in connexion with his duties as administrator of the eastern Delta-province, cp. vol. I, p. 216). We further read of a collection made in the provincial communities in Egypt for the ransom of prisoners (vol. II, 289 ff.), where again the expression *אלריף* is used. A circular letter to the provincial congregations (*הדרים בכל ערי אלריף*), similar to the one by Masliah, has been preserved in parts from Maimonides (vol. II, 317). Cp. further the epistle from the Nagid Samuel b. Hananya to a certain provincial community in Egypt (*פי נביע אלריף*), vol. II, p. 287, j). Finally, Weiss edited (*ibid.*, pp. 8-9) a poem in honour of Maṣliḥ Gaon.

(II, 296, no. 8.) About the translation of *סנילי* see now the various views cited by Pozn., *R.É.J.*, LXXII, 120, no. 5.

(II, 297, note i, end.) About Alfasi's disciple, Joseph b. יומתו, the commentator Jehuda b. Eliezer Hakkohen very likely copied the whole passage from R. Zerahya Hallevi's *טאור* (to Pesahim, c. 2). See further Reifmann, *תולדות ריה*, p. 61, note 91, and Michael, *Or lia-Chajim*, p. 482, no. 1047.

(II, 312.) A Bokharian MS. belonging to Mr. E. N. Adler (*J.Q.R.*, X, 588, B 9) contains a legal question sent to *מנהיג דורינו* 'אדונינו' *חכם ומנינו* 'מרב יעקב ראש בי רבנן בר ר' עלי זל

(II, 327.) In the periodical (*Green Bag*, Boston, July, 1901, vol. XII) Amram gave a facsimile of a document from his own Genizah collection, dated Fustat, Iyyar 1543 Sel (= 1232) under the authority of Abraham Maimuni, and signed by Netaneel b. Sa'adya and Elijah b. Zekarya, wherein it is set forth that the Bet-Din and the elders had resolved upon the prohibition, under threat of the ban, to give the synagogue utensils (*כלי הקדש*) in pledge for a period of twenty years.

(II, 331.) Also Eppenstein, *Abraham Maimuni* (in *Jahresbericht des Rabbinerseminars*, Berlin, 1914), pp. 30-31, assigned without further ado all the compositions, edited by Neubauer, to Abraham Maimuni, the untenability of which has been demonstrated above.

(II, 370-1.) The French Jews who settled in 'Akko and in other places in Palestine seem to have been prosperous, and thus R. Yehiel of Paris, who maintained a school of 300 disciples, sent a representative to the Holy Land to collect there donations for his institution. See the extract from a manuscript in the Sorbonne in Zotenberg, *Catalogue de MSS. Heb. de Bibliothèque Nationale*, p. 42^a, אלו סימני כתבי הקברות אשר הביאם ר' יעקב שלית נאמן מהרב רבינו יחיאל מפרישי אשר יש לו בישיבתו שלש מאות תלמידים והלך בא בכל גליל ארץ ישראל ובעכו ובכל שאר גליות להוליד נדבה גדולה למדרש הגדול דפרישי.

Finally, with regard to phrase כבוד גדולת קדושת, in addressing people recurring so frequently in the Genizah letters of our period, it should be remarked that קדשת is already used in the Yerushalmi (Sanh. I, 19^a, 1. 9) in connexion with the story of the attempt of Hananya, the nephew of R. Joshu'a b. Hananya, to fix a leap-year outside Palestine (see also Ber. 63^b). A letter dispatched to him from the scholars of Palestine began לקדשת חנניה. I owe this reference to Prof. Louis Ginzberg.

CONCORDANCE OF MANUSCRIPTS

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

I. CAMBRIDGE.

(a) *Taylor-Schechter Collection* (= T.-S.)

- T.-S. Arabic Box, leaf in, II, 101, note 2
 T.-S. Arabic Box : Poetry and Liturgy, colophon in, I, 99, note 2
 T.-S. Box C 7, leaves in, II, 169, note 1
 T.-S. Box F 3, leaves in, II, 259, note 7, 297
 T.-S. Box G 1, leaves in, II, 101, note 2, 210
 T.-S. Box H 2, leaves in, I, 98, note 2
 T.-S. Box H 5, leaves in, II, 25, 225, 326
 T.-S. Box H 6, leaves in, II, 169, note i
 T.-S. Box H 11, leaves in, II, 276
 T.-S. Box H 12, colophon in, II, 373
 T.-S. Box H 15, leaves in, II, 25, 225
 T.-S. Box J 2, leaves in, II, 248, note I, 323
 T.-S. Box K 3, fragment in, I, 259, note i
 T.-S. Box K 6, leaves in, I, 31, note i ; II, 25, 58, 105, note 2, 210, 224, 276, 311, note I, 314, 336, note 2, 339-40
 T.-S. Box K 8, leaves in, II, 21, 101, note 2
 T.-S. Box K 15, leaves in, II, 247, 270
 T.-S. Box K 16, fragment in, I, 21, note I
 T.-S. Box K 27, leaf in, II, 224-5
 T.-S. 12. 6, II, 71
 T.-S. 12. 17, II, 338
 T.-S. 12. 44, II, 362
 T.-S. 12. 59, II, 203
 T.-S. 12. 80, II, 117
 T.-S. 12. 81, II, 374
 T.-S. 12. 109, II, 218-9
 T.-S. 12. 133, I, 122, note I
 T.-S. 12. 153, II, 341
 T.-S. 12. 214, II, 222
 T.-S. 12. 217, II, 145-6
 T.-S. 12. 238, II, 317
 T.-S. 12. 247, II, 118
 T.-S. 12. 256, II, 72
 T.-S. 12. 328, II, 345
 T.-S. 12. 330, II, 251
 T.-S. 12. 338, II, 240-42
 T.-S. 12. 341, II, 252
 T.-S. 12. 358, I, 55, note I
 T.-S. 12. 427, II, 342-3
 T.-S. 12. 703, II, 275
 T.-S. 12. 722, II, 52
 T.-S. 12. 728, II, 380
 T.-S. 12. 775, II, 62
 T.-S. 12. 826, II, 312
 T.-S. 12. 857, II, 111
 T.-S. 16. 14, II, 24, note 8
 T.-S. 16. 18, II, 196-7
 T.-S. 16. 22, II, 282
 T.-S. 16. 45, II, 101
 T.-S. 16. 49, I, 97, note 3 (where correct T.-S. accordingly)
 T.-S. 16. 68, II, 23-4
 T.-S. 16. 128, II, 360
 T.-S. 16. 251, II, 92-3
 T.-S. 16. 267, II, 336
 T.-S. 16. 275, II, 141-2
 T.-S. 16. 284, II, 193
 T.-S. 16. 352, II, 365
 T.-S. 16.374, II, 94-6
 T.-S. 16. 375, II, 96, note 2
 T.-S. 16. 377, II, 359, note 4
 T.-S. 20. 6, II, 103
 T.-S. 20. 7, II, 245
 T.-S. 20. 81, II, 127-8
 T.-S. 20. 94, II, 205-6
 T.-S. 20. 97, II, 73, note 3
 T.-S. 20. 106, II, 225-7
 T.-S. 20. 114, II, 271-3
 T.-S. 20. 141, II, 235-6
 T.-S. 20. 173, II, 366-7
 T.-S. 20. 178, II, 136
 T.-S. 20. 179, II, 212
 T.-S. 24. 10, II, 240
 T.-S. 24. 63, II, 329-30
 T.-S. 28. 2, II, 174, note 1
 T.-S. 28. 6, II, 55-6.
 T.-S. 32-8, II, 257-9
 T.-S. 6H6⁶, I, 187, note 1
 T.-S. 6H8¹, II, 104, note 6
 T.-S. 6J1²⁶, II, 231
 T.-S. 6J1²⁸, II, 209
 T.-S. 6J2¹⁰, II, 338
 T.-S. 6J2¹², II, 101, note 2
 T.-S. 6J3¹⁴, II, 217, notes

- T.-S. 6 J 4¹⁵, II, 20₉
T.-S. 6J4²⁹, II, 305
T.-S. 6 J 9², II, 347
T.-S. 8F3¹, II, 312
T.-S. 8H 16¹⁸, II, 105
T.-S. 8 H23⁶, II, 105-6
T.-S. 8 Ja2¹, II, 102-3
T.-S. 8J4¹, II, 98
T.-S. 8 J 4², II, 97
T.-S. 8J4³, II, 98
T.-S. 8 J4⁴, II, 240, § (a), where correct 8J44 accordingly
T.-S. 8 J 412, II, 231
T.-S. 8J4⁴, II, 247
T.-S. 8J5¹, II, 232
T.-S. 8 J 5⁵, II, 287
T.-S. 8J5¹⁹, II, 290, note 7
T.-S. 8 J 5²¹, II, 293
T.-S. 8J5²², II, 293
T.-S. 8 J 6^{2,3}, II, 327
T.-S. 8J6⁶, II, 327
T.-S. 8 J 6¹⁰, II, 97-8
T.-S. 8 J 7¹, II, 41-2
T.-S. 8 J 8¹, II, 304
T.-S. 8 J8⁶, II, 54
T.-S. 8J8¹⁵, II, 295
T.-S. 8 J10⁵, II, 209
T.-S. 8 J 14²⁴, II, 54
T.-S. 8J 17¹⁸, II, 289-91
T.-S. 8 J 18^{15,32}, II, 203
T.-S. 8 I 18¹, I, 213, note I
T.-S. 8J 20¹, II, 169-70
T.-S. 8 J 21², I, 260, note I
T.-S. 8J21¹, II, 109-10
T.-S. 8 J 22⁹, II, 276
T.-S. 8 J 27⁹, II, 363
T.-S. 8J30⁴, II, 327
T.-S. 8 J 31¹⁰, II, 28-9
T.-S. 8J32², II, 293
T.-S. 8J 32⁷, II, 327
T.-S. 8 J32⁷, II, 327, (e), (g)
T.-S. 8 J32⁸, II, 97
T.-S. 8 J 32⁹, II, 367
T.-S. 8 J 33¹, II, 41 (where correct 8J33⁶ accordingly)
T.-S. 8 J 33¹, II, 366
T.-S. 8J33⁴, II, 304-5 (where correct 8J 33¹ accordingly)
T.-S. 8J33⁵, II, 174, note 3
T.-S. 8J33⁶, II, 367
T.-S. 8J33¹⁰, II, 366
T.-S. 8 J34³, II, 34-5
T.-S. 8 K 10, II, 35-7
T.-S. 8 K13¹, II, 357
T.-S. 8 K 20¹, II, 98
T.-S. 8K20³, II, 52
T.-S. 8 K 22¹, II, 320
T.-S. 8K 22², II, 210-11
T.-S. 8K22³, II, 213-14
T.-S. 8 K 22⁴, II, 213, note 3
T.-S. 8 K 22⁵, II, 357-9
T.-S. 8K22⁶, II, 318-20
T.-S. 8K22⁸, II, 346
T.-S. 8K22⁹, II, 312
T.-S. 8K22¹⁰, II, 52, note 1
T.-S. 10 H3^{11,12}, II, 368-70
T.-S. 10 J 2³, II, 25
T.-S. 10J5³, II, 373
T.-S. 10 J 5¹¹, II, 9₇
T.-S. 10 J9¹⁴, II, 1288-9
T.-S. 10 J9²⁵, II, 170-1
T.-S. 10 J 10⁵, II, 184, note
T.-S. 10J10⁹, II, 111
T.-S. 10J10²⁰, II, 203
T.-S. 10J10²², II, 155
T.-S. 10 J 12¹⁷, II, 128-9
T.-S. 10 J 14¹, II, 304
T.-S. 10 J14⁹, II, 254-5
T.-S. 10 J 15⁸, II, 101, note 2
T.-S. 10J 15¹⁰, II, 168-9
T.-S. 10 J 20²¹, I, 234, note 3
T.-S. 10 J 22⁸, II, 209
T.-S. 10 J 23¹, II, 363
T.-S. 10 J 23¹, I, 220, note 1
T.-S. 10J24¹, II, 228-9
T.-S. 10 J 24⁶, II, 287
T.-S. 10J25⁴, II, 368
T.-S. 10 J 26¹, II, 355
T.-S. 10J26³, II, 275
T.-S. 10J26^{4,13}, II, 294
T.-S. 10J26⁵, II, 327
T.-S. 10J26⁶, II, 55
T.-S. 10J26⁷, II, 374
T.-S. 10J26⁸, II, 55
T.-S. 10J26⁹, II, 363
T.-S. 10J26¹⁰, II, 286
T.-S. 10 J 26¹¹, II, 275
T.-S. 10 J 26¹², II, 327
T.-S. 10 J 27¹, II, 368
T.-S. 10J27², II, 348-9
T.-S. 10 J 27³, II, 259, note 7
T.-S. 10 J 27⁴, II, 338, note 1
T.-S. 10J27⁵, II, 252, notes
T.-S. 10J27⁷, II, 79, note 1
T.-S. 10 J 27⁸, II, 363-5
T.-S. 10 J33¹⁰, II, 374
T.-S. 10J35⁴, II, 362
T.-S. 10 K 18⁶, II, 247-8
T.-S. 10 K 20¹, II, 291-2
T.-S. 10 K 20⁵, II, 104-5
T.-S. 13 J 1¹, II, 99 (where correct 13J 1² (§.6 end) accordingly)
T.-S. 13 J 2, II, 49
T.-S. 13 J 1⁴, II, 250
T.-S. 13J1⁷, I, 89, note 1; II, 346
T.-S. 13J1⁸, II, 193
T.-S. 13J1⁹, II, 199
T.-S. 13 J 1¹⁰, I, 97, note 1
T.-S. 13 J 1¹⁴, II, 219
T.-S. 13 J 2⁴, I, 187, note a
T.-S. 13J2⁶, II, 251
T.-S. 13J2¹³, II, 249, note 1

- T.-S. 13 J 2¹⁴, I, 217, note 1
 T.-S. 13 J 2^{21,25}, II, 232
 T.-S. 13 J 2²³, II, 275
 T.-S. 13 J 3^{1,3,4,5}, II, 286
 T.-S. 13 J 3⁷, II, 284, note 1
 T.-S. 13 J 3⁹, II, 287
 T.-S. 13 J 3^{14,15}, II, 294
 T.-S. 13 J 3²², II, 327 (b)
 T.-S. 13 J 3²⁵, II, 327 (d)
 T.-S. 13 J 4¹, II, 329
 T.-S. 13 J 4^{1,2,3,4}, II, 327
 T.-S. 13 J 4⁷, II, 209
 T.-S. 13 J 4^{11,13}, II, 329
 T.-S. 13 J 4¹⁶, I, 184, note 2
 T.-S. 13 J 5¹, I, 192, note 1; II, 98
 T.-S. 13 J 5²², II, 293
 T.-S. 13 J 6^{3p}, II, 99
 T.-S. 13 J 7¹², II, 294
 T.-S. 13 J 7¹⁷, II, 287
 T.-S. 13 J 8³, II, 287
 T.-S. 13 J 8¹⁶, II, 251
 T.-S. 13 J 9², II, 119-22
 T.-S. 13 J 9⁶, I, 224, note 1
 T.-S. 13 J 9⁸, II, 286
 T.-S. 13 J 9⁹, II, 324
 T.-S. 13 J 9¹², II, 329
 T.-S. 13 J 10^{9p}, I, 259, note 2
 T.-S. 13 J 10¹, II, 208
 T.-S. 13 J 10¹², II, 75-7
 T.-S. 13 J 11¹, II, 209
 T.-S. 13 J 11², II, 239-40
 T.-S. 13 J 11³, II, 213
 T.-S. 13 J 11⁴, II, 306-7
 T.-S. 13 J 11⁵, II, 186
 T.-S. 13 J 11⁷, II, 40-1
 T.-S. 13 J 11⁹, II, 119
 T.-S. 13 J 13¹, II, 111
 T.-S. 13 J 13², II, 240
 T.-S. 13 J 13³, II, 201
 T.-S. 13 J 13⁴, I, 227, note 1
 T.-S. 13 J 13¹⁰, II, 288
 T.-S. 13 J 13¹¹, II, 209
 T.-S. 13 J 13¹², II, 293
 T.-S. 13 J 13¹³, II, 219
 T.-S. 13 J 13¹⁴, II, 133-4
 T.-S. 13 J 13¹⁷, II, 188
 T.-S. 13 J 13²⁰, II, 259, note 7
 T.-S. 13 J 13²¹, II, 80
 T.-S. 13 J 13²⁸, II, 152-5
 T.-S. 13 J 14⁵, II, 83
 T.-S. 13 J 14⁸, II, 165-6
 T.-S. 13 J 14¹⁰, II, 165-8
 T.-S. 13 J 14¹⁴, II, 249
 T.-S. 13 J 14¹⁶, II, 116
 T.-S. 13 J 14¹⁸, II, 125-6
 T.-S. 13 J 14²⁰, II, 87
 T.-S. 13 J 14²³, II, 113
 T.-S. 13 J 15¹, II, 124-5
 T.-S. 13 J 15⁴, II, 254
 T.-S. 13 J 15¹¹, II, 166-7
 T.-S. 13 J 15¹², II, 100
 T.-S. 13 J 15¹⁸, II, 103, note 2
 T.-S. 13 J 15¹⁴, II, 83-4
 T.-S. 13 J 15²³, II, 232-3
 T.-S. 13 J 16⁴, II, 248
 T.-S. 13 J 16¹⁴, II, 129-32
 T.-S. 13 J 16¹⁶, I, 141, note 1
 T.-S. 13 J 16¹⁶, II, 53-4
 T.-S. 13 J 16¹⁷, II, 11, 236-7
 T.-S. 13 J 16¹⁸, II, 199-200
 T.-S. 13 J 16²¹, II, 290, note 6
 T.-S. 13 J 17⁴, II, 109
 T.-S. 13 J 17¹⁷, II, 122
 T.-S. 13 J 18¹, II, 77-9
 T.-S. 13 J 18¹, II, 314, note 1
 T.-S. 13 J 18¹⁵, I, 278, note 4
 T.-S. 13 J 18²⁸, II, 287
 T.-S. 13 J 18²⁸, II, 108
 T.-S. 13 J 19³, II, 86
 T.-S. 13 J 19⁴, II, 374
 T.-S. 13 J 19¹⁵, II, 198-9
 T.-S. 13 J 19¹⁶, I, 141, note 1
 T.-S. 13 J 19¹⁹, II, 86
 T.-S. 13 J 19¹⁹, II, 197
 T.-S. 13 J 20¹, II, 25
 T.-S. 13 J 20³, II, 301-3
 T.-S. 13 J 20⁹, II, 338
 T.-S. 13 J 20⁹, II, 307-8
 T.-S. 13 J 20¹³, II, 108-9
 T.-S. 13 J 20¹⁸, II, 300-1
 T.-S. 13 J 20²⁶, II, 88
 T.-S. 13 J 21¹⁰, II, 309
 T.-S. 13 J 21¹⁹, II, 110
 T.-S. 13 J 21²¹, II, 204
 T.-S. 13 J 21²⁴, II, 209
 T.-S. 13 J 22², I, 225, note 1
 T.-S. 13 J 22¹⁰, II, 232
 T.-S. 13 J 22²¹, II, 41
 T.-S. 13 J 23¹, II, 161-2
 T.-S. 13 J 23⁷, II, 201
 T.-S. 13 J 23⁹, II, 115
 T.-S. 13 J 23¹¹, II, 136-8
 T.-S. 13 J 23¹², II, 81-2
 T.-S. 13 J 23¹³, II, 193-5
 T.-S. 13 J 23¹⁹, II, 159-61
 T.-S. 13 J 24¹¹, II, 91
 T.-S. 13 J 25²¹, II, 207-8
 T.-S. 13 J 26¹, II, 187
 T.-S. 13 J 26³, II, 195-6
 T.-S. 13 J 26¹¹, I, 1, 175-6
 T.-S. 13 J 26¹⁶, II, 69-70
 T.-S. 13 J 26²¹, II, 339
 T.-S. 13 J 26²³, II, 149-50
 T.-S. 13 J 28¹⁴, II, 209
 T.-S. 13 J 30³, II, 173-4
 T.-S. 13 J 31¹, II, 167-8
 T.-S. 13 J 31², II, 294
 T.-S. 13 J 31³, II, 299
 T.-S. 13 J 31³, II, 84-5
 T.-S. 13 J 31⁷, II, 150-51
 T.-S. 13 J 31⁸, II, 80-1
 T.-S. 13 J 33¹, I, 229, note 1

T.-S. I3J33², 11,356
 T.-S. I3J 33⁵, 11, 355
 T.-S. I3J 33⁶, II, 186
 T.-S. I3 J 33³, II, 283, col. I, note 6
 T.-S. I3 J 33², II, 363
 T.-S. I3J 33², 11, 155-7 (no. 58, see Addenda, above, p. 380)
 T.-S. I3J 34¹, II, 349-50
 T.-S. I3J34², 11,372-3
 T.-S. I3J 34³, 11,344-5
 T.-S. I3 K7³, 11,336
 T.-S. 18J 1⁸, II, 107
 T.-S. 18J1¹⁸, II, 232
 T.-S. 18 J 1²², II, 294, note 10
 T.-S. 18 J 1²⁶, 11,293
 T.-S. 18 J 1³³, 11,327
 T.-S. 18 J 2¹⁶, I, 41, note 1
 T.-S. 18J 3⁹, II, 176-8
 T.-S. 18 J 4², II, 374
 T.-S. 18J 4³, II, 39-40
 T.-S. 18 J 4¹⁵, II, 116
 T.-S. 18J 4¹⁶, 11,352-4
 T.-S. 18J 4¹⁷, II, 135-6
 T.-S. 18J 4²⁰, II, 321-8
 T.-S. 18J 4²⁵, II, 116
 T.-S. 18J 4²⁶, II, 139-41

b) *University Library Collection.*

Fragments from, II, 25, 203, 233, 247, note 7, 294, 327, 373, bottom

(c) *Westminster College Collection.*

II, 210, 356, 361

II. LONDON.

(a) *Collection of Mr. Elkar, N. Adler (= MS. Adler).*

Fragments not marked, II, 58, 72, 72-3, 73-4, 91-2, 102, 104, 113-15, 180-82, 182-4, 184-5, 189, 294, 305, 325

MS. Adler 223, II, 60-6r
 „ „ 2592, II, 100-1, 101, note 2, 313

MS. Adler 2738, II, 302, note 10

„ „ 2747, II, 69, note 1
 „ „ 2804, fol. 1, 11,115
 „ „ 2804, fol. 2, II, 112
 „ „ 2804, fol. 3, II, 146-8
 „ „ 2804, fol. 4, H, 163-5
 „ „ 2804, fol. 5, II, 135, note 2
 „ „ 2804, fol. 6, II, 192
 „ „ 2804, fol. 8, II, 142-5
 „ „ 2804, loose leaves in, II, 75, note 1, 88-9, 106-8, 151-2, 179-80, 192, 274-5

MS. Adler 2806, fols. i, 12, II, 276

„ „ 2806, fols. 3, 4, 2, II, 234-5
 „ „ 2806, fol. 5, II, 202
 „ „ 2806, fol. 6, II, 375
 „ „ 2806, fols. 8, 11, 13, 11,275

MS. Adler 2806, fol. 9, II, 277-9

„ „ 2806, loose leaves in, II, 276
 „ „ 2952, II, 50-51
 „ „ 3011, fol. 1, II, 64-5
 „ „ 3363, fols. 1-2, 11,337
 „ „ 3765, fol. x, II, 215-6
 „ „ 3765, fol. 3, II, 216-7
 „ „ 4009, II, 59
 „ „ 4010, II, 200-I
 „ „ 4020, leaves in, II, 172-3,208, 270, 298

(b) *British Museum, Oriental Department Collection (= Or.).*

Or. 2558, II, 328-9
 Or. 2561, I, 79, note i
 Or. 5346, II, 122-4
 Or. 5529, II, 107
 Or. 5532, II, 212
 Or. 5533, II, 317
 Or. 5535, I, II, 233-4
 Or. 5542², I, 187, note 2
 Or. 5542³, II, 293
 Or. 5542¹³, II, 339
 Or. 5542²³, II, 293
 Or. 5542³³, I, 272, note 1
 Or. 5549², II, 285, note
 Or. 5549, III, II, 328
 Or. 5550, I, 99, note 2
 Or. 5551, II, 287
 Or. 5554, A, fol. 18, II, 312-3
 Or. 5554, A, fol. 55, II, 312
 Or. 5557, A, fols. 47-51, II, 101-2
 Or. 5557, F, fol. i, II, 339
 Or. 5557, K, fol. 8, II, 220
 Or. 5557, N, fol. 13, II, 229-31
 Or. 5557, P, fols. 55-6, II, 27-9
 Or. 5560, A, fol. i, II, 26
 Or. 5560, A, fols. 5-6, II, 32-4
 Or. 5561, B, fol. II, 209
 Or. 5563, D, fol. II, II, 327-8
 Or. 5563, I, fols. i, a, II, 248
 Or. 5566, B, fol. 7, II, 220
 Or. 5566, B, fol. 29, II, 99
 Or. 5856, II, 339
 Or. 6197¹⁰, II, 25

III. OXFORD.

Bodleian Collection.

[The catalogued fragments are cited according to the numbers in Neubauer-Cowley, *Catalogue of Hebrew MSS.*, vols. I-II (- Bodl.), whereas of the fragments not yet catalogued the respective class-marks are given.]

Bodl. 438¹, II, 296-7
 Bodl. 438², II, 297, note i
 Bodl. 480³, II, 297, note i
 Bodl. 628, II, 330

- Bodl. 858, II, 330-31
 Bodl. 1315, II, 331-6
 Bodl. 2624", fol. 83, recto, II, 310
 Bodl. 2667¹⁶, I, 186 ; 11, 223-4
 Bodl. 2729⁵, I, 75, note 1
 Bodl. 2732, II, 174
 Bodl. 2776³, II, 14-21
 Bodl. 2787²⁷, II, 293-4
 Bodl. 2805^{3,a,b}, II, 69, note 1
 Bodl. 2805⁴, II, 99
 Bodl. 2805⁵, II, 294
 Bodl. 2805¹⁶, II, 337-8
 Bodl. 2806⁵, II, 327
 Bodl. 2807¹⁴, II, 198
 Bodl. 2807¹⁶, II, 242-5
 Bodl. 2821^{16,h,l}, II, 294
 Bodl. 2821³⁵, II, 281-3
 Bodl. 2834²⁰, II, 338
 Bodl. 2834²¹, II, 294
 Bodl. 28s4²², I, 222, note 2
 Bodl. 2834²³, II, 99
 Bodl. 2834²⁵, II, 330
 Bodl. 2836¹⁶, II, 260-3
 Bodl. 2855⁸, II, 281-3
 Bodl. 2862²⁰, II, 255-7
 Bodl. 2862²¹, fol. 59, II, 43
 Bodl. 2862²⁶, II, 192
 Bodl. 2873², II, 251-2
 Bodl. 2873³, II, 148, additional note
 Bodl. 2873¹⁷, II, 86
 Bodl. 2873²¹, II, 38-9
 Bodl. 2873²², II, 268-9
 Bodl. 2873²⁴, II, 210
 Bodl. 2873³⁶, II, 297, note I
 Bodl. 2873³⁷, II, 355
 Bodl. 2873⁴², II, 212
 Bodl. 2873⁴³, II, 221-2
 Bodl. 2874^{1,a}, II, 86-7
 Bodl. 2874^{8,a}, II, 29-30
 Bodl. 2874²⁷, II, 165, note 2
 Bodl. 2875³², II, 294
 Bodl. 28766, II, 245-6
 Bodl. 2876⁹, II, 158
 Bodl. 2876¹⁰, II, 315-16
 Bodl. 2876¹⁴, II, 293
 Bodl. 2876¹⁶, II, 297-80
 Bodl. 2876^{26a}, II, 340
 Bodl. 2876³⁵, II, 273-4
 Bodl. 2876⁴¹, II, 252-3
 Bodl. 2876⁵², II, 183, note 10
 Bodl. 2876⁷⁰, II, 254
 Bodl. 2877⁴⁰, II, 97-85
 Bodl. 2878⁶, II, 134-5
 Bodl. 2878³⁴, II, 338
 Bodl. 2878^{49,50}, II, 211-12
 Bodl. 2878⁶⁹, II, 173
 Bodl. 2878⁹⁴, II, 294
 MS. Heb. c. 50", II, 62-3
 MS. Heb. d. 74³⁷, II, 274
 MS. Heb. d. 75¹¹, II, 221
 MS. Heb. d. 75¹³, II, 202-3
 MS. Heb. d. 75¹⁵, II, 21-3
 MS. Heb. d. 75¹⁸, II, 219-20
 MS. Heb. d. 75²⁴, II, 217, note 3
 MS. Heb. d. 76⁵³, II, 326
 MS. Heb. d. 76⁵⁵, II, 113, note 3
 MS. Heb. d. 77¹², II, 100
 MS. Heb. d. 79³⁴, II, 217-8
 MS. Heb. e. 95⁵⁴, II, 31-2
 MS. Heb. e. 98⁶⁰, II, 201
 MS. Heb. e. 101¹⁸, II, 208
 MS. Heb. g. 12⁵⁴, II, 104

GENERAL INDEX

[The volumes are indicated by I and II respectively.]

- Aaron, staff of, I, 256, note r.
 Aaron Ab b. Josiah Gaon, I, 186.
 Aaron b. Ephraim, II, 103.
 Aaron b. Josiah Ab, II, 52-3, 57.
 Aaron b. Moses, II, 103.
 Aaron b. Moses, Massorite, II, 44 ff.
 Aaron b. Netaneel, II, 382.
 Aaron b. Sarjada, Gaon, II, 310.
 Aaron b. Solomon Hakkohen, II, 355.
 Aaron b. Tobias the 'Third', II, 245.
 Aaron b. Yehuda, Reader in Alexandria, II, 92, 346.
 Aaron (*Ben Sion*, Abu'l Hasan) b. Jeshua al-'Ammani, I, 241; 11,275,286,305-6.
 Aaron b. Sadakah Hakkohen, II, 318.
 Aaron Gaon, I, 71; II, 50 ff.
 Aaron Hakkohen, 'The Fourth', I, 66; II, 58.
 Aaron Hallevi, Katib, II, 317.
 Aaron, Karaite grandee, 1,176 f; II, 211.
 Aaron 'Iraki, I, 174, note 2.
 Aaron, son-in-law of Nasi in Jerusalem, II, 125, 348.
 Aaron, the official, II, 349.
 Aaron, the Reader, b. Ephraim, II, 41, 103, note 3.
 Aaron, uncle of Samuel, I, 55, note i.
 'Abd-al-Malik, 'Omeyyad Caliph, I, 170.
 Abdimi b. Nehemiah, I, 58.
 Abraham al-**קניאסי**, II, 276.
 Abraham al-Tustari, scholar, 11,375,378.
 Abraham b. Aaron Hakkohen, II, 97.
 Abraham b. Aaron of Basrah, I, 109; 11,119.
 Abraham b. Abraham al-Basri the physician, II, 149, note
 Abraham b. Adonim, II, 318, note 4.
 Abraham b. 'Alan, II, 92.
 Abraham b. 'Ata, Nagid of Kairowan, I, 252.
 Abraham b. **ביבש**, II, 97.
 Abraham b. David **אלכפרסנדי**, II, 355.
 Abraham b. David Maimuni, I, 248; II, 328, 329.
 Abraham b. El'azar, I, 250; II, 339.
 Abraham b. Ilaggai Hakkohen, I, 102, 104-5, 111,116, note 1; 11, 113-15.
 Abraham b. Hananya, brother of Samuel Hannagid, I, 230; II, 281 ff.
 Abraham b. ha-Ta vi, Samaritan dignitary, I, 18.
 Abraham (Abu Ishak al-Abzari) b. Hillel, I, 234-5; II, 303-4, 327, 328.
 Abraham b. Isaac, II, 219.
 Abraham b. Isaac Hakkohen (b. Furat), court physician, I, 28, 83ff.,95, 100-1, 129, 133, '43, 180, 183, 359; II, 26, 54ff., 81 ff., 97, 142., 151 f., 219, 223.
 Abraham b. Isaac **החלסי**, II, 245.
 Abraham, b. Jacob, II, 115.
 Abraham b. Jair, II, 55.
 Abraham b. Joseph, II, 318.
 Abraham b. Joseph Hakkohen Gaon, I, 66; 11,60 1.
 Abraham b. Masliah, II, 103, 245.
 Abraham b. Mazhir, Gaon, I, 223 ff.; II, 277 ff.
 Abraham (Abu Ishak Abu Sa'id), b. Mebasser, I, 96, 146, 260; II, 98 ff., 100, 167, 184, note, end.
 Abraham b. Meir of Andalusia, II, 115.
 Abraham b. Moses, II, 271.
 Abraham b. Nathan Ab, I, 194, 267; II, 201,202,231-2,252,277.
 Abraham b. Nathan Gaon, II, 174.
 Abraham b. Nathan the 'Seventh', I, 278, note 6; II, 374.
 Abraham (Abu'l 'Afif) b. Netaneel, II, 319, note 5.
 Abraham b. Nusair Hallevi, II, 252, note 3.
 Abraham b. Perah, I, 205; II, 244, top.
 Abraham b. Rikat, II, 44 ff.
 Abraham b. Sa'adya of Hebron, II, 203.
 Abraham b. Sa'adya of Galilee, II, 204.
 Abraham b. Sabbatai, Haber of Minyat Zifta, I, 212-13; 11, 257-9.
 Abraham b. Sadakah, II, 201.
 Abraham b. Sahl, *see* Abu Sa'ad (Abraham) b. Sahl.

- Abraham b. Sahlan, I, 40, 90, 94, 96 ff., 118 ff, 129 ff., 145; II, 65, note 3, 97ff-, 351-
- Abraham b. Samuel Hallelevi, II, 199.
- Abraham b. Samuel the 'Third', I, 28; II, 25-6, 80, note 6.
- Abraham b. Semah, II, 283-4.
- Abraham b. Shelah, I, 148; II, 171.
- Abraham b. Shema'ya, I, 206; II, 231-2, 233, 246, 247, 342.
- Abraham b. Solomon Gaon (b. Yehuda), I, 96, 105, 107-8, 120, 186, note 1; II, 26, 58, 115-16, 133, 319 350, I, 19.
- Abraham b. Solomon b. Ezra, II, 363.
- Abraham b. Solomon the official, I, 105; II, 115.
- Abraham b. Tobias Hallelevi, II, 220.
- Abraham b. X., II, 362, bottom.
- Abraham Dayyan, II, 58.
- Abraham Gaon, II, 50 ff.
- Abraham Haber, I, 185, 187.
- Abraham Haber b. Halfon, II, 320.
- Abraham Haber b. X., II, 275.
- Abraham **החסידי** (= Abraham b. Hillel), II, 327, note.
- Abraham Hakkohen of Magreb, I, 248; II, 325-
- Abraham Hazzan of Bagdad, II, 246.
- Abraham Hazzan of Damascus, I, 39; II, 40.
- Abraham, Karaite leader, I, 177; II, 211.
- Abraham Maimuni, I, 175, 236, 241, 348-9, 255; II, 297, 305, 319, note 8, 326ff., 370-1, 382.
- Abraham of Aleppo, II, 322.
- Abraham, Patriarch of the Copts, I, 17.
- Abtalion b. Samuel Meyuhas, I, 95, note i.
- Abu Aaron, I, 55, note 3, 56.
- Abu Abdallah, governor of Ramlah, I, 18.
- Abualbis, community of, II, 203.
- Abu 'Ali, I, 233; II, 292.
- Abu 'Ali the perfumer, *see* Yefet (Abu 'Ali the perfumer) b. Tikvah.
- Abu 'Ali **אלתפארת**, II, 83.
- Abu 'Ali al-Hasan b. Abu Sa'ad (b. Sahl), WezTr, I, 78, note 2.
- Abu 'Ali b. Fadlan of Bagdad, I, 86; II, 86.
- Abu 'Ali b. Nathan, *see* Moses (Abu 'Ali) b. Nathan.
- Abu 'Ali b. Sadakah, I, 333; II, 392.
- Abu 'Ali b. **סכאני**, II, 370.
- Abu 'Ali b. **סברי**, II, 374.
- Abu 'Ali Hasan, I, 104; II, 115.
- Abu 'Ali flasan **אלכהאל**, I, 193; II, 339.
- Abu 'Ali Hasan b. al-Tayyib, I, III; II, 123.
- Abu 'Ali (Yefet) Parnasb. Shemarya, II, 386.
- Abu Hariz, I, 169; II, 199.
- Abu Haru', Governor of Ashkelon, I, 169; II, 199.
- Abu Ishak al-Abzari, *see* Abraham (Abu Ishak al-Abzari) b. Hillel.
- Abu Ishak b. Mebasser, *see* Abraham (Abu'Ishak) b. Mebasser.
- Abu Kath'ir' (Yahya) b. Zakariya, II, 375-
- Abu Khair, *see* Ephraim (Abu Khair).
- Abu'l 'Afif b. Netaneel, *see* Abraham (Abu'l 'Afif) b. Netaneel.
- Abu'l 'Ali Hasan b. Surur (b. 'Ali) = Yefet b. Sason, I, 272, note i.
- Abu'l Baka b. 'Abbas al-Magribi, *see* Yehuda b. Abiin of Fas.
- Abu'l Barakat b. al-Lebdi, II, 286.
- Abu'l Barakat (Netaneel) b. Meborak Nagid, *see* Netaneel (Abu'l Barakat) b. Meborak Nagid.
- Abu'l Barakat b. Joseph Hakkohen, *see* Sadok (Abu'l Barakat) b. Joseph Hakkohen.
- Abu'l Barakat 'Yehuda) b. El'azar Hakkohen, *see* Yehuda (Abu'l Barakat) b. El'azar Hakkohen.
- Abu'l Bayyan, I, 233; II, 292.
- Abu'l Bayyan, a young man, I, 240; II, 302.
- Abu'l Bayyan, a Reader, I, 242; II, 308.
- Abu'l Bayyan (Moses) Nagid, *see* Moses (Abfll Bayyan) Nagid b. Meborak Nagid.
- Abu'l Fadail, I, 196; II, 233.
- Abu'l Fadl b. 'Ali, *see* Meborak (Abu'l Fadl) b. 'Ali.
- Abu'l Fadl b. al-Uskuf, I, 212.
- Abu'l Fadl (Yakin) b. Netaneel, *see* Yakin (Abu'l Fadl) b. Netaneel.
- Abu'l Fadl (Joseph) b. Perahya, *see* Joseph (Abu'l Fadl) b. Perahya.
- Abu'l Fadl b. Solomon Hallelevi, II, 327.
- Abu'l Fakr (Sa'adya) b. Abraham, *see* Sa'adya (Abfll Fakr) b. Abraham.
- Abu'l Faraj **אלשטער**, *see* Menahem (Abu'l Faraj **אלשטער**) b. Shemarya Hallelevi.
- AbuM Faraj b. Abu Zakari, Dayyam al-Yahud, I, 366, note 2.
- Abu'l Faraj b. al-Rais (perhaps = b. Abu Zakari), I, 363, note 3.
- Abu'l Fudail (Yekutieli) b. Moses, *see* Yekutieli (Abu'l Fudail) b. Moses.

- Abu'l Futuh, a governor, I, 85 ; II, 83.
 Abu'l Hajaj Yusuf, *see* Yehoseph b. Nathan.
 Abu'l Hasan, II, 305.
 Abu'l Hasan Abu Sa'ad, I, 233 ; II, 392.
 Abu'l Hasan b. Hashiish, I, 233 ; II, 292.
 Abu'l Hasan (Adonim) b. Mufaddal, II, 318.
 Abu'l Hasan (Aaron) b. Yeshu'a, *see* Aaron (Ben Sion, Abu'l Hasan) b. Yeshu'a al-'Ammani.
 Abu'l Hasan רנא of Ashkelon, II, 201.
 Abu'l Hayy b. Hakim, I, 73-4 ; II, 73-4.
 Abu'l Kassar b. al-Advat, II, 352, 354.
 Abu'l Khair b נאחי the Parnas, I, 220, note 1.
 Abu'l Khair Sadakah, I, 233 ; II, 292.
 Abu'l Ma'ali (Samuel) b. Abu'l Hasan (Yehuda), I, 232 ; II, 287, 289, 290.
 Abu'l Ma'ali, II, 41.
 Abu'l Ma'ali ('UzzieD b. Abu'l Muhasin (Mishael) Hallevi, brother-in-law of Maimonides, II, 319, note 13, 328.
 AbO Mansur Sadakah b. Yusuf al-Fellahi, renegade Wezir, I, 77.
 Abu'l Mu'amr, a Reader, I, 192 ; II, 228.
 Abu'l Mufaddal, I, 233 ; II, 292.
 Abu'l Muna/II, 291.
 Abu'l Muna, a Karaite, II, 158.
 Abu'l Munajja (Solomon") b. Sha'ya, Wezir, I, 215-17 ; II, 264-9, 382.
 Abu'l Najm (Hilal), I, 233 ; II, 292.
 Abu'l Ridha, I, 233 ; II, 292.
 Abu'l Ridha b. (?) 'Obadya Nagid, II, 320.
 Abu'l Ridha b. 'Ulah. *see* 'Obadya (Abu'l Ridha) b. 'Ulah.
 Abu'l Ridha Parnas, I, 192 ; II, 228.
 Abu'l Sahl b. Abu 'Imran, II, 374.
 Abu'l Siyad, a Kadi, I, 154 ; II, 175.
 Abu'l Surri (Joseph) b. (?) 'Obadya Nagid, *see* Joseph b. 'Obadya Nagid.
 Abu'l Surur b. Salamah, II, 287.
 Abu'l Surur b. Tarif, I, 232 ; II, 289, 291.
 Abu'l Tar (Elijah) b. Mishael, *see* Elijah (Abu'l Tar) b. Mishael.
 Abu'l fayyib, a Reader, I, 168 ; II, 197.
 Abu'l מנאל b. Solomon, *see* Yefet (Abu'l מנאל) b. Solomon.
 Abu'l 'Umaitar, *see* Ahiyahu Hakkohen.
 Abu'l Yaman, Wezir, I, 213.
 Abu'l Zahak of Damascus, I, 246 ; II, 322.
 AbO Mansur (Dosa) b. Mishael, *see* Dosa. (Abu Mansur) b. Mishael.
 Abu Mansur (Samuel) b. Hananya, *see* Samuel b. Hananya, Nagid.
 Abu Mansur of Damietta, II, 291.
 Abu Mansur (Semah) b. Yefet, II, 386.
 Abii Nasr, II, 58.
 Abfl Nasr b. Ephraim, II, 184, note.
 Abu Nasr b. al-כאמרי, II, 347.
 Abu Nasr b. שער, I, 189.
 Abu Nasr Ghalib b. Musa, II, 100.
 Abo Nasr (Hesed) b. Sahl al-Tustari, I, 38, note 1, 73, 76 ff., 81, 108, 112, 121, 138 ff., 140, 260 ; II, 72-3, 76, 79 ff., 145, 376 ff.
 Abu Nasr (Netaneel) b. Joseph Hakkohen", II, 318.
 Abu Nasr Salama b. Sa'id (probably identical with Solomon b. Sa'adya), II, 195, note 14.
 Abu Sa'ad, I, 232 ; II, 290, 291.
 Abu Sa'ad b. Abraham, *see* Jacob (Abu Sa'ad) b. Abraham.
 Abu Sa'ad b. אלוהאק, I, 189.
 Abu Sa'ad (Abraham) b. Sahl al-Tustan, I, 38, note r, 73, 76 ff., 92, 112, 113, 119, 121, 128, 260 ; II, 54 ff., 75 ff., 251, 376 ff.
 Abu Sa'ad b. Solomon (b. Nathan), II, 174, note 3.
 Abu Sa'ad (Sabyanj b. Sa'adya Hakkohen, *see* Sabyan (Abu Sa'ad") b. Sa'adya Hakkohen.
 Abu Sa'ad of Okbara, II, 246.
 Abu Sa'ad, the blind, II, 246-7.
 Abu Sa'ad, the 'Sixth', I, 272, note 2 ; II, 337.
 Abu Sahl Hallevi, a Reader, II, 374.
 Abu Sa'id, II, 247.
 Abu Sa'id b. Abu'l Mansur, II, 327.
 Abu Sa'id b. Mebasser, *see* Abraham (Abu Ishak, Abu Sa'id) b. Mebasser.
 Abu Sa'id (Joshu'a) b. Dosa, *see* Joshu'a (Abu Sa'id) b. Dosa.
 Abu Sa'id (Halfon) b. Netaneel Hallevi, *see* Halfon b. Netaneel Hallevi.
 Abu Sa'id, brother of Maliha, I, 241 ; II, 306.
 Abu Slutum, *see* Semah b. Sayyara.
 Abu Sulaiman, I, 22, 24, 35 ; II, 16-7, 18-9.
 Abu Sulaiman (Daud) b. Abu'l Naslb (David ב זרעה, perhaps 'Ezra), II, 287.
 Abu Tahir, I, 193 ; II, 339.
 Abu Tayyib 'Alvan b. Sahl, I, 162 ; II, 185.

- Abu Thinna, II, 302, note 10.
 Abu X. **אליסור**, II, 374.
 Abu Ya'kub, II, 41.
 Abu Ya'kub Ibrahim, Samaritan Wezir, I, 228.
 Abu Zakaraya b. Sada, court physician, I, 18.
 Academy, organization of the Babylonian, I, 272-3; of the Palestinian I, 272 ff. "
 'Adayah ('Adi) b. Menasse the Wezir, I, 20, 22, 136f; II, ii ff., 153.
 Aden, Jews of, II, 366-7.
 'Adi b. Menasse, *see* 'Adayah ('Adi) b. Menasse the Wezir.
 al-'Adid, last Fatimid Caliph, I, 16, 235; 251, note 2.
 Adonim b. Mufaddal, *see* Abu'l Hasan (Adonim) b. Mufaddal.
 al-Afdal, Wezir, 1,207 ff, 209, 211 ff., 215, 218-9; II, 270, 273.
 Ahima'as the elder, I, 48, 55 ff., 73.
 Ahima'as, the Chronicle of, I, 16, 252.
 Ahiyahu Hakkohen, Massorite, II, 44 ff.
 Ahmad, Amir of Sicily, I, 203.
 Ahmad ibn Tulun, viceroy of Egypt, I, 14, 16, 62-3.
 'Akko (in Palestiee), 1, 42, 150, 189; 11,172, 246, 247, 328-9, 370, 371, 383.
 Aleppo (in Syria), I, 20, 25 f., 37, 129, 158 f., 167, 173; 11,61,117, 118,247, 304,312,331-2, 355.
 Alexandria (in Egypt), I, 13, 14, 26, 32, 36, note i. 87 ff., 91, 93, 105, 108, 188, 189, 204 ff., 219, note 1, 230 f., 249; II, 116, 251, 274, 275, 286, 287, note a, 288, 289, 294, 305, 306, 307, note 2, 316, 325, 336, 344, 345, 346, 363,370, 371; Jewish state official in, I, 219; Jews of, I, 204 ff.; port of, I, 219; scholarship in A. in time of Maimonides, II, 317; trade of, I, 219, note i.
 Alexius, Byzantine Emperor, I, 212.
 'Ali b. Abraham Hakkohen, Ifaber of Dan (Baniyas), II, 202-3.
 'Ali b. Amram, Haber of Fustat, I, 82, 85-6, 95, 96, 167, 180ff., 202 ff.; II, 80, 85, 193, 195, 221, 239-40, 360 ff., 363.
 'Ali b. Ezekiel Hakkohen, I, 186; II, 232-3.
 'Ali ibn Ja'far ibn Fellah, General, I, 21.
 'Ali b. Joshu'a, II, 270-1.
 'Ali b. Mebasser, II, 240.
 'Ali b. Ridhwan, II, 339.
 'Ali b. Solomon, Karaite, I, 79, note i.
 'Ali b. Yahya Hakkohen, I, 192, note i; 11,228.'
 'Ali b. Ya'ish Hakkohen, II, 240.
 'Ail b. Yefet, II, 270-1.
 'Ali b. Yefet Hallevi of Damascus, I, 104; II, 114.
 'Ali of Fustat, I, 245; II, 322.
 Ali of Kalneh (Rakkah), I, 246; II, 322.
 'Ali Rosh Hakkahal, father of Jacob Rosh be Rabbanan, 11, 312.
 'Ali, son-in-law of Aaron, I, 55, note i.
אלינירומא, a place three days'journey from Aden, II, 366-7.
 Alluf, the title, I, 114 ff., 249, 277, 278; II, 124 ff., 348, 350.
 'Alvan b. Abraham, a poet, I, 22-3.
 'Alvan b. Hiyya, the Parnas, 1, 210; II, 354-
 Alme (in GalileeX I, 171 : II, 204; old synagogue at, II, 380.
 al-'Aluya (near Gischala, in Galilee), I, 171; II, 204.
 al-'Amid, family of, II, 319, note 4.
 'Amid ad-Daula, I, 220, note I.
 Amin ad-Daulah, title, I, 217, note I; II, 374.
 Amin al-Mulk, title, I, 227, note i, 257.
 'Amman (in Transjordan), I, 118: II, 130, 305-
 al-'Ammani, II, 273.
 'Amr ibn al-'Asi, 1, 13.
 al-Amir, Caliph, I, 207, 228.
 'Amram, II, 144.
 'Amram b. Berakot, II, 283-4.
 'Amram b. Isaac, II, 337.
 'Amram b. Moses, 357.
 'Amram b. Semah, II, 283-4.
 'Amram b. Slieirit Hakkohen, II, 78, note 7.
 'Amram, Dayyan of Damietta, I, 71; II, 70.
 'Amram, head of the Bet-Din of Damietta, I, 71; II, 69.
 'Amram Hakkohen, son-in-law of Eb-yatar Gaon, I, 193; II, 229.
 'Amram, Karaite leader, I, 177; II, 211.
 'Amram, the banker, II, 373.
 'Amram, the teacher, I, 100; II, 108.
 Amasya b. Jehoshafat, Karaite Nasi, 11/214, 215.
 Amasya Joseph b. 'Azarya, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 'Anan, founder of Karaism, I, 59, 176, 177, 200, note I; II, 213, 215; descendants of, I, 176 ff.; II, 215, 381; synagogue of A. in Jerusalem, I, 200, note I.
 'Anan b. Bo'az, Karaite Nasi, 11,214,215.
 Anatoli b. Joseph, Dayyan of Alexandria, I, 231, 247, 267; II, 87, 317, **324-6**;
 Andalusia (Spain), II, 247, 248.
 Animals, slaughtering of, *see* Shehita.

- Annual Cycle, of the Reading of the Law, I, 221-3; II, 378-9.
- Anushtegin ad-Dizbiri, General, I, 136, 159 ff.
- Arabs and Jews, I, 153-5; II, 175-6; A. prohibiting slaughtering of animals according to Jewish law, *see* Shehita; shutting off the water supply to Jews, I, 154; II, 175-6.
- Arab conquest of Palestine, I, 42 ff.; II, 190.
- Arah b. Nathan the 'Seventh', II, 374.
- Ark, hiding of the, I, 256, note I; II, 333, note I.
- Asa, Karaite, Nasi, I, 178; II, 211.
- Asaph Rosh Hasseder, of Bagdad, I, 40, note i; II, 376.
- Asher the elder (b. Nehemiah), Massorite, I, 58; II, 44 ff.
- Asher b. Nehemiah, Massorite, II, 44 ff.
- Ashkelon ('Askalan, in Palestine), I, 42, 169 ff., 188' 191; II, 198 ff., 287; Jews of A. in Jerusalem, I, 240, note i; whether belonged to Palestine, I, 191; II, 225 ff.
- 'Asluj, I, 17.
- אסטרילי**, a place in Byzantium, II, 344, 345.
- Ayyub (Yeshu'a), father of Aaron (Ben-Sion), II, 305, note 4.
- 'Azarya 'Anan b. Konyah Moses, *Karaite* Nasi, II, 214, 215.
- 'Azarya b. 'Ali, II, 98.
- 'Azarya b. David, II, 201.
- 'Azarya b. David (b. Daniel), II, 357-9.
- Azarya b. Joseph, Exilarch, II, 359.
- 'Azarya b. Yehalelel, Nasi, I, 174; II, 208.
- 'Azarya ('Ezra ?), Gaon of Damascus, I, 238, note i; II, 295.
- 'Azarya Hakkohen, Gaon of Sura, I, 182 f.
- al-'Aziz, Caliph, I, 16, 17, 19, 33.
- Baalbec, I, 246, note I; II, 323, note 5.
- Babylonian section in Fustat, I, 79, 96 ff.; II, too ff., 249, note i; 346, 363.
- Babylonians in Palestine, I, 148, 171.
- Badr al-Jamali, Wezlr, I, 188, 207 ff.
- Bagdad, I, 15, 17, 18, 40, 61, 62, 63, note 2, 174; II, 133, 147, 246; academy of, I, 193, 238, note I; II, 233, note i, 33i ff., 335, 347, 348.
- Bahr Abu'l Munajja (in Egypt), I, 215.
- Bairut (in Syria), I, 188.
- al-Baka (Eli'ezer) b. Ebyatar, II, 327.
- Baldwin, king of Latin kingdom of Jerusalem, I, 199-200.
- Ban, announced on Mondays and Thursdays, I, 131; II, 148-9; on ninth of Ab, I, 109; II, 119.
- Baniyas (Fort Dan, in Palestine), I, 157, 171; II, 202-3.
- Bari (in Italy), I, 73, note 2.
- Barkah (on North-African coast), I, 91; II, 88.
- Baruk, a dignitary, I, 227; II, 279.
- Baruk b. Isaac, I, 198-9; II, 235-6.
- Basileos, Byzantine Emperor, I, 48.
- Bathing in Shiloah prohibited, I, 241, note i; II, 304.
- Ben Baboi, I, 45, note 2, 280.
- Ben Berakeel, Bible commentator, II, 3«-
- Benhe (Binhat) al 'Asal (in Egypt), I, 230 f., 232, 242; II, 288, note 3, 290, note 9, 308, I, 25.
- Benjamin, II, 329.
- Benjamin b. Jacob, II, 322, 335.
- Benjamin Nahawendi, I, 60.
- Benjamin of Tudela, I, 233, 240.
- Ben-Meir (probably = b. Meir Rosh Hasseder), I, 149; II, 172.
- Ben-Meir, Gaon, I, 50 ff., 60, 70, 80, 134; II, 53 ff.; family of, I, 65-6; II, 49 ff.
- Ben Sha'ya, an official, I, 101; II, 107, note 10.
- Beraka b. Revah, I, 149; II, 172.
- Berakeel (*see* Ben Berakeel), Bible commentator, I, 243; II, 310-11.
- Berakya, grandfather of Solomon b. Yehuda, I, 75, note i.
- Berakot, commentary on, I, 246; II, 322.
- Berakot b. 'Arnam, II, 283-4.
- Berakot b. El'azar, II, 283-4.
- Bibles, presented to synagogues, II, 308, note 4.
- Bible Difficulties, the so-called collection of, discussed, I, 274-7.
- Bilbais (in Egypt), II, 259, note 7, 317, 327, 329.
- Biriat (near Safed in Galilee), I, 171; II, 204.
- Bish'r b. Ghalib, I, 164; II, 189.
- Bishr b. Hasan, II, 79.
- Bo'az b. David, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Bo'az b. Yehosriafat, Karaite Nasi, II, 214-15.
- Bohemund, Prince, I, 212.
- Brigands, infesting the roads from Damascus to Palestine, I, 34, 103; II, 39, 111.
- Bustanai, Exilarch, 11, 68.
- Byzantines, the, I, 14, 42 f., 46-7.
- Byzantium (Rum, Rumania, Edom), I, 87 ff., 173; II, 241, 248, 273, 363-5.
- 'By authority of (**מִשְׁמַרְתּוֹ**), I, 237, 240; II, 295-6, 303.
- Caesarea (in Palestine), I, 159, 188.
- Cairo (capital of Egypt), I, 17 and

- passim* ; II, 232, 246, 351, 286, 287, 294, 304 ; Dayyanim of Cairo in time of Maimonides, II, 317.
- Calendar, I, 232-3 ; II, 291-2 ; difference in calculation between Babylon and Palestine, II, 376; dispute between Ben-Meir and Sa'adya, I, 50 ff., 65; Palestinian prerogative of fixing the, I, 50 ff., 273; 11,41-2.
- Captives, from Byzantium, I, 87 ff., 204-5, 232, 244 ; II, 87 ff., 241, 289-91, 316-17, 344-5, 363-5.
- Ceylon, II, 366, note I.
- Charity, of Egyptian Jewry, I, 87 ff., 105, 204-5, 232.
- Cherub, used as metaphor, II, 333, note i.
- Chorister, the, I, 270.
- Christians and Jews, in the Fatimid Court, I, 211 ff.
- Circumcision, authorization to perform, I, 237-8 ; II, 300-1.
- Commentary on Berakot, *see* Berakot; on Ecclesiastes, *see* Ecclesiastes.
- Communal Organization, I, 251 ff.; titles, 252 ff.
- Constable, the, I, 270.
- Constantine, Emperor, I, 43, note 2.
- Constantinople, I, 195, 211; II, 248.
- Court (Bet-Din), the Nagid's chief, I, 266 ff.
- Crusades (Crusaders), the, I, 45, note i, 169 f., 195, 198-200, 236, note i; II, 305; and Karaites, I, 199-200.
- Damanhur (in Egypt), II, 317, note I.
- Damascus (capital of Syria), I, 19, 20, 25, 28, 34, 38, 39, 41, 71, 150, 171, 176, 188, 234; II, 39, 111, 118, 148, 153, 154, 172, 184, 208, 220, 221, 235, 280, 296, 322, 323, 330, 363 ; Nasi of, II, 359, note 4 ; Gaon of, II, 295, 359, note 4; school of, I, 238, note i; II, 295, 296, 297 ; synagogue (large) at, II, 220-1 ; Palestinian synagogue in, I, 150, 171; II, 172.
- Damietta (in Egypt), I, 14, 89, 91, 147, 232; II, 69-70, 109, 170, 273, 288, 290, note 10, 291.
- Damiga (= Damira?), I, 187.
- Damira (in Egypt), I, 187, 232, 244 ; II, 290, note 7, 317.
- Damsis (in Egypt), I, 232, 244; II, 259, note 7, 290, note 4, 317, 363.
- Dan, Fort, *see* Baniyas (Fort Dan).
- Daniel al-Kumisi, on a daughter's inheritance, II, 377.
- Daniel b. Abraham (Abu'l 'Alif), H, 319.
- Daniel b. 'Azarya, Nasi and Gaon, I, 44, 55, note I, 85, 86, 94, 95, 104, 111, 113, 140, 146, 161, 164, 170, 172, 175, 178 ff., 200, note I ; II, 66, 85, 189, 215 ff., 218 ff., 222, 251, 252, 357-9, 360 ff.
- Daniel b. Isaiah Hallelevi, II, 270, 319.
- Daniel b. Isaiah **ההסי**, II, 270, 319.
- Daniel b. Isaiah Rosh Hasseder, II, 270, 319.
- Daniel b. Joseph, of Alexandria, II, 317.
- Daniel b. Tobias, II, 374.
- Daniel, Nasi in Fustat (probably b. David b. Wzarya), I, 175, 233 ; II, 209, 357-9.
- Daniel the Babylonian, II, 330.
- al-Dasatir ('the noblemen'), II, 140, note 5.
- Dastarians, *see* Tustarians.
- Daughter, inheritance of a, II, 377.
- David b. Aaron, I, 120 ; II, 135-6.
- David b. Aaron Hallelevi, II, 97.
- David b. Abraham Maimuni I, 248; II, 319, note 8, 328-9, 359, note 4.
- David b. al-Rakki, II, 184, note 9.
- David b. 'Amram, I, 82; II, 80.
- David b. Bo'az, Karaite Nasi and author, I, 145, note 1/178 ; II, 68, 377, note 3.
- David b. Daniel Gaon, I, 138, 175, 177, 182, 183, 185 ff., 213 ; II, 220-1, 224-5, 251, 357-9, 376, 381-
- David b. Hasdai, Karaite Nasi, I, 200, note i; II, 212, 214-15.
- David b. Hezekiah Exilarch, I, 112-13, 113, 172, 193; II, 100, 122-4, 347, 358, note i, 359, note 2.
- David b. Hodaya, Nasi, I, 176.
- David b. Isaac Hallelevi, I, 88, 90, 91-0, 121, 146, note I, 260; II, 87, 90, 140.
- David b. Joshiah, Karaite Nasi, II, 213, 214-15.
- David (V) b. Joshiah, Karaite Nasi, II, 214-15.
- David b. Maimon, brother of Moses Maimonides, II, 319.
- David b. Meshullam, II, 204.
- David b. Solomon, a judge, 11, 319.
- David b. Solomon, Karaite Nasi, II, 214-15.
- David b. Yehuda, Babylonian Exilarch, I, 53.
- David b. Zakkai, Exilarch, I, 63, note 2 ; II, 68, 357-9.
- David b. **דוד** (r. probably 'Ezra'), *see* Abu Sulaiman (Daud) b. Abu'l Nasib.
- David IV or V, Karaite Nasi, II, 381.
- David Hakkohen, II, 144.
- David Nagid b. Joshua, I, 249 ; II, 330-1.
- Dayyan al-Yahud, the, I, 266 ff.
- Dayyan, the, I, 264 ff.

- Dead, of Bagdad removed to Nehardea for interment, 11, 335.
- Dhaliah (perhaps corruption for R. Elijah), I, 247 ; 11, 324, note 2.
- Diaspora and Palestine, I, 189-90.
- Dimyat, *see* Damietta.
- Diplomas, Palestinian *versus* Babylonian, I, 114 ff.; 11, 124 ff., 348, 350.
- Disciple (Talmid), title, I, 54, note 2.
- Donna Sarah, I, 242 ; 11, 309.
- Dosa (Abu Mansur) b. Mishaël, 11, 319, note 13.
- Dosab. 'Ali, 11, 270-1.
- Dosa (11) b. Joshua (11), 11, 270-1.
- Dosa (111) b. Joshua (IV), 11, 270-1.
- Dosa (IV), b. Jacob, 11, 270-1.
- Dowry, Palestinian custom concerning, 11, 259, note 7, 381.
- Dunash b. Labrat, poet, I, 22, 27 ; 11, 21-3.
- Dunash b. Yehuda Rosh Hasscder, 11, 107, note 10.
- Earthquakes in Palestine, I, 155ff.; 11, 176 ff.
- Ebyatar Hakkohen, Gaon, I, 50, 58, 70, 185 ff., 195; 11, 62 ff., 222-3, 224, 228-9, 247, 275, 359, note 2, 363.
- Ecclesiastes, commentary on, belonging to a Nasi, I, 144-5 ; 11, 164.
- Edom, *see* Byzantium.
- Egypt, *passim*; and Palestine, I, 190-1; Arab conquest of, I, 13 ; communal life in, I, 230-1 ; communities in E. in time of Maimonides, 11, 317 ; Jews in, I, 13 ff., and *passim* ; Gaonate in, I, 197, 220 ff., 238-9 ; learning in E. in time of Sa'adya, I, 14-15 ; 11, 375.
- Egyptian Scroll of 1012, I, 30 ff. ; 11, 31 ff.
- El'azar, b. 'Amram, 11, 283-4.
- El'azar b. Hiyya, 11, 204.
- El'azar b. Isaiah, 11, 204.
- El'azar b. Jacob the Babylonian, poet, 11, 335, 371.
- El'azar b. Joseph, 11, 367.
- El'azar b. Joseph Hallevi, 11, 336, note 2.
- El'azar (Ibn Mansur Ghalib), 1, 227 ; 11, 280.
- El'azar b. Netaneel, 11, 283-4.
- El'azar b. Perahya, 11, 314, note I.
- EPazar b. Samuel, 11, 285, note.
- EPazar b. Semah Joshiah, Karaite Nasi, 11, 214-15.
- El'azar b. Shemarya, I, 229, note I.
- El'azar b. Solomon Hakkohen, I, 187, note I ; 11, 63, 346, note 2.
- El'azar b. Yehoseph Ab, 11, 346.
- El'azar b. Yehuda Hakkohen, I, 220, note i, 250; 11, 338, 363.
- El'azar, Dayyan of Damietta, I, 71; 11, 70, top.
- El'azar Hallevi, 11, 58-9.
- El'azar, the dignitary 11, 285, note.
- Elegies, on Jacob Ab, 11, 332-6 ; on Meborak's wife, I, 210; 11, 255-7 ; on Moses and Abraham, 11, 328 ; on Nissim the 'Third', 11, 336-7; on (probably) Shemarya b. Elhanan, I, 29-30; 11, 27-9; on Solomon b. Yehuda, I, 75, note i ; on the brothers Abu Sa'ad and Abu Nasr the sons of Sahl al-Tustari, I, 82 ; 11, 79-80.
- Elhanan the elder, I, 26.
- Elhanan b. Hushiel of Kairawan, I, 27, 49, note 2, 204.
- Elhanan b. Moses, 11, 355.
- Elhanan b. Shemarya, I, 28, 34 ff., 71, 110-11, 146, 205; 11, 38 ff., 121, 341, 344, 347, 348.
- Eli'ezer b. Ebyatar, *see* al-Bal a (Eli'ezer) b. Ebyatar.
- Eli'ezer b. Halfon of Alexandria, 11, 317.
- Eli'ezer b. Hillel, I, 259, note I.
- Eli'ezer Semah, Karaite Nasi, 11, 381.
- Elijah, 11, 324, note 2.
- Elijah, a physician, father of Levi, I, 250; 11, 339.
- Elijah b. Aaron (b. Joshiah Ab), 11, 52-3, 57.
- Elijah b. Abraham Hakkohen, I, 37, note i.
- Elijah b. Ebyatar Gaon, I, 170, 193, 194, 195, 196 ; 11, 62, 63, 202, 229-30.
- Elijah b. Kalcb (b. Leon), I, 230 f.; 11, 288-9.
- Elijah b. Menahem (?), 11, 251.
- Elijah (Abu'l Tar; b. Mishaël, 11, 319.
- Elijah b. Solomon Hakkohen, Gaon, I, 84, 94, 100-1, 131, 134, 149, 178 ff., 180, 185 ff.; 11, 82, 107, 162 ff., 223-4, 251, 347-
- Elijah' b. X. Hakkohen of Hebron, 11, 204.
- Elijah b. Zekarya, 11, 382.
- Elijah Dayyan, 11, 371, 373.
- Elijah Gaon, 11, 62 ff.
- Elijah Hakkohen of Damascus, 11, 220.
- Elijah, a physician, I, 250 ; 11, 339.
- Elijah Yakin b. Amasya, Karaite Nasi, 11, 214-15.
- Elijah Yakin b. 'Anan, Karaite Nasi, 11, 214-15.
- Elyakim b. Yehiel, 11, 302, 320.
- 'Eminent of power', the, a dignitary, 1, 154 ; 11, 175.
- Ephraim (Abu Khair), 1, 191 ; 11, 225.
- Ephraimb. Abraham Hakkohen, Dayyan in Cairo, I, 41, note 1, 116, 118, 125, 131, 137, 181-2, 267 ; 11, 127, 131, 132, 134, 143, 148, 150, 155, 378.

- Ephraim b. Abu 'AH Hasan 1, 104 ; 11, 115.
 Ephraim b. al-Zafan, physician 11, 339.
 Ephraim b. Halfon, 11, 320, note 9.
 Ephraim b. Meshullam, I, 222, note I ; 11, 366.
 Ephraim b. Sadok, I, 99, note I.
 Ephraim b. Shemarya, 1, 36, 75, 81, 86, 88ff., 94-5, 99, 114 ff., 156, 160, 161, 163, 164, 180, 181 f., 202; 11, 65, note 2, 77, 88ff., 97ff., 106 ff., 119ff., 124 ff., 145, 146ff., 150, 161ff., 179, 182 ff., 186, 188, 192, 218, 220, 347ff., 351, 355.
 Ephraim b. Yefet, physician, 1, 250; 11, 339.
 Ephraim, the Haber, 11, 100.
 Ephraim of Damascus, I, 39 ; 11, 40.
 Ephraim of Tyre, 11, 316, 325, note 7.
 Epistles, concluding phrases of, I, 179.
 Eudokia b. Kaleb, Byzantine lady, I, 93; 11, 94.
 Exilarchs, Babylonian, I, 23, 52-3, 65, 271 ; II, 357-9.
 Ezekiel b. 'Ali Hakkohen, I, 97, note 4 ; 11, 223.
 Ezekiel, b. Yefet, Dayyan, 11, 320.
 Ezekial Hakkohen of Galilee, 11, 204.
 'Ezra ('Azarya), Gaon of Damascus, sec 'Azarya ('Ezra) Gaon of Damascus.
 'Ezra Gaon b. Shemarya Gaon, 11, 295, note i.
 Fadl b. Daniel, I, 130 ; 11, 146.
 al-FaTz, Caliph, I, 235.
 Fatimid Court, Jews and Christians in the, I, 211 ff.
 Fayyum, I, 15 ; 11, 251.
 Fez (Fas, capital of Morocco), I, 132 ; 11, 150.
 Filastin, province of, I, 212.
 French Jews, in 'Akkō, 11, 370, 383; in Jerusalem, I, 240, note i.
 Fustat, (So'an, Shafir, Misr, in Egypt), *passim* ; = So'an, I, 29, note I ; Babylonian section in, see Babylonian section in Fustat; composition of F. Jewry, I, 206 ; dissensions between the Haberm of, I, 114 ff. ; 11, 125 ff., 347ff. ; Karaites in, see Karaites; Palestinian section in, see Palestinian section in Fustat.
 Gabal (in Syria), I, 188.
 Galilee, Jews in, I, 171; 11, 204, 357.
 Gaon, the title, I, 54, note 2.
 Gaonate, in Egypt, I, 182, 190-1; in Palestine, I, 49 ff., 178 ff., 198; 11, 342.
 Geoffrey of Bouillon, I, 200, note i.
 Geonim, the Babylonian, I, 15, 39 ; the Palestinian, I, 21, 39, 40; list of Palestinian G., I, 70-71, 197 ; list of Egyptian G., I, 238.
 Gershon, famous Rabbi, abolishing the levirate, I, 206.
 Gershon, father of Joseph, French martyr, 11, 371.
 Ghalib b. Moses Hakkohen, 11, 135, note 2, 240.
 Gischala (al-Jush, in Galilee), I, 171; 11, 204, 246.
 Government supporting schools in Palestine and in Egypt, I, 71-2.
 Greece, 11, 307, note 2.
 Gurya b. Mar Zutra, I, 58.
 Haber, the title, I, 54, note 2, 264 ff., 277-8 ; 11, 348, 350.
 Habib b. Pipim, 11, 44 ff.
 Habish b. Joseph Hakkohen of Tyre, 11, 355.
 'Hadrak (in Syria), I, 170, 189, 193, 224 ; 11, 234, 277 ; school at, I, 196; 11, 202, note 1.
 Hadrian, Emperor, I, 43.
 al-Hafiz, Caliph, I, 228-9.
 Haggai Hakkohen, I, 102; 11, 109.
 Hai Gaon, I, 27, 30, 40, 67, 68, 69, 95, 96, 107, 115, 193, 200, note i, 204; 11, 41, 100, 126, 133, 223, note i, 347, 351, 358, note i.
 Haidara, a governor, I, 154; 11, 175.
 Haifa (in Palestine), I, 42, 188, 189, 191 ; 11, 203, 227.
 al-Hakam, Caliph, I, 68.
 al-Hakim, Caliph, I, 20, 21, 30 ff, 38, 64, 72-3, 76, 134, note I ; 11, 31 ff.
 al-ljakir al-Nafi', court physician, T, 33, note i.
 Halfon Hakkohen b. El'azar, 11, 201.
 Halfon b. Ghalib, 11, 232.
 Halfon b. Isaac, I, 249-50, 260; 11, 337-8.
 Halfon b. Isaac, 11, 313-5, 320.
 Halfon b. Menasse Hallevi, I, 250; 11, 357-8.
 Halfon b. Menasse Hallevi, 11, 232, 275, 276.
 Halfon b. Moses, I, 81 ; 11, 79.
 Halfon b. Netaneel Hallevi, I, 250; 11, 337-8.
 Halfon b. Ta'lib, 11, 78, 79, note I.
 Halfon b. 'Ulah, 11, 313-5.
 Halfon b. 'Ulah, Dayyan of Damanhur, 11, 317.
 Halfon b. Yefet Hallevi, I, 81 ; 11, 78.
 Halfon b. Yefet Dayyan, 11, 320.
 Halfon Haber, 11, 320.
 Halfon of Fustat, 11, 322.
 Halfon Rosh Hakkahal, I, 181 ; 11, 217, note 3.

- Hananel b. Hushiel, 1, 26.
 Hananel b. Samuel, 1, 195, note 2.
 Hananya Abraham, physician and Karaite Nasi, 11, 381.
 Hananya Abraham b. Amasya Joseph, "Karaite Nasi, 11, 214, 215, 381.
 Hananya b. Ezekiel Hakkohen of Galilee, 11, 204.
 Hananya b. Netuneel, father of Samuel Nagid, 1, 230; 11, 281 ff., 381, note 2.
 Hananya b. Samuel Nagid, 11, 282 ff.
 Hananya b. Solomon, Karaite Nasi, 11, 215, note 1.
 Hananya b. Yehuda, 1, 240. 11, 304.
 Hananya Hakkohen Ab, 1, 22, 66; 11, 69, 73-4, 342-3.
 Hananya, nephew of R. Joshua b. Hananya, 11, 383.
 Hanina b. Shema'ya, 1, 58.
 Hanok b. Moses, 1, 26; 11, 67 ff.
 Harizi, 1, 240, note 1, 247, note 1.
 Hasan b. 'Alan, 1, 147; 11, 170.
 Hasan, Arab chieftain, 1, 158-9.
 Hasan, opponent of Ephraim b. Shemarya, 11, 351.
 Hasdai b. David (b. Daniel), 1, 185; 11, 357-9.
 Hasdai b. Hezekiah, Karaite Nasi, 1, 177; 11, 212-13, 214-15.
 Hasdai b. Ayyub, 11, 59.
 Hasdai b. Shaprut, 1, 68.
 Hasdai, Exilarch of Babylon, 1, 193.
 Hasdai Hallevi of Alexandria, 11, 317.
 Hasdai, Karaite Nasi, 11, 381.
 Hasdai Nasi, 1, 253.
 Hasdai, Nasi of Damascus, 1, 175; 11, 208.
 Hasnat b. Sahlan, 11, 355.
 Hasor (In Palestne), 1, 169 f.; 11, 199 f.
 Hasor (— Shalzar, In Syria), 11, 200.
 Hayy b. Joseph, 11, 247, note 7.
 Hayyim, 11, 329.
 Hayyim b. Moses, 11, 245.
 Hayyim b. Solomon, 11, 115.
 Hayyim b. Solomon, 1, 183 (where correct accordingly), 192, note 1; 11, 219.
 Hazzan, the, 1, 268-9; 11, 119, ^{note 2}, 'Head of the congregation' (Rosh Hakkahal), the, 1, 257-8.
 Hebron (In Palestne), 1, 171, 248; 11, 203-4, 329-30.
 Hefesb. Yasliah, 1, 98.
 Heraclius, Emperor, 1, 42, 45.
 Hesed b. Sahl, *see* Abu Na (Hesed) b. Sahl al-Tustari.
 Hezekiah b. David Nasl, 11, 359, note 2.
 Hezekiah b. Solomon, Karaite Nasl, 1, 177, 178, note 1; 11, 212-13, 214-15.
 Hezekiah b. Solomon, Nasl, 11, 357-9.
 Hezekiah b. Yehuda (b. Davld b. Zakkai), 11, 358, note 1, 359, note 2.
 Hezekiah Exilarch, 1, 100, 113, 129, 145, 193; 11, 228, 346, 347, 358, note 1, 359, note 2.
 Hezekiah Exilarch (grandson of above), 1, 193; 11, 228.
 Hibatb. Israll, 11, 355.
 Hilal (Abu'l Najm), *see* Abu'l Najm (Hilal).
 Hillel, 11, 247.
 Hillel b. al-mw, 1, 189.
 Hillel b. 'AH, 11, 247, note 7.
 Hillel b. 'AH, Haber, 11, 208.
 Hillel b. Joseph the Babylonian, 11, 287.
 Hillel b. Moses, Nagid of Palestne, 1, 257; 11, 314.
 Hillel b. Sadok Ab, 11, 287, 293, 366.
 Hillel b. Sa'adya the physician, 11, 249, 250.
 Hillel b. Sahl, 11, 99.
 Hillel b. Yeshu'a, Haber of Tiberias, 11, 356.
 Hillel of family of **הרובי**, 11, 320.
 Hiyya, 1, 222, note 1.
 Hodaya b. Hasdai Nasi, 11, 357-9.
 Hodaya b. Hezekiah Nasi, 11, 357-9.
 Hodaya b. Jesse Nasi, 1, 175-6; 11, 370-1.
 Hodaya b. Joshiah Ab, 1, 187, note 1.
 Hodaya Nasi, 1, 176; 11, 210.
 Hoshana, father of Samuel the 'Third', 11, 201.
 Husain b. Yehuda, 11, 70, note.
 Hushiel of Kairowan, 1, 26, 27.
 Ibn Abu'l Damm al-Yahudi, Wezir, 1, 228.
 Ibn Abu'l Thina (Yehuda b. Joseph), 11, 375-
 Ibn al-Anbari, Wezir, 1, 77.
 Ibn al-Bataih, Wezir, 1, 213, 228.
 Ibn aPam, 11, 320.
 Ibn Ashlamiyya (Sa'ld b. 'Al), 11, 375.
 Ibn Ezra, liturgy by, 11, 326.
 Ibn Fadl, 11, 255.
 Ibn Ha'fs, 11, 318.
 Ibn Hujkirah, 1, 14.
 Ibn Killis, *see* Jacob b. Killis.
 Ibn Kirfa, court physician, 1, 229.
 Ibn ManṣurGhalib, 11, 280.
 Ibn Thimma, 1, 203.
 Ibrahim the constable ("UD1BW), H, 247.
 Ibrahim b. Barun, 1, 25.
 Inheritance of a daughter, 11, 377.
 Inter-marriage between Rabbinites and Karaites, 11, 376.
 Interpreter, the, 1, 270-1.

Isa b. Nestorius, Wezir, I, 19, 21.
 Isaac, I, 144 ; II, 163.
 Isaac Ab, perhaps brother of Ben-Meir, I, 65, 71 5 II, 57-
 Isaac Alfasi, II, 297, note 1, 382.
 Isaac al-Kinzi, *see* Isaac b. Samuel the Spaniard.
 Isaac b. Abraham, 11, 201.
 Isaac b. Abraham, 11, 103, 251, 253.
 Isaac b. Baruk, I, 242 ; II, 308.
 Isaac b. Benveniste of Narbonne, I, 218-19, 231 ; 11, 271 ff., 366.
 Isaac b. Berakhya, 11, 234.
 Isaac b. David, 11, 245, 251, 253.
 Isaac b. David Maimuni, II, 320.
 Isaac b. Haggai Hakkohen, I, 104 ; 11, 99, 115-
 Isaac b. Hasdai, 11, 204.
 Isaac b. Furat Hakkohen, 1, 83 ff., 133, 259 ; 11, 151 f.
 Isaac b. Joseph, I, 220, note 1,
 Isaac b. Joseph (perhaps identical with above), II, 275.
 Isaac b. Joseph, ancestor of Maimonides, 11, 319.
 Isaac b. Menahem, 11, 319.
 Isaac b. Moses, 11, 271.
 Isaac b. Samuel the Spaniard, 1, 192, 206 ; 11, 203, 228, 231-3, 247, 311, note 1, 330.
 Isaac b. Sason, I, 222, 236, note 1, 268 ; 11, 317, 319 ; family of, II, 318, note 11.
 Isaac, father of Halfon, 11, 314-15.
 Isaac, friend of Ephraim b. Shemarya, I, 102 ; 11, 110.
 Isaac, Gaon of Sura, I, 53.
 Isaac b. Shuweih, 11, 331.
 Isaac b. X. al-Fasi, I, 104 ; II, 113.
 Isaac Israeli, I, 15.
 Isaac of Wadi'l Kura', I, 118 ; 11, 130.
 Isaac, poet, II, 381.
 Isaac Sijlmasi, 11, 337.
 Isaac the Spaniard (perhaps identical with Isaac b. Samuel the Spaniard), I, 97, note 4.
 Isaac the 'Third' b. Abraham Gaon, II, 52 ff.
 Isaiah b. Berakot, 11, 284.
 Isaiah (?) b. Daniel (b. 'Azarya), I, 185 ; 11, 221, 357-9.
 Isaiah b. Daniel, 11, 270, 319.
 Isaiah b. Michael Hallevi, I, 226 ; 11, 270, 278, 319.
 Isaiah (Abu Nasr) b. Mishael, 11, 319.
 Isaiah b. Nissini (b. Nahrai), 11, 248.
 Isaiah b. Samuel, 11, 282 if., 285, note.
 Isaiah de Trani, on Jews of Greece, II, 307, note 2.
 Isaiah Kosh Hasseder, 11, 270, 319.
 Ishak b. Musa, court physician, 1, 18.

ישראל (near Safed, in Galilee), 11, 204.
 Isma'il al-Tulatuli, I, 240 ; 11, 302.
 Isma'il b. Musa, court physician, 1, 18.
 Israel, I, 145 ; 11, 164.
 Israel b. Nathan, 11, 248.
 Israel b. Samuel (b. Hofni), I, 182-3 ; II, 65, note 2.
 Israel b. Simhah of Başrah, 1, 178, note i.
 Israel b. Tobias, 11, 275.
 Israel, father of Sahl al-Tustari, I, 122, note i ; 11, 377.
 Israel Iskandrib, Daniel, Karaite author, I, 255, note 1.
 Italy and Palestine, I, 64, 73.
 Jabarah b. Mukhtar, a pirate, I, 90, 91 ; II, 87.
 Jacob, I, 137 ; 11, 155.
 Jacob, Ab of the Bagdad school, 11, 332 ff.
 Jacob b. Abraham Dayyan, 11, 58.
 Jacob (Abu Sa'ad) b. Abraham, 11, 318.
 Jacob b. 'Amram, Nagid of Kairowan, I, 124, 144, 252 ; 11, 163.
 Jacob b. 'Aubal, I, 25, 26.
 Jacob b. David, 11, 356.
 Jacob b. David Maimuni, 11, 329.
 Jacob b. Dosa, 11, 270-1.
 Jacob b. Dunash, 11, 107, note 10, end.
 Jacob b. Isaac, a chorister, I, 248 ; 11, 329-30.
 Jacob b. Ishak (b. Musa), court physician, 1, 18.
 Jacob b. Jama', II, 366.
 Jacob b. Joseph, Haber of Aleppo, I, 37, 150, 173 ; 11, 174, note 1, 250, 377.
 Jacob b. Joseph Hakkohen, I, 222, note 1 : 11, 293, 366.
 Jacob b. Joseph Dayyan, II, 339.
 Jacob b. Killiṣ, Wezlr, I, 17, 18, 19.
 Jacob b. כרייא, II, 49.
 Jacob b. Mar Zutra, I, 58.
 Jacob b. Mebasser, 11, 99, 100.
 Jacob b. Meshullam (or vice versa), I, 74, note.
 Jacob b. Moses, II, 271.
 Jacob b. Moses Hakkohen, 11, 275.
 Jacob b. Na'man Hakkohen, of Tyre, 11, 355.
 Jacob b. Netaneel (b. al-Fayyumi), I, 244 ; 11, 316.
 Jacob b. 'Obadya Hakkohen, 11, 204.
 Jacob b. Salim, 11, 366-7.
 Jacob b. Samuel, 11, 103.
 Jacob b. Sheerit, 11, 285, note.
 Jacob b. Ya'ish Hakkohen, 11, 346.
 Jacob Haber, I, 173 ; II, 206.

- Jacob Hakkohen, Parnfis of Jerusalem, I, 164; II, 189.
- Jacob Rosh be Rabbanan b. 'Ali, 1, 243; 11, 310-12, 382.
- Jacob, representative of Yehiel of Paris, 11, 383.
- Jacob Tarn, 11, 332.
- Ja'far b. Fellah, General, I, 41.
- al-Jarjarai, Wezir, I, 77.
- al-Jaudariyya, district in Cairo, 1, 33, 36; 11, 375-
- Jauhar, famous general, 1, 13, 16.
- Jaujar (in Egypt), I, 244; 11, 317.
- Jerome, on the Jewish annual visits to Jerusalem, I, 43.
- Jerusalem, *passim* and especially I, 43 ff., 159 ff., 192, 198 ff., 240; various synagogues in, I, 49, note 2; occupied by Byzantines (?), II, 341; synagogue of 'Anan in, I, 200, note i.
- Jesse Haber, I, 137; II, 154.
- Jesse b. Hezekiah Nasi, II, 357-9.
- Jesse b. Hezekiah, Nasi of Damascus, II, 359, note 4.
- Jesse b. Solomon Nasi, II, 357-9.
- Jews and Christians in the Fatimid court, 1, 211 ff.
- Jian (in Spain), 11, 297, note 1.
- Joel, II, 285, note.
- John, Patriarch of Alexandria, 1, 13-14.
- Joseph b. Abitur, 1, 66 ff.; 11, 25, 59-60, 169, note 1.
- Joseph (Mufaddal) b. Abraham, II, 318.
- [Joseph ?] b. Abraham Hakkohen, 11, 99.
- Joseph b. Abraham of 'Irak, II, 92.
- Joseph b. Abun the Interpreter, I, 271, note i.
- Joseph b. 'Aknin, disciple of Maimonides, 1, 235, 243, 245, 246-7; 11, 316, 321, 323.
- Joseph b. 'Amram, II, 103.
- Joseph b. 'Azarya, II, 174.
- Joseph b. Baruk Hakkohen, Haber of Tyre, I, 167-8.
- Joseph b. Baruk of France, I, 240, note i.
- Joseph b. Baruk (b. Isaac), 1, 199; 11, 235-6.
- Joseph b. Benjamin, I, 36; II, 99, 174, note 1.
- Joseph b. El'azar Hakkohen, 11, 339.
- Joseph b. El'azar Hakkohen, father of Yehuda Rosh Hasseder, 11, 346.
- Joseph b. Elijah, 1, 101; 11, 108.
- Joseph (Yehoseph) b. Gershon of France, 1, 175-6, 231; 11, 370-3.
- Joseph b. Hezekiah Nasi, I, 129; 11, 145, note 7.
- Joseph b. Hiyya the scribe, I, 74, note.
- Joseph b. יוֹסֵף, disciple of Isaac Alfasi, 11, 297, note 1, 382.
- Joseph b. Isaac, 11, 319.
- Joseph b. Isaac Dayyan 11, 339-40.
- Joseph b. Israel al-Tustari, 1, 38, note 1, 81, 122, note 1, 150; 11, 73, 76, 140, 174, 377.
- Joseph b. Jacob, 11, 339.
- Joseph b. Jacob, 11, 305, note 4.
- Joseph b. Jacob al-Lebdi, 1, 23, note 1.
- Joseph b. Jacob (b. 'Aubal), 1, 25, 26, 167; 11, 193, 348, 350.
- Joseph b. Jacob (b. Joseph), 11, 203.
- Joseph b. Jacob Hakkohen, 11, 355.
- Joseph b. Joshiah, 1, 210; 11, 254, 255, 320, note 3.
- Joseph b. Khalaf, I, 89, note i.
- Joseph b. Mansur Hallevi, II, 99.
- Joseph b. Mattitya, 11, 371, note 2.
- Joseph b. Migash, 11, 297, note 1.
- Joseph b. Nathan Hakkohen, *see* Yehoseph b. Nathan Hakkohen.
- Joseph b. Nathan, 11, 320, note 3.
- Joseph b. Netaneel Hakkohen, 11, 318.
- Joseph b. 'Obadya, 1, 118; 11, 131.
- Joseph b. 'Obadya, ancestor of Maimonides, 11, 319.
- Joseph (Abu'l Surri ?) b. 'Obadya Nagid, I, 243, note i; II, 320, note 2.
- Joseph b. al-Plat, I, 238, note 1.
- Joseph b. Paltoi (Plat), II, 296-7.
- Joseph (Abu'l Fadl) b. Perahya, I, 209, 210; 11, 252, 253.
- Joseph b. Sa'adya, 11, 98.
- Joseph b. Sa'adya, 11, 282.
- Joseph b. Sa'id of Alexandria, 11, 92.
- Joseph b. Salim, 11, 30.
- Joseph b. Samuel, 1, 192, note 1.
- Joseph b. Samuel (perhaps identical with above), 1, 198-9; 11, 235-6.
- Joseph b. Samuel, 11, 304.
- Joseph b. Samuel Hallef i (ibn Nagdela), 1, 184, note 1.
- Joseph b. Tanhum Yerushnlmi, a poet, II, 328-9.
- Joseph b. Yetet, a Reader, I, 163, 182; II, 187, 219.
- Joseph b. Yehuda, 11, 287.
- Joseph b. Yehuda, a goldsmith, 11, 286.
- Joseph b. Yeshu'aJ, 1, 92; 11, 90.
- Joseph b. Yeshu'a, 11, 115.
- Joseph b. Yeshu'a Parnas, 11, 99.
- Joseph b. Zekarya of Alexandria, 11, 317-
- Joseph b. Zakkai Exilarch, 11, 357-9.
- Joseph, brother-in-law of Ephraim b. Shemarya, 11, 348, 350.
- Joseph Dayyan b. Shemarya, 11, 339.
- Joseph Hakkohen, Dayyan of Alexandria, 11, 345-6.
- Joseph Hakkohen, of Fustat, 11, 247.

- Joseph Hakkohen Ab, father of Jacob, I, 37, note 1.
- Joseph Hakkohen Ab b. Solomon Gaon, I, 99, 178 ff., 183, 193; II, 62 ff., 98, 148, 229; family of, I, 187.
- Joseph Hakkohen Gaon, I, 66 ff., 70; II, 53, 58-9.
- Joseph Hakkohen b. אֶלְמֻנִים, II, 249, note 1.
- Joseph of Byzantium (or France), II, 246, 247.
- Joseph, of house of נָאִי, II, 318.
- Joseph of Rum, II, 288.
- Joseph of the school of Damascus, I, 238, note i.
- Joseph Rosh Hasseder b. Jacob, I, 238, 243; II, 310-13.
- Joseph, son-in-law of Ephraim b. Shemaryah, I, 92, 94, 100.
- Joseph, the disciple, II, 322.
- Jonah b. Yehuda the Spaniard, I, 165; II, 191.
- Joshiah Ab, I, 71; II, 52-3, 57.
- Joshiah Ab b. Aaron Ab, I, 186.
- Joshiah b. Aaron (b. Joshiah Ab), II, 52-3, 57.
- Joshiah b. 'Azarya Hakkohen Gaon, I, 182-3, 188; II, 219.
- Joshua' (Abu'l Faraj) b. al-Kumudi, I, 23, 262; II, 14.
- Joshiah b. Jesse Nasi, I, 176; II, 210, 357-9.
- Joshiah b. Moses, II, 303.
- Joshiah b. Nehemiah, liturgical poet, I, 97, 269; II, 101.
- Joshiah b. Nehemiah Nasi, II, 357-9.
- Joshiah b. Sadok Ab, II, 82, note 10.
- Joshiah b. Sar Shalom Nasi, I, 174; II, 208, 380.
- Joshiah b. Saul, Karaite Nasi, II, 214, 215.
- Joshiah b. Shema'ya, II, 232.
- Joshiah b. Solomon, Karaite Nasi, I, 178, note 1; II, 212, 213, 214, 215.
- Joshiah III b. Solomon III, Karaite Nasi, II, 214, 215.
- Joshiah IV b. 'Uzziah, Karaite Nasi, II, 214, 215, 381.
- Joshiah Gaon, I, 23, 39, 64, 66, 70, 71 ff., 100, note 1, 146; II, 49 ff., 66 ff., 362-3.
- Joshiah Nasi, I, 243; II, 209, 210.
- Joshua' b. Abraham (b. David Maimuni), Nagid, I, 248; II, 329-30.
- Joshua' b. 'Ali, I, 169 f.; II, 80, note 6, 199-201.
- Joshua' b. 'AH, II, 270 -r.
- Joshua b. 'All Hakkohen, Karaite, I, 162, note 1.
- Joshua b. Armand, I, 82; II, 79.
- Joshua' (Abu Sa'id) b. Dosa, I, 217-19, 220-1, 227, note 1, 230, 267; II, 270 ff., 319, note 9.
- Joshua' II b. Dosa, I, 270-1.
- Joshua' III b. Dosa II, II, 270-1.
- Joshua' b. Moses, II, 270-1.
- Joshua b. brother of Samuel Rashid, I, 240 (where correct accordingly); II, 302.
- Joshua Haber, II, 271.
- Jubail (in Syria), Jewish community of, I, 73; II, 73, 273 (יְבֵלָא ?).
- יְבֵלָא, II, 203.
- Julian, Emperor, I, 43, note r.
- Kadi of Damietta, the, I, 212, 218; II, 273.
- Kadi of Habor, the, I, 169; II, 200.
- Kadi, the nephew of Abu'l Siyad, II, 175.
- Kafir, governor of Egypt, I, 17.
- Kain b. 'Abd . . . , I, 185; II, 83.
- Kairowan, I, 15, 17, 27, 38, 40; II, 163, 248; Negidim of, I, 252-3.
- Kalneh, see Rakkah (in Syria).
- Kalyub (in Egypt), I, 237, 240; II, 298, note 3, 302, note 10.
- Karaite congregations in Byzantium, II, 307, note 2; dignitaries in Fustat, I, 177; laws of Shehita and Bedika, I, 134 ff.; II, 154; Nesiim, I, 176 ff.; II, 2ioff., 380-1; Nesiim in Fustat, I, 178, note i.
- Karaites, I, 49, **note** 2, 57, 65, 71, 79, 125, 134 ff., 143; II, 69, 154, 156, 158, 172; and the Crusaders, I, 199-200; and Massorites, II, 48-9; and Rabbinites, relations between, I, 59ff. 134 ff., 150; II, 376-7; in Ashkelon, I, 169, 171; in Byzantium, I, 89; in Fustat, I, 80, 177; II, 376-7; in Jerusalem, I, 46, 59 ff., 162, note 1, 177, 199-200, 274-5; in Palestine, 42, 59 ff., 134 ff., 177.
- Karim b. Nathan, I, 167; II, 194.
- Kasr al-Shama', Jewish quarter of 'Fustat, I, 14, 38; II, 248.
- al-Kazzaz (the silk mercer), the family of, II, 320.
- Ketbas, Karaite, II, 211-12; Palestinian custom of, II, 259, note 7, 381.
- Khalaf b. Abraham, II, 29-30.
- Khalaf b. 'Alvan, I, 131; II, 148.
- Khalaf b. Israel, II, 49.
- Khalaf b. Moses of Tyre, I, 118; II, 130.
- Khalaf b. Moses b. Abraham, of Tyre, II, 355.
- Khalaf b. Sa'adya, II, 245.
- Khalaf b. Yeshu'a, I, 167; II, 192, 356,

- Khalaf, a partisan of Moses b. Hanok, I, 68-9.
 Khalaf of Tiberias (perhaps identical with Khalaf b. Yeshu'a), I, 168; II, 196.
 Khaluf b. Aaron, II, 29-30.
 Khazars, the, I, 64.
 Khurasan (in Persia), I, 275, note 2; II, 147-
 Khusrav, Persian king, I, 43, note I; II, 68.
 Kiyam b. Meborak, II, 174.
 Kohen Sedek, II, 229
 Kohen Sedek, Gaon of Sura, I, 63, note i.
 Konyah b. Moses, II, 247, note 7.
 Konyah Moses b. Elijah Yakin, Karaite Nasi, II, 214, 215.

 Lebda (near Tripoli in North Africa), I, 23, note i; II, 286.
 Leo, a captive from Mastaura (Byzantium), I, 92; II, 93.
 Leon, father of Moses (of Mastaura), I, 93 J II, 96.
 Levi al-Ifrañji, II, 247.
 Levi b. Elijah, I, 250; II, 339.
 Levi b. Menahem, I, 119, 123; II, 134, 142.
 Levi b. Namer, II, 94, note.
 Levi b. Jacob Hallevi, II, 97, 99.
 Levi the Reader, II, 298.
 Levirate, a case of I. in Alexandria, I, 205-6; II, 242-5.
 Library, sold at Palestinian synagogue in Fustat, II, 397, note I.
 Liturgical compositions, cited, anonymous, I, 75, note i, end, 99, note a; II, 106, top, 169, note 1, 247-8, 346, 369; by Anatoli b. Joseph, II, 326; by David Nasi (b. Daniel), II, 224-5; by Elijah Kohen, II, 220; by Ephraim b. Shemarya, I, 75, note 1; II, 111; by Ezekiel b. 'Ali, II, 223; by Ibn Ezra, II, 326; by Joseph ibn Abitur, II, 25; by Joshiah b. Nehemiah, II, 101-2; by Nehemiah b. Abraham, I, 269, note i; by Sa'adya Gaon, I, 97, note, 98, note 2; by Sahlan the elder, I, 98, note 2; by Sahlan b. Abraham, II, 104-5; by Sanjari, I, 25; by Shemarya, II, 105; by Yehuda Rosh Hasseder, II, 101, note; by Yehuda Hallevi, II, 365.
 Lucena (in Spain), II, 252, 297, note 2.
 Ludd (Lydda, in Palestine), I, 155; II, 355.
 Lunel (in Provence), scholars of, II, 325, note 7.

 Ma'add, *see* al-Mustanşir.
 Ma'ani, II, 300.
 Magreb, II, 162; Jews of M. in Jerusalem, I, 240, note i.
 Mahalla (Mahallat al-Kubra in Egypt), I, 189, 232; II, 347, 289, 290, note i, 293, 317.
 Maimon b. Joseph, father of Moses, II, 319.
 Maimonides, I, 30, 175, 322, 231, 236, 240, 242 ff., 267-8; II, 209, 294, 295-6, 307, note 2, 310 ff., 319, 322, 331, 332, 382; and Joseph b. Anatoli, II, 325-6; disciples of, II, 316; family of, II, 319.
 Makarim b. Salamah, II, 287.
 Makrizi, on the Palestinian synagogue in Fustat, II, 375.
 al-Maks, port of Cairo, I, 239; II, 301, note 7.
 Malabar, Jews of, II, 366, note i.
 Maliha, a lady, I, 241; II, 306-7.
 Malik ar-Ramli, a sectarian, I, 116.
 מַמְתַּעֲוִי b. Isaac of Gaza, II, 98.
 Manna, the jar of, I, 256, note 1.
 Manoah Hakkohen, II, 342, bottom.
 Mansur b. Meir, II, 245.
 Mansur b. Solomon (b. Yehuda) Gaon, I, 107; II, 133.
 al-Mansur, Caliph, I, 15, note 3.
 Mar Zutra, I, 58-9.
 Mar Zutra II, I, 58.
 Marja, Muslim dignitary, I, 85; II, 83.
 Maryut, lake of (in Egypt), I, 206; II, 245.
 Mashallah, I, 15.
 Masliah b. al-Başak, Dayyan of Sicily, I, 204.
 Masliah b. Semah, II, 99.
 Masliah b. Yefetj I, 187, 188.
 Masliah, Gaon, I, 70, 191, 195, note 2, 196-7, 220 ff., 256; II, 62 ff., 233, 234, 271, 394 ff., 382.
 Massorites of Tiberias, I, 55, note 2; II, 44 ff.
 Mas'udi, on learned contemporary Jews, II, 375.
 Mastaura (in Byzantium), I, 87, 92-4; II, 93 ff.
 Mattitya b. Moses, II, 275.
 Mauhub, *see* Samuel b. Moses.
 Mauhub of Fustat, I, 39; II, 41.
 Mauhub b. Yeiet', I, 146; II, 167.
 Mauhub Hakkohen, II, 348, 349.
 Mayence (in Germany), I, 74, note.
 Mebasser b. Ephraim, I, 119; II, 134.
 Mebasser b. Hillel the Babylonian, II, 348, 349-
 Mebasser b. Jesse, I, 148; II, 170-1.
 Mebasser b. Levi, I, 164; II, 188.
 Mebasser b. Yeshu'a Hallevi, II, 232.

- Mebasser, Gaon of Pumbedita, I, 63, note a.
 Mebasser of Fustat, I, 118; II, 131.
 Mebasser the Parnas, II, 335.
 Meborak b. Aaron, II, 305.
 Meborak (Abu'l Fatfl) b. 'All, I, 137, 147; II, 153.
 Meborak b. 'Ali (b. Ezra, probably identical with above), I, 142; II, 159.
 Meborak (Mubarak") b. Israel, II, 103.
 Meborak b. Menasse Hallevi, II, 58.
 Meborak b. Moses, II, 313-15.
 Meborak b. Moses Nagid, II, 249, 250, 258.
 Meborak b. Nathan, Dayyan of Fust t, I, 222, note 1, 227, note i; II, 280, 293, 314.
 Meborak b. Nathan Hakkohen, Dayyan of Ashkelon, II, 202.
 Meborak b. Semah, II, 115.
 Meborak, ' head of the congregations', I, 146 f.; II, 169.
 Meborak Nagid, I, 80, 169, 184, 188 ff., 207 ff., 222, 254, 267; II, 199 f., 222, 235, 249 ff., 374; the wife of, I, 210; II, 255-7.
 Meborak, son-in-law of Sadok b. Elijah Gaon, I, 101; II, 107, note 1.
 Meborak, grandfather of Meborak Nagid, II, 249-50.
 Megas b. Hanina, I, 58.
 Meir b. Baruk, I, 240, note i.
 Meir b. Menahem Hakkohen, I, 37, note i.
 Meir b. 'Obadya, II, 283-5.
 Meir Gaon, son of Ben-Meir, I, 65; II, 50 ff.
 Meir, father of Ben-Meir, I, 57, 60, 65; II, 53 ff.
 Meir, a dignitary, II, 303, note.
 Meir Rosh Hasseder, II, 52 ff., 56-7.
 Menahem b. Berakot, II, 276, 277.
 Menahem b. Berakot of Fustat, II, 366.
 Menahem b. Isaac (b. Sason), I, 247, note i; II, 319, note 2.
 Menahem b. Saruk, I, 27.
 Menahem b. Samuel, II, 276, 277.
 Menahem (Abu'l Faraj **אלסער**) b. Shemarya Hallevi, II, 287.
 Me[nahem ?] Dayyan, father of Elijah, II, 251.
 Menahem Dayyam, II, 339.
 Menahem, correspondent of Anatoli b. Joseph, I, 247; II, 324.
 Menahem Gaon (?), II, 63 ff.
 Menahem **ניצני**, I, 178, note x.
 Menahem of Fustat, I, 245; II, 322.
 Menasse b. Abraham (Ibrahim) al-Kazzaz, Wezir of Damascus, I, 19 ff., 24, 26, 72, 134, note i, 150; II, 11 ff., 16-17.
 Menasse b. David, II, 245.
 Menasse b. El'azar Hallevi, II, 58.
 Menasse b. Havyim, II, 104.
 Menasse b. Joseph, Dayyan of Cairo, II, 1131-7.
 Menasse b. X., I, 227; II, 280.
 Menasseh b. X. (descendant of Shem-a'ya), I, 249; II, 336.
 Menasse b. Yehuda (perhaps identical with above), II, 336, note 2.
 Menasse Hakkohen, brother of Ephraim b. Abraham Hakkohen, I, 116, 118, 125, 130, f, 159; II, 148.
 Menasse Hallevi, II, 58-9.
 Menuha Hakkohen b. Joseph of Alexandria, II, 346.
 Merwan II, last 'Omeyyad Caliph, I, 45, note 2.
 Merwan Hakkohen, I, 169; II, 198.
 Meshullam, ancestor of Isaac b. Sason, II, 3i8.
 Meshullam b. Jacob, see Jacob b. Meshullam.
 Meshullam b. Menasse, II, 233.
 Meshullam b. Moses of Mayence, I, 186; II, 223-4, 378.
 Meshullam b. **שריק** of Damascus, II, 220.
 Meshullam b. Yefet of Damascus, I, 104; II, 114.
 Michael, Coptic Patriarch, I, 14.
 Milij (in Egypt), I, 103, 232; II, 111, 290, note 6.
 Minyat Ishna (in Egypt), II, 287, 367.
 Minyat Zifta (in Egypt), I, 232, 239; II, 257-9, 287, 290, note 2, 301, note 8.
 Misa (Moses) b. Megas, I, 58.
 Mishael b. Daniel, a physician, II, 270, 319.
 Mishael b. Isaiah Hallevi, II, 270, 319, note 8.
 Mishael b. 'Obadya, II, 318.
 Mishael b. 'Uzziell, I, 245; II, 322.
 Misr, see Egypt, Fustat.
 Mohelim in Egypt, I, 237-8.
 al-Mo'izz, Caliph, I, 16, 17, 18, 20; II, 379-
 Mordecai Gaon (?), II, 62 ff.
 ' Mordecai Nagid', non-existent, II, 287, note a.
 Mordecai, the elder, II, 217, note 3.
 Moses of Fustat, II, 247.
 Moses b. Aaron Hakkohen, Karaite grandee, I, 176, 177, 187, note 2, 188; II, 211.
 Moses b. Abraham, II, 275.
 Moses b. Abraham Nagid, I, 248; II, 329.
 Moses b. Abu 'Imran, II, 374.

- Moses b. Abu'l Hayy, II, 220.
 Moses b. Benjamin, the Spaniard, I, 220, note i.
 Moses b. Asher, Massorite, II, 44 ff.
 Moses b. Dosa, II, 271.
 Moses b. Elijah Hallelevi, I, 237 f. ; II, 301.
 Moses b. Elyakim, II, 320.
 Moses b. Halfon Hakkohen, I, 237 ; II, 299.
 Moses b. Halfon, II, 320.
 Moses b. Hanok, Rabbi of Cordova, I, 26, 68.
 Moses b. Hesed, Karaite, I, 79, note I.
 Moses b. Isaac, II, 53 ff.
 Moses b. Isaac Hakkohen, II, 174, note i.
 Moses b. Joseph the Spaniard, I, 202 ff. ; II, 239.
 Moses b. Joseph Hakkohen, II, 318.
 Moses b. Joshu'a, II, 270-1.
 Moses b. Leon of Mastaura, II, 96.
 Moses b. Levi (?), I, 237 ; II, 298.
 Moses (Abu'l Bayyan), b. Meborak Nagid, I, in, 207 ff., 212 ff., 229 ; II, 203, 249, 250, 256, note 10, 257-9, 374-
 Moses b. Meshullam (b. Moses) of Mayence, II, 224.
 Moses (Abu *Ali) b. Nathan, II, 320.
 Moses b. Netaneel Hallelevi, Gaon, I, 226, 234, note 3 ; II, 294 ff.
 Moses b. Perahya, II, 313-15.
 Moses b. Sabbatai of Mastaura, II, 96.
 Moses (Yahya) b. Samuel Hannagid (b. Hananya), I, 254 ; II, 282 ff., 285, note, 368-70
 Moses b. Semah, II, 283-4.
 Moses b. Yefet, I, 258.
 Moses b. Yefet of Milij, II, 111.
 Moses b. Yefet Dayyan, II, 320.
 Moses b. Yehiel, II, 302, note 2.
 Moses b. X., II, 360, 361.
 Moses, friend of Jacob ibn Killis, I, 17-18.
 Moses, grandfather of Ben-Meir, I, 57, 60, 65, 66 ; II, 53 ff.
 Moses Hakkohen, a Reader, II, 203.
 Moses the Reader, II, 373.
 Moses Moha, Massorite, II, 44 ff.
 Moses of Gaza, Massorite, II, 44 ff.
 Moses, son-in-law of Solomon the scribe, II, 309.
 Mosul (in Mesopotamia), I, 175.
 Mount Olivet (in Jerusalem), I, 44, 50, 63, note i.
 'Mourners for Zion', the, I, 47 ff., 162, 165.
 Mu'amr, II, 291.
 Mufarraj b. Yefet Hallelevi of Damascus, I, 104 ; II, 114.
 Muhassan b. Husain, I, 82 ; II, 30, 78, note 7.
 Mukhtar, attendant of Ebyatar Gaon, II, 363-
 Mukhtar, a private, I, 89 ff. ; II, 88.
 Mukhtar, I, 168, bottom ; II, 198.
 Musa, ancestor of Ben-Meir, 1, 57, 60, 65.
 Musa b. al-Razzan, court physician, I, 18.
 Musa b. Ya'kub, court physician, I, 39, note i, 83-4.
 Musa Ghalib b. Ezra, II, 30 (where correct accordingly).
 Musafar the Reader, II, 247.
 al-Musta'li, Caliph, I, 207.
 al-Mustansir, Caliph, I, 76 ff., 207.
 Muwakkit 'Ala ad-Din, author of commentary on Maimonides' *Mishne' Torah*, II, 331, note i.
 Nadib b. Yiftah, II, 320.
 Nafis, the wine-merchant, II, 320.
 Nagi, the family of, II, 318.
 Nagid, the dignity of, I, 251 ff. ; beginning of, I, 251-2 ; II, 379 ; Nagid designate, I, 251 ; N. of Palestine, I, 247, 257.
 Nahrai b. Nissim, I, 204 ff. ; II, 10r, 240 ff., 303.
 Nahshon, Gaon of Sura, I, 53-4.
 Nahum b. 'Ezra, II, 275.
 Namer b. Elkanah of Mastaura, I, 93 ; II, 94-
 Names, Jews having Arabic names besides Hebrew ones, 1, 168, note i.
 Narbonne (in Provence), II, 248, 366.
 Nasi, the dignity of, I, 271-2, 274 ; a bogus N., I, 172 ff. ; II, 205 f.
 Nathan of Fustat, II, 247.
 Nathan Ab b. Abraham, I, 151, 193-4 ; II, 230-1.
 Nathan b. Hillel, II, 320.
 Nathan b. Isaiah Hakkohen, I, 167, 169 ; II, 195, 356.
 Nathan b. Meborak Hakkohen, I, 170 ; II, 202.
 Nathan b. Nisan Hallelevi, 1, 162, note 1.
 Nathan b. Samuel, I, 224 ff. ; II, 275, 277 ff., 286, 366, 373.
 Nathan b. Solomon Hakkohen, I, 226 ; II, 203, 275, 276, 278, 366-7.
 Nathan b. Sason, II, 245, 251, 253.
 Nathan b. Yeshu'a of Jerusalem, II, 184, note.
 Nathan b. Yeshu'a, a Haber, II, 219.
 Nathan b. Yeshu'a Hallelevi, II, 220, 245.
 Nathan b. Yeshu'a, a Reader, II, 115.
 Nathan Gaon b. Abraham, rival of Solomon b. Yehuda, I, 21, 27, 141 ff., 146 ff., 186, 193 ; II, 24, 27, 159 ff., 167 ff., 352 ff., .
 Nathan, Haber in Fustat, I, 127 f.
 Nathan Hakkohen, probably of Damietta, I, 91 ; II, 88.

- Nathan Hakkohen, probably identical with Nathan Hakkohen b. Isaiah, I, 169; II, 198.
- Nathan, the banker, II, 219.
- Nathan the 'Seventh' b. Abraham, II, 374.
- Nehardea (in Babylon), burial at, II, 332, 333, note 8, 335.
- Nehemiah b. Abraham (b. Sahlan), I, 80, 97, 269; II, 101.
- Nehemiah b. Asher the elder, Massorite, I, 80; II, 44 ff.
- Nehemiah b. Hodaya Nasi, II, 357-9.
- Nehemiah b. Misa, I, 58.
- Nehemiah b. Perahya, II, 363.
- Nehemiah, Gaon of Pumbedita, I, 15, 26.
- Nesiim, I, 21, 23, 25, in, 171 ff., 252, 253-4; II, 208 ff., 357-9; in Palestine and in Egypt, II, 68; Karaite, I, 60, 62, 176 ff.; II, 210 ff., 380-1.
- Nesiut, titles connected with, I, 272; II, 217, note 3.
- Netaneel, a physician, II, 327.
- Netaneel, offamily of Samuel Hannagid, II, 282 ff.
- Netaneel b. Aaron, the banker, I, 72; II, 72.
- Netaneel b. Abraham, II, 319.
- Netaneel b. al-Fayyumi, I, 244.
- Netaneel b. Berakat, II, 283-4.
- Netaneel (Abu'l Fakar) b. El'azar Hakkohen of Alexandria, I, 88 ff, 137, 204, 260; II, 87, 92, 153.
- Netaneel b. Halfon Hallevi, I, 105, 137; II, 116.
- Netaneel b. Joseph Hakkohen, II, 294, bottom.
- Netaneel b. Joseph Hakkohen (perhaps identical with above), *see* Abu Naṣr (Netaneel) b. Joseph Hakkohen.
- Netaneel (Abul Barakat) b. Meborak Nagid, II, 249, 250, 257.
- Netaneel b. Perahya, II, 313-5, 320.
- Netaneel b. Revah Hallevi, I, 146, 147; II, 167 ff.
- Netaneel b. Sa'adya, II, 283-4.
- Netaneel b. Ṣadoḳ Hakkohen, II, 318, note 8.
- Netaneel b. Moses Hallevi the 'Sixth', I, 234, note 3.
- Netaneel b. Shemarya the 'Sixth', II, 282 ff.
- Netaneel b. Sedakah, II, 201.
- Netaneel Hallevi Gaon, I, 226, 233, 234, 237; II, 292 ff.
- Netanya b. (?) Yehiel, II, 320.
- Netanya, brother 'or son of Nadib, II, 320, note 11.
- Netira b. Tobias Hakkohen of Nisibis, II, 70, note.
- Nicephorus Phocas, Emperor, I, 47; n, 341.
- Nisibis (in Mesopotamia), II, 70, note.
- Nissim, I, 25; II, 18.
- Nissim b. Abraham, II, 275.
- Nissim b. Jacob of Kairowan, I, 246; II, 297, note i.
- Nissim b. Nahrai, I, 206-8; II, 245 ff.
- Nissim b. Shelah, II, 283-5.
- Nissim, disciple of Maimonides, II, 316.
- Nissim, father of Nahrai b. Nissim, II, 247, 248.
- Nissim the 'Third', II, 336-7.
- Nissim b. Bishr, II, 99.
- 'Obadya, II, 348, 349, 350.
- 'Obadya, a Karaite, I, 177; II, 211.
- 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
- 'Obadya b. Abraham Nagid, I, 248; II, 329-30.
- 'Obadya b. Jonah of Mareddin, II, 208.
- 'Obadya b. Raṣon, II, 283, 285.
- 'Obadya b. Sa'adya, II, 204.
- 'Obadya b. Solomon, II, 97.
- 'Obadya b. Solomon, ancestor of Maimonides, II, 319.
- 'Obadya (Abu'l Ridha) b. 'Uiah, Nagid of Palestine, I, 243, 257; II, 313-15, 320.
- 'Obadya, grandfather of Mufaddal, II, 318, note 5.
- Obadya (?), Karaite Nasi, II, 381.
- 'Obadya of Fustat, I, 118; II, 137.
- 'Obadya of Tiberias, I, 168; II, 196.
- 'Obadya the proselyte, I, 198; II, 236.
- Official of the merchants, the, I, 81 f., 261; II, 29-30, 78, note 7.
- 'Omar, Caliph, I, 42 ff.
- 'Omar b. 'Abd 'l-'Aziz, I, 14.
- Omen, consulting a Pentateuch for a, II, 307, note i.
- Ostrich, proverb about the, II, 379-80.
- Palestine, *passim*; Gaonate in, *see* Gaonate in Palestine; learning in, II, 375; the academy of, I, 195, 198; the academy of P. *versus* Babylon, I, 114; *versus* Egypt, I, 190; the coastal cities of, I, 191 f.; the annual and triennial cycles of the reading of the Law in, I, 221 ff.; II, 378-9.
- Palestinian community in Fustat, the, I, 94 ff.; II, 97 ff. 341, 351; the P. synagogue in F., I, 221 ff.; II, 184, note, 218, 249,, note 1, 275, 308, note 4, 327, note 1, 360, 375; the P. synagogue or community in Alexandria, I, 88, 89, note i; in Damascus, I, 150, 171; II, 172; in Ramlah, I,

- 148-9, 171; II, 171 ; in Tiberias, I, 167, 171; II, 194.
- Palmyra (Tadmor), I, 37, note i; II, 341-
- Paltiel, first Nagid of Egypt, I, 16, 19, 49, 64, 72, 134, note i, 184, 252.
- Palfiel b. Ephraim, a Reader, I, 99 ; II, 100.
- Paris, the school at Yehiel of, II, 383.
- Parnas, the, I, 259 titles of the, II, 273.
- Perah (Perahya) b. Mu'ammil, Rosh Hasseder, I, 150, 269; II, 173-4, 377-Perahya b. Halfon, II, 313-15.
- Perahya b. Joel, II, 285 note.
- Perahya b. Joseph, II, 209.
- Perahya b. Nissim, I, 248, note i; II, 296-7.
- Perahya b. Tarpon Hakkohen, II, 169, note i.
- Perahya b. Yose, Dayyan of Mahalla, 317.
- Perahya, dignitary of the academy, II, 314, note 1.
- Peroz Shabur = Neharcka, II, 335, note 7, end.
- Petahya b. 'Obadya Hakkohen, 1,227-8; II, 279-80.
- Pilgrims, Jewish p. to Palestine, I, 138, 161 ff.
- Pinhas b. Abdimi, I, 58.
- Pinhas b. Ephraim, II, 99.
- Pinhas b. Meshullam, II, 204.
- Pinhas b. Meshullam, Dayyan of Alexandria, II, 307, note 2, 316, 317.
- Pinhas the Massorite, I, 58 ; II, 44 ff.
- Pishon, syrfonym for Nile, II, 39, note 3, 211, 212.
- Plague in Jerusalem, I, 106 ; II, 117.
- Poems (*see also* Elegies), edited, by 'Ali b. Amram, I, 85-6; II, 84-5; by Dunash b. Labrat, I, 27 ; 11,21-3; by Joseph ibn Abitur, I, 69-70; II, 59-60; by X. b. Kalima(?), I, 70; II, 60 ; by Zakkai b. Yedidyah Hannasi, I, 85 ; II, 83-4; eighteen p. from an old Diwan, I, 22-6 ; II, 14-31 ; in honour of Abraham Hakkohen b. Isaac, I, 86 ; II, 86 ; in honour of Abu'l Munajja b. Sha'ya, I, 215-17 ; II, 264-9 J in honour of Abu Sa'ad b. Sahl al-Tustari, I, 81-2; II, 75-7 • in honour of 'Adayah b. Menasse the Wezir, I, 20-3 ; II, 11-13 ; in honour of Masliah Gaon, II, 276 ; in honour of Sar Shalom Nasi, I, 174; 11,207 ; in honour of Sedakab. Joseph, 1,259, note 2; in honour of Samuel Hannagid and his son Moses, II, 368-70; in honour of Yakin b. Netaneel, I, 213, note i, 213-15; II, 260-3, 365; kasida by Elijah Hakkohen of Damascus, II, 220 ; strophe in honour of Sar Shalom Gaon, II, 300; strophe in letter from Rakkah, II, 321; strophe by Yehoseph b. Gershon, II, 372; strophe by Sar Shalom Gaon, II, 299.
- Poems, discussed, in honour of Masliah Gaon, I, 197 ; by Solomon Hakkohen b. Joseph, I, 207-8; cited, by Harizi, 1,224, note i, 247, note i; by Yehuda Hallevi, I, 225, note, 234, note 3 ; 11, 285.
- Prisoners, *see* Captives, from Byzantium.
- Pumbedita, mentioned by Ebyatar Gaon, II, 228.
- Punba (in Egypt), II, 286.
- Putiel, a Reader, I, 32; II, 36.
- Rabbinites in Jerusalem, I, 61 ff., 134 ff., 160; II, 155, 179.
- Rachel b. Solomon, II, 308, note 4.
- Rachel b. Solomon the scribe, II, 309.
- Rafah (in Egypt), I, 72 ; II, 71.
- Rals, the title, I, 262.
- Rals al-Yahud = Nagid.
- Rals b. Meir, II, 246
- Raja b. 'Ali, I, 130; II, 147.
- Rakkah (Kalne, in Syria), I, 173, 201, 245 f. ; II, 206, 237, 321-2.
- Rakkah (in Egypt), II, 375.
- Ramada (on the North-African coast), I, 90; 11,87.
- Ramlah (in Palestine, capital of province of Filastm), I, 17, 18, 20, 28, 41, note i, 42, 61, 63, 65, 72, 90, 105,107, 108, 110, 116, 125, 126, 133,136,145, 148 f., 155 ff., 183 ; II, 25, 29, 49, 112, 118, 127, 142 f., 145, 148, 154, 167, 171, 172, 177, 179, 181, 185, 200 f, 219, 223, 231, 347, 355 ; the governor of, I, 138, 145, 14-8; II, 167, 171.
- Ransoming prisoners, the mode of, I, 87-8.
- Rason, II, 283, 285.
- Rason b. Solomon, II, 263, 285.
- Reading of the Law, in annual and triennial cycles, I, 221 ff.; II, 378-9.
- Rebecca, daughter of Solomon the scribe, II, 309.
- Reeds from Lake Maryut, I, 206; II, 245.
- Resh Kallah, the title, *see* Alluf.
- Reuben b. Isaac of France, I, 165; II, 191.
- R-evah b. Ephraim, I, 99 ; II, 100
- Revah b. Pinhas Hakkohen, a Reader from Babylon, I, 161 ; II, 183.
- Revolt in Palestine, 1024-9 C.E., I, 103, no, 131, 158ff.; II, 179 ff.
- Reynah, daughter of Solomon the scribe, II, 309.
- Rhodes (in France), 1,165;!! , 191.

- Rikat, a Massorite, II, 44 ff.
 Rosh be Rabbanan, the title, I, 279-80.
 Rosh Hakkahal, see 'Head of the congregation'.
 Rosh Happerrek, the title, I, 269-70.
 Rosh Hasseder, the title, I, 279-80.
 Russia, I, 165 ; II, 192.
- שׂוֹנִי**, an enemy of Egyptian Jewry, I, 212-13 ; II, 257-9.
 Sa'adel b. Joseph, II, 367, 368.
 Sa'adel b. Netaneel, II, 282 ff.
 Sa'adel b. X., II, 368.
 Sa'adya (Abu'l Fakr) b. Abraham, II, 293-
 Sa'adya b. Berakhya, disciple of Maionides, II, 316.
 Sa'adaya b. David, II, 204.
 Sa'adya b. Ephraim, uncle of Sahlan b. Abraham, I, 99, 118, 130, 144; II, 100, 103, 104, 113, 129, 146, 164-5, 187, note 3.
 Sa'adya b. Hillel Hakkohen, I, 258 ; II, 203.
 Sa'adya b. Israel al-Tustari, I, 81, 82, 122, note i ; II, 76, 140, 377.
 Sa'adya b. Israel of Jerusalem, I, 112.
 Sa'adya b. Meborak, II, 98, 249, 250.
 Sa'adya b. Meborak, II, 286.
 Sa'adya b. Moses of Seville, I, 102; II, 109.
 Sa'adya b. Nathan, I, 227; II, 280.
 Sa'adya b. Nathan, II, 320.
 Sa'adya b. Netanya, II, 320.
 Sa'adya b. 'Obadya, II, 204.
 Sa'adya b. Solomon, II, 204.
 Sa'adya b. Yehuda Nagid, II, 100, 249, 251-
 Sa'adya, father of Netaneel, II, 283-4.
 Sa'adya Gaon, I, 15, 22, 50, 222 ; II, 310-11, 358, note i, 375, 379, liturgical composition of, I, 97 note, 98, note 2.
 Sa'adya, the late, II, 342.
 Sa'adya of Ashkelon, I, 240, note i.
 Sa'adya the teacher of Alexandria, II, 317-
 Saba'u, the official in Ramlah, II, 21.
Sabbatai b. Abraham of Minyat Zifta, II, 259, note 7.
Sabbatai b. Elyakim, II, 320.
 Sabbatai b. Kaleb, II, 100.
Sabbatai b. Moses, II, 314, note i.
 Sabbatai b. Netaneel of Anatolia, I, 92; II, 91.
 Sabyan (Abu Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen, I, 97, note i, 209-10; II, 103, 252-3.
Sadaka, Wezir, I, 8a.
Sadok, I, 200-1 ; II, 236-7.
Sadok b. Aaron, II, 305.
 Sadok b. Ebyatar Gaon, I, 193 ; II, 229.
 Sadok b. Elijah Gaon, I, 101, 187 ; II, 107, note 10.
 Sadok (Abu'l Barakat) b. Joseph Hakkohen, II, 318, note 10.
 Sadok Ab b. Joshiah Ab, I, 66, 186, 189, 193, 200; II, 50ff.
 Sadok b. Meborak, II, 169, note i.
 Sadok b. X., II, 275.
 Sadok, Gaon, II, 295-6.
 Sadok, Gaon of Sura, I, 53.
 Sadok Hakkohen, of house of Ibn Hafs 11,3x8.
 Sadok b. Levi Hallevi, I, 161-2 ; 186; II, 183.
 Sadok the Third, II, 232.
 Safed (in Galilee), I, 171 ; II, 204, 295-6.
 Saffuriyah (Sepphoris, in Galilee), II, 357, note 3.
 Sahl b. Aaron, I, 162 ; II, 185.
 Sahl b. Fadl, Karaite author, see Yashar (Sahl) b. 'Hesed (Fadl) b. Yashar.
 Sahl (Shelah, Yashar) b. Israel al-Tustari, I, 38, note i, 8r, 122, note i, 125; II, 72, 75, 78, 79, HO, 143, 376-7.
 Sahl b. Masliah, Karaite author, I, 6r.
 Sahl b. Yehuda, II, 70, note.
 Sahlan b. Abraham, I, 79, 82-3, 97, 98, 99, 104, 111, 112, 113, 114, 128, 136, 142, 144 f., 156, 163, 202, 204; II, 80-1, 102 ff., 115, 145 f., 152 ff., 159, 164-5, 186-7, 220, 252, note 3.
 Sahlan the elder b. Abraham, I, 97-8 ; II, 102.
 Šahrägt (in Egypt), I, 89, 102, 103, 249 ; II, 108, 111, 259, note 7, 336.
 al-Sa'id, a Sheikh, I, 176.
 Said b. 'Ali ibn Ashlamiya, II, 375.
 Sa'id b. David of Aden, II, 331, note i.
 Saladin, I, 229, 235-6, 240, 257.
 Salih, Arab chieftain, I, 158.
 Salim the scribe, II, 246-7.
 Salonica, I, 165-6; II, 192.
 Samad, governor of Alexandria, I, 13.
 Samaritans, the, I, 14, 18.
 Sambast (in Egypt), II, 259, note 7.
 Sambutiah (in Egypt), I, 232; II, 290, **note 3.**
 Samjud (? in Egypt), I, 232 ; II, 290.
 Sammanud (in Egypt), I, 242, 244; II, 290, **note 5, 308, 317.**
Samsam ad-Daula, king of Sicily, I, 202 ff.; II, 239.
 Samuel, I, 55, note 1.
 Samuel, II, 285, note.
 Samuel b. Aaron, I, 193 ; II, 229.
 Samuei b. Aaron, II, 305.
 Samuel b. Abraham Hakkohen, II, 275.
 Samuel b. Abraham of Tahort, I, 117, 119, 124, 182; II, 128, 132 ff., 218, 351.

- Samuel b. Abtalion Hakkohen, I, 36, note 2, 84, 94, 95-6, 103-4, 110, 112, 117, 121, 137, 146, 159) 258; 11,97ff., 128, 154, 167, 351.
- Samuel b. 'Ali Halleivi, Gaon of Bagdad, II, 140, note 5, 295, 332.
- Samuel b. al-Lebdi, I, 23; II, 14-15.
- Samuel b. Daniel (b. 'Azarya), I, 175, 185; II, 221, 358-9.
- Samuel b. El'azar, II, 285 note.
- Samuel b. Irlalfon Haber, II, 320.
- Samuel b. tlananya, Nagid, 1,213, 218, 222, 225," 228 ff., 252, 254, 257; II, 249, 271, 281 ff., 289ff., 368-70, 381, note 2.
- Samuel b. Hananya, grandson of the above Nagid, II, 282 ff.
- Samuel b. Hofni, Gaon of Sura. I, 40, note i, end, 183; II, 65, note 2, end, 310, 311, note i.
- Samuel b. Hoshana, the 'Third' of the academy, I, 27 ff., 141 f., 170; II, 23 ff., 31, 201.
- Samuel b. Isaiah Iskandri, Karaite Nagid (?), I, 255, note i.
- Samuel b. Joseph al-Basri, II, 149, note.
- Samuel b. Joseph Hakkohen Gaon, I, 37, 66 ff., 100, note i; II, 58-9, 342.
- Samuel b. Joshu'a the Haber, II, 201.
- Samuel (Mauhuh) b. Moses of Tyre, I, 167-8; II, 196, 355.
- Samuel b. Moses, I, 227, note i.
- Samuel b. Netaneel, II, 314-15.
- Samuel b. Paltiel Nagid, I, 49, 56, note 2, 113, note i, 140, 184.
- Samuel b. Netaneel, a physician, I, 260, .. note i.
- Samuel b. Sa'adya Halleivi, 1,195, note 2; II, 232, 314.
- Samuel b. Sa'adya, Dayyan of Cairo (perhaps identical with above), II, Si?-
II, 109.
- Samuel b. Sahl of Kairowan, I, 102; II, 109.
- Samuel b. Semah, I, 72; II, 49, 71.
- Samuel b. Shemarya Halleivi (b. Ri'a-kub), I, 168; II, 196.
- Samuel b. Abraham of Lucena, II, 252.
- Samuel b. X., I, 162; II, 185.
- Samuel b. Yahya, a physician, II, 285, note 5.
- Samuel b. Yehoseph, I, 248, note i; II, 330.
- Samuel b. Yehuda, *see* Abu'l Ma'ali (Samuel) b. Abu'l Hasan (Yehuda).
- Samuel b. Shelah, II, 283, 284, note 2.
- Samuel Haber, ancestor of Samuel b. Hananya, I, 230; II, 281 ff.
- Samuel Hakkohen of Damascus, I, 39; II, 40.
- Samuel of Aleppo, I, 246; II, 332.
- Samuel Rashid, I, 340; II, 302.
- Samuel, relative of Netanya, II, 320.
- Sar Shalom, *see* Zuta (Yahya, Sar Shalom).
- Sar Shalom Ab, I, 238, note i.
- Sar Shalom Alluf, I, 249; II, 336-7.
- Sar Shalom b. Shemarya Hakkohen, II, 3i8.
- Sar Shalom Halleivi Gaon, I, 226, 234-5, 237 f.; II, 292 ff.
- Sar Shalom Nasi b. Pinhas, I, 174 j II, 207-8, 380.
- Sar Shalom Hakkohen, II, 342, bottom.
- Sar Shalom, Karaite Nasi, II, 381.
- Sarah b. Yehuda, II, 201.
- Saracen pirates, I, 87 ff.
- Sason b. El'azar, a Reader, II, 204.
- Sason b. El'azar, II, 285, note, end.
- Sason b. Menahem, II, 319.
- Sason b. Meshullam, II, 287.
- Sason, grandson of Meshullam and father of Isaac, II, 318, note 12.
- Saulb. 'Anan, Karaite Nasi, II, 214-15.
- 'Scrolls', historical accounts in the form of, II, 30,
- Sedaka, II, 330.
- Sedaka b. Ezra, I, 81; II, 78, 79, note i.
- Sedaka b. Joseph, I, 259, note 2.
- Sedaka b. Menahem, I, 119 f.; II, 134, 136.
- Sedaka b. Netaneel, II, 382 ff.
- Šedaka b. Netaneel, a Reader, II, 287, top.
- Sedaka b. Sa'adya, II, 249, 250.
- Sedaka b. Sadok Hakkohen, II, 318.
- Sedaka b. Yahya, II, 97.
- Sedaka b. Yehuda I, 210: II, 257.
- Šedaka the Haber (very likely identical with above), I, 210; II, 254.
- Sedaka the Jlaber, II, 235, top.
- Šedaka, dignitary of the school, 11,276.
- Sedaka the Parnas, II, 235.
- Selim, Sultan, I, 174, note 1.
- Seljuks, the, I, 164, 168, 188, 192; II, 251.
- Semah b. Abu Shaiba, Massorite, II, ' 44ff.
- Semah b. Asa, Karaite Nasi, I, 24, 176, ' 178; II, 210, 211.
- Semah b. El'azar, I, 182; II, 219, 360, ' 363.
- Semahb. Halfon, II, 115.
- Semah b. Netaneel, II, 283-4.
- Semah b. Sayyara, Massorite, II, 44 ff.
- Semafcb. Yefet, *set* Abu Mansur (Semah) " b. Yefet.
- Semah Nasi, I, 34, 173; II, 17.
- Sepphoris (in Galilee), II, 357.
- Severus, a prelate, I, 18.
- Shafyetib, ancient synagogue at Nehardea, II, 333, note 8, 335.

- Shaizar (= Hasor, in Syria), II, 200.
 Sha'yon b. Isaac, II, 99.
 Sheerit b. Hillel, Haber of Tiberias, II, 356.
 Sheerit b. Meir, II, 285, note.
 Sheerit b. Shemana, a Reader, II, 293.
 Shehem (in Palestine), I, 157; II, 177.
 Shehita, Arabs prohibiting, I, 154; II, 175-6; prohibition of Sh. in Fustat, I, 214; II, 262, top; Karaite laws of, I, 134 ff.; II, 154; works on Sh., by Jacob Rosh be Rabbanan, II, 312; b' Joseph b. Hezekiah Nasi, I, 129; II, 145, note 7.
 Shelah b. Nahum, 'Sixth' of the school, I, 191; II, 225 ff.
 Shelah b. Israel al-Tustari, *see* Sahl (Shela, Yashar) b. Israel al-Tustari.
 Shelah, II, 283-4.
 Shelah, a dignitary, II, 201.
 Shelah, a Reader, II, 203.
 Shelah, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Shelahya b. Joseph of Mastaura, I, 93; II, 96.
 Shem Tob, a bogus Nasi, I, 172; II, 206.
 Shema'ya b. Jacob, I, 58.
 Shema'ya Gaon, I, 249; II, 73, note 3, 232, 336, note 2, 342-3.
 Shemarya b. Abraham of Alexandria, II, 317-
 Shemarya b. David, Nagid, I, 250; II, 338.
 Shemarya b. Elhanan I, 26 ff., 39, 40, 68, 110, note i, 142, 190, 267; II, 21 ff., 26ff., 232.
 Shemarya b. Masliah, II, 352 ff.
 Shemarya b. Menahem, II, 339.
 Shemarya b. Meshullam, I, 210; II, 254-
 Shemarya b. Sadok Hakkohen, II, 318.
 Shemarya b. X. the Haber (perhaps identical with), II, 347, 349.
 Shemarya b. Yefet, I, 118, 144; II, 130, 163, 347 f.
 Shemarya, a disciple of Maimonides, II, 316.
 Shemarya the 'Sixth' b. Samuel, 1,230; II, 281 ff.
 Sherira Gaon, I, 26, 27, 30, 67.
 Shiloah (in Jerusalem), Jews prohibited to bathe in, I, 241, note, end; II, 304.
 Sicily, I, 73-4, 204; II, 73-4, 238, 326.
 Sick, the, seeking cure in Tiberias, I, 166 ff.; II, 192 ff., 356.
 Sidon (in Palestine), I, 20.
 Silanus of Venosa (in Italy), I, 56-7.
 Simha, I, 119; II, 135, note 2.
 Simha b. Mebasser, II, 293.
 Simḥa b. Solomon Hakkohen of Alexandria, II, 317,
 Sinan b. 'Alyan, Arab chieftain, I, 159.
 סניח (in Egypt, II, 259, note 7.
 Siracusa (in Sicily), II, 336.
 Sitt אלקהא b. AH, II, 363.
 'Sixth', the, of the school, in Fustat, I, 108; in Ramla, I, 149; II, 171.
 Social life, pictures of, I, 108-9, 205-6, 209-10, 239-42.
 Solomon, II, 198.
 Solomon b. Aaron Hakkohen of Tyre, II, 355-
 Solomon b. Abraham, II, 319.
 Solomon b. Alvan, II, 174, note i.
 Solomon b. David Hakkohen, a Karaite, I, 161, note i.
 Solomon b. David, Karaite Nasi, II, 212, 214, 215.
 Solomon b. David (b. Daniel), II, 357-9.
 Solomon b. David the judge, II, 319.
 Solomon b. David Maimuni, II, 328-329.
 Solomon b. Elijah, a copyist, II, 314.
 Solomon b. Elijah Hakkohen Gaon, I, 170, 186ff., 189, 193, 196; II, 62 ff., 202, note i, 233, 234-5.
 Solomon b. Elijah Yakini, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 Solomon b. Joseph Hakkohen Ab, 1,187, 207-8; II, 62-3, 231-2.
 Solomon b. (?) Hadid, II, 285, note.
 Solomon b. Hakim, II, 97, 99.
 Solomon b. Halfon of Aleppo, II, 174.
 Solomon b. Hasdai, II, 204.
 Solomon b. Hayyim the 'Seventh', I, 183, 192, note i; II, 374.
 Solomon b. Isaac the Haber, II, 55 ff.
 Solomon b. Jesse, Nasi, I, 174, 175-6; II, 209-10.
 Solomon b. Joshiah, Nasi, II, 357-9.
 Solomon b. Meir, II, 285, note.
 Solomon b. Meir, I, 133; II, 151.
 Solomon b. Meir Rosh Hasseder (probably identical with above), II, 54 ff., 135, note 4.
 Solomon b. Moses, Reader in Alexandria, I, 105; II, 116.
 Solomon b. Mordecai Hakkohen, II, 115-
 Solomon b. Nagi the Parnas, II, 286.
 Solomon b. Nathan, II, 103.
 Solomon b. Nathan (perhaps identical with above), II, 174, note 3.
 Solomon b. Nissim, II, 373.
 Solomon b. Netaneel, II, 99.
 Solomon b. Netaneel, the banker (perhaps identical with above), I, 162; II, 184, note, end.
 Solomon b. 'Obadya, II, 283-5.
 Solomon b. 'Obadya, ancestor of Maimonides, II, 319.
 Solomon b. Rabi', II, 355.

- Solomon b. Sa'adya, I, 96, 119, 123, 125, 168; II, 97, 134, 144, 195, 196.
 Solomon b. Sa'adya of Rafah, II, 71.
 Solomon b. Samuel Petit, of Akko, I, 175.
 Solomon b. Semah the perfumer, II, 115.
 Solomon b. "Sha'ya, see Abu'l Munajja (Solomon) b. Sha'ya.
 Solomon b. Shelah, II, 203.
 Solomon b. Tobias the 'Third', II, 245.
 Solomon b. Yehuda, Gaon of Palestine, I, 20, 21, 22, 27-8, 41, 50, 55, note i, 61, 66, 70, 71, 75 ff., 81-2, 100, note i, 156, 180, 182, 183; II, 58-9, 64 ff., 81, 83, 86-7, 112, nsff., 124ff., 159 ff., 186, 188, 341, 346, 347 ff., 351, 352, 359, note 2, 360.
 Solomon b. Zakkai, II, 294, bottom.
 Solomon b. Zakkai, of Alexandria, II, 317.
 Solomon, brother of Maliha, I, 241; II, 305.
 Solomon Hakkohen. disciple of Maimonides, II, 316.
 Solomon Hakkohen Gaon, I, 70, 84, 131, 183; II, 62 ff.
 Solomon Hallevi, II, 327.
 Solomon, a Karaite, I, 177; II, 211.
 Solomon, Karaite Nasi, I, 199-200.
 Solomon of house of al-'Amid, II, 319.
 Solomon, Reader and Resh Kallian, II, 343-
 Solomon Sabik, a Reader, I, 108-9.
 Solomon the elder, II, 217, note 3.
 Solomon the judge of Sahragt, II, 108.
 Solomon the official, I, 145; II, 164.
 Solomon the physician, I, 242; II, 309.
 Solomon the scribe, I, 242; II, 309.
 Spain, Jewish position in, compared to that in Egypt, I, 220; power of Jewish authorities in, I, 69.
 Sulaiman, dignitary of the academy, II, 374-
 Sunbat (in Egypt), I, 96, note i, 244; II, 102, 317.
 Superintendent of the merchants, the, I, 261.
 Sura (Mahseya), II, 219, 228.
 Surri b. Hayyim, I, 70; II, 346.
 Synagogues, destruction of, in Egypt and Palestine. I, 33 ff., 72-3, 89, note i; II, 39, 72-3.
 Syria, I, 16, 19, 21, 23, 25-6, 36, 41, 153ff., 173, 174, 200; II, 216, 234, 236 ff.
תבאריה, a lady, II, 173.
 Tahir, an elder, II, 371-3.
 al-Tai, Caliph of Bagdad, I, 251.
 ha-Takvi b. Isaac, Samaritan official, I, 18.
 Tamin, II, 236.
 Tamin, II, 302, note 10.
 Tamim b. Jacob Hakkohen, II, 346.
 Tanhum Yerushalmi, II, 311.
 Tarabulus (Tripoli, in Syria), 72-3, 81, 195, 218; II, 55, 72-3, 273.
 Tarsus (in Asia Minor), II, 203.
 Taxation, problems of, 19, 31-2, 102, 103, 107, 120, 131, 154-5, 160-1, 162 ff., 239, 242; II, 31, 110, 111, 148, 175-6, 179-82, 185 ff., 301, bottom, 309.
 Ten Commandments, recital of, in Palestinian synagogue of Fustat, 1,223.
 Thabit b. Qurra, a philosopher, II, 375-
 Thabit b. Tobias Hakkohen, I, 89, note i.
 Tiberias (in Galilee), I, 42, 58, 157, 166ff., 171; II, 61, 73, note 3, 177, 192 ff., 206, 336, 375; the hot springs of, I, 166; the Massorites of, II, 43ff.; the school of, I, 55.
 Tikvah b. Simha, II, 293.
 Timam b. Abraham the banker, II, 174.
 Timam b. Joseph, II, 174, note 2.
 Timam of Fustat (perhaps identical with T. b. Abraham), II, 247.
 Timoteos, Katholikos, I, 45, note 2.
 Tinnis (in Egypt), I, 89, 232; II, 290, note 8.
 Tirsah, Biblical = Sepphoris, II, 357.
 Titles, in connexion with the academy, I, 278-9; with the Nesiut, I, 272, top; other t., I, 254 ff.
 Tobias b. 'All Hakkohen, I, 227, note i; II, 202-3, 367-8.
 Tobias 'lord of the community', I, 130; II, 147.
 Tribute, people of the, I, 13.
 Triennial Cycle, the, of the Reading of the Law, I, 221-3; II, 378-9.
 Tripoli (in Syria), see Tarabulus.
 Tripolis (in North Africa), II, 174, note 2.
 Tomei (Tumai, in Egypt), I, 109, note i, II, 119, 254.
תומי (= Tomei, Tumai?), I, 109; II, 119, 254.
 Turkey, I, 218, 242; II, 273, 309.
 Turkomans, the, defeat of the T. before Cairo, I, 208; II, 251.
 Tustar (in Persia), I, 76, 79, 122, note i; II, 375, 378.
 Tustarians (Dastarians), the, Karaite sect, I, 79.
 Tyre (in Palestine), I, 20, 42, 118, 159, 161, 167-8, 188, 189, 193, 195; II, 130, 183, 184, 247, 249, 355; Palestine school situated at, I, 193, 195; scholars of, disciples of R. Ephraim, II, 316.

- 'Ulah b. Berakot, II, 383-4.
 'Ulah b. Joseph Hallelevi, I, 196; II, 233.
 'Ulah b. Perahya, II, 313-15, 320.
 'Uzziah b. El'azar Semah, Karaite Nasi, II, 214, 215.
 'Uzziel, I, 247; II, 323.
 'Uzziel (Abu'l Ma'ali) b. Mishael, *see* Abu'l Maali ('Uzziel) b. Abu'l Muhasin Hallelevi.
- Venosa (in Italy), I, 55 ff.
- Wadil Kura' (in Arabia), I, 118; II, 130.
 Walida, the (queen mother), of al-Mustansir, I, 76 ff.
 Water supply, Arabs shutting off the, to Jews, I, 154; II, 175-6.
- X, Ab, under Solomon b. Yehuda, I, 126, 128, 129, 132, 142, 143; II, 145, 149-50, 159, 160, 161.
 X. al-Fayyurai b. Saadya, I, 244; II, 316.
 X. al-Barki, II, 246, 247.
 X. b. al-**נאמלי**, II, 246, 247.
 X. b. al-**קנאע**, II, 247.
 X. b. al-Rakki, opponent of Ephraim b. Shemarya, II, 351.
 X. b. 'Ali the Haber, II, 246, 247.
 X. b. **עזיסת**, 246-7.
 X. b. Azhar, II, 350.
 X. b. 'Aubai, I, 25; II, 19-20.
 X. b. Jacob Alluf (probably identical with Joseph b. Jacob b. 'Aubal), I, 163; II, 193.
 X. b. Kalima (?), I, 70; II, 60.
 X. b. Moses, II, 360, 362.
 X. b. **נפנע**, II, 246.
 X. b. Sa'adya (b. Yehuda Nagid), II, xoi, 249, 250.
 X. b. Sadok, I, 249; II, 336.
 X. b. **צבנה**, II, 350.
 X. b. Seraya, II, 62.
 X. b. Yahya, II, 246.
 X. b. Yehuda, II, 357.
 X. b. **חבורה**, I, 131; II, 148.
 X. Hallelevi, a great dignitary, I, 250; II, 240.
- יבקי** b. Aba Razin, a pirate, I, 89, 90, 91; II, 88.
 Yahya, *see* Zufa (Yahya, Sar Shalom).
 Yahya (perhaps identical with Y. b. Solomon b. Yehuda), I, 102; II, 109.
 Yahya b. Abraham, II, 319.
 Yahya b. Abraham (Abu'l 'Afif), II, 319.
 Yahya b. Mansur, I, 98.
 Yafcyia b. 'Omar, I, 196, note 2.
- Yahya b. Samuel Nagid, *see* Moses b. Samuel Nagid.
 Yahya b. Solomon Gaon (b. Yehuda), I, 102, 107-8, 115; II, 118, 133.
 Ya'ish b. Sahl of Nahrwan, I, 104; II, 115-
 Ya'ish Hakkohen, II, 346.
 Yakin b. David, II, 62.
 Yakin (Abu'l Fadl) b. Netaneel, I, 192, note i, 213-15, 258; II, 249, note i, 260-3, 365, 381.
 Ya'kub b. Ishak, court physician, I, 83.
 Yashar al-tus'tari, *see* Sahl (Shelah, Yashar) b. Israel al-Tustari.
 Yashar (Sahl) b. Hesed (Fadl) b. Yashar, Karaite author, I, 79; II, 73, note i, 378.
 Yasliah b. Joseph, II, 103.
 al-Yazuri, Wezir, I, 207.
 Yedaya of Narbonne, II, 248.
 Yedidya, Karaite Nasi, I, 85, note i, 176; II, 212.
 Yefet b. al-**שניני**, II, 236.
 Yefet b. 'Amram, a Reader, II, 357.
 Yefet b. David (b. Shekhanya), a Reader, I, 96; II, 97 ff., 246, 247, 351.
 Yefet b. Halfon, II, 320.
 Yefet Dayyan b. Halfon the Haber, II, 320.
 Yefet b. Hillel, II, 99.
 Yefet b. Joseph Hakkohen, I, 82; II, 79.
 Yefet b. Mebasser, I, 81; II, 79.
 Yefet b. Sa'adya the physician, II, 249-50.
 Yefet b. Salama, II, 220.
 Yefet b. Sason, *see* Abu'l 'Ali Hasan b. Surur (b. 'Ali).
 Yefet b. Semah, II, 283-4.
 Yefet (Abu'l **מפאל**) b. Solomon, I, 237; II, 300-1.
 Yefet b. Tikvah, II, 201.
 Yefet (Abu 'Ali the perfumer) b. Tikvah, II, 286, 287.
 Yefet b. Tobias Hallelevi, I, 99; II, 98, 103.
 Yefet b. Yeshu'a, Dayyan of Ashkelon, I, 170; II, 202.
 Yefet Hallelevi, representative of Masliah Gaon, II, 382.
 Yefet, a Karaite, I, 177; II, an.
 Yefet, Karaite Nasi, I, 176; II, 210.
 Yefet Rosh Hakkahal (probably identical with Yefet b. Tobias Hallelevi), I, 137; II, 155.
 Yefet, an important dignitary, II, 270-1.
 Yefet, the teacher, I, 239; II, 301.
 Yehiel b. Elyakim, I, 237, 239-41, 267; II, 301 ff., 320, note 12.
 Yehiel b. Isaac, I, 241, note, end; II, 304-

- Yehiel Hakkohen, II, 320.
 Yehiel of Paris, II, 383.
 Yehoshaphat b. David, Karaite Nasi, II, 214-15.
 Yehoshaphat b. Josiah, Karaite Nasi, II, 214-15.
 Yehoseph, I, 246 ; II, 323.
 Yehoseph b. Gershon, *see* Joseph (Yehoseph) b. Gershon of France.
 Yehoseph b. Nathan, I, 220, note i, 227, note 1, 267; II, 280.
 Yehoseph b. Samuel the Babylonian, I, 247J II, 325-
 Yehoseph b. Samuel (b. Paltiel) Nagid, I, 113, note 1, 140, 184, 221-2; II, 251, 352.
 Yehoseph Hakkohen, Ab, I, 70 ; II, 62ff., *lor*, note 2, 346.
 Yehoseph Rosh be Rabbanan b. Isaac, II, 311, note 1.
 Yehuda b. Aaron, I, 241 ; II, 305.
 Yehuda b. 'Alan, Gaon (?), I, 59.
 Yehuda b. David Exilarch (b. Zakkai), II, 358, note i, 359.
 Yehuda (Abu'l ttarakat) b. El'azar Hakkohen, I, 220, note i; 250; II, 338, 379-
 Yehuda b. Eli'ezer Hakkohen, II, 297, note i.
 Yehuda b. Hadid, I, 36 ; II, 99.
 Yehuda b. Huspit the Haber, I, 182; II, 219
 Yehuda b. Jacob Hakkohen, I, 225, note i.
 Yehuda b. Joseph (Ibn Abu'l Thina), II, 375-
 Yehuda b. Josiah Nasi, I, 175, 252; II, 209.
 Yehuda b. Mansiir, I, 103; II, 112.
 Yehuda b. Moses Nagid ; II, 249-50, 259-
 Yehuda b. Perahya, a Haber, II, 313-15.
 Yehuda b. Sa'adya, Nagid, I, 184, 206, 207 ff., 254 ; II, 200, 223, 245, 249 ff., 363-5-
 Yehuda b. Meir Gaon, *see* Ben-Meir Gaon.
 Yehuda b. Semah, II, 283-4.
 Yehuda b. Solomon, II, 204.
 Yehuda b. Tobias Hakkohen, I, 227, note i.
 Yehuda Alluf of Kairowan, I, 40.
 Yehuda, a French scholar in 'Akko, II, 371.
 Yehuda Hakkohen, II, 339.
 Yehuda Hakkohen Rosh Hasseder, I, 99, 101, 187; II, 101, 107, note 10, 346.
 Yehuda Hakkohen, Dayyan of Bilbais, II, 317-
 Yehuda Hallevi, the famous poet, I, 25, 217, 225, 226, 227, note 1, 229, 230, 234, note 3, 241; II, 270-1, 375, 285-6, 305-365.
 Yehuda Rosh Hasseder of Kairowan, II, 107, note 10, end.
 Yehudai Gaon, I, 57, 280; II, 224.
 Yekuti'el b. Moses the physician, II, 338, note i.
 Yekuti'el b. Moses, ' the superintendent of the merchants '. II, 78, note 7..
 Yekuti'el the physician b. Moses, I, 250 ; II, 338.
 Yemen, II, 316; Nesiim of, I, 271.
 Yeshu'a, II, 198.
 Yeshu'a, brother of Joel, II, 285, note, end.
 Yeshu'a (Ayyub), *see* Ayyub (Yeshu'a).
 Yeshu'a b. Aaron, I, 55, note i.
 Yeshu'a b. Aaron (Ben-Sion), II, 305.
 Yeshu'a b. Abraham Hallevi, II, 99.
 Yeshu'a b. Joseph Hakkohen, Haber of Alexandria, I, 72, 88, 90, 204 ff. ; II, 91, 240 ff., 345, 346.
 Yeshu'a b. Joseph Nagid, I, 184, note i.
 Yeshu'a b. Josiah (*b.* Shema'ya), II, 232.
 Yeshu'a b. Menahena, II, 330.
 Yeshu'a b. Netaneel, II, 319, note 5.
 Yeshu'a b. Netanya, II, 320.
 Yeshu'a b. Sadok, II, 99.
 Yeshu'a b. Sedaka, II, 97.
 Yeshu'a b. Solomon Hakkohen., II, 115.
 Yeshu'a b. Solomon Hallevi, II, 99.
 Yeshu'a b. Yefet, Dayyan of Ashkelon, I, 170 ; II, 202.
 Yeshu'a, Karaite Nasi, II, 381.
 Yeshu'a of Daniietta, II, 70.
 Yeter Hallevi, II, 368.
 Yiftah, relative of Netanya, II, 320.
 Yose Hakkohen Gaon, I, 66, 70, note i; II, 58-9-
 Yuhanna ibn Abu'l Laith, Wezir, I, 211 ff.
 Zadokite Fragments, the so-called, II, 68-9.
 az-Zahir, Caliph, 1,41,76; revolt against, I, 103, no, 158 ff.
 Zakkai Exilarch, II, 357-9-
 Zakkai b. 'Azarya Nasi, I, 175; II, 208.
 Zakkai b. Yedidyah Nasi, I, 85, 172 ; II, 83-4.
 Zakkai Dayyan, I, 217, note a.
 Zekarya b. Elijah, I, 250; II, 339.
 Zekarya Hallevi, II, 62.
 Zoi, daughter of Maliha, 1,241; 11,306.
 Zuta (Yahya, Sar Shalom), I, 234 ff., 249; II, 368, bottom; ' the scroll of Z.', author of, II, 327.

HEBREW INDEX AND GLOSSARY

[The volumes are indicated by 1 and II respectively. The General Index is frequently referred to by the indication *see* followed by the respective item in English letters. Wherever *see* is followed by a Hebrew word then the respective item in the Hebrew Index is meant. The Glossary contains many words not commented upon in the text. The reader is therefore requested to consult the Glossary whenever the occasion arises.]

אב בית דין, I, 265-6, 272; אב בית דין שלכל ישראל, I, 267.

אב החכמה, title, I, 261.

אב הישיבה שלנולה, I, 262.

אָבּוּת, dignity of אב בית דין, I, 40, note 1.

אבו אלמפאל *see* Yefet (Abū'l Mafāl) b. Solomon.

אבו אלכיר *see* Abū'l Khair b. נאני the Parnās, Ephraim (Abū Khair) and Abū'l Khair Ṣedaqah.

אבו אלננס *see* Abū'l Najm (Hilāl).

אבוקדה, II, 79, l. 24.

אבי הששונות (probably = משרש = חישיבה), I, 144, 278, note 10; II, 163, l. 26.

א' בית העולמים; אבילי ציון, I, 47 ff.; א' וכול תפארתו, I, 49, note 2; א' וכול תפארתו, I, 49, note 1.

אבן אלחאמיד *see* Nathan b. Samuel.

אבן חפץ *see* Ibn Ḥafṣ.

אבן שטנאש *see* Joseph b. Abitur.

אבר, Hithpa'el, to take shelter, II, 120, note 1.

אדום (Byzantium or any other Christian country), I, 43, note 2; II, 272, l. 41.

אדיר, adornment, II, 79, note 1, l. 7.

אהב, love, II, 126, l. 19, 316, l. 29.

אהרונים, Aaronites (i. e. priests), II, 276; אהרונים, I, 21, note 1.

אהוב הישיבה = אלהוב, I, 278, note 2; II, 374, note 2.

אוליסאנה, Lucena (in Spain), II, 252.

אוסתנא, a woman, II, 308, l. 17.

אור = אוריה, light, II, 230, note 2.

אורכתא, legal document, II, 234, note 1.

אושעיא = אושיא, I, 15, note 4, end.

אח, calamity; יום אח, II, 380.

אחוי, Kal. passive ptc. אחוי, II, 66, l. 9; נאחוי, Niphal נאחוי, united, II, 160, l. 8; 198, note 3.

אחווה, brotherhood, friendship, II, 279, no. 16, ll. 24, 28, 316, top.

אחוי מוסר, a fellow of culture, II, 18, note 10, 256, l. 15.

אחוי צר, a foe, II, 262, note 8.

אָמּוּם, dead person, II, 85, note 10.

אָמּוּן, a cord, rope, II, 164, verso, l. 7.

מַטְרַבְלוֹס *see* מַטְרַבְלוֹס.

מַי כְּפֹתוֹר and מַי חֲנֹק, names for Damietta (in Egypt), I, 188, note 1; II, 69, note 1.

מַיִל, Piel, to strengthen, II, 230, top, 265, note 17.

מִימָה, authority, II, 79, note 2, 216, no. 23, l. 11, 231, l. 18.

מִיסקִילִיָּא, Sicily, I, 204, note 1.

מִיצָה, urging, II, 141, no. 48, l. 6.

מִכְסְנֹדְרִיָּה *see* Alexandria.

מֵל = מֶלֶךְ, II, 15, note 4.

מֵלּוּסְנָה, Lucena (in Spain), II, 297, note 2.

מֵלְכְּסְנֹדְרִיָּה, מֵלְכְּסְנֹדְרִיָּה, *see* Alexandria.

מֵלּוֹף הַבֵּיטוֹת, title, I, 278; II, 58, 59, 250, bottom.

מֵלֶךְ שְׁתֵּי יְשִׁיבוֹת, מֵלֶךְ, I, 278.

מַמּוֹד, wealthy, II, 325, l. 16.

מַמִּיר, wealthy, I, 263, note, end; II, 82, note 3, 323, l. 4.

מִמֵּן אֶלְדוּלָה, title, II, 374.

מִמֵּן אֶלְמֶלֶךְ, title, I, 227, note 1.

מַמְצָה, strength, II, 352, l. 5.

מַמְצַת זְמַן עֲרִיץ, tyrannical time's might, II, 266, note 16.

מַמְת, Pu'al pic., מַמְתָּה, verified, II, 361, note 7.

מַנְחָה = מַנְחָה, sighing, II, 12, l. 10, 230, l. 12.

מִכְתַּב אֲמַנְלֶר, letter of attorney, II, 356, note 3.

מַנְנָה = מַנְנָה, lamentation, II, 12, l. 10.

מִסָּפ *see* Asaph Rosh Hasseder.

מִסְפָּרִינִי, Franks, I, 211, note 2.

מֵאֵל, to emanate, to dangle, to reach, II, 16, note 14, 239, note 3.

מֵאֵל, to, II, 331, no. 2; from, II, 332, no. 4.

מַעֲיֵל, title, I, 261.

מֵאֵרָה *see* Arah b. Nathan the 'Seventh'.

מֵאֵרָה, Niph'al נִמְאֵרָה, to take the road, II, 17, VII, l. 8.

מֵאֵרִירָה, curse, ban, II, 127, note 6.

מֵאֵרַע, Afel of רָעַע, to harm, II, 83, note 4.

מֵאֵרֶץ יִשְׂמַעֲאֵל, Turkey, II, 273.

מֵאֵרֶץ צָבִי, Palestine, II, 229, top, and l. 5, 235, no. 31, l. 3, 360, note, 367, l. 4.

מֵאִשׁוֹת = נְשִׁימוֹת, women, II, 15, top.

מֵאָת, newcomer, II, 78, note 4, 195, note 8.

מֵאָתָּה = מֵאָתָּה, to arrive at (a place), II, 326, l. 3, בִּיאָתָךְ (cp. I, 56, note 2).

מֵאֶלְדוּאֵן, Baldwin, I, 200, note 1.

מֵבְהֻלָּה = בְּהֻלָּה, confusion, II, 31, verso, l. 7, 133, l. 24.

מֵבֹהֵר הַמַּעֲוֵלָה, play upon title הַמַּעֲוֵלָה, I, 182, note 1.

מֵבַחֵיר הַפְּרָנִים, title, II, 373.

מֵבַחֵיר הַיְּשִׁיבָה, title, I, 278, note 3.

מֵבִיָּה, II, 343, note 4.

מֵבִינָה = בִּינָה, understanding, II, 80, last line of text, 276.

מֵבִיעוֹ, verb formed from בִּיעוֹ, an abscess, II, 343, note 4.

מֵבִירִיָּה *see* Biriāt (near Safed).

מֵבֵית דִּין הַגְּדוֹל, בי רִנָּה רַבָּה, I, 266, 267.

מֵבֵית דִּין הַגָּדוֹל, ראש בית ד' ה' = בית דין הגדול, II, 232.

מֵבִנְיָנוֹת יָמִים, vicissitudes of time, II, 267, note 2^a.

מֵבַלְבַּע *see* Baalbec (in Syria).

מֵבַצוּרָה, II, 222, note 2, reaping of grapes (probably read מֵבַצִּירָה).

כרכות *see* Berakot b. 'Amram, B. b. El'azar and 'Ulah b. B.

בְּתָאִי = בְּתָאִי, householders, II, 104, note 1.

נָאֵן חֲבֻרָה, I, 54, note 2.

נָאֵן צָבִי, I, 40, note 1.

נָגִיד הַנְּבִירִים, one of Nagid's titles, I, 256.

נָבִיר הַחֲסִדִּים, title, I, 260.

נָבִיר הַחֲשׁוּבִים, title, II, 327.

נָבִיל, Jubail ? , II, 273.

נָבִיר = נָבִיר, II, 130, l. 9.

נָבִיל הַיְּשִׁיבָה, title, I, 278, note 4; II, 248.

נָאֵן חֲבֻרָה *see* al-Jaudariyya.

נָאֵן *see* Jaujar (in Egypt).

נָאֵן, a name, II, 203.

נָאֵן, Creator, II, 67, note 2, 82, note 2.

נָאֵן עֵטְלָה, synonym for Sanhedrin and then for academy, I, 276, note 2; II, 252, note 2 (where it can also mean a king's Privy Council).

נָאֵן, in neighbourhood of Bilbais (in Egypt), II, 327, 329.

נָאֵן, Hiph'il, to cause one to have children, II, 76, l. 8.

נָאֵן, Hiph'il (formed from נָאֵן), II, 84, note 4.

נָאֵן (in Spain), II, 297, note 1.

נָאֵן, shining, light, II, 258, note 4.

נָאֵן בֶּן גִּיל, contemporary, II, 146, l. 20, 235, no. 31, l. 32, 239, l. 13, 277, l. 9.

נָאֵן מְנוֹמֵר, literally 'striped study', i.e. superficial skipping over the difficult passages, I, 40, note 1.

נָאֵן, technical term in Hebrew prosody, II, 382, top.

נָאֵן = נָאֵן, II, 79, note 1, l. 9, 124, note 7, 163, l. 32, 183, l. 20, 188, note 2, 195, ll. 12, 13, 218, note 3, 222, l. 35, 345, note 7; Hoph'al ptc., מָנֵן, II, 231, l. 18. נָאֵן, arrival, II, 183, note 1.

נָאֵן הַדִּינִים, title, I, 268; II, 318.

נָאֵן הַיְּהוּדִים וּמַעֲזֵם וּמַשׁוּשׁ חֲפָאֲרָתָם, title, I, 187, note 2.

נָאֵן הַיְּשִׁיבָה, title, I, 278, note 5.

נָאֵן הַנְּשִׂאוֹת, title, I, 252, 272.

נָאֵן הַרְבָּנִים, title, I, 223, note, 268.

נָאֵן דְּוֵרִים, contemporaries, II, 131, note 5.

נָאֵן לְדַחְלָה, to fear, II, 333, note 5.

נָאֵן דִּיאֲסַחְרָה, I, 121; II, 140, note 5,

see דִּיאֲסַחְרָה.

נָאֵן, adornment, II, 24, note 6.

נָאֵן, consignment of money, II, 125, note 2, 143, l. 37, 144, l. 4, 146, l. 5, 195, l. 12, 349, ll. 5, 9, 10.

נָאֵן, dwelling, II, 230, verso (reversed), l. 6.

נָאֵן, the office of, I, 265; II, 266, 273.

נָאֵן, II, 231, l. 12, מָנֵן, means either 'from my lips' = מָנֵן שְׁפָתַי (cp. Ps. 141. 3) or מָנֵן = דִּלּוֹת, poverty, affliction.

נָאֵן דַּמִּיַּת *see* Damietta (in Egypt).

נָאֵן דַּמִּירָה *see* Damirah (in Egypt).

נָאֵן דַּמְסִיס *see* Damsis (in Egypt).

נָאֵן אֶלְדִּסְאֲתָרָה, I, 139, 261; II, 155, l. 10, *see* דִּיאֲסַחְרָה.

נָאֵן, noblemen, II, 140, note 5.

נָאֵן = נָאֵן, knowledge, II, 109, note 9.

נָאֵן דְּרֵכֵי חֲצִים, slanderers, II, 126, note 3.

אֲדָמוֹנִים כּוֹנְנִיָּא, I, 162; II, 185, l. 12.

דַּרְשֵׁן, the office of, preacher, I, 238, note 1, 268; II, 119, note 2.

הַגָּעָה, arrival, II, 229, l. 11.

הַנְרִי, לשון הנרי, Arabic, II, 127, note 2.

הַרְדִּים, plur. הַרְדִּים, II, 306, l. 1; fem. plur. הַרְדִּים, II, 235, no. 31, l. 15.

הַרְדִּים הַנְדִּיבִים, title, I, 260.

הַרְדִּים הַתְּלִמִּידִים, title, I, 279; II, 337.

הַרְדִּים הַרְדִּים, title, I, 178, note 1.

הַרְדִּים הַרְדִּים, title, I, 259.

הַרְדִּים הַחֲבֵרִים, title, I, 277; II, no. 31, l. 10.

הַרְדִּים הַחֲבֵרִים, title, II, 293.

הַרְדִּים הַרְדִּים, title, I, 260; II, 327.

הַרְדִּים הַרְדִּים, title, I, 260.

הַרְדִּים הַרְדִּים, תועלת = תועלת, profit, benefit, II, 122, note 1, 147, note 5, 237, ll. 21, 41.

הַרְדִּים = אִמָּה, mother, II, 133, l. 23, הַרְדִּים.

הַרְדִּים = אִמָּה, Torah, II, 124, note 10.

הַרְדִּים הַרְדִּים (סֶפֶר), I, 73, note 2.

הַרְדִּים, Ark of the Law (in the Synagogue), I, 89, note 1.

הַרְדִּים הַרְדִּים, I, 50, note 2, 63, note 1.

הַרְדִּים הַרְדִּים, by Jacob Rosh b. Rabbānān, II, 312; by Joseph b. Hezekiah Nasi, II, 145, note 7.

הַרְדִּים (?), II, 245, note 4.

הַרְדִּים בְּרַכָּה, to please somebody by bestowing upon him a blessing, II, 258, ll. 32-3.

הַרְדִּים הַרְדִּים see Mount Olivet.

הַרְדִּים, prolongation, constancy, II, 79, note 1, l. 6. See s. v. חֲדָר.

וְדָה, Nithpa'el נִתְּפָאֵל, became certain, II, 237, l. 17.

וְדָה, pregnant, II, 154, note 1.

וְדָה (Arabic), his friend, II, 54, note 7.

וְדָה, וְדָה, וְדָה, custom, habit, I, 123, note 1, l. 18; II, 127, note 2, 135, l. 23, 136, l. 1, 149, note, l. 33, 336, l. 10, 362, l. 11, 365, l. 15.

וְדָה, וְדָה, meeting together, II, 235, no. 31, l. 19, 278, v., l. 3.

וְדָה = הַרְדִּים, the insignificant one, II, 364, Address, l. 3, 367, l. 2 from top.

וְדָה, fear, II, 183, note 10, bottom.

וְדָה = וְדָה, II, 369, note 7.

וְדָה = al-Sheikh, I, 259.

וְדָה, זֶקֶן בֵּית יִשְׂרָאֵל, title, I, 260.

וְדָה, זֶקֶן, title, I, 260.

וְדָה, זֶקֶן, title, I, 208.

וְדָה, זֶקֶן, title, I, 259.

וְדָה, אֱלֹהֵיכֶם בְּאֵמֶר אֱלֹהֵי, I, 31, note 1, see al-Hakim, Caliph.

וְדָה, Niph'al Inf. לְהַחְבֹּא, to hide oneself, II, 200, l. 15.

וְדָה, college of scholars, I, 54, note 2; הַרְדִּים בְּחָ, הַרְדִּים בְּחָ, הַרְדִּים בְּחָ, titles of officials in the Palestinian academy, I, 272.

וְדָה, חֲבֻרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, I, 50, note 2; חָ, I, 276, note 2.

וְדָה, בֵּן חֲבֻרָה, II, 148.

וְדָה, title of graduate of Palestinian

- academy, *החבר בסנהדרין גדולה*, I, 272; *הח' המנהיג*, I, 264; *הח'*, I, 264; *הח' המעולה בחבורה*, I, 182, note 1, 277.
- חברים, *חברייא*, I, 54, note 2.
- חרות הנשיאות, title, I, 225, note 1, 272, top.
- חריד *see* Solomon b. Ḥadīd.
- חולה synonym for Ramlah (in Palestine), I, 139, note 1.
- הוקשט, donation for academy, I, 274, note 1; II, 126, note 6.
- חונה, grief, II, 323, note 4.
- חטב, Niph'al *נחטבו*, II, 164, v., l. 7, must mean according to the sense 'were spread out' or 'fastened' with a rope (*see* s. v. *אמון*). But the meaning can also be 'in the load they (the books) were covered with a carpet (*במשא נחטבו באמון*)', cp. Prov. 7. 16.
- חיסה, mercy, II, 217, no. 23^a, l. 4.
- חכם הישיבה, title, I, 278, note 7; II, 250, bottom.
- חכים *see* Solomon b. Ḥakim.
- חכמי = חכמים, II, 272, l. 19.
- חלל, Hiph'il, to slay, II, 108, note 4.
- חלץ sing. of חלצים, II, 242, note 1.
- חלקי?, II, 245, note 4.
- חֶסֶד אֶשְׁבֹּל, Paitanic expression for אשכול נחמד, II, 23, note 6.
- חמדת הישיבה = אלחמדת, title, I, 278, note 6; II, 233, second line from bottom, 374, note 7.
- חמדת הנשיאות, title, I, 272, top.
- חמדת הקהלות, title, I, 260.
- חמדת השרים, title, I, 261.
- חמוד, son, II, 54, l. 8, 58, and throughout the volume.
- חמש, Pi'el, to prepare, make ready, II, 242, note 1.
- חבורה *see* החמשי בחבורה.
- חנן, Afel אחינה, II, 366, note 3.
- חנן, supplication, II, 256, note 4.
- חנס, Damietta, II, 170; *see* ואנס.
- חסיין, mighty, II, 265, note 5.
- חצר בית הליכות, the Court, II, 369, note 3.
- חוקר = חקרן, II, 130, l. 8.
- חרט, a letter (from *חרט*), II, 183, l. 3.
- חרותיו, plur. *חרות*, II, 230, l. 24, 352, l. 9, = סכתביו, his letters; *סכתביו* = סכתביו.
- חריטה, writing, II, 325, l. 13.
- חשואות, necessity, II, 108, note 2.
- חשאות, need, II, 245, note 3.
- חתיכה, a certain coin, II, 322, note 1.
- חתך זמן, to shorten the (bad) time, II, 216, no. 23, l. 2.
- יחשבי חמבור, I, 199, note 1, inhabitants of Palestine (*see* Ezek. 38. 12 and *Kimḥi* a. l.).
- יחור = Tahir, a name, II, 371-3.
- יחור, מוריס, lines (of writing), II, 315, l. 11; מורותים, II, 325, l. 6, מורותיך, l. 10.
- יחורקיה, Turkey, II, 309, l. 16.
- יחורבלס, מראבלס אלשאם, Tarābulus (in Syria), II, 55, 73, l. 17, 273.
- יחיתא, Hithpa'el, to behave, II, 236, l. 13, 237, l. 27, 238, l. 8.
- יגע, labour, II, 159, note 1, 160, l. 25, 164, l. 4, 169, l. 9.
- יגר, מור = יגר, fear, II, 137, note 3.
- ידיד הישיבה = אלידיד, I, 278, note 8.

ידיד החנונים, title, II, 373.
ידיד הישיבה, title, I, 278, note 8;
II, 293.

ידיד הנשיאות, title, I, 272, top.
ידיד, Hoph'al ptc. מודיע, news, I,
123, note 1, l. 12.

יוחנא, Yuhanna, I, 211, note 1.

יון, Byzantium, II, 93.

יושב בשבת = יושב תחכמוני = יושב,
synonym for Gaon, I, 115; II,
126, note 1.

יומם = יומם, II, 237, l. 17.

יחרות, being together, II, 316, top.

יחידה, soul, I, 208; II, 24, note 7,
85, note 6, 132, note 8, 196,
l. 28, 256, note 3.

יחידה, synonym for Israel, II, 256,
note 3.

יכן see Yakin b. Netaneel.

יסין המלוכה, יסין המלוכה, title, I, 257.

יסוד ישיבה = אליסוד,
II, 254 (no. 1), l. 7, 277, l. 15,
374, note 4.

יסוד המשרה, title, I, 267, note 2.

יסוד, suffering, II, 132, l. 4.

יפיע, beauty, II, 195, l. 11.

יפתח, see Yiftah.

יציב, establishment, II, 36, fol. 4,
v., l. 10.

יצליח see Yashlah b. Joseph.

ישועה, concluding phrase of a letter,
I, 146, 179; II, 360, 368, 378.

ישע רב, ישע רב, concluding phrases
of letters, I, 146, 179.

ישר see Sahl (Yashar) b. Israel
al-Tustari.

יחר see Yeter Hallevi.

כאמכי see X. b. al-Tamki.

כארים אלכניסה, title, I, 260; II,
246, col. 2, l. 6.

כבוד גדלה קדשת = כנ"ק,
origin of
expression, II, 383.

במיר אלמלך, 'eminent of power',
title, II, 175, l. 14.

ביר, signature, II, 107, note 10,
l. 11, 147, note 1, 150, bottom,
l. 25, 336, l. 11, 345, l. 4 from
bottom of text.

כיראואן, Kairowān (in North-
Africa), II, 109, no. 24.

כליל הוימי, title, I, 261; II, 233,
second line from bottom.

כלל, Niph'al, to assemble, to come
together, II, 81, l. 19, 119, l. 12,
171, l. 15, 218, l. 10, 349, l. 13;
Hiph'il, to include, II, 194, l. 26,
237, l. 37, 334, note 5.

כל = כלל (poetic usage), II, 12,
l. 10.

בכללינו, כלל or כלל, assembly, II,
343, top.

כלל, Hiph'il, to crown, II, 241,
note 1.

כלנה see Rakkah.

כלפון see Semah b. Halfon.

כמו = כאשר, II, 252, l. 5.

בית הכנסת = כניסה,
II, 111, l. 11,
114, l. 20.

כסף, desire, II, 241, note 3.

כספה, desire, II, 322, l. 33.

כפל, Pi'el, to double, II, 107,
note 10, ll. 15-16.

חכם שמת = כרוב ננו, חכם = כרוב,
II, 333, note 1.

כרכמן = כרכוניים, saffron (poetic
usage), II, 22, note 4.

כת הצלעה, כת הצלעה, synonym for
sect of Karaites, I, 275, 276,
note 2; II, 69.

כתר, Hiph'il, to adorn, II, 127,
l. 9.

לאה *see* Moses b. Leon.

אללברדי, from Lebda, I, 23, note 2.

להקה = קהלה, II, 34, note 6, 87, l. 11.

לונל, Lunel (in the Provence), II, 325, note 7.

לחצון = לחץ, oppression, II, 306, l. 7.

ליו, Leo (of Mastaura), II, 93.

לילה, taken as feminine, hence construct לילה, II, 99 (no. 6), l. 1.

לשון אלשרח, Arabic, I, 34, note.

מאלקה, Malaga (in Spain), I, 25, note 2.

מבארך *see* Meborak b. Israel.

מכין = בוכה, weeping, II, 54, note 3.

מנמה, purpose, II, 71, l. 24, 78, l. 11, 83, l. 5, 89, l. 15, 199, l. 12, 206, l. 35, 345, top, 356, first line of Hebrew.

מודע התבונה, title, I, 261.

מולא, lord (Arabic), II, 171, note 1.

מובל *see* Perah (Perahya) Rosh-Hasseder b. Muammil.

מוסר, culture, *see* מוסר.

מופלא, distinguished member of the court, I, 267.

מושב, habitation, school (cp. Arabic majlis), II, 71, 117, l. 5, 170, note 2, 193, Address, 219, l. 6 from bottom, 228, Address, 254, no. 1, l. 3, 273.

מזרח, plur. = ארצות המזרח, II, 33, r., l. 6, 36, fol. 6, r., l. 7.

מחלה = מחלה, sickness, II, 37, fol. 2, r., l. 2.

מחלה, אלמחלה *see* Mahalla (in Egypt).

מחסן בן חוסין *see* Muhasan b. Husain.

מפן = מפנה, II, 130, top.

מפיר, P'el, to rain, II, 19, note 5.

ממס, Maks (port of Cairo), II, 301, note 7.

מליג *see* Milij (in Egypt).

מלצה, recommendation, II, 353, note 11.

בממי, בממי, II, 325, l. 8, read בממי (I pray) as a favour.

מיוחס, proper name, I, 95, note 1. מ' הארמון or מלכות הארמון, synonym for Latin kingdom of Jerusalem, I, 236, note 1.

מלמד, teacher, I, 270.

ממחה, title, I, 269; מ' בית דין, I, 266.

אלממלון = העבר, II, 330, note 1.

ממחעין, of Gaza, II, 98.

מניה אשנה *see* Minyat Ishna (in Egypt).

מנהופת, מניא זפתא *see* Minyat Zifta (in Egypt).

מסאפר, a Reader, II, 247.

מסמך, reliance, II, 139, l. 13.

מסרף, maternal uncle, II, 115, note 1, 154, l. 33, 161, l. 10, 162, note 4, 187, note 3.

מעאני, proper name, II, 300.

מעבר, מעברה = עבורה, II, 134, l. 15, 24, l. 11.

מעלה בחבורה, title, I, 277.

מעותר, candidate, II, 291, note 1; מעותר לנגידות, candidate for dignity of Nagid, I, 254.

אלמעז, al-Mo'izz (Caliph), I, 18, note 2.

מבריה = טבריה, Tiberias, , 43, note 2, 58; II, 44, l. 5 and bottom.

- מַעְמִידָה, synonym for Damascus, I, 228, note 1; II, 280, l. 4.
- מַעְלֹת הַיְּשִׁבוֹת, titles of the academia, I, 85; II, 84, l. 11.
- מַעְלָה = מעלה, II, 130, top.
- מַעְמֵד = ממנה, appointed, II, 19, note 2.
- מַעְמֵד, Mu'amr, II, 291.
- מַעְרֵב, plur. = אַרְצוֹת הַמַּעְרֵב, II, 33, recto, l. 7, 36, fol. 6, r., l. 8.
- מַעְרֵף, quality, II, 161, l. 8.
- מַעֲשֵׂה, deed, II, 106, bottom, 240, Address.
- מַפְרָן see Mufarrāj b. Yefet Hallevi of Damascus.
- מִצֵּר, Miṣr = Fustāt, I, 31, note 1; II, 172, 222, 329.
- מִצְרוֹת = מצרים, pangs, II, 15, l. 5.
- מִקְהֵלָה = מקהלה, congregation, II, 12, l. 24, 85, l. 23.
- מִקוֹם, position, attitude, II, 83, note 5, 156, l. 14, 216, no. 23, l. 6.
- מִקְל תַּפְאֵרָה, title, I, 256.
- מִרְנָא see Marja.
- מִרְדְּכֵי הוֹמָן, title, I, 223, note, 256; II, 258, l. 18, 287, note 2, 329, note 1.
- מִרְיֻט, Lake Maryūt (in Egypt), II, 245.
- מִשְׁאָל, request, II, 81, top and l. 20, 83, l. 6, 110, no. 26, l. 1 and *passim*.
- מִשְׁוֹרֵר, chorister, I, 270.
- מִשְׁוֹשׁ הַיְּשִׁבוֹת = אלמשוש, title, I, 278, note 10; II, 162, 219, 374, note 8.
- מִשְׁךְ, Khurasān, I, 275, note 2; II, 147, note 4.
- מִשְׁכִּיל, not always a specifically Karaitic term, I, 49, note, 141, note 1, 276.
- מִשְׁנָה, the Wezir, II, 167, 171.
- מִשְׁנָה לַמֶּלֶךְ, title, I, 257.
- מִתָּן, sing. of מִתְּנִים, II, 242, note 1.
- מִתְחַקֵּן = מחקם, II, 230, l. 16.
- מִלְתָּרֵם, the interpreter, I, 270.
- מִנְא אַמֶּן, Alexandria, I, 88, note 1; II, 287, note 2, 294, 325, 344, 371, note 1.
- נָאִי, Nagi, name, II, 318.
- נִאֵם, Niph'al נִנְאֵמוֹת, II, 340, note 4; Hiph'il, הִנְאִים, to utter, speak, 242, note 3.
- נִאֵמָן בֵּית דִּין, title, I, 196, note 2, 268, note 1.
- נִאֵמָן הַיְּשִׁבוֹת, title, I, 278, note 11.
- נָגִיד, Piel pt. מַגְנִיד, to act as Nagid, I, 252, note 1.
- נָגִיד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה, I, 257; נ' הַנּוֹלָה, I, 229, note 1, 256; נ' הַמַּחְנֹת, commander-in-chief, I, 138; נ' הַנְּגִידִים, I, 138; נ' עַם אֵל וַיהוּדָה, I, 256.
- נָגִיד קַהְלֹת, title, I, 260.
- נִהַל = דֶּרֶךְ, way, II, 54, l. 4.
- נוֹאִי = נוי, beauty, II, 54, l. 8.
- נוֹה, Hiph'il, to adorn, II, 129, note 6.
- נוֹחַם = נוֹחַם, II, 333, note 2.
- נוֹפְסִי אֲרִכִי, Neo-Patriarch, I, 211, note 1.
- נוֹסֵם (from נָס), to show a miracle, II, 35.
- נוֹעֻרִים = נוער, youth, II, 280, l. 8.
- נוֹד, Hiph'il, to separate, II, 139, note 7.
- נוֹד הַחֲבָרִים = אלנוד, title, I, 285, note 1, 277.

- נזר החזנים, title, I, 269.
 נזר השיבה, title, I, 278, note 12;
 נ' ה' שלטלה, I, 262.
 נזר הכתנים, title, I, 260; ה' ה'
 ומעוז, I, 225, note 1.
 נזר הלויים, title, I, 260.
 נזר המשיכילים, title, I, 223, note.
 נזר הנשיאות, title, I, 272, top.
 נזר השירים = אלנור,
 note 1, 261.
 נחץ, haste, II, 108, l. 12, 109,
 l. 17.
 נחץ, Kāl, תנחצו, Piel Hiph'il
 הנחצתיו, to hasten, to urge, II,
 244, bottom of text, 365, l. 16,
 235, no. 31, l. 37.
 נין = בן, son, II, 58, 222, note 25,
 II. 6 and 8.
 נין, Kāl or Hiph'il ינינו, II, 210,
 note 3.
 נכח, front, presence, מנבחי, II,
 194, l. 14.
 נמצלות, II, 16, note 14, נמצל.
 נמר, name, *see* Namer b. Elkanah.
 נמר, Pu'al ptc. מנומר, patchy,
 striped, *see* מנומר.
 נפיש, Nafis, name, II, 320.
 נפש, structure, II, 324, note 3.
 נפש משיבה synonym for תורה, II,
 230, note 5.
 נציב, station, garrison (?), II, 34,
 fol. 6, v., l. 9.
 נציבין, Nisibis, II, 70, note.
 נר מערבי, title, I, 30, note 1, 223,
 note.
 נשא, Hiph'il + שלום, to send regards,
 II, 91, l. 27 (probably read וחשיא
 for וחשים), 92, l. 40, 322, l. 45,
 336, l. 17.
 נשבות העולם = נשבות, II, 240,
 note 4.
 נשוא, marriage, used in singular
 בנשוא, II, 322, l. 32.
 נשיא = ארץ, II, 369, note 1.
 נשתוק, נשתוק, letter, II, 321, l. 4,
 336, l. 16.
 סבאע, an official in Ramlah, II, 21.
 סבל עול = סבל לעול (poetic usage),
 II, 333, note 10.
 סביר, בעל סביר = סביר, I, 56, note
 1; II, 130, note 1.
 סבר, hope *see* שכר.
 סגלת השיבה = אלסגלת, title, I, 278,
 note 13; סגלת ישיבת צבי, I,
 278, note 1; II, 127, l. 1.
 סגלת הנשיאות, title, I, 272, top.
 סגלת, title, II, 373; סגלת הקהל
 קהל צוען, I, 259-60; סגלת
 קהל, II, 291, note 2.
 סגירה, bowing, II, 320.
 סגן השיבה = אלסגן, title, I, 278,
 note 14; II, 232, 374, note 3.
 סגן הכתנים, title, I, 260.
 סגן הלויים, title, I, 260, note 1.
 סגן הנגידות, title, I, 257.
 סדר רבתי = תוספתא, II, 334, note
 10.
 סוד השיבה, title, I, 238, note 1,
 278, note 15.
 סונבאט *see* Sunbāt (in Egypt).
 סופר, scribe, I, 270.
 סופר השיבה, scribe of the school,
 I, 225, note 1.
 סופר המלכות, Katib, I, 270.
 סוריא *see* Syria.
 סות, סותת, to intercede, II, 105,
 note 4.
 סיגלי, II, 382.
 סיד = Arabic Sayyid, lord (سيد),
 260; סידנא, our lord, II, 169,
 l. 8.

- סיד אלאה = שר העדה, I, 259; II, 327.
 סיומים, completion, supplement of, I, 208.
 סילנו *see* Silanus of Venosa.
 סיעה, help, II, 365, l. 16.
 סיעה = מחלוקת, strife, II, 224.
 סלוניקי, Salonica, II, 192.
 סנהדרין גדולה, I, 265.
 סנהדרין רבא, II, 250, bottom.
 סלסל, to magnify, I, 23, note 8.
 סלר, leader, II, 140, note 4.
 סמבוטיה *see* Sambutiah (in Egypt).
 סמבסט (in Egypt), II, 259, note 7.
 סמטוד, Samjud? (in Egypt), II, 290.
 סניר, to plead, excuse, II, 85, note 12, 187, note 2, 367, note 6.
 סני אלדולה, title, I, 216, top; סני אלדולה ואמינחא, I, 207, note 1.
 סנית (in Egypt), II, 259, note 7.
 ספן, to pay attention, I, 276, note 2.
 סקליה, סיקולאח, II, 74, l. 11, 326.
 סר = שר, II, 84, note 1, 86, l. 3 from bottom.
 סרקסמה, corruption for Siracusa (in Sicily), II, 326.
 סח אלבהא, name of a lady, II, 363.
 ערב, to draw a lot, II, 107, note 10, l. 20.
 ערן, Aden, II, 367.
 עיר, since your existence, I, 123, note 1, l. 18; בעורו, when he was still (alive), I, 271, note 1, end; II, 233, Address and r., l. 8, 279, no. 16, l. 22, 282, col. 2, note 5, 319, note 11.
 ענה, sin, II, 231, l. 17.
 עז הישיבה, title, I, 279, note 1.
 עז התעודה, title, I, 261.
 עוזב, repairer, II, 252, note 1.
 עון יהיה בצד, one's sin will be at somebody's side, i.e. fall upon him, II, 244, note 4.
 עזבן = ירשה, II, 24, l. 18, 70, note, l. 3, 79, l. 2, 179, l. 7.
 עוז, Gaza, I, 43, note 2; העוזי, אלמי, I, 110, note.
 עוזר הישיבה, title, I, 279, note 2.
 עור הנשיאות, title, I, 252, 270, top, 272; II, 232.
 עזרה, synonym for Mount Olivet?, I, 60.
 אלעטאר, the performer, II, 115.
 עטרת החכמה, title, I, 261.
 עטרת השרים, title for Nagid designate, I, 253, 254, 257.
 עין העדה, communal leader, II, 218, note 9, 340, note 3.
 עין זמן, leader of the epoch, generation, II, 334, note 1.
 עיני, proper name, II, 308, l. 4.
 עכא, עכה, 'Akko, II, 172, 329.
 עקלה, fault, II, 343, note 3.
 ... עלה ל = עלה ב (direction to a place), I, 49, note 2, 56, note 2; *see* ... ב.
 עלי מלתחה (אשר), Keeper of the Robes, II, 267, note 14.
 עלצון, rejoicing, II, 306, l. 7.
 עמר על ראשו, I, 40, note 1.
 על + עמר accus., II, 279, note 5.
 עמיד אלדולה, title, I, 220, note 1.
 עמידה, standing (in prayer), II, 118, l. 7.
 עמס, Hoph'al, II, 237, l. 21;
 השורה יעמה, taken in meaning of perverting (cf. Talmudic עמעם).

- עמט, to add (cp. עמית, associate), II, 141, note 8.
- ענוה, crown, II, 85, note 1.
- ענין, affair, II, 345, note 4; fem. plur. ענינות, 336, l. 12.
- עסכי, name of a Muslim, II, 305.
- עפל, II, 194, l. 14, העפלה מנכחינו, according to sense must be 'which is dark (obscure) from our presence'. Probably read הערפלה or האפלה (ערפל).
- עצבן מון, hard struggle for a livelihood, II, 241, note 4.
- עקאליותן (near Safed in Galilee), II, 204.
- עקב, reward, II, 128, note 2, 132, l. 17, 135, l. 26, 148, l. 18, 155, l. 3 from bottom.
- אלעראקין, the Babylonians (in Fustāt), I, 36, note 1, 97, note 1.
- עריסח, proper name, II, 246, 247.
- ערץ, Niph'al, praised, declared awful, II, 220, l. 14, 344, l. 7.
- ערץ, praise, II, 139, note 1.
- ערוקים, veins, II, 342, note 1.
- עטר = עתירה, prayer, I, 160, note; II, 15, l. 14, 222, l. 40.
- פאסן, פאסטון, Filastin, I, 18, note 2.
- פאר החברים, title, I, 238, note 1, 277.
- פאר החונים, title, I, 269; II, 293, 273.
- פאר הישיבה, title, I, 279, note 3.
- פאר הכתנים, title, I, 260.
- פאר הללים, title, I, 260.
- פאר הרופאים, title, I, 260, note 1.
- פאר התלמידים, title, I, 279.
- פאר שחי הפאות, title, I, 260.
- פונבא, Punba (in Egypt), II, 286.
- פורך, taskmaster, II, 93, note 1.
- פורץ, synonym for Messiah, II, 347, note 2.
- פרש, Hiph'il ptc. מופיש, to give rest, II, 299, note 3.
- פחה, title, I, 260.
- פרח see Perah (Perahya) Rosh Hasseder.
- פמיש החוק, title, I, 223, note.
- הפמישה, not Patishah, but probably corruption for בפסמאט, II, 326-7.
- פילגוס, sea, II, 364, note 2.
- פיסח יר, II, 192, l. 7 of Hebrew, abundance of hand, i.e. generous donation.
- פישן, Nile, II, 39, note 3, 150, note 2, 211 (no. 2), l. 14, 212 (no. 5), l. 3.
- פיחק = פחקא = פחקא, a piece of paper, a letter, II, 153, ll. 9, 12, 184, note, l. 34, 186, l. 20, 348, bottom.
- פלילית, jurisdiction, II, 36, fol. 5, r., l. 3.
- פניים, plur. of פנאי, leisure (poetic usage), II, 22, note 10.
- פסמאט see Fustāt.
- פקיר הכוחרים, official over the merchants, I, 261.
- פרוסממן, I, 15, note 4.
- פרוסים = פרוסים, II, 152, note 3.
- פח, open part, I, 88, note 1.
- פרנס, the office of, I, 258; הרנס השמש, I, 259, note 1.
- פרנוס = פרנסה, maintenance, II, 241, note 5.
- פשאט see Solomon b. פשאט.
- פשט עור, to submit to punishment, II, 253, note 3.

צבי = צבי, Palestine, I, 40, note 1, end; II, 126, top, 127, l. 1, 128, l. 11, 126, l. 10, 361, l. 25; ור צבי, II, 304, l. 5 from bottom.

צביאן see Šabyān (Abū Sa'ad) b. Sa'adya Hakkohen.

צורגת see Šahragt (in Egypt).

צוח, Hiph'il used as Kal, II, 129, note 8.

צובה see Aleppo.

צולעה see הצולעה.

צוען = Fustāt, II, 117, 256, 277, 280, 293, 305.

צורבא מרבנן, title, I, 279.

צחצה, to describe in pure (choice) language, II, 90, note 1.

צינוק, chain, II, 364, l. 10.

צירסא, banker, I, 96.

צכנה, בן צכנה, II, 350.

צלע האלה, quarter in Jerusalem, I, 275; II, 374.

צמזמא אלדולה see Šamšam ad-Daula.

צנצנת חמן, title, I, 256, note 1.

צער, Šo'ar (in Palestine), I, 43, note 2.

צעיר, צעיר, a person in pains, II, 197, no. 7, l. 2, 356, note 1.

צפרית, צפורית, Šaffuriyah (Sephoris in Galilee), I, 18, note 2; II, 357, note 3.

צקליה, Sicily, II, 239.

צרב = צורבא מרבנן, II, 367, top.

צרבן = צורבא מרבנן, II, 130, note 2.

אלקאתרה, Cairo, II, 201, 294.

קו צר = שורת הדין, II, 375, l. 18.

קובה, II, 124, l. 3, see also *J.Q.R.*,

N.S., VIII, 135, bottom, literally a vault, seems in both places to refer to the Ark of the Law in the synagogue (evidently because the place was shaped like a vault).

קוצי קרץ, slanderers, II, 353, note 12.

אלקואן, the silk mercer, I, 20, note 5; II, 16, poem VI, 172, 320, note 6.

קיאם, proper name, II, 174.

קירה, bowing, I, 208.

קירואן, Kairowān (in North-Africa), II, 163, l. 27.

קירם, Kīrāt, II, 195, l. 13.

קליוב see Kalyub (in Egypt).

בן קליטא (?), II, 60, l. 10.

קליטא, coins, II, 322, note 1.

קנה, בורית קנה, Bagdad, I, 18, note 2.

בן אלקצאן, אלקצאן, II, 247.

אלקצמנינה, Constantinople, II, 248, l. 4 from bottom.

קצין צבאות, commander-in-chief, I, 208, note 2.

קצר אלשמע, quarter of Fustāt, I, 36, note 1; II, 248.

קריבות, relationship, II, 129, note 9.

קרן ועידה, synonym for Muslim rule, I, 43, note 2.

קשמיליא, Castille, I, 69, note 1.

אלריים, אלריים, titles, I, 262.

ראש בי רבן, title, I, 262, 279-80.

ראש החברים, title, I, 277.

ראש הישיבה שלגולה, ראש, I, 262; ישיבה שלגולה, I, 239, note 1; II, 294.

ראש הכנסת, I, 15, note 4, 258.

ראש המדברים, title, II, 327.

ראש המדרש, title, I, 280; II, 312.

ראש הנדבנים, title, I, 260.

ראש המדר, title, I, 262, 279-80; 'ר' ה' שלכל ישראל, I, 39, 280.

ראש הסנהדרין = Gaon, I, 54, note 2.

ראש המרס, title, I, 262, 269-70.

ראש הקהלות, ראש הקהל, I, 258.

ראש ישיבת ארץ צבי, 'ר' י' א' הצבי, I, 123, note 1; II, 294-6.

ראש ישיבת נאון יעקב, I, 54, note 2, 239, note 1; II, 295.

ראש ישיבתה שלתורה, I, 238, 248; II, 329-31.

ראש כל הדינים, title, I, 268; II, 319.

ראש בלה, title, I, 262.

ה' ה' 'ה' בישראל, ה' הגדול, הרב, titles, I, 279.

חבורה הרביעי בחבורה see חבורה.

רנא b. 'Ali, II, 147.

רגל, Hiph'il, to cause to come, II, 152, l. 8.

רגל, policeman, II, 173, bottom, l. 3.

רגע, quiet, ease, II, 195, l. 10.

רגש, Hiph'il, to throng, II, 31, l. 6.

רדום, Rhodéz (in France), II, 191.

רואות = עינים, II, 19, note 2, 21, l. 2.

רום, אֶלְרוֹם, see Byzantium.

רוסאיה, Russia, II, 192.

רחבה = תורה, I, 55, note 3 (cp. J.Q.R., N.S., XI, 450, bottom).

ריאסת, office of Nagid, II, 328.

רעוב, proper name, II, 196, top.

אלרף, the provinces (of Egypt), II, 264, 287, 289, 317; not

Morocco, II, 382.

ריש מתיבתא = Gaon, I, 54, note 2.

ריש מירקא = ראש המרס, I, 97.

רימאדה, a place, II, 87.

רננה = רגן, song, I, 160, note; II, 12, l. 10.

רפה see Rafah (in Egypt).

רצוי הישיבה, title, I, 279, note 4; II, 337.

רצוי הנשיאות, title, I, 272, top.

רצוי קהל, title, I, 259-60.

רצוי שתי ישיבות, title, I, 279, note 5.

רקת, Tiberias (in Galilee), II, 193, l. 17, 195, l. 30, 197, l. 11, 198, l. 11.

רשות, מרשות, 'by authority of', I, 237, 240; II, 295-6, 303.

רשיד see Samuel Rashid.

שאל, request, II, 78, l. 7.

אלשאמיין, the Palestinians (in Fustāt), I, 36, note 1, 89, note 1.

שאן, ease, tranquility, II, 195, l. 9.

שבש, upheaval, II, 39, l. 23, 323, l. 8.

חבורה השביעי בחבורה see חבורה.

שכר, סֶכֶר, hope, II, 54, note 5, 83, note 1, 120, l. 4, 150, l. 19, 162, l. 5, 231, top.

שן = שדי, II, 130, top.

שומר, the, I, 270.

שופט, the, I, 265.

שוק היהודים, the Jewish bazaar, I, 261.

שורה = שור, line, II, 145, l. 4.

שורה, dual pl., II, 225, no. 26, l. 1, שורותיים, read שורותיים as in 288, l. 6.

אלששנים, name for Karaites, I, 160, note 3.

- שֶׁ, gift, plur. שִׁימ (poetic usage), II, 22, note 5.
- שי (Arabic), affair, II, 71, note 4, 149, note, l. 30.
- שיאות, carrying, II, 192, l. 1 of Hebrew.
- שיבליה, Seville (in Spain), II, 109, no. 24, l. 8.
- אלשינורי, Yefet b. Alshinuri, II, 236.
- שילוח, Shiloah, II, 304.
- שיפץ, name of an enemy of Egyptian Jewry, I, 212-13; II, 257-9.
- שִׁישׁ = שֶׁשׁ, II, 129, Address, l. 1.
- שכם (in Palestine), II, 177.
- חבורה השלישי בחבורה see חבורה.
- שם, rumour (?), II, 120, note 6.
- שמוש, legal document, II, 231, note 1.
- שִׂמְחָה = שְׂמִיחָה, rejoicing, II, 13, l. 48.
- שמינ, Hiph'il, to speak evil of (somebody), II, 120, l. 16, 121, l. 45; Hoph'al, הוֹשַׁמְנָה אָנִי, my ear heard an (evil) report, II, 225, no. 26, l. 5.
- שמיצה = שְׂמִיזָה, suspicion, II, 352, note 1.
- שֶׁשׁ = שֶׁשֶׁשׁ, sun, I, 100, note; II, 106, note 9.
- שנער, Babylon or Bagdad, I, 235, note.
- שעון b. Isaac, II, 99.
- שער = שַׁעַר, I, 266; שַׁעַר הַיְשִׁיבָה, I, 72, note 1.
- שַׁח יחיב, ancient synagogue in Nehardea, II, 333, note 8.
- שִׁפּוֹךְ, pouring out, II, 15, l. 13.
- שִׁפּוֹר = שִׁפּוֹר, נוחן אמרי שִׁפּוֹר, II, 38, note 3.
- שפיר, synonym for Fustāt, II, 361, l. 21, 362, no. 2, l. 8, no. 3, l. 6.
- שר, titles connected with, I, 260.
- שר הלוי, title, I, 260.
- שר העדה, title, I, 259; II, 147, 151.
- שר שרי ישרון, Nagid's title, I, 216, 256.
- שר כל היקום, title, I, 216.
- שר מנחה, title, I, 260-1; II, 167.
- שר קהלח הימיני, II, 270-1.
- שָׁרָה (cp. Jer. 2. 23), here in the meaning of ease, leisure, II, 195, l. 9.
- הששי בחבורה = אלששי, II, 234, note 3; see חבורה.
- שָׁתַח, bowing, II, 245, note 5.
- שָׁאֵב, desire, II, 124, note 5.
- חאבת, see Thabit b. Tobias Hakohen.
- תאם, Niph'al, נִתְאָמַם, joined, II, 202, l. 4, Hoph'al ptc. מוֹתָאָמִים, II, 230, verso reversed, l. 1.
- תבארכה, name of a lady, II, 173.
- תוד, Hiph'il (cp. התדרה), to prolong, to make content, II, 136, top, 195, l. 10, 217, l. 17; Hiph'il ptc. מוֹתָדֵרִים, II, 230, v., l. 1; Hoph. ptc. מוֹתָדָרִים, II, 343, l. 21, 'are constantly used to'.
- תדיר = תָּדִיר, constant, II, 235, no. 31, l. 28.
- תרמור, Palmyra, I, 37, note 1; II, 341.
- תהל = תְּהַלָּה, praise, II, 230, l. 10.
- תובל, identified with Slavonia, I, 275, note 2, end.

- תוה, Hiph'il, to mark out, to write, II, 129, note 7, 325, l. 13.
- תוסף = תוספת, addition, II, 134, l. 13.
- תותר, remainder, II, 75, note 1, 125, l. 16, 193, l. 4.
- תחבט = תחבטני, II, 129, l. 5.
- תחבטנים, scholars, II, 276.
- תחנה = תחן, II, 201, note 1.
- תמאי (in Egypt), I, 109; II, 254.
- תקל = תכלית, end, II, 195, l. 6.
- תל, ruin, fem. plur. תלות, II, 183, note 10, l. 16.
- תלל, Hiph'il, to make high, II, 78, note 1.
- תלמיד, תלמידים, student, scholar (shortened from תלמיד חכם), I, 54, note 2, end, 279.
- תמד, Niph'al יתמד, II, 199, l. 29, to be constant; Hiph'il, II, 126, l. 2, 136, top, 140, l. 19, 201, l. 25, 234, no. 30, l. 6, 235, top; Hoph'al מותמד, II, 230, last line of text.
- תמא, see Timām.
- תמם, Hiph'il, to perfect, II, 242, no. 2, ll. 2 and 4.
- תנני, enumeration, II, 216, no. 23, l. 12.
- תניס see Tinnis (in Egypt).
- תעוד, strengthening, II, 78, note 2.
- תעלה, healing cure, II, 196, l. 19.
- תפארת בית ישראל, title, I, 260.
- תפארת הדינים, I, 268; II, 232.
- תפארת הישיבה = אלתפארת, title, I, 267, note 2, 279, note 6; II, 233.
- תפארת המשכילים, title, II, 235, no. 31, l. 10.
- תפארת הקהל, title, II, 373.
- תפארת השרים, title, I, 261.
- תפארת התלמידים, title, I, 279.
- תפארת חצי גרן עגולה, I, 222, note 2.
- תלמפלפל read אלתפלפל, I, 82.
- תחאי b. Isaac, Samaritan official, I, 18.
- תקוה see Tikvah b. Simḥah.
- תרגמן, the interpreter, I, 271, note 1.
- תרעלה = תרעל, II, 131, note 3.
- תרשישים, angels or the heavenly animals, II, 344, l. 7.
- תשיש, old, frail, II, 181, note 1.
- תשר, Hiph'il, to present one with something (cp. תשורה, a present), II, 179, l. 3.

CORR1GENDA

[Exclusive of those given in vol. I, p. 8. The volumes are indicated by I and II respectively.]

- I, 20, l. 11. *For 'Adiyyah read 'Adayah* ; l. 17, *for 57 read 56* (= vol. II, p. 153).
- I, 21, l. 32. *For 72 read 70* (= vol. II, p. 172).
- I, 24, l. 3 from bottom. *For 21, 1 read 21, 2.*
- I, 27, l. 7 from bottom. *After Gaon delete 'and'.*
- I, 28, l. 15. *For 1022 read 1026.*
- I, 35, note 1, l. 2 from bottom. *For 100-820 read 1008-20.*
- I, 40, note 1, l. 6. *For קבע read קבע.*
- I, 50, l. 18. *For Jew read Jews.*
- I, 57, l. 16. *For ne read new.*
- I, 68, note 1, bottom. *For לנריו read לנריו.*
- I, 79, l. 19. *For ישראל דסחרי read ישר אלדסחרי* ; note 1, l. 2, *for Bo'az's read Bo'az's.*
- I, 82, l. 3. *For note 3 read note 7* (= vol. II, p. 78, note 7).
- I, 89, l. 12. *For 233¹ read 233¹.*
- I, 97, l. 6. *For 11, 4 read 11, 5.*
- I, 99, l. 16. *For note 3 read note 2* (= vol. II, p. 101, note 2).
- I, 101, l. 3. *For note 1 read note 10* (= vol. II, p. 107, note 10).
- I, 104, l. 11. *For note 2 read note 3* (= vol. II, p. 113, note 3) ; l. 9 from bottom, *for Ja'ish read Ya'ish.*
- I, 112, l. 22. *For Sa'ud read Sa'ad.*
- I, 119, l. 3 from bottom. *For note 5 read note 2* (= vol. II, 135, note 2).
- I, 122, l. 10. *For Thence read Hence.*
- I, 125, l. 18. *For 13-14 read 14-15* ; l. 19, *for 16 read 17* ; l. 22, *for 26-7 read 27-8* ; l. 31, *for 32-5 read 34-6.*
- I, 129, l. 10 from bottom. *For note 1 read note 7* (= vol. II, p. 145, note 7).
- I, 134, note 1, l. 4. *For Kzaz read Kazzaz.*
- I, 141, note 1, l. 6 from bottom. *For מנדר read מנדר.*
- I, 145, note 1, l. 2. *For Bo'az read Bo'az.*
- I, 146, l. 13. *For Parnes read Parnas.*
- I, 161, l. 16, and 162, l. 3. *For note 9 read note 10* (= vol. II, p. 183, note 10).
- I, 164, l. 18. *For Jalab read Ghalib.*
- I, 172, l. 16. *For Yedidiah Hannasi b. Zakkai read Zakkai b. Yedidiah Hannasi* ; l. 8 from bottom, *delete* (see note 11).
- I, 174, l. 28. *For 'EN read שפי.*
- I, 175, l. 6. *For 1085 read 1084.*
- I, 178, ll. 2 and 7. *For Bo'az read Bo'az.*
- I, 180, l. 3, and 181, l. 11. *For note 4 read note 3* (= vol. II, p. 217, note 3).
- I, 183, l. 1. *For 1034 read 1033* ; l. 20, *for Solomon b. Hayyim read Hayyim the 'Seventh' b. Solomon* (cp. 192, note 1).
- I, 194, l. 20. *For דנח read דנח.*
- I, 198, l. 14 from bottom. *For Parnes read Parnas.*
- I, 208, l. 22. *For note 8 read note 6* (= vol. II, p. 85, note 6).
- I, 210, ll. 6 and 8. *For Parnas read Parnas* ; l. 11, *for Meshullam read Shemarya.*
- I, 213, note 1, l. 4. *For חנכברים read חנכברים.*
- I, 218, l. 5. *For readers read leaders.*

- I, 220, l. 19. For A. D. 11, 1 read A. D. 11, 2 and for A. A. 15 read A. A. 17.
- I, 223, note, l. 2. For חקרוש read חקרוש.
- I, 225, l. 1. For 1143 read 1453.
- I, 227, note 1, l. 1. For Meborah read Meborak.
- I, 229, l. 12. For 1868 read 1168; l. 26, for 1142-50 read 1142-59.
- I, 234, ll. 6-7. Delete 'see also A. D. 19^b'.
- I, 240, l. 12. For a certain Joshu'a and his brother read Joshu'a, his brother; l. 15, for note 1 read note 10 (= vol. II, p. 302, note 10).
- I, 241, l. 12. For (5) read (6).
- I, 243, l. 12 from bottom. For A. C. 20, 3 read A. C. 20, 4.
- I, 244, l. 10 from bottom. For 29, 4 read 29, 5; note 2, l. 2, for Livine read Levine.
- I, 245, l. 8. For son-in-law read sons-in-law; l. 17, for where he was read were he; l. 27, for Mishnah read Mishnē.
- I, 247, l. 8. For note 6 read note 7 (= vol. II, p. 325, note 7).
- I, 248, note 1, l. 5. For 20, 7 read 20, 8.
- I, 249, l. 20. For 28. 1-2 read 28, 1-4 (= vol. II, pp. 231-2).
- I, 250, l. 15. For note 3 read note 7 (= vol. II, p. 78, note 7).
- I, 252, l. 8 from bottom. For Sumnites read Sunnites.
- I, 255, note 1, l. 3 from bottom. For אסכנדרר read אסכנדרר.
- I, 256, note, l. 1. For Negidat read Negidut.
- I, 258, l. 12. For 16, 1 read 16, 1, 2-3 (= vol. II, pp. 58-9); l. 16, for Sa'adael read Sa'adel.
- I, 260, l. 2, and 263, l. 26. For Parnes read Parnās.
- I, 261, note 2. For 3-4 read 3 (= vol. II, p. 338).
- I, 262, l. 10. For note 1 read note 3 (= vol. II, p. 73, note 3); l. 13, for K̄mūdi read K̄umūdi.
- I, 265, note 1, l. 1. For 35, 8 read 35, 7 (= vol. II, pp. 339-40).
- I, 266, note 2, l. 1. For A. D. 35, 4 read Above, p. 228, note, l. 2.
- I, 267, note 1. For note 9 read note 10 (= vol. II, p. 183, note 10).
- I, 269, l. 7. For Hazzan read Hazzan.
- I, 272, note 1, l. 1. For note 4 read note 3 (= vol. II, p. 217, note 3).
- II, 26, l. 14. For הדמים read חדמים.
- II, 30, l. 13. For Jalāb read Ghalib.
- II, 41, l. 10. For 33^a read 33^b.
- II, 74, l. 9. For לין דנן read לין דנן.
- II, 76, l. 7. For [פ]ים [פ]ים read [פ]ים [פ]ים.
- II, 83, l. 13. For הנניד הכניד read הנניד הכניד.
- II, 92, l. 29. For אדירנו read אדירנו.
- II, 97, note 1, last line. For p. 424 read p. 351.
- II, 98, l. 26. For אברחם read אברחם.
- II, 99, notes 2 and 3 should change places.
- II, 106, l. 7. For בנרָא בנרָא read בנרָא בנרָא, 'bon Dieu, bon Dieu'.
- II, 117, l. 3. For ו יח read ו יח.
- II, 125, Address, col. 2. For אפרים read שמריה.
- II, 146, l. 20. For שניהם read שניהם.
- II, 151, l. 6. For ידו ידו read ידו ידו; l. 15, for מיר מיר read מיר מיר; note 7, for Exod. read Eccl.
- II, 164, l. 12. For יוליבנו read יוליבנו.
- II, 166, bottom of text. For לוי read לוי.
- II, 171, l. 16. For רשוים read probably read רשוים; l. 19, for המדינה read המדינה; l. 22, for שיאבה more correct would be שלא יאבה, 'who will not consent'.
- II, 177, l. 7. For ו read ו.
- II, 191, l. 18. For [חמל]נו read [חמל]נו.
- II, 193, l. 16. For תחינה תחינה read תחינה תחינה.
- II, 194, l. 3. For חמקולה read חמקולה.
- II, 200, l. 13. For אינו אינו read אינו אינו.
- II, 213, note 3, l. 2. For 224 read 22^a.
- II, 215, l. 3 after the list. For 1030 read 1036.

- II, 228, Address, col. 2, l. 3. For ^ארע^א read ^ארע^א.
- II, 232, l. 18. For רין read רין.
- II, 233, Address, col. 1, l. 3. For בן[עו]ר^א read בן[עו]ר^א.
- II, 235, l. 40. For אנו read אני.
- II, 237, l. 21. For נחוצה read נחוצה.
- II, 244, verso, l. 5. For הנשרים read הנשרים.
- II, 257, recto, l. 3. For ורע^א read ורע^א.
- II, 259, note 7, l. 11. For וינחילה^א read וינחילה^א.
- II, 265, recto, l. 7. For אה^א read אה^א; note 17, for איל^א read איל^א.
- II, 267, l. 16. For ימים^א read ימים^א.
- II, 269, l. 16. For פח^א read פח^א.
- II, 287, l. 9. For Askelon read Ashkelon.
- II, 301, l. 24 (top). For אבן^א read אבן^א.
- II, 306, l. 1, and 342, l. 22. For Dayan read Dayyan.
- II, 328, l. 36. With *Ov.* there begins a new sentence.
- II, 345, l. 17. For שיי^א read שיי^א.
- II, 347, note 2, l. 2. For Kimhi read Kimhi.
- II, 350, verso, l. 4. For באמונת^א read באמונת^א.
- II, 358, l. 24. For Harizi read Harizi.
- II, 375, l. 6. With *Mas'udi* there begins a new sentence.
- II, 378, l. 30. For א"י^א read א"י^א; l. 31, for בא"י^א read בא"י^א.
- II, 382, l. 12 from bottom. For רוח^א read רוח^א.
- II, 384, col. 1. Add T.S. 12. 43, II, 30.
- II, 407, col. 2, bottom. Add Seville (in Spain), I, 102; II, 109.
- II, 414, col. 1. Add אנדלוס^א, Andalusia, II, 58, III, l. 3.

